

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

מקראות גדולות - נביאים

שופטים

עם ח"י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

856

**הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק**

מקראות גדולות

ספר

שופטים

מן עשרים וארבעה

באותיות גדולות, ובכל פאר ויופי אשר עוד לא היה לעולמים

מונה, ומדויק היטב על פי המסורה, עם ח"י פירושים

חדשים גם ישנים, מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים ואלה הם:

(א) תרגום יונתן בן עוזיאל, על כל הנ"ך.	(ח) פי' הרד"ק
(ב) תרגום רב יוסף, על דברי הימים.	(ט) פי' הרלב"ג
(ג) פי' רש"י, שלם, כאשר בספרים ישנים.	(י) מנחת ש"י, מנוקד היטב עם הערות רבות.
(ד) פי' אבן עזרא, על נביאים האחרונים ועל כתובים.	(יא) מצודת דוד
(ה) פי' אבן עזרא, על ישעיה.	(יב) מצודת ציון
(ו) פי' מהר"י קרא, הועתק מכ"י וישן כתוב על קלף לפני שש מאות ושלשים שנה.	(יג) הגהות הגר"ב, מהגאון ר' ישע"י ברליון זצ"ל.
(ז) פי' רבינו סעדיה גאון, על דניאל.	(יד) תולדות אהרן, מסומן בסומנים מדויקים.
	(טו) ציוני המסורה, כולם, לא יחסר דבר.

ולמען לא יהיו ספרי העו"א האלה חתומים לאלה אשר לא יבינו בטוב הפירושים האלה, והפצים גם הם להתחמם באורן של חכמים, ולהנות מטובם, הוספנו עליהם עוד פירושים אחדים יקרים בשפת יהודית המדוברת, מועתקים מספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, למען יהיו כבאר מים חיים, לשתות מהם כל צמא לדבר ה'. והם:

(טז) פי' ע"ט על כל הנ"ך, מתוקן היטב מאוד ביתר (יז) משלי חכמים, פי' יקר חדש, מפרש כל פסוק ע"ט מן הע"ט הנדפס בכל ספרי הנ"ך.

- (יח) לקומי יקרים, מפרש כל פסוק בדרך דרוש, מלוקט מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים, הלא המה:
- (א) אלשיך הקדוש. (ב) אברבנאל. (ג) אבן עזרא. (ד) אפיקי יהודה. (ה) אבן משה. (ו) אמרות טהורות. (ז) ארץ החיים. (ח) אמרו בינה. (ט) אוהל יעקב. (י) אהבת יונתן. (יא) אדרת אליהו. (יב) אור עולם. (יג) באר שבע. (יד) בינה לעתים. (טו) גלי ריזא. (טז) דרכי יוסף. (יז) דבר שמואל. (יח) דברי שאול. (יט) זוהר הקדוש. (כ) זקן אהרן. (כא) זרע ברך. (כב) חזון למועד. (כג) חזה ציון. (כד) ילקוט הראובני. (כה) ילקוט השמעוני. (כו) ילקוט חבקוק. (כז) ילקוט חדש. (כח) כלי פז. (כט) כלי הפץ. (ל) כנף רננים. (לא) כפלים לתושיה. (לב) מדרש רבה. (לג) מדרש הגעלם. (לד) מדרש שמואל. (לה) מדרש משלי. (לו) מגדל דוד. (לז) מדרש תלפיות. (לח) מהר"י ספורנו. (לט) מלכ"ם. (מ) ספר חרדים. (מא) ערבי נחל. (מב) פני אר"י וזוטא. (מג) פרקי דר"א. (מד) פרשת דרכים. (מה) פי צדיק. (מו) קב בשמים. (מז) רמב"ם. (מח) רמב"ן. (מט) רד"ק. (נ) רלב"ג. (נא) ראש אמנה. (נב) רביד הוהב. (נג) ריקאנטי. (נד) שמן המור. (נה) שוחר טוב. (נו) שכן הטוב. (נז) תגא רבי אליהו. (נח) תנחומא. (נט) תיקוני זוהר. (ס) תולדות נח. (סא) תאומי צביה.

לובלין

בדפוס המשובח של השותפים המפורסמים

הרבני הנגיד מוה' משה נ"י שניידמעסער, והנגידה האלמנה מרת נחמה תחי אשת המנוח ר' יעקב ז"ל הערשענהארן.

שנת וידעו כי נביא היה בתוכם (יחזקאל ב, ה) לפ"ק

הקדמה

דער נאמען פון דעם ספר איז שופטים, ווייל אין דעם ספר ווערט דערצייילט פון די צייט וואס יהושע איז גיטארבן איז גיוועזן אויף די יודן דרייצען שופטים. דער אנהאלט פון דיא שופטים איז גיווען צו צוויי נאכין, איינס, דער שופט זאל זיין דער שר הצבא, אנגעניבאל צוא פירען א מלחמה פאר דיא יודן וויא זאלן אויסגעלייזט ווערן פון זייערע שונאים, וואס האבן זיין געדרוקט. און דאס אנדערע איז גיווען צו משפּטן די יודן וועגן זייער קריג וואס איז גיווען איינער מיט דעם צווייטן, און צו לערנען זיי מיט מוסר זיי זאלן אוועקווארפן זייערע עבודה זרות און זאלן דינען צו הקב"ה אליין. און די צייט פון די שופטים, ביי די מלכות פון שאול איז גיווען ביי די יודן די ערנסטע צייט, ווארום משה רבינו איידער ער איז גיטארבן הט ער פארזארגט די יודן זאלן האבן א אנדערן מנהיג ופיהקערן אויף זיין ארט, און ער האט גיבעטן ביי הקב"ה, הפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה" נאט וואס דו האסט בשאפן די גייסטליכקייט פון דיא מענטשן, זענער מענטש האט אנדערע זענען, און זענער מענטש פארלאנגט אנדערש וואס דער צווייטער, זאלסטו זיי געבן אויף א עלצטן איבער זיי ער זאל זיין, איש על העדה" א מענטש וואס זאל גיוועלטיגען אויף דיא עדה. ער זאל זיט גיוועלטיגען אויף זייערע קערפער ער זאל זיין זאלאנין, נאר גייסטליך זאל ער אויף זיי גיוועלטיגען, ער זאל ווערט זיין די זאלסט דורך אים פאן נסים אויף זיי דו האסט גיטאן דורך מיר, וועלן די יודן אליין אים האלטן פאר א מושל אויף זיי. ולא תהיה עדה ה' פצאן אשר אין להם רועה", משה האט זיט גיוואנט, פצאן בלי רועה" וויא שעפסין אן א פאסטוף, או ער זאלט גיוואנט אן א פאסטוף, וואלט אויס גיווערן דער פאסטוף איז פון זיי אוועק גיוואנט און ער איז גיטאט געבן זיי, אבער, פצאן אשר אין להם רועה" איז דער מינינג ווי שעפסין וואס זיי האבן קיין מאהל קיין פאסטוף, ווארום וועלכער פארנגלייך הט דער פאסטוף מיט די שעפסין, או ער וועט צו זיי ריידן ווייסן זיי זיט ווס, ער רעט, זיי פארשטייען נאר דעם שבעקן פון פאסטוף, או ער זאלאט זיי מיט זיין שבעקן שפירען זיי די שמערצן, יודן זענן אבער "עדת ה'", וואס זענען געוואהנט צו נסים און צו א גייסטליכען גיוועלטיגער דארפן זיין א מנהיג וואס זאל זיי ווייטער אויף פירען, האט הקב"ה גיוואנט צו משה, אויך וועל געבן א מנהיג אויף די יודן, (יהושע)", ער איז, איש אשר רוח בו", ער הט אין זיך א גאנצליכען גייסט, און ער וועט קענען פירען דיא יודן מיט א גייסטליכע גיוועלטיגקייט. אבער ווען יהושע איז גיטארבן האט ער זיט איבער גילאט קיין מנהיג איבער די יודן, ער זאל זיי פיהרען, נאר די יודן וואס זענען געפליכען נאך יהושע'ס שטארבן, אשר לאו את כל מעשה ה', וואס זיין האבן גיווערן און זייערע דיינס פון הקב"ה, זיי האבן געדינט צו הקב"ה, אבער די ווייטערדיגע דורות זענען פארבלאנדעט גיווארן וויא דיא שעפסין אן א פאסטוף, און אז די פעלקער האבן גינעקן ביי יודן איז קיין גיוועלטיגער גישט דא, האבן זיין אנגעהויבען גיוועלטיגן אויף יודן, און האבן די יודן צו גיווענען צו זייערע עבודה זרות, און אז די יודן האבן גערינט עבודה זרה, האט הקב"ה אויף זיי דערנוועקט די פעלקער. די פעלקער זאלן זיי פייניגן, ביי זיי האבן גישרינען צו הקב"ה און האבן גיטאן השוכה, האט נאט דערנוועקט איינעם פון די יודן און האט אין אים גיגעבן גייסטליכקייט צו מלחמה, אים צו לייזן דיא יודן פון דעם טיף וואס האט זיין גיפוינגט, און אז דיא יודן האבן געזעהן דער מענטש האט זיי אויסגעלייזט פון זייערע צרות מיט א גאנצליכקייט האבן זיין אים גימאכט פאר א עלצטן אויף זיך. דעם עלצטן האט מען גירופען שופט, און אויף האט זיך געפירט ביי יודן דריי הונדערט מיט גינציג יאהר ופטספך קנה יש דעות שונות) פון נאך יהושע ביי נאך שטישן. די נעמען פון דיא שופטים זענען, עתניאל, אחוד, שפער, פרק ודבורה, גדעון, אבימלך, הולע, יאיר, יפתח, אבדן, אילון, עברון, שמשון. נאך א שופט איז גיווען, עלי, וועלכער שטייט אין ספר שמואל. און דער לעצטער שופט איז גיווען שמואל הנביא. וכוונתו זיין עליו ועכ"ל:

א ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל ביהודה לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו :
 ב ויאמר יהודה יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו : ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגרלי ונלחמה בכנעני והלכתי גמי אני אתך בגורלך ויך אתו שמעון : ויעל יהודה ויתן יהודה את הכנעני והפרוץ בידם ויפוס

א והיה קטר דמיה יהושע וישאלו בני ישראל ביהודה לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו : ב ויאמר יהודה יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו : ויאמר יהודה לשמעון אחיו עק עמי בערכי ונגים קרבא עם כנענאה ואתה אף אנא עקוד בעדך ונאלץ עמיה שמעון : ד ופליקין דבית יהודה וקטר יו נת כנענאה ופרוץ אתה בידיהון

א (א) מי יעלה לנו אל הכנעני על מקומות שהפלו (ב) ויהי אחרי מות יהושע מי יעלה לנו לכוש את הארץ כגורל ועדיין לא ככבשו (ג) יהודה יעלה שכט יהודה יעלה תחלה לכבוש את גורלו : (ד) לשמעון אחיו לטבט שמעון : יעלה ארץ ועורני לכבוש את מה שפלו כגורלי ויש פותרין יהודה יעלה הוא עתה הוא יעבדן שלמו רלביג

ב (ב) ספר שהחרי מות יהושע שאלו בני ישראל כל ר"ל בחורים ותומים מי מהכנענים ועלה בתחלה לנהלם ככנעני השגור בשלמות הכנענים ואלו שבע שחין כלתין כזה שלא היו כהולין בחורים ותומים ציני יהושע כי כלתין כזה כי אחרי מות יהושע הולכו לשחול מי עלה בתחלה כי ללם מעליכם ויתחזקו להלחם כבס ולא ילחמו מוכך יכרח בתחמה החלשונה יאמרו הנשאר מכנענים הכס סך ללם מעליכם ויתחזקו להלחם כבס ולא ילחמו מוכה יפול העיני מוכך לכ כנענים הכס וילחמו ישראל בקלות ולזה כמר הכס שילחם תחלה מי שחול כלמי יוסף ללחם הוא שכל יהודה וסכע יהודה שכלם מצורת דוד

א (א) ברה' בחורים ותומים : מי יעלה לנו עם כי כל אחד נלחם בשבט חלקו חמר לנו כי כלשכר ועלה מי מכם כהכנעני ויגרר עליו יבדח המוכך כלכם והועלתם לכולם בתחלה פירוש ע"ג

א (א) ויהי אחרי מות יהושע אמר עם איזו גווען נאך דעם אז יהושע איז גשטארבן וישאלו בני ישראל בה' לאמר האבן די קירנר ישראל גפרענט אין נאמ דורף די אורים והומים צו זאגן מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו וער זאל פון אונז פריער אופ גיין צום כנעני צו מלחמה האלמן מיט אים ונארום עם וענן גווען פיל ערמיר וואס וענן גיט איין גנומן גווארן נאר ווי וענן צו מייצט גווארן מיט דעם גורל און אימליכר האט גמייט איין געקן זיין חלק נאך דעם מוט פון יהושע אזו ווי אובן שטייט : (ב) ויאמר ה' יהודה יעלה הם נאמ נאמט שבט יהודה זאל צום ערשטן אופ גיין איין צו געקן זיין גורל ווס איז אים גפאלן הנה נתתי את הארץ בידו נון איזו האב גגעקן דס לאנד אין זיין האבן : (ג) ויאמר יהודה לשמעון אחי האמ שבט יהודה נאמט צו שבט שמעון זיין בריר

עלה אחי כגורלי גיי די אופ מיטמיר צו העלפן מיר מיין גורל איין צו געקן און מיר וועלן מלחמה האלמן מיט דעם כנעני והלכתי גמי און איה וועל אופ גיין העלפן דיר איין צו געקן ביין גורל ונארום די נחלה פון שמעון איז גווען אין דר נחלה פון יהודה אזו ווי אובן שטייט ונאך איז גיגאנגן מיט אים שבט שמעון : (ד) ויעל יהודה ויתן יהודה את הכנעני והפרוץ בידם ויפוס כנעני אין דעם פרויו

בְּבוֹק עֶשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ : ה' וַיִּמְצְאוּ
אֶת־אֲדֹנָי בֹּוֹק בְּבוֹק וַיִּלְחֲמוּ בּוֹ וַיִּכּוּ
אֶת־הַפְּנֵעַנִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי : י וַיִּנָּס אֲדֹנָי
בֹּוֹק וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרָיו וַיֹּאחֲזוּ אֹתוֹ וַיִּקְצְצוּ
אֶת־בְּהֵנוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו : יו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי
בֹּוֹק שְׁבָעִים מַלְאָכִים בְּהֵנוֹת יָדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם מִקְצָצִים הָיוּ מִלְקָטִים תַּחַת
שֶׁלְתֵנִי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּכֵן שְׁלֹם־לְיָ
אֱלֹהִים וַיָּבִיאוּהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמַת שָׁם :

בידיהו ויחננו בקבוק
 עשרת אלפים נקרא
 והאשקחו את אדני בקבוק
 בקבוק ואניחו בקבוק ביה
 ויחמו את הפנענאי ואת
 הפריזאי ויצחק אדני בקבוק
 וירדפו אחריו ואחזו
 ימיה וקצצו את בקרסלי
 ידוהו ורגליו : י ואמר
 אדני בקבוק שבעין מלאכי
 בקרסלי ידיהו ורגליו
 מקצצין הווי מלקטין
 לתחת תחתות פתוהו
 כקמא דעבדות כן שלים
 די יי ואיתוהו לירושלם
 ומית

ת"א וימצאו יומא כג :

אשר נשאתה להכבש : (ה) וימצאו את אדני בוק
 בלוע : (ו) וינס אדני בוק. ואמר אדני בוק מלעיל הוידר
 נוספת ר"ל אדון בוק וכן אדוני צדק אדון צדק : בהגות. מן

ועוררן של מלכי כנען שהרי אדני בוק לא היה כדלמינמות עם
 מנחת שי

(ה) וימצאו את אדני בוק. הנה אדני בוק. וימצאו אדני בוק. מליל
 וכן כבד ד"ק וכן ביום וכן ומלכות ספרים מרדכי כי הולך בגלגל בשנים
 החורים ויבא לי דמחשבות אמת ליתא אלא תרתי בשם אדני בוק וינס
 אדני בוק דכח. וינס עם אדני זה (ה) וימצאו את אדני בוק וינס
 לים מכותה ליתא אלא מרי זה הנהו דרביי טעם אדני בוקאין אלא ד"ק
 אדני בוקאין ד"ק שמהלך שש מלעיל כמו שהוכתב במלחמי המלחין ומשי
 ימל וימצאו אדני בוק כדרי וינס אדני בוק וינס אדני בוק : ויבא את
 כנעני. כ"ס י עמלתי כ"ה לא נהוין וכן כולם כנענים למעלה ולמטה :

מצורת דין
 א (ה) אדני בוק. כך שמו וכן הווי נדק (יחשב) :

(ו) וימצאו : ענין מחול לכיפה כמו וקלן
 פחלים (שמות ל"ט) : בהגות. אלכנות וכללות כמו כהן ד"ס
 היענות (שם כ"ט) : (י) מלקטים. לשון לקיט :

משלי חכמים
 מול. און ער איז אלע סגא שוואכער גיווארן. און ער האט
 אפילו קיין מעדיצין גינעפן. עס איז שוין זייער שלעכט גיווען
 מיט אים. און דא צייט איז גינעפן און דער שפאט ארויסער
 דאקטאר ארבעט מען עס אים גירופן צום גינעפן. דר דאקטאר
 עס פיר שרייבן אפדעצין און ער עס גיווארען ביי פון עס דעם
 מעדיצין גינעפן. דר דאקטאר עס דעם מעדיצין גיט גיוואלט
 געפין. דער דאקטאר האט אים שפארן גינעפן. ער זאל גאר
 געפין די אונטער מעדיצין. מען וועט ער אים גיט בעסן.
 און ער וועט אים מען קיין מעדיצין געפן. דר דאקטאר האט
 גיוואנט צום דאקטאר ער זאל שווערן אז ער וועט אים מען
 פון מעדיצין געפן. און אלע זאכן שווערן מען זאל אים גיט
 גיטן צום עסן. אלע מענטשן פון שטוב און דער דאקטאר
 זאגן גיווארן און דער דאקטאר עס גינעפן דא דער עפיל
 מעדיצין. נאך דעם האט דער דאקטאר גינעפן צום. פאפער
 איצט מענטשן שוין זיין ורהג ער וועט שוין געפן. האט דער
 פאפער גיוואנט וויא אזוי וועט ער געפן. מעדיצין מען וועט ער
 גיט געפן. און עסן מענען מיר אים גיט בעסן ער זאל עסן

אומרים במסכת תמורה מה שמו יהודה אחי שמעון שמו
 ולשמעון אחיו אמר שילך אחרו : (ד) בבוק. עס מקום :
 (ז) שבעים מלכים וגו'. מכלן אתה למד מה גדולתן
 מלכי כנען בשם מלך וכתוב בו כן : ויביאוהו ירושלם .

ר"ב"ג
 אחו שמעון להלחם כאלו שאלו כנענו מהגוים הסס :
 (ו) והסס קללו כנענות ידי אדני בוק וכנענות רלוו הסילי מוכך
 על שאל המלכים שייכלו מלהלחם בישראל עס שכבר מצב זה
 הסס יח' להשיב לו מדה כמד מדה כמו שכר כאלו עשיתן כן שלם
 יי אלהים : (ז) וזכר שהביאוהו אחר זה בירושלא ומת שם. וככל

(י) שבעים מלכים כנעני. כנעני' יי פויקיס ה"ה' געניח : ויביאוהו ירושלם.

מצורת דין
 (י) מקצצים. אשך לוי' לקלס : חיו מלקטים. משוירר
 המלכל הטולל תחת השלחן : ויביאוהו ירושלם. כי משס הלכו

פירוש ע"מ
 פריזוי אין זייער האנט וינס בבווק עשרת אלפים איש און
 ויאי האבן זיי גשלאגן אין דער שטאט בוק צעהן
 שוונגט מאן : (ה) וימצאו את אדני בוק בבוק און ויאי
 האבן גפונן דעם האר פון בוק אין בוק ויחמו בו
 און האבן מלקחה גהאלטן מיט אים ויכו את הפנעני
 ואת הפריזי און ויאי האבן גשלאגן דעם פנעני און
 דעם פריזי : (ו) וינס אדני בוק וירדפו אחריו און דער
 האר פון בוק איז אנטלאפן גווארן און ויאי האבן
 נאך גיאנט נאך אים ויחמו אותי וקצצו את בהנות דיו
 ורגליו און די ישראל האבן אים גהאפט און האבן
 אים אפ גהאקט די גראפי פינגר פון זייני הענט
 און פיס : (ז) ויאמר אדני בוק ער דער האר פון בוק
 גיאנט שבעים מלכים מלכות ידיהם ורגליום מקצצים
 זינצין כלבים וואס דיא גראפי פינגר פון זיייערי
 חיו מלקטים ממת שלהני פלעגן אוף קלוקן און אומר מען
 כן שלם יי אלהים און ויאי איך האב גמאן און דמ מיר
 ויביאוהו ירושלם וימת שם אים גבראקט קיין ירושלם און ער איז דארט
 גשטארבן און דרום ער וזכה גווען אין ירושלם צו פגראבן ווערן גייל ער האט מתורה גווען דאס

ח וַיִּלְחַמוּ בְנֵי־יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלְכְּדוּ
 אוֹתָהּ וַיִּכּוּהָ לְפִי־חַרְבוֹתָהּ הָעִיר שָׁלְחוּ
 בָּאֵשׁ: וְאַחַר יָרְדוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְהִלָּחֵם
 בְּכַנְעַנִי יוֹשֵׁב הַהָר וְהַנֶּגֶב וְהַשְׂפֵּלָה:
 וַיִּלְכְּ יְהוּדָה אֶל־הַכַּנְעָנִי הַיּוֹשֵׁב
 בְּחֶבְרוֹן וְשֵׁם־חֶבְרוֹן לְפָנָיִם קָרִית
 אַרְבַּע וַיִּכּוּ אֶת־שֵׁשִׁי וְאֶת־אֲחִימֶן וְאֶת־
 תִּלְמִי: וַיִּלְכְּ מִשָּׁם אֶל־יוֹשְׁבֵי דְבִיר
 וְשֵׁם־דְבִיר לְפָנָיִם קָרִית־סָפֵר: וַיֹּאמֶר
 כָּלֵב אֲשֶׁר־יָבִיחַ אֶת־קָרִית סָפֵר וּלְכַדָּהּ
 וְנָתַתִּי לָּו אֶת־עַכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה:

ומית פקן: ח ואגיוחו
 קרקא בני יהודה
 בירושלם וכבשו יתה
 וקחוהא לפתגם דקרב
 ונת קרקא אוקרו
 כנורא: ש וקברו כן נחתו
 בני יהודה לאתא קרקא
 בכנענאי ותיב מורא
 ודרומא ושפלה: ח
 יואולמו דבית יהודה קרת
 כנענאי דהבין בחברון
 ושום חברון מלקדמין
 קרת ארבע ויכווה
 ששי ונת אחימן ונת
 תלמי: י יואולמו מפקן
 קרת דביר דביר ושום
 דביר מלקדמין קרת
 ארבי: יב ויאמר כלב
 דיקוחי נת קרת ארבי
 ויכבשנה ואתן ליה נת
 עקסה בתי לאתו:
 ת"א ויב דביר: ש"ג ט:

שהלכו משם להלחם על ירושלים: (ח) ש"ח באש. שלחו חס
 גלחמו כי בימי יהושע לבדו ירושלים כמו שפירשתי בספר יהושע כי בכלל מלכי כנען אשר הבתה יהושע הוא מלך ירושלים:
 (י) וכן וילך יהודה אל הכנעני. פי' וכבר הלך כי בימי יהושע לבדו חברון דביר ודבר כנענאל פורשתו בספר יהושע: (יב) ושם
 מנחת שי

גלחמו בני יכודם כדכבשם קודם זה ולכדו אותה והכמו לפי חרב
 ומה העיר שלחו שלח: (י) וילך יהודה אל הכנעני. יהושע כחברון
 וכו'. כי כבר התבאר בספר יהושע כי כלב הוא שנלחם בזה והוא
 יחם ואת הכנענים ויכדו ויבשו ויבשו מות יבשו וחק על פי שטחם כספר יהושע ואלו
 שם לכלב שכבר נתקיים יסוד הש"י לכלב כי חסדן נחמד לו לנחלה על פי הש"י וכמו ללחם כספר יהושע: חף על פי שלח
 כדכש בימי יהושע: (יב) ושם דביר הנזכר הוא המקום הוא מקום חסר וזאת אשר לכד יהושע לפי מה שזכר בספר יהושע אמר יושב
 מצודה דוד

להלחם ב: (י) וילך יהודה. הם כלב ולכדו שם מבני יכודם
 וחק כהנלחמה ההיא כימה בימי יהושע החז לכפר יחד כל
 כעלמיהו שטחו בני יכודה הכרית והישטת זמס כל הנשך:
 פירוש ע"ט

באת הם אים גשטראפט מדה פגגד מדה: (ח) וילחמו
 בני יהודה בירושלים אונ דיא קינדל פון יהודה האבן
 מלחמה גהאלמן און ירושלים וילכדו אותה אונ הויגן
 זיא פצווינגן אונ גשלאגן און גשלאגן בלובר וום אין
 איר מיט דער שטראפער שווערד ואת המיר שלהו בלש
 אונ דיא שטאמ האבן זיזיא אן געזיגן אין פייער:
 (ט) ואחר ירדו בני יהודה אונ דער נאך האבן גנדיערט
 די בני יהודה צו מלחמה האלמין מיט דעם פגעני
 יושב החר והנגב והשפלה וום ויצמ און דעם פארג אונ
 אין דרום זייט אונ אין סאר: (י) וילך יהודה אל הכנעני

אונ יהודה איז גנאנגן צו דעם פגעני וואס איז געסן
 דערון איז פריער גווען קרית ארבע ויבדו: אונ זיי האבן גשלאגן דעם ששי אונ אחימן אונ תלמי וואס
 דארטען זענן גווען: (יא) וילך משם אל יושבי דביר אונ שכמ יהודה איז גנאנגן פון דארטן צו דיא ויצר
 פון דביר ריש דביר לפנים קרית ספר אונ דר נאמן פון דביר איז פריער גווען קרית ספר: (יב) ויאמר כלב
 הַט כָּלֵב גִּיאָמָם יִשָּׂר יִבֵּחַ אֶת קָרִית סָפֵר לְכַדָּהּ! ער וואס וועט שלאגן קרית ספר אונ וועט זיא פצווינגן
 ונתתי:

ר"ק
 בוחן ידו ואינו מבטקלו אלא מבטקלו לשון לשונות היא
 האצבע הנם שבאצבעות: (ה) וילחמו בני יהודה. פי' וכבר
 גלחמו כי בימי יהושע לבדו ירושלים כמו שפירשתי בספר יהושע כי בכלל מלכי כנען אשר הבתה יהושע הוא מלך ירושלים:
 (י) וכן וילך יהודה אל הכנעני. פי' וכבר הלך כי בימי יהושע לבדו חברון דביר ודבר כנענאל פורשתו בספר יהושע: (יב) ושם
 מנחת שי

פחה באחנח
 רש"י
 מהלכו משם להלחם על ירושלים: (ח) ש"ח באש. שלחו חס
 גלחמו כי בימי יהושע לבדו ירושלים כמו שפירשתי בספר יהושע כי בכלל מלכי כנען אשר הבתה יהושע הוא מלך ירושלים:
 (י) וכן וילך יהודה אל הכנעני. פי' וכבר הלך כי בימי יהושע לבדו חברון דביר ודבר כנענאל פורשתו בספר יהושע: (יב) ושם
 מנחת שי

מנחת שי
 פי' מש' (מנחת שיון סיון ליו): (יא) וילך חסר אל יושבי דביר. כנענא פסיים
 מדייקים יושבי מלא וכו': ויבדו חסר דביר. כנענא פסיים מדייקים יושבי דביר
 וכו'. ואת הכנענים ויכדו ויבשו ויבשו מות יבשו וחק על פי שטחם כספר יהושע ואלו
 שם לכלב שכבר נתקיים יסוד הש"י לכלב כי חסדן נחמד לו לנחלה על פי הש"י וכמו ללחם כספר יהושע: חף על פי שלח
 כדכש בימי יהושע: (יב) ושם דביר הנזכר הוא המקום הוא מקום חסר וזאת אשר לכד יהושע לפי מה שזכר בספר יהושע אמר יושב
 מצודה דוד

להלחם ב: (י) וילך יהודה. הם כלב ולכדו שם מבני יכודם
 וחק כהנלחמה ההיא כימה בימי יהושע החז לכפר יחד כל
 כעלמיהו שטחו בני יכודה הכרית והישטת זמס כל הנשך:
 פירוש ע"ט

(ט) שלחו. על פי חס זיי יבשו חסר כדכר מן הנקונות טעם
 יעשה שליחו וכוונן ממקו' למקו' וכוונן ככל ליה מקו' כלבן שלוח:
 (י) והשפלה. הענק: (י) לפנים. בימים הקדמונים:
 כושלי חכמים
 וייל מיר האבן אקל גישווארין אונ אין געסן גען פון דאך גים
 לדין. הם דר דאקטור גיאמט מיר מעדיען דאך פון אים
 גים געבן. די אייני לעפול מעדיען וים יד האם געדיען וועט
 אים טרין מאכן הענגעני אז מיר אליין וועט שרייען פון נאל
 אים געבן געסן. וועלן מיר אים פגעני געבן. פון דאך
 נאר גישווארין מיר ואלן אים גים גייסן צום געסן. אונ מיר
 וועלן אים גים גייסן צום געסן. גר וועט אונ גייסן מיר ואלן
 אים געבן געסן. דם וועלן אים געבן ביי די ידן. זיי זענען
 געווען אין מערים קענעם אונ פון בעסער גים זיין וויא קענעם
 האבן זיי גים געווען. ווען טשה האם זיזיא ארויס געטען פון
 מערים אונ זיזיא האבן פון זיך אקאם געווארן די ארביס פון

י וַיִּלְכְּדָהּ עֲתַנְיָאֵל בֶּן־קִנּוּ אָחִיו בְּלֶבֶת
הַקָּטָן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶן־לָהּ אֶת־עַבְדָּהּ בִּתּוֹ
לְאִשָּׁה יְיָ וַיְהִי בְבוֹאָהּ וַתְּסִיתָהּ לְאִשָּׁר
מֵאֵת־אָבִיהָ הַשָּׂדֵה וַתִּצְנַח מֵעַל
הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר־לָהּ בְּלֶבֶת מַה־לָּךְ׃
טו וַתֹּאמֶר לוֹ הִבֵּה־לִּי בִרְכָה כִּי אֶרְץ
הַנֶּגֶב נִתְּתָנִי וְנִתְּתָה לִי גִלְתַּת מִיַּם וַיִּתֶן־
לָּהּ בְּלֶבֶת אֵת גִּלְתַּת עַלְפִּית וְאֵת גִּלְתַּת
תַּחְתִּית׃ טז וּבְנֵי קִנּוּ חָתָן מֹשֶׁה עָלוּ

י ובקשה עתניאל בר
קנו אחיו דבלב לבת
מניה ויהב ליה בת
עבדה כרתיה לאשה
י ונתנה כמגלה
ואמלקתיה למשאל מן
אברהם אה סנתא
ואתרכינת מעל חמרא
ואמר לה בלב מה לך
טו ואמרת ליה הב לי
אחסנהא ארי לארבע
דרומא ויהבני ותתני לי
אהר בית שקיא דמין
ויהב לה בלב בת בית
שקיא עלאה נת בית
שקיא תחתאה׃ טז ובני
שלמיה חמוהי רמושה
ת"א וילדה מתואל מוסה יא ונני
קני׃ טז סהדרין יא קד קד

רש"י

בבלה: (יג) אחי בלב . ומלכו (יד) ותסיתרה. ומלכותיה
לשון נמלך שמייעלץ האדם ומשיאין לבו לדבר אחר כ"ל :
ותצנח . ואתרכינת ליפול לרגלי אביה: (טז) ארץ הנגב .
אלס שכינתו מנוגב מכל טוב שאין בו חלל תורה : גלת

רד"ק

דביר . ובדברי רז"ל כי בלשון פרס קורין לספר דביר :
(טו) גלות עלית הגלות התחתית . ובספר יהושע גלות
עלית גלות התחתית גלות ההתחתית אומר על הגלות עלית
ותחתית אומר על הלכת השדה שהיו בה הגלות וכן יש שנויים
אחרים כי בספר יהושע הנה לו רבות הבה לו . התכרו סימן .

קמץ בויק

מנחה שר
ולא ידעא מאי חזון כהן : (יג) פתחה . העין קמץ נד : (טו) גלות עלית
ואת גלות תחתית . ובספר יהושע את גלות עלית ואת גלות תחתית . וכן יש שנויים
אחרים . כי יש מה' ל . ומה' כה' ל . וישפן הכהן לו (אויז י"ט בויק : *)

יט ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה .
כט ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה .
לט ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה . ויהי בבוואה .

מצודת דוד

(יד) בבוואה . לביט כפלה . ותסיתרה . היא פיתה אומר לתת לה
כמות שהיה משלל מאביה השדה : ותצנח . לכבוד אביה הפילה
עמיה מעל החמור כבח כאלו נפלה חלץ : מה לך . מה נחמר לך
אשר חלה לנכס עליו : (טו) ארץ הנגב . חלקת שדה יבשה מעלי
מעיי המים : והתתה לי . לנחל משלל אשר חתן לי שדה אשר כס
מעין הכיכב מים : גלות עלית . שדה ובה מעין מנומל ומעין
ההמרים . כי שמה ישנו בין הכנענים וכשכלו בני יהודה להלחם

פירוש ע"מ

ונתתי לו וועל איה איך נעבן מין סאקמך עבקה סו'
איין נוייב : (טג) וילכדה עתניאל בן קנו היא בבוואה
עתניאל בר זון פון קנו דער ברירר פון בלב פון
איין בוימר נוס איז גווען יונגר פון אים ויפן לי האמ
ער אים געבן זיין מאקמך עבקה פר איין נוייב :
(יד) ויהי בבוואה . אונ עם איז גווען אין איר קוקן צו
איר מאן ותסיתרה לשאלא פאת אביה השדה הם ויא אים
אן גרעט ער זאל פערטין פון איר פאקט דס פערר

מנחה: (טו) קניו . הוא יהוה אשר היה חותן משה : עליו מעיר
משלי הכמים
פזרים וענין זין שוין גווען צו פיריען . גין אין ארץ ישראל
אונ האלפין פתחות מים איין אונ דרייסיג מליקים צוא דעם
האבין זין קיין אפשישים גיהאם . זי האבן גיוואלס בעקער גיין
צו ריקאין פזרים און זיך דארפן פונדען אן פתחות . און ווייל
הקביה הם גינאנס אס בקיבה פלגב . אויב יודין וועלן לערנין
תורה ויעם קען זיין געבין רענין אין דער צייט אונ זיין וועלן
קאבין פיל הבואה . אונ אויב זיין וועלן גיט היקען תורה אונ
פזות וועלן זיין קיין הבואה האבין אונ עם וועם קיין רענין גיין
טוי עם שפיים אין דיא סדרה בקימים דרייבער האבן דיא יודין

המ ער נימ גוואלט בעמן ותצנח מעל החמור הם ויא זיה אליין אראפ גינימם פון דעם אייזר צו פאלן צוא
די פים פון איר פאקט ויאמר לה בלב מה לך האמ בלב גואנטם צו איר נוס איו צו דיר בלוימר נים בגערקטו :
(טו) ויאמר לו הם זי גואנטם צו אים תב לי ברכה גיב מיר איין כהנה איה זאל מיה קענען ספרנס זיין פון
איר כי זיין הנגב נתתני ונתתה לי גלתת מים ויתן לי גלתת עלפת ואת גלתת תחתית ואת גלתת תחתית ואת גלתת תחתית
אין פערלד זאם איז דרין גווען אובן איין קניאל ברין אונ איין קניאל ברין : (טז) ובני מיני
תחתית

המ ער נימ גוואלט בעמן ותצנח מעל החמור הם ויא זיה אליין אראפ גינימם פון דעם אייזר צו פאלן צוא
די פים פון איר פאקט ויאמר לה בלב מה לך האמ בלב גואנטם צו איר נוס איו צו דיר בלוימר נים בגערקטו :
(טו) ויאמר לו הם זי גואנטם צו אים תב לי ברכה גיב מיר איין כהנה איה זאל מיה קענען ספרנס זיין פון
איר כי זיין הנגב נתתני ונתתה לי גלתת מים ויתן לי גלתת עלפת ואת גלתת תחתית ואת גלתת תחתית ואת גלתת תחתית
אין פערלד זאם איז דרין גווען אובן איין קניאל ברין אונ איין קניאל ברין : (טז) ובני מיני
תחתית

מַעִיר הַתְּמָרִים אֶת־בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּגִבְעַת עֲרֹד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת־הָעָם: וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶת־שִׁמְעוֹן אָחוּז וַיְכַוֵּנוּ אֶת־הַפְּנֵעַי וַיֵּשֶׁב צִפַּת וַיִּחְרְמוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הָעִיר חֲרֻמָּה: וַיֵּלְכֵד יְהוּדָה אֶת־עֵזָה וְאֶת־גְּבוּלָהּ

קליקו מן בקרא יריחו עם בני יהודה מדבר יהודה די גדורם ערד ואלו ויתכו עם עמא : יי נאול יהודה עם שמעון אחוזה וקחו ית פנענא וסיב צפת ונמרו יתה וקרא ית שמא דבקרמא חרמה : יי וקבש יהודה ית עזת וית תחוקא וית אשקלון

רש"י

מים . שדה בית הכעל אתר בית שקיף דמיה : (פז) מעיר הרמרים . הוא יריחו שניתן להם דושה של יריחו לאלולה עד טיבל בית המקדש ומי שיכנה בית הכמירה חלקו יעלה כדי שיהא לכל ישראל חלק בבית הכמירה . ונתטחו לכני יתרו ארכע מלות ורכעיס סנה והתלמידים שבהם הניחו והלכו אל עתניאל בן קנו הוא יעבד כמדברי יהודה אשר כנגד ערד ללמוד תורה : וישב את העם . על התלמידים היושבים לפניו הוא בקם מלת הקדוש כרוך הוא שימחו לו תלמידים בעלמם שנאמר ויתכן ואלהים וגו' (ד"ה א')

רד"ק
 ושמ שדה וכות השרה וחד פסוק מימן ויקם שדה עפרון וחד השרה והמעה : (טו) מעיר התמרים . ת"י כפרית יריחו לפי שהיו בה תמרים רבים נקראת זו ובה במפורש בהורה בקעת יריחו עיר התמרים : וילך וישב את העם . על הראש שבבני קני אבד והלכו בני המשפחה עמו וישבו שם עם בני יהודה במדבר יהודה והכתוב לא ספר לכה עלו מעיר הרמרים ואם היו יושבים שם עם הכנעני ואפשר שהיו שם עם הכנעני וישובים כי יתרו לא היה עם בני ישראל כי בן כתרוב וילך לו ויל ארצו ופרשת ויאמר משה לחובב ופרשת וישמע יתרו כונן אחו היה בשנה היצת לצאתם מארץ מצרים חובב הוא יתרו כמו שכתוב מבני חובב חותן משה ופרשת וישבו יתרו שלא במקומו נכתבה לחבר דבר יתרו עם דבר עמלק כי עמלק חרד על ישראל בצאתם מצרים וחד כל הדורות כמו שכתוב מלחמה לוי בעמלק מורו וחד ויתרו הטיב לישראל ושמו במכותם והטיב להם בעצתו ושמו לו הקב"ה חסובה עד סוף כל הדורות כי הגה אומר שישבו עם בני יהודה ונתנו להם מקום לשבת בארצם ושובו לישראל ובימי שאלו היו יושבים עם עמלק כי באזהלים היו וישובים ושורו להם לעולם ובימי יהוא ויגד בן רכב היה אחוזה ונכבד בין ישראל ובימי ירמיהו הנביא היו בית הרכבים כבוד בני ישראל ואמר הכתוב לא יכרת איש לבית יוגד בן רכב עובר לפני כל הימים ובית הרכבים הם מבני יתרו כמט שנאמר המה הקנים

מנחת ש"י חתום . החי"ט קמ"ט נ"ד

מצורת דוד

כס קרום כלום לכני קוי ועלו נמש ללכע עם בני יהודה למדנד יהודה וכו' . וילד וישב . קרע כל בני המשפחה מולד כלשון יסוד פירוש ע"מ

ותו משת אונ דיא קינדך פון קיני דער שווער פון רשעה עלו מעיר התמרים וענן אורף גנאנגן פון דער שקאמ התמרים דאס איז וירחו . דען ווייל דארטן האבן גוואקסן פול מייקלן דרום קען זיא גרייך עיר התמרים . אונ זיא זענין גנאנגן את בני יהודה מיט די בנני יהודה אונ דר מדבר יהודה וואס אין דרום זייט פון ערד וילך וישב את העם אונ דר קני איז גנאנגן אונ קען זיך פנעצט מיט דעם פאלק פון יהודה . דען דס פקעטו אורט פון וירחו איז נישט צופיילט גווארן ווארום קען קען האבן אייבער גלאזט אונ דעם שבת וואס דר בית המקדש גוטע אורט פון וירחו פר דעם פלאץ פון דעם בית המקדש פון דער ווייל איי דער בית המקדש איז גבויעט גווארן קען דס אורט אפ גנעבן צו די בנני קני . האבן ויאי דס גהאלטן פיר הינדערט אונ פערציג יאר . אונ דיא פלמירי חקמים נוס וענין גווען צווישן ויאי זענן אוועק גנאנגן פון דארטן צו עתניאל בן קנו יערגן תורה ווארם עתניאל דס איז יעבד קען גאט גנעבן ער זאל אים צו שיקון גומי פלמירים האמ אים גאט צוא גשיקט דיא דאוני חסידים דיא בנני קני : (יז) וילך יהודה את שמעון אחוזה אונ יהודה אונ יהודה האבן גשלאנגן דעם פנעני ווס איז געקמן אין צפת וירחו אונ זיא האבן ויא פר וויקט ויקרא את שם העיר חרמה אונ יהודה האמ גרייך דעם גאבן פון דר שקאמ חרמה : (יח) וילכוד ויהודה אונ יהודה קען בצווינגן דיא שקאמ ענה אין איר גבול ואת אשקלון ואת גבולה אונ דיא

עליון : (יח) וירחמו . ענין לכוון ולכוין : וכן יאמר על ישראל (ספלים ק"ח) את העם . עם בני יהודה : משלי חכמים
 מורא ניהאם פאל . אונ האבן נאר ניוואלס גיין צו ריק אין מצרים . דס איז אפער נאר גייען דיא צייט וואס די יודן זענען גייען אין דר מדבר . איידער ויאי האבן גייען דאס לאנד כנען . אונ איידער וי האבן פר זיכס צו זיין אפגיל תבית מיט פעלדער אונ וויינגערשינער אונ הייער . אפער ווי וירושע קען שוין איינגעפילט ארץ ישראל . אונ זיי האבן גייען ווי די פנענים וזענן אין דעם לאנד מיט אייגענע הייער אייגענע פעלדער וויינגערשינער יעדער בעשיצט זיך אונ זיין פיינבוים האבן שוין דיא יודן גאויילט יהושע זאל שוין באזעצן יעדער שקם אויף זיין לאנד קום זיין גרל איז גנאלין . אונ ווי יהושע איז גישקארבן אונ דר קען זיט גיליאם אין אנדערן פירט אוף זיין ארץ . האבן די יודן מורא גיזאם פאפער וועט דער עלשפער

מצורת ציון
 ענין לכוון ולכוין : (יח) וירחמו . ענין לכוון ולכוין : וכן יאמר על ישראל (ספלים ק"ח) את העם . עם בני יהודה : משלי חכמים
 מורא ניהאם פאל . אונ האבן נאר ניוואלס גיין צו ריק אין מצרים . דס איז אפער נאר גייען דיא צייט וואס די יודן זענען גייען אין דר מדבר . איידער ויאי האבן גייען דאס לאנד כנען . אונ איידער וי האבן פר זיכס צו זיין אפגיל תבית מיט פעלדער אונ וויינגערשינער אונ הייער . אפער ווי וירושע קען שוין איינגעפילט ארץ ישראל . אונ זיי האבן גייען ווי די פנענים וזענן אין דעם לאנד מיט אייגענע הייער אייגענע פעלדער וויינגערשינער יעדער בעשיצט זיך אונ זיין פיינבוים האבן שוין דיא יודן גאויילט יהושע זאל שוין באזעצן יעדער שקם אויף זיין לאנד קום זיין גרל איז גנאלין . אונ ווי יהושע איז גישקארבן אונ דר קען זיט גיליאם אין אנדערן פירט אוף זיין ארץ . האבן די יודן מורא גיזאם פאפער וועט דער עלשפער

שמאמ

שופטים א

תרנום

וְאֶת־אֲשֶׁקְלוֹן וְאֶת־גְּבוּלָהּ וְאֶת־עַקְרוֹן
 וְאֶת־גְּבוּלָהּ: יִשְׂוֶיהִי יְהוָה אֶת־יְהוּדָה
 וַיִּרְשׁ אֶת־הַדֶּהָר כִּי לֹא־לְהוֹרִישׁ אֶת־
 יִשְׂבֵי הָעַמֶּק פִּירְכָב בְּרוּל לָהֶם: כִּי וַיִּתְּנוּ
 לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה
 וַיִּוֹרֶשׁ מִשָּׁם אֶת־שְׁלֹשָׁה בְנֵי הָעַנֶּק:
 כֹּה וְאֶת־הַיְבוּסִי יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם לֹא
 הוֹרִישׁוּ בְנֵי בְנִימִן וַיִּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת־

אֲשֶׁקְלוֹן וְגַת תְּחֻמָּא וְגַת
 עַקְרוֹן וְגַת תְּחֻמָּא:
 יִשׁ נְהוּה מִיִּקְרָא בְנֵי
 בְּסַעֲבִיה דְּבֵית יְהוּדָה
 וְתַרְיִכוֹ נַת יִתְבִי מוֹרָא
 וּבְתַר כֵּן דְּחֻבּוֹ לֹא יִכִּירוּ
 קְתַרְקָא נַת יִתְבִי מִיִּשְׂרָאֵל
 אֲרִי רַמְיִכִין דְּבְרוּקָא
 קְרוֹן: כִּי וַיְהִיבֵו לְקַלְבַּת
 חֶבְרוֹן קְמָא דְּמִלְיֵ מֹשֶׁה
 וְתַרְיֵה מִמָּקֵן נַת תְּלַמָּא
 בְּגֵי נְבָרִיא: כֹּה וְגַת
 וּבְנֻקָּא יִתְבִי יְרוּשָׁלַם לֹא
 תַרְיִכוֹ בְּנֵי בְנִימִין וַיִּתְּבוּ
 יְבוּסָא
 ת"א וַיִּשְׁטוּ לְגַלּוּז' כִּבֶּז' מַעֲוִי:

ד' וימתן לו החסידים הללו: (יב) כירא דהוריש. תרנום
 וימתן וכתר כן דמזנו לא יכילו לתרכא ית יתני מישאל:
 (כא) וזה היבוסים יושבי ירושלים. מחוזה היה בירושלים
 עשמו יבוסים ומכני אחימלך היו ולא הורישום מפני השנועה
 עד שזא דוד לפי שעדיין היה נכדו קיים והוא שכעז לו ולמנו

הבאים מחמת אבי בית רכב ועתה כשלבדו בני יהודה חברון היו
 יושבים עם הכנעני בחברון בעיר סמך לח נקראת עיר התמרים
 וכשלבדו בני יהודה חברון עלו משם בשלום כי קראו להם בני
 יהודה שלום בהלחמם עם הכנעני שיעלו כביניהן ולא יסופר עמם
 כמו שקרא להם שאל בהלחמם עם העמלקי וכן שעורעלו משם
 בשלום ויבשו כמדבר יהודה עם בני יהודה וזה בראת לי מדרך
 חששם ומדרך הסבא ויח' לא בני ישראל נתנו לו עיר
 דתמרים והיא ירוחו לדעתם כמו שש"י נתנו להבני קני ואמר כי
 מה שאמר משה רע"ה והיה הטוב ההוא אשר ייטוב היטב עמנו
 ותסבנו לך הוא דיושנה של ירוחו שהיה חמש מאות אמה על חמש
 מאות אמה והיה מחלק אמרו שייכנה בחלקו ביה"מ"ק יהיה לו
 ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יהודה בידם ארבע מאות וארבעים
 שנה עד שיבנה ביה"מ"ק ואז בא בנימין ליתפול אותם מהם ופני
 אותה להם שנאמר עלו בעיר התמרים ועם ישראל נשאר יתרו כמו
 שאמר לו משה אל נא העזוב אותה ונחם שאמר וילך לו ארצו
 ושלך לגייר בני משפחתו ועוד דרשו בו כי מה שאמר עליו מעיר
 התמרים שהניחו אותו עמם שהלכו ללמדה תורה במדבר
 ויהיה עם עתניאל בן קני הוא יעבץ כמו שכתוב בדברי הימים
 ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' הבאת הקנים הבאים
 מחמת אבי בית רכב: (יט) כי לא להוריש. כי לא יכלו להוריש
 אע"פ שהיה ח' עמם להוריש את יושבי החר ויושבי העמק לא יכלו
 להורישם כי רכב ברזל להם והסבה האמתית כי הניח אותם הש"י
 בשם את ישראל ו"ת תרבינו ית יתבי מורא בתר כן דחבו לא
 יכילו לתרכא ית יתבי מישאל ארי רמיכין דברושא לתון:
 (כא) לא הוריש בני בנימין. ובספר יהושע אומר לא יכלו בני
 יהודה להורישם והוא כמו שפירשנו כי ירושלים בין
 יהודה ובנימין וזה שאמר עד היום הוח שמואל הנביא כתב כן כי
 הוא כתב ספר שופטים לפי הקבלה ובמיו היה עדיין
 רלב"ג

יהודה: (יט) ויחי ה' את יהודה ויורש את הכר. ר"ל שזכר
 מלך עלמו יהודה נמור כה' כחוכם הכר ויורש את יבול להוריש
 את יושבי העמק כי רכב ברזל להם ויורש את חוקים עמנו. וכלוי
 שזכר כי אם היה לו יסוד מלחמה ש' שיערכו בעמק אחר
 בזולת סמלמטה לא יאמר מלך יבול להוריש וישי העמק כי אין
 מצודה ציון
 (יט) יורש, מלשון גרושין: רכב ברזל. אכ"י רכב חוקים ככדול:
 (כ) העמק, המישם נבתי הקומה:

מעלול לה' להושיע דרכו לו דמעט אלף שלל מלאנו יסוד ססס
 ליהודה שילח קר צנזול נמחו כמו שזכר בלשם זה ספסר וזלם
 המלחמה הינה צנזול ממשון: (כא) וכלוי שזכר כי היבוסים
 יכדלם עד ימי דוד כמו שזכר מעלול ויהיה סכת עמנו סס
 סכרית סכרת אככסס עם אכמיק שלל יסקר לו ולגיו וללכדו והכי
 מצודה דוד

(יט) ויהי ה' וגו' ויורש את החר. ר"ל מה שזכרס יסודס יושב
 הכר לא היה בעולם יור דכרך הפכע כ"א ד' ה' ספחה זלם: כי לא
 להוריש, חססר מלח יבול ור"ל סכר לא היה ביכלת להוריש יושבי
 הכר הנה לכדוס יורק מן הירשכ ככה וזיק להם כן הולוס יושב סכר
 כילת לכדוס כס אל סכרלס כמ"ש למסר ולס כ"מ ויכ"ס סכר וירשע יושבי
 העמק סיו חושכס ככח ידס וכלו לגרש יושבי העמק סס כי רכב ברזל להם
 ועל יושבי הכר הקכה יורס לא וכלו להסגכר להס סורס
 בנימין. כי יכולס סיהס מלמלס ולכד כלוסס סלח סיה לו להורש

שכס נים באגלוקען אונ דיא מלְקָה. וועלן דיא יידין דער
 שְׂרָאקִין ווערן. אַבער אז דר גרששער שכס וועט יא באגלוקִין
 אין די מלְקָה. וועלן דיא יידין זיך שפּאַרקן צו די מלְקָה.
 דריבער האָבן זייא גיפּרענגט נאַר אויף דעם שְׂרָאסִין שכס.
 וועלעכער שכס זאל זיין דר גרששער צו די מלְקָה. דס הקב"ה
 גיזאַנגט יְהוָה זאל זיין קי גרששער שכס אונ ער וועט באגלוקִין
 די מלְקָה אונ די יידין זענען שוין גישפּאַרקט גיטאַרין צו דיא
 מלְקָה אונ אַלע האָבן זיך באַנעצט אין לאַנגי עקדער אויף
 זיין גורל:

שָׁמַט אֲשֶׁקְלוֹן און אִיר גְּבוּלֵהּ און די שְׁמָטָא עַקְרוֹן
 אִין אִיר גְּבוּל: (יב) ויהי ה' את יהודה אונ גָּאֵם אִין
 גִּוְעִין מיט שכמם יהודה ויורש את החר אונ ער הם פר
 מריבין די ויצר פון דעם פארר. אונר נאך דעם אז
 שכמם יהודה האמ גזינדגמט כי לא להוריש את יושב
 העמק הם ער נים נקענטם פר מריבין אפילו די ויצר
 פון דעם סאל כי יכב בחל להם דען אייריני ביימ
 וועגן זעגן גרועם צו זיי: (כ) ויהיט ללבל את חברון אונ
 משה האמ גרועם ויורש משם אונ ער הם פון דארטין
 פר מריבין דיא דריי קינדד פון דעם ריו: (כא) ואת היבוסים יושב ירושלים אונ דעם יבוסים ויאם איין געסקן
 אין ירושלים האבן די בני בנימין נים גקאנטם פר מריבין אפיר דר שבועה ויאם אקרהם הם גשווארן
 צו

זי האבן גנעבן צו פלכ די שְׁמָטָא חֶבְרוֹן און וויא
 פר מריבין דיא דריי קינדד פון דעם ריו: (כא) ואת היבוסים יושב ירושלים אונ דעם יבוסים ויאם איין געסקן
 אין ירושלים האבן די בני בנימין נים גקאנטם פר מריבין אפיר דר שבועה ויאם אקרהם הם גשווארן
 צו

אֶרֶץ הַחֲתִים וַיְבִן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לֹז
 הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה : כִּי וְלֹא הוֹרִישׁ
 מִנְּשֵׂה אֶת־בֵּית־שָׂאן וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ
 וְאֶת־תַּעֲנָנָהּ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וְאֶת־יֹשְׁבֵי דֹר
 וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־יֹשְׁבֵי יַבְלָעַם וְאֶת־
 בְּנֹתֶיהָ וְאֶת־יֹשְׁבֵי מְגִדוֹ וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ
 וַיֹּאמֶר הַפְּנַעֲנִי לְשֹׁבֵת בְּאֶרֶץ הַזֹּאת :
 כִּי וַיְהִי כִּי־חֹקֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמַע אֶת־הַפְּנַעֲנִי
 לְמַסּוֹד הוֹרִישׁ לֹא־הוֹרִישׁוּ : כִּם וְאִפְרַיִם
 לֹא הוֹרִישׁ אֶת־הַפְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגִזְר
 וַיֵּשֶׁב הַפְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ בְּגִזְר לֹא
 הוֹרִישׁ אֶת־יֹשְׁבֵי קַמְרוֹן וְאֶת־יֹשְׁבֵי
 נְהַלָּל וַיֵּשֶׁב הַפְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ וַיְהִי לְמַם :

נִבְרָא לְאַרְעָא חֲתָא
 וּבְנָא בְּרִתָּא וּקְרָא שְׁמָהּ
 לֹז הוּא שְׁמָהּ עַד יוֹמָא
 הַדִּין : כִּי וְלֹא תְרִיב
 דְּבֵית מְנַשֶּׁה יַת בֵּית
 שָׂאן וְיַת פְּרִנְהָא וְיַת
 תַּעֲנָנָהּ וְיַת פְּרִנְהָא וְיַת
 תְּבִי דֹר וְיַת פְּרִנְהָא
 וְיַת תְּבִי יַבְלָעַם וְיַת
 פְּרִנְהָא וְיַת תְּבִי מְגִדוֹ
 וְיַת פְּרִנְהָא וְיַת שְׂרָי
 כְּנַעֲנָה לְכַתֵּב בְּאַרְעָא
 הַדָּא : כִּי וְיַתֵּה פִד
 תְּקִיף יִשְׂרָאֵל וְשִׁנֵּי יַת
 כְּנַעֲנָה לְמַסְקֵי מַסִּין
 וְתִרְבָּא לֹא תִרְכִּינוּן :
 כִּם וְדְבִית אִפְרַיִם לֹא
 תְרִיף יַת כְּנַעֲנָי
 דְּנִתְבִין בְּגִזְר וְיַת כִּד
 כְּנַעֲנָי בִּינֵיהוֹן בְּגִזְר :
 לְדְבִית וְבוֹלֵן לֹא תְרִיבו
 יַת תְּבִי קַמְרוֹן וְיַת
 יַתְבִי נְהַלָּל וְיַת כִּד
 כְּנַעֲנָי בִּינֵיהוֹן וְיַת
 לְמַסְקֵי

ת"א בית שאן ויבין עיר ויקרא שמה לז
 והוא שמה עד היום הזה
 רש"י
 (כו) הוא שמה עד היום
 הכתוב בגנותו שהתחילו למעול בהקני"ה שזכר אותם
 והורשתת את כל יושבי הארץ וגו' :
 כי חוק ישראל . פועל עבר כי הוא חציו קמץ וחציו פתח
 שי

רד"ק
 ארץ החתים . אינו החתים שבשע אומות : הוא שמה עד
 היום הזה . לפי שקרא לה עם העיר האחרת אמר כי באותו
 השם שקרא לה קוראים לה עד היום הזה ולו ובריש היא שמה
 עד היום הזה תניא היא לז שצובצין בת תבלת היא לז שזכר
 סנהדרין ולא בבלת בא נביכרצין ולא הרחיבה ואף כלאך
 המות אין לו רשות לעבור בתוכה אלא זקנים שבה בזמן
 שדעתם קצה להם מוציאין אותם חוץ למחנה והם מרים : (כח)
 מנחת

קמץ לו כמין : (מ) ולא כנעני ולא חקן ולא כנעני . אין כנעני מלך .
 הוא כנעני ולא חקן עין מ"ש (כ"ה) ומלכתי . ולא חקן עין .
 מצורת ציון
 (כז) ויואל . ענין כמין וכן ויואל משה (שמות ז) :
 פירוש ע"ם

גְּהִרְגִית : (כו) וַיִּבְרַךְ הָאֵלִים אֹנֶן דְּעַר מֵאֵן אִיז גְּגֵאָנָן
 צוֹם לְאַדַּר הַחֲתִים וַיְבִן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לֹז אֹנֶן הָאֵם
 גְּבוּיָעַם אִיזִין שְׁמָאֵם אֹנֶן הָאֵם גְּרִיפֵן אִיר גְּאָמֶן לֹז
 הוּא שְׁמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה הוּא אִיר גְּאָמֶן בִּיז דְּעַם
 הַיִּבְנִישִׁינָן מֵאָנֶן : (כז) וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה אֶת בֵּית שָׂאן וְאֶת
 בְּנוֹתֶיהָ אֹנֶן מְנַשֶּׁה הֵם גִּיט פִּיר מְרִיבֵן דִּי וַיְצַר פֹּון
 דְּר שְׁמָאֵם בֵּית שָׂאן אֹנֶן אִירִי דְּעַרְפֵּר וְאֶת תַּעֲנָנָהּ וְיַת
 אֹנֶן דִּיא וַיְצַר פֹּון תַּעֲנָנָהּ אֹנֶן אִירִי דְּעַרְפֵּר אֹנֶן דִּיא
 וַיְצַר פֹּון דֹּר אֹנֶן אִירִי דְּעַרְפֵּר וְאֶת יֹשְׁבֵי יַבְלָעַם וְיַת
 אֹנֶן דִּי וַיְצַר פֹּון יַבְלָעַם אֹנֶן אִירִי דְּעַרְפֵּר אֹנֶן דִּי
 וַיְצַר פֹּון קִינִידוֹ אֹנֶן אִירִי דְּעַרְפֵּר וַיֹּאמֶר הַפְּנַעֲנִי וְיַת
 אֹנֶן דְּעַר פְּנַעֲנִי הֵם גְּוֵאָלֵם וַיְצַן אִין דְּעַם דְּאוּיָנָן
 לְאַגְדָּר אֹנֶן דְּר פְּסוּקֵי לְאִנָּם כִּיֵּה הַעֲרָן דְּעַם גְּנָאִי פֹון

לא אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת
 יושבי צידון ואת אחלב ואת אכזיב
 ואת חלפה ואת אפיק ואת רחוב :
 לב יושב האשרי בקרב הפנעני יושבי
 הארץ פי לא הורישו : לב נפתלי לא
 הוריש את יושבי בית שמש ואת
 יושבי בית ענת וישב בקרב הפנעני
 יושבי הארץ וישבי בית שמש ובית
 ענת היו להם למס : יד וילחצו האמרי
 את בני דן ההרה פיי לא נתנו לרדת
 לעמק : יח ויואל האמרי לשבת בהר
 חרם באיקון ובשעלבים ותכבד יד
 בית יוסף ויהיו למס : יט וגבול האמרי

למסקי מסין : לא דבתי
 אשר לא תריבו נתי ותיבי
 עכו נתי ותיבי צידון נתי
 אחלב נתי אכזיב נתי
 חלפה נתי אפיק נתי
 רחוב : לב ויהיבו דבתי
 אשר בגו כנענאי יתבי
 ארעא אמי לא תרכיננו :
 לב דבתי נפתלי לא
 תריבו נתי ותיבי בית
 שמש נתי ותיבי בית
 ענת ויהיבו בגו כנענאי
 ותיבי ארעא ותיבי בית
 שמש ובית ענת הו
 להו למסקי מסין :
 יד ודחסקו אמוראי נתי כני
 דן למורא אמי לא
 ש בקונון למסה
 למישקא : יח ושרי
 אמוראה למסב במור
 חרם באיקון ובשעלבים
 ותקופת יד בית יוסף
 גהו למסקי מסין :
 יט ותחום אמוראה

פתח בס"פ פתח בס"פ

רדק

אבל לא הורישום ולפיכך היו להם לשכים ולצנינים :
 (טו) וגבול האמרי. גם זה לא הורישו בית יוסף מהסלע
 ולמעלה :

שי

צניני יושב הערס מחילתו זה כדפוס יסודות נבחר בספרים שחוקי (לב) צניני
 כי לא הורישו. וס' י' לא נמנה כמסורת עם המלאים ולי' כספרים שחוקי :

מצורת ציון

(לד) וילחצו. ענין דחק כמו ותלחצו אל הקיץ (כמדבר כ"ב) :
 לא נתנו. לא הניחו כמו ולא נתנו אליהם (בדלשות י"ח) :
 (לז) ותכבד. פעלו כמו ומתקן :

היושבים בבית שמש וכו' חשב לא היו מלחשי כנעני הם לבד היו
 (לז) חרדה. וחקוק נחשלו סבר כי לא יתקומו לרדת
 כי נחלתם כימה כמוה נחלת בני
 עמם עד שנתנו טור למס : (טו) וגבול האמרי. מוסב למעלה לומר ונס
 פירוש ע"ה

צווישן דעם כנעני די ויצר פון דעם לאנד וישבי בית
 שמש אונ די ויצר פון בית שמש אונ בית ענת וענן
 גווען צו וויי צו געבן ויי ציגיש : (לד) וילחצו האמרי
 את בני דן החרה אונ די אמורים האבן בצווינגן אונ
 גנייט די בני דן וויי נאלן ויצן נאר אופן בארן פי
 לא נתנו לרדת לעמק ווארום ער הט אים גיט גלאזט צו
 גירדן אין סאר : (לז) ויואל האמרי לשבת בהר חרם אונ
 דר אמרי הט גוואלמ ויצן אין הר חרם אונ אילון
 אונ אין שעלבים ותכבד יד בית יוסף ויהיו למס אונ עם
 איז שטארק גווארן די האנט פון די בני יוסף אונ
 דיא אמורים זענן גווען צוא געבוי וויי ציגיש :
 וגבול

שהיו מסוכים להם כי אילון
 ושעלבים לבני דן היו ובני יוסף היו מסוכים להם ולבני
 יהודה וכבדה יד בית יוסף על האמרי והיו להם למס

מנחה

מנדויקים : ואל יכני בלעם. און בירא מלחין דין מן ליד מלאים ואלו וכו'
 מנדויקים : (לח) ואל תחבא עמך ה' מ' גוואל מלחין. ספר כי אפיק ספר

טענות דוד

(יג) וישב האמרי. כ"ל לא יבט כנעני בקרב ישראל כגרים
 כיושבים בתוך ארצי הארץ כי אם בתוך שהאשרי היה היושב
 בתוך כנעני כי הם היו יושבי הארץ והלויים : כי לא הורישו
 הסבה היה עול שלם הורישם החלה בביתו לאל ידם ולולא קמו
 עליהם ומשלם בהן : (לג) וישבי בית שמש וגו'. כ"ל הכל חוסן
 נחם לנפתלי ולא כנעני כבחוכם. או ילחצו סהם נתנו להם לכנעני
 להעמק : (לז) ויואל האמרי. ספר' לו להסגנו עול לעלות הסרה ולשבת גם סה : יד בית יוסף. כי נחלתם כימה כמוה נחלת בני
 דן וישבי הערים החלה ולחמו מלחמה עין דן וכבדה יד

צו געבן אים ציגיש : (לא) אשר לא הוריש וגו' שקבמ
 אשר הט גיט פר מריבן די ויצר פון עכו אונ דיא
 ויצר פון צידון ואת אחלב וגו' אונ די ויצר פון אחלב
 אונ אכזיב אונ חלפה אונ אפיק אונ רחוב :
 (לכ) וישב האשרי וגו' אונ שקבמ אשר איו גועקן
 צווישן דעם כנעני דיא ויצר פון דעם לאנד פי לא
 הורישו ווארום ויי האבן גיט פר מריבן דעם כנעני :
 (לז) נפתלי לא הוריש את יושבי בית שמש ואת יושבי בית
 ענת נפתלי הט גיט פר מריבן דיא ויצער
 פון בית שמש אין דיא ויצער פון בית ענת
 וישב בקרב הכנעני וישבי הארץ אונ ער איז גועקען

מִפְעֵלָה עֲקָרְבִים מֵהַסֶּלַע וּמֵעֵלָה :
 ב "וַיַּעַל מִלֶּאךָ יְהוָה מִן־הַגִּלְגָּל אֶל־
 הַבְּכִים וַיֹּאמֶר אֲעֵלָה אִתְּכֶם מִמִּצְרַיִם
 וְאָבִיא אִתְּכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וַיֹּאמֶר לֹא־אֶפְרַיִם
 בְּרִיתִי אִתְּכֶם לְעוֹלָם : כ וַיֵּאתֶם לֹא־
 תִּכְרַתוּ בְרִית לְיֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת
 מִזְבַּחֹתֵיהֶם תִּתְצוּן וְלֹא־שִׁמְעֵתֶם
 בְּקוֹלִי מֵהַזֹּאת עֲשׂוּתֶם : ג וְגַם אָמַרְתִּי
 לֹא־אֶנְרֵשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם
 לְצַדִּים וְאַל־הִיתֶם יְהוּי לָכֶם לְמוֹקֵשׁ :

מִסְקָנֵנו עֲקָרְבִים מִן
 כִּיפָא וְלֵעִילָא : א וְסִלֵּק
 נָבִיא בְּשִׁלְיֹחוֹת מִן־קָדֶם
 יי מִן גִּלְגָּלָא לְבֹכִים
 וַיֹּאמֶר אֶסְקִית נְתִיבֹן
 מִמִּצְרַיִם וְאַעֲלִית נְתִיבֹן
 לְאֶרְצָא דִּי תְּבִסִּית
 לְאַבְרָהָם וְאַמְרִית לֹא
 אֲשִׁנִּי קִנְיִי עִמְכוּן־עֲלֵמִים:
 ב וַיֵּאתוּן לֹא הַגִּזְרֹן קָדֶם
 לְתִבְנֵי אֶרְצָא הַדָּא
 אֲבוּרֵיהוֹן הַתְּרַעֲוִן וְלֹא
 קִבְּלֵיהוֹן לְמִיכָאֵל קִמָּא דָא
 עֲבָדֵיהוֹן : ג וְגַם אָמַרְתִּי
 לֹא אֶתְרִיד נְתִיבֹן מִן
 קִדְמִיכוּן וַיְהוּן לְכוּן
 לְמִשְׁקִיכוּן וְשִׁעֲוֵתְהוֹן יְהוּן
 לְכוּן

רש"י
 ב (א) וַיַּעַל מִלֶּאךָ ה' שָׁמַיְתָא בְּסִדְרָא עוֹלָמָא הוּא פְּתִיחָא
 אֶל הַבְּכִים : שֶׁם מִקּוּם : אֵעֵלָה אִתְּכֶם כִּן הִיתֵה
 דַּעֲתִי מִתְּהִלָּה לְהַעֲלוֹתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְכוּן עֲשִׂיתִי עַל מִנְתְּ לְהוֹרִישׁ
 אֶת אֲבוֹתֵי : (ג) וְגַם אָמַרְתִּי : עֲתֵה אֲמַרְתִּי בְּאִפִּי :
 לְצַדִּים : לְמַלְלִידִים בְּלִדְכֶם בְּנִדְוִידִים וְגַיְוִסוֹת לְשַׁלּוֹ וְלִכְוּן :

רד"ק
 פסקא באמצע פסוק
 (ה) וַיַּעַל מִלֶּאךָ ה' ה"י וְסִלֵּק נָבִיא בְּשִׁלְיֹחוֹת מִן־קָדֶם הוּא
 וְאִמְרוּ רַז"ל כִּי פְּתִיחָא הוּא זֶה הַנְּבִיא : מִן הַגִּלְגָּל : שֶׁם נִאֲמַר
 לוֹ נְבוּאָה הַזֹּאת שִׁיאֲמַר אֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל בְּזֶה הַמְּקוֹם אוֹלֵי הוּא
 קָבֵעִם שֶׁם עַל פִּי ה' אוֹ הוּוּ נִקְבְּעִים שֶׁם עַל דְּבַר אֲחֵר : אֵל
 הַבְּכִים , נִקְרָא הַמְּקוֹם כִּן לְמִי שֶׁבָּכוּ שֶׁם כְּמוֹ שֶׁאֲמַר : אֵעֵלָה
 אִתְּכֶם , עֲתִיד בְּמִקּוֹם עֲבָר וְרַבִּים כְּמוֹתוֹ : (ג) לְצַדִּים , מִקְרָא
 קִצֵּר וְפִירוּשׁוֹ לְצַדִּיִּים לְצַדִּים וְיֵית לְמַעֲשִׂיִם כְּמוֹ בְרִי"ש וְיֵישׁ
 כִּסְרִישׁ אֹתוֹ מִן צִדוֹ צִדְנֵי וְהַרְגֵּשׁ תְּמוּרַת הַנַּח ע"ן

מנחת שי
 ב (ה) אֶל הַבְּכִים * וַיֵּאתוּן : בְּתַלְמֵי סְפִירֵי יְיָ סִיפָא בְּאַמְצַע פְּסוּק :
 (ג) נִתִּים לֵישִׁי : כְּמִקְרָא סְפִירֵי לֵישִׁי מִלֵּא מֵלֵא וְהוּוּ :

הַפֶּעַל כְּמוֹ וּפְסוּרֵי צִיצִית ר"ל שִׁיעוּדוֹ וְלִכְוּן אִתְּכֶם :
 רל"ב
 ב (ה) וַיַּעַל מִלֶּאךָ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבְּכִים : ר"ל אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר
 קִרְאוּ בְּכִים אֶלְרֹז מִלֵּא הַבְּכִים שֶׁבָּכוּ שֶׁם שִׁעָלָה זֹה הַמִּלְלָךְ הִים
 נִבְרָא שֶׁלֵּא יִסְקֵן שִׁדְכָר מִלֶּאךָ ה' לְבִיטִים יִתֵּד כִּיֵּה הַלּוּסִן כְּמוֹ שֶׁכְּרַעוּ
 נִבְרָא וְיִדְמֵה שֶׁהַ כִּסְרִישׁ הִים פְּתִיחָא כְּמוֹ שֶׁתְּלִיבוּ וְל' וְאֲמַר שֶׁעֵלֵם מִן הַגִּלְגָּל לְפִי שֶׁשֶׁם הִים כְּשֶׁכֵּאל לֹא הַנְּבוּאָה הַזֹּאת :
 מַצוּרַת צִיּוֹן
 גִּבּוֹל הַתְּלִמּוּת וְכוּ' הִיוּ לְנֶסֶם ע' : שֶׁלֵּא יוֹכְלוּ לְהוֹרִישׁ :
 ב (ה) מִלֶּאךָ ה' : נִבְיָא ה' כִּן הַתְּרַעֲוִן וְלִכְוּן ל' שֶׁפִּתְיַחַס הִים : מִן
 הַגִּלְגָּל : שֶׁמֶה נִּבְרָא לוֹ הַנְּבוּאָה : אֵל הַבְּכִים , שֶׁמֶה נִּקְבְּלוּ
 יִשְׁרָאֵל : וַיֹּאמֶר אֵעֵלָה : אֲמַר לְכֶם בְּמִקּוֹם ה' הִנֵּה הַבְּחִינִי לְכֶם
 י וְלֹא תִּכְרַתוּ בְרִית וְכוּ' : וְלֹא שִׁעֲתֵם בְּקוֹלִי : לְקִיִּים הַתְּלִי :
 כְּמוֹ שֶׁפִּתְיַחַס אֲחֵם לְעֵשָׂא כִן גַּם לְמִי וְאַמְרִית עֲתֵה שֶׁלֵּא חֲסִיק
 תְּהוּוּ עוֹשִׂים תְּלִיכֵיהֶם וְזִכָּרֵם חֲשַׁלָּה לְהוּוֹם נִמְכָר בִּיד הַלּוּוִי :

פירוש ע"מ
 (ה) וְיֵישׁ אֹתוֹ מִן צִדוֹ צִדְנֵי וְהַרְגֵּשׁ תְּמוּרַת הַנַּח ע"ן
 (ה) אֶל הַבְּכִים : הַבְּכִים , אֲחֵר ע"ש כְּמוֹ שֶׁכְּרַעוּ
 הַתְּמִים בְּכִים : אֲפֵר , מִלְּשׁוֹן סְפִירָה וְכוּכְלוּ : (ב) הַתְּרַעֲוִן ,
 מִלְּשׁוֹן מִתְּלִיָּה וְכוּכְלוּ : (ג) לְצַדִּים , מִלְּשׁוֹן לְדִים וְכוּכְלוּ לְאוֹדֵד נִפְתּוּס :

פירוש ע"מ
 (ה) וְיֵישׁ אֹתוֹ מִן צִדוֹ צִדְנֵי וְהַרְגֵּשׁ תְּמוּרַת הַנַּח ע"ן :
 כִּי בַח וְאֵת עֲשִׂיהֶם , הַלֵּל כְּכֹחַ גְּדוּלָּה הִיוּ : (ג) וְגַם אָמַרְתִּי : ר"ל
 בִּידֵם לְנוֹסֵם קֵף אֵם מִלּוֹ לְנִרְשָׁם מִשָּׂהָ : לְמוֹקֵשׁ , כִּי

וְתִבְנֵי הַתְּמִירֵי פְּתַחְלָה עֲקָרְבִים אֹנֵן דְּעַר נְבוֹרָה פִּוֹן
 אָמֹרִי אִין גִּוּעֵן פִּוֹן מֵעֵלָה עֲקָרְבִים מִתְּפִלַּע וּמֵעֵלָה
 פִּוֹן דְּר שְׁמַטָּא סְלַע אֹנֵן אֶרְפָּה צוּ :
 ב (א) וַיַּעַל מִלֶּאךָ ה' וַיֵּר אֹנֵן עֵם אִין אֹפֵן גְּבַאֲגָן אִין
 סְלַאךָ פִּוֹן גָּאֵם פִּוֹן דְּר שְׁמַטָּא גְּלִגְלָר צוּ דְּר
 שְׁמַטָּא בְּכִים , דָּאֵם אִין גִּוּעֵן פְּתָחִים וַיִּסְרֵר אֵעֵלָה
 אִתְּכֶם אֹנֵן עַר הָם גִּוּעֵן אִין גְּבַאֲגָן פִּוֹן גְּבַאֲגָן אִין
 הָאֵם גְּבַאֲרַבְטָא אֹפֵן צוּא גְּרַעֲקָן אִין פִּוֹן מִצְרַיִם
 אֹנֵן הָאֵם אֹו גְּבַאֲגָן וַיִּבְיֵא אִתְּכֶם אֹנֵן הָאֵם אִין
 גְּבַאֲרַבְטָא צוּ דְּעַם לֵאנֵר וַיִּאֵם הָאֵם גְּשׁוּוֹאֲרֵן צוּ
 אִיעִירֵי עֲלִטְרֵן וַיִּסְרֵר לֹא אִפֵּר בְּרִיתִי אֹנֵן אִין הָאֵם מִר
 מִלֶּאךָ

פירוש ע"מ
 (ה) וַיַּעַל מִלֶּאךָ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבְּכִים : ר"ל אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר
 קִרְאוּ בְּכִים אֶלְרֹז מִלֵּא הַבְּכִים שֶׁבָּכוּ שֶׁם שִׁעָלָה זֹה הַמִּלְלָךְ הִים
 נִבְרָא שֶׁלֵּא יִסְקֵן שִׁדְכָר מִלֶּאךָ ה' לְבִיטִים יִתֵּד כִּיֵּה הַלּוּסִן כְּמוֹ שֶׁכְּרַעוּ
 נִבְרָא וְיִדְמֵה שֶׁהַ כִּסְרִישׁ הִים פְּתִיחָא כְּמוֹ שֶׁתְּלִיבוּ וְל' וְאֲמַר שֶׁעֵלֵם מִן הַגִּלְגָּל לְפִי שֶׁשֶׁם הִים כְּשֶׁכֵּאל לֹא הַנְּבוּאָה הַזֹּאת :
 מַצוּרַת צִיּוֹן
 גִּבּוֹל הַתְּלִמּוּת וְכוּ' הִיוּ לְנֶסֶם ע' : שֶׁלֵּא יוֹכְלוּ לְהוֹרִישׁ :
 ב (ה) מִלֶּאךָ ה' : נִבְיָא ה' כִּן הַתְּרַעֲוִן וְלִכְוּן ל' שֶׁפִּתְיַחַס הִים : מִן
 הַגִּלְגָּל : שֶׁמֶה נִּבְרָא לוֹ הַנְּבוּאָה : אֵל הַבְּכִים , שֶׁמֶה נִּקְבְּלוּ
 יִשְׁרָאֵל : וַיֹּאמֶר אֵעֵלָה : אֲמַר לְכֶם בְּמִקּוֹם ה' הִנֵּה הַבְּחִינִי לְכֶם
 י וְלֹא תִּכְרַתוּ בְרִית וְכוּ' : וְלֹא שִׁעֲתֵם בְּקוֹלִי : לְקִיִּים הַתְּלִי :
 כְּמוֹ שֶׁפִּתְיַחַס אֲחֵם לְעֵשָׂא כִן גַּם לְמִי וְאַמְרִית עֲתֵה שֶׁלֵּא חֲסִיק
 תְּהוּוֹ עוֹשִׂים תְּלִיכֵיהֶם וְזִכָּרֵם חֲשַׁלָּה לְהוּוֹם נִמְכָר בִּיד הַלּוּוִי :

פירוש ע"מ
 (ה) וְיֵישׁ אֹתוֹ מִן צִדוֹ צִדְנֵי וְהַרְגֵּשׁ תְּמוּרַת הַנַּח ע"ן :
 (ה) אֶל הַבְּכִים : הַבְּכִים , אֲחֵר ע"ש כְּמוֹ שֶׁכְּרַעוּ
 הַתְּמִים בְּכִים : אֲפֵר , מִלְּשׁוֹן סְפִירָה וְכוּכְלוּ : (ב) הַתְּרַעֲוִן ,
 מִלְּשׁוֹן מִתְּלִיָּה וְכוּכְלוּ : (ג) לְצַדִּים , מִלְּשׁוֹן לְדִים וְכוּכְלוּ לְאוֹדֵד נִפְתּוּס :

וַיְהִי כַדְבָר מִלְאֲךָ יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֶרְכֹּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הָעַם
אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ: הַיּוֹקְרָאוּ שֵׁם הַמָּקוֹם
הַהוּא בָכִים וַיִּזְכְּרוּ שֵׁם לַיהוָה: וַיִּשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־הָעַם וַיֵּלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ
לְנַחֲלָתוֹ לְרִשְׁתָּהּ אֶת־הָאָרֶץ: וַיַּעֲבְדוּ
הָעַם אֶת־יְהוָה כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי
הַזִּקְנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי
יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה־יְהוָה
הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל: וַיָּמָת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹנָן עֶבֶד יְהוָה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָיִם: וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ
בְּתַמְנַת־חָרֶם בְּהַר אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן לְהַר־

לכון להקלא : ד י נהיה
כד סליל נביא דני נת
פתמנא האלין לכל בני
ישראל ואריכו עמא נת
קדחון ובכו : ה יקריו
שמא דהארץ ההוא
בוכים וזכירו שמן נקמת
קודשא קדם דני :
ו ושלח יהושע נת עמא
ואליו בני ישראל גבר
לאחסנהיה למינת נת
ארעא : ז ופלא עמא
קדם יי קל יומי יהושע
וכל יומי סביא די אוריכו
יומין במר יהושע בחון
נת קל עוקדא דני נבא
די עבד לישראל חומות
יהושע פר נון עבדא דני
פר מזה ועשר שנין :
ח וקברו תיה בהחום
אחסנהיה בתמנת חרם
במורא רביה אפרים
מצפונא למור געש :
ואף

ר"א תמנת חרם . ב"ב קכ"ו

רד"ק
(י) וישלח יהושע . כבר שלח וכתב דברים אלה הנך לפי שעשר
בני ישראל הרע בעיני ה' ואמר כי כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים
אשר האריכו ימים אחרייו לא עשו הרע שראו מעשה הנסים
שעשה לישראל שהתברר הירדן ביבשה ועמיר' השמש הורחב
לא האריכו לפי שנתעללו בהספדו הוא שנאלמו להר געש שרעש
עליוס ההר להורגן : (ז) בתמנת חרם . על קברו כלומר חבל על אדם שהעמיד החמוג
רל"ב"ג
(ח) וישלח יהושע את העם . ר"ל שכבר שלח את העם קודם
מצורת דוד
(ט) חרם . הוא סתם המזבח כספר יהושע ומתהפך הוא כמו כעש
(י) וישלח וגו' . ע"ס שכבר נאמר בסוף יהושע חזר
וכתבו כלן לומר עם כיום שיהובע שלחם לרע לנחלתו חתם גמנו ומתח טחנתו
כל ימי וכו' ו"ע מזהו שחמו מעשה ה' ועשו כעש אהרי מות יהושע והזקנים כמו
במספרם וכו' : אשר ראו . אלו הזקנים אשר ראו וגו' .
פירוש
מלאך ה' וגו' אונ עם איז גווען אז דר מלאך פון גאט
הם גרעם דיא רייד צוא אלי בני ישראל וישאו הקם
את קולם ויבטו האבן דם פאלק אוף גרויפן וייער קול
אונ האבן גוויינט : (ה) ויקראו שם המקום וגו' אונ וייא
האבן גריפן דעם נאמן פון דאויגן אויס בוכים
ויקחו שם לה' אונ וייא האבן גקולט דראפן קרפנות
צוא גאט : (ו) וישלח יהושע את העם אונ יהושע האמ
אוועק גשקט דאם פאלק וילכו בני ישראל אונ דיא
קינדר ישראל וענו גגאנגן איסליכר מאן צו זיין
נחלה צו ירשנן דם לאנד . דיא מעשה איז גווען
פריער פר די אלי ואבן נון אויבן שטייט נאר ווייל
דער בסיק וויל ווייטר גאנג וויא דיא ישראל וענו

רש"י
מלא ואו
(י) וישלח יהושע . זה המעשה היה מוקדם אלף לפי
שכא לומר ועשו הרע התחיל לומר כי יהושע כשמת וקבלו
לפניו לעבד ה' שלחם איש לנחלתו והם עבדו את ה' כל
ימיו וכל ימי הזקנים וגו' וא"כ ויעשו בני ישראל את הרע
וגו' : (ז) אשר האריכו ימים וגו' . ימים האריכו שנים
עליהם ההר להורגן : (ח) בתמנת חרם . על שם שהעמידו חמוגת חרם
על קברו
(ט) חרם . ר"ל שכבר שלח את העם קודם
מצורת דוד
(י) וישלח וגו' . ע"ס שכבר נאמר בסוף יהושע חזר
וכתבו כלן לומר עם כיום שיהובע שלחם לרע לנחלתו חתם גמנו ומתח טחנתו
כל ימי וכו' ו"ע מזהו שחמו מעשה ה' ועשו כעש אהרי מות יהושע והזקנים כמו
במספרם וכו' : אשר ראו . אלו הזקנים אשר ראו וגו' .
פירוש
מלאך ה' וגו' אונ עם איז גווען אז דר מלאך פון גאט
הם גרעם דיא רייד צוא אלי בני ישראל וישאו הקם
את קולם ויבטו האבן דם פאלק אוף גרויפן וייער קול
אונ האבן גוויינט : (ה) ויקראו שם המקום וגו' אונ וייא
האבן גריפן דעם נאמן פון דאויגן אויס בוכים
ויקחו שם לה' אונ וייא האבן גקולט דראפן קרפנות
צוא גאט : (ו) וישלח יהושע את העם אונ יהושע האמ
אוועק גשקט דאם פאלק וילכו בני ישראל אונ דיא
קינדר ישראל וענו גגאנגן איסליכר מאן צו זיין
נחלה צו ירשנן דם לאנד . דיא מעשה איז גווען
פריער פר די אלי ואבן נון אויבן שטייט נאר ווייל
דער בסיק וויל ווייטר גאנג וויא דיא ישראל וענו

י ואף קל דרא יהוא
 אתקנישו לות אבהתוהי
 וקם דרא אוקרנא
 בתריהון דלא ידעין
 דמרתל מן קדם יי ואף
 נת עוקרא די עבר
 לישראל : יא ועברו בני
 ישראל נת דביש קדם יי
 ופלחו נת בעלא :
 יב ושבקו נת פולחנא בני
 אלהא בא דמתהוון
 דאפיק גהוון מארעא
 דמצרים ויטעו קתר
 מענת עממיא ממענת
 עממיא די בסתריהון
 וסגידו להון וארניו קדם
 יי : יג ושבקו נת פולחנא
 בני ופלחו דבעלא
 ודעשתרתא : יד ותקף
 רונא בני בישראל
 ומסרינון קדר בווייהון
 וכוו גהוון ומסרינון
 קדר בעלי דביתוון
 כסחור

געשׁ: וְגַם כָּל־הַדָּר הַהוּא נֶאֱסָפוּ אֶל־
 אֲבוֹתֵינוּ וַיִּקְם דּוֹר אַחֵר אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר
 לֹא־יָדְעוּ אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה
 אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל : י" וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַרְעָ בְּעֵינֵי יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ
 אֶת־הַבְּעָלִים : י"ג וַיַּעֲזְבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבוֹתָם הַמוֹצִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי
 הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 לָהֶם וַיִּכְעֲסוּ אֶת־יְהוָה : י"ד וַיַּעֲזְבוּ אֶת־
 יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ לְבַעַל וּלְעִשְׁתָּרוֹת : י"ד וַיַּחַר־
 אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן בְּיַד שָׁסִים
 וַיִּשְׁפוּ אוֹתָם וַיִּמְכַּרם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם

וגיצוח המלכים : (יא) ויעבדו את הבעלים , ויקראו הפסילים
 והעצבים בוח השם כי הם כאדון לעבודיהם : (יג) לבעל
 רלכ

את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הוקנים אשר הלכיו ימי
 אמרי יהושע אשר רלו את כל מעשה הש' במלכים ועל הים וכמדבר
 וימי יהושע : (י) והנה נתחבר בדבר יסחח כי זמן יהושע והוקנים
 לא היה כי אם כמו ' שנה וזה יחוייב שיהיה אמרו וגם כל הדוב
 הסאו נאספו אל אבותם הלאו בו שכבר נאספו אל אבותם ר"ל
 סוקנים כלם אשר רלו את כל מעשה ה' כי לא היה מילתא מלרים
 מצודת ציון

כשכ : (י) נאספו , ענין מיהם כמו יאסף (כמדבר כ') :
 (ג) לבעל ולעשתרות , כמוהו ט"ג : (ד) ששים , דרכים וכומם
 כמו ונשפו הכתים (זכריה י') : וימכרם , מכרם וכלאו מכרם
 יספר בדרך כלל מעשיכם וגמולם כל ימי השופטים ואמר את בתולה
 פירוש ע"מ

תמנת הרם אופ דעם בארג פון אפרים פיצון למר
 גיש פון צפון זייט צום בארג געש : (י) וגם כל הדור
 יהיא אונ אוך דם נאנצע דור זענן ווארן איין גמאן
 צו זייערי עלטרן פלוקר זיי זענן גשטארבן ויקם
 דור אחר אונ און און און גשטארבן איין אנדר דור
 גאד זיי אשר לא ידע את ה' וים זיי האבן ניט גקאנט
 גאט אונ און די מעשים נום ער המ גמאן צו דיא
 ישראל : (יא) ויששו בני ישראל אונ די קינד ישראל
 האבן גמאן דם נום בייז איז און נאמס אונן ועבדו
 את הבעלים זיי האבן גדינט די אפ געמר בעלים :
 (יג) ויעזבו את ה' אלהי אבותם אונ זיי האבן פר לאזמ

מִסְחֹר סְחֹר וְלֹא יָכִירוּ
 עוֹד לְמִיָּקָם קָדָם בְּעַלְמֵי
 דְקִבְיָהוּן : מוּ בְּכָל אֶרֶץ
 דִּי נִפְקֵי מִקָּא מִן קָדָם
 יְיָ הָיָה בְּהוֹן לְבִישָׁא
 כְּמָא דְמַלְכֵי יְיָ וּבְכָמָא
 דְקָמָם יְיָ לְהוֹן וְעַמְתָּ לְהוֹן
 לְחָדָא : מוּ נִאֲקִים יְיָ
 נְגִידִין וּפְרַקְיָנוּן מִבְּד
 בְּזַיְהוֹן : י' נִאֲקֵן מִן
 נְגִידֵיהוֹן לֹא קְבִילֵו אֲבִי
 טַעוּ בְּכַת מַעֲנַת עֲמִטָא
 וּסְגִידוּ לְהוֹן כְּמִן בְּפִרְעֵ
 מִן אוּרְקָא דְאֲמֵלֵו
 אֲבַהֲתָהוֹן לְקַקְלָא
 פְּקִירָא דְבִי לֹא עֲבָדוּ כִּן
 יְיָ וְאֲבִי אֲקִים יְיָ לְהוֹן
 נְגִידִין יְהוָה מִיִּמְרָא בְּיָ
 בְּסַעֲרֵיהּ דְנִגְיָא וּפְרִיק
 לְהוֹן

מסחור סחור ולא יכירו עוד למינם קדם בעלמי דקביהון : מו בכל ארץ די נפקי מקא מן קדם יי הנה בהון לבישא כמא דמלכי יי ובכמא דקמם יי להון ועמת להון לחדא : מו נאקים יי נגידין ופרקינן מבד בזיהון : י' נאקן מן נגידיהון לא קבילו אבי טעו בכת מענת עמטא וסגידו להון כמין בפרע מן אורקא דאמילו אבהתהון לקקלא פקירא דבי לא עבדו כן יי ואבי אקים יי להון נגידין יהוה מימרא בני בסעריה דנגיא ופריק להון

רש"י

ומוטל בקנה : (מו) בכל אשר יצאור ה' היתה במ לרעה . על הלימלך ומהלון וכליון נאמר כסדר עולם : (מו) ויקם ה' שופטים . תמיד מדור אל דור כמו שהוא מונה והולך כמ' הוה שופט אחר שופט : (יח) וכי הקים .

רלב"ג
 (יח) וספר דק כלל סך הים מנהגם ביעי השופטים עד שלא ימישבו מצורת דוד

(טו) בכל אשר יצאו . כלל מקום אשר ילכו למלחמה כל עליהם כעב וכו' וכו' : (זו) וישעיהו . כדו להוסיף מן הכותב כי הם יוכיחו את העם לבד לב' ולא יבטחו בהם שופטים : (יח) וגם . כל כהחור טעם מעט : משמע . אשר שמנו : לא עשו כן . כלש' עם השופט . עם כל שופט . ורושיעם . עושכ פל ה' :

פירוש ע"פ

האם איבר הנעפרם ויי אין דער האנט פון זייערי פיינט ווס ארום זיי ולא יכלו עוד לעמוד לפני אויביהם און זיי האבן ניט גקאנט נאך צו בשמיין פר זייערי פיינט : (טו) בכל אשר יצאו אין אלי עקרב ווי זייא זענן ארום גנאנגן די ה' היתה במ לרעה איז נאמס שלאק גווען אין ווי צו ביון פאשר דער ה' און וייא גאט הא גרעט און אונדווי ער האט גשווארן צוא זיי ויצר להם כבוד און עם איז זייער ענג גווען צו זיי . אין סדר עולם שמיים אז דער פסוק גייט אוף אַלְמִימָה און מַחְלֹן וּכְלָיוֹן : (טו) ויקמה השופטים און גאט האט אויף גשעמלט איינעם נאך דעם אנדרען אז וויא ווייטער וועט שמיין ווישיעם פיר שופטים און אויף האלפן זיי פון דר האנד פון זייערי רובעקם : (יז) וגם אל שופטיהם לא שמע און אף צו זייערי שופטים האבן וייא ניט צו גרעקט פינגו אחרי אליהם אחרים ווארום זיי האבן מנהג גווען נאך פרעקדי אפ געטר און האבן זיך גביקט צו וייא פיר פאר מן תרדו זייא האבען אפ גקערט גיה פון דעם ווען וואס זייערי עלטערן זענן גנאנגן לשמע מצות ה' צו הערן נאמס מצות לא עשו כן אורב ויי האבן ניט גמאן אזו : (יח) וכי הקים ה' להם שופטים און אז נאמט האט אויף גשעמלט צו וייא שופטים והיה ה' עם השופט

רד"ק

וענינם ענין בוח : (טו) בכל אשר יצאו . בכל מקום אשר יצאו להלחם היתה יד ה' במ לרעה והיו נגפים לפני אויביהם ורדו הדרש כי על אבימלך ומלחין וכליון נאמר שיצאו מארץ ישראל לגור בשדה טובא ומתו שם שלשתם : ויצר להם . שישו יצר לא כדברי רבי יהודה חיות וכן ויצר לו צרו צעדי אונן וענינם עניי

מנחת שי

(יח) עם השופט . חסד וכו' וחברו שפסוק מלא וכן ויהי כמות השופט דמפסוקים

מצודת ציון

(טו) ויצר . מלשון לה ודומק : (יז) וגו' . סמטילס לונה העונת

ר"ל חלל לא העויל בזה כי גם אל שופטיהם לא שמנו : סרו מחר . כלש' כהחור טעם מעט : משמע . אשר שמנו : לא עשו כן . כלש' עם השופט . עם כל שופט . כוונתו : ורושיעם . עושכ פל ה' :

משל"ה הכבדים

(יח) וכי הקים ה' להם שופטים וגו' והיה במות השופט וגו' . די פסוקים וועלן מיר קענען וויסען ע"פ משל אברויסער שררה ווס האט גיהאט פיל שפעס און דערפער און האט גיהאט לשפענגיג צו פיר קויפין פיל תכונה פון זיינע פעלדער און וואל פון זיינע שעפסין און נאך פיל אנדערע גישעפסין . האט ער גיהאט בייא זיך אפגעשטעלט ווס האט אקמונג גיגעבן אויף די אלע גישעפסין . ער פלעגט פארן אלע וינאך אין שפאט צוא די סוחרים און האט מיט זיי גיהאנדיקט . און ער פלעגט פארן אין דיא אלע קליינע שפעס אויף די וירדים . אפמאל האט דער מענטש גינאנט צום שררה איד קטן ניט דער פראגיא דיא הוצאה ווס און האט פון דינגע גישעפסין . צו פארן אלע עפליכע פיעג אין שפאט . און אויף דיא וירדים . און דאס פארדינסט מינע בייא דיר איז צוא

און וויא ווייטער וועט שמיין ווישיעם פיר שופטים און אויף האלפן זיי פון דר האנד פון זייערי רובעקם : (יז) וגם אל שופטיהם לא שמע און אף צו זייערי שופטים האבן וייא ניט צו גרעקט פינגו אחרי אליהם אחרים ווארום זיי האבן מנהג גווען נאך פרעקדי אפ געטר און האבן זיך גביקט צו וייא פיר פאר מן תרדו זייא האבען אפ גקערט גיה פון דעם ווען וואס זייערי עלטערן זענן גנאנגן לשמע מצות ה' צו הערן נאמס מצות לא עשו כן אורב ויי האבן ניט גמאן אזו : (יח) וכי הקים ה' להם שופטים און אז נאמט האט אויף גשעמלט צו וייא שופטים והיה ה' עם השופט

אִיבֵיהֶם כָּל יְמֵי הַשּׁוֹפֵט פִּי יִנְחָם יְהוָה
מִנְאֲקָתָם מִפְּנֵי לְחֻצֵיהֶם וְדַחְקֵיהֶם :
וְהָיָה וּבְמֹת הַשּׁוֹפֵט יֵשְׁבוּ וְהַשְׁחִיתוּ
מֵאֲבוֹתָם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
לְעַבְדָם וְלַהֲשִׁיחֹת לָהֶם לֹא הִפִּילוּ
מִמֶּעַל לָיהֶם וּמִדַּרְכָם הִקְשָׁה : י וַיַּחֲרִי-
אף יהוה בישראל ויאמר יען אשר
עברו הגוי הזה את בריתי אשר צויתני
את אבותם ולא שמעו לקולי : כא גם-
אני לא אוסוף להוריש איש מפניהם

להן מדר פעלו דבביהון
 כל יומי נגידא אברי קתיב
 סמי קרא נאמר יי
 ומקבל צלותהון ופריק
 להון סו קדם דמקיהון
 ומשעבריהון : יט והנה
 פד מאית נגידא פליבין
 ופכהפלין מאכהתהון
 לביסה דהר משנת
 עממיא למפלחהון
 ולמסגר להון לא שבקון
 מעובריהון ביישיא
 ומאורכהתהון ממקלקלהא
 כ והקוף והגוא בני
 בישראל נאמר חלף די
 עברו עמא הרין על
 קומי די פקדית בת
 אכהתהון ולא קבילו
 למימרי : כא אף אנא לא
 ר"א טו טז טקידה סדר טו :

רש"י

לשון הווה וכאשר היה מקום להם שופטים והיה ה' עם השופט
 וגו' : כי ינחם . שהיה מתנחם להם על הרעה כן תרגם
 אויביהם : (יט) לא הפילו . לא הניחו דבר להיות נטושים
 רלב"ג
 לעבוד לה' כי לא יצוה השופט ויחזיקו ישובו להשחית דרכם :
 (כ) ולזה חכה סף הפס יתבדק בישראל . ולאמר שלא יוסף להניחם
 מצורת דוד

דר"ק
 צרה שני שרשים והענין אחד : (יט) לא הפילו . כמעלליהם .
 כמעללי אבותם לא הפילו דבר דע אחד אלא ככל דרעהם עשו :
 ונתנו : מנאקתם . מפני נלקחת העולה לפניו מפני
 מנחת שו
 שים מלתי ע"פ הכוונה : (יט) מנחות . כספיים נתינת יד הדומים ימים
 מה וד :

מצורת יצין

בעל נעורים ומארכ זולתו : (יח) נחם . ענין הסוף מנחמה : מנאקת .
 ענין נקמה מאלו לב כענו שמשני חס נלקח (שמות ו') : לחוציהם
 ורחוקיהם . הוא כפל ענין כמלות שונות ובה לחון הדבק וכוונת כלל
 גדול בדברי סביראים : (יט) לא הפילו . לא גרעו וזונתו לא נוסל
 לחי מעם . (לוי יצ') : כמעלליהם . ממשפטים : (כ) יחור . ענין
 כעס : יען . כעמור : (כא) להוריש . נלמד : עוב . הניח :

משלי חכמים

וייניג יענין די בריחיע הוצאה וואס איך האב . קם דער שררה
 גיזאנט צו זיין סענשט וועלכע הוצאה איז ביי דיר אויף גרויס .
 ווען דו דאקאסט פארין שפאנגט מען פיר דיר מיינע פערד . איז
 דאך נאר דס עסין ווס דיר קאסט . איך וועל דיר געבן אבריק
 אין קאסט היזו אז איך וועל באצאלן פיר דיין עסין אונ פאר דיין
 ספאנציע . דר מענשט רום גינעפן דעם בריק פון שררה אונ רום
 אים גינעבן צום קאסט הייזער . אונ פון דעם קאסט אונ הייזער
 קום דר נאסט הייזער גישריבען אין זיין בוך ווס דר מענשט רום
 גינעסין אונ גישריבען אונ גינעסטיג . עס איז גינעפן צום סוף
 יאדער האט דר נאסט הייזער בארעכנט וויא פיל געלט עס קומט
 אים פון דעם סענשט אונ רום גינעבן דעם שררה דעם רעכענענג
 דר שררה רום אים ווארם גינעבן נאר ער קען באצאלען ביי
 איין קאפעקע . ווי דר מענשט רום גינעבן אז דר שררה רום אלץ
 באצאלען אונ איז גיב ביי גינעבן אויף דיא הוצאה . האט דער
 מענשט געשטעלט אין קאסט היזו סען זאל אים גיבן אלי פאג
 אבעקערין מיטאג אונ אשענדעקע ספאנציע . דער נאסט הייזער
 קום אויף גיטאר ווי דר מענשט רום אים גינעפן . עס איז גינעפן
 אין סוף יאדער דר נאסט הייזער רום גינאפט ארעכענענג . דער
 רעכענענג רום שון בקמראפן פיל מער ווי דר רעכענענג פון רענים

מנאקתם . מתחם שלטון להסגל ולשוב לה' ולא מאכדת המאוס
 כ"א מלאת חלויב : (יט) וזיה בבות השופט . כ"ל גם המאוס
 הכיול לא היתה כ"א תחוכמות השופט ומיד שפט וזמני להכריעם
 שבו והשחיתו דרכם מעין דברי חוכמה שברשו לעשות טרם עמד
 השופט הכול : לא הפילו . לא גרעו ממעללי ומדרכי שמונת הכהנס
 והרעה : (כא) גם אפי' . כאשר נגלוו חלמס קן גס אלץ : אשר צוב
 פירוש ע"מ

אוי גאט גווען מיט דעם שופט אונ הט גהאלפן
 זיי פון דער האנט פון זייערי פייגט אלץ מעגע פון
 דעם שופט פי ינחם הי מנאקתם וכו' ווארום גאט האט
 זיך ברענקט פון וועגן זייער גשרייה ווס זיי האבן
 גשריגן פון וועגן זייערי בצווינגר אונ זייערי
 ענגר : (יט) וזיה בבות השופט אונ עם איז גווען אז
 דער שופט איז גישטארבן ישוב והשחיתו מאכותם
 האבין זיי זיך אים גקערט אונ האבין פאר דארבין
 מין פון זייערי עלמעדין ללפת צו גיין זאך פרעמד
 אפ געטר לעבדס צו דיין זיי אונ צו ביקן זיך צו זיי
 לא הפילו כמעלליהם זיי האבן גיט גמאקט פאלין פון
 זייערי שלעכטע מעששים אין פון זייער געלעכטן
 וועג : (כ) וימר אפי' בישראל אונ דרום המ גינערימט
 גאמס צארן אין די ישראל ויאמר יען אשר עברו וכו'
 אונ ער המ גזאמט ווייל דם פאלק המ עובר גווען
 אוף מיין ברית ווס איך האב גבאמן זייערי עלמין
 קול : (כא) דרום גם אני לא אוסוף להוריש איש מפניהם
 פון פרי זיי פן הניחם פון די פעלקר ווס יהושע האט
 איבר

ולא ששטי ללוי אונ זיי האבן גיב צו גהערט צו מיין
 וועל איך אונ גיט מעדין צו פאר ברייבען איין מאן

מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־עִזְבֵּךְ יְהוֹשֻׁעַ וַיָּמָת :
 כִּבְלָמַעַן נִסּוּת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל הַשְּׂמֵרִים
 הֵם אֶת־דֶּרֶךְ יְהוָה לָלֶכֶת בָּם כַּאֲשֶׁר
 שָׁמְרוּ אֲבוֹתָם אִם־לֹא : כִּי וַיִּנְחַל יְהוָה אֶת־
 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לְבִלְתִּי הוֹרִישָׁם מֵהָרְוּלָא
 נִתְּנָם בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ : ג' וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם

אוסוף להרדף אגש מן
 קדמיהון מן עממא די
 שבק יהושע ומית :
 כב בדיל לנסאה בהון נת
 ישראל הנסרין אינונת
 אורחן דהקנן קדם יי
 לנסאה בהון פמא די
 נפשו אבהתרון אם לא :
 כג ושבק יי נת פל
 עממא האלון בדיל
 ולא להרכותהון בפריע
 ולא מסרינון בידא
 דיהושעא ואלן עממא

רש"י

על כל הנא עליהם : (כב) השומרים הם . ה"א חטף פתח הוא נקוד לפי שהוא לשון שאלה ונסיון :
 מנחת שי

(כב) השומרים הם את דרך ה' ללכת בם . ל' מסרין כב וקריין כס וסי' ומסר
 מנכסין גבולו ויטין מה שאלמנז (נשימה סוף סימן ס"ז) :

למס מנכסיה מן הגוים אשר עזבו יהושע וימחה : (כב) כי השאירם
 לנסות בהם בלתי השומרים כס את דרך ה' והם שבו סבה
 ללכת מוס וכו' והיוסם בלתי חוקים בלמנות השם ית' ולה לא היו
 (ג) ולה כגוים אשר הסתו ה' לנסות בהם את השם כל מנהגות כענו . כ"ל שם כל לה הכנישו חוק היו
 (מלמדות כענו כל לא כמנסים ויבשו חרין וזוהמם לא המעיטה למו חן

מצודה ציון
 (ככ) נסות . מלכות נסיון :

מצודה רוד
 וכו' . כ"ל מדעת עובד כשמוקם וזהו כי לה לה לנסת כולם כמיו
 וכמס' המעט מעט אלמנז (סמו' כ"ג) : (כב) למען נסות . ר"ל בעבור
 זה נסו כ' בזה הכוונת ולא כוונתו כי למען נסות כס את ישראל
 בעבור זה נסו בזה הכוונת וכוונת את הפועל להשאלה האמורים

פירוש ע"מ

למס : לבלתי הורישם מהר . כ"ל אשר נזרס הממנו לכל

משלי חכמים
 יאר . דער שררה אין שוין אין הארצין אביסיל ביין גיעוין פון
 דעסם ווענין הם ער אלץ באצאלהם און צום נאסם היינער האם
 ער גאר ניס גיעמ . דעם דריטען יאהר האם דער נאסם היינער
 גיטאכס נאך גיעמערע הוצאות פאר דעם מענטש . און האם
 גיברענגס צום שררה נאך ארבעטערין רעכענונג . און אזו אין
 אנוועק גינאנגן סמליכע יאהר און גיעמער יאהר אין גינארין דר
 רעכענונג נאך גיעמער . אפאהל הם דר שררה גינאמס צו זיין
 מענטש גינאמס יוד ניס ביי דיר לוחות פון פינף יאהר ציריך
 ביי היינס . ואמם דער שררה צו דעם מענטש ברענג אביסיל לוחות
 יאהרין . ואמם דער שררה צו דעם מענטש האם געברענגס די לוחות
 פון דעם יאהר וואס דוא האסם אנגעהויבן עסין אויף פיין
 רעכענונג ביה היינס . דער מענטש האם געברענגס די לוחות
 צום שררה . האם דר שררה גינאמס צו דעם מענטש . צייל נאר
 ווי פיל מענע אין גיעוין אין דעם ערשטן יאהר . ווי פיל מענע אין

איבער גלאזט אז ער איז גשמוקקן : (כב) אונד דרום
 וועל איך ניס פר מרייבן לפען נסות בם את ישראל פון
 וועגן איך ואל פרובין מיט זיי די ישראל השומרים
 הם אוב זיי ואל הסון האסם וועג צו גיין אין זיין
 פאשר שמרו אבותם אזו ווי ויערי עלמין האקן גהיט
 אוב ניס : (כג) וינח ה' את הטיים האלה און נאמ האם
 גלאזט דיא דאנגי פעלקר לבלתי הורישם מהר כס ער
 ואל זיי ניס פר מרייבן געה ולא נתנם ביד יהושע און
 הם זיי ניס געגעבן אין דר האמם פון יהושע :
 ג (א) ואלה הטיים אשר הניח ה' און דס ועגן די פעלקר
 ווס נאמ הם איבר גלאזט צו פרובון מיט זיי

דעם אנדערין יאהר און אין דעם דריטען יאהר ביי דעם יאהר .
 גליך . הם דער שררה גינאמס צוא דעם מענטש אז דיא מענע פון
 גיעמער יאהר אין די הוצאה ריניע גיעמער אזוי הוצאה האב
 וואס גינאמייליך אפענטש דארף גיין אבער תאות אדער מיר געלט אויס צוא ברענגן דס האב אויך אויך זיך ניס גינאמס .
 און סאכער מיטקסו בייך צוא דער ציערעניע וייל איך גינאמס ליידין . דער נאמל איז הקב"ה האם אויס גינאמיס אזוי אנאמע
 וועלט מיט אלץ זאכין וואס אויף דר וועלט איז בשאפין גינארין . ווי דוד הסלך האם גינאמס אז איך עשה דיא הוצאה און די ווען
 און די לכה . און אויף דיא גרד ווס נאמ האם אלץ בשאפין . און מען האם גינאמס דר מענטש ער ואל אויף אלץ גינאמיס
 און פון אלע מענטשין האם הקב"ה אויס דער וויילט דיא וידין . און הם זיי גיעמין תורה און מצות און סיס די תורה און מצות
 אלץ זיי זיך גיעמין אויף דער וועלט . און ווייל הקב"ה הם גינאמיס אז גיעמער מענטש מו מאכין הוצאות אויף דער וועלט
 מיט עסין גיעמין הארצין און ביי דיא ציערעניע וייל איך גינאמס ליידין . נאר דיא מענטשליכע געברות וואס גינאמייליך
 אפענטש מוחם זיי ווייל ער הם הוצר דעם הם הקב"ה גינאמס אויף זיך . ער ווייל אלע יאהר ווס כבוד מוחל זיך . אבער אז דיא
 געברות זענען גינאמין גינארין אלע מאג מער און צוא דר ציערעניע הקב"ה וייל ניס הקב"ה כוחל זיין . דריבער
 ואמם דר פאקן גישל בני ישראל תרע בעניי ה' . די דין האבין גינאמין ויערע עבירות וייל ניס הקב"ה כוחל זיין . דריבער
 אונטן . אבער ווייל גינאמין נאר צוא דער ציערעניע . והשתיחו פאכותם און זיי האבין פאר דארבין . גינאמיס . נאך עשר ווי
 ויערי אלסטיין האבן גינאמיס . דריבער ויחר אף ה' בישראל . הם גיברענס דער בענס פון נאמ אויף דיא וידין און גי האם ניס
 גינאמס פאר גענדין . נאר וייל הקב"ה איז דאך אארך אפיס . האם ער אינגינאמיס זיין בענס ער ואל ווארסין ביי זיי ועלץ
 סאקון תשובה :

דעם אנדערין יאהר און אין דעם דריטען יאהר ביי דעם יאהר .
 גליך . הם דער שררה גינאמס צוא דעם מענטש אז דיא מענע פון
 גיעמער יאהר אין די הוצאה ריניע גיעמער אזוי הוצאה האב
 וואס גינאמייליך אפענטש דארף גיין אבער תאות אדער מיר געלט אויס צוא ברענגן דס האב אויך אויך זיך ניס גינאמס .
 און סאכער מיטקסו בייך צוא דער ציערעניע וייל איך גינאמס ליידין . דער נאמל איז הקב"ה האם אויס גינאמיס אזוי אנאמע
 וועלט מיט אלץ זאכין וואס אויף דר וועלט איז בשאפין גינארין . ווי דוד הסלך האם גינאמס אז איך עשה דיא הוצאה און די ווען
 און די לכה . און אויף דיא גרד ווס נאמ האם אלץ בשאפין . און מען האם גינאמס דר מענטש ער ואל אויף אלץ גינאמיס
 און פון אלע מענטשין האם הקב"ה אויס דער וויילט דיא וידין . און הם זיי גיעמין תורה און מצות און סיס די תורה און מצות
 אלץ זיי זיך גיעמין אויף דער וועלט . און ווייל הקב"ה הם גינאמיס אז גיעמער מענטש מו מאכין הוצאות אויף דער וועלט
 מיט עסין גיעמין הארצין און ביי דיא ציערעניע וייל איך גינאמס ליידין . נאר דיא מענטשליכע געברות וואס גינאמייליך
 אפענטש מוחם זיי ווייל ער הם הוצר דעם הם הקב"ה גינאמס אויף זיך . ער ווייל אלע יאהר ווס כבוד מוחל זיך . אבער אז דיא
 געברות זענען גינאמין גינארין אלע מאג מער און צוא דר ציערעניע הקב"ה וייל ניס הקב"ה כוחל זיין . דריבער
 ואמם דר פאקן גישל בני ישראל תרע בעניי ה' . די דין האבין גינאמין ויערע עבירות וייל ניס הקב"ה כוחל זיין . דריבער
 אונטן . אבער ווייל גינאמין נאר צוא דער ציערעניע . והשתיחו פאכותם און זיי האבין פאר דארבין . גינאמיס . נאך עשר ווי
 ויערי אלסטיין האבן גינאמיס . דריבער ויחר אף ה' בישראל . הם גיברענס דער בענס פון נאמ אויף דיא וידין און גי האם ניס
 גינאמס פאר גענדין . נאר וייל הקב"ה איז דאך אארך אפיס . האם ער אינגינאמיס זיין בענס ער ואל ווארסין ביי זיי ועלץ
 סאקון תשובה :

ט ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל וגו' . דאס זענען די פעלקר וואס נאמ האם גינאמין ער ואל כים זיין פרובן
 דיא

**אֲשֶׁר הִנִּיחַ יְהוָה לְנִסּוֹת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל
 אֶת כָּל־אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אֶת כָּל־
 מַלְחָמוֹת כְּנָעַן : יָרַק לְמַעַן דַּעַת הַדְּרוֹת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מַלְחָמָה רַק אֲשֶׁר־
 לְפָנִים לֹא יָדְעוּם : חֲמִשָּׁתָא סַרְנֵי
 פְּלִשְׁתִּים וּכְל־הַכְּנַעֲנִי וְהַצִּידוֹנִי וְהַחִיטִי
 יֵשֵׁב הַר הַלְּבָנוֹן מֵהַר בְּעַל חַרְמוֹן עַד
 לְבֹא חֲמָת : י וַיְהִיו לְנִסּוֹת בָּם אֶת־**

די שבק יי לנסאה בהון
 נת ישראל נת קר דלא
 הוודעו ית קר קרבי
 כנען: כל חוד כדיל
 דידעו דביא דבני
 ישראל לאלפותהון
 קרבא לחוד דלקרבין
 לא הוודעו: חמשה
 מורני פלשתאי וקר
 כנענאי וצידוני וחיטי
 יתבי מודאדלקון מטור
 מישר חרמון עד בעל
 בחמת: יד והוודע לנסאה
 בהון

ת"א ללמד מלחמה: כ"ג ס:

רד"ק

ג (א) לנסות בם את ישראל. את דור האחר אשר לא ידעו את כפי מלחמות כנען ולא ראו את המשפט הגדול והמנו ומעולו במקום: (ב) רק למען דעת. רק לדבר הזה לכדו הניחם למשן דעת ולהתבונן דורות בני ישראל הכלים מה החקק גורם כי עתה הם זקוקים ללמד מלחמה: רק אשר לפנים. שהיו עומדים לברת את ה': לא ידעום. מלחמות הללו ותכסיסיהם ולא לנרכז להם: (ג) חמשה סרני פלשתים. הם העמים אשר הניח לנסות:

(א) לנסות בם את ישראל. הודו הכא אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען שהיו בדרך נם ולא בגבורות ישראל אלא שהקדוש ב"ה היה נלחם בעבורם: (ב) רק למען. רק הניחם למשן דעת ודורות בני ישראל אלה הבאים אחר הדור הראשון שידעו מה היא המלחמה אם לא ישבור דרך ה' וצרכים הם שילבדו אותם דרכי המלחמה כי אין לה' נלחם בעבורם רק הודו אשר היו לפנים לא ידעו דרכי המלחמה כי לא הצטרבו להם כי ה' נלחם להם ואיש אחד מהם ידעו אוף ומה היו אלה הננים אשר הניח ה' אשר לא נתנה ביד מורשת חמשת סרני פלשתים וגו': (ג) ופ' חמשת סרני פלשתים. המקומות שהיו מושלים בהם חמשת סרני פלשתים הם חמשי ערים הגדולות אשרור עות נת אשקלון עקרון ושאר הערים הקטנות

והכפרים והנה האיני כי יהודה לכר אשקלון יעוה ועקרון ואת רלב"ג

(ג) למשן דעת ודעות ישראל כי עתה הם לרכיב ללמד ענין כמלחמה כי לא ידעו מהם כמקד מהם כמקד הכס ויחבר מהם כי קודם זה לא היו לרכיב לדעת סדר ענין כמלחמה כי ה' כנענאם להם: (ג) ואמר בכבר השאיר הכס ויבקר שלא יתקן כד

מצודת ציון
 ג (א) סרני. ענין סרני:

יושע ממשח סרני פלשתים וכו' ע"פ שלמדו מהם שבע יבואו אחר מות יבוסע סוכ ושלקלון ועקרון כהנ נבאר להם הענין כמו שמוכר כנענא זכ הספר. והפסל כנענא שישבי הענין שבו לקחם אלו העמים מיד יבואה וכו' מלמד כי עם ממשח סרני פלשתים

מפורט דוד
 הוריש' מוכר כ"ה מעט מעט וזה לא נחם עולו כד יבוסע ובעבור העושם ולמשן נקוח וכו' הניח' מעל וכל וכל הוסף לרובים חיש עמתי' הנכסים והעשור ליבוסע כעת נלחם בכנען ובעבור זה הניח רמיה אשכר היו לפנים עמתי יבוסע היתה לא ידעו טכסים מלחמה כי ה' נלחם להם וכו' ויהיה ח"כ מהעורן לנלחם מכסים מלחמה כי רק הדוד ה' אל המורה וכו' יבוסע לדעת הכסים כנענא עולו ומשיח מעשה כה': (ג) חמשת סרני. מוסד עול המקרא שלפני פניו מוסד ואלה ה' וכו' חמשה וכו': סרני פלשתים. כל מקומות ממשלתם וקף שכני יהודה וכשו מפלשתים עולו ומשקלון ועקרון כע"כ לנעלה כהנ' לנע"ה חורו הפלשתים ולקחו עינים ואל לא ידעו בני יהודה לנרסם: יושב הר הלבנון. כ"ל וכל הכנעני וכו' אשר יושב סדר הננון ען הכ בעל וכו' עד העקום כנעני דקר עול אל חמם: (ד) יהוה. ה' וכו' וישמענו. לבנתי לנח אמרי אליהם: פירוש ע"מ

ג (א) כל וגו'. אלו הדורות הכלים אשר לא ידעו להכיל יבוסע חממת כ' וזה הניח העו"ג כאלה לנסות בהם: כ"ל הכס כשאלו העו"ג הלה הנעשה להן מול: ללמד מלחמה. כ"ל הכס כשאלו העו"ג הלה אשר היו לפנים עמתי יבוסע היתה לא ידעו טכסים מלחמה כי ה' נלחם להם וכו' ויהיה ח"כ מהעורן לנלחם מכסים מלחמה כי רק הדוד ה' אל המורה וכו' יבוסע לדעת הכסים כנענא עולו ומשיח מעשה כה': (ג) חמשת סרני. מוסד עול המקרא שלפני פניו מוסד ואלה ה' וכו' חמשה וכו': סרני פלשתים. כל מקומות ממשלתם וקף שכני יהודה וכשו מפלשתים עולו ומשקלון ועקרון כע"כ לנעלה כהנ' לנע"ה חורו הפלשתים ולקחו עינים ואל לא ידעו בני יהודה לנרסם: יושב הר הלבנון. כ"ל וכל הכנעני וכו' אשר יושב סדר הננון ען הכ בעל וכו' עד העקום כנעני דקר עול אל חמם: (ד) יהוה. ה' וכו' וישמענו. לבנתי לנח אמרי אליהם:

משלי הכמורים

דיא יודין. לקשיל איבקר הם אקארל יבואם אלידיקען פלאץ הם זין וזהו ענין איבוקאנס פאר וואס נאל דר פלאץ זין לידוי. פון דארף אויף דים פלאץ גפים פלאגנען. האם דער פאפטר גיפלאגנעם פריקסין בויפטר אונ ליידיקע בויפטר. הם דער וורה גיפטרעם זון פאפטר ען זום דארף מען די ליידיקע בויפטר. הם דער פאפטר ויבואם אז אויף וועל גיט האבן דיא ליידיקע בויפטר. וועל אויף דיא פריקסין בויפטר אויף גיט האבן ווארום אז דר פלאץ וויס גיט זין אויפגיבאנס. וויס עס וועם פאר בוי גיין וועם אפ ורייסן פריקסין פון דיא בויפטר אונ וועם גסין.

די ישראל את כל אשר לא ידעו די אלי ונס האבן גיט גוויקט דיא מלחמות פון כנען האבן נאמס גיטם גיט גועהן דרום האבן זיי מורד גווען אונ גאמ:
(ב) רק דרום הם נאמ איבקר גלאמן די פעלקר לפען דעת דורות בני ישראל כד די דורות פון די ישראל זאלן ווייסן צו ונס די עבירות כנענין ללמד מלחמה דען זיי מוון זי הם היינט לערנן טכסים מלחמה בך אשר לפנים לא ידעם אויב די דורות הם זען פריד גווען די האבן גיט גוויקט. קיין טכסים מלחמה ווארום זיי האבען גאמ גדינעם האם זען פאר זיין מלחמה גהאלטן: (ג) אונ דם וענן די עכומי' וואם וענן איבקר גבליקין חמשת סרני פלשתים דיא פויניף האבן פון די פלשתים וכל הכנעני אונ נאר דר כנעני אונ די עכומי' וואם הייסן צידון אונ דער חוי וואם זענען אויף דעם פארנן לבנון כהנ בעל חרמון פון דעם פארנן דר פלאץ חרמון כיומען קימט דארטן ארום

ק"ן

ישראל לדעת הישמעו את מצות יהוה אשר צוה את אבותם ביד משה : ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי : ויקחו את בנותיהם להם לנשים ואת בנותיהם נתנו לבניהם ועבדו את אלהיהם : ויעשו בני ישראל את הרע בעיני יהוה וישפחו את יהוה אלהיהם ועבדו את בעלים ואת האשרות : ויחראף יהוה בישראל ומפרם ביד פושן רשעתים מלך ארם נהרים ועבדו בני

קהן זה ישראל למידע
 ונקבלו את פקודי בני
 דפקד את אבותיהם
 בידא דמשה : ה ובני
 ישראל ותיבו בגו
 כנענאי חתאי ואמוראי
 ופרוזאי וחוי ויבוסי :
 ו ונסכו את בנותיהם
 להם לנשים ונתנו לבניהם
 ותיבו לבניהם ופלחו את
 מעוליהם : ו ועבדו בני
 ישראל את ריבוי אלהים
 ואת השואו את פולחן
 בני אלהיהם ופלחו את
 בעליהם ואת האשרות :
 ח ויחראף יהוה את
 בישראל ומפרם ביד
 פושן מלך ארם ופלחו
 בני

רד"ק

ישראל ואחר כך הגיח הגוים לקחתם מיד ישראל ופי' וכל הכנעני אותם שחיו ויטביו בהר הלבנון : (ח) ביד כושן רשעתים, כך היה שמו ואפשר כי רשעתים שם כקום וכדרכ

גבולם ואף אמר כי אלה הגוים הניח ה' לנסות בם את ישראל אפס כי אחר כך לקחתם הפלשתים מידם ואמר הגיח ה' על אותם שלא לכרות ישראל כלל וכן אמר הניח על אשר לכרות

רלב"ג

(ח) והסג זכר שזכר עבדו בני ישראל לה כשן כשעשים עמך ארם מצודה ציון

סיו פיה והסקלנו ועקרון אחריו גם כמו שמכר בספר שמואל :

(י) האשרות, חילין העבד :

(י) ויחורו, כ"ל לכל לא עמדו בנסיון ולקחו בנחמיהם וכו' וסוף דבר הכי כע"ז עמדו אלטיהם : (י) ויעשו וגו' עד הסג אמר דבר כלל ספור מעשיות בכל ימי הכופטים ומעשה יחזול לספר דבר פסע פירושו ע"מ

מלכי הכמים
 ארזוף קריקענדיג אוף די בויפער וועם מען ציפערען די צווייניקן .
 וועלן פיר קיין פרוכטין האבן . אבער אז אויך האב דיא ליידיגע
 בייפער אונ אויך וועל נעסן די בויפער אונ וועל זיי אום ווארעלן
 אונ שניידן פון זיין ברעשע אונ וועל כאבן אפארקאן ווערן
 דעם פלאץ וועלן דיא בויפער זיין באנץ אונ דיא פרוכטין ווערן
 בלייבן בייא אויגן . דאס וועלדיגע איז געווען בייא הקב"ה אויך .
 באדל וויא זעלב אויך געבארן געווארן איז געשן אויך געבארן
 געווארן . ווי דר פסוק זאגט ולאום כלאום ונאמן . איין פאלק
 וועט זיך שפארקן דורך דס אנדערע פאלק . זעלב וועט ניש
 זיין פראם אז געשן וועט ניש זיין געבון אים . ווען געשן דריקט
 צו די יודין . באקאלט שטיינן די יודין צו גאס אונ סתורן השוהב
 אונ ווערן פרום . אבער אז געשן וועט די יודין ניש צו דריקען
 וועלן זייא ניש פרום זיין . וויא פיר געביען און פערטן האבן
 יודין געשריגן צוא גאס : וויא זיין געטן נאר געקויפן און און
 ישראל זאגט דר פסוק ונשמן ישורן ונעשם ישורן די יודין זענען
 פעם געווארן האבן זיי ישורן געקויפן אויך די ביצות פון גאס .
 שטובת גבית קשית נחמיה' אליה געשעה . דוא ביים פעם געווארן
 זייער גאט געבדו את תלעלים וגו' אונ האבן גדיקט דיא עפומ"ז
 די געשען אונ גר הט גדיקט גאטס צארן אונ די ישראל געבדו אונ
 ער הט וויא אויבר געעברט אין דר האנט פון פושן רשעתים דער מלך פון ארם נהרים געבדו בני ישראל אונ די בני ישראל האבן גדיקט

קיין חמת דאס אלץ האבן דיא ישראל ניש איין
 גנומן : (ד) ויהי לנסות בם את ישראל אונ זייא זענן
 גווען צו פרוכט מיש וזייא די ישראל לדעת הישמעו את
 מצות ה' צו וויסן אונ זיי וועלן צו הערן גאטס מצות
 ונסער הט גבאטן זייערע עלמין דורך דער האנט
 פון משה : (ה) ובני ישראל וגו' אונ דיא בני ישראל
 זענן געזעסן צווישן דעם כנעני אונ חתי אונ אמורי
 אונ פרויז אונ חוי אונ יבוסי : (ו) ויקחו את בנותיהם
 להם לנשים אונ זיי האבן גנומן זייערע טעכטער צוא
 זיך די זיין ווייבר אונ זייערע טעכטער האבן זיי גגעבן
 צו די זיין פון דיא עפומ"ז וגעבדו את אלהיהם אונ זייא
 האבן גדיקט זייערע אפ זעטער : (ז) ויעשו בני ישראל
 את הרע בעיני ה' אונ דיא בני ישראל האבן גמאן וום
 בייזאז אין גאטס אונ אונ זיי האבן פר געסין אין
 זייער גאט געבדו את תלעלים וגו' אונ האבן גדיקט דיא עפומ"ז
 די געשען אונ גר הט גדיקט גאטס צארן אונ די ישראל געבדו אונ
 ער הט וויא אויבר געעברט אין דר האנט פון פושן רשעתים דער מלך פון ארם נהרים געבדו בני ישראל אונ די בני ישראל האבן גדיקט

ישראל את כושן רשעתים שמנה
שנים: ויזעקו בני ישראל אל יהוה
ויקם יהוה מושיע לבני ישראל ויזשיעם
את עתניאל בן קנו אתו כלב הקמן
ממנו: ותהי עליו רוח יהוה וישפט
את ישראל ויצא למלחמה ויתן יהוה
בידו את כושן רשעתים מלך ארם
ותעזיזו על כושן רשעתים: ותשקט
הארץ ארבעים שנה וימת עתניאל
בן קנו: יב ויכפו בני ישראל לעשות

בני ישראל את כושן רשעתים שמנה
שנים: ויזעקו בני ישראל אל יהוה
ויקם יהוה מושיע לבני ישראל ויזשיעם
את עתניאל בן קנו אתו כלב הקמן
ממנו: ותהי עליו רוח יהוה וישפט
את ישראל ויצא למלחמה ויתן יהוה
בידו את כושן רשעתים מלך ארם
ותעזיזו על כושן רשעתים: ותשקט
הארץ ארבעים שנה וימת עתניאל
בן קנו: יב ויכפו בני ישראל לעשות

רד"ק

מהו רשעתים על שני רשעות שהרשיעו ארם לישראל אחת
של בלעם ואחת של כושן: (י) ותהי עליו רוח ה' ת"י ושרת
עלוהי רוח נבואה מן קרם ה' ויתכן לפרש רוח הכח והגבורה
כי התעורר רוח נבואה כל כושן והופר כל פחד וטורח לב
מנחה שי

(י) ותהי עליו רוח ה' רש"י
שומר הקב"ה למשה במלרס ראה רחמי את עמי מה
הן שתי רחמי הללו אמרו לו רואה את עמיתך לעשות כנגל

רלב"ג

(ג) ותעזי יו: מן כפולים וזמני כהלים מלפני שב החולם לקמן חסד
ובן זמני יד מדין על ישראל (סימן כ') קמן וכפולה:
ידו על כושן רשעתים מלך ארם שגמגם שנים זה נבואה או
מעט המחלף שבעוד כי לא יתכן שיהיו ימי הכשקט מ'
מן קנו שבו יבטל לעשות הרע בפניו ה' (וכתבי השם ישראל ושנים מחת ענגון מלך מלחם ועבדוהו שמונה עשרה שנה וכבשו מזה פיר

שנים שנה: (ט) והקום ה' להם מושיע את עמיתך על קנו כשבו
לשם ית' וכיפה עליו רוח ה' והנהי' ישראל הכרה משובתה וגברה
(יח) והנה שקטה הארץ ארבעים שנה
שנחטט עמיתך לבני ישראל כמ"ה דמתי' וימת: (יב) ואחר מות עתניאל
מחה ענגון מלך מלחם ועבדוהו שמונה עשרה שנה וכבשו מזה פיר

מצודת ציון

(י) ותעז: ענין מחוק: (יח) ותשקט: ענין מנחה.
ידו: מחוק ידו לנחמו כלל פסוק: (יח) ותשקט: ע"י כשקט הארץ
כ"כ פס"ע: (יב) ותהי רוח ה' מלשם הים וכ' מ' משלי חכמים

מצודת ציון
(פ) את עתניאל: מוכס על מושיע וזמר את עתניאל הקים למשיע:
(י) רוח ה': הסמכות חכמה וכוונתו וכוונתו לבטל להלכות: ותעז
ונחה מן הכוונתם עד כלות הכרעים שנה מנחם הסמלת הכעסוד
החוק על ישראל כעבור ממשיה הכרעים:

פירוש ע"מ

אוג נראב דיק גיוראין דוא גיום פדעקס גיוראין מים פעסמ
האספו באר פאר לאוין דעם גאט וואס האט דיק באשאפין .
דיבער גאנט דר מדרש גינן משיח וועט קומן און וועט וועלן
שפראפין דאס קינדער פון עשו וועט עשו קומען און וועט זיך
געזין לעבן: געבט און וועט גאנץ און וועט גלייך צוויי דר .
ווייל דורך מיר ביסטו פורים גיוראין ווען און וואס דיק גיט צווא
גיוראקס און דוא וואלסט גיט גיוראין ביי מיר און גלות וואלסטו
גיט פורים גיוראין: וויא הקב"ה האט גיוראקס די יודין ווען אריין
ניקסען און ארץ ישראל און וויא האבן גילאן פיל מין דוא

דעם כושן רשעתים אכט: יאר: (ט) ויזעקו בני ישראל
אל ה' און די בני ישראל האבן גשרינן צו גאט ויקם ה'
מושיע הם גאט אויף נשקעלם איון ה' קרם צו רוא
בני ישראל און ער האט גהארפן ווי את עתניאל בן קנו
דעם עתניאל דר זון פון קנו אתו ויר דר ברידר פון
קרב פון איון מוקטר ווס ער איז גווען ויגדר פון כלב:
(י) ותהי וגו' און עם איון גן ער ארם איון רוח
גבורה פון קנו ער זאל זיך גשטארקן צו דר מלחמה

דער מדרש שרייבט עתניאל האט געזען אין דער תורה שמיים אז גאט האט גאנצט צווא משה און
מצרים ראה רחמי את עמי שמיים דאך איון מאפיל לשון צו וויין האמטשו איד זעה אז די ישראל וועלן
דינו דם עגל פון דעקסט וועגן זעה איד פארט דיא פיין פון מיין פאלק און וועל ווי אום ציין אזו האט
עתניאל גדרשיה און האט דר פון אפ גלערינט ווען די ישראל ועגן גומ אודר שלעכט העלפט ווי
דאך גאט דרום האט ער זיך גשטארקט צו גיין און דר מלחמה וישלם את ישראל און ער האט גמשפט
די ישראל ויצא למלחמה און איז ארום גגאנגן צווא מלחמה האלמן מיט כושן רשעתים ויב' ה' בידו האט
גאט גגעבן און גיין האנט דעם כושן רשעתים דר מלך פון ארם וישלם וגי' און עם האט זיך גשטארקט
גיין האנט און כושן רשעתים: (יא) ותשקט הארץ ארבעים שנה און עם איון גשטארקט גווען דאס לאנד
פון מלחמה פערציג יאר וימת עתניאל בן קנו איז גשטארקען עתניאל דער זון פון קנו: (יב) ויכפו

הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת-עַגְלוֹן
 מֶלֶךְ-מוֹאָב עַל-יִשְׂרָאֵל עַל-כִּי-עָשׂוּ אֶת-
 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: וַיֹּאסֶף אֱלֹהֵי אֶת-בְּנֵי-
 עַמּוֹן וְעַמְלֶק וַיִּלְחֶם יְיָ אֶת-יִשְׂרָאֵל
 וַיִּירָשׁוּ אֶת-עִיר הַתְּמָרִים: וַיַּעֲבְדוּ בְנֵי-
 יִשְׂרָאֵל אֶת-עַגְלוֹן מֶלֶךְ-מוֹאָב שְׁמוֹנֶה
 עֶשְׂרֵה שָׁנָה: מִן-וַיִּזְעַקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-
 יְהוָה וַיִּקָּם יְהוָה לָהֶם מוֹשִׁיעַ אֶת-אֱהוּד
 בֶּן-נֶרְאָה בֶּן-הַיְמִינִי אִישׁ אֲמֹר יְדִימִינוּ
 וַיִּשְׁלַחוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בִּידוֹ מִנְהָה לְעַגְלוֹן
 מֶלֶךְ-מוֹאָב: מִן-וַיַּעַשׂ לוֹ אֱהוּד הַרֹב וְלָהּ

הָקָם יְיָ וַיְחַמֵּץ יְיָ יָד
 עַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב עַל
 יִשְׂרָאֵל עַל הַעֲבֹדוֹת
 דְּבִישׁ קָדְשׁ יְיָ: וַיַּכְּשֵׁ
 לְוִבְיָהּ יָד בְּגֵי עַמּוֹן
 וְעַמְלֶק וְאֶזְרָא וְקָחָה יָת
 יִשְׂרָאֵל וַיִּרְוּהוּ יְת קָרְחָה
 יְדִיחוּ: יָד וְכָלְהוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יָת עַגְלוֹן מֶלֶךְ
 דְּמוֹאָב מִמֵּנוּ עֶסְרֵי שָׁנָיִם:
 מִן וַיִּזְעַקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 הָקָם יְיָ וַאֲקָם יְיָ לָהֶם
 פְּרִיק יָת אֱהוּד בֶּן נֶרְאָה
 בֶּן שִׁבְמָא דְּבִנְיָמִן
 וְנֶרְאָה גַּמְיָד בִּידֵיהּ
 וְיָמִינָא וַיִּשְׁדְּרוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בִּידֵיהּ הַקְּרוּבָה
 לְעַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב:
 מִן וַיַּעֲבֹד לַיהוָה אֱהוּד
 הַרֹב

רש"י
 ואעפ"כ רחוקי את עמי עמו וז' דרש עתניאל אמר בין זכים
 בין חייבים עליו להזעזע: (ג) את עיר התמרים .
 ירחיו: (מ) אשר יד ימינו. ת"י גבר גמיר וד' ימני'
 וכל גמיר לשון ארמי הוא דבר כוון מחמת חולי רוסתי'ט
 בלע"ז (כל"א אבשקיערלע. קירערט) וכן (שבת ק"כ ע"ב) ל

התמרים והיא ירחו כמו שמכר בזורה בקצת ירחו עיר התמרים:
 (ט) וכשכחו להקל לם יח' יחיים לם מושיע אהוד בן נרעה משפט
 נטעון ובהתחלתו עכב לו מלחמה וזה שהוא סבב בשמנו יסכל
 מצודת דוד
 (יג) ויאסף גור' מלכד בני עמו: (טו) בן הימינו. מבני
 נטעון: איש אשר גור' יבאר הסידע שלם כשכר חלק מואב
 מהלך אהוד לפי שהיה שחלו וזהו הלכה צריך ימין להיות זוח לו
 נלחמו בשמאלו ולא היה א"כ נלחם בימין שמאלו לנכר כונת מנחת
 פירוש ע"מ

בני גור' אין וי' האבן וקוערם די בני ישראל צו מאן
 וואס בייז איז אין נאָטס אונן ויחזק ה' האמט נאָט
 גשטארקט דעם עַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב אופ דיא ישראל
 על פי עשאת הרע ויירי וי' האבן וקוערם דאם וי'ס בייז
 בייז איז אין נאָטס אונן: (ג) ויאסף אלו אונ דער
 עַגְלוֹן הָם איין גואמילט צו זיך דיא בני עמון אונ
 עמלק ויחזק ה' את ישראל אונ ער איז גואנאָגן אונ האמט
 גשטארקט דיא ישראל וירשו את עיר התמרים אונ וי'א
 האבן גרשיית דיא שְׁמָאט עיר התמרים דאם איז

ירחו: (יד) ויבדדו בני ישראל גור' אונ וי' האבן גרינמ דיא בני ישראל דעם
 עַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב אבְּעֵן יָרֵא:
 (טו) ויזעקו בני ישראל אל ה' אונ דיא בני ישראל האבן גשרינג צו
 נאָט וי'ס ה' לָהֶם מוֹשִׁיעַ הָאָם נאָט אופ
 גשטערט צו וי' איין העלפר את אהוד בן נרעה בן תמיטי דער
 אהוד דער זון פון נרעה פון שבט בנימין ער איז
 גווען איש אשר יד ימינו איין מאן וואס ויין רעכטע האנט
 איז גווען פון שטאפט בלאמר ער האמט גימ
 גקאנט מאן מיט איר גאר מיט דר לינקר האנט וישלחו
 איין מפקדה צו עַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב: (טז) וישלח אהוד גור'
 האמט אהוד גמאכט צו ניה איין שווערד אונ צו איר

שְׁנֵי פִיּוֹת גִּמְדוֹ אֲרָפָה וַיַּחַר אֹתָהּ
מִתַּחַת לְמַדְיָיו עַל יַרְדֵּי יָמִינוֹ : " **וַיִּקְרַב**
אֶת־הַמִּנְחָה לְעַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב וְעַגְלוֹן
אִישׁ בְּרִיא מְאֹד : " **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה**
לְהִקְרִיב אֶת־הַמִּנְחָה וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעַם
נְשָׂאֵי הַמִּנְחָה : " **וְהוּא שָׁב מִן־**
הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת־הַגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר
דְּבַר־סֵתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הֵם

חָרָב וְלֹא תִרְוֶן פּוֹמִין
 גְּרַמִּידָא אֲרָפָא וַחַרֵּי יָתָה
 מִקְרַע לְלִבּוֹשׁוֹהֵי עַל
 יִרְבִּיהָ דְיִמִּינֵיהּ : " וַיִּקְרַיֵב
 יָת הַתְּקֻרֻבָא לְעַגְלוֹן
 מִלְּקָא דְמוֹאָב וְעַגְלוֹן
 גְּבֵר פְּסִים לְחָדָא :
 וַיַּחַרְוּהָ כַּד שִׁצִּיזָא לְקִרְבָּא
 יָת הַתְּקֻרֻבָא וַיִּשְׁלַח יָת
 עַמָּא נְשָׂאֵי הַתְּקֻרֻבָא :
 וְהוּא שָׁב מִן הַמִּנְחָבָא
 דְעַם גִּלְגָּלָא וְאָמַר
 פְּתַנְטָא דְסֵתֶרָא אֵית לִי
 לְמִלְלָא עַקָּה מִלְּקָא
 וְאָמַר סִלְקִי וַיִּפְקֹד
 מַעְלוֹהֵי

ר"ק **הפ' ביצירי קמץ בויק**
 פן לאי חרב שהוא הצד החרב אשר לחרב חרב אהרן היום צדיה
 חמים : גומר ארכה . שיעור אכה וכן ה"ו גרמירא : למדיו .
 למלבריו : (י) איש בריא . גבר פסים שבין וכן להבריאים
 להשמיעם וכן עשרה בקר בריאים שבנים : (ט) מן הפסילים .
 במקום שהיו פוסלים שם אבנים וכת"י מן המוציא ויש לשאל
 מאחר שהיה בדעת אהרן להפית עגלון בענין הוה למה הלך
 אחר כך שבו ולמה לא הפיתו בעבור שם עם נושאי המנחה
 כי יודע היה אחר שיאמר לו דבר סתר לי שהיה מוציא
 העומדים עליו וי"ל כדי שיראה כי עיקר בואו היה להביא
 המנחה והלך לו כאשר כלה להקריב המנחה כדי שלא ירגישו
 בו שבה לדבר אחר אלא על דבר המנחה וכאשר הלך עד
 ויאמר הם . אמר עגלון שתקו את הכל מעלי . ויונתן הרגום
 הם כליק הוויאו כל איש ואעפ"כ הם לבן שתוק :

רש"י
 היה שלט ביד ימינו . וכל עבדי חסר אטום כמו אל חסר
 עליו בחר פיה (ההלים ס"ט ט"ו) אטום ביד ימינו שלט היה
 שלט בה : (טו) גומד ארכה . אחמה גדומה . כל"ח (דומקן
 לחג) וכלהו לע"ז ושקור"ח : עיר ירד ימינו . לפי שבמחלו
 שולט ויחומה שבמחלו : (יז) איש בריא . פסים : (יח) וישלח
 את העם . חור לאחוריו ולויה את חצורת ישראל אשר כלו
 עמו לשלח את המנחה ולויה אותם עד הגלגל : (יט) והוא
 שב . ומידי : מן הפסילים . מקום שפוסלים שם אבנים מן
 ההר . וכן תרגום יונתן מן המלציו וכל אל עגלון ויאמר לו :
 ר"ב ג

מנחת שי
 הנה ילקום ונקמה הפסדים . וכל פסילים נלמט מנוש שי . ומלת פיות
 פה ביצירי פסיל :

הנה ילקום ונקמה הפסדים . וכל פסילים נלמט מנוש שי . ומלת פיות
 פה ביצירי פסיל :

הנה ילקום ונקמה הפסדים . וכל פסילים נלמט מנוש שי . ומלת פיות
 פה ביצירי פסיל :

ימינו והיה זה גם כן כהה של ימינו בלקוחו החסר ביד המלל :
 (טו) ועבה החסר בעלת שתי פיות כדי שתכנס בקלות מלא הכחות
 שלב בשני לדויה ומתים הוזה חסר ולא היה ארוך מאל כדי שלא יוכר
 ולא לא היה ארכה כי הם היו ושב החסר מתחת למדיו כדי
 שלא יראו : (יח) והנה דבר שחלק שהקריב המנחה לעגלון בלח את
 הסם וישלח עמוש ומחר זה שב הוה להפית עגלון במקום שבמלטה
 הסלה לגמול : המנחה מיד ומאל הם ידעוהם לקום קמח הדומים .
 והנה בקר חסדו היות בכמה לו לבדו לא לנשוא
 כמנחה יחד הם בכך יתכן להמלט בקלות חסר כשהיה יחד ולא היה יקר
 להמלט כי הם למלט עגלון עם שבטו הויה שלט על
 חלל על דבר המנחה ולמה הרגום עמוש שכמה חסר שהיה לו לרדק עמו
 מאל ששלט במקום כל חסר זה הרדק לא שמונ' לו ממנו על
 בכונה להטוה כי זה כלו ממנו שייקר אל שסכמך בו עגלון להוילא מעליו
 כל איש בדברו הוה : והנה שכבר היה עגלון שמו מאל
 לרוך מה שזכר חסר זה שכבר סגר ההלב בעד הלב : (ט) והנה שב
 חסדו עגלון ועגלון החמין זו פל דבר המנחה שחללו בו ישלח
 סיוסם לו לפסדים והמלל חסדו לעגלון בדבר סתר לו אליו לא יתכן
 לעגלון כפי רבים והנה היה כחוק עניין חסדו מן המלך
 עמו שחלטה ממנו שחסר זה ואמר המלך לפסדים לפניו הם למה
 לומר שישתקק עד שילאו מעליו כל העומדים עליו כלשך הכינו
 מצודת ציון

מצודת ציון
 כדרי שלט ימינו בדבר וימינו זו בבלות הכעוזה לבדו מנחה :
 (טו) שני פיות . להפית בקלות ומחר : גומר ארכה .
 קליה עגלון חסר עם כי חסרה מתחת למדיו מ"ט כנגד היה
 בליעה הם היות כמסד חסר : על ירך ימינו . הפית עמו לו
 ללמח שבמללו : (יז) איש בריא . גם זה היות כפיח עמו כי על
 היותו שבו ובעד דבר יקשה עליו הכתחה וכבוד גם ולא היה שער
 מאחור : (יח) כלה התקריב . חסר בשלם כל המנחה : וישלח וגו' .
 שבה עלמו שכמה דבר מה : את הגלגל . מלא הגלגל . דבר סתר .
 כלומר אם דבר סתר הוה בפני בני עמך שתוק ולא מדבר בלשו
 פירוש ע"מ

הגם הם ער בליים דם פאלק יום האבן גמראגן די
 מהנהגה ביו גלגל ווארום איין מענמש קען געקער
 אנטלרופן ווי פיר מענמשן : (יט) והוא שב מן הפסילים
 אונ אהרן ארליין הט זיך אום גקערם פון דעם אורט
 וום קען האקט פון דארטן ששיינר דאם איז פיי
 גלגל אונ איז גקומן צו עגלון ויאמר אונ הט גאנט
 צו אים דבר סתר לי איין פר בארגני ואה האב איה
 צו דיר מלך צו ברידן ויאמר הט הם דר מלך גאנט

(טו) פיות . הוזה של חסר קרלה פיה : גבר . אחה וכן גמדים
 בעגלונתין (ויקרא ל"ו) שריל אשתי מדה יקרב : למדיו . ללבושיו
 כמו מודו של (ויקרא ו') : רך . לו כמו של חסר המנחה (שם ה') :
 (יח) בריא . בעל כשר שמו וכתוב ערכה בקר בריאים (מ"ח ד') :
 (יט) הפסילים . מקום שמתחלקים שם עליו הכאמים וישלחו
 בני שלמם (שם ס') : הם . ענין שתיקם כמו ויכם כלב (במדבר
 כ) : האחד בקל יוכל להמלט משל"כ כשהם רבים : (יט) והוא שב .
 כל זה לא דברשי עמך כסיות סם נושאי העמקה : ויאמר הם .
 פירוש ע"מ

איז גווען צווייא שארפן טיפד ארכה איין דום אייל
 איז גווען איר לענג ויחחר אהה פתחת למדיו אונ ער
 הט זיא אן גגורם אונמיר וייגע קליידר על ירך ימינו
 אורף ניין רעכטר דיק : (יז) ויקרב את המנחה אונ ער הט
 בענענט די מהנהגה צו עגלון מלך מואב ועגלון אישוג
 אונ עגלון איז גווען זייער איין פעמיר מענמש :
 (יח) ויהי כאשר כלה להקריב את המנחה אונ עם איו גווען
 אז ער המלך פר לענשם צו געקעגן די מהנהגה וישלח את

וַיֵּצֵאוּ מֵעֲרֹוֹ כָּל־הָעַמִּים עֲלֵיוֹ: וַיֹּאמְרוּ
 בָּא אֱלֹהֵינוּ וְהוּא יֵשֵׁב בְּעֵלְיֵת הַמִּקְרָה
 אֲשֶׁר־לוֹ לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֱהוּד דְּבַר־
 אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכֶּסֶּא:
 כֹּא וַיִּשְׁלַח אֱהוּד אֶת־יָדוֹ שְׂמָאלוֹ וַיִּקַּח
 אֶת־הַחֶרֶב מֵעַל יַד־יָמֵינוֹ וַיִּתְקַעָהּ
 בְּבִטְנוֹ: כִּי וַיֵּבֵא גַם־הַנֶּצֶב אַחַר הַלֶּהֶב
 וַיִּסְגֹּר הַחֶלֶב בְּעַד הַלֶּהֶב כִּי לֹא שָׁלַף

מֵעֲלוּהוּ בְּלִדְקֵי־סוּן
 עֲלוּהוּ: כ וַאֲהוּד עָלָה
 לְתוֹהוּ וְהוּא יָתִיב
 בְּעֵלְיֵת בֵּית־קִמְיָא דְרִילִיָּה
 בְּלַחְדוּדוּהוּ וַאֲמַר אֱהוּד
 פְּתַנְמָא דִּי לִי לְמַלְלָא
 עִקְרָא וְקָם מֵעַל כּוּרְסִיָּה:
 כֹּא וַאֲשׁוּיִם אֱהוּד יָת יָד
 שְׂמָאֲלִיָּה וְנָסִיב יָת
 חֶרֶבָא מֵעַל יַד־קָמָא
 דְּיָמֵינִיָּה וַקְבַּעָהּ
 בְּמִעוּדוּהוּ: כִּי וְעַל אַף
 דְּקִיקְיָא בְּהַר שְׂנַנְיָא
 וּמְקַמָּם שׁוּמְקָא בְּאִפֵּי
 שְׂנַנְיָא אֲרִי לֹא שָׁלַף

ה'א בעלית המקרה. פסוקים י: רש"י

הפסוקים יב באדם שזכר ואמר דבר אחד שכתתי לדבר אל המלך ועוד שאם ידנישו בו אחר המעשה היה נקל לו להפליא על נפשו ולכרוח ממה שהיה אם היה עם נושאי המנחה: ויאמר הם, שתוק עד שיצאו העומדים עלי: (ב) המקרה. שם בפלג מותרת ולולי הדין היה גרוש והוא מניין קר וחם כלומר עליה עשויה הלונות חלונות להכנס בהן הרחב לקרד והעומדים שם בימי הקיץ וכן ת"י בעלית בית קיפוא: דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא. אמרו ר"ל לפיכך זכה לעלות שהתא בתו אם למלכות ישראל והיא ארת המואבית שהיתה בת עגלון: (ג) הנצב. הוא יד החרב והלהב הוא החרב ונקראת החרב להב לפי שזוהי מחלתה ומתלהב כשהוא משונן ויכורס וכן ואמר ויבוא גם הנצב כלומר שנכנס גם יד החרב בבטנו ויסגור הלהב שלא יוכל לשלוף החרב מבטנו והגיונו אהוד ויצא ויצא הפרשדונה. ת"י ונפק אובליה שפ"ך לדעתו הפלה מורכבת מן פתש שתרגום אובליה וכן שדונא שזוהי תרגום וישך וי"ם הפרשדוני מקום ושיבת הפרשי' והמסדרונה מקום ושיבת הגם הבאים אל המלך והצוקים עשוי סדורים סדרי לשבת שם אבל אחר שאמר ויצא אהוד המסדרונה ידמ' כי ויצא הראשון אינו אמור על אהוד דעת המתרג' נכונה רלב"ג

(כ) בעלית המקרה. בעליות קייסא כהיתה לאהוד ולוונת: דבר אלהים לי אליך. ולריך אתה לעמוד: ויקם מעל הכסא. לכן זכה ויולה ממנו רות: (כב) הנצב. הוא הגרול שבעתו תחוב לתוכו שקרין הול"ט בלע"י (האלהט. ה"ל האלנה עבש גרין) הוא המעמיד החרב ע"פ תעורה: ה'להב. הוא השנון שקרין בלע"י בלע"י (בל"ל ה"ין שוערד) ובלע"י ולמ"ל (לחמ"ל בל"ל) קלינעט וכן (בראשית ג' כ"ו): ויסגור החלב. שמונשהיה שמן מלח וכסה את הוא אוכר ולהב החרב וברק חנית ותי' דמתקא בחר שונא החלב שזיה איש שגור החלב בעד הלהב כלומר בפני ויצא הפרשדונה. ת"י ונפק אובליה שפ"ך לדעתו הפלה מורכבת מן פתש שתרגום אובליה וכן שדונא שזוהי תרגום וישך וי"ם הפרשדוני מקום ושיבת הפרשי' והמסדרונה מקום ושיבת הגם הבאים אל המלך והצוקים עשוי סדורים סדרי לשבת שם אבל אחר שאמר ויצא אהוד המסדרונה ידמ' כי ויצא הראשון אינו אמור על אהוד דעת המתרג' נכונה רלב"ג

ממנו כי ח"ן לזונו לשמוע דברים אחרים קודם דברי אהוד ולא היה מן המוסר שישלחו עם אלה שם לזונו לשמוע דברי אהוד: (ב) ואחר זה נתקרב אהוד לזו וזכה המלך וישב לבדו בעלית המקרה שזכר לו ויהיה עשוי לקרד בניו הקין ולזה היתה העלילה היתה נעלת חלונות דכיס כדי שיטעם בזה הכוח ויקרד החלור אשר שם וזמנו לו אהוד דכיס סתם מהאלהים לי חל"ן וזה ל"ל ויתכן שהיה וישב עגלון וקם מעל הכסא: (כב) וזכה בעת היומו קם מעל הכסא שלח אהוד את יד שמהלל ויקח המלך מעל יקד ימינו ומקט מצודת דוד

ממנו כי ח"ן לזונו לשמוע דברים אחרים קודם דברי אהוד ולא היה מן המוסר שישלחו עם אלה שם לזונו לשמוע דברי אהוד: (ב) ואחר זה נתקרב אהוד לזו וזכה המלך וישב לבדו בעלית המקרה שזכר לו ויהיה עשוי לקרד בניו הקין ולזה היתה העלילה היתה נעלת חלונות דכיס כדי שיטעם בזה הכוח ויקרד החלור אשר שם וזמנו לו אהוד דכיס סתם מהאלהים לי חל"ן וזה ל"ל ויתכן שהיה וישב עגלון וקם מעל הכסא: (כב) וזכה בעת היומו קם מעל הכסא שלח אהוד את יד שמהלל ויקח המלך מעל יקד ימינו ומקט מצודת דוד

העומדים מבני עמי: ויצאו. כעמט דכר המלך ילחו מעמטם: (ב) בא אליו. נתקרב אליו: בעלית המקרה. כהיות הזמן הם ישב בעלית עשוי חלונות מרובים להקד עמו: לברדו. כי העומדים עליו ילחו: דבר אלהים. ומשאלו ל"כ לזונו בזה חשבתה וכוונתה היה להסיריו קתינה לכל יגיעו: (כא) וישלח אהוד. בעוד שיהם סודו דהקמתו: (כב) גם הנצב. בעדי שמונת מיד ולל יתקם המלך צעונק: ויסגור החלב. אחז להב המלך נכל המל מעלמה כי אהוד פירוש

לְאֹז וַיִּין שְׂמוֹר בְּרוֹמֶר לְאֹן אֱלִי אַרוֹם גִּיין פּוֹר דְּעַם
 חֶדֶר וַיֵּצֵא מִקְלֵי וְגו' זַעֲנָן אַרוֹם גִּנְאֲגֶן פּוֹן אִים דִּי
 אֱלִי נֹוס זַעֲנָן גִּשְׂמָאֲנָן בִּי אִים: (כ) וַאֲהוּד בָּא אֵלָיו
 אֹונ אֱהוּד אִיו גִּקְוֶן צוֹ אִים וְהוּא וַיֵּשֵׁב בְּעֵלְיֵת הַמִּקְרָה
 אֹונ עַד אִיו גִּעֲקֶן אִוּיָּה דְּעַם אֹופֶר שְׂמוֹב אִין דִּר
 קִיר בְּאֹמֶר נֹוס אִיו גִּנְעֶן צוֹ אִים אֲלִיין וַיֹּאמֶר אֱהוּד
 הָאֵם אֱהוּד גִּנְאֲגֶם צוֹ אִים דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ אִיין
 גְּעַפְלִי בָּיָה אִיוֹדָא צוֹ קִיר צוֹ רִיזְדֶן צוֹ דִיר דְרוֹם
 דְּאֶרְפָּסְמוֹ אֹונ שְׂמִיין וַיָּקָם מֵעַל הַכֶּסֶּא אִיו עַד אֹופ
 גִּשְׂמָאֲנָן פּוֹן דִּר שְׂמוֹר לְבִיד הַשִּׁי'. דר. פאר המ

העומדים מבני עמי: ויצאו. כעמט דכר המלך ילחו מעמטם: (ב) בא אליו. נתקרב אליו: בעלית המקרה. כהיות הזמן הם ישב בעלית עשוי חלונות מרובים להקד עמו: לברדו. כי העומדים עליו ילחו: דבר אלהים. ומשאלו ל"כ לזונו בזה חשבתה וכוונתה היה להסיריו קתינה לכל יגיעו: (כא) וישלח אהוד. בעוד שיהם סודו דהקמתו: (כב) גם הנצב. בעדי שמונת מיד ולל יתקם המלך צעונק: ויסגור החלב. אחז להב המלך נכל המל מעלמה כי אהוד פירוש

לְאֹז וַיִּין שְׂמוֹר בְּרוֹמֶר לְאֹן אֱלִי אַרוֹם גִּיין פּוֹר דְּעַם
 חֶדֶר וַיֵּצֵא מִקְלֵי וְגו' זַעֲנָן אַרוֹם גִּנְאֲגֶן פּוֹן אִים דִּי
 אֱלִי נֹוס זַעֲנָן גִּשְׂמָאֲנָן בִּי אִים: (כ) וַאֲהוּד בָּא אֵלָיו
 אֹונ אֱהוּד אִיו גִּקְוֶן צוֹ אִים וְהוּא וַיֵּשֵׁב בְּעֵלְיֵת הַמִּקְרָה
 אֹונ עַד אִיו גִּעֲקֶן אִוּיָּה דְּעַם אֹופֶר שְׂמוֹב אִין דִּר
 קִיר בְּאֹמֶר נֹוס אִיו גִּנְעֶן צוֹ אִים אֲלִיין וַיֹּאמֶר אֱהוּד
 הָאֵם אֱהוּד גִּנְאֲגֶם צוֹ אִים דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ אִיין
 גְּעַפְלִי בָּיָה אִיוֹדָא צוֹ קִיר צוֹ רִיזְדֶן צוֹ דִיר דְרוֹם
 דְּאֶרְפָּסְמוֹ אֹונ שְׂמִיין וַיָּקָם מֵעַל הַכֶּסֶּא אִיו עַד אֹופ
 גִּשְׂמָאֲנָן פּוֹן דִּר שְׂמוֹר לְבִיד הַשִּׁי'. דר. פאר המ

הַחֵרֵב מִבְּמִטְּנוֹ וַיֵּצֵא הַפְּרִשְׁדָּנָה׃ כִּג וַיֵּצֵא
אֶהוּד הַמְּסַדְרֹנָה וַיִּסְגֵּר דְּלִתּוֹת
הָעֲלִיָּה בַעֲדוֹ וַנַּעַל׃ כד וְהוּא יֵצֵא וְעַבְדָּיו
בָּאוּ וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה דְלִתּוֹת הָעֲלִיָּה נִעְלֹת
וַיֹּאמְרוּ אִךְ מִסֵּךְ הוּא אֶת־רִגְלָיו בַּחֲדָר
הַמְּקָרָה׃ כה וַיִּחַלְּוּ עַד־בּוֹשׁ וְהִנֵּה אֵינְנוּ
פְּתֹחַ דְּלִתּוֹת הָעֲלִיָּה וַיִּקְחוּ אֶת־הַמַּבְּתָּה
וַיִּפְתְּחוּ וְהִנֵּה אֲדֹנָיהֶם נִפְלְ אַרְצָה־מֵת׃
כו וַאֲהוּד נִמְלֵט עַד הַתְּמַהֲמָה וְהוּא

חֵרֵב מִבְּמִטְּנוֹ וַיֵּצֵא הַפְּרִשְׁדָּנָה וַיִּסְגֵּר דְּלִתּוֹת הָעֲלִיָּה בַעֲדוֹ וַנַּעַל׃ כד וְהוּא יֵצֵא וְעַבְדָּיו בָּאוּ וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה דְלִתּוֹת הָעֲלִיָּה נִעְלֹת וַיֹּאמְרוּ אִךְ מִסֵּךְ הוּא אֶת־רִגְלָיו בַּחֲדָר הַמְּקָרָה׃ כה וַיִּחַלְּוּ עַד־בּוֹשׁ וְהִנֵּה אֵינְנוּ פְּתֹחַ דְּלִתּוֹת הָעֲלִיָּה וַיִּקְחוּ אֶת־הַמַּבְּתָּה וַיִּפְתְּחוּ וְהִנֵּה אֲדֹנָיהֶם נִפְלְ אַרְצָה־מֵת׃ כו וַאֲהוּד נִמְלֵט עַד הַתְּמַהֲמָה וְהוּא

ר"א ה' מסור ימות ק' והוא

רשי

כל אורך החרב: ויצא הפרשדנה. תרגם ונתן ופקק אכוליה ספיר. עשן כשתי עבות וסין משתם לכתוב וילא הפרש שדונה עפסה. ששן שדא ותרנומו: (כב) ויצא אהוד המסדרונה. מן העליה אל המסדרונה תרגם ונתן לאכסרה: ונעל. במפתח: (כד) והוא יצא. אהוד ילא ועבדיו של עגלון כלו: מסיר ונר רגליו. עבד לזרכיה. הס נקבים הגדולים: (כה) עד בוש. עד עיכוב כלומר זמן ארוך: (כו) נמלט. ערד אשקיומולר בלעז (הוא עמוסער מ"ג. ענטשליפפער): עד התמהמה. כמו עד שהמלך במסיו (שיר א' י"ב). את האהבה עד שתהפך (ש

קמץ ב"ק רד"ק תרגם המסדרונה לאכסרה: (כג) בערו. עליו וכן ויסגור ה' בערו כלומר סגר דלית העליה על עגלון כדי שלא יכנסו בני הבית פתאום סגרת אהוד ולא ירגישו בדבר עד שימלט: ונעל. הסגירה הוא סגירת הדלתות בלא מעלל וכאשר אמר ונעל אמר כי סגר במגעל כדי שיושבו פת שחשבו ויאחרו מלררף אתיו וימלט בין כך: (כד) מסיר. כמו מסך בצרי כי הוא מן סוכך ר"ל סוכך רגליו והוא ל' כבוד כלומר שהיה נפנה: (כס) ויחילו עד בוש. ת"י ואוריכו עד סני כלומר עד אשר בושש מאד ובושש הוא פיל עבר מנח העי"ן בשקל אור ובושש משה מן המרוכב בשקל בוג: ויקחו את המפתח. כי מצאו אותו בכוחן במקום שהניח אהוד כי הכפתה היה נועל ופוחת מבית ומחוק: (כז) עד התמהמה. בעוד התמהמה: השעירחה. שם

רלכ"ג

כלשכ המטיו טעור רב ודלו שאינו פוחת דלמות העליה לקחו את המפתח ופתחו דלתות המכון וכלו את הדוויס נועל חלצה מה: (כז) ונתנו הוא שיחמהמה. על מיתח אדוויס נכסם המעלטה ללמוד עד שמכך מקום פובלי העכסס או יהיה פירוש הספילים פסלי להלי מואל כי לא נכשמה הכללה עד שמכך חכ הספילים כי פס מואל היו מניח אולכסס שם לעבוד ע"ז ומלמד טכר העקום הכוח נמנע מהם במקום שביס שמו שמעיהם שביס מצודה דוד

שכני ילא הפסע מהמסע בזונת הוללחו ממנו והנה זה הפסיוס יותך נכון: (כז) חכך זה ילא אהוד אל האכסרה וסגר דלמות העליה בערו ונעל במפתח ויתכן שהיה המפתח שהוא סוכך מכספיים ומכונן ולזה כלשכ רלו עבדי עגלון דלמות העליה נעולות חשבו שבעלון ועל אותן על כל העימות ליהומו מפקד רגליו מחדד העקרה כ"ל שיהיה בות ככסח מחדד העקרה והיה נכסח שם כי דרך מן שהוא נפסה לטכך רגליו בעדו ועושה מהם כמו חל: (כח) והנה מצודה ציון

פירוש ע"מ

אוחו כשפול זילא: ויצא הפרשדנה. גם זה היה סיבה לכתוב שבושה לכיו כי הוכינו סתרון סלואה: (כט) דלית העליה. עליות המקרה: (לד) והוא יצא. מן המסדרונה: אך מסיר. ר"ל אין דכך עד אך עושה הוא לכיו: (כה) עד בוש. עד חלכו זמן הלואי להפצח בשביים הלכך: את המפתח. הפל היה צירס לפתוח מן ההון: (כו) עד התמהמה. כמוד ששכחו והכמינו עד

מני הולאה כמו והרבו שפוס (יושע ה'): הפרשדנה. הפסע והנאה: (כז) המסדרונה היא האכסרה המבוערת ככסאות לשיבם אנשים: כבדו. כמדו כמו ויסגור ה' כמדו (ככספים ז'): ונעל. ר"ל גם סגרה בהמעטול: (כז) בסיר. הוא כמו לנחש לכיו כמו ויכא שאול לטכך חת רגליו וסלוא ח' כ"ד ע"ש שדך הוכסח לטככות לטכך ולככות רגליו מתחת לעשות: (כס) ויחילו. המטיו כמו ויחל סוד (ככספים ח): בוש. עניו איוחך כמו ויסע עד בוש (מ"ב): הכפתה. שם הכלי הפוחת המעטול: (כו) עד. כמו עבד: והרכבהם. עניו עכבה כמו לולא התמהמהו (ככספים מ"ג):

הָיָה גַיִם אַרוֹם גְּצוֹקָן דִּי שְׁוֹעֵרְד פּוֹן זַיִן בּוֹךְ וַיֵּצֵא הַפְּרִשְׁדָּנָה אֹנֶן עִם אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ דָּאָם מוֹקְטָפּוֹן דְּעֵם בּוֹךְ׃ (כג) וַיֵּצֵא אֶהוּד הַמְּסַדְרֹנָה אֹנֶן אֶהוּד אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ צוֹ דְּעֵם פִּיר הוּז וַיִּסְטֵר אֹנֶן הָיָה פִּאר שְׁלֵאָסֵן דִּי מִרְיָן פּוֹן דֵּר אֹבְרָה שְׁמוֹב פִּאר אִים הִגְלֵ אֹנֶן הָיָה פִּר שְׁלֵאָסֵן מִיט דְּעֵם שְׁלִיסִיל׃ (כד) וְהוּא יֵצֵא אֹנֶן אֶהוּד אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ וַהֲבִדּוּ בָּא אֹנֶן זַיִנֵּי קִבְּעָם זַעֲנֵן בְּקִבְּוֵן אֹנֶן הָבֵאָן גְּעוּקָה דִּי מִרְיָן פּוֹן דְּעֵם אֹבְרָה שְׁמוֹב זַעֲנֵן פִּר שְׁלֵאָסֵן וַהֲבִדּוּ וַהֲבִדּוּ אֹבְרָה גְּנֹאנְךָ זַיִן גְּנֹאנְךָ גַּיִעֲרָם עַר בְּרַעֲקָם זַיִנֵּי פִּים עַר שׁוּמֵ אֵין

פירוש ע"מ הָיָה גַיִם אַרוֹם גְּצוֹקָן דִּי שְׁוֹעֵרְד פּוֹן זַיִן בּוֹךְ וַיֵּצֵא הַפְּרִשְׁדָּנָה אֹנֶן עִם אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ דָּאָם מוֹקְטָפּוֹן דְּעֵם בּוֹךְ׃ (כג) וַיֵּצֵא אֶהוּד הַמְּסַדְרֹנָה אֹנֶן אֶהוּד אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ צוֹ דְּעֵם פִּיר הוּז וַיִּסְטֵר אֹנֶן הָיָה פִּאר שְׁלֵאָסֵן דִּי מִרְיָן פּוֹן דֵּר אֹבְרָה שְׁמוֹב פִּאר אִים הִגְלֵ אֹנֶן הָיָה פִּר שְׁלֵאָסֵן מִיט דְּעֵם שְׁלִיסִיל׃ (כד) וְהוּא יֵצֵא אֹנֶן אֶהוּד אֵיז אַרוֹם גְּנֹאנְךָ וַהֲבִדּוּ בָּא אֹנֶן זַיִנֵּי קִבְּעָם זַעֲנֵן בְּקִבְּוֵן אֹנֶן הָבֵאָן גְּעוּקָה דִּי מִרְיָן פּוֹן דְּעֵם אֹבְרָה שְׁמוֹב זַעֲנֵן פִּר שְׁלֵאָסֵן וַהֲבִדּוּ וַהֲבִדּוּ אֹבְרָה גְּנֹאנְךָ זַיִן גְּנֹאנְךָ גַּיִעֲרָם עַר בְּרַעֲקָם זַיִנֵּי פִּים עַר שׁוּמֵ אֵין

עבר את הפסילים וימלט השעירתה;
 כי יהי בבוא ויתקע בשופר בהר
 אפרים וירדו עמו בני ישראל מן ההר
 והוא לפניהם: כי ויאמר אלהם רדפו
 אחרי פינתן יהוה את איביכם את
 מואב פידכם וירדו אחרי וילכדו את
 מעברות הירדן למואב ולא נתנו איש
 לעבר: כי ויכּו את מואב בעת ההיא
 בעשרת אלפים איש כל שמן וכר איש

והוא עבר את מקצבא
 ואשהיב לשעירתה:
 כי ויהוה במיתוהי והקע
 בשופר במורא דברת
 אפרים ונתהו עמיה בני
 ישראל מן מורא והוא
 קדמיהון: כי ויאמר להון
 קדיפו בהרי אבי מסר וי
 ית בעלי דרכיכון זה
 מואבאי פדיכון ונתהו
 בהר והי ונאחרו ית בעית
 עבראי ירדנא על מואב
 ולא שבקו איש למעבר:
 כי וקטלו ית מואב
 בעדנא ההיא פשקרא
 אלקין נקרא כל אימתן
 וכ

רד"ק
 מקום: (כח) רדפו אחרי. כיון שחלפו מואב בישראל ולכדו
 מארצם שמעבר הירדן כמו שכתוב לפעלה ויישו את עיר
 התברים ועבשו הנו אהוד וישראל כל מואב שבצוא מעבר
 הירדן בעיר התברים ובשאר המקומות ולכדו מעברות הירדן
 שלא יעברו מואב מארצם להושיע את אחיהם שהיו בארץ
 ישראל כי ארץ מואב היא מעבר הירדן מורחב סמוך לירדן
 או לכדו מעברות הירדן לאותם בני מואב שהיו בארץ ישראל
 שלא יוכלו לנוס לארצם: (כט) כל שמן. ת"י כל אימתן ותרגם
 האימים אימתני כלומר גבורים שחפלו אימה בלב הואיהם
 ואברו ששן כלומר בריאים וחזקים וכן ויהרדו כמשבניהם ויש
 לפרש ששן עשירים וגדולים ובודדו הנה משמני הארץ סן
 לנו: וילכדו את מעברות הירדן. שלא יעברו מואב לנוס ולשוב אל ארצם: (כט) כל שמן. כל גזר חימתן:
 רר"י
 צדוק שטינו חללים זה: השיעירתה. יער קדוע
 שקורין בר"ל"ם בלע"ז וטוב הוא להחלל והרבה יש בסדר
 זרעים שבנפי חילוט דקים קרויין עטר. הופך את השער.
 אם היה השער כותש: (כז) יהי בבואו. שער את הירדן
 וזכ למקומו בלחץ כנען: בהר אפרים. שהיה בלחץ
 כנען בעבר הירדן המערבי ולחץ מואב היתה בעבר הירדן
 במזרח ומתוך שגלשו בישראל ועברו את הירדן וירשו את
 יריחו כמו שכתוב למעלה ונתנו את סרטה' ושלטיה' על
 ישראל: (כח) רדפו. להכות את כל מואב שעבר הירדן
 גללו: וילכדו את מעברות הירדן. שלא יעברו מואב לנוס ולשוב אל ארצם: (כט) כל שמן. כל גזר חימתן:
 רר"י

לשראל: (כ) וזו הקע בעובר זה אפרים לרדוף אחרי מואב
 בעמדת עמלים על מיתח חלוציהם ולכדו תחלה מעברות הירדן
 למואב כי לא נהיה שנגנוס מעבר לירדן ונאלו מהמקומות שבכבו
 עובר מיהלל בדרך: (כ) וזו הקע בעובר לנגד הירדן ולגלוס לאללם:

מצודת דוד
 עוב: את הטייליה. הר"ל היה בלחץ מואב ונמלט השעירתה אשר
 היתה מל"י: (כ) ב ווא. אל א"י: ויתקע. לעשות סימן להאסף:
 (כח) רדפו. ר"ל לנו במחל: כי נתן ה' במה שהספיק ידו
 סידן הנזכר ולכדו: יום מעבר הירדן לגלוס את לעבור לאללם את
 כל"י היו כל המזכרים שבהם: מלחמת סבו כל"י:
 פירוש

אין איין גידעקסן ווארד פון דינע ביימלך דען
 דארטן קאן מען זי, בהאלטן: (כ) ויהי בבואו אונ
 עם איז געווען אינעוין קומן איפך לערן אונ דם
 לאנד געגען ויתקע בשופר הם ער גבלאען מיט דעם
 שופר און דעם בארג פון ער אפרים וואס איז אין
 לאנד פגען וירדו עמיה בני ישראל האבן גנידערט מיט
 אים די בני ישראל פון דעם בארג והוא לנגיהם אונ
 ער איז גלאנגן פר זיי: (כח) ויאמר אליהם הם אהוד
 גזאגט צו זיי רדפו אחרי ואגמ נאך מיר כי נתן ה'
 ווארום קאמ האט גגעבן אייער פייגט מואב אין
 אייער הענט וירדו אחרי האבן זיי גנידערט נאך
 אים ויגדו אונ האבן פגעווינגן די איפך האר פון
 ירדן וס קען פארט איפך צום לאנד מואב ווארום

חֵיל וְלֹא נִמְלַט אִישׁ: וְהַכְנַע מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁקַט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה: וְאַחֲרָיו הָיָה שִׁמְרֹן בֶּן־עֲנַת וַיִּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים שֵׁשׁ־ מֵאוֹת אִישׁ בַּמִּלָּחָם הַבָּקָר וַיִּוָּשַׁע גַּם־

וְכָל־גִּבּוֹר גִּבּוֹר חֵילָא וְלֹא
אִישׁתּוֹבִיב אִנְשׁוֹ וְאִתְקַבְּרוּ
מוֹאָבַי בְּיוֹמָא הַהוּא
תַּחַת יַד אִנְשׁ יִשְׂרָאֵל
וַיְשׁוּבַת אֶרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
תְּמִינָן שְׁנַיִן: לֵא וְבַת־הַרְוֵה
הָיָה שִׁמְרֹן בְּרַ עֲנַת
וְקָבְלוּ לָהּ פְּלִשְׁתָּאִים שֵׁשׁ
קָאָה גִבְרִין בַּבָּקָר שֵׁשׁ
תּוֹרַיָא

רש"י

(א) במלמד. הוא דרכן מרדע אנוולין בלע"ו. (בל"א)
שפאכעל געוואהנלויזען, וכן פ' רש"י סמואל כ' ח' אל.
ירמיה ל"ח י"ה. משלי כ"ג ל"ב. הושע י' י"ה):

רד"ק

שמוניא די בארעא כלומר עשרים גדולים מפיז דוכסין ומעיל
דוכסין: (א) במלמד הבקר. הוא הכלי שבראשו האחד תקוע
באש ובקרא דרבן שפיריש בר הוריש את הבקר בקרא בן
כארו מלמד הבקר לחרישה וי"ח בפרש תוריא ומן הלשון היה

רלב"ג

שכבוש ויכבוש תמיד מהלךך שבמלחמה לכדל: (ב) והנה בקריה
לאכן פ' שבה זמנה התחלה השעבוד ולה יזים זמן הספקט עד כ"ב
השנה: ואולם התי עלות המעשה מזה הספור חלו: הראשון הוא
כולל כל הספור והוא כתי סיפור הש"י הוא מונע ומצד
בו ושפר טור ממנו הכור הכבושה הלאה ויזים זמן אל שיגיע
כל דע ולה ממלא מחקף שבו ויבאל מחמדי ה' היו טופלין ביד
מורייסו ויבזבזם חלו היו ילויים וכן שזה החומות הוא כולל כל
ישראל זה הספור ספר הכי שיה טענין בזהו הספור בכללות כל כי
יספרו הסתכנו בע"ג וזיו טופלו ביד מורייסו ולחשד היו שבו
חלו הקיס' ה' להם טופט וכוויסו וזמנו האופט היו שבו למריסו
וכן בזה הדקן. וזהו הקדמנו לכרז זה הכתובת כי הוא כמו כולל
בזה הספור וכוזו הספור' אשר בספרו הכתובים: והשני הוא
צדוה לני שיחבל בפועל זה סיכון בלתינו הגמט התכלית
צדוה שיה הסתכר לו (לה שכלו זה פ' ה' הקרי מזה יהושע וי
עניה שפלה נהגהם בכעניו ויהי נעור בש"י לנהח חותם כדי שיפול
עמו מורך לב על השלמים ויחשבו בזה ויכאל לנהח ולחלם הסבה
צדוה ספר שקליו כדמות די וכוני' לחונו בזה כמו שביארנו ולחלם
הסבה צדוה החכ' חרוד בזה הכותן שפטריו שמשלו לו הלל
ישאלו מיד מורה ויבסר עריסו שזיו ביר מוחל להם: השלישי
סוד שבינו לני שפלה נהגהם דבר מונעוהו בזה ויבאל תהלה כל מה
שיתן לו כי חולו לן וכן לו חלל יבאל תהלה עם שיהב
בלה ישיב פניו ולחלם זה יבאל עם שפלה ממוקדו ולה תמלא
בפיהם עריסו שיהחל בן קרי' לשלול מכלל ארצה שיהן לה שיה
ולחלם זה היה מקורו לבונו שפלה נהגה עם להללים טיין הכרה
וכזה: זה הוא מרחקנותו שבזכות בלתי' להללים שיהבו זה שיה
שילטון להם נהגה עם חמד עם מהללים ולחלם הסבה צדוה
צדוה שיהחל עריסו הכרה לן היו כי הם שפלה חורו מכלל לן
סיה לה מקום להתקדם עליו ולומר חין כנגד נהגה: הרביעי
סוד שפלה להתקבר עם השלמים הלה מראה כי בני קווי מלד שיה
חמן משה וכן להתקבר עם שיהחל ולחמות חתם כלפי השעריה:
החמישי הוא שחין לרוא לקחם שכל לב ביה וזכיר הלה מראה כי
הלום הוילם מן הכיר היה מוכרח להלמות מוזה הכיר או ויהגוהו
בני יוסף כי ככל היה בידם וזכיר די להם ילל עלמו בזהו ההודעה
כי כל אשר ליה יתן צדו נפשו וזה הוילנוהו עם שפחהו כדי
שלא ידאל גוואל כל מה שפלה להם מן הכהד בדרמות יבדו
מועלות: הששי הוא שפלה נהגהו לנפשות מלחמה בתחלות יבדו
להביא הענין אל תכלית מן הדודים כ"י שיהיה ראו מלמד להם:
ולחלם חויבי תחבולות להביט מדה כנגד מדה כ"י שיהייב זה
כשיהיה חויבו חוק ממנו כמו שפלה הכרה כבד' ללחלם על די
שפלה נהגהו חת לוש בן חרוד שיהחל עליהם לילה כדי שלא
יכעמו ולה הגולה כי כשלה' חרוד מה שפלה ענין מן החמם לש"י

מצודת ציון

(ג) במלמד הבקר. הוא המקל שבכאחו הקופס דעין מחט

גם הוא. כ"ל לא היה הכוונה גדולה ככל
פירוש ע"כ
פון זיי איין מאן: (ג) ותכנע מואב ביום ההוא אונ מואב
איו אונקטר טעניג גווארן אין דעם דאוונן מאג
אונקטר דר מאכט פון די ישראל וישקוט הארץ שמונים
שנה אונ עם איו גווען גשטימט דאס לאנד פון
קלסקה אכציוג יאר: (א) ואחרי היה שמגר בן ענת

(ב) שמונים שנה. עד לוח שמונים שנה מוזן התחלה השעבוד:
(ג) ואחרי. בשנה שמת חרוד היה שמגר נאשם לרשע עם כשה סיה:
חרוד וס"ג הם הוא פשה תשובה מה:
אונ נאך דעם אהוד איו גווען איין שופט שמגר דר
זון פון ענת ויד את פלשתיים אונ עד האט גשלאגן דר
פלשתיים זעקס הונדערט מאן בלמלד הקקר מיט דעם
גוויין איין פון דיא רינדד וישע אונ עד האט אונד
גהארפן די ישראל:
ויזיפו

הַיְהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל: ד' וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לַעֲשׂוֹת הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְאֶהוּד מֵת:
 בַּיּוֹמֵכֶם יְהוָה בְּיַד יַבִּין מֶלֶךְ־כְּנָעַן
 אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחַצוֹר וּשְׂרָצְבָאוּ סִיסְרָא
 וְהוּא יוֹשֵׁב בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם: וַיַּעֲקֹן
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי תָשַׁע מְאוֹת
 רֶכֶב־בְּרוֹז לֹו וְהוּא לָחָץ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בַּחֲזֻקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה: יוֹדְבָבֶרֶה אִשָּׁה

הַיְהוּא וַיִּקְרַב אֶף הוּא ית
 יִשְׂרָאֵל: א' נְאוּסִיפוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לַמַּעֲבָד בְּדִישׁ
 קָדָם יוֹ וְאֶהוּד מֵת:
 ב וַיִּמְכְּרוּ יוֹ יַבִּין
 מֶלֶךְ־כְּנָעַן דִּי מֶלֶךְ
 בְּחַצוֹר וְרֶכֶב הַיְהוּא
 סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב
 בַּחֲרֹשֶׁת פְּרָפְרֵי עַמֵּי־גוֹיִם:
 ג וַיַּעֲקֹן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל קָדָם
 יוֹ אֲבֵי תָשַׁע מְאוֹת הַיְהוּא
 דְבְרוּרָא לִיהוּ וְהוּא דַסְק
 נַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַזֻקָא
 עֲשָׂרִין שָׁנִין: ד וְיֹדְבָבֶרֶה

ר"א רכב ברזל. פסחים ק"ח:

רש"י

ד (ב) בחזקת הגוים. אם עיר על סם כמותה חזקה
 וטולעת: (ג) לחוץ את בני ישראל בחזקה.
 דרש רבו תהומות גדולות וכן הוא חומר חזקו עלי דכריס

נקראו רוכבי סוסים פרשים לפי שמפרישין בפרישין שבהגיהם
 מלשון וכצפנתו ירמיש: (ה) ואהוד מתי. למה נזכר מיתת אהוד
 היה לו לזכור מיתת שבעה ששה אחריו אלא נראה כי בימי
 שבעה לא נישנו ישראל השיבה שילכה ולא נזכר מיתתו הרע
 בעיני ה' ולא שקבת הארץ בימינו הלא תראה כי לא אמר אלא
 יעל תהו אהדות וגו': (ז) אשר מלך בחצור. כודם שבעם
 יחושע והחריבים ושרף את חצור וכלה הכה חרב ויבין הוא שדה מלך חצור או ובה ששאריו מאותה משפחה הלכו
 לחרישת הגוים ונתישבו עם והטך נקרא ג"כ יבין כמו המלך הראשון ופירוש הרושת הגוים כהגויסין יער הרשא כי היו

רלב"ג

נכלים בעשרים שנה שכן יכלל חזקה יבין מלך כענן על יד
 סוכרל של גזלו שכו' לו י' ממות רכב כדל':
 (ז) ויהי יושב בעיר גדולה והחזק עליה בקלות מרשת הגוים כ"ל
 שהיא היקה נכונה במלכות גוים רבים כמלכות כי השתדלו בענינם
 שהיה חזקה מנתי ויכלל וקחו לגוים רבים וצמחו כלם כגוים
 שהיו בחזקת החזקה או יהיה פ"י הרישת הגוים כי לגדול העיר
 מצודת דוד

היתה נכזבת עם כל המלכה וממלכותם למה יושב הגוים
 כמותחלפין כדליו המלך חזק ומוקם עמי ספרים כגולם ולמע
 נחשה ונחול וכן הענין בכל מתי המלכותה כי לא יוכלו עם עמיה הם
 לא היותם עין גדולה מהל נחשבה מסיח הרבת העינים ויכלל הכה כי
 עינים רבים ויהי כגדול המוח בעינים חזק ונחשבה מסיח ספר
 יער גדול כי המוח יער חוכמה ויכלל שכו' עם מלכים רבים לפי
 מצודת ציון

הקדקל דקין חם מנחה ונחום הקדקל לחיים: ד (ג) ברזל.
 חוקים כדל':

ד (ה) ואהוד מתי. ל"ל מיום מת אהוד ולפי דעו שבעה עשר
 סלע וזה לא היותם טענתו גדולה: (ז) אשר מלך
 בחצור. ע"כ לבד ויחשב מה חזק ופ"י שיושבו הכה כחזק על
 חזק הוא חזק וכל על מנחה כי חזק כלבו חלקו נחשו ונלך
 (ג) כי השג וגו'. וזה לא עשה עם נכסת מנחתם ולפי
 פירוש ע"י

בזה חזקת הגוים וכול מקום מה נחלה מה כל מלכות חזק ולפון:
 כהנים לר': והוא לחץ וגו' בחזקה. דמק חל ויכלל בחזקת דב:

לקיני יקרים

דו וקבורה אשה נביאה אשה לפרות. דמה הוא דמי אפרו
 נאמן דר פאן פון דקבורה איז גנויען אהם קארן. קם דקבורה
 ניקאט צו איר פאן איר קניין פאקן קנייטליך צו די קבורה און
 דוא וניקטט נוא קראקן אין פושן ויה איז שילה וניקטט צו ביי
 חלק מיט דיא צדקיים און דוא וניקטט קוקן צו וליים הקא. און
 דקבורה קם ניקאטט קראקן קנייטליך אין די קבורה די קנייטקייט
 נאל ויין גרויס. קאם הקב"ה ניקאטט צוא דקבורה וייל דו קאטם
 ניקאטט קראקן קנייטליך צו פארניקטערן פון וניקטטקייט וייל
 איר פון גרעסערן צו פארניקטקייט אין הקב"ה און אין וירשיות.
 דר אהבה יקנין פרעקטט וים איז ביי הקב"ה דר אהבה ליידי צוא
 עם און פער ליבקיט די קבורה צו ווייניקטע באקן דין הקב"ה די
 ליבקיטקייט און פושן אהדי אין בית המקדש. נאך מיר בארפון
 ווייסען צו וים קם קנין גראקטט דוא קבורה אין בית המקדש.
 דר תרוח און וייל ווא דיא קבורה איז שטענדיג ליבקיט. ווי

ד (א) ויחזיפו בני ישראל לטעות ותי אונ די בני ישראל
 האבן גמערט צו פאן וום בייז איז אין גאטם
 און וואהר פה אונ אהוד איז גשמאראן: (ב) ויחשבו
 ה' הם ויי גאט איהר געגנארט ביד יבין מלך כנען און
 דר האנט פון יבין מלך כנען וים הם גקניינימט אין
 חצור ושר זקא סיסרא און דר עלצמר פון גאר ויין
 סול הם גהייסן סיסרא והוא יושב און ער איז געווען
 אין דר שטאט חרושת הגוים. און דרום הם יו
 גהייסן חרושת ווארום חרושת איז מייטש מיינסאר
 שאפט זיא איז גווען שפארק און מיינסערליך
 נבאוויט: (ג) ויחזיקו בני ישראל אל ה' האבן דוא בני
 ישראל גשריגן צוא גאט פ' השג פאנת רגב ברזל לו
 ווארום ויין הונדערט איינרבע רייט זענן גווען
 בצווייגן די בני ישראל מוים שפארקקייט צוואנציג

צו אים והוא לחץ את בני ישראל בחזקת און ער האט
 בצווייגן די בני ישראל מוים שפארקקייט צוואנציג
 ער האט מסתבן ומגברן גווען צו הקב"ה: (ד) ידבברה אשה נביאה
 אשת לפידות הם ווייב בון לפידות און דרום הם ער
 גהייסען לפידות ווארום לפידות איז מייטש ברארן
 דען זיא הם גמאכט קנייטליך צו פרענן אין בית המקדש וים
 איז גווען און שילה און הם ויי גשיקט
 דורך

נאך רש"י שרייבט בחזקה מייטש פוען ברום לעסערונג
 און דרום הם ער גהייסען לפידות ווארום לפידות איז מייטש
 ברארן דען זיא הם גמאכט קנייטליך צו פרענן אין בית המקדש
 וים איז גווען און שילה און הם ויי גשיקט

וְתֹאמַר אֵלָיו הֲלֹא צִוִּיתָ יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תָּבוֹר וּלְקַחְתָּ
 עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי
 וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֵל־נַחַל
 קִישוֹן אֶת־סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־
 רַכְבּוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵי וּנְתַתֶּיהוּ בְיָדְךָ:
 ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ בָּרַק אֲסִי־תִלְכֵנִי עִמִּי
 וְהִלַּכְתִּי וְאֲסִי־לֹאֲתִלְכֵנִי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ:
 ט וְתֹאמַר הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אִפְסָ כִּי לֹא
 תְהִי־הַתַּפְאֲרֹתְךָ עַל־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר־אַתָּה

אֲכִינּוּעַם מִקְדָּשׁ דְּבִית
 נִפְתְּלוֹ וְאִמְרַת לִיהוָה הֲלֹא
 פָּקֵד יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲזַיֵּל וְהַתְּקִיף בְּסוּרָא
 דְּהַבּוֹר וְהַדְּבַר עִמָּךְ
 עֲקָרָא אֲלֵפִין זַבְרָא מִבְּנֵי
 נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן:
 וְאִתְּתִיב עַל יַדְךָ לְנַחֲלָא
 דְּקִישוֹן נַח סִיסְרָא רַב
 חִילָא וְיָבִין וְנִתְרִיכוּתֵיהּ
 וְנִתְמַשְׁרְתֵיהּ וְאִמְסַרְנֵיהּ
 בְּיַדְךָ: וְיִבְאֵר לָהּ בָּרַק
 אִם תִּזְלִין עִמִּי וְאִזְיֵל
 וְאִסְרָא תִזְלִין עִמִּי לֹא
 אִזְיֵל: ׀ וְאִמְרַת מִזֵּיל
 אִזְיֵל עִמָּךְ לְחֹדֶר אֲרִי־לָא
 תְהִי הַשְׁבַּחְתָּךְ עַל
 אֲוִרְכָא דְרַתָּא אֲזַיֵּל אֲרִי

ה"א אם תלכו עמי... כ"ק לז. וזה
 ויזעק:

סומרון עפר חוור שדה זרע כמו שדה הלכן: (י) הלא צוה. רד"ק

יצא והקב"ה משך לבו לצאת רוח הוא שאמר ומשכתי וי"ת רלב"ג

השם לגווה ברק שיעשך מעשאל י אלפים איש אל הכר חבור כדברי
 סתיו והסעה ויך לא מעשם הש"ש שם כמו שמעך סיסרה ורכבו
 והמוטו אל מלך קישון, ולחמר לו כי הש"י לא ישתדל בעשיית המוספת
 כי אם לשם הליך ולפי שהיה אפשר שיעשכו ישראל צוה הלאוס לא
 היה רצון הש"י למשך להם רצון שיעזבו שם על דרך מוסף: (ח) והנה
 סיבה חמושה בך שאלו מתן עמו דבורה במלחמה יך ואם לאו לא
 עם סיסרה: (ט) ונמחה דבורה שכבר מתן עמו נלחם הכל על ידה י"ת

מצורת דוד אליה. אל המקום ההוא: (י) הלא צוה ה', בלחם לוח ה' כי
 כדבורה לחמה לה ועם שלא נכר: לך ומשכתי. משוך לבנות בני
 יעשאל לפסוקים נלח עמך כבר נמנו להלחם בסיסרה כי מלח פתחו

ועמלי הכר: (יז) ומשכתי וכו'. ר"ל אכן עלנו ללכת אל הלך
 בהם הספסל היותו לשם הלכה כוח עזבוה כח משני דרכים או
 אחד מלשכבו להמית הגדול מחייה בני מלחמתו וזהו מלחמה הלל
 משלי חכמים

שקטאם קרש ווס אין לאגד פון נפתלי ותיאמר אליו אונ
 זי הים גנאגמט צו אים הלא צוה ה' אליה ישראל פר וואר
 ער האט גנאמן גאט דר גאט פון די ישראל רוך
 משה מען זאל די עפוז"ם פר וויסקון דרום לך וישקת
 בחר בבור גיאי אונ זאלקטם ציהן מיט גומי רייד דיא
 ישראל צום בארג תבור ולקחה עקד אונ זאלקטם געמן
 מיט דיר צעהן טווינגט מאן פון די בגי נפתלי אונ
 פון דיא בגי זבולון: (ו) ווארום גאט זאגט ופשתתי
 אליה אל בחל קישון איה וועל ציהן צו דיר צום טייה
 קישון את סיסרא שר צבא יבין דעם סיסרא דר עלצמר
 פון גאר דעם חיל פון יבין ואת רכבו ואת המוטו אונ
 זיגע רייט וועגן אונ ניין ברומונג פלומר ניין פיר
 סל ותפתייהו בקרד אונ איה וועל אים געבען אין בייני הענט: (ח) ויאמר אליה ברק האט ברק צו איר
 גאגמט אם תלכי עמי ותלכתי אוב דו וועקטם גיין מיט מיר וועל איה אוף גיין אונ אוב דוא וועקטם ניש גיין
 מיט מיר וועל איה אוף גיט גיין: (ט) ויאמר ה' אליה ברק האט ברק צו איר

אם תלכו עמי... וזהו מלחמה הלל משלי חכמים

אֲבִינָעַם הִרְתִּיבוּ: וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־
 כָּל־רֶכֶב הַיָּשָׁע מֵאוֹת רֶכֶב בְּרוֹל וְאֶת־
 כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־אֵתוּ מִחֶרְשֵׁת הַגּוֹיִם אֶל־
 נַחַל קִישׁוֹן: וַתֹּאמֶר הַבְּרָה אֶל־בָּרַק
 קוּם כִּי יְהִי הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־
 סִיסְרָא בְיַדְךָ הֲלֹא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ
 וַיִּרַד בָּרַק מִתֵּר תְּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
 אִישׁ אַחֲרָיו: מִי וַיְהִי שֶׁמֶץ אֶת־סִיסְרָא
 וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפָנָיו
 חָרַב לְפָנָיו בָּרַק וַיִּרַד סִיסְרָא מֵעַל

מִלִּיק בָּרַק בְּר אֲבִינָעוֹם
 לְמִטְר תְּבוֹר : י י וְכִנְשׁ
 סִיסְרָא נָתַן כָּל רִתְיָכִיָּה
 הַיָּשָׁע מֵאָה רִתְיָכִין
 דְּבָרוֹלָא וְנָתַן כָּל עָמָא
 דְּעַמִּיָּה מִתְקוֹף בְּרִי
 עַמִּיָּמָא לְנַחְלָא דְקִישׁוֹן:
 י י וַתֹּאמֶר דְּבִרְהָא לְבָרַק
 קוּם אֲרִי בִין יוֹמָא דְמָסַר
 יְיָ יְהִי סִיסְרָא בְיַדְךָ הֲלֹא
 מִלְּאָכָא בִין יְיָ נָפַק
 לְאַצְרָהָא קְדָרְקָה וְנָחַת
 בָּרַק מִטְוֶרָא דְתְבוֹר
 וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִין גְּבָרָא
 בְּחֶרְשֵׁי: י י וַתְּהַר יְיָ
 סִיסְרָא וְנָתַן כָּל רִתְיָכִיָּא
 וְנָתַן כָּל מִשְׁרִיתָא לְפָנֵיהֶם
 דְּחָרַב קָדָם בָּרַק וְנָחַת
 סִיסְרָא מֵעַל רִתְיָכָא
 וַאֲפַךְ

רש"י

מיסור של ג'עטים מרש"ק כלע"ו (מרשע"ס כל"א מרשע"ט
 זומפק) והוא אגניט גבים כמין גזמות שהמים נקבלי' סס
 אגני דלרעט מקרון: (יג) מחרושת הגוים אל נחל
 רלב"ג

רד"ק
 אנגות מלאות מים וכן זכרוהו הם ז"ל בזה הלשון כמו
 שאמרו הגה"ר אגני דארעט מקרון: (יג) מחרושת
 הגוים. פורשנדרו למעלה: (ד) הלא ה' יצא לפניך.
 כתרנמו הלא מלאכא דה' נפק לאצלהא קדמך:

מנחת ש"י
 (טו) הממה. ר"ח גמ"ס מלכ"ו: וכן חזרו עמנוטו:

והנה אמרו כי טלה ברק הוא ללות כי דבורה היתה אשת ברק כי
 אם לא היה הענין כן היה ראוי שילמד כי פלחה דבורה וחילה כי
 היא היתה המנהיגת את ישראל וזה כי הלאש ראוי שזכר בזה ואמנם
 שמוקם להלכות עם סיסרל וחילו כי כש"י יאל לפניו להלכות בהם ובהנה פללו כלם ביד
 ועל לטי כעבר היה שלום ציניהם ויטל הברחה עלמה חפלה להלילו וכסחה רחמו בשפ"ס בחוק אלהי שלח ירוחוהו שם וכנסו בעמיק הוא
 קוס"ה כלע"ו והנה שלח מים ומהנה לו חלב להרדיוו עם מה שבו להרדיוו היותו עיף ויגע כדי שחולל לעמיתו בסיומו נדעס והנה
 מצודה דוד

מקטק (לק"י ח): (ד) קום. הוא עיני ימנו: (טו) ויהם. מלבן

(ד) קום. ר"ל כל חמטכט הממוד סה להמטכר ככר: כי
 חז היום. ר"ל הנהרה גזרה הסיום חלמו את סיסרל ולא מוכל
 עוד להמטכר ככר: הלא ה'. לא מורל לרדת לעמק כי הלא

משילי הכמים

פירוש ע"ט

שמיני האם ער אלך פארקויפם וואס ער האט געהאט און האט
 ב"ין גיטאכס דעם פלאץ. דער שר' האט גייהאט'ן ב"ין ווארס און
 האט גיירונג'ן ארבעטער צו קאהען די שטוב. דער ווייל' האט דער
 שר גייהערט פון מעגל'ש'ן אז דר ציגל הפית כשיריפם זיך ער האט
 ארץ אהלק אין די שטוב. ווייל ער האט געווינן ארויסן רעכענונג
 ווי פיל עס האט גיקאכס ב"ין באכין דעם פלאץ. האט דער שר
 געשק'ט רופין דעם ציגל הפית און זאגט צו איהרד אלעס וויקען
 איינער ארץ נעם באהען די שטוב אז די האטס אין די שטוב קיין
 חלק. ווארעם די טיפס וואס דו האטס גיקאכס ווארפ'ן אויף ב"ין
 פלאץ דאס האטס אפגיראכט. צו דער שטוב גיח'ר דאס גאר
 נים. די שטוב איז אין גאנצן טייגע. דעם זעלביגע איז דא גיווען
 בויה די מלחמה. דיא יודן וואס זענען גווען אין ארץ ישראל
 זענען שטארק צו גייריקס גוואן בויה דעם מלך. פון צענן און
 האב'ן פאר לארען ווייטער הייער. און פעלד'ר און געט'ן ארום
 גווארן. וויא אהרן האט געזען ווייטער צידות האט הקב"ה
 גואגט עס איז נים שוין פאר פיר מיין פאלק וואס זענן צווישן
 דיא פילד'ר זאלן ב"ין אז צו גייריקס. עס איז דאך אהייל
 השם. האט הקב"ה גיקאכס צווא דבורה ויא זאל זאגן צו ברק
 ב"ן אביעטעם ער זאל ארום גיין צו אהלק'ה מיט דעם מלך קענן
 ותימירו ביער. און איך וועל געבן דעם מלך קענען אין דיני
 ברק וואס ער וועט איין נעמן דיא מלחמה. ווען ברק וואל'ט גווען

דעם בארן תבור: (יג) ויזעק סיסרָא האט סיסרָא איין
 גזאמיל'ט זיינע אלע רייט וועגן השע מאות רכב ברול
 גיין הינדרט איינער'רי רייט וועגין ואת כל היים אשר
 אהו און דם באנצע פאלק ווס איז גוועזן מיט אים.
 האט ער איין גזאמיל'ט ויאלן מיט אים גיין פון
 דער שטאמ חרושת הגוים צום מייך קישון:
 (יד) והאמר דבורה אל ברק הא דבורה גואגט צו ברק
 קום שוויי ארץ כי יהי היום ווארום דם איז דר טאג ווס
 גאט האט געגעבן סיסרָא אין דיני הענמ הלא ה' יצא
 לפניך פר וואר גאט איז ארום גגאנען פר דיר וייר
 ברק מתי תבור האט ברק גיירדרט פון דעם בארן תבור
 געשרה גיל'ס וגי' און די צעהן מוויגט מאן גאה אים:
 (טו) ויהם ה' און גאט האט פאר טימיל'ט את סיסרָא
 דעם סיסרָא און אלי רייט וועגן און דיא באנצע
 מחנה לשי חרב צו דר שארף פון דר שווערר לפני ברק
 ותימירו ביער. און איך וועל געבן דעם מלך קענען אין דיני
 ברק וואס ער וועט איין נעמן דיא מלחמה. ווען ברק וואל'ט גווען

וּאָפֶךְ בְּרַגְלוֹהִי : מִוְבָּרֵךְ
 רַבֵּךְ בְּהַר הַתִּיבָא וּבְסֵד
 מִשְׁדִּיתָא עַד הַקּוֹף כְּבִי
 עֲמִמָּא וְאַהֲקִמְסָא קָל
 מִשְׁרֵית סִסְרָא לְפָתְגָם
 דְּחָרֵב לֹא אֲשַׁהֲאֵר עַד
 חַד : יוֹ וְסִסְרָא אֲפֹה
 בְּרַגְלוֹהִי לְמִשְׁבָּגָא דְיַעַל
 אִתָּת חֶבֶר שְׁלִמָאָה אֲנִי
 יִשְׁלָמָא בִּין יָבִין סִלְקָא
 דְּחֻצוֹר וּבִין בֵּית חֶבֶר
 שְׁלִמָאָה : יוֹ וְנַפְקָת יַעַל
 לְקַדְמוֹת סִסְרָא וְאִמְרַת
 לִיָּה זוֹר רַבּוּנִי זוֹר לְנֹתִי
 לֹא תִדְחַל נְוֵר לְקוּהָה
 לְמִשְׁבָּגָא וּבְסִיתִיָּה
 בְּגוֹנָקָא : יוֹ וְאִמְרָה לִיָּה
 אֲשַׁקִּינִי כְּעַן זְעִיר מִיָּא
 אֲרִי

הַמְרַכְבֶּה וַיִּנֶּם בְּרַגְלָיו : מִוְבָּרֵךְ רַבֵּךְ
 אַחֲרֵי הִרְכַּב וְאַחֲרֵי הַמַּתְנָה עַד חֲרֻשַׁת
 הַגּוּיִם וַיִּפְלַךְ כָּל־מַתְנֵה סִסְרָא לְפִי־חֶרֶב
 לֹא־נִשְׂאָר עַד־אֶחָד : יוֹ וְסִסְרָאֲנִם בְּרַגְלָיו
 אֶל־אֱהֵל יַעַל אִשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִּי
 שָׁלוֹם בֵּין־יָבִין מִלֶּךְ־חֻצוֹר וּבִין־בֵּית חֶבֶר
 הַקִּינִי : יוֹ וַתֵּצֵא יַעַל לְקִרְאֵת סִסְרָא
 וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנָי סוּרָה אֵלָי־אֶל־
 תִּירָא וַיִּסַּר אֵלָיָה הָאֱהֵלָה וַתִּכְסְתּוּ
 בַּשְּׂמִיכָה : יוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיָה הַשְּׁקִינִי־נָא

רש"י
 קישון. הושיעם שילבו חל נחל קישון מהרושת הגוים שהיו
 יושבם שם: (יח) בשמיכה. ת"י בנוכח ופירש רב שהו
 למקום אחר קרוב למקום המלחמה להמלט אל אהל יעל כי שלום
 היה בין יתום וחסד שילב שם ופיתריותו עד עבור המלחמה: (יח) סורה אדני סורה אלי. שניהם מלועז
 בשמיכה. ה"ל בנוכח ופירש רבינו האי ז"ל גלופקרא הנוכר בדברי רז"ל קומ"א בעלז ובערבי נואבי כלשון התרגום והוא
 כמות עב ויצאין פטנו ציציות מן הצמר בכל פני הכמות ונראה כי מפני זה נקרא שמיכה כי בדבריהם שמכחא דבר עב ובויקרא
 רבה ותכסוהו בשמיכה רבנן דתמן אמרי בסורא רבנן דהבא
 מנחת ש"י
 (יח) סורה אדני סורה אלי. שניהם מלועז כמות רבנן דתמן אמרי בסורא רבנן דהבא
 כ"ל פליש וספוק: בחמיכה. המסכות קטני לוח וספי. מין ובויקרא רבנן
 ל"ב חרוב רוב לוח חרוב על כל מחלקו ולא פליטוהו כמות שמיכה וזכה שמיכה
 מ"כ כ"כ שמי פתיה פתיה מלך נכב כל חרובי רבנן וכן פליש המסכות הובע כל
 סוף פליש דתמיין מין ויקרנו ספך. ודל"ן נכב סורא ז"ל פתיה מלך דהרנן
 כימות ספך מלך חרוב על כל קרל דתמיין בין רגליה נכב על נ"ו' ויח"ו יתום שבע

מסומה: (יח) סורה. מנין נטויה מן המקום: בשמיכה. הו"ל
 כמות עב ויצאין ממנה ליתום וכת"י בגולגול וכן ויקח המכבד
 נאכלהם אם לטום עוד להלן ונאכלה לו סור ממקום מכלכל וכו' אלי חו"ל:

פירוש ע"מ
פאר ברק ויחד סיסרא וגו' אונ סיסרא הם גי' דרש פון
 דעם רייש וואגין אונ איז אנטולופן מיט זייני פים:
 (טו) וברקרב אונ ברק הם נאך גיאגט די רייש וועגן
 אונ נאך דר מחנה בין חרושת הגוים וישל כל מחנה
 סיסרא לפי הרב אונ עם איז גפאלן די גאנצני מחנה פון
 סיסרא צו דר שארף פון דר שווערד עם איז איינר
 גיט איבך גבליבן: (יח) וסיסרא גם בגלגלי אונ סיסרא
 איז אנטולופן גואראן מיט זייני פים צום גצעלט פון
 געלרם ווייב פון חבר הקניי כי שלום ווארום עם איז
 גווען שלום צווישן וגיין מלך חצור אונ צווישן דעם
 הו גינד פון חבר הקניי: (יח) ויצא יעל לקראת סיסרא
 אונ געל איז ארום גאנגן אקעגן סיסרא ויאמר אלי
 פון דעם וועג סודה אלי קער אפ צוא מיר האב קיין
 מורא גיט ויסר אליה האוילה האט קער אפ גקערט צוא
 גדעקט מיט איין רובקין מאנגל: (יח) ויאמר אליה

שופטים ד

מַעֲטִימִים כִּי צִמְתִּי וַתַּפְתַּח אֶת־נֶאֱדָר
 הַחֶלֶב וַתְּשַׁקְהוּ וַתַּכְפֹּהוּ : כ וַיֹּאמֶר
 אֵלֶיהָ עֲמֹד פְּתַח־הָאֹהֶל וְהִיהָ אִם־אִישׁ
 יָבֵא וּשְׂאֵלְךָ וַאֲמַר הַיִּשְׁפָּה אִישׁ
 וַאֲמַרְתְּ אֵינִי : כ"א וַתִּקַּח יַעֲלֵ אֶשְׁת־חֶבֶר
 אֶת־יֶתֶד הָאֹהֶל וַתֵּשֶׂם אֶת־הַמִּקְבֵּת
 בִּידָהּ וַתָּבוֹא אֶלֶיו בְּלֵאָס וַתִּתְקַע אֶת־
 הַיֶּתֶד בְּרַקְתּוֹ וַתַּצְנַח בְּאַרְצָן וְהוּא־
 נֶרְדָם וַיַּעַף וַיָּמֹת : כ"ב וְהָיָה בְּרַקְן וְרַקַּף

אָרִי צָחִי אָנָּה לְמִשְׁפְּחִי
 וַתַּפְתַּח יַת נְוָאֵדָר חֶלֶבָּא
 וַאֲשַׁקְוֶיהָ וְכִפִּיָּיהָ :
 כ וַאֲמַר לָהּ קִימִי בְּתַרְעִי
 מִשְׁכְּנָא וְיָרֵי אִם אִישׁ
 יָבֵיִי וּשְׂאֵלְתְּךָ וְאָמַר
 הָאִיִּת בָּא בְּגָבְרָא וְהִיִּקְרִין
 לָא : כ"א וְתִסְבַּח יַעֲלֵ
 אַפְתָּה חֶבֶר יַת הַפֶּתַח
 מִשְׁכְּנָא וּשְׂוִיעָתָה יַת
 אֲרֻזְפָּתָא בִּידָהּ וַעֲלַת
 לְתוֹרִיהָ בְּרֵי וְתִקְיִשֶׁת יַת
 סִבְמָא בְּצַדְעִיהָ וְנַעֲצַת
 בְּעַרְעָא וְהוּא דְמוֹד
 וְאִשְׁפָּלְהִי וְסוּרִת : כ"ב וְהָאֵ
 בְּרַקְן וְרַקַּף יַת סִבְמָא
 וְנַעֲצַת

כלי שיטמו שמיכת אלף מה הוא שמיכת בש"ן תכוב שמיכת
 כלומר שמו הוא כגון שמעון על יעל שלא נגע בה מיסרא :
 (י"ט) והשקתו ותכפיהו : חזרה וכתבה אחר שהשקתה אותו
 כדי שירדם ולא ירגיש ומה שכתבה חלב להכבירו כדי
 שיהיה נרדם : (כ) עמוד : מקור ויאמר אליה למה פתח
 האהל : (כ"א) והצנח : היחד עברה רקתו והתקעה בארץ : נרדם :
 פתח והוא נפצל עבר : ויעף : העיף בפתח להבדילו כינו ובין
 ויעף אלי שהוא ענין אחר ופי' ויעף וברר עיף לפיכך נרדם
 ולא הרגיש בחבורה אהלו וימת :

רד"ק
 חסר א' כלאר
 רש"י
 נונכא קלופקרין . קוע"א בלע"ז : (י"ט) נאדר החלב .
 שהחלב מכביר את הגוף להיות נרדם : (כ) עמוד פתח
 האהל . והיו עומק בדברו וכו' פותרים עמוד כמו לעמוד :
 (כ"א) יורה האהל . קבילי"ח בלע"ז (וזהו שעוולי"ע .
 נאנעל כפלאק . וכן , ויקרא כ"ו) שוקטין כדרך עם שיפולו
 האוהל לפושטו : המקבת . ארופתה מרטיל בלע"ז (בל"א
 איין האממער , וכן כשת ק"ב ע"א) : בלראמ . ברו חרס :
 רלכ"ב

לקחה יעל את יתד האהל שהיה מכוול לפי מה שהמטוב :
 (כ"א) ומטח את המקבת בידה . הוא כלי כדול ממכין בו האבנים
 וטובלין אותו ומטח היחד כנגד רקתו והכמה במקבת על היחד עד
 שמקטע היחד ונפלה בלתי ונקטעה גם והיא סוכלת היה
 כדכס וכבר היה ע"ק קודם זה וזה לא הרגיש בזה השועל : (כ"ב) והנה
 כנען היה רודף את סוכלת כשלא מלאכו בדרכו שדקך עד מושימ
 מצורת דוד

(י"ט) נאדר החלב . השקתו חלב כי ענין הדממה : ותכפיהו . כי
 בעת השקתו מלכה כסויה ומחרס לכסויה : (כ"א) יורה האהל . היחד
 הפשוט לתקוע בלתי עם שפולו האוהל : בלראמ . לכל יסיר מבטחו :
 ותצנח בארץ . הכמה במקבת על היחד עד שהלף רקתו ונחת
 בלתי : והוא נרדם . כ"ל כל שחי' נרדם מבטחית המלכ ויחי' על
 כי גם בנרדו וזהו מה עיר : (כ"ב) רודף את מיסרא . גם מהשבת

ענין נצילה כמו ותלכח מעל הממונר (לעיל ה') : נרדם . מלי מדממה ובינים : ויעף . ענין יעטם :
 משרי חכמים
 עָבְדָן דַעַם בְּיַשְׂרָאֵל סִיבְרָא אֵינֵן דְּיַיְהִיבֵם פּוֹן אֵיין אִשָּׁה . גִּישׁ וַיִּי
 הַקִּבְיָה דְהָאם פְּרִיָּם גְּזָאָנָם וְנַחְשִׁיהוּ בְּרַדָּה . אִיִּךְ וְנַעֲלַ גְּבִיבְרֵי דְאִי
 מִלְּקִבְיָהּ אֵיין בְּרִיָּין אִתְּרֵם : דְּוִא וַיִּקְסֵם נָאֵר אִוִּים רַאפְּזֵי דִי מַסָּם .
 דְּוִא וַיַּעֲסֵם נָאֵר הָאֲרֻגְנָן דְּוִא כְּבַנְדֵינָם נָאֵךְ דַּעַם וַיִּוִּי זִיָּא וְעֵלִין
 שְׂוִין יִיִן אֵיין גְּיַטְפֵּן פּוֹן פְּרִישֵׁי דְרוּף דְּוִא אִשָּׁה וְרִוּאָא יִזְא וַיַּעֲסֵם
 הָאֲרֻגְנָן סִיבְרָא אִוִּי יִזְא וַיַּעֲסֵם יִזְדִּי בִיאִי רִיטְפֵן וַיִּזְא דְּהָאם צִי רִיק
 אִוִּף גְּבֻתָם בֵּית יִשְׂרָאֵל . דְּוִא יִזְרִישַׁע פְּאֵלְק . אָבְשֵׁר גִּישׁ דְּוִא
 דְּהָאָס אִוִּף גְּיַבֻּתָם :

דיך אופדר מיר פון דעם געזעלטמיינה אס ווי' אונ געס
 פרענן תיש פה איש איז רא פד הארנן איין מאן ואפרת
 יער דאס ווייב פון דער גנומלן אי יתד האוהל דעם
 הם גמאן דעם האקער איז איר האנט וקבוא אליו אונ איז
 שטיילער היים ותקעת את היחד בךקתו אונ האט אריין
 והצנח בארץ אונ הם אים ווידר ציינן גשמעקט אין דר עדר
 והוא נרדם אונ ער האט שטארק גשלאפען
 ויעף

את־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יַעֲלֵ לְקָרְאָתוֹ
וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֵךְ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־
אַתָּה מִבְּקֵשׁ וַיָּבֵא אֵלָיָה וְהִנֵּה סִיסְרָא
נֹפֵל מִתּוֹהֵיתוֹ בְּרַקְתּוֹ: כִּי וַיִּכְנַע אֲלֵהֶם
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן לְפָנָיו בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל: כִּי וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֶּזֶק
וְקִשָּׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן עַד אֲשֶׁר
הִכְרִיתוּ אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן: ה' וַתֵּשֶׁב
דְּבוּרָה וּבָרַק בֶּן־אֲבִינוּעַם בַּיּוֹם הַהוּא
לְאָמֹר: י בַּפְּרָע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל

ונפקת ועל לקרנותיה
ואמרת ליה איקא
ואחויקה נת גבאי דאף
גבי ועל לוקה וקא
סיסרא שרף ומית
וספרא געיצא בצדעיה:
כי ותברוי ביוקא הווא
נת יבין מלכא כנענ
קדם בני ישראל:
כי ואילתיד בני ישראל
אולא ותקפא על יבין
מלכא כנענ עד די
שציאו נת יבין מלכא
דכנענ: ואושבת דבורה
וברק בר אבינועם על
גסא ופורקנא
דאתעבידא לישראל
ביוקא הווא למיאר:
כד מרדו בית ישראל
באורייתא אתו עליהון
עממיא ומרדונון
וקרננון מקל תחום
ארעא

בהתגרב

ת"א פסוק . כספ קיט וזה לך (פסוקים 6):

מקנהיהון ובר תבו למעבר אורייתא אתגברו אנן על בעלי דגביהון וקרננון מקל תחום

רש"י
והצנח בארץ . אעלת בארעא: (כב) ברקתו . עלדיעה
כיל"ה עימפי"ה לה"מ"ן (מל' איטלויא אין דיא שלפעס) ותחכה
ברקתו וברקתו:

ה (ב) בפרוע פרעות ישראל בהתגרב עם .
את ה' והתגרב העם לשבו בתשובה מעתה זרכו את

רלב"ג
הגויס ועלה על דעמו כי כזכ היה נכבד כחמד מהתקומות והודיעם
הווא יעל כי הווא מח כדמיה ומנח' לברק כי יעל המלכות כי ראה
הימד ברקתו: (דל) וכסוף כענין הכריתו בני ישראל בני דבורה
את יבין מלך כנען: (ה) ועל זה הכתוב שפ"י לישלל על ידי דבורה
שכס הוא וברק וזה הכתוב שזכר וזון כלוון בזה מסיים ברק מוכר
לה בעשיית שירה כי הווא לבדה ששחה למה וזהו מוכר מעתה
כזכר אז ישיר טעם וזו: (ז) בפרוע פרעות . הווא מענין ששחת
למן סיפרא ויבין וכוז מפני זה בהחלית החולשה רמזו

מצורת דוד
דשמו לקבשו באכס הווא סס: (ד) וחלף וגו' ר"ל בכל פסע יזכה:
ה (ה) לאמר . ר"ל שני ישראל' אצחוכו: (ז) בפרוע פרעות .
פרווש ע"מ

בנצף אונ איז גווען מיד גיטות אונ איז גשטארבן:
(כב) והנה ברק דורף את סיסרא אונ נון ברק יאמט נאף
סיסרא ותצא יעל לקראתו איז יעל ארום גגאנגן אקגען
אים אונ הם גואמט צו אים לך ויארך וגו' גיאי איה
וועל דיר ווייזן דעם מן און דו ויכנסו ויבא אליה
איו ער קוקטן צו איר והנה סיסרא נופל מת אונ סיסרא
ליגט מוט אונ דער גאנצו איז אין גיין שלעף:

משלי חכמים
עא וישיר דבורה וברק בן אבינועם וגו'. דר חובת הלכות
ש"רביבם דער פונקטש וואס האם איין אמהה פאר זיכערינג
אויף הקב"ה . איז ער אייביג פרייליך . אפילו איינער הקב"ה
האם אים געקלעבן איז ער אויף פרייליך . ווייל ער ווייסט אז
הקב"ה קען העלפן . איז ער פאר זיכרם אז ער וועט אים גוויס
העלפן . אזו גיאי אירם וואס האם אייביגן פאסר איז ער אייביג
פרייליך . אפילו ער האם קיין פונקט אונד ער האם נכאט
אנדערשן שאדן פון דעם גווען איז ער פרייליך ווייל ער ווייסט
דער פאסר איז זיך . איז ער פאר זיכרם . אז דער פאסר וועט
אים גוויס העלפן . איז דאס אפשיקא דבורה וואס איז גווען

בנען פר די בני ישראל: (כד) ויגלה יד בני ישראל אונ
מאל שטארקער אויף יבין מלך כנען ער אשך וגו' פון
ה (א) וישיר דבורה אונ גוונגען וברק בן אבינועם ביום ההוא אונ דעם
דאווען מאג אומר צו זאגן: (ב) געזעט ווי גאט מוט ברעכטן פרעקטיש אין די ישראל דורך דיא
עבובו:

מנחת שי
ה (ה) ותשר דבורה וברק בן אבינועם . לפי שרבורה עיקר
המעשה כמו ותרבר טרים ואחר: (ז) בפרוע פרעות . בנקום
נקמות . הרגום נקום נקמת פורענות: בהתגרב עם
כטישראל מהגברים ומתגברים לצאת למלחמה כליו על הרע ועל
הטוב ברכו ה' ות"י הפסוק בן כד מרדו בית ישראל באורייתא וגו':
כשנא פרעות על ישראל ספרו כסס חזיקיהם על עונם

מנחת שי
ה (ה) ותשר דבורה . ויאל גמלה דלי' דהני מעלה וממ' סופרים
דשירן דבורה נכבד לוחי כ"ג לויס וזכיר מ"ג איה
הווא דבורה הווא מ"ס עס וממלי נעמן . ואמרינן כספ כמ' סופרים דשירן
דבורה כספ וממל ששין . ותשר כספ סיפון רמז ששין . זה כמיון לי' חיה
מואללה שספ וזה כאל הלוקס כספין ששין איז יבין לוחות וזה מנחי
ומעל לוחס וזוהי כי ענה אלהי מפני סופרי או סופרים וזהו כמיון
המספ רמזי שורות ומניינה לריבא דייקא . וזה כסל' רמזי ספרי ספרים ולא

זכיעול והכלון כזה כי עם היות ישראל מושבחים ומשועלים מהגבורה מפני
מצורת ציון
(ד) וקשה . ר"ל ומוקף: ה (ה) ותשר . מ"ל שירה: (ז) בפרוע
פרעות . ענין קטמה כי נקום קמת (במדבר ל"ה) מנענו מספרע

מנחת שי
עא וישיר דבורה וברק בן אבינועם וגו'. דר חובת הלכות
ש"רביבם דער פונקטש וואס האם איין אמהה פאר זיכערינג
אויף הקב"ה . איז ער אייביג פרייליך . אפילו איינער הקב"ה
האם אים געקלעבן איז ער אויף פרייליך . ווייל ער ווייסט אז
הקב"ה קען העלפן . איז ער פאר זיכרם אז ער וועט אים גוויס
העלפן . אזו גיאי אירם וואס האם אייביגן פאסר איז ער אייביג
פרייליך . אפילו ער האם קיין פונקט אונד ער האם נכאט
אנדערשן שאדן פון דעם גווען איז ער פרייליך ווייל ער ווייסט
דער פאסר איז זיך . איז ער פאר זיכרם . אז דער פאסר וועט
אים גוויס העלפן . איז דאס אפשיקא דבורה וואס איז גווען

מנחת שי
ה (ה) ותשר דבורה וברק בן אבינועם . לפי שרבורה עיקר
המעשה כמו ותרבר טרים ואחר: (ז) בפרוע פרעות . בנקום
נקמות . הרגום נקום נקמת פורענות: בהתגרב עם
כטישראל מהגברים ומתגברים לצאת למלחמה כליו על הרע ועל
הטוב ברכו ה' ות"י הפסוק בן כד מרדו בית ישראל באורייתא וגו':
כשנא פרעות על ישראל ספרו כסס חזיקיהם על עונם

בְּהִתְנַדֵּב עִם בְּרַכּוֹ יְהוָה : ג שְׁמֵנוּ מַלְכִים הָאֵינוֹ רֹזְנִים אֲנִי לַיהוָה אֲנִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : יְהוָה בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְׁדָּה

פְּהַנְנוּ אֹרְזֵיךָ בְּכֹן בְּרִיכוּ וְאוֹדוּ קִדְמָה יי : ג שְׁמֵנוּ מַלְכֵיךָ וְדָתוֹ עִם סִסְרָא לְקַרְבָּא אֲצִיחוּ שְׁלֹטְנֵיךָ דְּהוּ עִם יִבְיָן מַלְכָּא דְּקָנְעוּן לָא בְּחִילֵיהֶבְכוֹן וְלָא בְּגִבּוֹרֵיהֶבְכוֹן אֲהַנְבַּרְתּוֹן וְסַלְקִיתּוֹן עַל דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַרְתָּ דְּבוּקָה בְּנִבּוּאָה קִדְמָה יי אֲנָא מִשְׁבַּחָא מוֹרְא וּמְבַרְכָּא קִדְמָה יי אֲהָרָא דְּיִשְׂרָאֵל : ד יי אֲוִרְיָהָ דְּרֵיהֶבְתָּא לְיִשְׂרָאֵל פִּד עֲבָרְיָן עֲלֵיהָ הִנֵּה שְׁלֵמִין בְּהוּן עֲקִסְמָא וְכֹד תִּבְיָן לָהּ מִתְנַבְרִין

רש"י (ג) על התשובה ששעה : (ג) אנכי . אנכי . כפול משתחו מדרש הגדה לח קפח הקב"ה שבר התבור ובתמול שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בזכות הפנים אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפלים ולומר כשמי אנכי ה' אלהיך בתבור ואלו אמר אנכי אנכי . לאחר כשמי אנכי ה' אלהיך כדמלא אמת כל ה' הוא האלהי ה' הוא האלהים כימי חליהו : (ד) ה' בצאתך משעיר . זה מתן תורה כמה שלומר וזרה משעיר לנו (דברים ל"ג) ומה ענינה לבאן כך אמרה דבורה קשה היא התורה לפרוט ממנה ועודה היא לידבק בה שהרי בצמורה ובגבורה נתנה ולכן נמסרו

רלב"ג עניני זה לכתב הש"י כשהתנדבו עם ישראל לעלות עליהם למלחמה עם כלוח' מולחמה וגבורת סיסבל וזילו כי זה היה פעלם מאלה (ג) שמעו מלכים . ר"ל מלכי האומות כדי שיראו מלכותו של ישראל : אנכי לה' . ר"ל כי לא עם אחר וזה נראה לי לשרי וזהו הכוונה אלהי ישראל כי הכל אלהי לו : (ד) ה' בלחך משעיר . ובלכת לערך משדה חרוב לים חרובו ואמר על לך המלך חלילו המלכים והעבדים נחכו והיו ללשים והיה זה לשל על מלחמת סיוון ועמו על שהיו נחוקים וגבושים מלך שהיה אהר ללח ישראל משעיר שהוא של האלופי וגם כחף חליו ענין האלופים שהחילוק בני חלקים כי חמד הספן . אך כשישם החלוקים לפני לא הכירו ולא נראשו ולא בשטן שיהיה ענין המלוח שזה כן ענין כשישם בחלקים למלך חלקים לא הכירו עם כשישם האלופים כי הוא נמנע מפני פיוק המעשים והלא כשהיה ענין חלקים סוף שיהיה סוף פסוק . על כל אשר לאחור כלל כשרים הלא נעשו ידו דור אחרון עיים יולו וקרה השרה כחל לעינים לעד ולא עתה מפני זעם המלחמה דרעוטי סוף המעשים היתה לזכות שירת הים האזור . ומשמתי הסדר על סיון לאמי ענין דממה סופרים אך כושפי עליהם חמבה כחממות אלה היה נזכר הספנים דבם פה המשיב לפי ששים וחמה כחממות דרעוטי דלמה . עוד מלאכי דרעוין אחד כשמי עזרם הללו כי ששים עתה ללחם ארצה כי ששים חלופים על שירת

מצודת דוד ר"ל נבנה במקם הקב"ה שחממו ע"י ישראל להיות נלמה שבעת יום ועשיתם ויהי לכם לנבון : בהתנדב עם . ר"ל צערו עה עתה ה' בלב הסם להמכור ללכה למלחמה עם כי לאו מולחמה וגבורת סיסבל : ברבו ה' . עשור שמי אלה דכדו ה' : (ג) שמעו אנכי לה' . ר"ל על אשר אנכי לה' ולחלקי האלופין כי לזה אנכי לפני ישראל כשעברו אלה הם ששיר כי לא הסמילו להלחם כשימון ועזן פירוש ע"י

עפוביו דם איז נוייל יי האבן פר לאזמ גאמ . אבר בהתנדב עם אז דם פאלק ישראל בוויילגן ויה צו טאן תשובה דא העלפם עד ויאי הויפק ברבו ה' אונ ויאי לרוב גאמ אופ דר הויפק וום עד המ גאמ צו ויאי : (ג) שמעו מלכים הערמ צו איר מלכים האינו רזנים פר נעקמט איר ראם הארין אנכי לה' איה בין צדא גאמ אנכי אשירי איה וועל וינגן אומר לה' איה וועל לוב גזאנג וינגן צווא גאמ פון דיא ישראל דער מדרש שרייבט נוייל דר פארג הבור אונ פרמל וענן גקומן צו ממן הורה פרי גאמ זאל אופ ויאי נעבן די הורה אונ גאמ המ ניט גוואלט נעבין אופ ויאי דיא הורה דר פר המ ויאי גאמ צו גאמט עד זאל ויאי בצאלן קאפל . דען אופ דעם פארג סיני איז נאר איין קאל גאמט גווארן אנכי אונ אופ דעם פארג הבור וועט גאמט ווערן צווייא קאל אנכי אופ דעם פארג סיני איז איין קאל גאמט גווארן אנכי ה' אלהיך אונ אופ דעם פארג פרמל וועט גאמט ווערן צווייא קאל ה' הוא האלהים : (ד) ה' גאמט בצאתך משעיר אונ

שופטים ה

תרגום

**אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה גַם־שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם־
עָבִים נָטְפוּ מִיָּם׃ ה' הָרִים נִזְלוּ מִפְּנֵי
יְהוָה זֶה סִנֵּי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
בִּימֵי שֹׁמֵר בְּךָ־עֲנַת בִּימֵי יַעֲלֵה חֲדָרְךָ**

אנון על בעלי דבדיהון
י יום את גליקה
מהנה קהון משעיר
קהון את גליקה
הרופעות יקרה על
החומי אדום ארעא ועת
אף שמאי ככו אף
ענניא נגידו מקרא:
ה טוריא ועו מן קדם יי

ארחות
טורא דהבור טורא דחרמין וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין ואמרין דין דין אבר עלי תשכי
שכנתיה ולי חויה ודין דין אבר עלי תשכי שכנתיה ולי חויה אשירי שכנתיה על טורא דסיני דהוא
חלש העיר כפל טוריא דין סיני מתרגיף ומתרגיש וסליק התגיה כהננא דאתרוא מן קדם
דאתגלי עלויה יקרא דין אלא דישראל: ו פר חבו ביומי שמגר פר ענת ביומי יעל פסקו
רר"ק

רש"י
זה נשטפו כל זה וזה ללמוד מתרגומו של יונתן: ומפני זה יזלו
על תחיה: (ה) הרים נזלו: כמיס נזלים נמונו: זה סיני.
כבר מפורש מה נראה בו עשן כולו וקול ולפידים ואש:
מפני ה' והרי ה' מקרא קלה זה סיני מה אירע בו מפני
אשר ירד עליו ה': (ו) בימי שמגר בן ענת בימי יעל.
ללמוד שחף ועל שפטת את בימי חומיה: חדרו ארחות.

מנחת ש
כיס המנחה או יסור מכה כאלה מפני הפסח וזכה כי הפסח כי נדמים
מועדים וזה כינוי נלוו כפי זה לא נשע בה חיות גדולה מתבטחיה ולין
הי טו לט. אחר דה' אחר דעלי ויבטחי אלוטו ואלו אפסחי חזנו לפר
לפני שיר חסד כמיתה מסיחה דעתיך למיכני נלחם בעיני דפסחן מלוח

רש"י
אדום כמו שזכר זה בחזרה וזמן עוד בזה על שלר המלחמות
שהיו אחר זה ונכחו זה האופן מהמשל דכתיב הנכילים במקומות
רבים: (ב) הרים נזלו, יתכן שזכרו בזה על מ"ח ואמר שם הריים
בעלמם נזלו ונחמו ומרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ח שנחמד
המופת מן הכר שהוא זה הר סיני או כול מפני ה' אלוהי ישראל וזה כלם בקולו וזכרם החדשים שפשה השם לשר' במלחמות
החומות ולחם עם מלחמות תנוסה בעיני מ"ח והנללות שחדש שם שהיו סבה שיתמיני ישראל בו ויקבלו מלוחיו: (ו) ואחר זה
שם דבורה להזכיר בולת הכהנים שהיו שבו היה זה סגם והתפילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהשוע' את ישראל פאועט

מצודה דוד
הסיר: ארץ רעשו. החריד והרעיש כל מלכי האדמה: גם שמים
נשפו. שכי משלש של כעו"ג לחמוס חיל וזעדה כלום חסדו וזיעט
טופף ממנו: גם שמים: להחריד וזעזעל העו"ג בקול עמו: השם:
שלאמר בו ויחדר כל הכר (שמות י"ט) כ"כ חרדו כולם משחד
הימיה ועליו יעל אשר גם היה שפשו בימי שמגר לא היה תפושע שלמה
פירוש ע"מ

רש"י
אדום כמו שזכר זה בחזרה וזמן עוד בזה על שלר המלחמות
שהיו אחר זה ונכחו זה האופן מהמשל דכתיב הנכילים במקומות
רבים: (ב) הרים נזלו, יתכן שזכרו בזה על מ"ח ואמר שם הריים
בעלמם נזלו ונחמו ומרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ח שנחמד
המופת מן הכר שהוא זה הר סיני או כול מפני ה' אלוהי ישראל וזה כלם בקולו וזכרם החדשים שפשה השם לשר' במלחמות
החומות ולחם עם מלחמות תנוסה בעיני מ"ח והנללות שחדש שם שהיו סבה שיתמיני ישראל בו ויקבלו מלוחיו: (ו) ואחר זה
שם דבורה להזכיר בולת הכהנים שהיו שבו היה זה סגם והתפילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהשוע' את ישראל פאועט

משלי חכמים
ספאג ווס רע ועטס מארגנין ספיין. אוף סארגנין איז דער אָרעם
טאן נקומן צו כסאג אונ דאס אָפּ נַיַעקן אונ דעם גראַנקעם
דעם כַּלל הַבַּיִת פֶּאָר דעם כסאג אונ דעם האַס אַיַצם נַיַעקסין.
דאס דער כַּלל הַבַּיִת נַיַאגט צום אָרעם טאן פֶּאָר דעם כִּסְאָג
וואָס דו האַסט אַיַצם נַיַעקסין האַסטו דאָך מיר שוין אַפֿאהל
גראַנקעם. נַעקסין. נאָך אַיַירער דו האַסט נַיַעקסין. פֶּאָר וואָס
נאַקססטו מיר אַיַצם נאָך אַפֿאהל פֶּאָר דעם נַעקסִינען כִּסְאָג.
דאָך דו אָרעם טאן נַיַאגט צום כַּלל הַבַּיִת. נַעקסין ווען דו
דאָסט מיר נַיַאגט דו כִּשְׁרָה און דו וועסט מיר געבען סאָרגנין

רש"י
אדום כמו שזכר זה בחזרה וזמן עוד בזה על שלר המלחמות
שהיו אחר זה ונכחו זה האופן מהמשל דכתיב הנכילים במקומות
רבים: (ב) הרים נזלו, יתכן שזכרו בזה על מ"ח ואמר שם הריים
בעלמם נזלו ונחמו ומרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ח שנחמד
המופת מן הכר שהוא זה הר סיני או כול מפני ה' אלוהי ישראל וזה כלם בקולו וזכרם החדשים שפשה השם לשר' במלחמות
החומות ולחם עם מלחמות תנוסה בעיני מ"ח והנללות שחדש שם שהיו סבה שיתמיני ישראל בו ויקבלו מלוחיו: (ו) ואחר זה
שם דבורה להזכיר בולת הכהנים שהיו שבו היה זה סגם והתפילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהשוע' את ישראל פאועט

עיר דא מען וועט גים וועלן מקבל זיין דיא הורה
גוואלֶט מקבל זיין דיא הורה האט הימעל אין עיר
ווערן. און דרום האט דבורה אן והגוֹבן דיא שירה מיט דעם שרב פון דר הורה צו ווערן וים פאר איין
גוֹמֶקֶיט ויא איז מען זאל זיך קדבך זיין צוא איר דען זי איז גגעבן גווארן מיט מורא מיט גבורה אונ
וים פר שלעבטמקייט עם איז אצו שיריין זיך פון איר דען דרום ווען דיא ישראל איבך גענערט גווארן
אין די הענט פון די עובדו"ו ווייל זי האבן זיך אָפּ גשייד פון איר אויבן אז זי האבן זיך מגרב גווען
צוא לערנין הורה האט זי האט וויידר גהאלפן: (ה) הרים נזלו מפני ה' דיא בערנג זענן ווארן צו ריגן אונ
צו גאנגן וויא וואקס פאר גאט זי סיני דער דאוונער פארג סיני שטייט אין דר הורה וים אוף אים איז
גווען רייד אונ פלאם אונ קולות דם איז אלץ גווען כפני ה' אלוהי ישראל פון פאר נאטרד גאט פון ישראל:
(ו) בימי שמגר בן ענת אין דיא מען פון שמגר בן ענת בימי יעל אונ דיא מען פון יעל דען יעל האט און

רש"י
אדום כמו שזכר זה בחזרה וזמן עוד בזה על שלר המלחמות
שהיו אחר זה ונכחו זה האופן מהמשל דכתיב הנכילים במקומות
רבים: (ב) הרים נזלו, יתכן שזכרו בזה על מ"ח ואמר שם הריים
בעלמם נזלו ונחמו ומרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ח שנחמד
המופת מן הכר שהוא זה הר סיני או כול מפני ה' אלוהי ישראל וזה כלם בקולו וזכרם החדשים שפשה השם לשר' במלחמות
החומות ולחם עם מלחמות תנוסה בעיני מ"ח והנללות שחדש שם שהיו סבה שיתמיני ישראל בו ויקבלו מלוחיו: (ו) ואחר זה
שם דבורה להזכיר בולת הכהנים שהיו שבו היה זה סגם והתפילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהשוע' את ישראל פאועט

נמשפט

רש"י
אדום כמו שזכר זה בחזרה וזמן עוד בזה על שלר המלחמות
שהיו אחר זה ונכחו זה האופן מהמשל דכתיב הנכילים במקומות
רבים: (ב) הרים נזלו, יתכן שזכרו בזה על מ"ח ואמר שם הריים
בעלמם נזלו ונחמו ומרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ח שנחמד
המופת מן הכר שהוא זה הר סיני או כול מפני ה' אלוהי ישראל וזה כלם בקולו וזכרם החדשים שפשה השם לשר' במלחמות
החומות ולחם עם מלחמות תנוסה בעיני מ"ח והנללות שחדש שם שהיו סבה שיתמיני ישראל בו ויקבלו מלוחיו: (ו) ואחר זה
שם דבורה להזכיר בולת הכהנים שהיו שבו היה זה סגם והתפילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהשוע' את ישראל פאועט

**אֲרָחוֹת וְהִלְכֵי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת
עַקְלָקְלוֹת: יִחְדְּלוּ פְרוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ
עַד שִׁקְמַתִּי דְבוּרָה שִׁקְמַתִּי אִם
בְּיִשְׂרָאֵל: יִיבַחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אִז**

עדי אורחן סה"ק
ס"ק"ן ב"ש"י"ן
דמקנן סבו ל"קתי
א"ליו באורחן מנענן:
ו חרובא קרני פצמאי
דהו יתכין בארעא
דישראל אצמדיאה
ואשלטלו דבריהון עד
דאשתלחיה אנא דבורה

ה"א חלו פרון: שפטים כו זכח בלחם: הש' בנחה: לחם

אשתלחיה לאתנבאה על דבית ישראל: ה כד אתרעיואו בני ישראל למפלח למענותא חדתן דמקרב
אתעבידא דלא איתעסקו בהון אבתהון אתו עליהון עסקמא וטרדונון מקרוניהון וכד תבו למעבד
אורייתא לא יכירו להון עד דאתגברו וסליק עליהון סיקרא סנאה ומעיקא בארעאין אלפין

ר"ק

א"פ של ידה באה קצת השנית הואת ודומה כי היא היתה
אשה חשובה ואהבת ה' שהביא על ידה התשועה הואת א"פ
כן לא היתה היא החילת התשועה עד שקמתי אני הבורה
שקמתי חייתי כגם לישראל: (י) חלו פרון: פרון שם
מנענן ערי הפרות ושקמתי שניהם השון פהותה פתח גדול
בתיבם פתח קפן: (ט) יבחר: כשבחר ישראל אלהים חדשים
או היתה להם המלחמה בשערים ולא היו יכולין להראות כגון
ורובת להלחם באויביהם וא"פ שהיו ישראל רבים אויביהם
אף יותר והוא סך העבון א"פ כן היו נסים פניו אויביהם
וגסברים בעיריהם ואויביהם חרדים אותם עד השערים ויש
מפרשים מן אם ריאה לשרח כלומר כשהיו ישראל עשין רצון
יהושע לא היה צריך להם כגון או רובת בארבעים אף בני ד
כגון או רובת כי ה' היה נלחם להם וכמו עם אחיהם ישבו להם
ויה' כד אתרעיואו וכו': ובלת להם הוא במונה בנקודה כי היא

מנחה שו

כמנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה שו

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה שו

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

היו וראים ישראל ללחם לדרס מפני האויבים והיו הולכים
לדך עקלתין כהנחל: (י) חלו פרון: ערי הפרזי טלון
לחם חומה חלו מהיות יושבים בהם מפני האויבים ולאספי
אל ערי המצור: עד שקמתי: כמו שקמתי וכן באתה
מדבר עמי: (ח) יבחר אלהים חדשים או לחם שערים:
כשברר לו ישראל אלוים חדשים וכן חוקקו למלחמה
בשעריהם ראו עתה בהתנדבם אם יראה ביהראל מנן
ורומם שרדך להלחם במ' אלף רלמי גייסות שהביא הטו"ג

רש"י

הבורא יתעלה ולא היו הולכים אחרי אלהים חרדים וזה היה בו
ובני ראובן ואף על פי שהיו חלוצי צבא לא הצטרפו להראות
בשלום אין שפך דם מפני שהיו עשין רצון הבורא:

ר"ב"ג

מה כמו שקדם חלו ארמות ר"ל שהולכי דרכים קדמו מהלך בהם
מפחד האויב ואם היה שילבו בדרך ילכו ארמות עקלתין וישו מדך
סיכר כדי שלא ימלאם האויב: (י) חלו פרון: כ"ל שערי הפקחות
חלו מהיות בהן יושב מפחד אויב ולה טאלו יתעלה לו כי הם בערים
במקרים חומה וכן העיניו בניו יעל ודמה מהו שיעל ממיה בכלל המושבים קודם זה המעשה ששטה בהמיות סיכול ויהי זמן
שנזר כן ענה וזמן יעל ככללים בניו שיה שלמן סיכול בחוקה לו חמר על זה המעשה ששטה כהמיות סיכול להניד שלא היה כושם
מוחם כגם ששטה ארמות כהמיות מזה וזה מנחל מלך והטילו כהלשון הוא וימר כגון: עד שקמתי דבורה שקמתי: ולי
הייתי ואמנתי מנחל: (ח) יבחר אלהים חדשים: פ' בו כי בעת שבהי ישראל הטו"ג שטה אלהים הדרכים לו סיכול להם המלחמה
בשערים ולא יעל ללחם חלון ואפס לרשע כי כש' בחר דרכים חדשים להטיל זה הכס והוא שכבר נזק לב סיכול וקילו בלחמה
עם דרך בשערי יבאל במקום שהיה לאוי ליעול עם לפי מה שכבר כש' חפץ עתקו מהשטותו והיה לחמה לו ללחם יבאל אף המלחמה
בכחה וזוהי יס כי לא היה להם כלי ידיו כי הם לאמשים ממונים עד שכלל יבאל להם אף זמן וזמנה כהרעבים אף וזה הוא מנחל כי

מנחה שו

ולא חדרו הטו"ג מפחד ה' ולה חלו הולכי ארמת מנחל הטו"ג:
והולכי נתיבות: כ"ל המנשים אפי כוכרת ליד כחמיות היו
הולכים דרך מנחל לכל יתגבש מי בהם: (י) חלו פרון: כי פחדו
לשבת בערי הפרזי ורק שיה סכאל קמתי ולא בעו"ג כי מהם לא פחדו
דבורה: כ"ל כן היה עד אשר קמתי לוי דבורה כי מנחה יהיה כמלו כי חפדו חרדים ויהי' א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:
ישראל מלכת ארמת ומנחה בערי הפרזי: אם: כלם המנחה את צנה ליישר דרכי כן לפני אשתי ה"ל מנחה היא ויחדו הטו"ג מנ' ולא יחלו
כאשר יבחר ישראל אלהים חדשים או לא המלחמה בעיניו בעיניו השוב ואלו כשנאמר דרכי כן לפני אשתי ה"ל מנחה היא ויחדו הטו"ג מנ' ולא יחלו
אלף וכו' עברו וכו' אל מנחם וכו' (אשת ע' וכו' היה נכחה בלחון מ' אלף ענן וזמנה כי הלא כגם השוב את יכמו ולא נבלחמה

מנחה שו

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

מנחה ש"י ושיה נכחה פלוס ויהי' א"פ מנחה: א"פ ויהי' ויהי'
ה"י: מנחה לא קפן ח"פ: (י) מנחה חלו: כגם מנחה לחלום מנחה
מנחה: (ח) חרדים: ש"ל לי חרדים כחפץ קפן וכחלי חרדים כחפץ
או לחם מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה: א"פ מנחה:

לָתֵם יִשְׁעָרִים מִגֵּן אִסִּירָאֵה וְרָמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל : מ לָבִי לְחֹקֵקֵן יִשְׂרָאֵל הַמֵּתֵנְדָבִים בַּעַם בְּרַכּוֹ יְהוָה : י לָכֵבִי אֶתְנֹת צַהֲרוֹת יִשְׁבִּיעַל־מִדִּין וְהִלְכִי עַל־דֶּרֶךְ שִׁיחוֹ :

רִישֵׁי מִשְׁרָן בְּחֻשְׁשֵׁן אֶלְפִין אַחֲרֵי סִפְרִין בְּשִׁתֵּין אֶלְפִין אַחֲרֵי רֹמְחֵין בְּשִׁבְעֵין אֶלְפִין אַחֲרֵי תַרְסִיסֵין בְּחֻשְׁשֵׁן אֶלְפִין מְחַצְצֵי גִיבְרָא פֶר מִתְשַׁע מָאָה רֵתִיבִין בְּבְרוּלָא בְּהוּוּ עֵמִיה וְהִתִּיכֹהֵי כֹפֵר אֶלְפִין אֶלְפִינָא וְכֹל אֶלְפִין מִשְׁרָהָא לָא יִכְרֹו

ת"א לחוקקי ישראל . עשר וקצא : וכוני הרגום . וכוני מ :

למקמקמם קרק ומקם ישרא אלפין : א אמתה דבורה בנבואה אמא שליחא לשבקהא לשפרי ישראל וכד הנה עקמא ההיא לא פקקי מלממדיש באריותא וכדו יאי להון דרתיבין בבמי כנשמה פריש גלי ומאלפין נת עמא פתגמי אורימא ומקברין ומורין קדשו : י דהון כמבלין עסקיהון דכיבין על אמתן כחשון כפל מיני ציורין ומלכין ככל תחום ארעא דישראל ומתחפרין למתב על דינא דהון אלפין באורחתהון ומשקעין על גבורן דאתשבדיא להון בגרעא דישראל :

רש"י מאהר עליהם וכולם המומם המקום במלחמת הנוכבים ונהל קישון גרסם : שערים . כמו כי ימלא בקרבך בחדש שעריך . עירות : (ב) דבי . חלי דבורה לחוקקי ישראל לחטוב את חכמי ישראל שהתנדבו בעם לחמור ברכו את ה' וכוזו חלי : (ג) רוכבי אהוגה צהורות . הסוחרים והאשרים שרכבו מעתה על החיות לבנות ההכובות מבלי יראה ולאגת עו"ג ואותן שיושבין על מדין לשון דימיט שהיו רחלים לעשות משפט כפרהסוף וכן חרגם ויתון דהון מתחברין למיתב על דינא ואותן שהולכין רגלי על דרך . שיחו וכפרו אתהשעיה הזאת אשר מקול המחלצים התחם אורזים ליסטים ומוכסין היושבין

נקדה בסגול התי"ת הוא שם כבו מלחמה הוא במשקל חבין עקב חצר אלא שזה בסגול שלא כמנהגו : (ע) לבי לחוקקי ישראל . גדלי ישראל ושופיו ומרגיו שהתנדבו בינם לצאת לבלחמה לבי ורצוני אליהם ואסרת אליהם ברכו השם שהכניס אותיכם לפניכם ונקראו גדולים חוקקים שמשמין החקים בעם . ויש לעל חוקקי ישראל שפרויו וחכמיו אומרת להם שיברכו ה' על השועה הזאת ופי' המתנדבים בעם ללמד להם תורת מצות : (ז) צהורות . לבנות בניו וצמר חצר רגלי הסוחרים ורכבי האהנות חשבות וסובות שלא היו יכולין ללכת מפני הארובי עתה שיחו ומורו לאלהים ית' וכן יושבי על מדין הוא שם מקום הנזכר בספר יהושע מדין והבכה או הוא שם לדרך ידוע אצלם היו יראים ללכת באותה הדרך מפני הארובי ועתה

נדודים במערכות לארוב עתה רוכבי החתונות והולכי על דרך את לדקות ה' ומה הן הלדקות

נדודים במערכות לארוב עתה רוכבי החתונות והולכי על דרך את לדקות ה' ומה הן הלדקות

רלב"ג כעשרת אלפים איש שעלו מבני נפתלי ומבני זבולן לא היו כלי זיין כי אם לרשים מועטים : (ט) לבי לחוקקי ישראל . רגל ההכנסים ללכת לדרך השם יתעלה על החבונה הגדולה שהושע את ישראל כי לא היו יכולין ללמוד מוכס וללמד מלך אויב או חמר זה על בני נפתלי ועל בני זבולן שירדו מהם ממוקמים לנזור לדבורה בואת המלחמה כמו שביא חזקוני : (י) רוכבי אהוגה וכו' . הסוחרים כעבדים רוכבי החיות לבנות ההכובות מבלי יראה ולאגת עו"ג וכו' ויכולו להלכתי דרכם חסד מופי פחד ארובי ית' וינו דלמיט כמא שדק מדין ומתעבדים מצורת ציון

מלשון מלחמה : שערים . עירות כמו בחדש שעריך (דבר"י) : מנן . מרים : ורובח . כידון : (ט) לחוקקי . הגדולים יקראו ממוקקים כי הם משועים החוקקים : (ז) אהנות . נקטת החמוסים : צהורות . לבנות כמו ולמך חמר (יחזקאל כ"ז) : מדין . מלשון דין : (ט) הסוחרים והולכים בדרך . כוללם שיחו ודברו והלות ה' .

פירוש ע"מ היינמ אוזי האבן השיבה גמון מגן אמ יצאה ורמח או דען איין פאצרג נענהו גווארן צווישן די ישראל אורד איין שפיו צו מלחמה האלמן דר מיט אקעגן די פערציג טויזנט כאן געזיט פון דעם חיל פון סיכרא נום וענין נקומן אוף די ישראל דען הקבדה האם זיי אלזי פרי מימלמם מיט די ששען אונ דער טייה קישון המ זיי דר מרענקמט אונ אום נקערמט פון דער נועלם : (ט) לבי לחוקקי ישראל מין הארץ מראגמט מיה לייב צוהאבן קריצילר פון דיא ישראל

מלשון מלחמה : שערים . עירות כמו בחדש שעריך (דבר"י) : מנן . מרים : ורובח . כידון : (ט) לחוקקי . הגדולים יקראו ממוקקים כי הם משועים החוקקים : (ז) אהנות . נקטת החמוסים : צהורות . לבנות כמו ולמך חמר (יחזקאל כ"ז) : מדין . מלשון דין : (ט) הסוחרים והולכים בדרך . כוללם שיחו ודברו והלות ה' .

בשלי חכמים גיסקראין אצרה אונ דר פאסער הם אים גיהאלפין . שפירם ער איצם שפאקער די מוכה נום דר פאסער הם אים גיסקאן אונ ער דאנקס דעם פאסער אונ קישם אים פרי די מוכה . דס געלביגע איז ביי דיא צדיקים אפילו זיי ווייזן און נאם קען סאקן אונ או זיי וועלן זיין אין אצרה וועם זיי נאם העלפין . פון דעספונענין קען גים זיין די שלפתה און גרם . ווי די שלפתה איז און זיי נענען פאקן גיטין אין די צרה אונ נאם הם גיהאלפן פון דיא צרה . דריבער אפילו דבורה אונ פרק וענין קישון נעקער אוף די הילף פון נאם . פון דעסם וענין האבין זייא גים געווענען ביי דיא הילף איז געקומען אין גאנצין :

בשלי חכמים גיסקראין אצרה אונ דר פאסער הם אים גיהאלפין . שפירם ער איצם שפאקער די מוכה נום דר פאסער הם אים גיסקאן אונ ער דאנקס דעם פאסער אונ קישם אים פרי די מוכה . דס געלביגע איז ביי דיא צדיקים אפילו זיי ווייזן און נאם קען סאקן אונ או זיי וועלן זיין אין אצרה וועם זיי נאם העלפין . פון דעספונענין קען גים זיין די שלפתה און גרם . ווי די שלפתה איז און זיי נענען פאקן גיטין אין די צרה אונ נאם הם גיהאלפן פון דיא צרה . דריבער אפילו דבורה אונ פרק וענין קישון נעקער אוף די הילף פון נאם . פון דעסם וענין האבין זייא גים געווענען ביי דיא הילף איז געקומען אין גאנצין :

איר

איר

יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ

יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
 לְהוֹן וְנִקְבִּין מַה
 דְּבִדְוֵיהוֹן בֵּית מְכֻנָּת
 לְמִסְיָן וְהַתְּרוּבָּת מוֹקְסִין
 עַל גַּבְיָן בֵּית שְׁקֵא
 דְּמֵא לְאִתֵּר דְּהוֹאָה
 נַקְטָן בְּתָא דְּיִשְׂרָאֵל
 לְמִסְלֵי מֵא דְּלָא הוֹאָה
 יְקָלִין לְאַשְׁמֵא קַל הָא
 מְקוֹל מְחַלְשִׁים . עֵבֶר בְּרֵאשִׁית : לְדָקָת פְּרֻעוֹן . פְּתִיחַס פו : טוֹרֵי טוֹרֵי . טֵס טו :

יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ
יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ יֵאמְרוּ בְּהוֹן אָמְנוּ

לדקות פרוצונו בישראל שהקיים את ישראל לשבטן פרוצו וללחם
 משפוחים ביחודי שלל כחשיפת עם . אז ירדו לשערים .
 חורו לערי מושבותם שברחו מהם ליחסף אל ערי המגור :
 (יא) מחצצים . פתר מנהם טורכי מלחמה וטורי קרב
 ושברו עם מלך בין לארצה וילא חלך כולו שון גדודים . ד"א
 מקול מחלשים בין משאכס כשרייתם הילכים שון משאכס
 לשאכז מים הייתם ירחיס מקול אכסס הלוקי הנחל קיול"ש
 בלע"ז . שהעבר עליהם נשמע קולם והייחס ירחיס שלל
 יריגו בכס העו"ג מעכשו אין לחוש על זאת ומש"ה מלוח
 כמו ויגרם נחשן : (יב) עורי עורי דבורה . ל' שבה
 רלב"ג

מכרה של
 עליכס ליתן הדיה לשמו : מחצצים . לשון אכסי הלוקי הנחל
 כפשוטו התגברי בשירמך ורבותינו אמרו מפני שתחללה

מכרה של
 מנהגים : (א) מחלשים . הי"ס נחלקין והכ"י רפה יבוא לומר נחכנו בשמי
 אותיות דומות : (ב) עורי עורי דבורה עורי עורי דבורה עורי
 מלע והחלומים מלילין וכן בעלזל דף קל"ו . ושם שמי עורי . כס חסד ליתן
 בשכר ד' פ' ט"ו שבוין נחפס פתח וכן הכנה נחכנו דף ט"ו . כס יומים אחרים
 עמם כבוא ופתח וכו' מ"ס ובעשירי . הו"ו נחלקין ונקי פתח : כבוא פתח
 לתחלת חמלה ונתחיל וזה חמלה עור (ומחלל ל"ז) וכן חמ"ו ושבח
 ענין וכן קוס : י . קלן **רשמע** עיניהם כח"ז עומדים :
 גניחו וכו'ן כבוא ופתח טכ"ל . ודף פ"ו הודע עם דומים אחרים
 כסם כבוא לכו וכן בליון וכו' אור נחמה חזיקי הכונעס קריבס ויחפס
 פתח עם הכבוא כמו ופתח **שחדר** גערי (ויורו ו) ופעמים גם ללא אור נחמה
 חזיקי הכונעס קריבס . ויחפס פתח עם הכבוא כמו **רפשב** שכו
 עומר (ויוב"ל) או כבוא חזיקי עם הכריב כמו ודף **סבכ"ב** היער
 (ישעי' ו) וזכ"פ ח"ז נקוד פתח עם כבוא חמל קורא . כבוא כמו שחל
 ופתחיון **בשקחות** חמים (פרשת ויאל) והיה **בכרב"ב איש** (שמואל
 א' ט"ו) . **קרקום שוא** וכו' חס' .
 (שפי' ל"ו) **ושנתה** . כבוא טוב (ק"ט) חס' חס'
 כבוא' נחלקין כבוא חס ואל יקרא כמו שחל ופתח כמו
 כמלך שגראש"ה וכו' .
 (מנחתם חס) . וסגור דלתך
 וסגור דלתך

מזודת רוד
 ופתח הכריב לכס כמכמה מצלי פרוצו פחד העו"ג .
 וסאווריס על כי ילכו ממנה בדרך סוולה לא אכחוש עקלקות .
 (יא) מקול מחצצים . ר"ל תחלום מה שהיה שמיש קול מורים
 הו"ס אשר וכו' בין הסולכים לשבט מים ימולן הקול הזה ישמע
 עמם קול מספרים לדקות ה' והם הלדקות שמשע להערים הכפרים
 שישראל אשר היו טוממם כי אז כזיתם התפעש חורו וירדו עם ה'
 פירוש

איר אל"י שיהו רעם אונ דער צייקט דיא הילף פון
 גאט : (יא) מקול מחצצים פון ווענין דעם קול פון די
 שארין פלוקר די עכומ"ז ווס האבן גלונגט אוף אייך
 בין משאכס צווישן די שפעיר פלומר ביי די ערטיר
 ווס מען גייט אהין וואסר שעפן אונ היינט המ אייך
 גאט גהאלפן פון ווי . דרום שם יתנו זאקן די שרים
 אונ שחרים דארטן די ציילן צדקות ה' דיא חסדים
 אונ צדקות פון גאט צדקת די צדקות ווס גאט המ
 גימון פרוצו ביישראל דם די ישראל מעגן בייניט ויצן
 אין אופני שמיטע אן דענקטס מאל אז גאט המ ווי
 גהאלפן ירדו לשערים האבן ווי גנידקט אין ויערע
 אופני שמיטע עם ה' גאמס פאלק ווס פריער האבן
 זיי גמחט אנמלופן פר די עכומ"ז אין די פעסקע

די

בַּשָּׁבֶט סֵפֶר : מוּ וְשָׂרֵי בְּיַשְׁשָׁכָר עַם--
 דְּבַרְהוּ וַיִּשְׁשָׁכָר בֶּן בְּרָק בַּעֲמֶק שֵׁלַח
 בְּרַגְלָיו בַּפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדֻלִים חֲקָקוּ--
 לָב : מוּ לָמָּה יֵשְׁבֶתָ בֵּין הַמִּשְׁפָּטִים
 לִשְׁמֹעַ שְׂרָקוֹת עֵדְרִים לְפַלְגוֹת רְאוּבֵן
 גְּדֻלִים חֲקָקֵי לָב : יוֹגֵלְעָד בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן

חד : מו וברקבי ויששכר
 משתמעין למילי דבורה
 ושאר שבטא ויששכר
 משמשין קדם ברק
 משתלחין בקרוי משקא
 לקל אחר דצורה לפתח
 בתשלחתיה אזלין
 בגרעית ראובן סגיאין
 נקלי לבא : מו למה
 תהוון ממשרת קרבא
 למתב בין החומין
 בקרשה ארחא למשמע
 בשורתא דא מן דא

שכן
 לְבָרַק אַהֲוֹן אַמְרִין דִּילָךְ אַנְחָא לְמִסְקָא אַתּוּן אַמְרִין דִּילָךְ אַנְחָא לְמִשְׁמַע בְּשׂוּרָא לְמִידַע אַיְדָא
 הַיָּא מִשְׁרֵיָא נַחְתָּא בְּקַרְבָּא לְמַהֲוֵי עַמִּיה אִיבְדִין פֶּשֶׁר לְמַעְבַּד לְכוּן דְּבִיה רְאוּבֵן הָלָא יַדְעִיתוּן
 דְּקַדְמוּהֵי נִלְוֵן מִחֻשְׁבוֹת לָבָא : יוֹ דְּבִיה גִּלְעָד בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא שְׁוֹן וְדְבִיה דֵּן גִּוּוּ עֶבְרוּ

רש"י
 (מו) ושרי ביששכר : שרים שנתשכרו עסקיהם וכו' ויששכר בן ברק יצא עם
 שר והרומים להם וכן שבט יששכר יצא לו וכן ברק יצא עם
 דבורה : בעמק שלח ברנאיו , שלא שאל בתהה לביב מרוב
 חפצו למלחמה אבל בפלגות ראוּבֵן שנפלגו ונתחלק שבט הירדן
 ולא בא למלחמה גדולים הם חקקי וחקרי לבו עליו :
 (מז) ואמר לו למה ישבת בין המשפטים הם מפרטת גדרות
 הבא לטמוע שרידי גדרים כלומר יושב ובושה ולא חששת
 למלחמת ישראל אשר בארץ בנין ולא באת לעורם למלחמה
 הזאת : (יז) וכן גלעד , ששכן בעבר הירדן ולא בא למלחמה ויש
 ולכל זרכי המלחמה : בפלגות ראוּבֵן , אבל בחילוקי לבו כל ראוּבֵן רבו חקקי לב כללי ליבא ערמומות ומה היא
 ערמומותו יש לו בין משפתי המלחמה לשמוע מי נוטה ויהיה עמו ; (מז) שרקות עדרים , לשמוע קול עדרי
 המלחמה למי קול ענות גבורה ולמי קול ענות חלשה : (יז) בעבר הירדן שכן , ולא בא אל המלחמה וכן דן
 רב"ב

למלחמה וכן הענין מוזכר : (טז) ושרי ביששכר , והבנים שהם
 ביששכר ג"כ ירדו עם דבורה ויששכר נכללו בן שמע לעלם
 דבורה ברק פד בעצמם שונה בגלוי בעלם דבורה כמו שאמר וישל
 בגלוי עשה' הללו איב ואלום בפלגות ראוּבֵן גדולים חקקי לב :
 (טז) וסכה תהא עליו למה יכתב בין המשפטים צמחון ולא התחברם
 מצורת דוד

(טז) ושרי ביששכר , ר"ל שרי הכהנים ביששכר יסבו בכל עת עם
 דבורה לגמד ביבחהל חק ונבטע ומ"ם ומנטי יששכר יודעי בינה
 לעמיה וכו' (ד"ה ט"ז) ולא כמו ר"ל מנול' לכתב במלחמה ויששכר
 עכ"ז עבה כן כמו ברק וירד למלחמה מנחם : בעמק שלח ברנאיו ,
 כי למעלה תהא שאלמה דבורה , לברק לרעה מן הכר אל העמק
 לקראת המלחמה ושמע ברק חלים וירדו להם אמרה גם דיה עבה
 יששכר נבדק כי צמחן אהב שלח לרעה בה בדבר ה' ש"י דבורה
 בה ירד בגלוי של ברק ר"ל עם הלוי והחריבו ולא פחד לרעה אל
 סעב וזמני הכבוד יימה הדרכ לברק שהיה שר הצבא) : בפלגות ראוּבֵן , ר"ל אל כל השבטים האלו אל פחדו מלכוד למלחמה אם צמחן
 ולא כדמיה אל בעתוד לחלם בפלגות ראוּבֵן לחק ונפדו מן המלחמה הם גדולים עמם חקקי לב ר"ל היה ראוּבֵן לחסוד
 בנות מהצטנוד לב להבין הדבר עם זה היה לו מחלק מן המלחמה : (טז) למה ישבת בין המשפטים , ר"ל וחס מביד לנחם שאלמה
 מונח לו לרעה מהתה נבא ח"כ מהתהל עמם ישבת סמחמות עמם סידון בין גמול א"י וכן גמול כמור' הלא מקום סכנה הוא לנחם על
 הספר ויודעו הכתה היה גמול לנחם עם : לשמוע וכו' , ר"ל מה ששאלה הכתה היא צמחן חק ממה היה ולעידון מקיה (צמחן
 ל"ב) ודי שאלה היה נשבת דיה לשמוע שריקות העדרים והמקיה וכי לא עתה על דעתך שבע"כ חזר צמחמה בחינך יושב על
 הספר : לפלגות , הלא נחם ששכר לחוקן מן המלחמה ראוּבֵן לחקוי עליו לרעה חקקי לב להשליח לחמת ראוּבֵן (מז) גלעד וגרי , ר"ל אלם
 פירוש ע"מ

מלחמה (מו) ושרי ביששכר עם דבורה חק דיא הארן
 פון ששכר יששכר דם זענן מן מלחמודי הארץ כמיום זענן
 המוד גווען מיט דבורה צולערין הורה ומשפט צו
 די ישראל ויששכר אונ די איבריגי לייט פון שבט
 יששכר בו ברק זענן און אוו גווען מיט ברק צו
 טאן זיין גבאט געבט שלח ברנאיו אין דעם מאל איז
 דר יששכר ווארגשיקט מיטווייג פיס בלאמר מען
 דעט זיי גשיקט איין צו ואמלן דאס פאלק צואדער
 מלחמה אונר געזיגות ראובן אין דעם מיילינג פון
 דעם הארץ פון שבט ראובן דם זיין הארץ דעם זיך
 אפ גמיינליך פון די ישראל צו גיין מיט זיי אין דער
 מלחמה גדולים חקקי לב זענען גרויס אונ זיך דיא
 קריצלינג אונ מן השבות פון זיין הארץ זאגט דבורה :
 (מז) למה ישבת בין המשפטים ווארום ביסטע געעסן
 צווישן די גרענצין פון דר מלחמה דאס איז גווען
 לשבוע שרקות עדרים צוא הערין דאס גשריי פון דיא
 משענדרים בלאמר פון די מענטשן פון דר מלחמה
 נוער , עם נועט גובר זיין די מלחמה וועסט דו מיט
 אים

**שָׁכַן יָדוֹן לְמַה יַגִּיד אַנְיֹת אִשְׂרָיִיב
 לְחֹף יָמִים וְעַל-מַפְרָצָיו יִשְׁבּוּן: יח זְבִלֹן
 עִם חֶרֶף נִפְשׁוּ לְמוֹת וְנִפְתְּלֵי עַל מְרוֹמֵי
 שָׂדֶה: יט בְּאוֹמְלָכִים נִלְחָמוּ אוֹ נִלְחָמוּ
 מִלְכֵי כְנַעַן בְּתַעֲנֵךְ עַל-מֵי מְגִדוֹ בַּצַּע**

יִדְרָא וְשׂוּיָא נִקְסִיחוֹן
 בְּסַפְיִן דְּבֵית אֲשֵׁר עַל
 קַפְר וְיָמָא שְׂרוֹ קִרְוֵי
 עֲקִמְיָא דְפָגְרוּ קְבוּרָנָן
 וְיִתְיִבּוּ בְהוֹן: יח דְּבֵית
 זְבוּלָן לְקָבִיל עֲקִמְיָא
 דְגָדִיפּוּ קָדָם יי מְסִיר
 נִפְשִׁיחוֹן לְקַטְלָא אַנּוֹן
 וְדְבֵית נִפְתְּלֵי וְשִׁבְחוּנָן
 קָל עֲקִמְיָא אֲרַעָא: יט אַתָּה
 מִלְכֵיָא דְהוּוּ עִם סִיכְרָא

ת"א חרף ימים . מלכות יח

ואניחו קרבא כבן איתו קרבא מלכי כנען בתענך הוון שרן ומשן על מי מגדו קטון דקפא

כקף

הכנים ממונו כספיות לעמוד ולכרוח: ועל מפרציו . לשמור פריות ארצו: (יח) זבולון עם חרף וגו' . כזה נפשו והפקיר עלמו למוות כמלחמה עם חרף וכן נפתלי על מרומי שדה על הר תבור: (יט) בהענך על מי מגדו . הרגס ונתון כהענך הוון שרן ומשן על מי מגדו . ראש המהרה כהענך ומניני עד מי מגדו: בצע כקף לא לקחו .

למלחמה ישראל ואתה למה עשית בן אקף על פי שאתה חסר הפרוטה שלא דרך המיתה כלומר גלעד הלא שכן בעבר הירדן נבחר ליעור ישראל ואתה למה עשית בן אקף על פי שאתה חסר חלקו עם כמנו שאמר וזבילן לחוף ימים ישכון ואף על פי שכתבו בחלקו בול יפואלם כן לא היה יפר בחלקו אלא אנויות הירדן ר"ל שבער הירדן ובהר כשחר האויב והגיס נכסיו לעבר הירדן וכן י"ג ויגו ועברו וירגא ויגו: אשר ישל לחוף ימים . כי שיהיה חלקו ונורלו כמו שנאמר בנורלופא בכרכל הימה ואמר והיו תוצאותיו אכיה מחבל אכיה: ועל מפרציו ישכון . על מקומות הירדן לו בעירו ישכון שם מפחד ארובים לפיכך לא יבא למלחמה אלא עירו פרורתו וי"ח קריו עממיא וגו' . (ט) חרף נפשו למוות . ולח ויראם מפשו ומטר עצמו לפימה מרוב חפצו למלחמה ונפתלי כמו כן שם עצמו על מרומי שדה וי"ח דבית נפתלי ושבחונו על עממיא ארעא: (יט) בהענך על מי מגדו . הנקד ומגדו שני מקומות הם בחלק

לחמה והלא יכיר אומר שבא למלחמה ומכיר אבי גלעד וארץ גלעד לבית מכיר כמו שאמר ויהן את הגלעד למכיר בן מנשה . ויש לפרש כי בן משה שאמר גלעד בעבר הירדן שכן על בית יצור בן מנשה אכר שגם הוא היה חלקו בארץ הגלעד כמו שאמר ויאר בן מנשה הלך וילכוו את חותנתם ויש לפרש עוד כי בן משה נבחר בעבר הירדן הוא דרך תמיהה ואמר לראובן למה ישבת בביתך ולא באת למלחמה גלעד עשה כן כמו שנעשה אהרן וישב ושכן בעבר הירדן האחרון ובא לעורר למלחמה ישראל ואתה למה עשית בן אקף על פי שאתה חסר הפרוטה שלא דרך המיתה כלומר גלעד הלא שכן בעבר הירדן נבחר ליעור ישראל ואתה למה עשית בן אקף על פי שאתה חסר חלקו עם כמנו שאמר וזבילן לחוף ימים ישכון ואף על פי שכתבו בחלקו בול יפואלם כן לא היה יפר בחלקו אלא אנויות הירדן ר"ל שבער הירדן ובהר כשחר האויב והגיס נכסיו לעבר הירדן וכן י"ג ויגו ועברו וירגא ויגו: אשר ישל לחוף ימים . כי שיהיה חלקו ונורלו כמו שנאמר בנורלופא בכרכל הימה ואמר והיו תוצאותיו אכיה מחבל אכיה: ועל מפרציו ישכון . על מקומות הירדן לו בעירו ישכון שם מפחד ארובים לפיכך לא יבא למלחמה אלא עירו פרורתו וי"ח קריו עממיא וגו' . (ט) חרף נפשו למוות . ולח ויראם מפשו ומטר עצמו לפימה מרוב חפצו למלחמה ונפתלי כמו כן שם עצמו על מרומי שדה וי"ח דבית נפתלי ושבחונו על עממיא ארעא: (יט) בהענך על מי מגדו . הנקד ומגדו שני מקומות הם בחלק

מנחת שי

כמו שקדם והגיו חמה על דן למה יגיד אנויות הנח נחלתו לא היתה מעט הירדן ולא די סלח בה לעשות ה' הלא צדק והיפה שמו והלך עם קיעיו בעטב הירדן נחלתו כמו שח' הנה חרף יש לו נחלתו חס ללא כל לעזרה ה' כי הוא יבט על הספר ולא היה כלול למלכות הלו ולשכון על המקומות הקדושים חללו שאלו יכלו הם החובים: (יח) והמנס ויהן ונפתלי לחוף ושבחונו והוא כי וזבולון הוא עם שהקף נפשו למוות מרוב קלאחו להקם מחאויב ר"ל שגם עלמו לסכנה . וכן נפתלי יבט כי עשתי נפשו וזבולון היו החיל חסר עליו עם כקף על הר תבור שישו על מרומי שדה כי הוא חיל עם סוכרה ועם זה מנשו עלמם מנשו עלמם מנשו עלמם למלחמה מרוב צמחום כבס י' (יט) צלו מלמס נלחמו . ידעה מלמס כדמס

רדב"ג

כמו שקדם והגיו חמה על דן למה יגיד אנויות הנח נחלתו לא היתה מעט הירדן ולא די סלח בה לעשות ה' הלא צדק והיפה שמו והלך עם קיעיו בעטב הירדן נחלתו כמו שח' הנה חרף יש לו נחלתו חס ללא כל לעזרה ה' כי הוא יבט על הספר ולא היה כלול למלכות הלו ולשכון על המקומות הקדושים חללו שאלו יכלו הם החובים: (יח) והמנס ויהן ונפתלי לחוף ושבחונו והוא כי וזבולון הוא עם שהקף נפשו למוות מרוב קלאחו להקם מחאויב ר"ל שגם עלמו לסכנה . וכן נפתלי יבט כי עשתי נפשו וזבולון היו החיל חסר עליו עם כקף על הר תבור שישו על מרומי שדה כי הוא חיל עם סוכרה ועם זה מנשו עלמם מנשו עלמם מנשו עלמם למלחמה מרוב צמחום כבס י' (יט) צלו מלמס נלחמו . ידעה מלמס כדמס

מצודת ציון

מל כל העקס: (ח) יגור . ילכב כמו וגורו עלי עוים (חלמס ל"ט): אנויות . נחיות . חרף . ילכב הים וכן בחוף הים (דברים ח'): (יח) חרף . ענין ויזון מרומי . על כס: (יט) על מי . עד מי . בצע . וילכות הלה נחלתו קרובה למקום המלחמה ומדוע ח"כ צדק ולא בה למלחמה: אשר וגו' . ר"ל עם שגם חסר לא צדק ולא בעטב קח על פי נחלתו ולא בחוף הים כל הספר וירדן הנה פרזום ופרזום מכלו חומה ויהי שכן חלץ ענין הפרזום לכל יצאו חסר המצוה להקם חסר: (יח) זבולון וגו' . ר"ל חלום וזבולון עשה הטוב כי הוא עם חסר חסר רובא נפשו ענין למלחמה ולא וקרה נפשו צדיקו להקם על ידעה למלחמה: ונפתלי וגו' . ר"ל וגם נפתלי כמנוח לא חס נפשו על ממוני שדה עקרוס המלחמה (כס י' ה' הנה לקח למלחמה על זבולון ונפתלי חסר חסר למלחמה ויחר הסבבים מ"ע החדשה דבורס על לחובן ועל דן על סלח כלו מלמס נדק כבלי משה הסבבים: (יט) באו מלכות . ר"ל כבלי שכלל הנה לא כלו נערה חתימה ומלך ארמון לחתום בהו לעזרה סוכרה ולחמו בסוכרוס . את דעת העקס סוכרה נלחמו כעסורו מלכי כנען כדכ עס כי כמנך נלחמו וקלה המהנה הגיע עד מי מגדו: בצע . פירוש ע"מ

מל כל העקס: (ח) יגור . ילכב כמו וגורו עלי עוים (חלמס ל"ט): אנויות . נחיות . חרף . ילכב הים וכן בחוף הים (דברים ח'): (יח) חרף . ענין ויזון מרומי . על כס: (יט) על מי . עד מי . בצע . וילכות הלה נחלתו קרובה למקום המלחמה ומדוע ח"כ צדק ולא בה למלחמה: אשר וגו' . ר"ל עם שגם חסר לא צדק ולא בעטב קח על פי נחלתו ולא בחוף הים כל הספר וירדן הנה פרזום ופרזום מכלו חומה ויהי שכן חלץ ענין הפרזום לכל יצאו חסר המצוה להקם חסר: (יח) זבולון וגו' . ר"ל חלום וזבולון עשה הטוב כי הוא עם חסר חסר רובא נפשו ענין למלחמה ולא וקרה נפשו צדיקו להקם על ידעה למלחמה: ונפתלי וגו' . ר"ל וגם נפתלי כמנוח לא חס נפשו על ממוני שדה עקרוס המלחמה (כס י' ה' הנה לקח למלחמה על זבולון ונפתלי חסר חסר למלחמה ויחר הסבבים מ"ע החדשה דבורס על לחובן ועל דן על סלח כלו מלמס נדק כבלי משה הסבבים: (יט) באו מלכות . ר"ל כבלי שכלל הנה לא כלו נערה חתימה ומלך ארמון לחתום בהו לעזרה סוכרה ולחמו בסוכרוס . את דעת העקס סוכרה נלחמו כעסורו מלכי כנען כדכ עס כי כמנך נלחמו וקלה המהנה הגיע עד מי מגדו: בצע . פירוש ע"מ

אדם וגו' ויזיל גי' הם גוואגמ אף די גרענין . דרום וכל מפרציו ישבו האמ ער בדארפמ רען אף וינע אף גבראבינע ששעט פלוקר ווס וענן אופן אן איין מוינע צו הימן זי פד דעם שווא: (יח) וזבולון אפר שגמ וזבולון עם חרף דס איז איין פאלק ווס הם מבנה גווען ויין נפש אונ מפקיר גווען צו שטארקן איין דר מלחמה מיט ברק ונפתלי אונ שגמ נפתלי הם אוך מפקיר גווען ויין נפש אונ איז גנאנגן על מרומי שדה אוך די הף פון דעם פעלד דס און דער בארג תבור: (יט) באו מלכות נלחמו וקלה המהנה הגיע עד מי מגדו: בצע . מלכים

אדם הארמן לפימה ראיון צום צו מילוינג פון דעם הארמן פון ראובן וואס זיין הארץ איז אפ גמיינט גווען פון די ישראל' ילמס וענן גרום אונ פיל חקרי יל דס פארן שטינג פון זיין הארץ: (יח) גלעד גלעד קמ אוף יקעער זימס דרין גרום אונ איז אוך גימ נקוקן צו דר מלחמה ויה לשה יגור אנויות אונ שגמ דן ווארום הם ער איין גנאמלמט נעלמט אונ שישן צוא אנבלופן . אונ אוף שגמ אשר איז גימ קשה פאר ווס ער איז גימ נקוקן צו דר מלחמה ווארום אשר ישב לחוף ימים אשר איז נען בחוף הים די גארמן פון

כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ: מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ

הַכּוֹכָבִים מִמְּסַלּוֹתֵם נִלְחָמוּ עִם סִיסְרָא:

כֹּא נַחַל קִישׁוֹן גִּרְפֵּם נַחַל קְדוּמִים נַחַל

ת"ת מן שמים (לחם). נכנסו נח פסחים קיה מ"ק פסחדין לו: נחל קישון. פסחים קיה:

לֹא קָבְרוּ: כ מן שמיא
אֶתְנָה עֲמִידוֹ קָרָבָא
בְּאֶמְרַי דְּבִקְרִין פּוֹרְבָא
בְּכַבְשֵׁי דְבִרְיֵהוּן מִקּוּן
אֶתְנָה קָרָבָא עִם סִיסְרָא:
כֹּא נַחַל קִישׁוֹן פְּרִינִין
עָלְמָא דְאַתְעֵבִידוּ בִּיה

רש"י

הנס עלו לערת סיסרא לח בקשו ממנו שער: (כ) מן שמים
נחמיו. וחק הקב"ה שלה בס נכחיו סמינס רועים שום
נכר: ממסלוחם. לחש הכוכב כשמים וסופו בדרך מלחן
לחמו עבדו של רקיע כחכב כצין שמים לרחק שהכוכב
חקיע ברקיע כמין ענר דלתת מדת ארכו כעבדו של רקיע
ומן המקרה שמועד ממסילותם נלחמו חנו שומעין שעבדו
של רקיע כנובה שמים מן הארץ: (כא) גרפם. טלעט מן
העולם כמגפה זו שגורפת את האפר מן הכורה: נחל
קדומים. שנעשה ערב לים על זה מימות מלכים כדליתא
לפסיק מן שמים נלחמו ולפי דרך הדפשה לפי שתמלחמת היתה בערבה אשר על שפת נחל קישון היו נכספין נחל הן לברוח
הן לערוך מלחמה עם ישראל וכשילו המרכבות ככר במצרים
נחל ופצעו וזאף כן היו לישראל אלא שרכבו הנחל בעוז ועברוהו
נחל שגרם דרכה נפשי בעוז כי מן העמים נלחמו עמהם בעבורי ו"ת
תדרכי נפשי יכו דרושית נפשי קשילי גברתיין
בתקוף ופי' נחל קדומים נחל שהיה שם מקדם כאילו גברא שם
מקדם לתקם באיביה ה' על דרך כל פלג ה' למענה גו':
ר"כ"ג

רדק

כנשה ומן הנראה כי רהוקים היו זה מזה כבר שאמר ויושבי
תענך ובנותיה ויושבי מגדו ובנותיה אי"כ מהו שאמר בתענך
על מי מגידו ויתכן לפרש כי באו מלכי כנען להלחם והוא מיסרא
ואשר באו עמו להלחם בתענך והיו חילותיו כל כך רבים שהיו
מגינים עד מי מגדו וכת"י בתענך הו"ו שרן ובפניו על מי מגדו:
בצע כסף לא לקחו. לא היו לוקחין שום כסמן כמני ישראל
שהיו נופלים בידים אלא היו הורגים אותם: (ק) מן שמים
נלחמו. כל כד הוה הצנחון נדלו שצנחו ישראל חיל מיסרא כאילו
מן השמים נלחמו עם סיסרא: הכוכבים במסילותם. על דרך
שמה ונתת ה' גבוריך ודרך הדרש כי הכוכבים חספון איהם
היו לובשים שריגונים ומרוב חמדותיו היו נכספין נחל קישון
לחלקו וישפם נחל לחלק כמך פסוק נחל קישון גרפם
לפסיק מן שמים נלחמו ולפי דרך הדפשה לפי שתמלחמת היתה בערבה אשר על שפת נחל קישון היו נכספין נחל הן לברוח
הן לערוך מלחמה עם ישראל וכשילו המרכבות ככר במצרים
נחל ופצעו וזאף כן היו לישראל אלא שרכבו הנחל בעוז ועברוהו
נחל שגרם דרכה נפשי בעוז כי מן העמים נלחמו עמהם בעבורי ו"ת
תדרכי נפשי יכו דרושית נפשי קשילי גברתיין
בתקוף ופי' נחל קדומים נחל שהיה שם מקדם כאילו גברא שם
מקדם לתקם באיביה ה' על דרך כל פלג ה' למענה גו':
ר"כ"ג

מצודת דוד

נחל לנהוג היום משפחות כנען ידעו עם סיסרא להלחם עם יבר'
ונחמו לו: חלבי כנען בחתנך ועל מי מגדו וכן המהומות שהיו
מובטים לכבש בקלות וכל כך היו הפלים לכבש ביערמל שלא לקחו
דלת כסף על זה מ"קין מלך כנען כמנהג בני שמיים תחת המלך שהם
יבאם ופצעו וזאף כן היו לישראל אלא שרכבו הנחל בעוז ועברוהו
נחל שגרם דרכה נפשי בעוז כי מן העמים נלחמו עמהם בעבורי ו"ת
תדרכי נפשי יכו דרושית נפשי קשילי גברתיין
בתקוף ופי' נחל קדומים נחל שהיה שם מקדם כאילו גברא שם
מקדם לתקם באיביה ה' על דרך כל פלג ה' למענה גו':
ר"כ"ג

מצודת דוד

נחל לנהוג היום משפחות כנען ידעו עם סיסרא להלחם עם יבר'
ונחמו לו: חלבי כנען בחתנך ועל מי מגדו וכן המהומות שהיו
מובטים לכבש בקלות וכל כך היו הפלים לכבש ביערמל שלא לקחו
דלת כסף על זה מ"קין מלך כנען כמנהג בני שמיים תחת המלך שהם
יבאם ופצעו וזאף כן היו לישראל אלא שרכבו הנחל בעוז ועברוהו
נחל שגרם דרכה נפשי בעוז כי מן העמים נלחמו עמהם בעבורי ו"ת
תדרכי נפשי יכו דרושית נפשי קשילי גברתיין
בתקוף ופי' נחל קדומים נחל שהיה שם מקדם כאילו גברא שם
מקדם לתקם באיביה ה' על דרך כל פלג ה' למענה גו':
ר"כ"ג

מצודת דוד

כנעס עלו צנחמו ולא לקחו בככרם עלע כסף ואמרה
מחתיצתם הלא היו"י עלו כהנס צנחה מיסרלה ומדוע לא
בא לקחין וכן צנחת חתיכס: (כ) מן שמים נלחמו. ר"ל חלם
נכ כבלתם נלפ סיסרלה וכלה מן השמים נלחמו עמו וכלת הכוכבים
כרו ממסילותם ומקרו ונבלס יודו ונלחמו עם סיסרלה וז"ל אמרו:
הנהל: (כא) נחל קישון גרפם. כי המלחמה היתה בשפת נחל וצום
נחל אשר היה מקדם נחל קישון הלא מטעם כי עד אשר

מצודת דוד

כנעס עלו צנחמו ולא לקחו בככרם עלע כסף ואמרה
מחתיצתם הלא היו"י עלו כהנס צנחה מיסרלה ומדוע לא
בא לקחין וכן צנחת חתיכס: (כ) מן שמים נלחמו. ר"ל חלם
נכ כבלתם נלפ סיסרלה וכלה מן השמים נלחמו עמו וכלת הכוכבים
כרו ממסילותם ומקרו ונבלס יודו ונלחמו עם סיסרלה וז"ל אמרו:
הנהל: (כא) נחל קישון גרפם. כי המלחמה היתה בשפת נחל וצום
נחל אשר היה מקדם נחל קישון הלא מטעם כי עד אשר

פירוש ע"מ

מלכים און האבן מלחמה הגאלטין אי דענקטמאל
האבן מלחמה הגאלטין די מלכים פון גנען בתענך
על מי מגדו אין דר שקאט תענך האבן זיי גרוט און
זען גווען אזו פיר דם זיי האבן גנרייכט פון דעם
נואקר פון מגדו בצע כסף לא לקחו און קיין געלט
האבן ניט גנובן די מלכים וום זען גקובן העלפן
סיסרא נאר אום ויקט: (כ) און דרום קט גאט און
זיי גשיקט אזו איין מיל וואס האבן קיין געלט ניט
גנובן נאר אום ויקט. דהיינו פון שמים נלחמו הכוכבים
פון דעם היכה האבן מלחמה הגאלטין די שפערין
מסילותם נלחמו עם סיסרא פון זייער שפען האבן זייא
מלחמה הגאלטין מים סיסרא פלוקר איין עק
שפערין איז גווען מים היקל וום דארטן איז זייער
שפען און טרים און דער אנדר עק שפערין איז
גווען און דר ערד. פון באן האבן אינגרי חקמים
אפ גלענקט אז דיא גרעב פון דעם היקל איז אזו
נייט ווי דער היקל איז פון דר ערד: (כא) נחל קישון
גרפם דער מייך קישון קט זיי אום גקעקט פון דער

פירוש ע"מ

מלכים און האבן מלחמה הגאלטין אי דענקטמאל
האבן מלחמה הגאלטין די מלכים פון גנען בתענך
על מי מגדו אין דר שקאט תענך האבן זיי גרוט און
זען גווען אזו פיר דם זיי האבן גנרייכט פון דעם
נואקר פון מגדו בצע כסף לא לקחו און קיין געלט
האבן ניט גנובן די מלכים וום זען גקובן העלפן
סיסרא נאר אום ויקט: (כ) און דרום קט גאט און
זיי גשיקט אזו איין מיל וואס האבן קיין געלט ניט
גנובן נאר אום ויקט. דהיינו פון שמים נלחמו הכוכבים
פון דעם היכה האבן מלחמה הגאלטין די שפערין
מסילותם נלחמו עם סיסרא פון זייער שפען האבן זייא
מלחמה הגאלטין מים סיסרא פלוקר איין עק
שפערין איז גווען מים היקל וום דארטן איז זייער
שפען און טרים און דער אנדר עק שפערין איז
גווען און דר ערד. פון באן האבן אינגרי חקמים
אפ גלענקט אז דיא גרעב פון דעם היקל איז אזו
נייט ווי דער היקל איז פון דר ערד: (כא) נחל קישון
גרפם דער מייך קישון קט זיי אום גקעקט פון דער

קִישוֹן תִּדְרְכֵי נַפְשִׁי עֹז: כִּב אִז הִלְמֹו

עֲקֵבֵי סוּס מִדְהָרוֹת דְּהָרוֹת אֲבִירֹו:

בִּנ אֹורוֹ מִרוֹז אֲמַר מִלֶּאךְ יְהוָה אֲרוֹ

אֲרוֹר יִשְׁבִּיחַ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֹזֶרֶת יְהוָה

לְעֹזֶרֶת יְהוָה בַּגְּבוּרִים יְכִי תִבְרַךְ מְנַשִּׁים

יַעַל אִשֶׁת תִּבְרַךְ הַקִּינִי מְנַשִּׁים בְּאֵהֶל

רָבָא אֲרוֹ מַרוֹ. מִקַּט שְׁטוּטוֹ לֹ: אֲרוֹר שְׁבִיחַ. מִקַּט שְׁטוּטוֹ לֹ עֵבֶר וְהַחֲקוּ: הַחֲקוּ מִכֹּסִים. נִיר כִּב מִבְּרִיחַ קֵד הַחֲקוּ:

נסין ונבדון מלמדיו
לוישראל הוא נחלא
נפשי קמילי גבריהון
בתיקוף: כב כבן
אשתלפא מופרי
סוקתהון מפנוכא
דבהה קפניה קדם
תיכי גדרוהי:
כ לומר מרוז אמר ברק
נביא דין לומר ונקרו
ית וקבא ארי לא אתו
קסעון עמא דבר אגים
ברדא מנשיא דמשקשין
רשי כבהי

רשי כבהי
כפסמים: הדרכי נפשי. כרגלים את עוז נבדורי כענן:
(כב) הלמו עקבי סוס. נשתלפו טלפי סוסיהם שהיה
הוס הכובע מרתח את הטעם והאפורן שנטמה כמו שמוגין
את הרגלים כדומהין והטלפים שמהות מתוך שנתלפו
נהלמו הרגלים: כדהרות דהרות אביריו. שהיו
מקודים את סוסיהם כמלחמה כמו וסוס דוהר. הוא לאון
הרקדת הסוס: (כג) אורו מרוז. אמרו לה כוכבך הוא
ואמרו לה נכרת השכיבך הוא והיה סמך למקום המלחמה
ולא בא: אמר מלאך ה'. אמר אתם כשליחתו של
הק"ה: יושביה. היושבים בלרבע ארבע שגלו כד' מאות
שפורי שמתיה ברק למרוז: ל'עזרת ה'. ככיוול שמי שהוא עוזר
את ה' (ע' רשי' ניר כ"ג) שנאמר כה הנה בזהל. רבקה שנאמר
כה ויביאה יצחק האלהה. רחל ולאה שנאמר כהן
ולא מהל לאה וגו': מנשים באהל הבורך. יעל. למה הן ילדו
וגידלו ואם לא יעל הרי הרשע הזה בא ומאבדן. כך

רד"ק
(כב) או הלמו. פועל עומד כאילו אמר נהלמו עקבי הסוסים
מרוז מרוצתם במלחמה. ח"ש מדהרות דהרות אביריו מה
שפכה הסוס ככה על הראין בעת המרוצה ושלל בעת המרוצה
שנראה כמקורד הקרא דהירא וכן וסוס דוהר וסרכבה מוקדה.
ואמר עקבי סוס כי בעקבים אין פרסה לפיכך אמר כי נהלמו
עקבי סוס ככה מכת הסוס האין. ושם אביריו על הפרשים
או על הסוסים: (כג) אורו מרוז. שם עיר קרובה במקום
המלחמה לא בא לעזרת לפיכך קלה אותם אבל הדוחקים
שלא באו לא קלה אותם: אמר מלאך ה'. כמשמעו כי נביאה
היתה דבורה ועל פי הנבואה אמרה זה ויהי אמר ברק נביא
דה: (כד) הבורך. מרוז תהיה אורחה אבל על תהיה ברוכה
שחיתה וזיה לעזרת ה' במקום שהיה שם באהלה ויותר
שפורי שמתיה ברק למרוז: ל'עזרת ה'. ככיוול שמי שהוא עוזר
את ה' (ע' רשי' ניר כ"ג) שנאמר כה הנה בזהל. רבקה שנאמר
כה ויביאה יצחק האלהה. רחל ולאה שנאמר כהן
ולא מהל לאה וגו': מנשים באהל הבורך. יעל. למה הן ילדו
וגידלו ואם לא יעל הרי הרשע הזה בא ומאבדן. כך

רד"ב
ויסירום ממקומם אכל היו דוכין שם בעוז ותוקף זה היה שלא
נדול דומה לזאבין מה לפלל שהיה לישראל על ע"ס סוף: (כז) כל
הלמו. או כהלמו וכשבני עקבי סוס סכרם שלא כעבר להם כה
מחוק מרולתם והכותם ככה שלאן כשהסוסים נבדורי סוכרם ולא
מרוז המים שבעו שם היו מקצות סוסיהם מלחו נשברו ולא יכלו
לנה אלא כעז כפס: (כג) חזקו עיר גדולה קצובה למקום המלחמה: אמר מלאך ה'. זאת הכנראה ששיר
קדושים: (כד) חזקו מנשים. המים יעל שהיה כדוכה כי עזרה

מנחת שי
הפסחים: (כב) עקבי סוס. כפסמים: ידומים יעום הק"ף דגמה: (כג) אורו
מרוז. פליגי דיה שבי וכתבתי להם חסר זה מלה ונקראה גדולה נחמל כלן
על אורו כי חסר (ובמשולל י"ן) על סוס כי אורו עירי נחמל ג' דין
חסר מרוז כי שולל מלה ומג' אורו י' מלכו ומ' אורו מרוז כי כפסוק אורו
כאלו להם כה לזום ולשכח שיהיה העיון בה כי אז כחל הקיון
לנה אלא כעז כפס: (כג) חזקו עיר גדולה קצובה למקום המלחמה: אמר מלאך ה'. זאת הכנראה ששיר
קדושים: (כד) חזקו מנשים. המים יעל שהיה כדוכה כי עזרה

מצודת דוד
אשר שטפו המ"ו: (כב) או הלמו וגו'. ר"ל כי כדלוחם הנחל
שוקף נכו לפשם על הסוסים ואז הכו ונשברו עקבי הסוס מן
הדהכות ולגיות שטפו עמסם אשכיו כגזורים וזככי הסוסים או
מלת אשכיו מזה על הסוסים ור"ל מן הדהכות שטפו סוסיו
המקוים: (כג) אורו מרוז. קללו אחס את המקום מרוז: אמר וגו'.
המלאך אמר לקללו ונכונתם למנה: אורו וגו'. ר"ל קללו למר
למקום המלחמה: לעזרת ה' בגבורים. כפלה הדבר לפרש בלוי
יעל ופכה לעזרת עם ה' עליו שפמרה לקלל יושבי עמון ופכה הכל יעל

פירוש ע"מ
פון די גבורים פון גנען: (ב) אז הלמו עקבי סוס דענסט
מאר וענן צו קלאפט גנארן די קלאין פון די פערד
פון סוכרא מדהרות פון דעם שפרינגן דהרות אבירי
דאס שפרינגן פון זייני שטארקי ברוקר וואס זיינע
שטארקי לייט האקיין גמאכט שפרינגן זייער פערד
אין דר מאכטם. רשי שרייבט די שטערן האקן
היים מאכטם לייט וענן די קלאין פון די פערד
אראפ גמאקן און מחמת דעם וענן דיא פים צוא
קלאפט גנארן: (כג) אורו מרוז שיעלם דיא שטאמ
מרוז אמר מלאך ה' נאמט דר שליח פון גאט דאס איז
ברק אורו שיעלם זיא אורו יושביה פר שאקטן זיין

**וּמַחְצֶה וְחֹלְפָה רָקְתוּ : כִּי בֵּין רִגְלֶיהָ
כָּרַע נָפֶל שָׁכַב בֵּין רִגְלֶיהָ כָּרַע נָפֶל
בְּאִשֶּׁר כָּרַע שָׁם נָפֶל שָׁדוּד : כִּי בַעַד
הַחֲלוֹן נִשְׁקַפָּה וְתִיבֵב אִם סִסְרָא בַעַד
הָאִשְׁנָב מִדּוּעַ בִּשְׁשׁ רַכְבּוֹ לְבֹא מִדּוּעַ
אַחֲרוֹ פַּעַמִּי מִרַכְבוֹתָיו : כִּי חֲכָמוֹת
שְׂרוֹתֵיהָ תַעֲנֶנָּה אַף־יִהְיֶה תָשִׁיב
אֲמַרְיָה לָהּ : הֲלֹא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שְׁלָל**

סבבת הישיה פצעה
מוחיה אעברת סבבא
פצעה: כי בין רגליה
כרע נפל שכיב בין
רגליה כרע נפל באמר
דכרע סקן נפל בזווא
סיסרא: כי מן חקא
אסתכבא ופוקא
אמיה דסיסרא מפני
אעוקא אסתבא קא דין
אוהרא דתיבובי
דסיסרא פרי מלמית
קא בין אתעבורהיא
דבון פוקן לי אגרת
נצחין: כס חכמות
פריסתהוהא שקין לה אף
היא פחוקא מהבא

ת"א כרע נפל: וימות קד נמר כס סכסודין קד כריות: כי כרע החלון: ד"ה לו וזה שלק (עצום ה'): חכמות חכמות
קמין מן מר: קמין בוק

ואמרה למישר להן: ל הלא ימצאו שפחין ספגנין בוקא יתבין גבר ובימיה קל חד וחד
רד"ק

במקום שנדרשים והמחך והחלו שמעבירין על הדחך
שמעביר כל בה שעלית: ובחצה: מן ומחך ככרו: וחלפה:
העבירה היורה ברכתו ובתי"ו איברת בצדעיה או יורה וחלפה
מן וילוף ויסוד שהוא לשון כרית: (כז) בין רגליה כרע נפל:
בן פגרה הלשון לפסול הדברים כדי לחוקק והענין כי כרע
כריעה שלא ציתה לו תקומה והוא שאמר באשר כרע שם נפל
שדורש"ש בו דרש והוא רחוק כי יש בפסוק שבעה בין כרע
ונפל ושכב ואמר כי שבע בעילות בעל אהור רשע ליעל אהור
היום ובה שכתבו למעלה במלת שמיכה מכתושי וה דרש:
(כח) תיבוב: הריעה מהרגם תרועה יבבא או"ה ואודיקה לי
הבטח: האשגב: כפר החלוק וכן בעד אשגב נשקפתי:
(כט) תעננה: כל אחת מן החכמות הענה אותה: אף היא
אם סיסרא: תשיב אמרה לה: היא בעצבת כמו שהחכמות
משיבות לה כן היתה היא בעצבת משיבת ואמרת כי בעבור
זה אחרו מפני מרכבותיו: (ל) הלא ימצאו יחלקו שלל: ימצאו שלל

לשון חיקוי: ובחצה: לשון מחך: וחלפה: ויאל מלד אחר:
(כז) והיבב: לשון דבור כמו ינו שפתיס ורבותינו
פירסכוו לשון גניחה כתרועה דמתרגמינן יבבא: ואני אומר
לשון ראייה כמו צבת עינו וכן חכרו מנהס: האשגב. הלון:
(כט) הכבייה שרוריה העננה: החכמות כשכרותיה
לכך נקוד חו"ה פת"ח: החמות שהוא כס דבר נקוד חט"ף
קמ"ץ כמו רלמות לאויל חכמות וזה נקוד חכמות וכן חכמות
נשים צנתה ציתה חכמות שנכסיו: העננה: דגשות של
נו"ן משמעת במקום נו"ן שלישי ופירושו תעניה אותה
דגשות נון משמעת במקום אותה כמו מרכבת תעניה: אף
היא השיב אמרה: תמוהין לעלמה מה אלי תמהה
תמה על עכוז בני: (ל) הלא ימצאו יחלקו שלל:

מנחת שי
מדייקים ב' חסר: (כח) כשש: הכין צלילי וכן חזרו כי כשש (כט) חכמות:
החית כשש: ומסורת ב' חסרו: חכמות שיש (כ"א) ויבבא חכמות
קמין חט"ף: חכמיה: מנח: ספיה כ"י מדייקין י:
מלא יוד וזה כ"ן חסר דגש כמו עיני חכמיה כ"י (כ"ב) וימות כפחות
(כ"ג) ע"ה מלך נשין ויחלוק וימחה דרש (פ"ה) (ל) הלא: כספיהס

מוות אותה וגם היא בצלמה היתה משיבה לדברים ואמרת מה
מצורת ציון

על הפרס להסיר העודס: ובחצה: ענין גוע ועוכה כמו עמך ולא
(תלמיס ע"ה): וחלפה: ענין טכסיה מעבר לעבר כמו וחקל ויחסידיה
(שפיס ע"ה): רקתו: הוא החקס סללל הסיין: (כז) כרע: ענין
שעלה על הכסכים: שדוד: יבבו ויבבד כמו ואחסל אל שדוד (שס
ל"ג): (כח) בעד: ענין שגפא: ענין כסמיה כמו וישף שיבמלך
(כ"ד) חכמיה (ל"ו) ואמר בלשון נפל על כי גם היא נכפסה למדייט
כ: ותיבב: ענין ללה לו תרועה ח"ה יבס וקול החיטוס היא
כיללס: האשגב: הוא כעין חלון כען בעד אשגב: שקפתי: משלי
(י'): ברוש: ענין חלוק כמו טישש משה (שמות ל"ג): פעמי:
לגדה והלוק כמו וישל לדרך פעמי (תלמיס ע"ה): חעננה:
כל אלה הענה ומתבי: (ל) רחם רחמתיס: ר"ל עלמה ובתי עלמות

פירוש
אוף דר אנדרער נייט: (כז) בין רגליה כרע נפל שכיב
צווישן אירע פיס האט סיסרא גקניעט אונ איז
גלעגן בין רגליה כרע נפל צווישן אירע פיס האט ער
גקניעט אונ איז גפאלן באשר גיב אין דעם אורט
וויא ער האט גקניעט שם נפל שדוד דארטן איז גפאלן
דר דאָר סיסרא: (כח) בעד בחלון נשקפה דורך דעם
פגענצטער איז זיא ווארן גקוקט געבב איז זיא האט

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
 וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־מֶדִין שֶׁבַע שָׁנִים :
 וַיִּתְּעוּ יַד־מֶדִין עַל־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מֶדִין
 עָשׂוּ־לָהֶם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמְּנַהְרֹת
 אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת־הַמְּעָרוֹת וְאֶת־
 הַמְּצֻדוֹת : וַיְהִי אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעַלָּה
 מֶדִין וְעַמְלֶק וּבְנֵי־קָדָם וְעָלוּ עֲלָיו :

שָׁנִים : * וַיַּעֲבְדוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל דְּבִישׁ קָדָם וְ
 וּמִסְרָנֹן וְ בִידָא
 מְדִינָאֵי שֶׁבַע שָׁנִים :
 בְּתַקְפֵּיהּ יַד מְדִינָאֵי
 עַל יִשְׂרָאֵל מִן קָדָם
 מְדִינָאֵי עָבְדוּ לָהֶן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְהַ מְמֹרִיתָא
 דְּבְמִינָאֵי וְהַ מְעָרָא
 וְהַ מְצֻדָּתָא : ג וְהָיָה
 כִּד זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלְיוּ
 מְדִינָאֵי וְעַמְלֶקָא וּבְנֵי
 מְדִינָתָא וְעָלְיוּ עֲלָיו :

ה' א' אס ויהי ויהי : כ"ט ט :

ו (א) ויעשו הרע. עד כאן נאמר ויוסיפו שהיה נאמר
 חטא על חטא כל בשרה עד ומחל להם כל אשר עשו
 ועכשיו מתחילין להחזיק כי נדרש באגדת תהלים :
 (ב) המנהרות. ממעוריתא ובלשון לע"ו ונדו"ש ועל שם
 לוי וזכ"ל בלע"ז : מערות. גרופ"ה בלע"ו מלכות
 רכ"ב ג

הוא חצי היום בן יהוה אהבו השם וברוך הילכים וחוקים ויהי
 והמהווה דקריא יהוה עתדין גוי : (ג) המנהרות. כמו מערות
 ויש להם חלון בלעלה שהכנסו מבנה האורה והפניו זה נקראו
 מנהרות : המצודות. מבצרים חוקים : (ד) והיה אם זרע. כאשר
 שטעין נאמר קטן במקום שהיו ניכר קורין מנהרות.
 מנחת שי

ו (ה) והעו יד מדין. כפיין בקטן והיה חטוף מ"ש לשל סוף ג' א
 שליטה והיא שכבר היה אור השמש נכה פני סיסרל ועמו והיה משים סמויים בעיניהם וזה המנהל בדבורי זה הדיכטים ממלכותם עם פניה
 עם סיסרל : השלישית הוא להודיע לחמה הנבואה חף על פי שיתרם מ"ו אלה כי לא נפל דבר בדבורי שידור בדבורי זה הספור. וכמו
 לפרסום לחמה הנבואה אז וכמו שרלל לכת דבורי משע וכלי מלחמה מעטים להלחם עם סיסרל וכמו והואו עם תכלית כמו ונדרשו
 וכמו כלי המלחמה אשר להם הרביעי הוא להודיע כי בתחבולות ראוי שיחברג האדם להגיע אל תכלי כוונתו וזה ספק כי יעל מפני ראות
 שיפול סיסרל בידה הרהל לו כי היה המלך מלה צללנו וככחה אותו כדי שלא ילכוה עם העובדים והשבים ומכנה עם זה ששכרה אותו
 ומכנס עם המוסף והיה נקל לה לרובו : החמישי הוא להודיע כי ביום טובה ראוי להיות טוב וזה ראוי למלכות בשם אשר ית לאל
 ידו שיסבב תמנו לו ההלכה ביהור שלם שבפנים ולא יקל מזה הלא תראה כי בדרך חפ"ס שראה שגשג כל מהה סיסרל לפי חכך לא
 גשגל עד לחך השתדל בתכלית מה שבפנים על הרימת סיסרל פן ישוב אל לחויו וישור להרע לישלל : השישי הוא להודיע לתת תורה לשי"ו
 על עם שגמל מתיבותי כי עם שזה כבר לאו כחה זו חועלת להביא האכזבים להאמין בכל הטובות בלא חששו וזה שיהי בדבורי תורה היות
 ומתנה תורה לשי יתעבה כעל כל אשר יגמלו : השביעי הוא להודיע שראוי לכל אדם שיאמין בישור הנבואה וזה נתנו אשר לא כלו לנרות
 ה' נבצורים כעג מנחה סיסרל ותקבלו יושבי ארץ מלח המס יתבדך : השמיני הוא לפרסם גמל לחמוות ההם והיותם פלונים בעציות
 ולזה הקריאה אס סיסרל כספור הנהיה סיסרל להם כחמחים לראש גבר וכבר פרסמיהם החול"ג' מנחגיגיהם הפתוחים עוד ספק שטבו
 בני ישראל נהרע בעיני ה' אחר מות דבורה וזה נתנם הכס ביד מדין ו' טעם ותקפה יד מדין מלה על יבשלל מד שסורסו
 לעשות להם כהרים מנחות וכן מעלות שיש ביד כהו חלוטות חכנס עמן אורה חכמיה. ואפשר שיראו ימים צמחיהם חכוקות בעלות
 אור גדול ויהי זה כי ין ככהו וראין הכרים שבהו בני מדין היו עושין חכוקות הכן סימן שיראו כי יבשלל ויתחללו ים ויסחירו
 מקניהם וקנינם עד שבוה בדרך היות מנעם בקלות הסדנה היות לעכרל בעצמותם הסימן היה להם מהה אל כך והיה אפשר שילוו
 מעוהיהם נדבים רבים ועל"ו שבו מעדו להחפזל עם בקלות ומלכות שסס בעיניהם חקין להולג עם מעוהיהם לא שישנו חמדי בעצמות
 ונמלכות ה' היה בלתי אפשר שישלם עם היותם כוח החושן כי לא ידעו ולא יחספו מנחה. והנה זה יבשר מה הכריהם לעשות
 המנחות והמערות והמלכות והיה עם שבו מעוהיהם בני מדין מעוהיהם ומקניהם. ויהי כי כל להם מלה מפני מדין לעקו אל ה' וסבו
 אליו שיעיפם מידם. והנה שלח אלהי ה' נבני ישראל והודיעם : מעוהיהם הטו שפלו ביד מדין כי הם סדו ממלתי ה' ועמדו אליהם

מצודת ציון
 חושב : ו (ב) ותעו. מלכין על חוקי : המנהרות. ענין אורה כמו
 מלל חוטפ עליו נהכס(אורכ ג') והם מערות ולהם חלון יחולו זו אור
 היום : המצודות. מנלכים חוקים כמו
 פירוש ע"מ

ו (א) ויבשו בני ישראל הרע בגיני ה' אונ די בני ישראל
 האבן גאמן דס קום ביו אי אין גאמס אובן
 ויהיגם ה' בני מדין המ"י גאמ איבר געגפרם אין דר
 האנפ פון מדין ויבן יאר : אונ דרום שמיים ביו
 אהער אלץ ויוסיפו איין שייטש וייא האבן גקערט
 אופ דיא עבירות וואס וייא האבן פרייע גאמן אונ
 דיא שמיים ויעשו דאס איין ווייל וייא האבן שידה
 גאנמ האם וייגאם מוחל גוענין אופ וייער עבירות
 איין גליה וייא ויי האבן ערשט אן גהובן צוא גאן
 עבירות : (ב) ויהי דר פתחל ישראל אונ יוא המ ויה
 גשטארקט די האנפ פון מדין אופ דיא ישראל כפי
 דיא

**ד וַיַּחְנוּ עֲלֵיהֶם וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יְבֹל הָאָרֶץ
 עַד--בּוֹאךָ עֹזָה, וְלֹא--יִשְׁאִרוּ מִחַה
 בְּיִשְׂרָאֵל וְשִׁיחָה וְשׂוֹר וְחָמוּר: הַ כִּי הֵם
 וּמִקְנֵיהֶם יֵעָרוּ וְאַהֲלֵיהֶם יָבֵאוּ כְדֵי--
 אַרְבֵּה לָרֹב וְלָהֶם וְלִקְנִמֹתֵיהֶם אֵין מִסְפָּר
 וַיָּבֵאוּ בְּאֶרֶץ לְשַׁחַתָּה: וַיַּדְלֵל יִשְׂרָאֵל
 מֵאֲד מִפְּנֵי מִדְיָן וַיַּזְעִקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל--
 יְהוָה: וַיְוָהי כִּי יַזְעִקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל--
 יְהוָה עַל אֲדוֹת מִדְיָן וַיִּשְׁלַח יְהוָה אִישׁ
 נְבִיא אֶל--בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה
 אָמַר יְהוָה וְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַנְכִי**

ד וישרו עליהם ויחפרין
 ית עללקא דארעא עד
 מעלמא דעזה ולא
 קשארו קוון לקנימא
 נפש בישראל ואמר
 והור וחמר: ה ארי אינון
 וגימיהון סקין
 ומשקניהון ואמן פמסה
 נוקא לסקי ודהון
 ולקמליהון לית קינו
 ועליון בארעא
 להבלותה: ו וקאך
 ישראל לחרא מן קדם
 מדינאי וזעיקו בני
 ישראל קדם י: ויהוה
 פד זעיקו בני ישראל
 קדם י: עלעסק מדינאי:
 ה ושלח יי נברא נביא
 לות בני ישראל ואמר
 להון פדמן אלקא
 דישקרא אגא אסקת
 יתכון ממצרים ואפקות

ת"א ויחנו עליהם וידל ישראל כ"ט ט: וידל ישראל כ"ט ט: וידל ישראל כ"ט ט: העליתי רש"י

פלוס"י"ן כלע"ן על שם שטותים צעירים על ידי הפלת
 האיגלות כפיכ סביב: (ה) הם ומקניהם . לרעותות חת
 התבושה: (ח) איש נביא. זה הנביא הוא פנחס כסדר
 נהגים להם: (ט) איש נביא. מפרש בסדר עולם זה פנחס

מַנְחַת שֵׁי

ההרים אלהי האמורי לרב כדלכס עם רוב טענות שהתן השי' לוחם
 וירעה שיה הנביא היה פנחס כמו שזכרו רז"ל בטבתם בימי דוד
 שהיו כחצוני די לפנים ה' עמו וסבה היה זמן אריון חלד ולזה נעמד כי פנחס הוא אליהו כי כנר הנהלם שאלוהי ג"כ היה שטים כמות
 וכבר עמד מנחשי כשב"י ביחסי בימי הגלות חמב ביה אכני שולה לכס חת אליה ככניא וגו' וזמן ללומט שימאט שככר מת אליהו קודם
 שהנהגה אלישע כמו שאמר כי ביום ארזונין לוקח מלחך וזה שככר מלאנו שהגיע ענינו מצד מליכיו חמך זה כמו שכתב שם כנ"ה בספר
 דברי הימים וכתבם מנחשי: (ט) ויש לשאל מלחול חמך שהיה זה הנביא קיים וזן לא הכיח ישראל כל ימיו ולזה הולכנו לכונתם
 דכתיב: וידעתם שכתבם בסיפור זה הכתוב שהיה לא היה מנחמם רק לפנחס חקוקים ולא היה צד חת וישכר צד להנהיג העם ולזה ג"כ
 חמלל כוח התקום שהולך למות נדעון על שוועל מנחמת מדין וחסד כי כמו שהיה אליהו פעם נראה ופעם נעלם כשישאלו רוח השם
 אל עקוב חקוק ק"ה היה כענין פנחס ולאח חסבה לא שמש ככסויה גדולה כל ימיו אכל שמשו בני וכו' וכני בני כני דמות רבי'
 והוא פדיון קיים כמו שימחל כסדר דברי הימים וזה כי הוא היה קיים בימי דוד כמו שנאמר ופנחס בן אליזר בן אהרן הכהן עבד ה' היה

מִצְוַת צִיּוֹן

(ד) יבול . זמנ הדעמט כמו חזן פמסה יבולה (חללים פ"ז): מחיה.
 ענינו לזכר קיי הכיבו' כמו נעמיס חשני' ככר' מ"ס': (ה) כדרי ארבת
 כלרעה נעמל די יוספ פנין כרבי: (ז) יורל . פל' דל ופני: (ח) אדות.

פִּירוּשׁ

**דִּיא פֶּעֶלְקָךְ פּוֹן מְרַחֵב זֵימ וְעָלָה עֲלֵי אֹנָּן זְעִינֵן אֹרֶף
 גְּבַאֲנָנְךְ אֹרֶף אִים: (ד) מַחְנֵה עֲלֵיהֶם אֹנָּן וְיִי הָאָבֶן גְּרִיאָט
 אֹרֶף וְיִי וַיִּשְׁחִיתוּ אֹנָּן וְיִי הָאָבֶן פֶּר דְּאָרְבָּן דִּי פְרִיכָמ
 פּוֹן דָּעַם לֵאבֵר פְּלוֹמֵר דִּי תְבִיבֹות עֲבֵד בּוֹאֵךְ עִתָּה בִּיז אִין
 בִּיזִין קֹבֵן קִיין עֹזָה וְלֹא יִשְׁאִירֻ מִחַה בְּיִשְׂרָאֵל אֹנָּן וְיִיא
 הָאָבֶן נִים אִיבֶר גְּלֵאֲטִים קִיין דֶּר גְּעִרִיגֵן צְוִיִּישָׁן דִּי
 יִשְׂרָאֵל וְשִׁיחָה וְשׂוֹר וְחָמוּר אֹנָּן אִיין שְׂאֵף אֹנָּן אִיין אֹקֵם
 אֹנָּן אִיין אִיִּיל: (ה) כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יֵעָרוּ וְאַהֲרוּם וְיִיא
 אֹנָּן וְיִיעִרֵי בִּהְמוֹת זְעִין אֹרֶף גְּבַאֲנָנְךְ צוּ אַפְ עֵסֵן דִּי
 תְּבִיבֹות וּמִקְנֵיהֶם אֹנָּן וְיִיעִרֵי נִיעֲעֶלְטוּן וְבִיא אֹנָּן וְיִיא
 זְעִין וּקְבִישָׁן בְּיִי אַבְרָה לְרֹב אֹנָּן פִּיל וְיִי דֶר הִישִׁירִיק**

הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֹצִיא
 אֶתְכֶם מִבְּיַת עַבְדִּים: ^א וְאֶצֶּל אֶתְכֶם
 מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־לְחָצֵיכֶם וְאֶגְרַשׁ
 אוֹתְכֶם מִפְּנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לְכֶם אֶת־אֲרָצִים:
 וְאָמַרְהָ לְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
 תִירָאוּ אֶת־אֱלֹהֵי הָאֻמִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
 יוֹשְׁבִים בְּאֲרָצִים וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי:
 וַיָּבֵא מֶלֶאכֶךָ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֱלֹהִים
 אֲשֶׁר בַּעֲפָרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי הָעֹזֵרִי

יִתְכּוֹן מִבְּיַת עַבְדוֹתָא:
 וְשִׁיבִיהִּי יִתְכּוֹן מִיַּד
 דְּמִצְרַאִי וּמִיַּד כָּל
 דְּחַמְיִכוֹן וְהִרְכִּיתָ יְהוָה
 מִן קַדְמִיכוֹן וְיִהְיִית
 דְּכּוֹן יְת אֲרָצֵהוֹן:
 וְנִאֲמַרְתָּ לְכוֹן אֲנִי
 אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִדְרֹלוּ יְת
 מַעוֹת אֲמוֹרָאִי דְאַתּוֹן
 יִתְכּוֹן בְּאֲרָצֵהוֹן וְלֹא
 קִבְּלִיתוֹן לְמִימְרֵי:
 וַיָּבֵא מֶלֶאכָא דִּי
 וַיֵּשֶׁב תַּחַת בְּוִטְמָא דִּי
 בְּעַפְרָה דִּי לְיוֹאָשׁ
 אֲבוּהִי דְעֹזֵרִי וְגִדְעוֹן
 בְּרִיה

ר"ק
 (ט) ואגדש אותם . שמעו למלת לוחצים לא למלת מצרים והלוחצים הם סוחרין וכוונת הניחום לעבור ויצאו לקראתם למלחמה כענין מלך עדר וכן מלכי כנען חשבו ללחצים : (י) וישב תחת האלה . אינו ר"ל ישב' כי אין נראים המלאכים בשביבה כי אם בעמידה כמו ומלאך יי עוסד והנה איש עוסד לנגדו אלא ר"ל מתעבב עם תחת האלה ער שפניה אליו נדעון וכאשר לאפנה אליו נראה אליו ויאמר לו ה' : מִדְּוֹן וְכֵן אֲנִי אֲשֶׁב עַד שׁוֹכֵךְ לִשׁוֹן עַכְבָּה וְכֵן אֲשֶׁרִי וְשִׁבִי בִיהַד הַדְרִוּמִי לְהַם וְעַשָׂה זֶה הַמֶּלֶאך שְׁנַתְעַכֵּב שֶׁם וְלֹא נִרְאָה אֵלָיו בְּחִיחֻלַת בּוֹאֵר מִשָּׁל שְׁחֻדְרֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִמְצָא לְהַם לְיִשְׂרָאֵל כִּכֵּל תַּת אֵם יִמְנו אֵלָיו וּיקְרָאוּהוּ בַּאֲתָה . וּבְדִרְשָׁה נִתְעַכֵּב שֶׁם עַד שֶׁמָּצָא לוֹ זְכוּת וְאַחַר כֵּן נִרְאָה לוֹ . אֲמָרוּ יוֹאָשׁ אֲבוּי הִית חֹיבֵם הַפִּיִם אֲמָרוּ לוֹ רַב־ב"ן

רש"י
 עולס: (יא) אבי העוזר . ממני אכפוזר כן נלעד כן מנסה:

עליו לטניס ה' עמו ולא ימלא כזע האבין אחר שרקע עמו מנסה כן אלגוד כן האבין כמו שמנוסר עם כספי תולדותם : (יב) ויבא מלאך ה' . הוא הכריע שזכר כי הגדול יקלה מלאך ה' כאלעזר ויבא מצודת ציון

פרגמו עסק: (ט) לוחצים . ענין דמק: (י) האלה . עם אלין זה בלש הכרעה וליכס : (יא) אשר ליואש . הלל לקושי יקרים

(יב) ויבא מלאך ה' וגו' . אֲמָלַךְ פִּוֹן גָּאֵם אִין גִּיקֻסֵּין אִין גִּישְׁמָלָא פִּוֹן אֲמִקְנֵשׁ אֹה הָאֵם יִדְּ נִינְעִים אֲנִישְׁרֵי דַעַם בּוּיִם וְוִס גִּיהֵר צוֹ יוֹאָשׁ . יוֹאָשׁ הָאֵם גִּנְעִיבִין וְאִנְגִּין פִּוֹן וַיִּישׁ אֹה הֵם זֵי בְּהַלְטִין אִין אֲקֻלְסֵדֵר וְאֶגְרִיב וְוִס מִיָּן פִּרְעִם אִין אִיר סְרִיבִין צוֹ וַיִּישׁוֹאֵב הֵם גְּוֹאֲלֵם אֹה קְלֻאִין דִּי קִיְרֵד פִּוֹן דִּי זָאֲנִינִן . הֵם זֵין וְוִהֵן נִדְעוֹן צוֹא אִים גִּיוֹאֲם . מִיָּן פִּאֲשֵׁר דּוֹא כִּיּוֹם שׁוּין אֱלֹם אִין דִּי וְאֶךְ פִּר דִּיר צוֹ שְׁוִעֵר . אֹהן סִכְרֵר וַיִּעֲלִין קִימֵין דִּי כִּדְעִים הַאֲסִי . קִיין בַּח צוֹ אֲנִלְפִין . זֵי דִי אֱהִיִּים אֹהן אִיר וְוַעֵל אִים קְלֻאִין דִּי זָאֲנִינִן . הֵם דַּעַר מִלְּאָךְ גִּיוֹאֲם צוֹ יִדְּ אֲלִיין אִיר גִּדְעוֹן וַיִּישׁ דִּו הַאֲסִי פִּקְרֵי גִיּוֹיִן דִּו מַעֲרָה כְּבוֹד אֶךְ בִּיחֹם וַיִּשְׁמֵם אִין בִּיחֹם קִיְרֵדֵר אֱלִין אִיםִּשְׁעִלִּים וְוִשְׁרִין דִּירֶךְ דִּיר . אִין דִּיר מִלְּאָךְ אִין בִּאֲרֵךְ גִּיּוֹיִן צוֹ נִדְעוֹן אֹהן הָאֵם גִּיוֹאֲם צוֹ אִים גָּאֵם אִין כִּיּוֹם דִּיר דִּו שְׁפִאֲקֵשׁ הַעֲלֵד אֹהן וַיִּישׁ דַּס אִין גִּיּוֹיִן דִּי נִאֲכֵם פִּוֹן פִּסַח דִּירֶשׁ הֵם גִּדְעוֹן גִּיוֹאֲם צוּם

הם נימ צו גהערט אין מיין קול דרום אין דם ביין צו אייך גקומן : (יא) ויבא מלאך ה' אונ עם אין גקומען איין מלאך פון גאם וישב וגו' אונ האם זך גועצט אונמר דעם לענדן בוים וואם אין גווען אין דער שטאט עפרה אשר ליואש ווס הם גקערט צו יואש וואם אין ארום גקומן פון אביעור ונעשו בני אונ ויין זון נדעון האם אום גקלאפט ווייץ מיט דיא גלאקן פון דעם קערמר להניס ספי כדן צו מאכן אנטלופן זיא פון פאר כדן דר אמת איז אז נדעונם פאטער אונ אום גקלאפט די ווייץ אונ גדעון הם זיא גויפט אונ אים גווייניק גאר ווייל נדעון האם גוואנט צוא זיין פאטער דר ביסט אלט ווען דיא לייט פון כדן ויערן קופן וועקסו ניש קענן אנטלופן גיירו אוועק אונ איר וועל אום קלאפן דרום וואנט שון דער פוסוק

וַיִּדְעוּן בְּנֵי חֲבֹתָיִם בְּנֵת לְהַנִּים מִפְּנֵי
 מִדִּין: יי וַיֵּרָא אֱלֹהֵי מִלְאָךְ יְהוָה וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהֵי יְהוָה עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחַיִּל: יי וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהֵי גִדְעוּן בִּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ יְהוָה עִמָּנוּ
 וְלָמָּה מִצְאָתָנוּ כִּרְזוּת וְאַיִה כְּלָיִם
 נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סִפְּרִי לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ
 לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֵעֲלֵנוּ יְהוָה
 וְעַתָּה נִמְשָׁנוּ יְהוָה וַיְהַנְנוּ בְּכַף מִדִּין:

בְּנֵי חֲבֹתָיִם חֲסִין
 בְּסֻעֲצָרָהּ לְעֶרְכָּא מִן
 קָדָם מִדְּיֹאֲנֵי יי וְאַתְּ לֵי
 לֵיה מִלְאָכָא דְּוֵי וְאִמֵּר
 לֵיה מִסְרָא דְּוֵי בְּסֻעֲדָה
 גִּבּוֹר חַיִּילָא: יי וְאִמֵּר לֵיה
 גִּדְעוּן בְּעֵבֶר רְבוּנֵי וְאַיִת
 שְׂכִנְהָא דְּוֵי בְּסֻעֲדָנָא
 וְלָמָּה עֲרֻעָנָא כְּלָיִם וְאִן
 קָל פִּרְשׁוּן תִּי הֵ
 דְּאֵשְׁתַּעֲיֹא דְּלָנָא
 אֲבָהֵנָא לְמִסְרָא הֲלָא
 מִמִּצְרַיִם אִמְקָנָא וַיִּבְעֵן
 כְּפִשְׁנָא יי וְכִסְרָנָא
 בִּידָא

ח"א ה' עמך. גברות נח סה פסוק
 כג. (גברות י):

רד"ק
 גרעון אבי וכן אתה חכנם לביתך ואני אחיה חובב שאם יבאו המדינים אין בך כח לגונם אמר המלאך קיימת כצאת גבור וראוי אתה שינאלו בני על ידיך מיד וירא אלו אלו מלאך ה' ונח' אמר לו גרעון ויש ה' עמנו ונח' אמר קראנו את החלל והיה אבי משראני בצאת ישראל מצרים אם צדיקים היו אבותינו עשה לנו בזכותם ואם ישעיה' היו כשם שעשיה' להם גם כן עשה לנו גם אמר הקב"ה חידך כך למדת סניגוריא על בני כראי אתה שאדבר עמך מיד ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה בבת זכות שלמדת סניגוריא על בני. ונחך הוא זה הדרש שיהיו מעם לכתוב המלאך ולמה שאמר יופן אליו: אשר בעפרה אשר ליואש. וכן אמר בעפרת אבי העזרי' לפי שיש עיר אחרת בששטם עפרה בבבל בניפן כמו שכתב' בספר יהושע והערים והחפרה ועפרת: חובב חמים. כמו דש אלא שהודישה כבהמות החבוטם במקל כן כי תחבוט ויהך חובב במקל בוית להפיל הותח': בנת. גת היה שם שרורוכן שם ענבים בארזו נת. היה חובב החמים וכתב' במצורחא: (יב) גבור החיל. קראוהו כן לבשרו ולחוקו שיגבר ויצא מדין וכן אמר לך בכחך זה:

רלב"ג
 וסגנונו כי כתיב ויבאנו: (יג) והנה המליך גרעון שהיה ה' פנו ללואו שפלות ישראל וכי נקטס ה' בך מדין. ויפן אליו ה'. הוא וחלף ה' שזכר וואו ע"ד ויחמך ה' לה שחמרו כמותי שכבד היה זה על ידי שם. והנה אמר דבריו כאלו הכס ידבר כי הכיאל ידבר עשן שחמרו שחמרו אמר שם הכעין היה בערלה כצנזרה חלה שחמרו לא הכעמו לפעם זה ע"ד הכנולה כזה האופן מצורחא דוד

להגים. כ"ל להכריח ולסממן: (יג) ב' ארזי. בקש ממנו להשיבו על דבריו ואמר לו והאם אמת שיש ה' עמנו למה ש"כ מלא חוטמו כעפה ואיה כל לפלחטיו וכי ללו: ועלמה נמשנו. ואין א"כ סלמר פירוש ע"ס

אז גרעון הם אים נקלאפט דיא ווייץ: (יב) וירא אלו מלאך ה' אונ ער הם ויה בווינין צו אים דר מלאך פון גאמט אונ הם גאמט צו אים ה' עפד גבור החיל גאמט אז מיט דר דר די שמתארקר חילת מאן: (יג) ויאמר אלו גרעון הם גרעון גאמט צו אים ב' ארזי איה בעטם דיה מיון האר ויש ה' עמנו אז גאמט אזי יוא מיט אונג ולמה כפאצנו בלואת אונ ווארום הם אונג דען גנרייכט גאר דס דאונג ביי וואה כל גפלאהתי אונ ווי וענן אלו צייני וויגרן וום אנגורי עלמרן האנג אונג דר ציילט לאמר צוא אנאן הלא מסצרים געלטו ה' פאר וואר פון מצרים האמט אונג אוף גבראכט ועפה געשנו ה' אונ היינט האמט אונג גאמט פאר לאמט אונ האמט אונג איבר גענפרט אין דער האנט פון כרין משה נפשה וענן אנגורי עלמרין גומ גנוען גהער הש"י אונג העלפען דר"ך וייער זכות. אונ ווען זייא וענן גומ גומ גווען הם דאך הש"י גאמט מיט זייא וויגרר אום ווקט אן זכיות אונ הם זיי אום נצוון גנה דאך השי"ת מיט אונג אוף מאן וויגרר אום ווקט אן זכיות אונ נוא וויא וענן היינט זייני וויגרר: (יד) ויפן אליו ה' הם זיה נקערט

גרעון אבי וכן אתה חכנם לביתך ואני אחיה חובב שאם יבאו המדינים אין בך כח לגונם אמר המלאך קיימת כצאת גבור וראוי אתה שינאלו בני על ידיך מיד וירא אלו אלו מלאך ה' ונח' אמר לו גרעון ויש ה' עמנו ונח' אמר קראנו את החלל והיה אבי משראני בצאת ישראל מצרים אם צדיקים היו אבותינו עשה לנו בזכותם ואם ישעיה' היו כשם שעשיה' להם גם כן עשה לנו גם אמר הקב"ה חידך כך למדת סניגוריא על בני כראי אתה שאדבר עמך מיד ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה בבת זכות שלמדת סניגוריא על בני. ונחך הוא זה הדרש שיהיו מעם לכתוב המלאך ולמה שאמר יופן אליו: אשר בעפרה אשר ליואש. וכן אמר בעפרת אבי העזרי' לפי שיש עיר אחרת בששטם עפרה בבבל בניפן כמו שכתב' בספר יהושע והערים והחפרה ועפרת: חובב חמים. כמו דש אלא שהודישה כבהמות החבוטם במקל כן כי תחבוט ויהך חובב במקל בוית להפיל הותח': בנת. גת היה שם שרורוכן שם ענבים בארזו נת. היה חובב החמים וכתב' במצורחא: (יב) גבור החיל. קראוהו כן לבשרו ולחוקו שיגבר ויצא מדין וכן אמר לך בכחך זה:

י ויפן אליו יהוה ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל מפף מדין הלא שלחתך: ויאמר אליו בני אדני במה אושיע את ישראל הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי: ויאמר אליו יהוה פי אהיה עמך והבית אתי מדין פאיש אחד: ויאמר לו איסנא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי: ה אלנא תמש מזה עדיי באי אלקיך

קרא דמדניגאי: יד ואתפני ליה ויאמר אויל בעילה בין ותפרוק נת ישראל מידא דמדניגאי הלא שלחתך: טו ואמר ליה קבעו וי קמא אפרוק נת ישראל הלא הא ירעיתי ועידא בשבט מנשה ואנא חלש בבית אבא: טז ואמר ליה וי אבי יהי מימרי בסעדה ותקמול נת מדין קנברא חד: יז ואמר ליה אם קען אשקבית בחסין בעיניך ותעביד לי את די אפי ממריל עמי: יח לא קענו

ה"א בכתב וז' . פקדס עבר לך -

רד"ק הש' בקמ"ן

רש"י

(יד) ויפן אליו. הקב"ה נעלמו: בכחך זה. כח הזכות הנה שלמדת סיניגוריא על בני. כך דרש רבי תנחומא: (טז) הנה אלפי. האלף שאני ממנה זו להיות חתם כי האלף הוא האלף הכל בכל אלפי מנשה: (יז) שאתה. כמו

(יד) ויפן אליו ח'. פירוש מנה אליו והלבישוהו גבורה ואמ' לו לך בכחך זה פיר' בכח שהושקלו על דרך ותהי על יפתח רוח ה' שהרגומו רוח גבורתו מן קדם ח' ויר' ח' ויתנה אל אליו רוח גבורה מן קדם ח': וחלל שלחתך. הפלה הואת אבא לחוק המצות וכן הלא שפכת בתי הלא צויתך חוק ואמין: (טז) בני אדני במה אושיע. לשון חיל הוא כי עדיין לא ידע נדעון כי בלאך ח' הוא וכן אמר לו בתחילה בני אדוני בחיורך נתון ונקמין זה מפני חוקך ואמר לו לשון רבי' כי כן תהנהגו בוה וכלת כמו אדניך אדוני דלתו מדבר בערו כדו שלא יתחוק בשם והכבד אבל זה לכדו בא בלשון רבים ליתיד לזכור בערו וית' ל' קודש ואמ' ליה בכער ה' ולדעתו אמר נדעון והכבד הקב"ה לא כבדו הלאך כי עדיין לא ח' וידע שהיא מלאך: אלפי. האלף שבית אבי נמנה בו הוא הול באלפי מנשה ויח' ויעתיו ועורא בשבט מנשה. וי"מ אלפי כמו אבי כמו אלף שפירשו שר ואדון: (טז) כי אהיה עמך. אמר לו בשם ח' כי אהיה עמך לפיכך אמר לו נדעון אם כן שנבוא אלמים אתה ובשליחותו אתה בא תעשה לי אות שאתה מדבר עמי בשם ח' והאות שעשה לו הוא האיש שעלה מן הצור וכה שאמר ויאמר אליו ח' קרא הלאך בשם ח' כמו שכתבו בכלאך שראתה לירושע ויאמר ח' לירושע: (יז) שאתה מדבר עמי. כמו שאתה בכלל השין כמו עד שאמך דברת שכתבו

בוה תהנהגו בוה וכלת כמו אדניך אדוני דלתו מדבר בערו כדו שלא יתחוק בשם והכבד אבל זה לכדו בא בלשון רבים ליתיד לזכור בערו וית' ל' קודש ואמ' ליה בכער ה' ולדעתו אמר נדעון והכבד הקב"ה לא כבדו הלאך כי עדיין לא ח' וידע שהיא מלאך: אלפי. האלף שבית אבי נמנה בו הוא הול באלפי מנשה ויח' ויעתיו ועורא בשבט מנשה. וי"מ אלפי כמו אבי כמו אלף שפירשו שר ואדון: (טז) כי אהיה עמך. אמר לו בשם ח' כי אהיה עמך לפיכך אמר לו נדעון אם כן שנבוא אלמים אתה ובשליחותו אתה בא תעשה לי אות שאתה מדבר עמי בשם ח' והאות שעשה לו הוא האיש שעלה מן הצור וכה שאמר ויאמר אליו ח' קרא הלאך בשם ח' כמו שכתבו בכלאך שראתה לירושע ויאמר ח' לירושע: (יז) שאתה מדבר עמי. כמו שאתה בכלל השין כמו עד שאמך דברת שכתבו

מנשה ש' בכתב וז' . פקדס עבר לך

רלב"ג

מלאו חכם נוסף על הכח שהיה לו קודם זה כדמיון ע"ה שחלם לשלול שיתקדש לו לב חלק וכלואסן שחלם דמיון זה כדור חלמי השמחו למלך על ידי שמואל וידעם שאכזו היה שר האלף ממה שחלם נדעון הכח חלמי הדל בשמחה וזה היה כח ליואש אשר יר"ב לו נישתו עד בעקב: (יח) כל לא תמש מזה עד צויר אלקי. זה גם כן מלך שזה הענין היה בהקן כמו הענין שזכרה נמלך ח' נמנום ונשמו כמו שחלמו מצודת דוד

במלך ריש השם וז"ל ד"ה ומנשה פתחה את היד: (יז) ויאמר לך מלא ויאמר בעשע דביש: (יח) ויאמר אליו בני אדני. ח"ק פיה לשון חול וקטון פני ח"ק וזכרון דרש לשון קדש: (טז) כי אהיה עמך. ח"ק חלמי חלמי: (יז) שאתה מדבר עמי. כי אהיה עמך ע"ה בעליון יפה

ש"ה עמי: (יד) ח'. ר"ל מלאך ח': בכחך זה. ר"ל כח זה הזכות אשר למדת סיניגוריא על ששכל תוכל להשיעם: הלא שלחתך. ונשה השליחות: (טז) אלפי. האלף שבית אבי ממנה זו הוא הנבוע ונשה יעשנו ח' כ' באיש אחד. ר"ל נשמה ובקלות: (יח) אית. ח' חסם מופת ופלא לדעת חסר חסם מלאך ח' מדבר עמי כי ל"ם חסם רגיל צנועה ומשכ פן ח' זין נבואה:

עונמו: (יד) הלא. המלה היא וזה על הזכות: (יז) תמיש. פעול השכרה כמו לא יעשם ספר המורה: (יח) ח' ח' ח':

הזו גי' דרום ועור וועט מיה צו הערן צו גיין מיט מיר: (טז) ויאמר אליו ח' ה'ט קאמ גאנאמ צו אים דען איך וועל זיין מיט דיר והכית את מדין אונ די וועקטם שראנג דם פאלק פון מדין פאיש אחד גלייך ווי מען שלאנגט איין מאן: (יז) ויאמר אליו וגי האמ גרעון גאנאמ צו אים בלומר צום מלאך פון גאמ אוב איך האב גפנין חן אין דייניג אויך ונשיח לי אית זאלקטמו מאן צו מיר איין צייגן איך נאל וויסן אז די מלאך רעקטט מיט מיר דורך גאטם שלחוח דהיינו: (יח) אל נא המוש מיה איך בעט דיה דיא זאלקטם ניה גיט מאן פון דאנגן ביז איך וועל וויידר קוקן צו דיר

פירוש ע"מ גקערטם צו אים גאמ אריין ויאמר אונ ה'ט גאנאמ לך בכחך זה גי' מיט דיין פח פר רעם דאוינג ווס האקט ממליך גווען אופ קייני קינדד גנפם ויושיח את ישראל אונ זאלקטם העלפן די ישראל פון דר האנאמ פון מדין הלא שלחתך פאר וואר האב דיה גשיקט: (טז) ויאמר אליו ח' גרעון גאנאמ צו גאמ בני אדני איך בעט דיה מיין גאמ בפה וגי מיט ווס וועל איך קענן העלפן דיא ישראל הנה אלפי חלל מנשה נון מיין מוויגט וואס איך בין גצייקט אין אים דאסאיו דער ארימקטט מוויגט אין גאנצן שבט מנשה ואלפי הצעיר גבית אונ איך בין דער ויגקטט אין מיין פאקטם

וְהוֹצֵאתִי אֶת־מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ
 וַיֹּאמֶר אֲנִכִּי אֲשַׁב־עַד־שׁוֹבֶךָ׃ י׃ וַיְגַדְעוּן
 בְּאֵי וַיַּעַשׂ גִּדְי־עֵזִים וְאִי־פֶתֶת־קִמַּח מִצּוֹת
 הַבָּשָׂר שֵׁם בַּסֵּל וְהִמְרֵק שֵׁם בַּפְּרוֹד
 וַיִּזְזֵא אֱלֹוֹ אֶל־תַּחַת הָאֱלֹהִים וַיִּנְשׂ׃
 כ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים קַח־אֶת־
 הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצּוֹת וְהֵנַח אֶל־הַסֵּלַע
 הָלֵז וְאֶת־הַמְרֵק שִׁבּוֹךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃
 כא׃ וַיִּשְׁלַח מִלְּאֲךָ יְהוָה אֶת־קִצֵּה
 הַמִּשְׁעָנָה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיַּגַּע בַּבָּשָׂר
 וּבַמִּצּוֹת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן־הַצּוֹר וְהֵאֱכַל
 אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצּוֹת וּמִלְּאֲךָ יְהוָה

פִּעְדֵי מִבָּא עַד מִתְּאֵי
 לְנִסְךָ נֶאֱסַף נֶת
 תְּקַדְּוֵתִי וְאֵנִים תְּקַדְּךָ
 וַאֲמַר אָנָּה אֹרִיךָ עַד
 דְּתַנּוּב׃ י׃ וַיְגַדְעוּן אֶת־הָא
 וְעַבְד גְּרָא בַר עֵזִי
 וּמְכִילָתָא רַקְמָתָא אֶפְרָה
 פְּטוּר בַּקְרָא שׁוּי בְּסֵלָא
 וְתַבְשִׁילָא שׁוּי בַּקְרָא
 וְצִפְיָק לְתוּמִיה לְתַחַת
 אֱלֹהֵי קֶרֶב׃ כ׃ וַאֲמַר
 לִיה מִלְּאֲכָא בְּיַי סְבִינָה
 בַּקְרָא וְנָת פְּטוּרָא
 וְאֶחֱוִיה לְבִקָּא דִּיכִי וְנָת
 תַּבְשִׁילָא שְׁפוּךְ וְעַבְד
 כּוּ׃ כֵּא וְאוֹשִׁיל מִלְּאֲכָא
 בְּיַי נֶת רִישׁ שׁוֹמְרָא
 דְּבִידִיָּה וְקָרִיב בַּקְרָא
 וּבְפְטוּרָא וּסְלִיָּקָה
 אֲשֶׁתָּא מִן מִנְרָא וְאֶכְלָת
 יָת בַּקְרָא וְנָת פְּטוּרָא
 זַמְלָאָא בְּיַי אֶסְמַלְק
 מִלְּקַבִּיר

שִׁלְחָה כְּסוּל׃ (יט) קְמוּחַ מִצּוֹת׃ לְמַדּוּ נַסְפַּחַ הַיָּהּ יוֹם
 תַּנּוּס׃ הַשּׁוֹמֵ׃ לִכְךָ נֹאמַר וְהֵנַח לְלֵל לַחַם כְּשׁוֹר׃ מִתְּהַקְרָונו׃
 חֲדוּרָא כְּסוּנָ וּנְמַצָּא וְדַרְכָּהּ חֲדוּרָא חֲדוּרָא מִתְּהַקְרָונו כְּסוּרִים
 בְּמַחְבֵּרָת בֵּן אֲשֶׁר שׁוֹכֵר אוֹתוֹ כְּבָלֵל הַקְּמוּצִי׃ בַּפְּרוֹד׃ יָדוּעַ הוּא דוֹד
 נַחֲשֵׁת שְׂמִשְׁלֵיךְ בּוֹ הַכִּסֵּר׃ אֵל תַּחַת הַשֵּׁלֶת׃ תִּי

רל"ב
 טַמִּידִים לְבַח־טָס גְּזַרְחָה סֵלָא׃ וְהֵסֵק גְּדַמְוֵן סֵלָא לֹחַת שׁוֹכִיב מַמְנוּ
 סַהוּל כֵּלָּא בְּנַמְלֻחַת ס׃ כִּי שׁוֹכֵל לְסַבְּוֹן מִל דְּכִינּוּ׃ (כא) וְהֵסֵק הַיָּהּ
 הַלֹּחַת הַיָּהּ שְׂכַלְכַר טַלְמַן מַנְלָךְ ס׃ לֵת קֵלָה סַמְבַּעַת לַחֵב בְּיָדוֹ וַיַּנְע
 דְּכַבֵּר וּכְמַלּוּחַ עֵלְתָה סַלְסַס מִן כְּלוֹר וְהָיָה דְנוּמָה לְמוֹקֵת מַגְּנָן אֲלִיבָו
 דְּכֵּא הַכְּנַגַּל׃ וְהֵסֵק פְּטוּלַת זֶה הַכִּינּוּ דְנוּמַת מַלְךְ לַפְּטוּלַת אֲלִיבָו
 כִּי מַנְלָךְ ס׃ הַיָּהּ פַּחַד מִן הַמּוֹת לְסַחֲזוֹ כִּי כַבֵּר דֵּלָה כְּעֵינֵי הַנְּעִילֹת
 וַיִּכְלַח זֶה מַמְלַחְמָה גְּדַמְוֵן וּמַמְלַחְמָה מַנְחָה׃ וְהַמְלַחְמָה יִתְקַבֵּל כִּי רַחֲמֵי הַלֵּסִים פְּטִים אֵל
 הַמִּנְלָחֹת הַכּוּחֵי וְהַמְלַחְמָה וְהַל אֲלֵיבָו כִּי יִכְלַח לֵל טַלְמַן יָדוֹ וַיַּסּוּוֹ
 אֵחַ הַלֵּסִים אֲלוֹסֵי עַל זֶה סַחֲזוֹ לְחֵיִים שִׁשְׁנַת יָדוֹ כֵּסֵס מַסְנֵי לְמוֹסַס

מַצּוֹתֵת דוֹד
 (יח) וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ׃ וַעֲשֵׂה לִי זֶה לֹחַת׃ (יט) בֵּא׃ אֵל הַכִּיֹּת׃
 וַיַּעַשׂ׃ כ׃ חָק וְסַלָּא׃ וַיַּנְשׂ׃ הַגִּישׁ הָלֵז מִתְּהַסֵּס הַלֹּחַת׃ (כ) הָלֵז׃
 עֵסִיס לְכִיֹּס׃ ס׃ שְׁפוּךְ׃ כֵּל הַסֵּלַע׃ (כא) הֵלֶךְ מְעִינֵו׃ כ׃ לֵל
 לֵל לַחֵבו עוֹד׃

פִּירוּשׁ
 דִּיר וְהוֹצֵאתִי אֶת מִנְחָתִי אִיךָ וְנֹעַל אוֹס צִיָּהוּן מִיּוֹן מִתְּהַנָּה
 אֹנָן וְנֹעַל וַיֵּא לִיָּהוּן פֶּאֶר דִּיר וְאֶלְסֵטוֹ מִיר מֵאָן אִיּוֹן
 צִיָּיָהוּן אִיּוֹן אִיר וַיֹּאסֶר הֵט דִּר מִלְּאֲךָ גְּנֵאָמָה אֲנִכִּי אֲשַׁב
 עַד שׁוֹבֶךָ אִיךָ וְנֹעַל מִיךָ פֶּר זֹמִינָן בְּיַי דִּיר וְנֹעַסְט וַיָּךְ
 אוֹס קַעְרָן׃ (יט) וַיְגַדְעוּן כָּא אֹנָן גְּדַעוּן אִיךָ גְּקוּמָן וַיַּנְשׂ
 גְּדִי עֵזִים אֹנָן הֵט גְּמֵאָכְמָה אִיּוֹן יוֹנָג צִיָּקְעֵלִי פּוֹן צִיָּהוּן
 וַאֲשִׁיפֶת קֶמַח מִצּוֹת אֹנָן פּוֹן אִיּוֹן כָּאֵס מְקַעֵל הָאֵט עַר
 גְּבֵאָקָן מִצּוֹת תְּבָשֵׂר שֵׁם בַּסֵּל דֵּם פְּלִיִּישׁ הֵט עַר גְּמֵאָן
 אִיךָ אִיּוֹן קָאָרְבַּת וְהִמְרֵק שֵׁם בַּפְּרוֹד אֹנָן דִּיר יֵאָךְ הָאֵט עַר
 גְּמֵאָן אִיךָ אִיּוֹן מֵאָפֵר וַיִּזְזֵא אֱלֹוֹ אֹנָן הֵט דֵּם אֹסֵם גְּצוּנָן

פְּלִיִּישׁ

הַלֵּךְ מֵעֵינָיו : כִּי יִרְאֵה גִדְעוֹן כִּי־מִלְאָךְ
 יְהוָה הוּא וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֵת־הָאֵדֶנִי יְהוָה
 כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי מִלְאָךְ יְהוָה פָּנִים אֲלֵי־
 פָּנִים : כִּי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה שְׁלוֹם לְךָ אֲלֵי־
 תִירָא לֹא תַמּוֹת : כִּי וַיִּבֶן יָשָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ
 לַיהוָה וַיִּקְרָא־לוֹ יְהוָה שְׁלוֹם עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה עוֹדֵנּוּ בַעֲפַרְת אֲבֵי הָעוֹרִי : כִּי וַיְהִי
 בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה קַח אֶת־
 פַּר־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וּפַר־הַשְּׁנִי שִׁבְעַ

מִלְאָכֶי עֵינֹהוּ יַכְבֵּ וְקָא
 גִדְעוֹן אָרִי מִלְאָכָא דִּינִי
 הוּא וַאֲמַר גִּדְעוֹן בְּבִעֵי
 יְי אֱלֹהִים אָרִי עַל בְּן
 הַעֹרִי מִלְאָכָא דִּינִי אֲפִין
 בְּאֲפִין : כִּי וַאֲמַר לַיהוָה
 יְי שְׁלָם לְךָ לֹא תַדְחַל
 לֹא תַמּוֹת : כִּי וּבָנָה תַמֶּן
 גִּדְעוֹן מִדְּבָחָא קָדָם יְי
 וּפְלַח עֲלוֹהֵי קָדָם יְי
 דַּבְּכַר לַיהוָה שְׁלָם עַד
 יוֹמָא הַדִּין עַד בְּעֵן
 אִיתְהוּי בְּעַפְרַת אֲבֹהֵי
 דְעוֹר : כִּי וַהֲוֵה בְּלַיְלָא
 הַהוּא וַאֲמַר לַיהוָה יְי כִּי
 יֵת

ת"א וירא געון : עקדה עבר ע
 ה' שלום : שבע י מניח יב
 כוסיא ה' : פר השור : המורה כט :
 ר"ש

והמורק : הרועב : (כב) אדה : ל' להנה כלומר מהתהלך
 עלי : כי על כן ראיתי . כי על אשר ראיתי מלאך ה' לכך
 אני דואג וטועק אהיה : (כד) ויקרא לו : געון למזבח :
 ה' שלום : ה' הוא שלומנו : (כד) פר השור : פר הבחור
 שהשור כן יומו קרוי שור : ופר השני : ותורא תניא : ח'
 שבע שנים : דליתפטס שבע שני לעבודת כוכבים : ח'
 אפר ריש לקיש אין מוקצה לע"ג אלא מוקצה לשבע שנים שנא'
 ופר השני שבע שנים ובהם אמרו כי געבר היה ואמרו שמנה

לחתות אלנא : (כג) שלום לך : המלאך אחר שעלה השמימי
 הקול הזה כי ראה שהיה מפתח ברעתו כי היה מלאך : (כז) פר
 השור : כמו פר בקר וכן ת"י תור בר תורי ויש לפרש כי פר
 איננו סמך והשור ברבות תוארו לו כאלו אפר פר הגדול שהיה
 דומה לשור : ופר השני : י"א שני לבטן והבכור שני לפר הראשון
 שזכר ופירוש ז' שנים ת"י דאיתפטס שבע שני ואפשר שהיה
 בן שבע שנים ובדברי ר"ל שהוקצה לע"ג שבע שנים שאמרו
 אפר ריש לקיש אין מוקצה לע"ג אלא מוקצה לשבע שנים שנא'
 ופר השני שבע שנים ובהם אמרו כי געבר היה ואמרו שמנה

רד"ק

מנחת שו

אחזי כולל הקטלים ע"ג לאונו : (כז) ויקרא לו ה' שלום : פירק קאח דבזח
 אמר רב המנוח משמיה דעולה חסור להדי שיהו שלום לחסור ציית המיתק מבוט
 דבס גוסיא חיקרי שלום דכדכתי ויקרא לו ה' שלום ויהיה נמי ויקרא רבס פ'
 פ' ומבדח רבס פ' י"א ח' וכן נ"י ויש דגול שבוט שבוט על הקריא קרא
 שלום ה"ל ויקרא לו ה' שלום ח"ל תמוס בר יודן מכלן שחבור לו להדי
 גלחו ככלום הקירו בעוקס משוק וכו' ויהי ח' פ' בעוקס דבזח מ"י דזר ח"ל
 י"ב מניחין מכלן שחבור ומחוקס דהמריין בעקק קאח דבוטס גבי משון על
 גמול כל הקריא כולל קריא כח' : כי שבוט גמול' ל"ל' ופירק כח' ח' ח' מעשה
 לא יתק' ופ' ד' דמבזח סופיסי לא יתק' שלום כדרי שבוט שלון מתחוק' ח'כ' :
 למיזר דבזח וכו' ודריק מתוק ודחוס ודחוס דחמריין כחוק פ' שבעה עבודת דמיתק
 ודל' חשקין עקרה הקריא שבוט מתוק ודחוס ללא ניהו ח' ע"ג שבוט חוק
 ודחוס דמריין כמבזח ללא מתין שבוט על הקריא מנ' על

החלסים : (כג) וחסיו לו מלאך ה' אחר שעלה כל כך שלח סיה וכו'
 גמון לרחומו שלום לך אל מירל' לח' תמוט וידעם שבוט ח'לי הסללך
 כשחמנ' לו זח כהמלמל וכואו ג"ג אמר לו בלילה שיתק ח'ת פר השור
 אשר לחסיו וחספס' שחמנ' שזח כדכור שיהיה בלילה ח'תים מנרנח מט
 מנדרגות הכבוטס : והביאור שקודם הוא יותר נראה לנו : (כז) ידעם
 ויהיה סלון בלחמו פר השור : אשר לחסיו כי לחסיו ח' שור גדול
 והסעללו להקנותס פר שוילין : אשר הוא ח'תם ח'תם לע"ג מלידה ומכחן
 ומשכיון כדו שיהיה יס' גדול כשבוט שחולין ויהיה מקודס לע"ג מיום
 סיומו וכן חקלו גם כן זח ספר שבוט שחולין ח'תם ח'תם וכהה ח'ז
 מוקיסי ז' שנים וזח וירכ' כי זח הסעוט סיה מעת החמלת הסעוט
 כי ז' שנים ה' ו תחת י' מדין ששקרה זח והיה לחסיו מנח' לבעל
 שיהיו ח'ת מנח' הכעל' אשר לחסיו ומיכדות ההסרה אשר חללו :

ר"ב"ג

מציורת דוד

הסגס : ותחבל : ותשכף : (כט) אדה : עיין לעקת יללה : על כן .
 על אשר : (כד) עורנו : מלשון עוד : (כז) פר השור : הכפל לחוס'
 שלום : עורנו . עוד הוא מונח בעפסה שהיא מנחלת בני הצעור :
 פירוש ע"מ

(כט) כי מלאך ה' : כי עד הסה סיה מסתפק בדבר וזה שאל אות :
 אדה ה' : ר"ל חסה ה' מיילל ח'י כי לבי ופחד על אשר לחסיו מלאך
 פטיו מול פטיו : (כד) לו : למנחה : ה' שלום : ר"ל פס אמר לי ה'
 (כז) אשר לאבירך : שבוט של אבירך : ופר הישני : גם קח פה השני
 פירוש ע"מ

מציורת ציין

פלייש און אין די מוצות בפעל האשמן תצור אין אורף
 גנאנגן דס פייגער פון דעם שמיין ויהאבל אונ קט פר
 קרענט דס פלייש אונ די מוצות ופלאך ה' חלך פגעני
 אונ דר מלאך פון גאט איז אוועק גנאנגן פון פאר
 זיינע אויגן : (כב) וירא געוין קט גדעון געוהן אז דס
 איז איין מלאך פון גאט קט גדעון גנאנגן אהיה ה'
 אלהים איה זכר וכו' ודריק מתוק ודחוס דחמריין כחוק פ' שבעה עבודת דמיתק
 מיר זי יול ג' דאיהי ודארום ביייר איה האב גזעקן
 אמלאך פון גאט פנים אל פניםוכו) ויאמר לו ה'
 קט גאט גנאנגן צו אים שלום לך שלום וועט זיין צו
 דיר האב קיין מורא גיט לא תבית דו וועקט גיט

שמתארבן : (כד) ויבן שם געוין מנח' לה' האם געוין
 גבוטאט דארטן איין מנח' צו גאט ויקרא לו אונ קט
 גרויפן צו דעם מנח' איין נאמן ה' שלום פלאמר
 גאט איז אוועק שלום ער היים ח'ת ביו אין דעם
 היינטיגן טאג איז נאך דא דר מנח' אין דר שטאמ
 עפרת וס קט געקערט צווא אב' העוירי : (כז) ויהי
 בעלילת יהוא אונ עם איז געווען אין דר דאויגן גאט
 קט גאט גנאנגן צו געוין קח את פר השור אשר לאביר
 געם דעם וינגן אוקס וס איז דא צו דיין פאטער
 ופר הישני אונ דעם אנדערן אוקס וואס איז ויבן יאר
 גשטאפט גווארן צו דר אפ גאט ויהי אונ ואלקט

שָׁנִים וְהִרְסַתְּ אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר
 לְאַבְדִּי וְאֶת־הָאִשְׁרָה אֲשֶׁר־עָלֶי
 תִּכְרַת׃ כִּי וּבְנִיתְּ מִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 עַל רֹאשׁ הַמַּעֲזוּזָה הַזֶּה בַּמַּעְרָכָה וּלְקַחְתָּ
 אֶת־הַפָּר הַשְּׁנַי וְהֵעַלְתָּ עֹלָה בְּעֵצֵי
 הָאִשְׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרַת׃ כִּי וַיִּקַּח גִּדְעוֹן
 עֵשָׂרָה אַנְשִׁים מֵעַבְדָיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר אֱלֹוֹי יְהוָה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרָא אֶת־
 בֵּית אָבִיו וְאֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹת
 יוֹמָם וַיַּעַשׂ לַיְלָה׃ כֹּחַ וַיִּשְׁכַּיְמוּ אֲנָשֵׁי
 הָעִיר בַּבֶּקֶר וַהֲנִיחַ גִּתָּיִן מִזְבַּח הַבַּעַל

נת הור בר הורדי די
 לִאֲבוֹק וְתוֹר הַתְּנִינָא
 דְאֶתְפֹּטִים שְׁבַע שְׁנִין
 וְהַפְגֵר נַת אַגוּרָא
 דְבַעֲלָא דִי לְאֲבוֹק וְהִ
 אֶשְׁרָהָא דִי עֲלוּהִי
 תְקוּץ׃ כִּי וְהִבְנִי מִדְבָרָא
 קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ
 הַתְּנִינָא הַרְיִן בְּסִדְרָא
 וְהִסְבִּי נַת תּוֹרָא הַתְּנִינָא
 וְהִסִּיק עֲלֶיהָ בְּאֵשֵׁי
 אֶשְׁרָהָא דִי תְקוּץ׃
 כִּי וְהִבֵּר גִּדְעוֹן עַמְרָאן
 גְּבַרְיִן מֵעַבְדוּהִי וַעֲבַד
 כְּמָא דְמִלִּיל עֲמִינָה יְיָ
 וְהָרָה מִדְּהִיל מִן בֵּית
 אָבוּהִי וּבִין אַנְשֵׁי קִרְתָּא
 מִלְמַעְבַּד בִּיקְמָא וַעֲבַד
 לַיְלָא׃ כֹּחַ וַאֲקִדְמוּ
 אַנְשֵׁי קִרְתָּא בְּצִפְרָא
 וְהָא מְהַרַּע אַגוּרָא
 דְבַעֲלָא וְאֶשְׁרָהָא דִי

ר"ש"

דברים הותרו אותו הלילה . מוקלה . חסרה . ולילה . ובמה .
 וכו' כדליתא בתמורה : (כו) ראש המעוז : ראש הסלע :
 שם אבני המזבח : (כח) ואת פר השני , ואת הפר הראשון לא מצאנו עששהו

(כז) על ראש המעוז הזה . הוא הסלע שהניח עליו הכהן והעלות :
 במערכת . ר"ל במקום המסודר בו שיוכל להכניס בו מזבח וזהו
 שקריב בו הפר סתם ללא נעילה וזהו כענין האלטה וכל זה היה
 סודא שמה מנו שחז"ל כי זה נעשה בזמן ובמקום ובזמן ובזמן
 האלטה והנה עשה ומתקנה ל"ג קרבן ל"ג כי יראה שנתעשרו
 חושבים טובדי פ"ג והנה סתם הכונה להקדים גידעון אלוהים כ"ג :
 למטה מעבדיו : שיתעוררו דהו עס שיהיה סתם ויהיה מן הכלאי

מצודת דוד
 שהתקפה לפ"ג זה שבע שנים : (כז) המעוז הזה . הוא הסלע האמור
 למטה : במערכת . ר"ל במקום יבט שחולל לפיכך שם לפני המזבח :
 דהר השני . והנה אבן לאלו ליה לקחתו לכל יקריבו סס לפ"ג ולא
 סודא מה נעשה סו לו וכו' הפר אבן לאלו וכו' :
 ע"מ

אוקם נום קוען הט אפ גשייד צוא דר אפ גאמ אונ
 קוען האמ מקריב גווען בייא נאכט אונ קוען הט
 גניצט דאס האלץ פון דעם לינדן בום אונ דיא
 איברגיע זאכן זענן אום האט געקניט און דר גמרא
 המורה : (כז) ויקח גיטין האט געזען גנוקען זעקן
 מאנן פון זיינע קנעקט ויש אונ דא גמאן אזו וויא
 גאט האט גרעט צו אים ויהי פאשר גיא אונ איז
 גווען ווייל ער הט מורא גהאט פאר זיין פאמארס
 הוז גינד אונ פר דיא שטאמ לייט געשלות זיבט פון
 צו קאן דס ביי קאן ויש לילה הט ער דס גמאן ביי
 נאכט : (כח) וישכיוו אנשי העיר בנאך אונ די שטאמ
 לייט האבן זיך גפעררט זענן אונ גשטאנן אין דר
 פרא האבן זיי געקען עם איז ווארן צו שמוסן דר
 קנבס זון דער אפ גאט בעל והאשרה אשר עלי אונ
 פירוש
 צו פירן אונ הרוב מאכן את מזבח הבעל אשר לאבדי
 דעם מזבח פון דער אפ גאט בעל נום איז צו דיין
 פאמאר ואת האשרה אונ די לינדן בום נום ביי דעם
 מזבח איז זאלסטו אפ שניידן : (כז) ובנית מזבח לחי
 אליה אונ זאלסט בוואן איין מזבח צו גאט דיין גאט
 על ראש המעוז הזה אים שפיץ פון דעם דאזיגן
 שמיין נואם רו האקט אונ אים מקריב גווען דאס
 פלייש מיט די מצות בגדיה אין דעם אן ריכט
 פלאמר אונ דעם שמיין בדי מיט זאל דארטן קעגן
 מסדר זיין גלייה שמיין פון דעם מזבח והעליה עליה
 אונ זאלסט אונ ברענגן איין עולה בעצי האשרה אשר
 תכרות מיט דעם האלץ פון דעם לינדן בום נום רו
 וועסט אפ שניידן . אכט ארליי זאכן זענן דעקסט
 קאל מוקר גווארן דען קוען יום מקריב וווען דעם

עלוהי קציצא ונת תורא
 תננא מסק על מרפחא
 דבניו : כס נאמרו גבר
 לחבריהון עבר פתנמא
 הדיו ותבעו וכעו נאמרו
 גרעון פר יואש עבר
 פתנמא הדיו : ל נאמרו
 אנשי מרפחא ליואש
 אפיק נה פרה ויהקמל
 ארי חרע נת איגורא
 דבעלא וארי קץ
 אשרהא די עלוהי :
 לאמרו יואש קבל הקמו
 עלוהי האתון התפרעין
 דבעלא אם אתון
 התרקון ותיח דיהפרע
 ליה ויהקמל כרם ארקא
 ותיחב ליה עד צפרא
 אם צרוך איה ביה
 יהפרע

והאשרה אשר עליו פרתה ואת הפר
 השני העלה על המזבח הבנוי :
 כס ויאמרו איש אל רעהו מי עשה
 הדבר הזה וידרשו ויבקשו ויאמרו
 גרעון בך יואש עשה הדבר הזה :
 ל ויאמרו אנשי העיר אל יואש הוצא
 את בנך וימת פינתין את מזבח הבעל
 וכי כרת האשרה אשר עליו : י ויאמר
 יואש לכל אשר עמדו עליו האתם
 תריבון לבעל אם אתם תושיעון אותו
 אשר יריב לו יומת עדה בקר אם

רש"י
 (לא) האתם תריבון לבעל . כשכל הנפל : הושיעון
 אורו . נתקמו וכן והושיעה ידי לי דוד ככלל
 אשר יריב לו . כשכלו : עד הבקר . עד הבקר
 המתונו : אם אלדים הוא . יריב הוא לעמו ריבו ונקמתו וכדי לדחותם עד שיבנה גרעון איה אומר קן :

רד"ק
 לנלוו טתם שלא יהיו מקריבין אותו לע"ג : (לא) האתם תריבון
 לבעל . בעבור הבעל אשר יריב לו . מי שהריב לו נתקן כובחו
 יפיתרו עד הבקר מירוש אם אלדים הוא יריב למריב לו וימתירו
 המתונו : אם אלדים הוא . יריב הוא לעמו ריבו ונקמתו וכדי לדחותם עד שיבנה גרעון איה אומר קן :

רפ"ג
 זה הוא ו' ולוהי יחאנו את בית חביו ומה אנשי העיר שמתנו אותו
 מעשות זה היה עושה זה ביום לנסוף ביום פרוסם : (כט) והנה
 כלשי השכימו אנשי העיר בבקר כלא כי טוקן הבעל וההשכה אשר
 עליו כרסת וככריו כי הכר הכי הוא סוגל על העושה כעניו כי אולי
 כשלא ממנו קח איכרים שלא חתמו חתמם כשלאו קרעו
 והיה כהן סימן הכירו בו כי זה הכר היה או שפטו זה מאומד כשלא מלאו הכר הכי והכירו כי העושה עשה הקריב בו קרבן וקריב
 ומלאו שרעון עשה זה והטעם מרוב חנונותם עד שחשבו להמיתו על זה ולוהי מה שחמך להם יואש אביו שהיה מזוינים : (לא) האתם
 תריבון לבעל . כלל האם לאוי שלחם תריבון כעבור הבעל הכה האם מלכים ביה שאינם מלמדים שהוא אלוה כי לא יאמר שחריבון
 צעדו אם היה אלוה ולפי שהיה הוא ראש הע"ג . הוא כמו שרמיה ומה שחמך פר השור אשר לאבדך מוכח הבעל אשר לאבדך ויהי עם
 זה כל להם אמר שחמך יריב בעבור הבעל מהס יונתו עד הבקר כלל שלא יתחילו להמיתו על זה אם עד אור הבקר כלל לפי שהוא מוכר
 שהיו מלמדין שהיה הבעל אלוה וסוף קרא שם בני ירובעל לואם הכה כלוה הוא מתפלל שירב בו הבעל . והנה לא ספר ביה בספור
 מה נעשה עמר כשור אשר לאבדו שורם לקחם אותו וידעם שהמיתו עליון שלא יבנו ממנו כדן הסוקה ולא נאמר לפרש זה כי היה
 מצורת דוד

מנחת שו
 בעברה . כן מביח בזה המערה לא היה ראוי למנוחה : (כט) מי עשה הדבר
 הזה . כשכלו הם פי' המנוחה כחיי זה הדבר כיון ויהי כל הכרה מחילוף זה
 כדוס יין לכל בעל ספרים חסר מלא חם וכן נספר עליו י"א חסרים חם :
 (לא) רכב לו כי חם מנחו . כשכלים הריב כחוב יריב בו כמו שהוא בספוק
 שלאחריו אך כשכל כפיים כחוב לו וכן נספר קדמיה יריב לו כשכל יריב לו

אשר . מי אשר יריב בעטורו יומת ע"ו עד הבקר כלל טס
 יבוא הבוקר כסני : אם אלדים הוא . אם יש בו אלוה יריב
 כשלאו את ריבו :

ע"מ
 עד המ צו שמוקן דעם מוכחם פון דר אפ גאמט בעל
 אונ ווייל עד המ פר שנימין דעם לינדן בום וואס
 איז גווען בייא אים : (לא) ויאמר יואש האם יואש
 גאמט צו א"י די וום זעגן גשמאנן ביי אים האתם
 תריבון לבעל ווייל איר אייה דען קריגן פון וועגן דר
 עכומז בעל אם אתם תושיעון אותו וועמ איר אים
 דען העלפן צו נוקם זיין זיין נקמה אשר יריב לו דר
 וואס וועמ זיך קריגן פון זיינט וועגן זאל גמייט
 ווערן דר הבקר ווארט ביי איה דר פרייא איה אוב
 ער איז איין גאמט זאל ער זיך קריגן פאר זיך אונ

(כט) הבנוי . אשר ככה זה ממש : (כט) ויאמרו גרעון . לא ע"ו
 מי כנו החומרים : (ב) וימות . כלל נעית אומר : (לא) האתם
 וכי אתם תריבון בעבור הבעל וכי אתם תושיעון אותו כתיבם :

פירוש
 דר לינדן בום וום איז גווען בייא אים איז ווארן פר
 שנימין יאת הפר השני אונ דער אנדערער אוקם איז
 ווארן אונ גבראמט אונ דעם מוכחם קם איז גבואמט
 גווארן : (כט) ויאמרו איש אל רעהו האבן זייא גאמט
 איין מאן צו זיין חבר ווער המ גמאן די דאויגי וואך
 וידרשו ויבקשו האבן זייא גבארשט אונ גויקם ויאמרו
 אונ האבן גאמט גרעון דר זון פון יואש המ גמאן
 די דאויגי וואך : (ב) ויאמרו האבן גאמט די שטאמט
 מענטשן צו יואש הוצא את בנך וימת לו וימת
 אונ זאל ווערן גמייט פי נחמ את מוכח הבעל ווייל

אֱלֹהִים הוּא יִרְבֵּ לֹכִי נִתַּן אֶת־מִזְבְּחוֹ׃
 לֵב וַיִּקְרָאֵלוּ בַיּוֹם־הַהוּא יִרְבֵּעַל לֵאמֹר
 יִרְבֵּ בֹ הַבַּעַל כִּי נִתַּן אֶת־מִזְבְּחוֹ׃
 לֵב וּבְל־מִדְּיָן וְעַמְלֵק וּבְנֵי־קַדְם נֹאסְפוּ
 יַחְדָּו וַיַּעֲבְרוּ וַיַּחֲנוּ בְעַמְקֵי עֹרְעָאֵל׃ יִירוּחַ
 יְהוָה לְבַשָּׂה אֶת־גִּדְעוֹן וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר
 וַיִּזְעַק אֲבִיעִזָּר אַחֲרָיו׃ לֵה וּמְלֹאכִים
 שָׁלַח בְּכָל־מְנַשֶּׁה וַיִּזְעַק גַּם־הוּא אַחֲרָיו
 וּמְלֹאכִים שָׁלַח בְּאֶשֶׁר וּבִזְבֻלֹן
 וּבְנַפְתָּלִי וַיַּעֲלוּ לְקָרְאֵתָם׃ לו וַיֹּאמֶר
 גִּדְעוֹן אֱלֹהֵי־אֱלֹהִים אִם־יִשְׁךָ מוֹשִׁיעַ
 בְּיַד־יְאֵת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ יז הִנֵּה

יתפרע ליה בעלא ארי
 תבע ית אגוריה׃
 לב וקרא ליה ביוקא
 ההוא ירבעל למימר
 ותפרע ליה בעלא ארי
 תבע ית אגוריה׃ לג וכל
 מדינאי ועמלקאי ובני
 מדינאא את פניו
 פחדו ועברו וישרו
 במישר וירעאל׃ לד ורוח
 ה' וקרא מן קדם ירוכלישה
 זה גידעון ותקע בשופרא
 ואת בנישו אנש אביעזר
 בתרוהי׃ לה ואגודין
 שלח בכל תחום מנשה
 ואת בנישו אף אינון
 בתרוהי ואגודין שלח
 בשבט אשר ובשבט
 זבולן ובשבט נפתלי
 וסליקו לקרמורתין׃
 לו ואמר גידעון קדם יי
 אם איתך פרוק בידי ית
 ישראל כמא דמליךתא׃
 לו היא אגא סחת ית

רש"י פתח בס"פ
 וינתן תרגם דיתפרע ליה ויתקבל וכו' לישן כח הרגום אלהים
 לא ידעים דלית בהון צורך׃ (לד) ורוח ה'׃ פתחני ורוח נבואה
 כאן בשביל הס׃ (לד) ורוח ה'׃ רוח נבואה׃ ויועק אביעזר׃ כל המספחה׃

ממשפטי הסוכה וזה לקחה להילם שלח יחי מקריטין חותו לע"ג
 כמו שחז"ל׃ (לג) וכל מדין וממלך ובני קדם סיו נאספין להסחיה
 את ישראל וזכו כמקם ירבעל׃ (לד) ורוח ה' נבשה את גדעון׃
 ר"ל רוח נבואה כמו שח"י ויחזק עוד ששמה עליו רוח הקדש׃ ומקע
 כמקום ומקע כל משפחות אישיו להריגו וזה יושבי עמלקה כי הוא
 סיו מהמשפחה וזה אלו לא הולך לשלוח להם מלאכים׃
 (לו) והנה גדעון סיו עדין ממלחין ואינו ממלחין ושאל את מהש"י אם

(לז) ויקרא לו׃ ויש קול לגדעון בנו׃ (לח) ויעברו׃ את סידון׃
 (לד) ורוח ה'׃ כל לו מה' רוח נבואה ומחן סוכה ויהקע׃ לסימן
 להספח׃ ויועק׃ נאספו אחריו משפחת אישיו׃ (לה) לקראתם׃

פירוש
 זיה נגמס ויין ויין נקבחה כי נמץ את מקבחו ונייל ער המ
 צוא שמוסן ויין מובח אוג דרום האם יואש גהייסן
 נוארמן ביו אין דר פריא פרי גרעון ואל דר נוייר
 אנמולפון׃ (לב) וקרא לו ביום ההוא ירבעל אוג יואש
 המ גרופן צו אים פלומר ויין זון גרעון אין דעם
 דאוינן מאג דעם גאמן ירבעל לאמר צו גאמן גרבו
 רבעל עם ואל זיה קריגן אין אים דר אפ גאמ בעל
 נוייר ער גאמ צו שמוסן ויין מובח׃ (לג) וכל מדין
 אוג דס דעם פאלק פון מדין אוג עמלק אוג דיא
 קיכר פון מדין ויית גאמ ויירי זענן אין גואמילמ
 גוארן אין איינם ויעברו וינתן אוג זענן איקר גפארן
 דעם גרדן אוג האגן גרים אין שאל וירעאל׃
 הערה

אנכי מציג את גזת הצמר בנרן אם טל
 יהיה על הגזה לבדה ועל כל הארץ
 חרב וידעתי כי תושע בידי את
 ישראל כאשר דברת : לה ויהי כן
 וישכם ממחרת ויזר את הגזה וימין טל
 מן הגזה מלוא הספל מים : יט ויאמר
 גדעון אל האלהים אל יחר אפך בי
 ואדברה אך הפעם אנסה נא רק
 הפעם בגזה יהי נא חרב אל הגזה
 לבדה ועל כל הארץ יהיה טל : יי ועש

גזתא דעמרא בבית
 אדרי אם טלא יהי על
 גזתא בלחודה ועל כל
 ארעא יובשא ואדע אבי
 תפרוק בידי ית ישראל
 כמא דמללחא : לה ויהיה
 כן ואקדים מיוקא
 דבהרוהי ונער ית גזתא
 ונפין מלא מן גזתא מלי
 לקנא דמנא : יט ואמר
 גדעון קדם יי לא יתקוף
 רגוה בי ואמלל ברם
 זמנא דנא אנפי כען
 לחוד זמנא בגזתא יהי
 כען יובשא על גזתא
 בלחודה ועל כל ארעא
 יהי טלא : מנעבר יי כן
 בלילוא
 ר"א גזתא מלא : עקדה עברני :

רש"י

פתח בס"פ

רד"ק

מן קדם ה' : (לת) ויזר את הגזה . מבנין הקל בשקל ויצר עליו
 או מבנין הפעיל ויסר נח את מכסה החיבה הוא מענין
 כי רכל תחורה לא זורר ולא חובש שהוא ענין העיצור החסוישה
 והענין הזה היה בחקין הראה לו השם יתב' זה האות לחוק את
 לבוא היה במראה הנבואה כי הבעשה היה בלילה ומה שאמר
 וישכם ממחרת כך נראה לו הכל במראה הנבוא' והראשון
 קרוב : (ט) אנסה נא . רחבת חבוש לא הנסות ה' והנה עשה
 מחרשוקן . כתב רבי' סעדיה י"ל כי הנסין ביכולת הכורא אסור כמו שאמר וינסו אל בלבכם ויאמרו הנה לחם יוכל לת אבל
 מנחה שי

(לח) ויהי כן . שהיה טל על הגזה לבדה יותר מכאשר
 מקומות כמו סכוא סומר מלא הספל מים אבל על כל הארץ
 חורב לא נתקיים שכברית כרות' לעל שאינו נעלר : ויזר :
 לשון מכבש וכן לא זורר ולא חבשו ולא נחבשו להוליא הליטה :

על סכוא ויש פסלים כחזב כל וק' על וכן סכוא יושב על . ונמקת ספרי הכותש
 מצודה דוד
 כאלו כל גזעין ונכסין למנס : (לת) וידעתי . ע"י המוסח הזה :
 (לת) ויזר . פתח להוליא כחזב והיה נעמן ספל מלא :

ענין סוללת דבר כעונו כמו וכוונה חקקת אפסע (יטעיה)
 (ט) : ויבש . ענין מליטה וכן אפסע

פירוש ע"ט

לכופי יקרים

העלפן דורך מיין האנדר די ישראל אזו ווי דו האקט
 גרעם : (לו) הנה אנכי מציג נון איה וועל אוף שמעלן
 איין שערינג פון וואל אין שיער אס פל יתיה על הגזה
 לבדה אויב מוי וועט ויין אוף דעם שערינג אליין אוב
 אוף גאר דער ערד וועט ויין ברגון וידעתי כי תושע
 בידי וגו' דא וועל איה וויסן אז דו וועסט העלפן
 דורך מיין האנט די ישראל אזו ווי דו האקט גרעם :
 (לז) ויהי כן איז גווען אזו דהיינו עס איז אוף דעם
 שערינג גווען מער טל וויא אז אוף דער פלעץ
 אויב דס גוט ער האט גבעשן אז אוף דער באגער
 ערד זאל ויין פריקן דיר דעם חסר פון דיין יונגער . אז
 איז איין ברית אז דער פל זאל גיט אוף גהאלפן

לח הנה אנכי מציג את גזת הצמר בנרן וגו' גדעון הם גיואנט
 צו הקב"ה איה וועל מאכין אצייכין צו וויסען אויב דו וועסט
 העלפן די ירדן דורך כיר . איה וועל לייבן די גלשארענט וואל
 אין שיער . אויב עס וועט ויין מויה אויף די וואל אונ אויף דיא
 ערד וועט ויין פרוקן . איז אויב גווען . נאכדעם הם גדעון גיואנט
 פאר קערט זאל ויין . אויף די ערד זאל ויין מויה אונ די וואל זאל
 ויין פרוקן . הם גאט אויב גיואנטן . בארף פון וויסען פאר וואס
 פרייע שטייט עס אזו אזו גיואנטן . אונ נאך דעם שטייט גאט
 הם אזו גיואנטן . דר ילקוט וואנט מיר גיפן ווען דר גביא האט
 גיואנט גרמטה צו די ירדן . הם ער דר מאנט דעם נאפסן פון
 גאט . כה אפר ה' ופרה יק חסר יתירה . אזו הם גאט גיואנט
 צוא דיא ירדן אויב גידעקן דיר דעם חסר פון דיין יונגער . אז
 ווען ער הם גיטשפראכט דיא ירדן האט ער גיט דער מאנט דעם
 נאפסן פון גאט . גאר עס שטייט דברי יתסידו . דס זענן די הייד

אלהים כן בליקה ההוא ויהי חרב אל-
הגוה לבדה ועלי כל הארץ היה מל:
זא וישכם ירבעל הוא גדעון וכל העם
אשר אתו ויחנו על עין חרד ומחנה
מדין היה ירו מצפון מנבעת המורה
בעמק: ז ויאמר יהוה אל גדעון רב
העם אשר אתך מהתי את מדין בידם
פך יתפאר עלי ישראל לאמר ידי
הושיעה ליי: ועתה קראנא באוני העם
לאמר מי ירא וחרד ישב ויצפר מהר
הגלעד וישב מן העם עשרים ושנים

קליקיא ההוא והנה
יוזשא על גתא
בלחודה ועל כל ארעא
הנה מלא: א ואקדים
ירבעל הוא גדעון וכל
עמא די עמיה ושרו על
עין חרוד ומשרות
מדינאי שריא קקבליה
מצפונא סג בעתא
דמסתקיא למישרא:
כ ואמר יי לגדעון סגי
עמא די עמך מלמסר
ית מדינאי בידיהון
דקמא ותרדכוו דקמי
ישראל למימר דקמא
קרקת לנאנו וקען אקלי
קען קנד עמא למימר
סן דרתי ווע יהוב
ויתבחר מסורא דגלעד
ותב מן עמא עשרין
ותרין

ת"א יבז ויבזר . (ויקרון יס)

רש"י

ז (6) מנבעת המורה בעמק . דמסתכיא למישרא .
המורה לשון הרעה ורמזה כמו מורה כאלבעתו
שמס לופיס ורומוס בעמק: (ב) יהפאר . ווינטער
כלע"ו: (ג) ויצפר . כבוקר לשון ארמי חרמי כפרא:

המלחמה אך היה זה מלחמת הכבוד כחל נלחם: (ג) והלכו
בזה ויבזרו שפטים כבוקר לבזבז כמלעד:

כחז לא איתך כמו כחז כחז סג: (ג) מחר הגלעד . במקל דפוסים כחז
מצורת דוד

ז (6) היה לו . עמד מלפון גדעון והמלחמה מקום עמדם היה מן
גבעת המורה הומדום כעמק: (ב) עלי . למולי: ידי הושיעה
לי . כעבור העם כלב סוס: (ג) ויצפר . ישיבו כבוקר למען

פירוש ע"מ
דר ערד זאל זיין מוי: (ב) ויעש אלהים המ קאם גמון
אזו איז דער דאזיגער נאכט ויהי חרוב אונג עם איז
גנוען מריקן אוף דעם שערינג אלזיין ועל כל הארץ
אונג אוף גאר דר ערד איז גנוען מויא:

ז (א) וישכם ירבעל אונג ער איז אוף גשטאנן אין דר
פריא דר יורבעל דם איז גרעון וכל דקם אשר
אתו אונג גאר דם פאלק ווס זענן גנוען מיט אים
ויהנו אונג האנג גרים ביי דר שטאמ עין חרוד ופתח
סדן היה לו מצפון אונג די מחנה פון מדין איז גנוען
צו אים פון צפון זימ פון דר הייה וואס מען קען
פון דארטן קנקן אונג ווייזן אין מאל: (ב) ויאמר הי
אל גרעון המ קאמט צו גרעון רב העם אשר איתך
עם איז צו פיל דם פאלק וואס מיי דיר איז מתיי פון
זייער האנגט פן תפאר עלי ישראל ווארום מאמר וועט
צו זאנן ידי הושיעה לי מיין האנגט האם גהאלפן צוא מיר: (ג) ויצפר
אוערן פון דעם פאלק צו זאנן פן ירא חרד ווער עם
האם מורא אונג צומערט פן דר מלחמה זאל ער זיך
אם:

רד"ק

גדעון לא היה לו ספק בכלת חבורא אלא רצה לבטח אמהוא
ראוי לנס גדול כות: (6) מנבעת המורה . מנבעת דמיסהביא
ואשר שהיה שם צופת מורה הדרום: (ג) ויצפר . ישיבו
בבקר מתרמינין בבקר צפרא או פי' יסבב כלומר יסוב סוד
הגלעד וישוב לו וכן נקראת המצפת צפרא לפי ששוכבים
מנחה שי

כתיב גליון ס"ח . על . חמש כוזב כפסלים כתיב וקרי אל: (פ) ויהי חרב כל
הגוה לבדה . ח"ו זה כחוב ככחיים החזר למעלה והכנסו מתייטו או כ"ל
שאר פסוקים כחז אל: ז (6) חרד . ח"מ"ס: (ג) אשר איתך . כן
לעלד כלל ה"א וסעפ כי זה וכן עלגלו מחר לעלד דער פסוקים" וכן כספר

מצורת ציון

ז (6) מנבעת המורה . סם מקום: (ג) ויצפר . חגוס של
בוקר הוא לסרל וכן כללה הפסוקה (יחזקאל ז) וכל
ישיבו כבוקר:

דקומו יקרים

פון ויפאר גליד ווי דיא הייד וואלסין גנוען זינגע . אונג אזו
גיסאנען מיר ביי משה . אלע הייד ווס משה הם גירעם האם
ער דר כאנג דעם נאכן פון גאם . אונג ווען ער דר גישטראפט
די יודין הם ער גיש דער פאנג דעם נאכן פון גאם . גאר עם
שפייטם אלה הדברים . דם זענן די הייד ווס משה הם גירעם .
ווייל הקב"ה וייל גיש דר פאנג זיין נאכן אוף שלעקס . דריכר
ווען גדעון הם גיאנג די סויה זאל זיין אוף די וואל אונג אוף
די ערד זאל זיין מריקן . ווייל סויה אויף די ערד איז אברכה .
אונג גדעון הם גינואלש אויף האלסין די ברכה . דריכר שפייט
אין פסיק ויהי גיש . עם איז אזו גינוארין . אבער דר נאכן פון גאם
איז דא גיש דר פאנג . אבער דעם אנדרין מאל וייל ער האם
גינגם פן מקרים די וואל זאל איז זיין מריקן . אונג די סויה זאל זיין
אויף דיא ערד . שפייטם אין פסיק ויעש אלהים כן . גאם האם
אזו גיפאמט:

מיין עקבן פלומר דם איה זאל זעבן דעם מדין אין
פון זייער האנגט פן תפאר עלי ישראל ווארום מאמר וועט
צו זאנן ידי הושיעה לי מיין האנגט האם גהאלפן צוא מיר: (ג) ויצפר
אוערן פון דעם פאלק צו זאנן פן ירא חרד ווער עם
האם מורא אונג צומערט פן דר מלחמה זאל ער זיך
אם:

אָקַף וְעִשְׂרַת אֲלָפִים נִשְׁאָרוּ: ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן עוֹד הָעָם רַב הוֹרֵד
 אוֹתָם אֶל־הַמַּיִם וְאַצְרִפְנוּ לָךְ שֵׁם וְהָיָה
 אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ זֶה יִלְךְ אֵתְךָ הוּא יִלְךְ:
 אֵתְךָ וְכֹל אֲשֶׁר־אָמַר אֱלֹהֶיךָ זֶה לֹא־יִלְךְ:
 עִמָּךְ הוּא לֹא־יִלְךְ: ה וַיּוֹרֵד אֶת־הָעָם אֶל־
 הַמַּיִם וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן כֹּל אֲשֶׁר־
 יֵלֶךְ בְּלִשְׁוֹנוֹ מִן־הַמַּיִם כַּאֲשֶׁר יֵלֶךְ
 הַכָּלָב תִּצְיַג אוֹתוֹ לְכֹד וְכֹל אֲשֶׁר־יִכְרַע
 עַל־בְּרָכָיו לְשִׁתּוֹת: ו וַיְהִי מִסְפָּר
 הַמִּלְקָקִים בְּיָדָם אֶל־פִּיהֶם שְׁלֹשִׁמָאוֹת

וּתְרֵין אֲלָפִין וְעֶסְרָא
 אֲלָפִין אֲשֶׁתָּארוּ: ד וַיֹּאמֶר
 יי לְגִדְעוֹן עוֹד עָמָא סְגִי
 אַחִית יִתְהוֹן לְמִיָּא
 וְאִתְהַרְיִין לָךְ תְּמָן וַיְהִי
 דִּי אִיבַר לָךְ דִּין גִּיזִיל
 עִמָּךְ הוּא גִיזִיל עִמָּךְ
 וְכֹל דִּי אִיבַר לָךְ דִּין לֹא
 גִיזִיל עִמָּךְ הוּא לֹא גִיזִיל:
 ה וְאַחִית ית עָמָא לְמִיָּא
 וַיֹּאמֶר יי לְגִדְעוֹן כֹּל דִּי
 לְחִיד בְּלִישְׁנֵיה מִן מִיָּא
 כְּמָא דמִלְחִיד בְּלָבָא
 תְּמָקִים וְתִיה בְּחַוְדִּיה
 וְכֹל דְכַרַע עַל כְּרַפְוִיה
 לְמִשְׁתֵּי: ו וְהָיָה מִסְפָּר
 דְרִשְׁוֹן בְּיַדְהוֹן לְפִימָהוֹן
 תֵּלַת

ה"א עוד העם רב. עקף עבר לו.
 המלקקים בידיהם שלש מאות

רד"ק
 קמ"ב ב"ק
 אוחה על הראש ולצפירת הפארה וכן במשנה הקופה משיעשה
 בה שתי צפירות לרחב שלה: (ה) ואצרפנו לך שם. כמו
 שצורפין הכסף והכניסו שלא יהיה במלחמה התיא רק
 הצדקים כי הכרעו על ברכיהם לשהות היה סימן לאשר ברעו
 לבעל ובכפד"א אחת מוצא בימי גידעון שהיו עוברין לבבואה

רש"י
 (ה) כל אשר ילוק בלשינו ינו וכל אשר יכרע על
 ברכיו לשהות. תליג אותו לכד חוץ מסייעך כי הס לא
 ילכו עמך שכך הם למודים לכרוע לפני עבודת גלולים:
 (ו) המלקקים בידי. אן זה דרך כרעה כלוקק בלשונו:

מנחת שי
 אחר ל"י מכה בלן פחד בלילה לים וזה ענין מנה (ה) וזהו מן המים.
 כי מכה לו כל המים: (ו) ויכרעו וכן כפד"א ויכרעו
 אשכ כרעו על כרכיהם לשהות הם עללים וזהו שכונו להם והנה
 היתה כוה ילה מעטרה שבידו כמו שפירו' ז"ל בפרק משה
 עלהמה והמחד הוא קן סלנג וזהו הענין השני שבדיל העללים ולא
 השכיר כי הם הלוקקים והמכודים והכוונתם הם היו בשל ממות אים לבד
 ובהם לבד המוקק כמו שזהו לו כש"י ע"י נכדלו או בעלמו

מנחת דוד
 לא ידעום אדם שבוסם ולא יכלעום: (ד) ואצרפנו. אעשה כהזקוף
 הזה המצדק הסיני מן הכסף: (ה) כל אשר ילוק. כי השואב
 כל המלקק חק מלקק בלשונו כדרך שמיתם הכלב לפני הכוה על ברכיו
 כל המלקקים. בחר במלקקים ומאם כמורעים לפי שהכוהטים סמגלו לכרוע להשו"א ולא כן במלקקים

מנחת יצ"ח
 (ה) ואצרפנו. מל' לרוף ומוקק: (ה) ילוק. ענין לחיכה בלשון
 חת המים בתוך דיו ושמה מכה א"ל לו לשהות בשפתיו כדרך כל
 הכמות מכהל יוכל הוא לשהות בשפתיו וזהו לוח העמוד במלקקים
 סכר ויכרע וכו': (ו) המלקקים. בחר במלקקים ומאם כמורעים לפי

פירוש ע"מ
 אח העם אל המים און ער המ גנדרערמ דם פאלק צום
 וואסר ויאמר ה' אי גידעון המ גאטם גאנאט צו גידעון
 כל אשר ילוק אימליקבר וום וועט לעקין מיט ייזין צונג
 פון דעם וואסר כאשר ילוק תכלה אוו וויא איין הונגם
 לעקט און קניאט גימ פיצג אוהו לגד דעם וואלקטמו
 שפעלן אליין וכל אשר יכרע און אימליקבר וום וועט
 קניאן אוף וייגע קניא צו סריגן דעם וואלקטמו אוף
 שפעלן אליין און גימ געמן מיט דיר ויזיל ער איז
 גוואנאט צו קניאן צו דר עבומ"ז: (ו) ויהי מספר וכו'
 און עם און גווען דר צאל פון דר וום האבן גלעקט
 מיט וייערי הונגם צו וייער מויל שיש מאת איש דריו
 הינדרט מאן וכל יתי העם און דאם איברינו פאלק
 קני צו ברכיהם וקאבן קניאט אוף וייערי קניא צוא

אום קערן וייעור און זאל פריאן בלוקר ער זאל
 אנוועק גיין אין דער פריא פון דעם בארג גלעד
 וישיב ינו העם האט זיך אום גקערט פון דעם פאלק
 צוויי און צוואנציג טווינגט ויעשרת אלפים גשאר און
 צעהן טווינגט וענן איבר גבלין: (ד) ויאמר ה' האמ
 גאטם גאנאט צו גידעון דם פאלק איז קאה צו פיר
 הור אוקס אל המים באך ויזי גידרין צוא דער וואסר
 ווארפט לך שם און איך וועל ויזי לייטען צוא דיר
 דארטען ויהי און עם וועט ייזין אשר איבר אליך אויף
 דעם וום ויהי וועל זאגן צו דיר דר זאל גיין מיט דיר
 דוא לך אקד זאל דר גיין מיט דיר וכל אשר אמר אליך
 און אוף די וום איך וועל זאגן צוא דיר דר זאל גימ
 גיין מיט דיר ויהי לא לך זאל דר גימ גיין: (ה) וינדר

**הַמַּחְנֶה: " וְשָׁמַעְתָּ מֵה־יַד דְּבָרוֹ וְאַחַר
 תַּחֲזֹקְנָהּ יַד־הַיּוֹרֵדָתָּ בַּמַּחְנֶה וַיֵּרֶד הוּא
 וַפְרָה נִעְרוֹ אֶל־קֶצֶה הַחֲמִשִּׁים אֲשֶׁר
 בַּמַּחְנֶה: " וּמַדִּיִן וְעַמְלֶק וְכַל־בְּנֵי־קָדָם
 נִפְלִים בְּעַמְּךָ כַּאֲרֵבָה לָרֹב וְלִגְמֻלֵיהֶם
 אִין מְסַפֵּר כַּחֲלוֹ שַׁעַל־שַׁפֶּת הַיָּם לָרֹב:
 " וַיָּבֵא גִדְעוֹן וְהַנֶּה־אִישׁ מְסַפֵּר לְדַעְתּוֹ
 הַלֵּוִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַלֵּוִים חֲלָמְתֵי וְהַנֶּה**

לְמִשְׁרֵיתָא: " וְהַשְׁמַע
 מֵה יִמְלִלֹן וְיִבְחַר פֶּן
 יִתְקַוֶּה יָדָהּ וְתַחֲזֹת
 בְּמִשְׁרֵיתָא וְנִתָּה הוּא
 וּפְרָה עוֹלִימִיָה לְסֹטֵר
 מִן־זֵוָּא דִּי בְּמִשְׁרֵיתָא:
 יֵב וּמִדִּינָאֵי וְעַמְלֶקָאֵי
 וְכָל בְּנֵי מִדִּינָאֵי רַמְזֵן
 בְּמִישְׁרָא פְּנוּבָאֵי לְסִגְיָ
 וְלִגְמֻלֵיהוֹן לִית מִזְנֵן
 כְּהֵלָא דִּי עַל פִּיָּה יִמָּא
 לְסִגְיָ: יֵב וְנֵתָא גִדְעוֹן
 וְהָא גִבְרָא מְשֻׁפְעֵי
 לְחִבְרִיה חֲלָמָא וְאָמַר
 הָא חֲלָמָא חֲלָמִית וְהָא
 חֲרָר

רש"י
 (יב) נופלים בעמק. שוכנים בעמק:
 לְמִשְׁרֵיתָא: " וְהַשְׁמַע
 מִן שְׁרֵשׁ חֲנֵה הַגִּבּוֹר (פ') עֲנַת שְׁעוּרִים וְבִאֲמָר לָחֵם שְׁעוּרִים נִרְאָה כִּי שָׁמַע וְרָאָה אוֹתוֹ אוּ יִהְיֶה מִן צָלִי אִישׁ שְׁרֵשׁ צֹלָה כְּמוֹ
 גְּבִי גִחְלִים וְכַתִּי' תָּרַד לְדַחֵם שְׁעוּרִים, וְהִתָּה זֶה מִשָּׁל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא תְלוּשִׁים מִתְּנַבְרִים עַל סַרְיִן וּמִנְצַחֲיָן אֹהֲרֵם:
 מִנְחָה שִׁי

רד"ק
 (ג) צלול. כתוב בוויזוקרי בירד ואחד הוא כיאותיות אה"ו
 מהחלפת הווא מננין בצלילה אוניו כלומר שמע ריש לחם
 שיעורים שהיה מהנף בכתנה מדין ובאמרו לחם שעורים נראה כי שמע וראה אותו או יהיה מן צלי איש שרש צלה כמו
 מן שרש חנה הגי' פ' ענת שעורים וכו' צליל שהיתה צלילה בנחלים והוא הנקרא בברכי רז"ל חררה ולא חררה על
 גבי גחלים וכת' תרד דלחם שעורים, והיה זה משל על ישראל שהיו תלושים מתנברים על סרין ומנצחין אותם:
 מִנְחָה שִׁי

לְמִשְׁרֵיתָא מִן מִשְׁרֵיתָא וְזֶה הַלֵּוִים וְהַנֶּה הוּא בְּכָל מִסְכּוֹ (יִתְּנֵל 1) לִכ־רַמְזֵי כְּיִדְעוֹם וּמְכַלֵּן דְּקִיָּאָה וְהַיָּסוּס שֶׁבֶן בְּדֵ: (א) מִן יִדְעוֹ: בְּמִשְׁרֵיתָא

מזורה דוד
 (א) החמושים. כמאויס וכן העלו החמים (יבוע 6):
 (ב) נופלים. חמושים כמו ע"פ כל החו נפל (נלחמים כה):
 מְשֻׁלֵי הַחֲכָמִים

וינ והנה צליל לחם שעורים כהנהפ כמחנה מדין. הקב"ה
 הם גינאנם צו גידעון אויב דר האסט מורא צו גיין און דר מחנה
 הרלפן מלחמה מים מדין. גיאי אין דיא נאכט צוא דיא מחנה
 מדין וקסטו הערין וואס דיא סגינים ריריין וועלין דייע הענם
 גיטשאקאם ויערין צו די מלחמה. גידעון און אוי גיטאן ער איז
 אין דער שטיל גינאכטן די נאכט אין דר מחנה און הם גיערם
 ווי איינער דער ציילם צוא ויין חבר מיך האסט אויס גיתורקת או
 אנדקאקענער ברוים פון געטשמן מקהל קאלערס ויה אין די
 מחנה און דר ברוים איז גינאכטן צו אנציעלם און האט אנקלאס
 גיטאון אין דעם גיערין און דר גיעלם גיטאון. נאך דעם הם
 דר ברוים אויפגעקערט דעם גיעלם מים דיא אנדקערשטע וייס
 אויפן און דר גיעלם איז נאך אקאהל גיטאלן. הם דער חבר
 גינאנם צו אים דאס ווייטס אז דער שיערר פון גידעון וועט איין
 געטין די מלחמה. דארפן מיר פארשטיין אז הקב"ה הם גינאנס
 צו גידעון ער זאל גיין הערין האב דר כדונס וועלן גידען. אז
 נאך דר חלום גיטשקם גינארין פון גאט. און דס באשיידונג הם
 גאט גינאכטן אין דעם חבר מול ער זאל אויז זאגן. וואס
 גיקרר דר חלום צו די מלחמה. און ווס גיקרר דער באשיידונג
 צו דעם חלום. און פיר ווס זאגט ער פסוק אז גידעון הם גיערם
 דעם חלום מים דעם באשיידונג האט ער ויך גינאכט צוא גאט
 און הם שוין גינאנס צו דיא ויין קיננס צו דיא מלחמה ווארם
 גענען גינאכטן צוא די מלחמה דר היריין איז געלטה הפלך האט
 ערלייא זאגן. וואס פיר דיא מורא זאגט מען ווייטס דעם גינאכט אין
 שפענדיג. מען האט גינאכט און געקן אין חלום איין אום
 דער סענשט וואס עקום אין חלום אואם נאטורליכע זאך. אז
 זאך ווס ער דארף וויסען. נאר מען דארף זאגן צוא דער זאך
 צו ווייטן מיין דעם חלום. אזוי וויא דר אומגלויבליכער חלום פון
 זאך ווי דר חלום פון גינאכטן. צו אזא חלום הם מען
 זאגן. און ווי דר חלום פון גינאכטן. אז וויא עס האט גינאכטן פון
 אסאך מים אנדויקט קראם קחורה און פיל קענער פון דיא

גאט הם שוין גינאכטן דיא מדינות אין אייער האנט. און אלע
 גינאנס פו בא החלום כרום ענין. יעדער חלום קיננס מים פיל
 חלום פון די זאכן ווס ער וועטם שפענדיג אדער ווס ער הערם
 נאטורליכע זאך. דריבער קען מען גיט גלויבן אחולם. אבער
 אזוי צויען אז דעם גינאכט האט הקב"ה עפעס גינאכטן
 אקלוגינן סענשט אדער אנאב ער זאל וויסן וואס הקב"ה מיננס
 פירט קיה האבן אויפגעטן קיה. און זאגן מנאכטן אויפגעטן
 גינאכטן און גינאכטן און גינאכטן און גינאכטן און גינאכטן
 עס האט גינאכטן פון אקלוגינן פון אקלוגינן גינאכטן און גינאכטן
 קיינען שפענדיג קיננס צוא אים קיננס פון אים קיננס.

מִסַּפֵּר הַחֲלוּם וְאֶת־שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ
וַיֵּשֶׁב אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קוּמוּ
כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיַדְכֶם אֶת־מַחֲנֵה מְדִיָן׃
סוּ וַיַּחֲזֵן אֶת־שְׁלֹש־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה
רֵאשִׁים וַיִּתֵּן שׁוֹפְרוֹת בְּיַד־פְּלֶס וּבְכַדִּים
רִיקִים וַלְפָדִים בְּתוֹךְ הַפְּדִים׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם מִמֶּנִּי תֵרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהִנֵּה
אֲנֹכִי בָא בַקֶּצֶה הַמַּחֲנֵה וְהִיא פֹאֶשֶׁר
אֶעֱשֶׂה בֶּן תַּעֲשׂוּן׃ יי וְתִקְעַתִּי בַשּׁוֹפָר
אֲנֹכִי וְכָל־אִשֶׁר אִתִּי וְתִקְעַתֶּם

ית שועית חלקא ונת
פשריה ואודי ותב
למשריהא דישראל
ואמר קומו ארי מסר יי
בידיכון נת משרית
מדגנאי: סו ופלג נת
תלת מאה גברא תלת
משרון ויהב שופרא
בגד כוליהון וכדון ריקנין
ובעוריא בגו כרין:
י ואמר דהון מני תחון
וכן פעקרון והא אנא
אתי בקפי משריהא
ויבי קמא דאעפיד בן
פעקרון: יי ואתקע
בשופרא אנא וכל דעמי
ותקעון בשופרא אף
אתון

רש"י

למעלה ועל ההלל: (טו) את מספר החלום. את
סיפור החלום ית כופית תלמו וית פסריה: ואת שברו.
ולת ממכרו כלומר ולת פתרונו: (טז) שופרות
ולפידים. להזכיר זכות מתן תורה. ופשוטו לילה היה

מנחת שי

מקו ללכת חק יורא פ"ב. ועיין פ"ב ס' וירא כל ויהי כחולום וסמאל א"י
ומלכתי א"י: (טז) ריקים. מקלס. ספרים כחונ ריקים חכד' דקמלה וע"ס

מצודת דוד

ד"ל גדול ומשוב: (טו) שברו. כ"ל פתרונו כי החלום הוא דבר
סתום וסמול וע"י הפתרון שוכח וינסח: (טז) ויחז. ענין
החוקק והסגלה: ראשים. כ"ל חלקים כמו וסיס להכרעה כלשהי
(בכרעה ג): וכדים. שם כלו נה: ריקים. ריקים: ולפדים.
מן דולק וקסורכו שבהכת כמו

משילי הכמים

הארצין אונ גרזים היידן מיט דין בול ואלקסו גיט. און האם
גינאנט דקב"ה צווא געקען דוא ואלקס גיין אין דיא מחנה בידון
ועקסו הערין אהלום אונ דו ועקסו הערין ווס יי ועליון היידין.
וויא פקן ועקס דקס הלום באשיידין. אאיי וועט זיין. גאר דער
הלום וועט זיין פון מיר. אונ דס באשיידונג וועט זיין פון מיר.
דר הלום וועט ווייזן פון דיא וירקס וועגן. אונ דער באשיידונג
וועט זיין פון בידנס וועגן. מיר דארפן גאר זעהן ווען דר הלום
אוי גינדן. וויא אונגערד חכמים זאגן איז דער הלום גינדען די
אנדערע נאכט פסח. דאכאלס היאבן דיא וירן גידארפס שניידן
געקלשין צו מקריב זיין דעם עופר דעם אנדערין סאג פסח. פר
נוס איז דר מנחה פון עופר. גינדען גערשפין שעהל און וויא דיא
מנחה פון אסופה. דר אונגערשטיי איז גאר גינדען דיא מנחה
פון סופה איז גינדען און אן בוים אייל אונ די מנחה
פון מופד איז גינדען מיט שקלים אונ מיט בוקאמיל. ווייל מיר

שופרות מיט לפידים כדי צו דער מאנן דעם זכות
ולפידים אורך ווייל עס איז נאכט געווארען דרום
האבן זיי געעבן אין קריג כדי די שונאים זאלן ניט
געדען גזאנט צווא זיין מפת תראו פון מיר זאלט איר
אוף מאן והנה אנכי בא אונ נון איך וועל קומן אין עק
פעשון און וויא איך וועל מאן און זאלט איר און מאן:
(יח) ותקעתי בשופר אונ איך וועל גלאן מיט איין
שופרה

בְּשׁוֹפְרוֹת גַּם--אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל--
הַמַּחֲנֶה וְאָמַרְתֶּם לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן :
יִיבֹא גִדְעוֹן וּמֵאֵה--אִישׁ אִשְׁר--אֵתוֹ
בְּקִצֵּה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאֲשֻׁמֶרֶת
הַתִּיכּוֹנָה אֲךְ הֶקֶם הֶקִּימוּ אֶת--
הַשְּׂמֵרִים וַיִּתְקְעוּ בְּשׁוֹפְרוֹת וּנְפוּץ
הַפְּדִים אֲשֶׁר בְּיָדָם: כ וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת
הַרְאִשִּׁים בְּשׁוֹפְרוֹת וַיִּשְׁבְּרוּ הַפְּדִים

אתון סחרנות כל
 משריהא ותימרון חרבא
 דמקפלא מן קדם יי
 ונצחא על ידי גידעון :
 יש ואתא גידעון ומאה
 נבא דעמיה בסופי
 משריהא פריש ספרא
 מציעתא ברם אקמא
 אקומו ית נמריא
 ויקעו בשופריא ונפצו
 כדון דבידיהון: כ ויתקעו
 קלת משרון בשופריא
 ותברו

תולדות אהרן
 כלל המורה . כדנח"ל (כס ג) :

רש"י

היה עט : לה' ולגדעון . הרבה דמקטל מן קדם ה'
 ולאח"כ ע"י גדעון (יט) הקם הקימו . כבר בני החיל
 את השומרים שהיה שמירתם בחשמות תיכונה שכן
 דרך בני גייסות להעמיד שומרים חלו ושמרו שלש הלילה
 הראשון וחלו שלש השני וחלו שלש החמרון : ונפוץ הכדים .

האשמרת הראשונה וראש האשמרת התיכונה והיו השומרים
 שאמר אך הקם הקימו את השומרים והנה גידעון בא אל המרגה : (כ) שלשת הראשים .

(יט) ראש האשמרת התיכונה . אחר טעור שלש הלילה והנה זרשא
 האשמרת השנייה הקימו השומרים מרין ועמלק לשמור המנה שיהיו
 עם הם ערים לפי שכל חשוי הממנה היו ישיבים ודמה שכן היו עם
 שומרים ממניע לקום כדלש כל אשמורת ואשמורת מאשמורת הלילה כי
 אין לאומר שיאמר שלא ישנו אלא הממנה עד סוף האשמורת הראשונה

מצורת דוד

ועמלק וגו' : לה' ולגדעון . ר"ל הכוונה תיחוס לה' וכל על ידי
 גדעון : (יט) ראש גו' . כהחלה עשנה האמשי : אך הקם .
 כעת לכה הקימו את השומרים לשמור כי בדרך הול להעמיד שומרי
 המרים בכל ממנה לשמור את הממנה : ויתקעו . גדעון והסויו
 ונפוץ הכדים . למען יחלו הלפידים להכיל את בני מרין וגו' :

פירוש ע"ט

שופר איה אונ אלרי די הינדערט מאן ווס מיט מיר
 זענן ויתקעם בשופרות וגו' זאלט איר דענקם מאל איה
 ברואן מיט שופרות סביבות כל מחנה ארום גאר דר
 מחנה פון מרין ואפרהם אונ איר זאלט זאגן זיה
 יגידעון צוא נאמ איז דיא היקף אונ דורך גידעון :
 (יט) ריבא גידעון אונ גידעון איז גוקומן אונ די הונדרט
 מאן ווס זענן גווען מיט אים אין עק פון דר מחנה
 פון מרין ראש האשמרת התיכונה אונ דעם אן הייב
 פון דער מיטליכטער טייל דען ריבא נאכט ווערט
 גטיילט איה דריי טייל אד הקם הקימו את השומרים
 גאר ווס מען הט איה גשמעלט די היטער פון דער
 מיטליכטער טייל דען דער סדר איז אין דר מלקמה
 דאס מען ששמעלט שומרים אטייל זאלן היטן ריבא
 ערשטי טייל פון דר נאכט אונ אטייל זאלן היטן
 די אנדרי טייל אונ אטייל זאלן היטן ריבא דריטי טייל
 גוועקט די היטער פון דר אנדרר טייל ויתקע בשופרות
 ביים אונ האבן גמאן צו ברענגן די קריג וואס זענן גווען ביי זיי אין די הענט : (כ) ויתקע שלשת הראשים
 (שופטים)

רד"ק

והפטרון שובר איתו ומגלה אותו : (יט) ואמרתם לה' ולגדעון .
 פי' חרב כמז שאמר ויקראו חרב לה' כלומר חבינו לה' הוא
 כי נלחם לנו ואחריו הרבינו הוא לגדעון כי על דוד נצטח
 המחנה הזה ובתי' חרבא דאתקלא מן קדם ה' ונצחנו על
 ידי גידעון : (יט) ראש האשמרת התיכונה . שהיו שומרים
 הבחנה בלילה חזוי חלקים משמרות הלילה לשלוש חלקים
 השומרים בתולת הלילה היו עויר' עד שליש הלילה והוא סוף
 הראשונים חלקים לישן והאחרים קמים משנתם לשמור והוא
 שאמר אך הקם הקימו את השומרים : (כ) שלשת הראשים . אינו אומר כי הראשים לברם תקעו כי

ולחם הלכיו לו חלקים אלה השומרים לא קודם זה כי מה שמענו גמון
 כדחתו נמחל קודם זה אורח שבנ' סיו ישי' והכס בחמיל חמיל לתקוע
 כשופר גדעון ומלח ליש אשכ חמו ומהר תקעו בשופרות בני הראשים
 כהחלוקים והחלוקים אשכ לחסו וכעת שהחמילו לתקוע בשופרות שבנו
 הכדים אשכ כידם והחלוקים וכלו שלש עמות הלפידים אשכ

מצורת ציון

(יט) האשמרת . הלילה תלקח לשלש חלקים ויקראו השומרים
 ע"ש שחלקה לשלש חמות מלחכים וכל כח שומר זמנו לומר כח
 שיהיה : התיכונה . מל' מוך ר"ל האלמנים : ונפוץ . ענין שביים

(כ) שלשת הראשים . כי גם שני הראשים האחרים תקעו כלשכ
 משלי חכמים

גישינען ווען די יודין האבן גידינס עבודה זרה האבן די גביאים
 גיבלייבט דיא יודין צוא אוהר ויהוקאל מו . יתסיה ב . גו . אונ
 ווען דיא יודין זענן גיווען אין מצרים האבן זיי גידינס עבודה
 זרה . די ערשטע נאכט פסח האבן די יודין גיפאכט דעם קרבן
 פסח אונ האבן פפסל גיווען דיא עבודה זרה פון מצרים נויא
 עם שפייס אין מדרשו דעם געשפונן פאג פסח זענען די יודין
 ארויס גיגאנגען פון מצרים . דעם אנדערין סאג פסח וואלפען
 זיי גידיאפס בריינגען אפגעהן פון געשפונן ווי אסופה ווייל זיי
 האבן גיפאכן נויא אסופה . אונ אזו וויא דער קרבן פסח פון
 גיבליבן איה אייביג . א אנדערעקייט איה דעם קרבן פסח פון
 מצרים . אזוי איז גיבליבן דר עסר איה אייביג א אנדערעקייט
 צו קפאר זיין די ויגד פון עבודה זרה . ווארום אפילו מיר דיענען
 זיינס גיט עבודה זרה . עם זענען אבער דא אזעלכע עבירות פון
 זענען גלייך ווי עבודה זרה גידינס . אונ ווייל אין די צייט ווס
 גידעון האבן די יודין אונ אפט גידינס עבודה זרה אונ וועגן
 די עבירה זענן די יודין געקען גינעיאן אין די הענט פון מרין .
 דרייביר הם הקב"ה ניואמן צו גידעון גיי די נאכט אין די סתחה
 אונ אז גידעון איז גוקומן האט מען גאר וואס איה
 אונ וויא האבן גבלאן מיט שופרות : ומיז הפדים אשר
 אונ האבן גמאן צו ברענגן די קריג וואס זענן גווען ביי זיי אין די הענט : (כ) ויתקע שלשת הראשים
 (שופטים)

וַיַּחְזִיקוּ בְיַד־שְׂמֹאלָם בַּלְּפָאִים וּבְיַד־
 יְמִינָם הַשּׁוֹפְרוֹת לְתַקּוּעַ וַיִּקְרְאוּ חֶרֶב
 לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן : כִּי וַיַּעֲמֵדוּ אִישׁ תַּחְתּוּי
 סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיִּרֶץ כָּל־הַמַּחֲנֶה וַיִּרְעוּ
 וַיָּנִיסוּ : כִּי וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת
 הַשּׁוֹפְרוֹת וַיִּשֶׁם יְהוָה אֶת־חֶרֶב אִישׁ
 בְּרַעְהוֹ וּבְכָל־הַמַּחֲנֶה וַיִּנְסֵהֶם הַמַּחֲנֶה עַד־
 בֵּית הַשֹּׁמֵה צָרְרָתָהּ עַד שַׁפְתֵי־אֲבֶל
 מְחולָה עַל־מִבְּתָת : כִּי וַיַּצַּעַק אִישׁ־יִשְׂרָאֵל
 מִנְּפֹתָי וּמִן־אֲשֶׁר וּמִן־כָּל־מְנַשֶּׁה

והקרו כדאי ואתקופו
 פיד קמלהון בקעוריא
 וקיד ימינהון בשופרוא
 למתקע ואמרו חרבאמן
 קדם וי ונצחנא על ידי
 גדעון : כא וקמו גבר
 באתריה סחור סחור
 למשריתא ורהטת כל
 משריתא וביביו ואפכו :
 ככ ותקעו תלת מאה
 שופריא ושוי וי נת חרב
 גבר בכחריה ובכל
 משריתא ואפכת
 משריתא עד בית שיטה
 לצרירת עד פוף מישר
 אבל מחולה למבת :
 כג ואת פניו איש
 ישראל מנפתלי ומן
 שבטא דאשר ומן כל
 שבטא

רד"ק ויחזיקו ביד שמאלם בלפאים וביד ימין השופרות לתקוע ויקראו חרב ליהוה ולגידעון : כי ויעמדו איש תחתיו סביב למחנה וירץ כל המחנה וירעו וניסו : כי ויתקעו שלש מאות השופרות וישם יהוה את חרב איש ברעהו ובכל המחנה וינסהם המחנה עד בית השמה צררתה עד שפת אביל מחולה על מבת : כי ויצעק איש ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה

כל העם תקעו ופירוש ראשים הלוקים כמו והיה לארבעה ראשים : (כא) וירץ כל המחנה . לנוס כמו שאמר וינסו . ומה שאמר וירעו תרועת שבר ופחד : מנחת שוי (ג) כלומים בספרים כ"ו מדויקים וכו' וסופים ימים ספר י' קמחא וכו' וכו' וכו' ע"פ המסורת בספרי סוף פרשת יצו וכו' הוא ופירש באר הכוונה לעיל : (כא) וינסו . וינסו ק' : (כב) וירחם . כפי רש"י : על שם . מה מן מ' המכירין עד ו' על מוסין ומכר כפרת וחי . ופיו מ' כ' בנחמיה י"ב : עי שיהי אללם שחבשו שיהיה מחיל גדעון : (כג) והנה נעקו בני מצורת ציון (כח) החתיה . במקומו : על מבת . עד סבת . והוא שם מקום : (כד) ויצעק . ענין (כז) ויהקעו . ר"ל כמה שקעו שלם מלות בוסרות כהוא דבר משלי הכבוים

מנחת שוי (ג) כלומים בספרים כ"ו מדויקים וכו' וסופים ימים ספר י' קמחא וכו' וכו' וכו' ע"פ המסורת בספרי סוף פרשת יצו וכו' הוא ופירש באר הכוונה לעיל : (כא) וינסו . וינסו ק' : (כב) וירחם . כפי רש"י : על שם . מה מן מ' המכירין עד ו' על מוסין ומכר כפרת וחי . ופיו מ' כ' בנחמיה י"ב : עי שיהי אללם שחבשו שיהיה מחיל גדעון : (כג) והנה נעקו בני מצורת ציון (כח) החתיה . במקומו : על מבת . עד סבת . והוא שם מקום : (כד) ויצעק . ענין (כז) ויהקעו . ר"ל כמה שקעו שלם מלות בוסרות כהוא דבר משלי הכבוים

מנחת שוי (ג) כלומים בספרים כ"ו מדויקים וכו' וסופים ימים ספר י' קמחא וכו' וכו' וכו' ע"פ המסורת בספרי סוף פרשת יצו וכו' הוא ופירש באר הכוונה לעיל : (כא) וינסו . וינסו ק' : (כב) וירחם . כפי רש"י : על שם . מה מן מ' המכירין עד ו' על מוסין ומכר כפרת וחי . ופיו מ' כ' בנחמיה י"ב : עי שיהי אללם שחבשו שיהיה מחיל גדעון : (כג) והנה נעקו בני מצורת ציון (כח) החתיה . במקומו : על מבת . עד סבת . והוא שם מקום : (כד) ויצעק . ענין (כז) ויהקעו . ר"ל כמה שקעו שלם מלות בוסרות כהוא דבר משלי הכבוים

מנחת שוי (ג) כלומים בספרים כ"ו מדויקים וכו' וסופים ימים ספר י' קמחא וכו' וכו' וכו' ע"פ המסורת בספרי סוף פרשת יצו וכו' הוא ופירש באר הכוונה לעיל : (כא) וינסו . וינסו ק' : (כב) וירחם . כפי רש"י : על שם . מה מן מ' המכירין עד ו' על מוסין ומכר כפרת וחי . ופיו מ' כ' בנחמיה י"ב : עי שיהי אללם שחבשו שיהיה מחיל גדעון : (כג) והנה נעקו בני מצורת ציון (כח) החתיה . במקומו : על מבת . עד סבת . והוא שם מקום : (כד) ויצעק . ענין (כז) ויהקעו . ר"ל כמה שקעו שלם מלות בוסרות כהוא דבר משלי הכבוים

וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵי מִדְיָן: כִּי וּמַלְאָכִים שָׁלַח
 גִּדְעוֹן בְּכָל־הָהָר אַפְרַיִם לֵאמֹר רַדּוּ
 ?קִבְּרַת מִדְיָן וְלִכְדוּ ?הֶם אֶת־הַמַּיִם
 עַד בַּיִת פְּרָה וְאֶת־הַיַּרְדֵּן וַיַּעֲלֶק כָּל־
 אִישׁ אַפְרַיִם וַיִּלְכְּדוּ אֶת־הַמַּיִם עַד בַּיִת
 פְּרָה וְאֶת־הַיַּרְדֵּן: כִּי וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי־שָׂרֵי
 מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־זָאֵב וַיְהַרְגוּ אֶת־
 עֹרֵב בְּצוּר־עֹרֵב וְאֶת־זָאֵב הָרְגוּ
 בְּיַקֵּב זָאֵב וַיִּרְדְּפוּ אֶל־מִדְיָן וְרָאשֵׁי־
 עֹרֵב וְזָאֵב הֵבִיאוּ אֶל־גִּדְעוֹן מֵעֵבֶר
 לַיַּרְדֵּן: ח " וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ אַפְרַיִם
 מִהֵה־הַדָּבָר הַזֶּה עָשִׂיתָ לָּנוּ לְבִלְתִּי

שקמא דמנשה וירדפו
 בהר מדונאי: כי ואוגדן
 שלח גדעון בכל מורה
 דבית אפרים למימר
 חורו לקממות מדונאי
 ואחדו עליהון: ות
 מגינהא עד בית פרה
 ות ירדנא ואהבניש כל
 אנוש אפרים ואחדו ות
 מגינהא עד בית פרה
 ות ירדנא: כי ואחדו
 תבין ורכבי מדן ות
 עורב ות זאב וקמלו ות
 עורב בשקוף עורב ות
 זאב קמלו במישר זאב
 וירדפו בהר מדונאי
 וריש עורב וזאב איתאו
 לנות גדעון מעברא
 לירדנא: " ואמרו ליה
 אנוש אפרים מא פתקמא
 הדון עבדקא לנא גדיל
 מה

ות"א נסד שורב . חולין ס"ו :

רד"ק
 (כד) ולכדו להם את המים, שלא יוכלו לעבור ולא חיו מים אלו
 מי הירדן אלא מים אחרים שחיו בדרכם עד בית ברה שהיו
 אבר אחר כן ואת הירדן: (כה) בצור עורב, אחר שהרגו שם
 עורב בקרא צור עורב וכן יקב זאב אחר שהרגו שם זאב בקרא
 יקב זאב ות"ו יקב זאב בישר זאב אולי המישור חזרא היה כבר

רש"י
 וניסה: (כד) ולכדו להם את המים. המפסיקין בין
 הרס לארץ כנען: ואת הירדן. שנס הוא היה מפסיק:
 (כה) הביאו אל גדעון מעבר לירדן. צדק כשעבר
 גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח זלמנוע:

רלב"ג
 פנים ואחור: (כה) והנה לקחו את עורב ואת זאב שני שרי גדעון
 והכינו את עורב עלוב המד קרלוהו המד: זה לור עורב והכינו את
 זאב במישור המד היטה פמיליו כמנומת יקב וקרלוהו את המד: יקב
 מצורת ציון
 אפיסה על כי צאה נעקת המאסף: (כה) אל מדן, את מדן:
 בני אפרים לכדו: מעבר לירדן. כשעבר גדעון את הירדן למדוף
 נחלת המלחמה כאשר הלכת להלחם ונהי זה קרלה לנו את המד הלוח:

מצורת דוד
 סחה כולת: (כד) ולכדו. ר"ל קהו המעברות מן הנחל אשר היה
 סמוך להם ועד בית ברה קהו וקף מפסכות הירדן קהו לכל זכלו
 לעבור המים: להם. ר"ל בעבור מדן לכל יוכלו לעבור: (כה) וילכדו.
 סחה זבח זלמנוע הביאו לו להם: ח (ה) לבלתי קראות לנו.

פירוש ע"ש
 וַיִּשְׂרָאֵל פֹּהַן שְׂבָמַת נְפֹהֵלִי אוֹנ פֹּהַן שְׂבָמַת אֲשֶׁר אוֹנ
 פֹּהַן דַּעַם גַּאנְצִין שְׂבָמַת כְּנֶשֶׁת וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵי מִדְיָן אוֹנ וַיִּי
 הָאָבֶן נָאָה גַאנְטַם נָאָה מִדְיָן: (כד) וּפְלֹאֲכִים שָׁלַח גִּדְעוֹן
 אוֹנ שְׁלוֹחִים הָאֵם: גִּדְעוֹן גִּשְׂקִימָא אִין דַּעַם גַּאנְצִין
 כַּאֲרַג פֹּהַן אַפְרַיִם צוֹ וְאָנָן וַיִּי רַדּוּ לְקַבְּרַת מִדְיָן וַיִּדְעַרְמַת
 אַקְעֵנָן מִדְיָן אוֹנ בְּצוֹנוּיִנְטַם וַיִּזְעַרִי וַיִּאֲסָרֵן בִּין דַּעַר
 שְׂמָאֵם בֵּית פְּרָה וְרוֹסוּיִזְעוֹן מִפְּסִיק צוֹיִישֵׁן אַרְם אוֹנ
 צוֹיִישֵׁן בְּנֵעַן וַיִּתְּ מִיְהוּ אוֹנ דַּעַם יִרְדֵּן וְאֵלְמַת אִיר אוֹה
 בְּצוֹנוּיִנְטַם וַיִּאֲרוּם עַד אִיר אוֹה מִפְּסִיק צוֹיִישֵׁן אַרְם
 אוֹנ בְּנֵעַן בְּדִי דִיא לִיִּים פֹּהַן מִדְיָן וְאֵלָן גִּימַת קַעֲנֵעַן
 אַנְגְּלוֹפֹן פֹּהַן דַּעַם לֵאבָד בְּנֵעַן וַיַּצֵּק כָּל אִישׁ אַפְרַיִם
 אוֹנ עַם אִיר וַיִּאֲרֵן אִירִין גַּאנְטִילְמַת אַלְעֵ מַעֲבִישֵׁן
 פֹּהַן אַפְרַיִם וַיִּלְכְּדוּ אֶת־הַמַּיִם אוֹנ הָאָבֶן בְּצוֹנוּיִנְטַם דִּיא

וואקסן ביו דר שקטאם בית פרה ואת הירדן אונ דעם
 ירדן האבן ויאי און ב צווינגן: (כה) וירדפו שני שרי
 מדן אונ ויאי האבן ב צווינגן צוויי האבן פון מדן
 דעם עורב אונ זאב ויהרגו את עורב אונ ויאי האבן
 גהרגיה דעם עורב און דעם שמיין עורב אונ דעם
 זאב האבן ויאי גהרגיה אונ דעם קעלמר פון זאב
 אונ וי האבן נאך גיאנט נאך מדן וראש עורב וזאב
 אונ דעם קאפ פון עורב אונ זאב האבן וי גבראקמ
 צוא גדעון און יענר וייט ירדן דען גדעון איז איגר
 גפארן דעם ירדן נאך יאגן נאך זכר וצלמנוע:
 ח (א) ויביאו אליו איש אפרים אונ וי האבן גואנט צוא
 גדעון דיא מאנן פון שבת אפרים דה הדי
 מה עשית לנו און איז דו דאויג זאך וואס דו האקמ
 גמאן

קראות לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה: ב ויאמר אליהם מה עשית יעתה ככם הלא טוב עלילות אפרים מבציר אביעזר: ג בידכם נתן אלהים את ישרי מדין את ערב ואת זאב ומה יכלתי עשות ככם אז רפתה רוחם מעליו בדברו הדבר הזה: ד ויבא גדעון הירדנה עבר הוא ושלישי מאות האיש אשר אתו עיפים ורדפים:

מה לא קריתא קנא קראות לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה: ב ויאמר אליהם מה עשית יעתה ככם הלא טוב עלילות אפרים מבציר אביעזר: ג בידכם נתן אלהים את ישרי מדין את ערב ואת זאב ומה יכלתי עשות ככם אז רפתה רוחם מעליו בדברו הדבר הזה: ד ויבא גדעון הירדנה עבר הוא ושלישי מאות האיש אשר אתו עיפים ורדפים:

רד"ק יתיר וזו הב' רפה יקב שפתו גבוהות לו סביב: (ב) הלא טוב עלילות אפרים, דרך משל כלומר הפחיתים שבלבם טובים מהנדולים שבנו או עוללות ובציר משל על מדין ומה שעשה גדעון במדין היה כמור יבציר כי הוא החל המלחמה והרג המותה שהיה רב ומה שנשאר אחר הבציר הם העוללות והוא דבר קטן כנגד הבציר כן אפרים לכדו שרי מדין שהם כעוללות כנגד כל הכונה אלא שהיו שרים ונדולים וזו שאמר הלא טוב עלילות אפרים מבציר אביעזר כי הכעשה שלכם מוב מהכעשה שלי כי שרי מדין נפלו בידכם ות"י הלא מבין חלשיא דבית אפרים מתקייא דבית אביעזר: מבציר, הב"ת רפה וראייה להדגש: (ג) אז רפתה

רש"י (ב) מה עשית עתה ככם, מה חשוב מה שעשית בתחילתי כמה שעשיתם לחם כסוף: הלא טוב עוללות, שכלו לידכם כסוף מתחלת הצביר שגברנו אזי ומשפחתי שהרי בידכם נתן ה' את המלכים: (ג) ומה יכולתי, לעשות שיהא חשוב כמעשה שלכם: (ד) עובר הוא ושליש מאות האיש, עוברים את הירדן את החרי זכא ונלמועט שגברו את הירדן תחלה והיו משפחות מעבר לירדן את חרץ רלוזן וגד ומנשה ועבר שם כדי רב"ג

ח (ג) מבציר אביעזר, הב"ת רפה וראייה להדגש. ר"ק בפרש"י ומלל דף ר"א ודגשים ור' יונס נט' הקדקא: (ג) ומה יכלתי, כמקל שלמים אשר יכלו אותם כי העוללות היו מרמים לעניים ומלל לטעם

מצודת דוד (ב) עוללות, הם הפגעים הסחוחים הלקטים כסוף כמו וכאשר צו עוללות (ישיבי י"י): מבציר, תחילת הקצוץ הקהל ניכר כמו כי שכלו עמקן (דגרים כד): (ג) רפתה, מלשון רפיון, רוחם, מה היא מד שזולל לעשות גבורה כמו חסם: או, כשדכר פירוש ע"מ

גמאן צו אונזי זבליתי קראת לנו דם דו האקמט אונזי נימ גרופן אז דו ביטמ גנאנגען מלחמה האקפן מיט מדין גיריבון אתו בחזקה אונזי ויי האבן זיך גקרנימ מיט אים מיט שמארקייט: (ב) ויאמר אליהם האם גדעון גאגמ צו ויזיא מה עשית יעתה ווס און גאב גאב דם ווס איך האב גמאן צום סוף הלא טוב עלילות אפרים פר וואר עס איז בעסר די גמיינקמיי וויין מרוקן פון אפרים ווס ווערן און גקליבן צו סוף אפ רייסן פון די וויין מרוקן מבציר אביעזר פון דעם אן הייב אפ רייסן דיא וויין מרוקן פון אביעזר פלוקר עס איז בעסר דאס ווס איר האט גמאן צום סוף ווי דאס ווס און איך מיט מיין משפחה וואס קומען ארום פון אביעזר האבן גמאן צום אן הייב: (ג) בידכם נתן אלהים דען אין אביעזר הענט האט גמאן געעבן די האבן פון מדין

מאן

הַיְאֹמֶר לְאֹנְשֵׁי סִכּוֹת הַתְּנִידָא כְּפָרוֹת
 לָחֶם לָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵי כִּי־עֵיפִים הֵם
 וְאֹנְכֵי רֹדֵף אַחֲרֵי זִבְחָה וְצִלְמֻנֵּעַ מַלְכֵי
 מְדִיָן: וַיֵּאמֶר שָׂרֵי סִכּוֹת הַכֶּהֱ זִבְחָה
 וְצִלְמֻנֵּעַ עֵתָה בִּידֶךָ כִּי־נָתַן לְצַבְאֶךָ
 לָחֶם: ז וַיֵּאמֶר גִּדְעוֹן לָכֵן בָּתַת יְהוָה
 אֶת־זִבְחֹתַי וְאֶת־צִלְמֻנֵּעַ בִּידֵי־וֹדֵשְׁתִּי אֶת־
 בְּשָׂרְכֶם אֶת־קֹצֵי הַמְדַבֵּר וְאֶת־
 הַבְּרַקָּנִים: ׀ וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל וַיְדַבֵּר
 אֲלֵיהֶם כְּזֹאת וַיַּעֲנוּ אֹתוֹ אֲנָשֵׁי פְּנוּאֵל

קְשָׁלְתוּ וְרַפְּיִן: הַיְאֹמֶר
 לְאֹנְשֵׁי סִכּוֹת הַכֶּהֱ כִּעֲנַן
 פָּתָא דְלַחְמָא דְעָמָא דִּי
 עָמִי אֲרִי כְּשִׁלְתָּן אֲנִי
 נִאֲמָא רְדִיף כְּמֵר זִבְחָה
 וְצִלְמֻנֵּעַ מַלְכֵי מְדִיָן:
 י וַיֵּאמֶר רְבֵרְבֵי סִכּוֹת
 הָאֵא כְּפֹלֵא זִבְחָה וְצִלְמֻנֵּעַ
 קָעֵן כְּסִירֵיִן בִּידֶךָ אֲרִי
 גִּמְן קְסִילְךָ לְחֻמָּא:
 יא וַיֵּאמֶר גִּדְעוֹן כְּכֵן כִּד
 זִמְסֵר יְיָ נָתַת זִבְחָה וְיָתָה
 צִלְמֻנֵּעַ בִּידֵי וְאוֹדֵשְׁתִּי
 כְּפִרְסוֹן עַל כּוֹבֵי
 כּוּדְרָא וְעַל בְּרַקְנֵי:
 יב וְסִלְקִי מִמֶּנּוּ לְפְנוּאֵל
 וּמִלֵּי לְיָתְרוֹן כְּדָא
 נִאֲתוּבוּ וְיִתִּיב אֲנָשֵׁי פְּנוּאֵל
 הַמָּא

רד"ק

רוחם, רוח הכעס כמו אל תבהל ברוחך לכעוס: (י) ויאמר שרי סכות, אחר מהשרים ענה לו בכבודו כלה לפיכך אמר ויאמר לשון יחוד: (י) את קוצי, עם קוצי הכדבר ופירשו דרשתי שאבה בקוצי על בשרכם ו"ה את קוצי על כובי סדברא ועל ברקניא וגראח מדבריו שפירושיכם על הקוצים ערומים וברקניא לפרש שם העיר סכות כמו התמלא סכות עורר

מנחת שני

ספרים היו דגם ביד: (י) ויאמר כמי סכות, י"ב ספרים ויאמר ויפין פ"ג מסוף משה: (י) ואלה המצוות, המצוות המצויקות כלן ודבריו וכן הקוף חתף פה וכן דבריו משה וכן פה י"ב ספרים כדקן: (ח) ייענו אלהי אמי, כמעט ספרים מצויקות אלה ואלו וכן ראוי על פי הפסוקים שפין במתלה

הכנינו לעורר בואם הנלחמה הפילו זה העורר המעשי ולפי שנסכמו דבריו ונמסו מלגותו להם שיהיה להם ויענה שזה כענין כמו הים מצורת ציון

כוח הכעס כמו אל תהנה כדורך לכעוס: (קבלה ז): (ה) כבדות, לקח כהלם קבלה ככל: ברבלי, עניי והלתי: (י) דרשתי: מלי דישא: את קוצי, עם ברקניא, עם הברקנים: עין קוליס:

עם קוליס: (ה) בואת, דבר אלהי סכות:

משלי חכמים

וה ויאמר לאנשי סכות, גרעון הם גי'אגם צוא דיא מענטשין פון דער שטאם סכות זייא זאלין געבין ברובים צוא זיינע מענטשין וואס האלפן מ'הכה כוים מדין, ווייל זייא זיינען אפ גי'אגטערס פון די מלחמה און מ'ר לויפן חאפין די גענדי פלקס פון מדין זבח און צילמונע, די מענטשין פון סכות האבן גאר נים גי'אגטערס צוא גרעון, ווייל זייא האבן יא גי'ואלס געבין ברובים צו די מענטשין פון גרעון, גאר די שרים פון סכות האבן גען גי'ואלס געבין ברובים צו גרעון, זיי האבן געמאכט האסטי דען שוין גי'אגט די צווייא פלקס ווס מ'ר זאלן די געבין ברובים סאמער וועסטו זייא גאר נים חאפין און זייין לויפן און גאר נים ווערן, די גענדי און זיי לויפן גען קיינס א ארנס פאן צו אייניג און געט ביי אים גי'אגט, די מענטשן געשפירט און וועלט די געוים געבליבן גאר און האב נים, אדער גאר און האב אפילו ביי מ'ר אפאר קאמפניגס און מ'ר פון זיי קייפן ברובים פון

רש"י

לנקים חף כעס: (ה) לאנשי סכות, ישראל כיו: (ו) הכה זבח וצלמונע בידך, סתמה מתפרש שהלחנו מיד מדין: (י) הברקנים, רוכלים בלתי:

יודוש ברבלי עליהם וגראה כיו סכות זה היה מקום קוצים ור"ב"ג

כעס: (י) והניע מדוע הכניע שבי סכות שלק ראו ללכת ללכת עם גרעון וגם לא ראו לתת להם ככרות להם ולאמר להם גרעון שבתת ס' לה זבחה ואלה ללמונע בידו ייסרם על זה כשידוש בשרה ה' כהלים ואל הברקנים: (ח) ושלח משם פנואל ועמוהו אהשי פנואל כמעט שבי סכות והתפעל מזה התפעלות דב לגוע המותהם עדשה כל להשי פנואל כמעט אמר לחמן סגולה ולהרעו יושבי חבל קלר

מזוורת דוד

(ה) אחרי זבח וצלמונע, כי כדחו עד לא לכו המים פו כבאלו באלה ולא בלו כעלמה ודף הכתיבה מהללם: (ו) ענה בידך, כי אם לויס עמה בידך חף גבורה כדריסה לשפן ללכת לחס: (י) ודרשתי, כהלם השג תנועה עממה וחובינה כן אלה על שפרכס

פירוש ע"ט

מאנן פון דר שטאמ סוכות דם זיי זענן גווען יודן פטו נא כפרות לחם לים גים נון עמליכי לייבן ברוט צו דעם פאלק ווס זענן מויט מיר די עינים הם ווארום זייא זענן מיר ויאני יונף און און יאג נאך זבח וצלמונע דיא כלכים פון מדין: (ו) ויאמר שרי סכות הם אייגר פון דיא הארן פון סכות גזאגט צו אים הכה זבח וצלמונע עתה כהנה איז דען שון דא די מענר פון זבח וצלמונע היינט און דיינע הענט דאם דיא פארמסט דיה די האסט אונז מציל גווען פון זייא כי נתנו לצבאה לחם דאם מיר נאלן געבן צו דיין חיל ברוט: (ז) ויאמר גרעון האט גרעון געזאגט ווייל איר נאגט און בבת די צו נאט וועטן געבן דעם זבח וצלמונע און מיין האגט ורשתי את בשרכם וועל איר פון דר מדבר און מיט די ברקנים דם איז און איין

הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בְּמַח: י' וַיִּנְסוּ
 זָבַח וְצִלְמִנֶע וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכְּד
 אֶת־שְׁנֵי מַלְכֵי מִדְּיָן אֶת־זָבַח וְאֶת־
 צִלְמִנֶע וְכָל־הַמַּחֲנֶה הִחְרִיד: י"ג וַיֵּשֶׁב
 גְּדַעוֹן בְּבֵית־אִישׁ מִן־הַמַּלְחָמָה מִלְמַעְלָה
 הַחָרָם: י"ד וַיִּלְכְּד־נָעַר מֵאֲנָשֵׁי סָבוֹת
 וַיִּשְׁאַלְהוּ וַיִּכְתֹּב אֱלֹהֵי־אֶת־שָׂרֵי סָבוֹת
 וְאֶת־זִקְנֵיהָ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ:
 טו וַיָּבֵא אֶל־אֲנָשֵׁי סָבוֹת וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 זָבַח וְצִלְמִנֶע אֲשֶׁר הִרְפַּתְתֶּם אֹתִי לֵאמֹר
 הַכֹּף־זָבַח וְצִלְמִנֶע עִתָּה בְּיַדְךָ כִּי נִתַּן

וְרָמָה א וְמָחָא ית
 מְשֻׁרְתָא וּמְשֻׁרְתָא
 שְׂרִיָא לְרוּחֶצֶן: י' וְאֶפְסו
 זָבַח וְצִלְמִנֶע וַיִּרְדֹּף
 בְּהַרְבִּיהוֹן וְאֲחֵרֵי־תַרְוִין
 מַלְכֵי מִדְּיָן ית זָבַח
 וְיֵת צִלְמִנֶע וְכָל
 מְשֻׁרְתָא אֲזִיע: י"ג וַיֵּשֶׁב
 גְּדַעוֹן בְּבֵית־אִישׁ מִן־קְרָבָא
 עַד לָא מַעַל שְׁמַשָּׁא:
 י"ד וַיִּלְכְּד עוֹלִיקָא מֵאֲנָשֵׁי
 סָבוֹת וְשִׁאֲלִיה וְכֹתֵב
 לִיה ית רַבְרָבִי סָבוֹת
 וְיֵת סָבָהָא שִׁבְעִין
 וְשִׁבְעָה גּוֹבְרִין: טו וַיָּבֵא
 לְיֵת אֲנָשֵׁי סָבוֹת וַיֹּאמֶר
 הֵא זָבַח וְצִלְמִנֶע
 דְּחִסְדֵּהוֹן יְהִי לְמִימְר
 הֵא כְּאֵלֹו זָבַח וְצִלְמִנֶע
 קָעוֹן מְסִרְוִין בְּיַדְךָ אֲרִי
 נָתַן

באורח משרית ערביא דשרון כשכונין במדברא: (יג) כלמעלה
 החרם. כמו שתי' עד לא מיעל שמשא קודם בא השמש וחרם
 נקרא השמש כמו האומר לחרם ולא ירח במרים יבא החרם
 ויהיה כלמעלה מן כעלות נדיש בעהו כלומר מרם הפסק אור
 השמש או פירושו שהיה השמש עדין למעלה נראה ברקיע שלא נכנס עדין תחת הארץ ויש לפרש כי כל הלילה רדף גדעון
 אחרי זבח וצלמנע ובבקר כעלות השחר שב מן המלחמה החרם: (יד) ויכתוב אליו. כדילא ישכחם עד בואו
 רל"ב

(יב) וגם משם זכה ונלמנו ודף אחריהם ולכדם וסחטום כל
 המהנה שזיו חוטבים שיהיה חיל גדעון כך ממשל לחם כי לילה
 מצודת רוד

שלוסי מרז: (טו) היה במח. ר"ל לא היו כשמים מתרז גדעון
 כי השזו כשחוטבים המה כי לא יבוא עליהם: (יז) החריד. גדעון
 החריד לחם כל המהנה ולא יכלו להליל המלכים עירוד: (יג) מלמעלה החרם. כעוד היה נראה השמש נלמעלה בגובה השמים: (יד) וישאלוהו.
 קלל ולא סי' מה שללו ומעלנו יונק כדכר: (טו) אשר חרפתם אחי. כדכר ליהדום:

פירושי ע"מ
 בסח אונ די מחנה איז גנוען זיכר זיי האבן זיך גיט
 גרעקט דס גרעון יאגט זיי נאך: (יב) וינסו זבח
 וצלמנע אונ זבח וצלמנע וענן אנמלפן גנוראן גנוראף
 אחריהם אונ עד הט נאך גיאגט נאך זיי וילכוד אונ הט
 בצווינגן די צוויי מלכים פון מדין זבח אונ צלמנע
 וכל המחנה החריד אונ די גאנצע מחנה הט עד דער
 שראקן: (יג) וישב גדעון אונ גרעון בן יואש הט זיך
 אום גקערט פון דר מלחמה מלמעלה החרם אז די זון
 איז נאך גנוען הוך אונ הימל: (יד) וילכד גר מנשי
 סבות אונ עד הט בצווינגן איין יונג פון די מאנן פון
 סבות אונ הט אים אום גרעקט אונ די האבן פון
 סבות ויכתוב אליו הט דר יונג אים אונ גשריבן דיא
 הארין פון סבות וית זכרי אונ אירי על צמי שבעים
 סבות: איז גרעון גקוקן צוא דיא מאנן פון סבות אונ
 אונ צלמנע אשר וגו' וום איר האט מיך גלעסמירט צוא זאגען
 הך וגו' איז רען שוין דיא מעניר פון זבח
 וצלמנע היינט דיא אין רייני הענט זי גטו אנשיה תעשים
 דסמיר זאלן עבין צודי מאנן ווס זענן מיד
 ברזט

היה יתכן שקראו ג"כ מרז לה' ולגדעון להסירם: (יג) וכנה
 שז גדעון מן המלחמה משה שהההיל השמש לעלות כי לילה סיס
 מצודת ציון
 (יג) חחרם. השמש כנו האומר לחכם ולא יזכה (לויכ ס):
 כעוד היה נראה השמש נלמעלה בגובה השמים: (יד) וישאלוהו.
 כדכר ליהדום:
 משלי הבמים
 גינעבין אונ הט אים נאך שארין גיטאן אז אנקרעט מענשין
 זאלן אים איר קיין נדכה געבן. דס זעלביגע איז גנוען ביי
 די שרים פון סבות וען זיי ואלפן זאגין צו גרעון מר האבין
 קיין ברויט צו גיבן מיר זענען ארעם. קען זיין אז די מענשין
 פון פנואל וואלפין אונ גינעבין ברויט צוא גרען. אכער אז זייא
 האבין גענשפערט צוא גרעון פון זאך דיר גיט געבין ברויט.
 ווייל דיא גיט גיט ווערט פון זאל דיר זעבין ברויט. דריכער
 האבן דיא מענשן פון פנואל אים איר קיין ברויט גינעבין.
 אונ זיי האבין נאך אנקרעט גיטאן. איז סבות האבן די מענשין
 פון שפאם גוואלס געבין ברויט צו גרען נאר די שרים האבין
 גיט גיטאם פון זאל זיי געבין ברויט. דריכער האט גרעון נאר
 גישפערט די שרים. אכער און פנואל האבן זאל מענשין פון
 פנואל גיענשפערט צוא גרעון וויא דיא שרים פון סבות האבן
 גיענשפערט. דריכער הט גרעון גינעבין אלע מענשין פון פנואל:

לֹאֲנָשִׁיּוֹת הַיְעֵפִים לָחֶם: מו וַיִּקַּח אֶת־
 זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמַּדְבָּר וְאֶת־
 הַבְּרֻקִּים וַיִּדְעוּ בָהֶם אֶת־אֲנָשֵׁי סְבוֹת:
 יז וְאֶת־מַגְדָּל פְּנוּאֵל נָתַן וַיְהִי אֶת־
 אֲנָשֵׁי הָעִיר: יח וַיֹּאמֶר אֶל־זִבְחָ וְאֶל־
 צִלְמֹנֶעַ אִיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִרְגִיתֶם
 בְּתַבּוּר וַיֹּאמְרוּ כַּמּוֹךְ כַּמּוֹהֶם אֶחָד
 כִּתְּאֵר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ: יט וַיֹּאמֶר אֶתִּי בְּנֵי־
 אֲמִי הֵם חַיֵּי־הַהוּא לֹא־הָחִיתֶם אוֹתָם לֹא
 הִרְגִיתִי אֶתְכֶם: כ וַיֹּאמֶר לִיתֵר בְּכוֹרוֹ
 קוֹם הִרְגֵם אוֹתָם וְלֹא־שַׁלַּף הַנֶּעַר חֲרָבוֹ
 כִּי יֵרָא כִּי עוֹדְנוּ נֶעַר: כא וַיֹּאמֶר זִבְחָ

בְּנֵי לִבְיָהוּ דַמְשִׁקָּא
 לְהִקְמָא: סו וְדַבְּרֵי יַת־כְּבִי
 קְרָמָא וַיְהִי בְּכִי מִדְּבַר־
 יַת־בְּרַקְנִיָא וְיַת־
 עֲלִיּוֹתֵי יַת־אֲנָשֵׁי סְבוֹת:
 יז וַיִּתֵּן מַגְדָּל פְּנוּאֵל תְּרַע
 וְקָמַל יַת־אֲנָשֵׁי קְרָמָא:
 יח וַיֹּאמֶר לְזִבְחָ וְצִלְמֹנֶעַ
 הִיקָא נִבְרִיא דְקַשְׁלָתוֹן
 בְּתַבּוּר וַיֹּאמְרוּ בְּנֵיהֶּן בְּן
 אֶפְ אֵינֵן חַד מִנְהוֹן
 קְחוּנָא דְבְנֵי מֶלֶךְ:
 יט וַיֹּאמֶר אֲחֵי בְנֵי אֶמָא
 אֲנִיךְ בְּהֵם הוּא וַיֵּי אֲלוֹ
 קְמָתוֹן וַיְהִי הוֹן לֹא
 קְמָלִית יַתְכוּן: כ וַיֹּאמֶר
 לִיתֵר בּוֹכְרִיָה קוֹם קְמוּר
 יַתְהוֹן וְלֹא־שַׁלַּף עוֹרִיקָא
 חֲרָבִיָה אֲרִי דְחִיל אֲרִי
 עַד בְּעֵן לְגִיק: כא וַיֹּאמֶר
 זִבְחָ וְצִלְמֹנֶעַ קוֹם אֶת־
 וְשַׁלַּף

רש"י

רד"ק

(מז) ויודע בהם. וחבר בהון. (יח) אחד כתואר בני המלך. וינתן תרגום אל' היה בהם שחטרו כחומר בני המלך וישלחו כמון כמוהם חומר אחד לכס כי כתואר בני מלכי' היו: (כ) ולא שרף הנער חרבו. להורג' שהיה ירא בני המלך כמו שאתה בן הם וינתן פי' אחד מהם היה כתואר רלב"ג

העיר: (טז) וידע בהם. בתבובו והבר עליהן מן יודע חולי שהוא לשון שבירה והכן לפרשו כמשמעו שהודיע להם פשעם עם הכרזים: (יז) ויהרג את אנשי העיר. מה שלא אמר בתחלה כי אם להרג את המגדל לפי שהיו בוכחים בו ועודו עזות ועתה חרבו את אנשי העיר אולי היו נלחמים עמו כשבא לנהוג את המגדל: (יח) איפה האנשים. מה תארים ותכונתם: כמון כמוהם אחר. כמון כמוהם צלם אחד וצורה אחת והיו כתואר מנחת שי

כשכל על מחנה זבח וללמוע: (יז) וזכר אחר זה שכבר קיים לנאשי סבות ולנשי פנאל מה שחמל להם: (יח) איפה הנלשים שכס לו כי תארים כחומר גדוון וככלל היה תארים כחומר בני המלך כי מצורת דוד

דענו לכה זו עשול. ס' הכרזה אום ה"ח: (טז) הכנאים. ה"ק' בנעף ונז' שאל להם היה פס דומה להם שידעו בו תארים ותמונת' ואתנו מצורת ציון

(טז) ויודע בהם. עם הכנאים היה עיפוס ומשכס: (יח) ויהרגו ונז'. כי נלחמו בו כעמל נחילת המגדל: (יח) כמון כמוהם אחר. תארים כחומר תארים כחומר כחומר כחומר: (יח) איפה הנלשים שכס לו כי תארים כחומר גדוון וככלל היה תארים כחומר בני המלך כי מצורת דוד

(טז) ויודע בהם. ס' וחבר וכן וידע אלמנטיו (יח) ויחלל (ט): (יח) איפה. היה פס וכל' מי מלחמו דומה לתארים: (יח) לו. ענינו כתאר. וכיו כחומר בני המלך כחומר: (כ) כי עודנו נער. פירוש

ברום: (מז) ויקח את זקני העיר אונ עד המ נגמלך דיא ערצמי פון דר שטאמ וית קוצי המדבר אונ די דערנער פון דר מדבר אונ דיא ברקנים דאם איז אוף אמין דערנער אונ המ צו ברקנין מיט זיי די מאנין פון סבות: (יז) וית מגדל פנאל נתן אונ דער טארים פון פנאל המ ער צו שמוסין ויהרג אונ המ נהרגית די מאנן פון דר שטאמ: (יח) ויאמר אל זבח ואל צלמנע ער המ גזאמט צו זבח וצלמנע איפה האנשים וום פר איין גשטאלט האבן גהאמ די מאנן וואס איר האמ נהרגית אונ הקבור יאמידי האבן זיי גזאמט כמון און זיי דיין גשטאלט און איז גווען ויער גשטאלט אחר איינר פון זיי האמ איין גשטאלט גהאמ כתאר בני המלך און ויז דאם גשטאלט פון דיא קינדר פון

פירוש ברום: (מז) ויקח את זקני העיר אונ עד המ נגמלך דיא ערצמי פון דר שטאמ וית קוצי המדבר אונ די דערנער פון דר מדבר אונ דיא ברקנים דאם איז אוף אמין דערנער אונ המ צו ברקנין מיט זיי די מאנין פון סבות: (יז) וית מגדל פנאל נתן אונ דער טארים פון פנאל המ ער צו שמוסין ויהרג אונ המ נהרגית די מאנן פון דר שטאמ: (יח) ויאמר אל זבח ואל צלמנע ער המ גזאמט צו זבח וצלמנע איפה האנשים וום פר איין גשטאלט האבן גהאמ די מאנן וואס איר האמ נהרגית אונ הקבור יאמידי האבן זיי גזאמט כמון און זיי דיין גשטאלט און איז גווען ויער גשטאלט אחר איינר פון זיי האמ איין גשטאלט גהאמ כתאר בני המלך און ויז דאם גשטאלט פון דיא קינדר פון

וְצִלְמִנְעַ קוֹם אֶתָּה וּפְגַע־בְּנוּ כִּי כָאִישׁ
 גְּבוּרָתוֹ וַיִּקָּם גְּדֵעוֹן וַיְהַרְגֵנּוּ אֶת־זֶבַח
 וְאֶת־צִלְמִנְעַ וַיִּקָּה אֶת־הַשְּׁהֲרָנִים
 אֲשֶׁר בְּצוּאָרֵי גְמְלֵיהֶם: כג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
 יִשְׂרָאֵל אֶל־גְּדֵעוֹן מִשְׁלֵבְנוּ גַם־אֶתָּה
 גַּם־בְּנֶךָ גַּם בְּן־בְּנֶךָ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד
 מִדָּיָן: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גְּדֵעוֹן לֹא־
 אֲמַשֵּׁל אֲנִי בְכֶם וְדֹאֲמַשֵּׁל בְּנֵי בְכֶם
 יִהְיֶה יִמְשֵׁל בְכֶם: כה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 גְּדֵעוֹן אֲשַׁאֲלֶה מִכֶּם שְׂאֵלָה וְהַתְּנוּ־לִי
 אִישׁ נָזֶם שְׁלָלוֹ כִּי־נָזַמְוּ זָהָב לָהֶם כִּי

וּשְׁלַטַּם בָּנָא אַרְי כְּגִבְרָא
 כִּן גְּבוּרָתִיהּ וְקָם גְּדֵעוֹן
 וַיִּקְטַל יָת זֶבַח וְיָת
 צִלְמִנְעַ וַיִּסְבֵּי יָת עֲנֻקָא
 דִּי בְצוּאָרֵי גְמְלֵיהוֹן:
 כג וַאֲמָרוּ אִישׁ וְיִשְׂרָאֵל
 לְגֵדֵעוֹן מִלּוּף עֲלֵנָא אַף
 אַף אַף בְּרַךְ אַף בְּרַךְ
 אַרְי פְּרָקֻתָא מִן יַד
 מִדָּיָא: כד וַאֲמָר לְהוֹן
 גְּדֵעוֹן לֹא אֲמַלּוּךְ אֲנִי
 עֲלִיכּוֹן וְלֹא יִמְלּוּךְ בְּרִי
 עֲלִיכּוֹן וְיִמְלּוּךְ עֲלִיכּוֹן:
 כה וַאֲמָר לְהוֹן גְּדֵעוֹן
 שְׂאֵיל אֲנִי מִכֶּם
 שְׂאֵילָה וְהָבֹו לִי זָבָר
 קְדָשִׁיהּ כִּן בְּהָא אַרְי
 קְדָשִׁי

תולדות אהרן

כלא גנורוהי כ"א פד : הכהנים
 (ככה ט):

רש"י

מחס: (כא) השהרונים. לוינטס בלע"ז על זהב : בני המלך כותך כן אף אינון חר מהחונן כחזוא דבני מלכא גוראח פירושו לפי שמלת אחד נפרדת בפעם ואמר בני המלך כי ברוב בני המלך יפיו בתואר משאר בני אדם לפי שהם מגדלים בתענוג: (כב) כי כאיש גבורתו. כלומר לא נסוה ע"י נער שנצטער בפניעתו כי אין לו גבורה ובה ערין שיכת בנו בפעם אחת פתרה אתה שאתה גבור כי כמו שהאיש גדול כן גבורתו תכה בנו אתה ונמות על ירך מרתה: ויקח. להוריע כי לקחם לעצמו כי בדעתו היה לשאול כל השהרונים והנזמים מבני החיל כמו שאמר אשאלה מכם שאלה: השהרונים. חלי בדמות ירח תרגום ירח סירא: (כד) כי ישמעאלים הם. מדינים הם ישמעאלים כי בני קטורת הם וקטורת היא חר וכן במכירת יוסף וימכרו את יוסף לישמעאלים ואחר כך אמר והמדינים מכרו אותו אל מצרים וי"ת ארי ערבאו קטילו נראה שהרגומו כי אינו א"י על המדינים כי ישמעאלים הם אבל ר"ב"ג

מנחה ש' קח כח"ש למפול: (כג) ויחמרו אים ויחמלו אל גדטון. כיון מ"ש כמל"ס א' מנחה ש' חס יפי תלך לו וגמרו לו על בני גדעון כי הם היו עם כמנו שחמך לחך זכ ואלעזר ליכך בכורו וכלו כזה כי תלך אחד מהכהנים הם כחמך בני גדעון והשכר חס תלכס כחמך גדטון: (כד) הכהנים מצודת דוד

(כא) כאיש גבורתו. כערך כלום כן ערך גבורתו אם גדול הוא גבורתו גדולה ולם קטן וכו' ולזה פגע תלכס כנו כי כעצור רוב הגבורה כעך תמיץ כפעם תלכס ולא תפנה וכן כלוי והגון להקל עינת המלטים: (כב) משל בנו. קבלו אומה מהלכס למשל כסם הוא וזכנו כעצור הכשועס משכ עטה: (כג) לא אמשל. לא להל להקל המצטעה: ה' יישול. כ"ל כלל מה' כלל הכשועס לה ימשול הוא ככס ואלוי כשעמון: (כד) איש גים שללו. כל אים יקן לי גים משאר שלל: כי ישמעאלים הם. כי מדין ס'י נעני קטורה שיהא הגר אים כשעמול והמה חלום וכשס אחד יקבלו ודכך חמך ל"ס פירוט ע"מ צו גדעון קים אתה ופגע בנו שפמי די אופ אונ בעגענין אין אונן פרומך דער שפלאג אונן פי כאיש גבורתו נווארום אזו ווי דר מאן איז אזו איז ויין גבורה פרומך ווייל דיא ביקם שפאקער פון אים נעקסטו אונן קאנין מיט איין קלאפ דער שפלאגן ויקם גדעון איז גדעון אופ גשפאמן אונן המ גברגית דעם זבח אין צלכוועג ויקח ית השהרונים אונן המ אראפ גנומן דיא האלץ באגדן וואס ועגן גווען אופ דיא העלער פון זייערן קעמלין: (כב) ויאמרו איש ישראל האבן גזאגט די מענין פון ישפאל צו גרעון משל בני ותי גוועלטיג אין אונן די אונן דיין וון אונן דיין אייניקל פי דושעשתי כר סקו ווייל דו האקט אינו גהאלפן פון דר האנט

יִשְׁמְעוּ אֵלִים הֵם : כֹּה וַיֹּאמְרוּ נָתַן נְהַן
 וַיִּפְרְשׁוּ אֶת־הַשְּׁמֵלָה וַיִּשְׁלִיכוּ שָׁמָּה
 אִישׁ נֶגֶם שָׁלָלוּ : כִּי וַיְהִי מִשְׁקַל נֹזְמֵי
 הַזֶּהָב אֲשֶׁר שָׂאֵל אֶלְפָּה וְשִׁבְע־מֵאוֹת
 זָהָב לְבָד מִן־הַשְּׁהֲרָנִים וְהַנְּטִיפּוֹת
 וּבְגֵדֵי הָאֲרָמִן שָׁעַל מַלְכֵי מִדְיָן וּלְבָד
 מִן־הָעֲנָקוֹת אֲשֶׁר בְּצִוְאָרֵי גְמְלֵיהֶם :
 כִּי וַיַּעַשׂ אֹתוֹ גְּדָעוֹן לְאִפּוֹד וַיִּצַּג אֹתוֹ
 בְּעִירוֹ בַּעֲפָרָה וַיִּזְנוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו
 שֵׁם וַיְהִי לְגְדָעוֹן וּלְבֵיתוֹ לְמוֹקֵשׁ :
 כֹּה וַיִּכְנַע מִדְיָן לְפָנָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא

קָדְשֵׁי דְבַהֲבָא לְהוֹן אֲבִי
 עֲרֵבְאָא אִינוּן : כֹּה וַיֹּאמְרוּ
 כִּמֵּן נָפִן וּפְרִשׁוּ נַח
 בְּסוּתָא וְרָמוּ לְתַמְּוִן גְּבַר
 קָדְשֵׁיה מִן בְּזוּתָא :
 כִּי וַיְהִי מִתְקַל קָדְשֵׁי
 דְבַהֲבָא דְשָׂאֵל אֶלְפָּה
 וְשִׁבְעֵ מֵאָה דְבַהֲבָא בַר
 כּוֹן סְבַרְנֵיָא וּכְלִיָּא
 וּלְבוּשֵׁי אֲרָמֵיָא דִּי עַל
 מַלְכֵי מִדְיָן וְגַבַר מִן
 עֲנָקוּא דִּי בְּצוּרֵי
 גְמְלֵיהוֹן : כִּי וַעֲבַד יְהִיָּה
 גְּדָעוֹן לְאִפּוֹדָא וְאַקִּים
 יְהִיָּה בְּקַרְתֵּיהָ בַּעֲפָרָה
 וַיִּצַּג כָּל יִשְׂרָאֵל
 בְּקַרְתֵּיהָ לְתַמְּוִן נְהַן
 לְגְדָעוֹן וּלְבֵיתֵיהָ
 לְמוֹקֵשׁ : כֹּה וַתַּבְרִי
 מִדְיָנָא קָדָם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל
 תִּתָּא לְמַדְיָן (כז) ע"ג (פ) :

רש"י
 (כז) השהרונים והנטיפות. עוקיקו ולולוא: (כז) ויעש
 אורו גדעון לאפוד. להיות לזכרון על תפוסה גדולה
 לראות כמה היה מולם כמד שכונמי תפוסיהם היה כל הוסיב
 הזה: ויוזנו כל ישראל אחריו, לאחר מיתת גדעון:

רלב"ג
 (כז) והנטיפות, כן כלי זכב היו מושגין בו הנשק והוא הלכי:
 הנפיקות. כן כמו ענקים וכן הנטיפות יושבו מלחמה: (כז) וכנס
 כל אורו משקל הזכב מהמנונים עשה מלכות בלכות לפוד להיות
 ע"ג והלכו הם על עמדותיהם כל ימי חמור לזכות לעשות ממנו ע"ג

מצורת דוד
 להקים חס נחף: (כז) אשר שאל. ונחמו ע"פ סאלת: והב. דיכני
 זכב: לבר וגו'. כי לא היה לקח לו בעלמא מכלל המלחמה: (כז) אחר.
 כ"ל אורו משקל הזכב מהמנונים עשה מלכות בלכות לפוד להיות
 ע"ג והלכו הם על עמדותיהם כל ימי חמור לזכות לעשות ממנו ע"ג

קסין בויק
 רד"ק
 החרבים היטבתי בהלים שיעברו ברדםם אחרי מדון והרנום
 ומהם היו נזמי תודה: (כז) והנטיפות, ת"י כלילא וי"ם מן
 נשפף ורשולת ופי' נטיפות שם כלי זהב שנושאין בהם נשפף שהוא
 הצרי: (כז) לאפוד, עשה אותו כמין חבורה או מלבוש זהב
 והצבי אותו בעירו שיהיה לזכרון התשובה הגדולה והוא עשה
 מנחת שי
 י"ב ע"י ויחלו רבנים: (פ) ויעש אורו וגו' ויצי אורו. לפי המפורט עשה
 מלאים אורו וגו' הם נשקות ספרים מוסיקים:
 עשה גדעון מהזכב הזה לפוד. וכו' בעמדותיהם וידעם שעשה
 מצורת ציון

פירוש
 איין צירינג ויצג אורו אונ המ אים גשטעקלט אין ויין
 שטאמט אין עפרה רש"י שרייבט דרום המ דם גדעון
 גטאון קרי מען זאל זיך דורך דעם דר מאנן אין דר
 גרוסקר הילף פון גאמ דען דער פון וועט מען וויסן
 ווי פיל חיל די סדנינים זענן גווען דם גאר אונ דיא
 גאז באנדן פון דיא חשובים איז אזו פיל גאלד
 גווען ווינט כל ישראל אחרי שם אונ זיי האבן מונג גווען
 אזי וידין נאך דעם אפוד דארטן אין עפרה קלומר
 זיי האבן אים גהאלטן פר איין אפ גאט נאך דעם
 מוים פון גדעון ויהי גדעון ולביתו למשק אונ ער אית
 גווען צוא גדעון אונ צוא ויין הוז גוינד צוא איין
 שפארוזלינג: (כח) ויבצע מדון אונ מדון איז אונטר
 מענינג גווארן פר די בני ישראל ולא יספו לשאת ראשם
 אונ זיי האבן ניט געערט צו אופ הייבן וייער קאפ
 אקעגן די ישראל אונ דם לאנד איז גווען שטייל פון
 טלחהה

החרבים היטבתי בהלים שיעברו ברדםם אחרי מדון והרנום
 ומהם היו נזמי תודה: (כז) והנטיפות, ת"י כלילא וי"ם מן
 נשפף ורשולת ופי' נטיפות שם כלי זהב שנושאין בהם נשפף שהוא
 הצרי: (כז) לאפוד, עשה אותו כמין חבורה או מלבוש זהב
 והצבי אותו בעירו שיהיה לזכרון התשובה הגדולה והוא עשה
 מנחת שי
 י"ב ע"י ויחלו רבנים: (פ) ויעש אורו וגו' ויצי אורו. לפי המפורט עשה
 מלאים אורו וגו' הם נשקות ספרים מוסיקים:
 עשה גדעון מהזכב הזה לפוד. וכו' בעמדותיהם וידעם שעשה
 מצורת ציון
 (כז) והנטיפות, שם תכשיט נוי ותלו מל מל כמו הנטיפות
 ומטרות (שם): הנפיקות, תכשיט כבדי המלאר כמו וענקים
 לזכרון: ויוזנו וגו' שם, במקום עמדו עמדותיהם כהם עמדותיהם לזכרון
 ע"ג והלכו הם על עמדותיהם כל ימי חמור לזכות לעשות ממנו ע"ג

וייגהאמט די גאז באנדן: (כח) ויאמרו האבן זיי גזאמט
 צוא גדעון מיר וועלן דיר גוויס געבן גיפרשו את
 תשמלה אונ זיי האבן פר שפרייט איין לייךק גשליכי
 שפה אונ האבן אריין גווארפן אהין איש איתליקר
 מאן איין גאז באנד פון ויין וזאק רוב: (כז) ויהי משקל
 גוים מתיק אונ עם איז גווען דיא וואג פון די גירדני
 גאז באנדן ונס ער המ גיגעען פון זיי אונ זיי האבן
 עם אים געבעטן איז גווען אף ושבוע מאת זיך מווינט
 אונ זיבן הינדערט שקלים גאלד לבר מן השחרונים
 הנטיפות חוץ די באנדן ווס אין דיא בוים קגעפ
 יבגרי האנדנו אונ די קליידר פון פערפיל וואר שגל
 מלכי מדון וואס זענן גווען אופ דיא מלכים פון מדון
 לבר מן הנפיקות וגי אונ חוץ דיא קאנקוס ווס זענן
 גווען אופ די העקלר פון ויערי קעמלין: (כז) וישש
 אורו גדעון לאנד אונ גדעון המ גמאקמ דם גאלד צו

יִשְׂרָאֵל וְלֹא אוֹסִיפוּ
 לְאָרְמָא רִישֵׁיהוּן
 וּשְׂדוּכַת אֶרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
 אֲרַבְעִין שָׁנָיִן בְּיוֹמֵי
 גְדֵעוֹן : כס וְאִלֵּי רִבְעֵל
 בְּרִיּוֹאֵשׁוּיַתִּיב בְּבִיתָהּ :
 ל וְלִגְדֵעוֹן הוּוּ שְׁבָעִין
 בְּנֵינֵי נַפְקֵי יִרְכִיָה אֲבִי
 גְשׁוּן סְגִיאִין הַנְּאֻהָ לִיהּ :
 לא וְלַחֲנַתְיָה דִּי בִשְׁכָם
 וְלִירֵת לִיהּ אַף הִיא בַר
 וְשׁוּיַת שְׁמִיָה אֲבִימֶלֶךְ :
 לב וּמִית גְדֵעוֹן בַּר יוֹאֵשׁ
 בְּסִיבֵי טָבָא וְאַתְקַבַּר
 בְּקַבְרָא דְיוֹאֵשׁ אֲבוּהֵי
 בְּעַפְרָה דְאֲבוּהֵי גְדֵעוֹן :
 לג וְהוּוּ כַד מִית גְדֵעוֹן
 וְתָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְסָעוּ
 בְּתַר בַּעֲלָא וְשׁוּיַו
 לְהוֹן בְּעִיר קָנִים
 לְטַעוּתָא : לד וְלֹא אֲדָקְרוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת פּוֹלְחָנָא
 דְּנֵי אֱלֹהֵהוֹן דִּי שְׁוִיב
 יַתְהוֹן מַעַד בָּל בְּעִלֵּי
 דְבְּבִיהוֹן מְחֹדוֹר מְחֹדוֹר :
 לה וְלֹא עָקְדוּ טַיְבֵי עַם
 בֵּית

יִסְפוּ לְשֹׂאת רֵאשִׁים וְתִשְׁקַט הָאָרֶץ
 אַרְבַּעִים שָׁנָה בְּיָמֵי גְדֵעוֹן : כס וְיִלְךְ
 יִרְבֵּעַל בְּרִיּוֹאֵשׁ וַיֵּשֶׁב בְּבֵיתוֹ : וְלִגְדֵעוֹן
 הָיוּ שִׁבְעִים בָּנִים יֵצְאֵי יָרְכוּ כִּינְשִׁים
 רַבּוֹת הָיוּ לָו : לא וּפִילְגֵשׁוּ אֲשֶׁר בְּשִׁכְם
 יִלְדָהּ לָו גַּם־הִיא בֶן־יִשָּׁם אֶת־שְׁמוֹ
 אֲבִימֶלֶךְ : לב וַיָּמָת גְדֵעוֹן בְּרִיּוֹאֵשׁ
 בְּשִׁיבָה טוֹבָה וַיִּקְבַּר בְּקַבְרֵי יוֹאֵשׁ
 אָבִיו בְּעַפְרָה אֲבִי הָעוֹזֵרִי : יי וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר מָת גְדֵעוֹן וַיָּשׁוּבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים וַיִּשְׁיִמוּ לָהֶם בַּעַל
 בְּרִית לְאֱלֹהִים : לד וְלֹא זָכְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַמְצִיל אוֹתָם מִיַּד
 כָּל־אִיְבֵיהֶם מִסָּבִיב : לה וְלֹא־עָשׂוּ חֶסֶד

ת"א ויטו כדכתיב י :

רש"י

(לג) בעל ברית. כך שמו. (לה) ולא עשו חסד עם בית ירובעל. סכרונו את כניו כמו סכחוב בענין :

רד"ק

אותו לשוכת ואחרי מותו וכו' בני ישראל אחריו ועשו אותו אלה וברברי רח"ל במשתחה לאפור עצבו כמה דאת אמר ויעש אותו גרעון לאפור : (כס) וישב בביתו. שלא היו לו בלחפת

רלב"ג

שלא נכללו זה המספר שנת השטעוד והפסד סחלחן שכתב נכללו זה המספר שנת השטעוד והולס אמר בניו גרעון לטובות שחק שנת כל ההקט : (לב) והנה חסר משה שבו בני בצורת ציון

לג. גרעון (משל 6) : (לג) ופילגשו. אשה המיוחדת לזכר בלא כמותה וכלל קידושין : (לה) בעל ברית. כס ט"ג זכ :

לא נמנו. חסד עם בית גרעון כפי אכז עשה הוא חסד עמהם :

וימסו שלא היה זה הטעות ציפיו ודכך זה היה לגרעון ולכינו למקט : (כח) והנה שקטה הארץ מ' שנה כימי גרעון ולה ישב צביונו כי לא היה לו מלחמה ולאמרו בניו גרעון לטובות הוא הולס מצודה דוד

כניו : (כח) לשאת ראשם. ר"ל הלכו בהקטת כעסית לאש : ארבעים שנה. מד כלום חריטים שנה מומן התחלת השטעוד : (כס) וישב בביתו. ר"ל לא סרה הכנס בהנה' העם כי יבצ צביונו כעטתה ולה הכנס נשים ונשים : (לה) ולא עשו חסד וגו' פ'רוש ע"ס

אִין דְעָם קָבַר פּוֹן יוֹאֵשׁ זַיִן פֶּאָטַר בְּצַפְרָה אִין דְעַר
 שְׁמָאט עֲפְרָה נּוּם הָט נְקַרְטַם צִי אֲבִיעֵר : (לג) וַיְהִי
 בְּאֲשֶׁר מָת גְדֵעוֹן אֲבֵי עָם אִין גְּוֵעֵן אִין גְדֵעוֹן אִין
 גְּשָׁמְאָרְבֵן הָאָבֵן זִיךְ דִּיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּם נְקַרְטַם
 בְּנֵינֵי אֲבִי הַבְּעָלִים אֲוֵן הָאָבֵן גְּזִינְדִינְטַם קָאָר דִּיא אָפ
 גְּעַמִּיר בְּעָלִים וַיִּשְׁבֵי לָהֶם אֲוֵן זַיִן הָאָבֵן גְּשָׁמֵן צוֹ זִיךְ
 דְעָם אָפ אָפ גָּאָט בַּעַל בְּרִית צוֹ אִיִּין אָפ גָּאָט : (לד) וְלֹא
 זָכְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲוֵן דִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָאָבֵן נִיט בְּנִאָכְט
 גָּאָט זַיִיעֵר גָּאָט הַפְּצִיל אוֹתָם נּוּם עַר הָט זַיִיא מְצִיל
 גְּוֵעֵן פּוֹן דֶּר הָאָבֵן פּוֹן אִלֵּי יוֹעֲזֵרִי פִּינְיָט פּוֹן אֲרוּם
 אִין אֲרוּם : (לה) לֹא יָשָׁה הָסֵר אֲוֵן זַיִן הָאָבֵן נִיט גְּמֹן
 כִּיִּין

סְלַחְמָה פְּעַרְצִיג יָאָר בִּישֵׁי גְדֵעוֹן אֲוֵן דִּיא טַעַג פּוֹן
 גְדֵעוֹן : (כט) וַיִּגַּךְ יִרְבֵּעַל בֶּן יוֹאֵשׁ אֲוֵן יִרְבֵּעַל דָּם אִין
 גְדֵעוֹן דְעַר זֵן פּוֹן יוֹאֵשׁ אִין גְּמֵאָנְגֵן אֲוֵן הָאָט זִיךְ
 גְּוֵעֵט אִין זַיִין הוּוּ : (ל) וְלִגְדֵעוֹן זַיִן אֲוֵן צוּא גְדֵעוֹן
 זַעֲנֵן גְּוֵעֵן וַיִּצְעִיג זַיִן נּוּם זַעֲנֵן אֲרוּם גְּמֵאָנְגֵן פּוֹן זַיִן
 דִּיךְ בִּי גְשִׁים רַבּוֹת הָיוּ לוֹ וְאֲרוּם פִּיל וַיִּיבְעֵר זַעֲנֵן
 גְּוֵעֵן צוֹ אִים : (לא) וַיִּפְלֵשׁ אֲשֶׁר בִּשְׁכָם אֲוֵן זַיִן קִיּוּפָם
 וַיִּיבֵב נּוּם אִין גְּוֵעֵן אִין שְׁכָם הָט זַיא אֲוֵן גְּוֵינֵן צוּא
 אִים אִיִּין זַיִן אֲוֵן עַר הָט גְרַבְּרֵן זַיִן גָּאָמֵן אֲבִימֶלֶךְ :
 (לב) וַיָּמָת גְדֵעוֹן אֲוֵן גְדֵעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ אִין גְּשָׁמְאָרְבֵן
 סִיט אִיִּין גְּשִׁי עֲלִמִּיר וַיִּקְבַּר אֲוֵן אִין וַיִּאָרְעֵן בְּגֵרָאָבֵן

עם בית ירבעל גרעון ככל הטובה
 אשר עשה עם ישראל : ט וילך
 אבימלך בן ירבעל שכמה אל אחי
 אמו וידבר אליהם ואל כל משפחת
 בית אחי אמו לאמר : ב הבררנא
 באני כל בעלי שכם מה טוב לכם
 המשל בכם שבעים איש כל בני
 ירבעל אם משל בכם איש אחד
 וזכרתם פי עצמכם ובשרכם אני :
 ג וידברו אחי אמו עליו באני כל בעלי
 שכם את כל הדברים האלה וישלכם
 אחרי אבימלך כי אמרו אחינו הוא :
 ד ויהגדלו שבעים פספס מבית בעל
 ברית וישכרו בהם אבימלך אנשים

בית ירבעל גרעון ככל
 טבתא די עבר עם
 ישראל : אואל אבימלך
 בר ירבעל לשכם לות
 אחי אמה וכליל עמהון
 ועם כל גרעות בית
 אבותא ראימה למימר:
 ב מלידו בען קדם כל
 יתבישכם מה טב לכוון
 דימלכו עליכון שבעין
 גברא כל בני ירבעל או
 דימלוה עליכון גברא
 קר ותרקרון ארי
 קריכוון ובשרכוון אנא:
 ג ומלידו אחי אמה
 עלוהי קדם כל יתבי
 שכם ית כל פתמלא
 האלון ואתפני לכהון
 גמר אבימלך ארי אמרו
 אחונא הוא : ד ויהבו
 ליה שבעין פספס מבית
 בעיל קום ואתר קהון
 אבימלך

תולדות אהרן
 בעל ברית. עכא סב (סבא יא ס"ג ט):

רד"ק

במו שאמר והשקום הארץ ארבעים שנה : (לה) עם בית ירובעל
 מנחת שני
 ט (ו) המשל בכם : כ"ס רפ"ו והיא בלא גמול דף ס"א :
 מצורת ציון
 (ג) עליו : בעצמו :
 להמליך אותו ויכוו מולם כדחם : (ג) אחינו הוא : כי עם כולם היו לו קוננים :

פירוש ע"מ

ק"ין חסר מיט דעם הויו גונדר פון ירבעל דס איז
 גרעון ככל הטובה אזו ווי גאר דס גומס ווס ער האט
 גטון מיט די ישראל דען זיי האבן גברתיגייני זון
 אזו ווי נויטער שטייט :
 ט (א) וילך אבימלך בן ירבעל שכמה את אבימלך בר וון
 פון ירבעל איז גמאנן ק"ין שכם צוא ז"ין
 כוטרס ברירר ונדבר אליהם אונ דס גרעט צוא זי"א
 אונ צו דר גאנצער משפחה פון דעם הויו גינד פון
 ז"ין כוטרס פאטער לאמר צוא זאנן : (ב) וברו נא איה
 צעט אייה רעט פון מייגט וועגן אין די אוערן פון
 אלי מאנן פון שכם מה טוב לכם נוס איז בעסיר צו
 אייה השול בכם שבעים איש אוב עם זאל גועלטיגן
 אין אייה זיבציג מאן אלי קינד פון ירבעל אם
 משל בכם איש אחד אודר אוב עם זאל גועלטיגן אין

וילכו

וַיִּקְרָא יְהוָה אֶל שָׁמֶר בְּעֵלְיוֹתָיִם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 אֲבִי עֲפָרְתָה וַיְהִי הַגִּידָה אֶת אֲחִיו בְּנֵי
 יִרְבֵּעַל שְׁבָעִים אִישׁ עַל אַבְנֵי אַחַת
 וַיֹּתֵר יוֹתָם בֶּן יִרְבֵּעַל הַקָּטָן כִּי נִחְבָּא:
 וַיֵּאכְסְפוּ כָל־בְּעָלֵי שְׁכֵם וְכָל־בְּיַת מְלֹא
 וַיִּלְכוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ לְמֶלֶךְ עַם־
 אֲלֹן מִצְבַּח אֲשֶׁר בְּשָׁכֶם: וַיִּגְדּוּ לְיוֹתָם
 וַיִּלְךְ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הַר־גִּרְזִים וַיִּשָּׂא
 קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּ אֵלָי
 בְּעָלֵי שְׁכֵם וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים:
 הַהֲלוֹךְ הֲלָכּוּ הָעַצִּים לְמִשַׁח עֲלֵיהֶם

אבימלך גברין קריקין
 ובסורין ואנלו בחרוהו:
 ח ועל לבית אבוהי
 לעפרה וקטל את אחוהי
 בני ירבעל שבעין גברא
 על אבן אחת ואשהאר
 יותם בן ירבעל ועדא
 ארי אים קר:
 ו ואתבנישו קל יתבי
 שכם וכל בית מלוא
 ואנלו ואמליכו את
 אבימלך למחוי מלך
 עם מישר קמתא די
 בשכם: ו וותיואו ליותם
 ואור וקם גריש מורא
 דגריזין וארים קליה
 וקרא ואמר להון קבילו
 מני יתבי שכם ויקבל
 צלותכון וי: ח המיזל
 אנלו איקניא למנאה
 עליהון

ר"א הלכו העצים כל המיזל מלך
 שר יב:

רשי"י

ט (ד) ופוחזים. גדולים במעשיהם לעשות כלל תבונה:
 (ו) עם אלון מוצב. מישר קמתא מיסור שהיו
 בו מצבות: (ח) הלוך הלכו העצים. משל הוא: לזית.
 עתנאל בן קנו הכא מנעט יהודה שנקרא וית. טנאלר

ההרעה וכן בית לחם אפרתה: (ז) רקים ופוחזים. קלים
 מתנועעים על שרפם שלא היה להם כבה יחיו מן פחו כמים
 וי"ת סריקין ובקרין סריקין ר"ל ריקין כמו בוקי סריקי בדברי
 רז"ל ובקרין כמו פקרי"א כמו הבקר לעגנים הבקר בבית
 כמו בפ"א ובירושלמי אנשים מופקדין ומשולחין או יהיה בקרין
 כמשמעו בבית רז"ל רועי בקר כי הם הגבויים שבאנשים כמו
 סריקים ובסורים ופי' נבונים כמו דבר ה' בזה הרגובו בשר:
 (ה) ויותר יותם. נותר מהשבעים וע' חסר אחד הרג ואף על פי
 השבון הכולל בעבור אחר כמו כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה
 הכה עם בית לחם והרומין לו וארון מוצב כהרגובו מישר
 (ח) הלוך הלכו העצים. י"ת לשון הפתחה המיזל אולו אליאזר
 וכן תרגם תתחלתו האטיבוק כלומר האניח דרשני במקומי:
 מנחת ש"י

(ז) יגדו יותם. נבטלה ספירה חסר יוד וכן משמע אמרית דלמס חולום
 יתקם על פסוקו כי שיעלו כי אחיזה הוא והגדום כלם זולת יותם
 קדמא: (ח) מלכה. מלכה קרי:

מצודת ציון

(ד) רקים. ריקים מכל מעלה: ופוחזים. מכילים כמעט
 מכלי דעת כמו פחו כמים (כדלמס מע) וכוח הפוך עין
 חסרון: (ה) נחבא. מלכות מהסוזה ר"ל נסתר: (ו) עם אלון.
 סמוך לללון: (ז) בעלי. ענין אלון וכן בעל יריחו (יבוסע כד):
 דקטובי יקריה

וח הלוך הלכו העצים למשח עליהם מלך וגו'. דעם פלש רום
 יותם הם יגיעין און הם יגלגלען די סייקלישין פון שכם צו דיא
 סיר גרליו בוימער. איילבריסן. פייען. וויילשטאקן. דערנער.
 דס איז גיאקאס יגייראין מיט אירדישע כדקה. ווייל סיר גיסינען
 סיר ערלייא גינעמישן זענען דא אויף דר וועלט. גם זענען דא
 מענטשלישין רום זענען גוס צו גאס און זענען גוס צווא סניגטשין.
 ער דיס אלע מצות ויאם גאס הם גיבאסין. אונ ער איז גיהס

פעל נדית: (ה) וספר שכבר עזבו הכטי שכם את אבימלך על הכינת
 פסוקו כדי שיעלו כי אחיזה הוא והגדום כלם זולת יותם משכא כי
 מנכא וולו זה היו הכונני איוס: (ו) עם אלון מוצב. ר"ל אלל
 מצודת דוד

(ה) ויותר יותם. מנני יזכעל ממספר שכעיס כי עמו היו שכעיס:
 (ו) וישמע וגו'. כעבור הנמול שם המעשה אל: (ח) הלוך הלכו
 העצים. פתח דכתיב במשל ועם שרון כל דברי המשל ידעו למשל
 טעם קלם סודינים ידעו וימ' דברי המשל כלו ליעום המשל ולהכטיס
 פירוש ע"מ

גילכו אחיו און ויאי וענן גנאנגן גאיה אים: (ד) ויבא
 בית אביו אונ ער איז עקבן איין יוין הוי פון ויין פאמער
 קיין עפרת ויהיו און הם גהרניה יוניי ברוינד דיא
 קינדיר פון ירובעל שבעים איש ויבצוג כאן אוף איין
 שמיין ויחר אונ עם איז איפר גבלייגן יוהם בן
 ירובעל דר קלענצמיר בלומיר דער יונקסטיר פי נחבא
 ווארום ער איז גווען ביהאלמן: (ו) ויאספו וגו' אונ וי
 מאנן פון בית מלוא ויבחו ומליכו וגו' אונ זענן גנאנגן
 אלום מוצב ביאי דעם פלאין וואם שמיירנר זענן דארמן גשטאנן וום אין שכם: (ז) ויגידו ליותם אונ האבן עם
 גנאנט צו יותם ויבחו ומלוא און ער גנאנגן און הם ויה גשטעקלט אוף דעם שפיין בארן גריוים גישא קולו
 בקרא אונ האט אוף גהויבן יוין קול אונ האט גריפען בארן להם אונ הם גנאנט צו וי הערש צווא מיר איר
 מאנן פון שכם וישמע אלום גליחם וועט גאס צו אייך אוף צווא הערן: (ח) אונ דאס זענן ווייניי רייד הלוך וי

מִלֶּךְ וַיֹּאמְרוּ לָזוֹת מַלְכָּה עֲלֵינוּ : עֲלֵיהוֹן מַלְכָּה : וַאֲמָרוּ מִלּוֹךְ עֲלֵנָּא :
וַיֹּאמֶר לָהֶם הַזֹּת הַחֲדָלְתִּי אֶת־דְּשֵׁנִי : וַאֲמָרוּ לָהֶן מִשְׁחִי
אֲשֶׁר־בִּי יִכְבְּדוּ אֱלֹהִים וְאִנְשִׁים : דְּמַנְיָה מְקַרְוִין קָדָם וְיִ
וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים : וַיֹּאמְרוּ : וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים :
וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵינוּ : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנָּא :
וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנוּ : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנָּא :
וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנוּ : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנָּא :
וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל־הַעֲצִים : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנוּ : וַיֹּאמְרוּ לְהַתְּאֵנָה לְכִי־אֵת מַלְכִּי עֲלֵנָּא :

מלכה עלינו : מלכה כתיב ואחד הוא : (ט) החדלתי . כבנין הפעיל והוא מבוזר או כבנין הפעל כמו החדלתי בקבין הח"א ור"ל החדלתי מרשני ור"ל האשכבוך זה מוחשי : אלהים ואנשים בנר שמדלוקין בשמן וזה לפני אלהים ואנשים או בשמאל וז"ל דמניה מְקַרְוִין קָדָם ה' וז"ל ביה מהתנבין בני אנשא : והלכתי לנוע על העצים . ומשל העצים הם אנשי שבט ואחד אבימלך כלומר הסור לום אנשים להמלך עליו כי המלכו הפחות שבהם הוא אבימלך . ותפסתה ואמרת אבימלך וכן יובא עד ג' חן האחד ולפי שבו קצרים גוררים בו הדברים הנצרכים להשטר מהחיון ולפי שהמלך נבחר לשמור העם מנוק וסכל דבר רע אמר כי המלך שבתו הם והוא אבימלך אינו ראוי לאורה החכמה שראוי שיושם בעבור מלך על העם לשמורם בחוק כי אדרבה הוא מוקל להם הכר הכונה כמו הקרן המריר לפי שאחור בו או יפול בו כן עשה אבימלך בעם שכם שהרג בהם ובאחורכמו שהקין הוא דבר שאין בו תועלת רק היותו כן יקרה לאנשי שכם מאבימלך שהחליטו עליהם שיער להם ולא יועיל . ע"כ : לנוע על העצים . ת"י למעבר מלכו : (א) את בתי . המ"ם נקרא במקום חספ :

מנחת שו : (ט) החלתי לה דשני . כדכונ הספדים הח"ת כחפן קמו וכן ע"ס הח"תם שבענין וכן כדכונ כמנול חף ק"ג וככני הרכבה מלך ה"ל : (י) ספקי . המ"ם כקמ"ן ור"ל הנוק :

מצודת ציון : (ט) החדלתי . ענין מניעה : דשני . מלשון דכונ : לנוע . מל' מנוטה : (י) בחקי . מלשון מחוק : תגובתי . כתיי כמו מהמנוח וז"ל מנחוב עסקי ולאן להיות מנקענש ומנושל בעבור לכ"י העלים **לקוטי יקרים**

ג'ין זענן גנאנגן דיא ביימער צו זאקלן אוף זיך איין : מִלֶּךְ וַיֹּאמְרוּ לָזוֹת אֲנִי וְיִי הַאֲבָן גְּאֻנָּמַט צוּם אִייר בִּיד בּוּם מַלְכָּת עֲלֵינוּ קִינְג אִיבֶר אֲוִגְו דַעַם אִייר בִּיד בּוּם מִיִּינְט עַר עֲתֵנְאִל בְּן קִנְו וואַם עַר קוּמַט אַרום פּוֹן שְׂכַט וַיְהוּדָה וּוּם עַר וַעֲרִיט אָן גְּרֹוּף עִית רַעֲשֵׁן זָפָה פְּרִי תוֹאֵר : (מ) וַיִּמָּר לָהֶם תְּהִי הָאֵם דַּעַר אִייר בִּיד בּוּם גְּאֻנָּמַט צוּ וְיִי הַחֲדָלְתִּי אֶת־דְּשֵׁנִי זָאָר אִיבֶר פֶּר מִיִּידֶן מִיִּין פֶּעַמְקִיט וּוּם מִיש מִיר אִיז מַעַן כְּבֶבֶר גְּאֻט אֲוִגְו מַעַנְמִישֵׁן הַלְכִיתִי לְנוֹעַ עַל הַעֲצִים אֲוִגְו זָאָר גִּיִן צוּ פֶּר וואַגְלֶן זיך אִיבֶר די ביימער בְּלוּמֶר צוּא קִינְגִּין אִיבֶר וּיִיא : (י) וַיֹּאמְרוּ הַעֲצִים לְהַתְּאֵנָה הַאֲבָן דיא ביימער גְּאֻנָּמַט צוּ דַעַם פִּינְגֶן בּוּם לְכִי אֵת מַלְכִּי עֲלֵנוּ גִיִיא די קִינְגִּין אִיבֶר אֲוִגְו . דיא אַהָה מִיִּינְט עַר דְּבוּרְהָ : (יא) וַתֹּאמֶר לָהֶם וְהַתְּאֵנָה הַט די הַאֲבָה וְזָאָנְה וְזָאָנְה צוּ וּיִיא הַחֲדָלְתִּי אֶת־מַלְכִּי זָאָר אִיבֶר דַּעַן פֶּר מִיִּידֶן מִיִּין פֶּעַמְקִיט אֲוִגְו מִיִּין גּוּמִי פֶּרוּכַט אֲוִגְו זָאָר גִּיִן צוּא פֶּר וואַגְלֶן

זיך איבֶר דיא ביימער : (יב) וַיֹּאמְרוּ הַעֲצִים לְגַבֵּן הַאֲבָן אֲוִגְו . דַּעַם גְּלָן מִיִּינְט עַר דַּעַן וואַם עַר קוּמַט אַרְיִים פּוֹן יוֹבֶר וּוּם שְׂמִיִּים בִּי אִים (בן פּוֹרֵת יוֹסֶף) מַאֲכַט

שופטים ט

לִנְפֹן לְכִי־אֶת מְלוּכֵי עֲלֵינוּ : י וְתֹאמַר
 לָהֶם הַנְּפֹן הַחֲדָלְתִּי אֶת־תִּירוּשֵׁי
 הַמְּשִׁמַּח אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהִלַּכְתִּי
 לְנוֹעַע־עַל־הָעַצִּים : י וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעַצִּים
 אֶרֶץ־הָאָמֶד לָךְ אֶתָּה מִלֶּךְ־עֲלֵינוּ :
 טו וַיֹּאמֶר הָאָמֶד אֶל־הָעַצִּים אִם בְּאֵמֶת
 אַתֶּם מְשִׁחִים אֹתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם בְּאוֹ
 חֶסֶד בְּצַדִּיק וְאִם־אֵין־תִּצְאֵא אִשְׁמֵן־הָאָמֶד
 וְתֹאכַל אֶת־אֶרְצֵי הַלְּבָנוֹן : טז וְעַתָּה אִם־

אֶת מְלוּכֵי עֲלֵנָא
 י וְאֶמְרַת לְהוֹן גּוֹפְנָא
 הָאֲשׁוּבֹק יַת חֲמָרִי
 דְּמִנְיָה מְנַכְבִּין קָדָם יוֹ
 וְבִיהַ חֲדָן דְּבַרְבִּינָא
 וְאִיבִיהַ לְמַעְבַּד מְלַכּוּעַל
 אִיבֵנְיָא : יד וְאֶמְרוּ קָד
 אִיבֵנְיָא לְאֶמְרָא אִיתָא
 אֶת מְלוּךְ עֲלֵנָא :
 טו וְאֶמְרוּ לְאִיבֵנְיָא
 אִם בְּקָשׁוּמ אֶתְהוֹן
 קִשְׁחִין וְהִי לְמַהוּי מִלְּקָא
 עֲלִיכוֹן עֵילוּ שְׂרוּ בְּמִלוּי
 וְאִם לֹא תְפוּק אֲשֵׁהָא מִן
 אֲשֵׁרָא וְתִיכּוּל יַת אֲרֵזוּ
 לְקָנוּ : טז וְקָצֵן אִם
 בְּקוּשְׂמָא

ת"א וְהֹאֵמֶר לְהַסְפֵּי : כְּרֻחַס
 טז . עֲרֻכִין יא :

רש"י

מלכו קרי

רד"ק

(יג) המשמח אלהים ואנשים . מכאן שמכו רז"ל שא"א שירח
 אלא על היין שנאמר המשמח אלהים וי"ת דמיניה מנספין קדם
 ה' ובית חדר רבובין הרחיק יורתן ג'ה השמחה מהבורא תעלת
 כמו שהרד"ק כל שאר התארים ממנו כי אין לפניו לא שמחת
 ולא עצבון ומה שנאמר בו מהם על דרך משל כי בדרת תורת
 כל בני אדם וכן תרנם אנוקוס ויתעצב אל לבו ואמר כמימרת
 למיחבר תוקפיהו כרעותיה הרחיק לשון העצבון ממני ית' וכה שלא עשה כן
 בכלת וירח אף ה' והרומים לו הוא למור ידוע
 אצל בניו סודו ומה שררוב אנשים רבוביא ר"ל כי היין משמח האנשים
 הגדולים והחכמים תרשיב דעתם בו כמו שאמרו
 רז"ל המרא וירחני פקחין אבל האנשים הפחוהים ישהכרו בו
 והשתבש דעתם בו . ומה שהחזיר ג' עצים אלה לדרב לקצר

רלב"ג

מנחת שי

(יד) מלוכי . מלכי קרי : (יז) לך חסד מלך עלינו . במקום דפוסים רש"י כסוב
 מלך כל בחינם וכן מלאכי כס"א כי עס פלתיך בלי וכל שאר
 דודלד ושלד"ן וסכס למר זה יוסת לכרועה על פחיתות של חכימלך
 (טו) ומסה לט בלמנת וכתמים עמיס . מהה דימר יוסת שלט
 כצורה דוד

רלב"ג

מנחת שי

שד"י (כ"ה) (ד) : (ג) תירושי . י"י : (יד) האמר . מין קון וכן
 האמר (כ"ה) (ט) : (טו) תאכל . ומסר :

רלב"ג

מנחת שי

די כענשין וענין גליך צו וויין . דר וויין איז גינאסין גינאריין
 אויף דעם סוכה צו אלע קרננות . אויף וויין מאכט מען קידוש
 שבתים און ימים טובים . אונג בענמשין אויף וויין . אונג נאך פיל
 ערליי מצות ווס ווערן גיטאן מיט וויין . אבער פון מענשלין איז
 וויין נאר גוט ווייניג . אז מען סוונקט אביסל . צו די דאגין ווס
 גאט דעם גינאסין איז גוט . אבער אז מען סוונקט פיל . איז גוט
 ווערן בערה . איז גוט גוט . אונג עס זענען דא מענשלין וואס
 זענען שלעכט צו גאט אונג שלעכט צו מענשלין . זיי זענען ווי די
 דערנער . ווער עס גיט גאט צו די דערנער צו שלעכט זיך זיין
 לייב אונג צו די רייס וויין קליידער . אונג צו גאט איז פון אונג נאר
 גיטשא . דעם פיל קום יותם גינאט צו דיא גינאסין פון שלכס
 די בוייער האבן גינאטלס מאכין איין בוים פון אפליך דס הייסט
 איר ווילס מאכין אויף אייך איין מענש פון אפליך . קאט איר
 גינאט פון מאכין פון אפליך אזוי אפגעשט וואס ער איז וויא איין

רלב"ג

מנחת שי

אביסלך (טו) ויאמר האמר אל העצים הט דר דארן גזאגט צו די ביימר אם באמת אוב באמת וילט איר מיה
 זאלקן פון איין מלך איבר אייה אונג אייה בין ראוי למלכה בא חסר כעלי קומט אונג בשיצט זיך אין מין
 שאמען ואם אין אונג אוב איר מיינט גיט מיט אמת זאל ארום גיין איין פייער פון דעם דארן והאל את ארצי
 הלבוט אונג זאל פון דערנן די מענן ביימר פון דעם וואלד לקנון : (מז) ונתקה וכו' אונג היינט אויב מיט
 אמת

(יג) המשמח וגו' . כי אין אומרים שיהי כעמ"ק כ"א בעת נטוח
 סיון ומלכותי לוי ויין ימנה נכב אלוה (ספלים ק"ד) : (טו) אם
 באמת . לא לך לנג ללחק בי לחס" : חסר בבלי . ר"ל במשט הלל
 שיש בו חיים ענינם למחסה : ואם אין . שלא בלמה תמשכו אומי כ"א
 ותסרוף אף הכרוים כגזוהים ולין עומים : (טו) ועתה . ר"ל עתה
 פירוש ע"מ
 דער פתגום דרוף (כגפן דנציב) יוסף איז גלייך ווי
 איין וויין שיקאק ווס איז גפלאנצט : (יג) והאמר להם
 הנפולתם גזאגט צו וויין די וויין שיקאק התולתי את תירושי
 זאל איך דען פון מירן מיינ וויין המשמח אלהים ואנשים
 ווס ער מאכט פרייך גאט אונג לייט דען דיא לייט
 קאפן גיט גזאגט קרין שיריה אוף אפליך ביו מען
 דעם גנאסן אוף אים וויין אונג ביי מענשלין שטייט
 (יג) וישמח ללב אגוש) וויין שוט דער פרייאן דאם
 הארץ פון דעם מענשלין וועבתי לגנע על העצים אונג
 זאל גיין צו פון וואלדן זיך אויבר ביימר : (יד) ויאשרו
 כל העצים אל האמר האבן גזאגט אלי ביימר צו דעם
 דארן זיי די קניגי איבר אונג . דעם דארן מיינט ער
 אביסלך (טו) ויאמר האמר אל העצים הט דר דארן גזאגט צו די ביימר אם באמת אוב באמת וילט איר מיה
 זאלקן פון איין מלך איבר אייה אונג אייה בין ראוי למלכה בא חסר כעלי קומט אונג בשיצט זיך אין מין
 שאמען ואם אין אונג אוב איר מיינט גיט מיט אמת זאל ארום גיין איין פייער פון דעם דארן והאל את ארצי
 הלבוט אונג זאל פון דערנן די מענן ביימר פון דעם וואלד לקנון : (מז) ונתקה וכו' אונג היינט אויב מיט
 אמת

בְּאֵמֶת וּבִתְמִים עֲשִׂיתֶם וְתִמְלִיכוּ אֶת־
 אֲבִימֶלֶךְ וְאִם־טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם־
 יְרֵבֶעֶל וְעִם־בֵּיתוֹ וְאִם־כָּגִמְוֹל יִדְּוּ
 עֲשִׂיתֶם לוֹ: "אֲשֶׁר־נִדְּתֶם אֲבִי עֲלֵיכֶם
 וַיִּשְׁלַךְ אֶת־נַפְשׁוֹ מִמֶּנֶּד וַיִּצַל אֶתְכֶם
 מִיַּד מֶדִּיָן: "וְאַתֶּם קָמְתֶם עַל־בֵּית אֲבִי
 הַיּוֹם וַתְּהַרְגוּ אֶת־בְּנָיו שִׁבְעִים אִישׁ
 עַל־אֲבִן אַחַת וְתִמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
 בֶּן־אֵמֶתוֹ עַל־בְּעָלֵי שְׁכֵם כִּי אֲחִיכֶם
 הוּא: "וְאִם־בְּאֵמֶת וּבִתְמִים עֲשִׂיתֶם
 עִם־יְרֵבֶעֶל וְעִם־בֵּיתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה שִׁמְחוּ
 בְּאֲבִימֶלֶךְ וַיִּשְׁמַחְנִם הוּא בְּכֶם: כִּי וְאִם־

בְּקוֹשְׁטָא וּבְשִׁלְמָתָא
 עֲבַדְתִּינּוּ וְאִמְלַכְתִּינּוּ יָת
 אֲבִימֶלֶךְ וְאִם טֹבָתָא
 עֲבַדְתִּינּוּ עִם יְרֵבֶעֶל וְעִם
 בֵּיתָהּ וְאִם כָּגִמְוֹלָא
 דִּידוּוּהִי עֲבַדְתִּינּוּ לִיהִי:
 יי רְאִינִים אָבָא עֲלֵיכוֹן
 וְיִסְרֹרְתֵנּוּ נְפִישׁוּהָ עַל גַּב
 לְאִתְקַטְלָא וְשׁוּבֵיב יִתְכוֹן
 מִיַּד מֶדִּיָּנָא: יי וְאַתִּינּוּ
 קָמְתִינּוּ עַל בֵּית אָבָא
 יוֹמָא דִּין וְקִטְלְתִינּוּ יָת
 בְּנָוְהִי שִׁבְעִין גְּבָרָא עַל
 אֲבָנָא חֶדָא וְאִמְלַכְתִּינּוּ
 יָת אֲבִימֶלֶךְ בְּרֵ אֲמִתָּהּ
 עַל יְהִבֵי שְׁכָם אֲרִי
 אַחֻכוֹן הוּא: יי וְאִם
 בְּקוֹשְׁטָא וּבְשִׁלְמָתָא
 עֲבַדְתִּינּוּ עִם יְרֵבֶעֶל וְעִם
 בֵּיתָהּ יוֹמָא דִּין חֶדָּו
 בְּאֲבִימֶלֶךְ וַיִּשְׁמַחְתִּי אִף הוּא
 בְּכוֹן: כִּי וְאִם לָא תִפּוֹק

אשתא

ישראל לדעתן משול בנו גם אתה גם בנך גם בך: (ט) על
 בגלי שכם. כל אדני העיר ותדוליה כי הם עיקר אנשי העיר

רד"ק

דבר ועד כי חזקיר שלשה המושבות ואחר כך חזקיר השחור
 שהוא משל לאבימלך והוא ו' כתב כנגד שלשה שאמר

מצודת דוד

שהמלכות את לבימלך ובי טובה עשיתם וגו' וכי כגמול וגו' בתמידי:
 (ז) אשר נלחם. כל הלא גמול ידיו היה לנזקיה אשר נלחם את
 בעוכרם וסיני נשפו בתלמדה ויהי מכלולו שלם לו כגמול דיו:
 (ח) ואתם קמתם. לא די שלא שלמתם טובה כ"א עוד עשיתם
 הטובה: בן אמתו. בן שפתו ולא עבדי שחור הגבירה: כי אחיכם
 הוא. לא עלה המלכות אלוהו בעצמו כבוד לבי כ"א על שחור קרוב לכת

מאלמו השפחה: (ט) ואם באמת וגו' היום הזה. כל ולא מכל
 חתמנו את פתחיה פשונו הריעם לברוך את בני דעתו מ"ה היום
 הזה מה שהמלכו את לבימלך בנו הוא לכבוד דעתו ויבטו ומלך הם
 לדבריהם כן הוא כמלכות וכתמיס וגו' יהיה היה לוי ומלכות
 אשר תשמום זה בזה: (כ) ואת און. כל ולא מלך הדבר בעצמו
 כבוד לבי ויבטו כ"א בעצמו שהוא לחיכם מן האם לוי יהיה גמולכם
 פירוש ע"מ

אֵיילִיקְרֶם בַּיִם וְחָס עַד אִין גִּים צו קָאָם אונ צו סְנַבְשִׁין. אָדער
 אָווי אָפֿענשִׁשׁ חָס עַד אִין וְיִיא אִפֿינין בַּיִם וְיִיא עַד אִין גִּים גִּים
 צו קָאָם. עַד אִין אָפֿער גִּים צו סְנַבְשִׁין. אָדער אָווי אָפֿענשִׁשׁ
 וְחָס עַד אִין וְיִיא אָווי גִּים אָפֿק. עַד אִין גִּים צו קָאָם אָפֿילו צו
 סְנַבְשִׁין אִין עַד וְיִינין גִּים. אונ אִיר האָם גִּים אָפֿלךְ
 אָבִימֶלֶךְ וְחָס עַד אִין וְיִיא אָפֿירן. שְׁלֵבֶם צו קָאָם אונ שְׁלֵבֶם
 צו סְנַבְשִׁין. דִּר דִּארין אִין נִאר גִּים צוֹם בְּרַעֲנִין. אונ אָוילִיקְרֶם
 סְנַבְשִׁין וְחָס וְנִעֲנֵן שְׁלֵבֶם צו קָאָם אונ צו סְנַבְשִׁין דִּארף מִיין
 אִיר פֿאר בְּרַעֲנִין דִּרְבִּיר זָאל אַרוִים גִּין אָפֿייעַר פֿון דִּעם דִּארן.
 פֿון אָבִימֶלֶךְ. אונ זָאל פֿאר בְּרַעֲנִין דִּיא סְנַבְשִׁין פֿון שְׁכָם אונ
 עַם זָאל אַרוִים גִּין אָפֿייעַר פֿון שְׁכָם אונ עַם זָאל פֿאר בְּרַעֲנִין
 אָפֿייעַר מֶלֶךְ אָבִימֶלֶךְ:

האָמַם פֿון מֶדִּיָּן: (יח) וְיִיאִם קָמְתִים אונ אִיר נִעֲנֵם הִינִינֵם
 גִּיני אונ אִיר האָם גְּהִרְבִּית וְיִיני וְיִבְצִיג וְזון אִיר אִיין
 אָבִימֶלֶךְ דִּר זון פֿון וְיִין דִּינִקֵם אִייעַר דִּי מֵאָנן פֿון שְׁכָם
 (יט) וְאִם בְּאֵמֶת וּבִתְמִים עֲשִׂיתֶם אונ אוב מיט אֵמֶת אונ מיט
 יְרֵבֶעֶל אונ מיט וְיִין הוּז גּוֹזֵד דַּעַם הִינִינִינֵם מֵאָנן אונ עַד זָאל
 זִיף מיט אִייד אִיר פֿרייאַן: (כ) וְאִם אִין אונ אוב אִיר
 אִיין פֿייעַר בְּאֲבִימֶלֶךְ וְהִיאֵל אֵת בְּעָלֵי שְׁכָם אונ עַם זָאל פֿר
 בְּרַעֲנִין דִּי בְּעָלֵי שְׁכָם אונ דִּיא לִיית פֿון בֵּית
 מלוא

אִיר נִעֲנֵם הִינִינֵם
 אִיר אִיין אונ אוב מיט אֵמֶת אונ מיט גִּמְוֹל אִיר נִעֲנֵם הִינִינֵם
 אִיר פֿרייאַן: (כ) וְאִם אִין אונ אוב אִיר
 אִיין פֿייעַר בְּאֲבִימֶלֶךְ וְהִיאֵל אֵת בְּעָלֵי שְׁכָם אונ עַם זָאל פֿר
 בְּרַעֲנִין דִּי בְּעָלֵי שְׁכָם אונ דִּיא לִיית פֿון בֵּית
 מלוא

עַל רֵאשֵׁי הַהָרִים וַיְגִזְלוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר־
 יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ וַיִּגְדּוּ לְאֲבִימֶלֶךְ׃
 כו וַיָּבֹא גַעַל בֶּן־עֵבֶד וְאָחִיו וַיַּעֲבְרוּ
 בְּשַׂכְּם וַיִּבְטְחוּ בּוֹ בְּעַלֵי שַׂכְּם׃ כז וַיִּצְאוּ
 הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ אֶת־פְּרִמְיָהֶם וַיִּדְרְכוּ
 וַיַּעֲשׂוּ הַלְוִיִּם וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּישְׂתּוּ וַיִּקְלְלוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃
 כח וַיֹּאמְרוּ גַעַל בֶּן־עֵבֶד מִי־אֲבִימֶלֶךְ וּמִי־
 שַׂכְּם פִּי נַעֲבָדְנוּ הֲלֹא בֶן־יִרְבֵּעֵל זֶה

יחבי שכם כמנין על
 רשעי מוריא ואמנין זה
 כל די עבר עליהון
 באורחא ואת סגא
 לאבימלך : כי ואתא
 געל בר עבד ואחיהו
 ועברו בשכם ואתרחיצו
 עלוהי ויהבי שכם :
 כי ונקפו לחקלא וקמפ
 ית פרמיוון ועצרו
 ועברו חגנין וערו לבית
 מעותהון ואכלו ושתיאו
 וקמיוו ית אבימלך :
 כח ואמר געל בר עבד
 מן אבימלך ומן שכם
 אבי נקלחניה הלא בר
 ירובעל

רש"י

(כו) געל בן עבד. מאומה אחרת היה: (כז) ויעשו
 הלוויים. ועבדו חננין: (כח) מי אבימלך ומי שכם. מי
 אבימלך להיות שר על סס ומי שכם להיות עבדים לאבימלך
 הלא בן ירובעל היה אבימלך והוא חן עפרת אחי העוריו: וזבול
 פקידו. וזה פקיד טעיר שמו זבול פקידו של אבימלך הוא
 ואדונו אין לו משפט מלוכה בעיר ואף פקידו אינו כלום:
 ועבדו את אנשי חמור שהיה נשוא החרץ מקסם:

רלב"ג

סס. והנה געל בן עבד ואחיו פקדו בשכם ובעלי שכם לגלות
 דעמס פטיו שהיה כעד אבימלך וזה קלנו אבימלך בפניו לדעמס
 אשכ קמיוו עליו מהאכיס והיה שומר מלוכה לשכם: (כז) ויצאו השדה. יבטס
 בו. חשבו שיערס הוא מול אבימלך: (כח) מי אבימלך ומי שכם. כ"ל הלא מהראוי שהעבד ישלול על
 שכם ויבא ויגדל ומי שכם כ"ל הלא דעלי שכם היה נכבדו חננין: כי נעבדנו
 הלא בן ירובעל. כ"ל ופי הוא ירובעל עלמו שטסה לשכם

מצודת דוד

לחפשו ולכננו: ויגלו. בהיותם עמוסדים לשבת יומיים בראשי
 ההרים ועל כי מנדו בלבימלך עשו הישר בעיניהם: ויגדו לאבימלך.
 אשכ קמיוו עליו מהאכיס והיה שומר מלוכה לשכם: (כז) ויצאו השדה. יבטס
 בו. חשבו שיערס הוא מול אבימלך: (כח) מי אבימלך ומי שכם. כ"ל הלא מהראוי שהעבד ישלול על
 שכם ויבא ויגדל ומי שכם כ"ל הלא דעלי שכם היה נכבדו חננין: כי נעבדנו
 הלא בן ירובעל. כ"ל ופי הוא ירובעל עלמו שטסה לשכם

רד"ק

המארכים היו גזולים כל אשר עבר עליהם לומר שיצאו מתחת
 רשותו ואין להם מושל וחיו עושים הישר בעיניהם: (כז) ויעבדו
 את ברמיהם. כי היו יריאים מאבימלך לצאת ולבצור את
 כרמיהם ובעזרת געל ואחיו יצאו: הלוויים. שמות וכן בדברי
 ר"ל נקרא בית השמחה הללא ו"ת חננין: (כח) מי אבימלך
 ומי שכם. כלומר אבימלך ושכם שהיה שר העיר מקדם אחר
 הם זה כזה ומי הוא שנעבדנו אף על פי שהיה עתה אבימלך
 עבדו את אנשי חמור. אס באתם לקנות לכם אדונים כולו
 ועבדו את אנשי חמור שהיה נשוא החרץ מקסם:

מנחת שי

חלני בל' מאיר: (כז) ויקללו את אבימלך. ל' פ' (ל' ט) הפעל רפי:

כי גם הם בואלו: (כח) ויאלמז געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו. כ"ל כשם שאין ראו שבעוד שכם מפני היותו כן חמור
 שהיה נשוא החרץ אין חלו אבימלך מפני היותו בן ירובעל שהיה מושל על ישראל: הלא בן ירובעל זבול פקידו. כ"ל אין עמסה
 לאבימלך הלא שרוא בן ירובעל וכ"ס זבול פקידו אבימלך ומי שכם כ"ל הלא מהראוי שהעבד ישלול על שכם ויבא ויגדל ומי שכם כ"ל הלא דעלי שכם היה נכבדו חננין: כי נעבדנו
 זה דבר נבתי. לאוי ומי יתן את עס שכם ככלנו מכל וכל מהיות מושל על עיר וכדב שיאלמז הסס לאבימלך רבה
 כנלך ואלה כנו שמוכל להלחם עמנו וכלה דברי מי יקום והוא מעזאר שכל עס שכם כל היו נכמיהם זה המאמר שאם היה כענין כן

מצודת ציון

(כז) ויעבדו. הוא מליטס הפיו כמו כי תכלור כנען
 (דברים כד): וידרבו. להוליך היין מן הענבים
 דוכים ודלים על גביסה. הלוויים. שמות ונדר"ל מתעמ

זוא געל אליהם פחדו מאבימלך ללא הסדה והיו נכמיהם בהעיר:
 הפחמים והיה והנה הפחן הוא כי מי אבימלך הלא הוא פחום ונכה ומי שכם כ"ל הלא דעלי שכם היה נכבדו חננין: כי נעבדנו
 חפז נעמד לאבימלך וכל עלמו עמסה על פי ישכ בשכם ומסה יחשב: הלא בן ירובעל. כ"ל ופי הוא ירובעל עלמו שטסה לשכם

פירוש ע"מ

דרוך פארן זאלן ווי אים תרגנן ויגלו את וגו' אונ זיי
 פלעגן בגלויז די ווס פלעגן איבר פארן בייאזיא
 אוף דעם וועג וייגן לאבימלך אונ עם איז גזאנט
 גווארן צו אבימלך: (כו) גיא געל בן עבד אונ עם איז
 גקומן געל דער זון פון עבד אונ וייגן ברידררעגער
 בשכם אונ זיי זענן איבר גפארן אין שכם ויבטחו גר
 האבן זיה פאר זיכרם אין אים דיא בעלי שכם:
 (כז) ויצאו השדה אונ זענן ארום גגאנגן אין פעלד
 אריון ויבטחו גר אונ האבן אפ גריסן וייערי וויין
 גערטער אונ האבן גטרעמן דיא וויין מרובן געש
 היליים אונ האבן גפואקט מעניץ ויבאו בית אליהם אונ
 זענן גקומן אין דעם הוו פון וייערי אפ געמאר אונ

האבן גגעסען אונ גטרונקן ויגלו את אבימלך אונ
 האבן גשאקטן דעם אבימלך: (כח) ויאמר אונ געל
 בן עבד הט גזאנט מי אבימלך ווער איז אבימלך ווער
 ער זאל ויין איין האר איבר שכם ומי שכם אונ ווער
 איז די שטאט שכם דס מיר זאלן אים דינן הלא בן
 ירובעל פר וואר דער אבימלך איז דאך דר זון פון
 ירובעל אונ ירובעל הט דאך גוואנט אין עפרה
 גיא ווי קומט ער איבר אונג מושל ויין זבול פקיד
 אונ זבול איז דאך ויין פקיד אונ אז אבימלך איז
 גיט ראוי צו ויין איין מלך איבר אונג איז דאך ויין
 פקיד אוף גיט גאקט. אונ ווען איז וויילט אייה ויא
 מאכן איין האר גיט דינמ בעסר די מאכן פון חמור

פְּקִידוֹ עֲבָדוּ אֶת־אֲנָשֵׁי הַמִּזְרָא אֲבֵי
שִׁכְמָה וּמִדֹּעַ נַעֲבָדְנוּ אֶנְחֵנוּ: כִּם וְיָמֵי יִתְּנֶה
אֶת־הָעַם הַזֶּה בְּיָדֵי וְאִסְרָה אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לְאֲבִימֶלֶךְ רַב־הַצְּבָאָה
וַיֵּצֵאה: וַיִּשְׁמַע זָבֻל שֶׁר הָעִיר אֶת־
דְּבָרֵי גַעַר בֶּן־עֲבָד וַיַּחַר אָפוֹ: לֹא וַיִּשְׁלַח
מַלְאָכִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּתַרְמֵה לֵאמֹר
הִנֵּה גַעַל בֶּן־עֲבָד וְאָחִיו בָּאִים שִׁכְמָה
וְהַנֶּם צָרִים אֶת־הָעִיר עֲלֶיךָ: לֵב וְעַתָּה
קוּם לַיְלָה אִתָּה וְהָעַם אֲשֶׁר־אַתָּה:
וְאַרְבַּ בַּשָּׂדֶה: יָג וְהָיָה בְּבִקְרָךְ פְּזֻרָה
הַשָּׁמַשׁ תִּשְׁכָּח וּפְשֻׁטַת עַרְיֵה־הָעִיר

יְדוּבַעַל הַבַּל שׁוֹלְמָנִיָּה
 פְּלָחוּ יַת אֲנָשֵׁי הַמִּזְרָא
 אֲבִיהוּ דְשִׁכְמָה וְקֹאֵ דִין
 גַּבְלַחְנִיָּה אֲנַחְנָא:
 כִּם וְיָמֵי וַיִּמְסַר יַת עֲקֹא
 קִדְיִן בְּיָדֵי וְאָעֲדֵי יַת
 אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר
 לְאֲבִימֶלֶךְ מַקְיָם יַת
 מִשְׁרִיתְךָ וּפּוֹק: לֹא וְשָׁמַע
 זָבֻל רַב־הַצְּבָאָה יַת
 פְּתִיבֵי גַעַר בֶּן־עֲבָד
 וְתַקִּיף רִגְוִנִיָּה: לֹא וְשָׁלַח
 אֲוַגְדִין לַיְלָה אֲבִימֶלֶךְ
 בְּרִי לְמִיכָה הָא גַעַר בֶּן־
 גַּבְד וְאֲחֻהוּ אֶתְּנֵן לְשִׁכְמָה
 וְהָא אֲנִי צָרִיךְ יַת
 קְרָהָא עֲלֶיךָ: לֵב וְקַעַן
 קוּם בְּלַיְלָה אִתָּה וְעֲקֹא
 דְעִיף וּבְמִן פְּזֻרָה:
 לֵב וַיְהִי בַצְּפָרָא בְּמִדְבָּר
 שְׁמֵשׁא תַקְדִּים וְתַתְּנִיד
 עַר

ר"ש"י
 ומדוע נעבדנו. לאבימלך: (כט) ויאמר לאבימלך.
 ויאמר געל כפני זבול הודיע לאבימלך: רבה צבאך וצאה.
 מן המקום שחמה סס ונראה חת גדולתך: (לא) בתרמה.
 שאני הנה ונראה מה יהיה ביני וביניך: רבה, במגול שלא
 ר"ב
 היו מולאים זבול מהכיר או היו הורגים אותו והוא מנאסל שקלסם
 היו מנאסלם וקלסם היו אחריהם: (לא) בתרמה, כול שם
 מקום שבהם יושב בו אבימלך ותרמה ואלכום הוא מקום חמד:
מצורת דוד
 השועה הלא כמו הוא ואין לעבדו בעבור אביו: וחובל פקידו. הלא
 זבול הוא פקידו ולא הועמד מן ידוע עליו וחס אין מהרחמו לעבדו
 לאבימלך מל"ש לפקידו: עבדו את אנשי חבור. ר"ל ואם מהחלו
 לעבדו בעבור שחמל כבס אביו א"כ לכו ועבדו את אנשי חבור
 אביתם: וכדור. ר"ל ואם בעבור השועה נדעונו מהחלו לעבדו גם
 נעבדנו מהמו הלא לא לנו היתה השועה: (כט) ומי יתן.
 הלא וזהו הכס בכתבתי זה הייתי מבינו מנאסל כול וכל: ויאמר
 לאבימלך. חמד להביד לאבימלך הכבס זכרך מה שחובל ואלה עני
 לעלמה: (לא) בתרמה. כדמות יושב בתרמה וזהו ארכום האלמו
 לעלמה ונשמי השועה קרלהו ורובם. נעל ואלהו נשמי אנשי העיר לעשות
 כהשי יארכו מנחון זבלי חת וילא ממנו כן יקלס מנור כלשי יארכו
 מנכסיהם זבלי חת בוא לחוסם: (ג) יצאים. כלשר התפאר כלמרי
 פירוש ע"מ

שְׁמָטָה נְהַרְשָׁת דִּי רִייד פִּזְן גַּעַר בֶּן־עֲבָד וַיַּחַר אָפוֹ
הָט גַּבְרִימְטוּיִן צָרִין: (לא) וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ
אוֹנֵן עַר הָאֵם גְּשִׁיקָם שְׁלַחְתִּים צוֹ אֲבִימֶלֶךְ בְּתַרְמֵה
מִיט קְלִי־קִיּוּם לֵאמֹר צוֹ זָאָן הִנֵּה גַעַל בֶּן־עֲבָד נִזְן גַּעַל
בֶּן־עֲבָד אוֹנֵן וַיַּיְנֵי בְּרִידֵךְ זָעֲנֵן גְּקוּשָׁן בְּיִין שִׁכְמָה
וְהַנֶּם וְהוֹ אוֹנֵן נִזְן וַיַּיְנֵי בְּלַעֲרָן דִּיא שְׁמָטָה אוֹף דִּיר
בְּלוֹרֵךְ פִּר דִּיר דֵּד וְאִלְמָט נִיט קַעֲנֵן קוּקִין אִין שְׁמָטָה
אַרְיִין: (לב) וְגַתָּה קוּם לַיְלָה אוֹנֵן הַיִּיגָם שְׁמִיָּא אוֹף
בְּיָא נִאֲכַם דִּיא אוֹנֵן דָּם פֶּאֲלָק וְאָם מִיט דִּיר אוֹי
וְאַרְבַּ בַּשָּׂדֶה אוֹנֵן לֶאֱקִיר אִין פֶּעֲרֵךְ: (לג) וְהָיָה בְּבִקְרָךְ

על קרפא והא הוא
 ועמא די עמיה נפקין
 לקדמונה ותעפיד ליה
 כמא דמשבח ידה:
 לי וגם אבימלך וכל
 עמא די עמיה פליגיא
 וכמונו על שקם ארבעא
 משרין: לה ונפק גער
 בר עבד וגם פמעלגא
 דתרע קרפא וגם
 אבימלך ועמא די עמיה
 כון פמנא: לי והוא געל
 ית עמא ואמר לזבול
 הא עמא נחית מרישי
 מוריא ואמר ליה זבול
 ית מולא דמוריא את
 חזי פגבריא: לי ואוסף
 עוד גער למלכא ואמר
 הא עמא נחתיין כון
 הוקפא ד א ר ע א
 ומשריתא קרא אתיא
 מאורח

והנה הוא והעם אשר אתו יצאים
 אידך ועשית לו כאשר תמצא ידך:
 לו ויקם אבימלך וכל העם אשר עמו
 לילה ויארבו על שכם ארבעה
 ראשים: כה ויצא גער בן עבד ויעמד
 פתח שער העיר ויקם אבימלך והעם
 אשר אתו מן המארב: לו וירא גער
 את העם ויאמר אל זבל הנה עם יורד
 מראשי ההרים ויאמר אליו זבל את
 צל ההרים אתה ראה פאנשים: לו ויסקף
 עוד גער לדבר ויאמר הנה עם ירד
 מעם טבור הארץ וראש אתד פא

רש"י

רד"ק

כמו במרמה בתרמית כלומר בלע וכסמך: (ד) ארבעה
 ראשים: ד' כמות: (ז) מעם טבור הארץ. מן חוקפא
 דלרעה מחר הגזוה שכולס: ארון מעוננים. מיער

בסתר שלא הרגישו בו אנשי שכם או יהיה בתרמה שם מקום
 הווא ארומה שנאמר וישב אבימלך בארומה כן פירשו א"א ו"ל
 לפי שלא נמצא זה המשקל בחזי הלמד: צדים את העיר
 עליך, כבו שיקרא כצוד בשצדים את העיר מבחוץ ולא יוכל
 אדם לצאת ממנה כן נקרא מצוד כששומרים את העיר שלא יכנס
 אדם בה מבחוץ ועל הדרך הוה צדים את העיר עליך כלומר
 אחת רואה כאנשים: צחק בו ואמר לו דרך לענ אינם אנשים אלא
 צל ההרים ירמה לך כאנשים: (ז) מעם טבור הארץ, כמו

מנחת שי

כפוש על כמנחם: (ז) הכה עם יורדים, כפשים כ"י מתיקיס ודפוס
 ית מלה וז"ל:

כפשים: (ז) מן המארב. הל"ף כפוש נפתח בק"מ כפיים ומתחלם
 כפוש לבדו. ונכח ערוגת הכסם כפח כפוף פ"ס לפשוו כפוש כפוש

מצודת דוד

פיו: כאשר תמצא ידך. כ"ל כפי ילקחן אם להכניו אם לתפשו:
 (ז) מן המארב. ללכת על המור למנחמה: (ז) כאנשים. לל
 אשכ יצולו סתמוס: (ז) הנה עם. לל אל היום הוא כי כנס עם

מצודת ציון
 (ז) ראשים, חלקים: (ז) טבור. מלוצו הלחן ונכחו נקלא
 כפשים הם הנכחים לך אנשים וכוונתו היתה לכל יכיר כהם עד
 פירוש ע"מ

אוף גשטאנג אונ דס פאלק ווס איז גווען מיט אים
 כון הבראב פון דעם לאקר פלאץ: (ד) וירא געל את
 העם הם געל דר זעקן דס פאלק ויאמר אל זבול אונ ער
 הם גזאגט צו זבול הנה גון איין פאלק גירדט אראפ
 פון די שפיץ פערנג ויאמר אליו זבול הם זבול גזאגט
 צו אים את צל ההרים דעם שאמן פון דיא פערנג
 זעהקטו און גלייך ווי מענטשן: (ז) ויסקף עוד גער
 דבר הם גער גאה נמקט צורירדן אונ הם גזאגט
 הנה עם יורדים מעם טבור הארץ גון איין פאלק גירדט
 אראפ פון דעם נאפל פון דר ערד. פלומר פון דעם
 העקסקטן פארנג ווס שמיים אין מיטן לאנד און וויא
 דר נאפל שמיים אין מיטן גוף פון דעם מענטשין
 וראש אתד פא אונ איין טייל פון דעם פאלק קומט
 אן

אונ עם וועט זיין אונ דר פריא אז די זון וועט אן
 הייבן צו שייגן פשים זאלקטו זיך פריאן פלומר די
 זאלקט פריא אוף שמיין ופסקת על העיר אונ זאלקט
 זיך פאר שפרייטן ארום דר שקמט והנה הוא אונ גון
 דר געל אונ דס פאלק ווס מיט אים איז וועלן ארום
 זיין צו דיר ועשית לו כאשר תמצא ידך זאלקט דיא מאן
 צו אים אזו ווי דיין מאכט וועט גרייכן. פלומר ווס
 דו וועקט קעגן: (ד) ויקם אבימלך איז אבימלך אוף
 גשטאנג אונ דס גאנצע פאלק ווס איז גוועזן מיט
 אים פיי נאכט ויאריב על שקם אונ ווי האבן גלאקרט
 אוף שקם פיר טייל: (ד) ויצא גער בן עבד אונ געל בן
 עבד איז ארום גזאנגן אונ הם זיך גשמעלט אוף
 דר מיר פון דר שקמט ויקם אבימלך אונ אבימלך איז

מִדָּרֶךְ אֶלֶן מְעוֹנָנִים : כַּח וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי
 זָבֹל אִיהָ אִיפּוֹא פִּיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי
 אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעֲבָדְנוּ הֲלֹא זֶה הָעָם
 אֲשֶׁר־מָאֲסָתָה בּוֹ יֵצְאוּנָא עִתָּה וְהִלַּחֲתָם
 בּוֹ : לֹא וַיֵּצֵא אֶעֱלֵל לְפָנָי בְּעַלְיֵי שְׂכָם וַיִּלַּחֲתָם
 בְּאֲבִימֶלֶךְ : מ וַיִּרְדְּפוּהוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיִּנָּס
 מִפָּנָיו וַיִּפְּלוּ הַחֲלָלִים רַבִּים עַד־פֶּתַח
 הַשָּׁעַר : מֵא וַיֵּשֶׁב אֲבִימֶלֶךְ בְּאֶרְוֵמָה
 וַיִּנְרֵשׁ זָבֹל אֶת־גֵּעַל וְאֶת־אֲחִיו מִשִּׁבְתַּת
 בְּשִׂכְמָם : מֵב וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּצֵא הָעָם
 הַשָּׂדֵה וַיִּגְדּוּ לְאֲבִימֶלֶךְ : מֵג וַיִּקַּח אֶת־
 הָעָם וַיַּחֲזִים לְשִׁלְשֵׁה רֵאשִׁים וַיֹּארֶב
 בַּשָּׂדֵה וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה הָעָם יֵצֵא מִן־הָעִיר

מאורח מִשְׁרָ מְעוֹנָנִים :
 לֹא וַיֹּאמֶר לִיָּה זָבֹל אֶן
 אֲנִי פִתְחָךְ דִּי אִתָּךְ
 אָכֵר מִן אֲבִימֶלֶךְ אֲרִי
 גִבְלִי חַיִּימָה הֲלֹא דִין עֲמָא
 דְקִצְיָתָא בִּיָּה פּוֹק קִעֵן
 וְאַנְחָ קִרְבָּא בִּיָּה
 לֹא וַיִּבְקַשׁ גֵּעַר קִדְמָ וַתְּבִי
 שְׂכָם וְאַנְחָ קִרְבָּא
 בְּאֲבִימֶלֶךְ : ט וַיִּרְדְּפוּהוּ
 אֲבִי מֶלֶךְ וַאֲפָה מִן
 קִדְמוּהִי וַתְּפִלוּ קְמוֹלִין
 סְגִיאוֹן עַד מְעַלְמָא
 דְהַרְעָא : סֵא וַיִּתִּיב
 אֲבִימֶלֶךְ בְּאֶרְוֵמָה
 וְהָרִיךְ זָבֹל וַת גֵּעַל וַת
 אַחוּהִי מִלְמִיתֵב בְּשִׂכְמָם :
 מֵב וְהָיָה בְּיוֹמָא
 דְבִהְרוּהִי וַתִּפֵּק עֲמָא
 לְחַקְלָא וַתּוֹיָוִא
 לְאֲבִימֶלֶךְ : מֵג וַיִּדְבַּר יָת
 עֲמָא וַתְּפַגְגּוּן לְהַלִּית
 מִשְׁרֵן וַתִּמְן בְּחַקְלָא
 נְחָא וְהָא עֲמָא נְפִיק מִן
 קִרְתָּא

מנחת שני (מג) כחמש . רש"י

רד"ק
 שהמכור באדם הוא מוצע הנזק כן וקרא מוצע הארץ והמקום
 הציבור שבה מכור וה"ל מתוקפא דארמא : אלון מעוננים . מישוד
 מעוננים : (לח) איה אפוא פ"ך . כלומר איה דברך שהחית אומר :
 אבימלך והוא זבול שחיה פקידו של אבימלך גירש געל שהיה
 עמו מקצת אנשי העיר סוכני ידו זבול כי אבימלך היה אחיהם
 רלב"ג
 גם עם שני אבימלך בשלחם לה כי הוא סבב כל הערה הזלם
 לשכם ולזה הסכימו עמו לנרש מן העיר לו היה זה עם יד המשפחה
 מצודת ציון
 טכור ע"ש שהסבב וסוף הסכר שבלחם הוא גנובה סוף
 וכלמלכותו וכן פל טכור כלכן (יחזקאל לח) : (לח) איה אישוא .
 הוא כשל ענין שמלות שעות : פ"ך . מהלוקד : (מג) ויחצם .
 העם . אשר עמו : וירא . וכאשר כלה :

מענינים : (מב) ויצא העם השדה לחשי שכם : ויגדו .
 המגידים ללבימלך שילאו בני העיר אל השדה לעשות
 (מג) ויגדו זבול . והואך גרשהו ראשי העיר היו נלחמים עם
 עמו לאנשי שכם ונלחם באומלך ויראה כי היו מקצת אנשי העיר סוכני ידו זבול
 (מג) ויגדו זבול לה געל גו' . יש לתמוה אך היה יכול על זה וכה
 חשי שכם היו נלחמים עם לבימלך והנה דענה שעתה זה נכחמה
 מצודת דוד
 יוכדים וכו' : (לח) הלא זה העם . כמה עמו של מי אשר מלחמה
 זו : (לח) לפני וגו' . ר"ל כלהם כולם : (מ) עד פתח . מתקום
 סמלחמה עד כולם פתח השער כולו הללים : (מג) וישב . ר"ל
 חזר לכמה כלהמה כעמו : ויגרש . לחת"ו כלשח חזקה יוד :
 (מג) ויגדו . מלחשי לבימלך : (מג) את
 פירוש

אן פון דעם וועג פון פלאץ מעוננים : (לח) ויאמר
 אליו זבול וגו' הוא זבול גזאנט צו אים וויא איז היינט
 דין מול נוס דו האסט גזאנט ווער איז דר אבימלך
 דאס מיר זאלן אים דיןן הלא זה העם אשר מאסתי בו פר
 וואר דס איז דס פאלק נוס די האסט פר מאוסט אין
 אים צאנא עתה והלחם בו גיי נון היינט ארום אונ האלט
 מלחמה מיט אים : (למ) ויצא געל לפני צעלי שכם אזי
 געל ארום גגאנגן פאר דיא בעלי שכם אונ האט
 מלחמה גהאלטן מיט אבימלך : (מ) וירדפוהו אבימלך
 האט אים אבימלך נאך גיאנט אונ ער איז אנבלאפן
 גיזארן פר אים ויפלו הללים רבים אונ דיא בעלי שכם

וענין גפאלן פיר דער שלאנגי ביו אין דער מיר פון
 דעם מוער פון דר שטאמ : (מא) וישב אבימלך בארמיה
 אונ אבימלך איז גועקן אין ארומה גירש זבול אונ
 זבול האט פר מירין דעם געל אונ זייני ברודר משבת
 בשכם פון צוויצן אין שכם : (מב) ויהי מחרת אונ עם
 איז גווען פון דעם אנדרן פרייא מאנגן זיידים פאלק
 פון שכם ארום גגאנגן אין פעלד אריין צוא מאן
 ויער ברער פניש ויעדו לאבימלך האבן זיי דס גיאנט
 צו אבימלך : (מג) ויקח את העם . האט ער גנומן דס
 פאלק נוס איז גווען ביי אים ויחצם אונ האט זיי צו
 מייקט אוף דריי טייל ויארוב בשדה אונ האט גלאקירט

וַיִּקַּם עֲלֵיהֶם וַיִּבֶם : כִּד וַאֲבִימֶלֶךְ
וְהָרְאשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ פָּשְׁטוּ וַיַּעֲמֵדוּ
פָּתַח שַׁעַר הָעִיר וַיִּשְׁנֵי הָרְאשִׁים פָּשְׁטוּ
עַל כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וַיִּכְוֶם : מִה וַאֲבִימֶלֶךְ
נִלְחַם בַּעִיר כֹּל הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכַּד אֶת־
הָעִיר וְאֶת־הָעַם אֲשֶׁר־בָּהָרְג וַיִּתֵּן
אֶת־הָעִיר וַיִּזְרְעָה מֶלֶח : מו וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־
בְּעָלֵי מְגַדִּל שְׂכָם וַיָּבֹאוּ אֶל־צִירִיחַ בֵּית־
אֵל בְּרִית : מו וַיִּגְדֹּל לְאֲבִימֶלֶךְ כִּי הִתְקַבְּצוּ
כָּל־בְּעָלֵי מְגַדִּל־שְׂכָם : כז וַיַּעַל אֲבִימֶלֶךְ

קָרָא וְקָם וַאֲבִימֶלֶךְ
וַמְהֵרָא : מו וַאֲבִימֶלֶךְ
וְכָל מְשָׁרְוֵי דְעַמִּיה
אֶתְהַנְּיֵדוּ וְקָמוּ בְּמַעֲלָא
דְּרַעַע קָרָא וְתַרְמִין
מִשִּׁירִין אֶתְהַנְּיֵדוּ עַל כִּי
דִּי בְּחַקְלָא וְקַמְלוֹנוֹן :
מז וַאֲבִימֶלֶךְ אָגִים
קָרָא בְּקָרְפָא כִּי יוֹמָא
הָהוּא וּכְבִּשׁ יַת קָרְפָא
וַיַּת עָמָא דִּי כְּהָ קָמַל
וַיַּתְרַע יַת קָרְפָא וַיַּרְעֵה
מֶלֶךְ : מו וַשְׁמַעוּ כִּי
יַתְכִּי מְגַדִּל שְׂכָם וַאֲתֵי
לְצִרִיחַ בֵּית אֵל לְמַגֵּד
קָמוּ : מו וַאֲתִּיבֵי אֶת־הָאֵל
לְאֲבִימֶלֶךְ אֲבִי אֶתְהַנְּשׂוּ
כִּי יַתְכִּי מְגַדִּל שְׂכָם :
מז וַיַּעֲלֶיךָ אֲבִימֶלֶךְ
לְטוֹרָא

רש"י

חפזיהם : (מד) פתח שערי העיר. שלא ויכולו ליכנס :
(מו) צריח. יער שצפו חילנות ופסגים סביב סביב וקורין
אותו סלעים "ר בלע"ז: בית אל ברית. חותם ברית היא של
בעל ברית שסל עבודת כוכבים שלהם. ולמנון יער היה
שם וים פותרין צריח וזש"ש בלע"ז ששטין בקרקע :
שמעו הלכו אל צריח בית אל להמלש בצריח ההוא וצריח כמו מגדל
אל ברית ורעת יונתן כי צריח בית אל שם הפקום. ופירוש
רש"י

רד"ק

וכאשר ראו כי גברה ידי אבימלך חזקו ידי הסומכים וזכו ורפו
ידי היום אשר כנגדו גרשו ונלם משבת בשכם : (מד) והראשי
אשר עמו. לא היה אלא גרש אחד עמו שהרי חצה אותם
ולשלה הראשים ושני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ואבימלך
והראש השלישי איך עמו פשטו נכח העיר עד שעמדו פתח
שער העיר והראש שהיה עם אבימלך היה בתוך אנשים גדולים
לפיהם אסור והראשים אשר עמו : (מו) בעלי מגדל שכם. אדוני
מגדל שכם לא היו בעיר כשלבד אבימלך העיר וכאשר שמעו
כמו ובסלעים ובצריחים ושם המקום שהיה בו זה הצריח בית
מנחת שי

הן מן מלח מן: מן: מן: הלך חלוצו חיכה ולא קיין : (מה) ואבימלך נלחם.
בשמים כל מדינות והטן וכן התייב כיון וספי הדמים שהיה פתח
ומסור עליו יד פתח מוטעים הם על מנהג זה הם יורש פתחין בקריאה
ובחיים נכח לעיל מסתן זה כתיב על פסוק אלה נלחם אבי עליהם. ויום
לעם כי הם כשכחו חסר ארץ ערי"ץ והוא על אלה נלחם כהגומר (יהי א'
(יה) וכן כמסותו כתיבם יד ומפר מן זה בלשון חק והוא נלחם יד פתח

המקום ההוא בית אל וצריח הוא מגדל חק והוא אלל בית אל ולהם לא
מצודת ציון

והלקס : (נו) צריח. מגדל נבזה יקרא לרוב וכן נבטלים ונלחטים
(ש"ס א') והוא מנשון הכנת קול כמו יריע דף יציה (שביע ונד)
כי הכוסע הכומד על מגדל נבזה לרוב להשמיע דברו כהכרת קול :

פירוש
אין פעלך ויבא אונ ער דם גועהו ויהי אונ נון דאם
פאלק גייט ארום פון דר שטאט ויקם עליהם אין ער
אוף גשטאנגן אוף זיין אונ האט זיין גשלאנגן :
(מד) וַיִּבְרָאֵהוּ אֹנ אֲבִימֶלֶךְ אֹנ דִּי מִיִּילָן כְּלוּמַר דָּם
אַיִיגֵי מִיִּיר פֶּאָלק וּם וְעִנִּין גְּוֵעוּזִין מִיַּם אִים שְׁמִי
הָאָבִן זִיך פֶּאר שְׁפָרִיטִים וַעֲשִׂדוּ אֹנ הָאָבִין וַיִּךְ
גְּשִׁמְעֶרְט פֶּר דֶּר מִיר פֹּון דָּעם מוֹעַר פֹּון דֶּר שְׁמִאט
כְּדִי דִי מִעֲנִישְׁן פֹּון שְׂכָם וְאַלְן נִיט קִעֲנֵן אַרְיִין גִּיין
אִין שְׁמִאט אַרְיִין וַיִּשְׁנֵי הָרְאשִׁים אֹנ דִּיא אַנְדְּרִי גְוֵיין
מִיִּיר הָאָבִן וַיִּךְ פֶּר שְׁפָרִיטִים אֹוף אַלִי דִי וּם וְעִנִּין
גְּוֵעוּזִין אִין פֶּעֲלֶר וַיִּטֵּם אֹנ הָאָבִן זִיין גְּשִׁלָּאָן :
(מה) וַאֲבִימֶלֶךְ נִלְחַם בְּעִיר אֹנ אֲבִימֶלֶךְ הָאֵם מִלְּחָמָה
גְּהֶאָלְשֵׁן אִין דָּער שְׁמִאט דָּעם דְּאוֹיְנֵן גְּאַנְצֵן מֶאָג

עם אבימלך מעור שכם : (מד) ואבימלך והראשים אבד עמו. וכל
הנכבדים אשר עמו כי בני הראשים פשטו על כל המס בצדה וכל
לא נבחר כי הם רחש אחד לפסוק ולמנון פתח העיר : (מה) ויחזק
חס הצור ויזרעה מלח. עשה זה כדי שלא תהיה ראויה לנחות ולכתיב :
(מו) בעלי מגדל שכם. הם גדולי הצור ולא היו עם צפת ההיא
ולזה עלו אל ליקים בית אל כדכתיב "ל ששמונים מיד אבימלך ושם
לע עמו שם כי הם אנשי מגדל שכם כי הם נלדס היו בלרית :
מצודת דוד

(מד) והראשים. כל אחד מהראשים : פתח שער. לכל ולא
מן הצור לפער להטס שכחה : (מה) ויזרעה מלח. פיר
נלח לקלקל לנחות : (מו) וישמעו וגו'. כי מגדל שכם לא עמד
ע"מ

אונ דם בציוניגן אונ אילן גנוקן די שטאט ויהי דם
אשר בה הני אונ דם פאלק ויאם אין איר איז גווען
דעם ער גברות ויהי את העיר אונ ער דם צו שמוקן
אונ דם זיין גוואלצט מיט זאלץ כְּלוּמַר ער דם אוף
איר פֶּר שְׁפָרִיטִים וְאַלְץ צוּקֶאלִי מֶאָקֵן אִירִי פֶּעֲלֶרֶר :
(מו) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל בְּעָלֵי מְגַדִּל שְׂכָם אֹנ דִּי אֲלֵי בְּאָבִין פֹּון
דָּעם מוֹרָם פֹּון שְׂכָם הָאָבִן דָּם גְּהֶעֱרַם וַיָּבֹאוּ אֶל צִירִיחַ
וְעִנִּין זִיין גְּוֵעוּזִין צוּ דָּעם פֶּר הָאָבִין גִּיין דָּעם וַוְאַלְהָ
וּם הָט גְּקֶעֱרַם צוּ דָּעם הַזֶּה פֹּון דָּער כּוּמַז בְּעַל
כְּרִית : (מו) וַיִּגְדֹּל לְאֲבִימֶלֶךְ אֹנ עִם אִיזִין גְּוֵאָנְטִים גְּוֵאָרָן
צוּ אֲבִימֶלֶךְ כִּי הִתְקַבְּצוּ אִין זִיין הָאָבִין זִיך אִיין גְּוֵאָמֶלְט
אַלִי מֶאָגֵן פֹּון דָּעם מוֹרָם פֹּון שְׂכָם אֹנ דָּעם פֶּאר
הָאָבִין פֹּון דָּעם וַוְאַלְךָ : (מז) וַיַּעֲלֶיךָ וְגו' אִין
אבימלך

הַרְצִלְמוֹן הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־אֵתוֹ
וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ אֶת־הַקְּדָמוֹת בְּיָדוֹ
וַיִּכְרֹת שׁוֹכֵת עֵצִים וַיִּשְׁאַה וַיִּשֶׁם עַל־
שִׁכְמוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ מַה
רָאוֹתֶם עֲשִׂיתִי מֵהָרוּ עֲשׂוּ כְמוֹנִי :
כִּי מֵיִכְרֹתֵי וְגַם־כָּל־הָעַם אִישׁ שׁוֹכֵה וַיִּלְכְּדוּ
אֹהָרֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּשְׂמוּ עַל־הַצְּרִיחַ
וַיִּצִיתוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַצְּרִיחַ בְּאֵשׁ וַיִּמָּתוּ
גַם כָּל־אֲנָשֵׁי מְגִדֹל שְׂכֵם בְּאַרְבַּע אִישׁ
וְאִשָּׁה : יוֹלֵךְ אֲבִימֶלֶךְ אֶל־תְּבַיִן וַיַּחַן
בְּתַבְיִן וַיִּלְכְּדֵהוּ וַיּוֹמַרְלֵךְ עֲזוּהִיָּה בְּתוֹךְ
הָעִיר וַיִּנְסוּ שָׂמָּה כָּל־הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂימַי
וְכָל־בְּעָלֵי הָעִיר וַיִּסְגְּרוּ בַּעֲדָם וַיַּעַל
עַל־גַּג־הַמְּגִדֹל : נָב וַיָּבֵא אֲבִימֶלֶךְ עַד־

למורא הרצלמון הוא וכל
עמא די עמיה וקסוב
אבימלך ית פולביא
בידיה וקץ סובת אעין
וקמלה ושוני על פתפוחי
נאמר לעמא די עמיה
מה פציתון עברית אחו
עבירו פותי: ספ גקצו
אף על עמא גבר סוביה
נאזרו גבר אבימלך
ושויאו על צריח
ואדליקו עליהון ית
צריח גמורא ואתקמלו
אף על אנשי מגדל שכם
בארבא גבר ואהמא :
ג ואזל אבימלך למבין
ושרא בתבין ובכשה :
נא ומגדל הקרף הנה בנו
קרקא ואפיכו למסן כל
גבריא ונשיאו וכל יהבי
קרקא ואניפו באפיהון
וקציקו על אגר מגדלא :
ג ואהא אבימלך עד
מגדלא ואניח קרקא
כיה

רד"ק
ברית שבאו אליהם לכרות ברית עמהם וכת"י ואתו לצריח ב
אל למיגור קיים (מת) שוכת עצים שוכת כמו ענף
כמו שוכתו כמו וצורם לבלות שאול שהוא כמו וצורתם אר

רש"י
(מח) שוכת עצים . ענף עלים :
במשנה אבל לא יקוח את השוכת על מנת ליהן דמיסו(מע) שוכת.

מנחת שי
ויסמכוון חסון . אבי . היסוד טוב . הרמז . ו . יושב . יושב . יסו
ובמלמח . ויכפר . פלד . ויחוק פ"ב . ויכפרו דלמר הוא שמואל ב'

רלב"ג
(מת) שוכת עלים . סוף ענף וקבלה כן מפני שהוא מסך כי הענפים
הם מסככים כטיב הליף(יט) שוכה . כמו שוכתו(ג) וילך אבימלך.

מצודת ציון
(מח) הקדמות . גלן שמבקעין צו עלים כמו לת קדומו (ש
ג) : שוכת . ענף גדול ובמשנה לא יקוח את השוכה (ר"ק ק'
ובוא מלבן סכך : (מע) ויציתו . מלשון הלפתו ובכפרס : (אל) ומג

מצודת דוד
במך העיר : (מת) מה ראיתם עשיתי . כמו לראות מה עשיתי
כו' : (מע) על הצריח . ר"ל סוף לב : (כב) עד פתח . כי השער
היה מעין :

פירוש ע"ט
אבימלך ארץ גמאנגן ארץ דעם בארץ צלמון ער אונ
גאר דם פאלק וום איז גווען מיט אים ויבא אבימלך
אז אבימלך הט גנומן די העק אין זיין האנטוביחות
שוכת עצים אונ הט אף גשניטן איין צווייג פון דיא
בייקר אונ הט זיא גשארטן וישם על שכמו אונ הט זיא
גטאן ארץ זיין אקסיר ויאמר אונ הט גטאנט צודעם
פאלק וום איז גווען מיט אים מה ראיתם עשיתי וום
איר האט גועהן האב איה גטאן פהרי עשו כמוני
אזילט אונ טוט ארץ אזו ווי איה : (מט) ויכרתו גם
כל היום האבן דאם נאנצע פאלק ארץ אף גשניטן
אויסליקר מאן זיין צווייג אונ זענן גמאנגן ארץ
אבימלך וישומו על הצריח אונ האבן דם גטאן ארום

דעם פר האקינג פון דעם וואלד וציתו עליהם א
האבן אן גצוונן ארץ די פעלי מגדל שכם דע
צריח אין פייער וימתו זענן אלע מאנן פון מגד
שכם ארץ גשמארטן בארץ איש וישא אזו ווי מווינ
מאנן אונ ווייבר : (ג) ויבא אבימלך וט אונ אבימלך
איז גמאנגן צו דר שקמאט תבין אונ הט גרוהט ב
הבין אונ הט זיא בצווינגן : (נא) ויבגד עו אונ אי
שמארקער טורם איז גווען אין מיטן דער שקמא
ויבאו שמה זענן אנטלאפן גווארן אהין אלע סא
אונ ווייבר אונ אלי מענטשן פון דר שקמא ויס
בעדם אונ האבן פאר שלאסן דעם טורם פאר ז
וגעו על גג התפודי אונ זענן ארץ גמאנגן ארץ דעם די
פון

הַמַּגִּדְלוֹיִקְתָּם בְּוַיִּנְשַׁעַד פֶּתַח הַמַּגְדָּל
 לְשָׂרְפוֹ בְּאִשׁ: ^ג וַתִּשְׁלַךְ אִשָּׁה אֶחָת
 פֶּלַח רֶכֶב עַל־רֹאשׁ אַבִּימֶלֶךְ וַתִּרְץ
 אֶת־גִּלְגָּלְתּוֹ: ^ד וַיִּקְרָא מֵהָרָה אֶל־
 הַנְּעָרִים נִשְׂאֵם כִּלְיוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ שִׁלַּף חֶרֶבְךָ
 וּמִוֹתַתְנִי פֶּן־יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגַתְהוּ
 וַיִּדְקְדְּהוּ נַעֲרוֹ וַיָּמַת: ^ה וַיֵּרְאוּ אִישׁ־
 יִשְׂרָאֵל כִּי־יָמַת אַבִּימֶלֶךְ וַיֵּלְכוּ אִישׁ
 לְמִקְוֹמוֹ: ^ו וַיֵּשֶׁב אֱלֹהִים אֶת רַעַת
 אַבִּימֶלֶךְ אֲשֶׁר עָשָׂה לְאָבִיו לְהִרְגוֹ אֶת־
 שִׁבְעִים אַחָיו: ^ז וְאֵת כָּל־רַעַת אַנְשֵׁי
 שָׂכָם הֵשִׁיב אֱלֹהִים בְּרֹאשָׁם וַתָּבֵא
 אֲלֵיהֶם קִלְקֵלַת יוֹתָם בְּן־יִרְבֵּעַל:

פיה וקרוב עד תרע
 מגדלא לאוקדוניה
 פנדא: גורמת אהא
 פדא פלגות רכב רחא
 על רישא דאבימלך
 זרעת ות גלגלתיה:
 נד וקרא אלהה אל
 לעולמא נמיל זוגיה
 נאמר ליה שלוף חרבך
 וקטולני דקא גורמן
 עלי אתתא קטלתיה
 וקטלית עולמיה ומית:
 נה וחוזו גבר ישראל
 ארי מית אבימלך נאולי
 אנש לאתריה: גורמת
 יי ות בישת אבימלך
 בעבר לאבודי למקמל
 ות שבציון אחוהי: גורת
 כל בישת אנשי שכם
 אתיבוי ברשיהון ואתת
 להון קוטת יוהם בר
 ירבעל

רשי
 (גג) פלח רכב . החית חכן כל רחיס העלוה הקרויה
 רכב: ותרין . ותרין: (גד) פן יאמרו לי . פן אמרו עלי:
 וכן וירעצו וירצצו לשון שבירה ואפשר שגם הוא מפעלי הכפל:
 (גג) פן יאמרו לי . בעבורי כמו אמרי לי אחי היא :

רד"ק
 משקל אחר שוך בשקל בור: (גג) פלח רכב . חתיכ' מרכב שהיא
 אותה פן תריוה והיא העלוה לפיכך נקראת רכב ותחתונה
 החיס או שכב: ותרין . בחורק הריש והסנהג בסגול הוא
 סבנין הפעיל בפעלי הכפל פן קנה רצון או הוא מבחי העיון
 (גג) פן יאמרו לי . בעבורי כמו אמרי לי אחי היא :

רלב"ג
 וידמה בלכ"י חכן ג"כ מרדו: (גג) פלח רכב . היה חסיל מהכבש
 וכו'. אמה מהכמים וכו'. העלוה להיוסע כוככת על הסמטה:
 וירעצו וירצצו לשון שבירה ואפשר שגם הוא מפעלי הכפל:
 (גג) פן יאמרו לי . בעבורי כמו אמרי לי אחי היא :

מנחת שי
 וזכרו הוא הדי' האלה לפעל: (גג) ותרין . נספר לי מלחמי הריש' קמז
 חסוף וזכוס יסן בסגול לה' נספרים מריוקים מתיק וכן כזב הכזס רבי יונה
 ספר הקפסו זכתיק נספוס סגול ולי' רד"ק נספרים ונכספול דף
 קס"ג הוסף ספסל יוד' הספר מפני ספסל מפעיל סד פלן . ונכספול כ"י נספר
 קמז חסוף וזכר וזל נגללו חספו בית דמן [י"ה' א'] וסס כ' כל המקל: (ג) קללה יוהם . סלר כזול לזכר כזמה מריוקים . פיון מ'ס נסול ס"ו' על המוקים:
 (גג) פן יאמרו לי . בעבורי כמו אמרי לי אחי היא :

מצודת דוד
 (גד) נושא כליו . כלי זיני: אשה הרבתהו . ולקטן ימכס על:
 (זו) את רעת . את נמול רעה:

מצודת ציון
 פז . ומגלל חוק: (גג) פלח . פן נקלס חכן הכמיס כמו פלח
 מחסית (איוב מה): רכב . היה הפלח העליון מהכמיס הכוכס על
 סממית: ותרין . מלבוש לזילה וזכיה: גלגלת . רלשו כמו וזל
 גלגלתו (דס"א'): (גד) לי . עלי . וירקרו . ענין מחיטה בגוף וכן כל המלל ידקל (ישעיה ג):

פירוש ע"ט
 פון דעם סארם: (גב) ויבא אבימלך עד המגדל איז
 אבימלך גקומן ביז אין דעם סארם וזללם בו אונ המ
 סלקמה גהאלמן אין אים ונש אונ האט גקענט
 ביז אין דר מיר פון סארם לשרפו באש צו פאר ברענגן
 אים אין פייר: (גג) ותשלף אשה אחת המ איין אשה
 גווארפין איין שטיק מיל שטיין און דעם קאפ פון
 אבימלך פון דעם אייברשטין שטיין ותרץ את גלגלתו
 אונ האט צוא שטוסן אונ צוא גראכן ויין קאפ:
 (גד) ויקרא פתרה האט עד זעה גרופן צום וינג וואס
 המ אים נאך גראכן ויין קלי ויין אונ המ גואנט
 צו אים שלף חרבך ויתתני צי אום ריין שווערר אונ
 אליהם

פירוש ע"ט
 פון דעם סארם: (גב) ויבא אבימלך עד המגדל איז
 אבימלך גקומן ביז אין דעם סארם וזללם בו אונ המ
 סלקמה גהאלמן אין אים ונש אונ האט גקענט
 ביז אין דר מיר פון סארם לשרפו באש צו פאר ברענגן
 אים אין פייר: (גג) ותשלף אשה אחת המ איין אשה
 גווארפין איין שטיק מיל שטיין און דעם קאפ פון
 אבימלך פון דעם אייברשטין שטיין ותרץ את גלגלתו
 אונ האט צוא שטוסן אונ צוא גראכן ויין קאפ:
 (גד) ויקרא פתרה האט עד זעה גרופן צום וינג וואס
 המ אים נאך גראכן ויין קלי ויין אונ המ גואנט
 צו אים שלף חרבך ויתתני צי אום ריין שווערר אונ
 אליהם

י וַיִּקָּם אַחֲרַי אַבְימֶלֶךְ לְהוֹשִׁיעַ אֶת־
 יִשְׂרָאֵל תּוֹלַע בְּיַד־פּוּאָה בְּיַד־דָּוִד אִישׁ
 יִשְׁשֹׁבֵר וְהוּא־יָשֵׁב בְּשֹׁמֵר בְּהַר
 אֶפְרַיִם: י וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים
 וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה וַיָּמָת וַיִּקְבֹּר בְּשֹׁמֵר:
 י וַיִּקָּם אַחֲרָיו יֵאִיר הַגִּלְעָדִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת־
 יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה: י וַיְהִי־לוֹ
 שְׁלֹשִׁים בָּנִים רִכְבִּים עַל־שְׁלֹשִׁים
 עִירִים וּשְׁלֹשִׁים עִירִים לָהֶם לָהֶם
 כַּפְרָנִי

קִדְבָעַל: אוקם בְּהַר
 אַבְימֶלֶךְ לְמַפְרֹק יֵה
 יִשְׂרָאֵל תּוֹלַע בְּיַד פּוּאָה
 בְּיַד דָּוִד נְבָרָא מִשְׁבָּטָא
 דְּבֵית יִשְׁשֹׁבֵר וְהוּא
 יָתִיב בְּשֹׁמֵר בְּמִזְרָא
 דְּבֵית אֶפְרַיִם: י וַיִּן
 יֵה וַיִּשְׁרָאֵל עֶשְׂרִין
 וּשְׁלֹשׁ שָׁנָן וַיָּמָת
 וַיִּקְבֹּר בְּשֹׁמֵר: י וַיִּקָּם
 אַחֲרָיו יֵאִיר גִּלְעָדָא
 וַיִּן יֵה וַיִּשְׁרָאֵל עֶשְׂרִין
 וּשְׁתַּיִם שָׁנָן: י וַיְהִי
 לֵיה עֶשְׂרִים בְּנֵין רִכְבִּין
 עַל שְׁלֹשִׁים עִירֵין וְשְׁלֹשִׁים
 עִירֵין לָהֶם לָהֶם לָהֶם
 כַּפְרָנִי

רד"ק

רש"י

(6) לתרשיני את ישראל. שנים אבותיך השיגו את ישראל וקבלו על פי שלמה נזכר כיון שאמר אחרי אבותיך נראה שגם הוא הרישע ישראל מיד אוביבתם ואילו לא כן לא היה אישך אחר. ולא היה כתרוננו בן דודו ומקצת המסמכות כי אה אבותי ואם כן הוא ירצה לומר בן דודו אישך. כך שמו רבן בבקשת נכחות כמו עדים ונראית בו ע"פ הפסל לזוננו עם עירייה שומר שהוא ענין אחר והוא דרך צחות ספור זה לחדודי בבת היותו שופט כי גדול היה ומכבד בעיניו ובבנים ובכל אחד כבדו היה נכבד רובם על עיר אחון והעיר היא החמור הנזכר כמו אפרי לגפן עיריה ועל עיר בן אתונת אולי הם הנזכרים בארצות ההם ואפשר גם כן כי עולי ימים מהסוסים יקראו גם

י (א) בן דודו. כך שמו: (ד) עירייה. עולין. סוסים כהורים: ושלישים עירייה להם. ומגלים ערים

רלב"ג

זו על זה הכריז וזה היה חשבו שיהלם בקלות על ד' גדעון לעמד הרע מתקדם קודם הלהטם עם מדון: השלישי הוא לודיע ענין המופתים אשר עשה לה"ל על ד' גדעון כי בזה יקיימו המוסדות השרונים כמו שביארתם בספ"מ ובעליונו להעדי התורה ולה זכר שעלה האש עם הלוך ע"ד המופת והלכה הכבד והמלכות ובעצם רוח ה' המלאך אל אשר לא ידע עוד אשר הפך מעיני גדעון: והרביעי הוא להודיע כי שמשך דבר דוד מרדכי מה לראוי לבידודי הדבר ההוא קודם שיתקבלו בשרייתם ההפך ממנו והיה ספק ש"ל הב"י להרוס עמדת הפעל ולכדו' האב"ה אשר עניו והעשלו' הפך שהיה"ל ע"ג לנעור ולולות מי שיחזקו כוח החועלת כוונת זה האופן ידעה לני שוקלה לנפולתו עומדת שרין ורין בידו כי בזה הלא יסבר שמואלתו כול: החמישי הוא להודיע שמו"ל למי שיקויי לו לעשות סועל על מה שיחזקו לעשותו דליון אשר יתקן לו לעשות בקלות וזה ספק כי לא הסכים גדעון לעשות זה הענין בזה לו ביום חמ"ס שהיו יוחזר לאוי כי הקדמות לה יעשו אלא ביום עם שבתי יהיה הענין יוחזר מעורסם והסקדסה לה"ל ואולם מנעוזה מה לראות אשם היה ענין יוחזר הענין ביום מנעוזה מה כל בית לבנו וכל בני עירנו לרוב סיורם שקויים מה החריז וזה הסכים לעשות זה הענין כלילה:

(ד) ושלשים עירייה להם. כפל הענין בענינים מתחלפים על ד' כלמות והם בזה כמו עירייה כמו שזכר להם וקראו חות יאיר: והאלם קוממות המעיות מה הספור כי הלא: הראשון הוא להודיע שהין ראו שומשבל הדי' מהללה ענין רוב שלמות ידו והכענו לפני האויב אלכל לאוי שיחשבה בזה לפי מה שחשבה וזה ספק כי בראותו שיהלם על ד' גדעון העירייה לללם ולבשרותם המולו והמולות להמלט מהם לפי מה שאפשר להעשות מההיותם הכריז והמנעוזה והמלכות כי בזה ששלם להם בלמות מה כמו שכתבתי: השישי הוא להודיע מולת הכהנתם כפי"י עומדת מפי ביהוה עם האבות ויהא שבתק ששבו שיהלם אליו עתה נעילו להליים ביד גדעון ומשך לכבו לזה כעמו זה האופן הכעלה עתה בזה הספור וכל זה לקוח מהשנה שיהלם וירעה שבעה הכס ית' שמשים המעושה על ד' גדעון לכתו ביתו האחת כי אולי היה סיורם לאוי לזה המעשה כי הוא היה נזכר בזה ויהי ג"כ יוחזר לאוי ציטטה הסם עליו ומלכותו שיהלם לו ובה"י כי ידמה שבעה ששבו שיהלם יוחזר בנית יוחזר לאוי כי כס היה הכעל וזמנה הכעל והאשרה והיה סר סר שוקלה ע"ג ו' ביום וזה יתקן מה שהחזיק יוחזר בזה המעושה וזה אחרי בית ישראל ולפניו נעלמה מנחה הכעל וכריתה האשרה היה לאוי שיהיה קודם הלהת שיהלם מרעה כעלנו

מצודת דוד

י (6) דודו. שם איש: (ז) עירייה. בין וקבלו החמור בעמוד קיין כמו מיר בן חמוטם (זכריה ט): עירייה. מניעול. כמו עירייה

י (ב) ויחזק. בחוק כזה נעשהו וכל ופלה הסכם לו ולאויר ששפט אחריו כ"כ ע"ש"י: (ד) רוכבים גוי'. והוא דבר חשיבות: חות יאיר. על בני חמור שיהיה בן מכה קלה

כתיב היו מנועות קלסם ג"כ חות יאיר:

ע"מ
 יִשְׂרָאֵל דְרִי אֹנִי צְוֹנָא צִיג יָאֵר אֹנִי אִין גְּשַׁמְרָרְבָן
 וַיִּקְבֹּר בְּשֹׁמֵר אֹנִי וַיִּרְאֵן בְּנִרְאָבָן אִין דְּעֵר שְׁמָטָא
 שְׁמִיר: (ג) וַיִּקָּם אַחֲרָיו אֹנִי עִם אִין אוֹרְךָ גְּשַׁמְרָן קָאֵר
 אִים יָאֵר פִּין לְעֵדְךָ וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל אֹנִי הֵם גְּבִישְׁמָטָא
 דִּי יִשְׂרָאֵל צְוִינִיא אֹנִי צְוֹנָא צִיג יָאֵר: (ד) וַיְהִי לוֹ גֹוִר
 אֹנִי עִם אִין גְּוִנְעִין צֹוא אִים דְרִיִּיסִיג וַזֵּן וַיֵּאֵם הַאֲבָן
 גְרִיטָן אוֹרְךָ דְרִיִּיסִיג וַיְגִיג אִיין וַיִּן וַיִּשְׁלִים עִירִים לָהֶם
 אֹנִי דְרִיִּיסִיג אֹנִי גְשַׁמְטָא אִין גְּוִנְעִין צִו וַיִּי לָהֶם יִקְרָא
 חוות

פירוש
 אִיִּיקָה אֹנִי עִם אִין גְּוִנְעִין אוֹרְךָ וַיִּי דִי קִלְקִיָּה פִּין יִיקָה
 בְּן וַרְבָּעַל:
 י (א) וַיִּקָּם אַחֲרַי אַבְימֶלֶךְ אֹנִי עִם אִין אוֹרְךָ גְּשַׁמְרָן קָאֵר
 אַבְימֶלֶךְ צֹוא הַקְּלָפִין דִּיא יִשְׂרָאֵל תּוֹלַע בְּן פּוּאָה
 תּוֹלַע דְרִי וַזֵּן פִּין פּוּאָה דְרִי וַזֵּן פִּין דודו איש יששכר
 אִיין כּוּאֵן פִּין שְׁבָטִי יִשְׁשֹׁבֵר וְהוּא יָשֵׁב בְּשֹׁמֵר אֹנִי עֵר
 אִין גְּוִנְעִין אִין דְּעֵר שְׁמָטָא שְׁמִיר אוֹרְךָ דְעִם בְּאֵרְג
 אֶפְרַיִם: (ב) וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל אֹנִי הֵם גְּבִישְׁמָטָא דִּי

**יִקְרְאוּ חֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד : הַיּוֹמָת יָאִיר וַיִּקְבֹּר
בְּקִמּוֹן : וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים
וְאֶת הָעֲשָׂתְרוֹת וְאֶת אֱלֹהֵי אַרְסוֹ וְאֶת
אֱלֹהֵי צִידוֹן וְאֶת אֱלֹהֵי מוֹאָב וְאֶת
אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְאֶת אֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּים
וַיַּעֲבֹדוּ אֶת יְהוָה וְלֹא עֲבָדוּהוּ : וַיִּדְרֹ-**

כָּרְנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא
הַדִּין דִּי בְּאַרְעָא דַּגְלָעָד:
הַ וּבְמִית יָאִיר וַאֲתַקְבֹּר
בְּקִמּוֹן : וַיִּסְפּוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַבְדֵי דְבִישׁ
קָדָם וַיִּפְלְחוּ אֶת הַבְּעָלִים
וְאֶת הָעֲשָׂתְרוֹת וְאֶת
מַעֲבֹד אַרְסוֹ וְאֶת מַעֲבֹד
צִידוֹן וְאֶת מַעֲבֹד מוֹאָב
וְאֶת מַעֲבֹד בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶת
מַעֲבֹד פְּלִשְׁתַּי וַיִּשְׁבְּקוּ
אֶת הַיְהוָה וַיַּעֲבָדוּ אֱלֹהֵי
פְלִיזְתִּין וְאֱלֹהֵי עַמּוֹן
וְאֱלֹהֵי מוֹאָב
וְאֱלֹהֵי צִידוֹן
וְאֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן
וְאֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּין
וַיַּעֲבָדוּ אֶת הַיְהוָה
וְלֹא עֲבָדוּהוּ

ר"א ויסיפו בני ישראל לבעל ויבדלו

רשי

רדק

כלל חומה להם לכך נקראו עיירים לשון עירות: (1) את
הבעלים וגו' שבע עבודת כוכבים נמנו כאלו: ויעזבו
את ה' ולא עבדוהו. אטילו בשתפות עם אלו:

כן צירים כי נמאנו בולאלי החיבור ודבר פרא ואפשר לפי
שהפרא הוא החיבור הכר: דעת יאיר, אם הם הנזכרים בתורה
ויאיר זה הוא יאיר בן מנשה הכהן הימה כי אם כן הוה יאיר
יותר משלש באת שמה, ויכול לומר כי זה יאיר הנזכר או
יאיר בן מנשה והצירים היתה א"כ אינן חוות יאיר הכתובות
בתורה: (1) ולא עבדוהו. פירשו ר"ל ולא עבדוהו אפילו בשתפות:

רלב"ג

העם להסיר מלפניו הפחמים ההפכים ורבי הלל והמלכות עד שהתקן
מהו חוטלת החרו והוא שהפחמים יטבאלו כי מלח הש"י יסיר להם
תשובה לא בכתם וזולת ידם ויחיה זה שם אל שיתקן להם פחמים
בש"י: הו"א הוא להודיע כי מי שבוה ופסח ב'י' בדרך מה ל'ו'
מפני זה שישמע על כנס ויקל מפני זה מהללם הכתוב הכר ביאורו
אל תכלית הרוח הלא תראה כי נדפשו עם היותו מוכנה לזכות לזכות
השגדל בהמלחם כל הכחות שיקן שיכנס בהם לו זה עם הכנס הממט
ססיה עמו וזהו כל הליכה עליה שבוה שפחמים שבוה והוא חר
שליש הליכה עם כל מהות שפחמים וסכך שלא ידעו להפסיד חר
אשר הקלו למקום ההקפדות ההקפדות המהירות וחזקו יבטחו הכדים
ונלו להפסיד וסו"ס וסכך חזקו להפסיד מהו בני ההנהיגו להפסיד
עם שם כמעט עם זה קולו מרע"ד אותם מהו וסכך מהו שבוה לומר
חרב ל'י' ולנעוץ וסכך זה סכך אל סכך כל חרד עשה חושב שיהיה
שגולו הרוח הנללל אללו ויהי היתה חרד ריש לחזיו: הו"ב הוא
להודיע שראוי לבחור במוטב ביום כוונת וזהו ראוי להלכות ושעם
כל מה שיוכל עבוד שהוא מלפני ולא יקלף מהו וזה חלל שהחזיק
נדפשו בזהויות עליה הרוח בלחון שפחמים לו היותם כל מה שפסח
בחול מדון וזהו מהר נדפשו בלחון המלכות ככל אל הפסיד שירדו
לקרחת מדון ויכלדו להם את המים עד בית צבה וזה הרדון ורדן
עליה הרוח אתה הפחמים מהין עד שהגיע וכן וללמנע עלי
מדון ולכנס בקמט עם הכנס האש חכך עמו: הו"ג הוא להודיע
שראוי לבחור מתקמטם ופחמים כפי היותם כ"ש כבשיות אפסח
המהות מההמירות הרוח ביונו גמלת חוטלת וזהו ספר שהחזיק
נדפשו כהם שהתדמעו וזהו הפחמים כפי זה כיון שיש ענין
על זה חכם כפיו חל הרוח עליו לנפשו כהם שכל מה שהיה שפח
על ידו ולקמטם השלם השבי עמו מהו וזהו חלל שפח
טוללו להם הפחמים מלפני היותם ובהיות הרוח בזה החלון והוא יסתח
לא השגדל בדומה להם בהשבת הרוח ויהי זה סכך אל כפול עם רב

הששי הוא לזכור שהקדמות הן פחמים שפסח מיכאל
לפנים הטוב יותר וזהו וכן שפח נדפשו עבודה למעשה מעדיו
בשפחם הכהן הוא מהפחמים שפחם הכהן וזכירתם האברה והעלת
הכר הש"י השפחית הוא לזכור כי מי שיהיה למנוע רכוש מדבר
מה יוכה לו חזקו שיהיה להקמטם שיהיה שהם חסדים להם כנס
שבעותיו היה המהירותם לזה הפועל שפח יקמה לו וזהו יקל לו
למלאו חזקה למנוע מן האמצע הרוח ולזכות שפחם למלאו כלהוין
שלא כנס מלפניו שיהיה יוסף ויקל לו כי ידע שלא ישמעו חזקו לו לזה
אך כנס מהם שלא יפסדו זה שכל שישמו אותו צדור ושמעו ימות
ממלאו וכן עשה יתם היה החוקק לליל כל מי מיד הכנס המהירות
אחורו לזכור: זהו כי הרוח לא חרד להם כי חין לבעל הלוהו כי חולו
לא יבטחו לו כלל חורב וזהו לזה חרד חרדם שלא יריבו
בעמורו כי הם יתקדו כזה מעמורו וזולתו והשגדל הוא לפנים שירוב
שגולו כעמו לחכך יקח את מעמורו: השפחית הוא להפסיד ענין
המחמדים שזכר מעמור יכירם השגל על גמל המה לברו ויהי על כל
החלק חורב ומעמור יכירם השגל על כל החלק ועל הגוה היה חורב כמו
שגולו נדפשו כי ביום יתקיימו הפנות ההיותם כלמדים ו'ל' בהמנת
השפחית: השפחית הוא להודיע שראוי לנו שיתחיל צמלחתם עם
מי שהקמט ממנו שפחם ודברו בהמנה ל'ל' אלם לא ימנע לו שילח
לא ימנעו עמוו לסקנה וזהו חללם שכלל נדפשו חות שילח לזכור
קודם שיקור עמוו להלחם עמדם וזהו שיהיה קח חסד בלוח הלאהין
שלא לשלול חות בני כמי שיהיה עם שפחיתו החמות שחוקק הלאהין
כניחו כמו שיהיה בהמירותו לזכור שפחם על מה שהמיר ויהי זה
לא יאמרו קולו הרוח בהמירותו וזהו חלל חת השפחית לזכור
חוט שלישי שפחם ילחם בהמנה והוא מספר החלום וזה שבוה שפחם
במחנה מדון: השפחית הוא להודיע שראוי ללנסם שלא יערכו עם בני
טוללו להם הפחמים מלפני היותם מבני החול מעמור יסול
מוכן לז על כשהמירות ויהיה זה סכך שפחם כד לזכורם וזהו לזה

מצודת ציון

(1) ויעזבו. ל"ל עזבו לה' כי מכל ועלול עבדוהו אל שפחם עם
ע"מ
גדינתו די אף געמך בעלים אונ עשירות אונ דיא
אפגעמך פון ארם אונ פון צידון אונ פון מואב אונ
פון די בני עמון אונ פון דיא פלשתיים דיא ז'בן אף
געמך האקון ווי גדינתו וזכורו את ה' ולא יבדלוהו אונ ווי
האקון פאר לאומט גאט אונ האקון אים גיט גדינת
אפילו גליהו מיט די אף געמך: (2) ויהיה אף ה' בישראל
הט גנדיקטם דר צאקון פון גאט אין די ישראלי ויבטחם
אונ

חיות יאיר צוא דיא שיעמט חוט מען גרופין דיא אופני
שמעט פון יאיר ביו דעם היינטיקן טאג וום ווי זענן
אין דעם לאנד גלעד: (ה) וימת יאיר אונ יאיר אין
גשקארבן אונ אין ווארן בגראבן אין דער שקאט
קמון: (1) ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בניני ה' אונ די
בני ישראל האקון געקעמט צו טאן דם וום ביוו אין
אין גאמם אונן ובעדו את הגללים וגו' אונ וימא האקון

לֵאמֹר הֲמָאֲנוּ לְדֹכֵי עֲזָבְנוּ אֶת־אֱלֹהֵינוּ
וְנַעֲבֹד אֶת־הַבְּעֵלִים׃ י וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא מִמְצָרִים וּמִן־
הָאֲמֹרִי מִךְ־בְּנֵי עַמּוֹן וּמִן־פְּלִשְׁתִּים׃
יב וַצִּידוֹנִים וְעַמְלָק וּמַעֲזַן לָחֲצוּ אֶתְכֶם
וַתִּצְעַקוּ אֵלַי וְאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּד׃
יג וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לָכֵן לֹא־אֹסִיף לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃
יד לָכוּ וְעַקְוּ אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם
בְּסִהְמָה יוֹשִׁיעוּ לָכֶם בַּעַת צָרְתְּכֶם׃
טו וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה הֲמָאֲנוּ
עֲשֵׂה־אֹתָהּ לָנוּ כְּכֹל־הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ אֵךְ
הַצִּילָנוּ נָא הַיּוֹם הַזֶּה׃ טז וַיִּסְרוּ אֶת־

למימר חבנא קדמך
וארי שבבנא יה פולקנא
די אלהנא ופלחנא יה
בעליא׃ י ויאמר יה
ישאל הלא ממצרים
ומן אמורא ומן בני
עמון ומפלשתאי׃
יב וצידונים ועמלקאי
ואנשי מעון דחקו וחקו
ובעיתון קדמי ופרקית
נתכון מירידיון׃ יג ואתון
שבקתון פולחני
ובחירתון למענה עממיא
בגן לא אוסיף למפקק
נתכון׃ יד ואלו ובעמון
טענתא דאיהרעיתון
בדון האם יבלין
למפקקון בעידן
עקקבון׃ טו ואמרו בני
ישאל קדם יה חבנא
עביר את לנא בכר
דמאון דדמך ברם
שנבנא בגן יוקא בין׃
טז ויאמרו יה טענת
עממיא

רשי

רד"ק

(יא) הלא ממצרים י' חלקו כנגד ז' עבודות
כוכבים שהיו עובדים׃ (יב) ומעון׃ שם חומה׃

יצרו צעדי אונן ויצרו בעיני אחר׃ (טז) ויאמר ה' אל בני
ישראל׃ ט"ו נביא׃

מנחת שי

(יג) וצידונים ועמלק׃ כצדונים מצידונים חלק יוד ומלא ואלו וכן כח
צדור כהני ספר כמסוד סימן ית וצידונים ועמלק נן כחז מלא דמלא׃
לא יוסף עוד לכושי חומה וכנסו ויבטלו על זה מלא לה׃
כט"ו ממוסע חומה השועה שלמה כמו הענין כמשעות הקדמות

והוא פיתח לפי סה"ש כצדק הטיעו ה"ה חומה פתחים רבות
מנוקלים כמקורו חלו וכו' חלו וכו' מסוד חללים חללים וכו'
והסירו את חללי הכנס מקדשם וכדו' חת"ו׃ (טז) והיה קול לון
כס"ו ממוסע חומה השועה שלמה כמו הענין כמשעות הקדמות
מצורת דוד

וגו' יפסד מה שנחמק בזה תחלה המקרא בני ישראל הם כל בני ישראל
לשך בעבר הידן׃ (י) וכי עזבונו וגו' ובעבור וגו' וי"ו הרשעין
מסיפ על הו"ו׃ כט"ו והשני על הרשעין וכו"ל שני חסל כסול חס
ה' עזבו וזה הכעס על כדמו׃ (טז) ויאמר ה' ע"י נבואה על לם דבר
פירוש

ה' ממצרים׃ כ"ל מקסי טעמו מלרים׃ (יג) להצו אהבם לשך
לחלו לחכם ומסב גם על הנכסים כמקרא שלפני׃ והצדקו׃ והם
לעקתם אלי והוכעתו לם׃ (יד) הכה ישיעו׃ אמר דרך לעג
והחול׃ (טז) ככל הטוב בעיניך׃ המשפט הישר בעיניך חק נפלה
ע"מ

איר המ פר לאזמ מיה אונ המ גרינט פקעמדי אפ
געמר גנו לא אוסיף דרום וועל איה שון גים מעקרון
צו העלפן אייה׃ (יד) לני בעקו גיים אונ שרייט צוא
די אפ געמר ווס איר המ אוס דר וויילט אין זי
הכה ישיעו לם לאזן זיי אייה העלפן אין דר צייט
פון אייער צרה׃ (טז) ויאמר בני ישראל אל ה' האבן
גזאנט דיא בני ישראל צוא גזאנט פאראן איר האבן
גזאנט געשאת אהת לנו צוא די אונן אונן אונן אונן אונן
וואר געקלט אין זיינו אונן אפ הצילנו נא היום הזה
גייארט ויזא אונן מצייל דעם היינטיגן קאנא פון
מענקטשינס הענט׃ (טז) ויסירו את אלילי הנגר מקרבם
אונן זיי האבן אפ גמון דיא פקעמדי אפ געמר פון
צווישן זיה אונן האבן גרינט גאט וקצר נפשו גמל
ישראל

גאט לאמר צו זאנן מיר האבין גזינדניט צו דיר וכי
עזבו את אלהינו מיר האבין פר לאזמ אונן גאט אונ
מיר האבין גרינט די אפ געמר בעלים׃ (יא) ויאמר
ה' אל בני ישראל המ גאט גזאנט דרף איין גביא צודי
בני ישראל המ פאר וואר האמשי איר המ גרינט
די זיבין אפ געמער וואס אובין שטייען פון דעם
וועגין האב איה אייה דאך גיהאלפין פון דיא זיבין
אומות׃ דהיינו מסעדים פון כוכבים אונן פון דעם
אמורי אונן פון די בני עמון אונן פון דיא פלשתים׃
(יב) וצידונים אונן דיא צידונים אונן עמלק אונן דאם
פאלק מעון לחצו אהבם זיזא האבן אייה בצווינגן
ומציקו אלי אונן איר המ גשרינגן צו מיר האב איה אייה
גהאלפן פון זייער האנד׃ (יג) וקם שרקים אותי איז

זונה ויולד גלעד את יפתח: ונתלד
 אשת גלעד לו בנים ויגדלו בניה האשה
 ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנתח
 בבית אבינו כי בך אשה אחרת אתה:
 ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ
 טוב ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים
 ויצאו עמו: ויהי מימים וילחמו בני
 עמון עסי ישראל: ויהי כאשר נלחמו

פונדקיה ואליד גלעד
 יה יפתח: ב וילידת
 אמה גלעד ליה בנין
 ורביאו בני אמתא
 והריכו ית יפתח ואמרו
 ליה לא פחסינ בבית
 אבנא ארי בר אמתא
 אחריו אתי: וערק יפתח
 מן קדם אחוהי ויחבי
 בארעא טובא ואהפנישו
 לזנת יפתח גרין סריקין
 ונקפו עמיה: ד והנה
 מומן ומין ואגידו קרבא
 בני עמון עם ישראל:
 ה והנה פד אגידו קרבא
 בני

ת"א וילקטו בני עמון
 רש"י

דר"ק

אמתתא והוה אנשי קרין ית פונדקיה דחזיבת גברא דלא
 מיסבמחא וכן הוה ליה לאימיה דיפתח. ודוכח כי הצריכו כל זה
 למהרם לפי שאמר לא תנתח בבית אבינו כי בן אישה אחרת אתה
 ולפירושו יהיה פה לא תנתח לפי שיהיה בן אשה אחרת אתה וכן תרגם ארי בר איתתא כשבמא אחריו את
 כדון היו כנרשין אורה כי לא הפגיש יורש כפו שאמר לו בני שיש לי בן מכל פקוח בני הוא לכל דבר חוץ ממי
 שיש לי בן השפחה ומן הנכרות ואמר לו לכל דבר לאמי הלכתי לירשו ולמכא לו וכן אמר להם יפתח ותנשנו בבית
 אבי כלומר עשיתם עמדי שלא כדון: (ג) בארץ טוב. ארץ הארץ היה שבו טוב ויהי כבארע טוב וכן אג יגאלך טוב:
 מנחה שי

יא (ה) ויולד גלעד. נפתח כי הוסיף וביטל מלך וכו' (ג) ונתלד
 כתי. נעשה ליה ליה (ג) ונתלד. כתיב ספר חסד
 סלכס כהיל סכנו על די זקי גלעד שלל יתח יפתח עמיהם צבית חטיסם ויהי זה עול כי היה רלווי שרש מעמס: (ג) והנה כרת
 יפתח חזני חסין ויבט כהיל ליש. ככחו עוב ויסקטו חליו הכטיס קקיס ויללו עמון ודמס שיפתח היה מעמיס וסיו כולטיס לנתלמס
 חטיד ונכס חטרו חלס: (ה) ולס שכבר נחצול לוקני גלעד סהיס יפתח מללס במלחמתו כול חליו וחמיו לו סכיס להס לקלין חס
 יסיה ללסס צבונסו ככני עמון וכיס חטליו קבלו יפתח להלחם ככני עמון וחמיו כלללו הדכטיס לפי ס' חולס לומר שכבר חמיו ס' יסיס
 מצודת ציון

יא (ג) טוב. סס חזון סלחן וכן מלינו חס יגאלך טוב (ד) טוב: יא (ה) ויולד גלעד. כ"ל עס חמיו חיסס וזה ע"מ סיס סכבר
 ככור כגלעד סוליד חס יפתח ולא חסר סולידו: (ג) ונתלד. חס"י
 ילדס לו חטרו הסכולס חליו: ויגרשו. כחוקס וכללנוס: בן אשה אחרת. חסו על ככור חטיסם ולא זכרו סס זונה: (ג) ויתלקטו.
 ממקומות ממולסות: ויצאו עמו. ככל חס ילד חסו: (ד) ויהי מימים וילחמו בני עמון עסי ישראל. עמון סס חסו סס סמק
 ימיס ככיס חסר כמגרכס יפתח: (ה) לקרתי. להטוטי לו גלעד:

לוקטו יקרים

אמאן פון איין אנדער שקום. קאמ פון יוא גירופין זונה. דיא
 מיכער פון יפתח איז אויך אזו גוויין. יוא האם גירשית אנחלה
 אונ אזו גוויין פון איין אנדער שקום גיט פון דעם זעלביקען שקום
 גיט איר באן גלעד איז גוויין. דריקער קום פון יוא גירופין זונה.
 אזו גוויין די סענטישן פון גלעד האבן פאר לאנגס דעם דין גוויא
 עס שטייט אין סוף סדרה פריקס. דריקער האם יפתח גוואנגס
 צו די זקנים פון גלעד. איר קום פון פארפון פון ביון פאפער
 פאר גירופין קאבן אים זינגע ברודער. גאר שולדיג אין זיין פאר
 בריוונג זענען די סענטישן פון גלעד וואס זיין האבן גיפאכט
 דעם דין. אונ ווייל זענען פלעקער האבן גוואנגס אז יפתח איז
 אשטארקער העלד דריקער האבן עמון כורא גוואנגס צוא מאכן
 אשטארקה ביט די זיידן. גאר איינס אז זיין האבן גירעקס. יפתח
 איז אנקלאפן פון דיא זיידן זענען זיי גיקוקען מאכן אשטארקה
 ביט דיא זיידן. אונ דיא אלטע לייט פון גלעד האבן גוואנגס גיין
 איינבריינגען דעם העלד יפתח ער זאל גיין פון זיינע פוטענין
 האלסין פלעקה:

זענן ארום גנאנגן מיט אים אין אלע ערטער וויא ער איז גנאנגן דס איז גווען גאך פון דר מלחמה פון דיא
 בני עמון מיט דיא ישראל: (ד) גוויי מיט אים אונ עס איז גווען אין עטליכע צייטן נאך דעם אז די פרייד פון
 יפתח האבן אים פאר טריבערן האבן דיא בני עמון מלחמה גיבאלמען מיט דיא ישראל אזו וויא אויבען
 שטייט: (ד) ויהי כאשר נלחמו בני עמון עסי ישראל. בני עמון האבן מלחמה גיבאלמען מיט דיא ישראל
 ויכרי

בני עמון עם ישראל וילכו וזקני גלעד לקחת את יפתח מארץ טוב: ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו לקצין ונלחמה בבני עמון: ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי והגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם: ויאמרו זקני גלעד אלי יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל יושבי גלעד: ויאמר יפתח אל זקני גלעד אל ישיבו אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן יהוה אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש: ויאמרו זקני גלעד אל יפתח יהוה יהוה שמע די

בני עמון עם ישראל נאנלו סבי גלעד למדבר ית יפתח מארבע שב: ויאמרו ליפתח איהא ויהי קנא לבקא ויגנים הקרא בבני עמון: ויאמר יפתח קסבי גלעד הלא אתן סגירותו יהי והרריהונו מבית אקא וקא דין אמהיון קוהי פען פד עקרת לבוין: ויאמרו סבי גלעד ליפתח כבן פען תבאא קוהי ויתבך עמקא ויגנים קראא בבני עמון ויהי קנא קריש לכל יתבי גלעד: ויאמר יפתח קסבי גלעד אם סתיבין אתון יהי לאנחא קראא בבני עמון ויפסד ין יתהון קדמי אקא אהנו לכוין קריש: ויאמרו סבי גלעד ליפתח סיקרא די

מנחת שי

י"ד קהמס ועל פי הכתובים ומסיים כ"א מל: (י) כאלה חלי טמא . משל במצרים מצויים: (ז) חסר לב . בלא מחירי חלף:

מצודת דוד

(ז) והגרשוני . עולמה לחמי גרשט אסי: ומדוע וכו' . כל' וחס' שולמו כמלחמה וכתמה על הכעס ה"כ לפה ליחרכם עד כה ומדוע

מצודת ציון
(י) לקצין . עטין כמלך וכן קצין חסיה לנו (ישעי' ג):

באחס עתה מאשר לכל לנס ולע מוקדם וכלה מה שערין בלתי כמקומם הדחק חסיה די לבנות חסיה: והלכת . וכאשר חק עמנו : לכל יושבי גלעד . כל' לא לנו כאלה לכה כל' לכוים : (ז) אם משיבים . כל' אם יבא דכד ואלק לענהם . וכן ס' וכו' לא חלבי מעמלי חסיה לנס להם מזל כדון וכו' עדין אין זה הכעס והיכה בזה שחממו להמטיל סופי אחר המלחמה כי בודלי חסיה מנוול לא חלבו להמטיל חומי וחס חללח חלי כסח מן הדין לרמי לי כממכלה וכלנו חמר לא כן סוף כל' מיד קודם המלחמה שמשילו חומי : (י) די יהיה

פירוש ע"מ

בגלמי ויגני נלדי וענו ננאנקו די עלצמי פון גלעד נעמן יפתח פון דעם לאנד טוב: (ו) ויאמר ליפתח אונ זיי האבן גואגט צו יפתח לכה והייתה לנו לקצין גיאי אונ זאלקסט זיין צוא אונן צוא איין האר והלחמה אונ מיר וועלן מלחמה האלקטן מיט דיא בני עמון: (ז) ויאמר יפתח לקני גלעד הט יפתח גואגט צו דיא עלצמי פון גלעד הלא אקס גואגתם איהי פאר וואר איר האט ראף מיר פינגט אונ איר האט מיר פאר טריבן פון מיין פאקטס הויז ופדוע וכו' אונ ווארום נענט איר גיקופן צו מיר היינט אז עם איי ענג צוא אייך: (ח) ויאמרו קני גלעד האבן גואגט די עלצמי פון גלעד צו יפתח לנו דרום וואס מיר האבען קריש גראט דיר אונ

בבוד טואן קנה שבנו אלף האבן מיר ויה היינט אום בקערט צו דיר אונ טואן דיר אן בבוד והלכת יתני אונ אז דוא וועקסט גיין מיט אונן אונ וועקסט מלחמה האלקטן מיט די בני עמון ויהי לנו ראש וועקסט זיין צו אונן צוא איין עלצמין צו אלע ויצעד פון גלעד: (ט) ויאמר יפתח האם יפתח גואגט צו דיא עלצמי פון גלעד אם משיבים וכו' אז איר וועט מיר אום קערן צו מלחמה האלקטן מיט די בני עמון אונ גאט וועט זיי איבר ענפרן פאר מיר זיכתי איהי לכה לראש וועל איה גוויס זיין צו אייך צו איין עלצמין: (י) ויאמרו קני גלעד האבן דיא עלצמי פון גלעד גואגט צו יפתח גאט זאל הערן צווישן אונן אונ זאל זיין איין עדות אם לא

בינותינו אם לא כדברך כן נעשה :
 " וילך יפתח עם זקני גלעד וישמו
 העם אותו עליהם לראש ולקצין וידבר
 יפתח את כל דבריו לפני יהוה
 במצפה: י וישלח יפתח מלאכים אל
 מלך בני עמון לאמר מה לי ולך כי
 באת אלי להלחם בארצי : י ויאמר
 מלך בני עמון אל מלאכי יפתח כי
 לקח ישראל את ארצי בעלותו
 ממצרים מארנון ועד היבק ועד
 הירדן ועתה השיבה אתהן בשלום :
 י ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל
 מלך בני עמון : י ויאמר לו בנה אמר

רש"י
 (יא) לפני ה' במצפה. במקום שהיה שם ביתו כמו שאמר
 ויבא יפתח המצפה אל ביתו ומה שאמר לפני ה' כמה שאמר ה'
 יהי שובנו כבתוכנו אי לפי שהשיבנה שורה בישראל במקום
 שהקבצו אי השם כמו שפירשו בספר יחזקאל כי הוא המצפה שנועדו
 המלכים להלחם עם יחזקאל ומפני החשיבה הגדולה
 שהיתה שם היה המנדן בישראל להקבץ שם וזהו שם מוכה וביה
 הפלה ולאחר מוצה הלבו אשוי נלעד עם יפתח ידבר שם
 רלב"ג

מנחת שני
 (יז) יפתח לו כה אמר יפתח י"ז דבניו ואלמו יחזקאל ביום פקד מותו
 הקטנות כלל על יבדל מיד האין בלקת ויבדל בעלותו ממלכים
 פלג לקחה מתיכון מן האמרי ודמה שגמ לו כלאש הדברים
 מצודת דוד

המלכים האספים עליו לזה קבעו למקום קבוע וכן נקבלו שם
 כעליהם נבספו וכן דמו כחולל כשהענין להם שמו (י"ז) מה
 לי ולך ר"ל מה סליכה והכנה אשר עלינו מה לי ענין ומה לך
 עלי. ולפי שנתנו לנפש מלה הדבר בעלמו: (ג) בשלום. מנל
 ע"מ

הלחם בארצי צוא מלךקה האקמין און מיין לאנד :
 (יג) ויאמר מלך בני עמון מה דברך בני עמון גואנט
 צו די שלוחים פון יפתח. פי למה יפתח את ארצי דען
 דר ישראל הם צו גנומן מיין לאנד און ויין אוף גיין
 פון מצרים פון ארנון ביז דעם סייף ויבק און ביז
 דעם ירדן ועתה אונ היינט השיבה אתהן בשלום קעד
 מיר אום די שטעטע מיט שלום: (יד) ויוסף עוד יפתח
 הם יפתח נאך גימערט אונ הם גשיקט שלוחים צו
 דעם מלך בני עמון: (טז) ויאמר לו אונ הם גואנט צו
 אים דורך ריא שלוחים און הם יפתח גואנט לו לקח
 שרע' דער ישראל הם גיט צו גנומן דאס לאנד פון
 מואב

יפתח לא לקח ישראל את ארץ מואב
 ואת ארץ בני עמון : מפני בעלותם
 ממצרים וילך ישראל במדבר עד יים
 סוף ויבא קדשה : וישלח ישראל
 מלאכים אל מלך אדום לאמר
 אעברה נא בארצך ולא שמע מלך
 אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא
 אבה וישב ישראל בקדש : וילך
 במדבר ויבא את ארץ אדום ואת

יפתח לא נסיב ישראל
 ית ארעא דמואב וית
 ארעא בני עמון : מפני ארץ
 במסקהון ממצרים ואל
 ישראל במדברא עד
 יבא דסוף ואתא לקדש :
 יו ושלח ישראל אנדרין
 פנות מלכא אדום
 למימר אעבר פנן
 בארעך ולא שמע מלכא
 דאדום ואף פנות מלכא
 דמואב שלח ולא קבל
 ויתבי ישראל בקדש :
 יי ואלך במדברא ואקוף
 ית ארבע אדום וית ארבע
 מואב

רש"י

רוכנור : (טו) עד ים סוף. כדרומה של ארץ אדום ודרך
 אדום כדרומה של ארץ כנען : (יז) אעברה נא בארצך -
 מדרום ללפון לניכס לארץ כנען : וגם אל מלך מואב -
 שהיתה ארצו בסוף ארץ אדום כמורה של אדום וכדרומה
 של א"י : ולא אבה - משא ומתן כמורה כמטר עשו לי בני
 עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער כשם שאלום
 לא נתנו לעבור כך מואב לא נתנו לעבור : (יח) וילך
 במדבר. מן המערב למורה במינר דרומי של אדום ומואב :
 ויבא את ארץ אדום. כל דרומה : ואת ארץ מואב -
 כל דרומה ושהגיע למקצוע דרומית מזרחית פנה אל הלפון

דבריהם לפני ה' כבפסח : (טו) את ארץ מואב ואת ארץ בני
 עמון. מה לו להשיב לו על ארץ מואב ותוא לא היה שואל מטעם
 כי אם ארץ בני עמון לפי שהיא היתה שואל ממנו מארזון ועד
 היבוק למיכר השיב לו כי ארצה הארץ שהיתה שואל בשם מואב
 היתה נקראת וסוף האמורי לכדת כממואב וישראל לקחת ממלך
 האמורי. והנה ישראל לא לקח לא כממואב ולא מבני עמון :
 (טז) בכדבר עד ים סוף. בכדבר הידוע והוא מדבר שור וכן
 כתיב ויסעו ממדבר שור וילכו שלשה ימים במדבר והוא מדבר
 איהם ושני שמות נקראו לו כי כן כתיב ויעברו בתוך הים
 המדבר וילכו שלשת ימים במדבר איהם ויתנו במורה והלכו
 המסעות ההם מרה ואלו עד שבאו עד ים סוף וב"כ ויסעו מאלים
 ויתנו על ים סוף ומ"ש עד ים סוף והם כבר עברו הים ואחרי
 עברם הלכו בזה המדבר דע כי ישראל לא עברו הים לרחבו
 כי במיאה שנכנסו ממנה לים סוף באותה הפיאה יצאה לים

הנה נכנסו ממדבר איהם לים סוף וביים סוף יצאו למדבר איהם
 נכנסו בו והם יצאו אל המקום שהיו בו בתחלה לא עשה כן יתברך שבו
 אלא להראות עוצם גדולתו שעברו ישראל בתוך
 הים ביבשה ויסבעו המצריים בתוכו ולארץ הים וילכו המסעות
 הים היתה המסעות עד עתה הלכו דרוק מים פתוחים ובמסע הזה חנו
 על שפת הים לפיכך אמר גם כן הנה עד ים סוף ומשם נסעו
 אל כדבר סין ובה שאמר הנה ויבא קדשה קצר המסעות וכתב הצריך
 לו לכתוב והוא קדש כי ישמש שלחו אל מואב רק מעני
 וישלח מישה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגם אל מלך מואב
 שאלו המלכים באשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים
 היושבים בער נראה ששלח להם כמו ששלח לבני עשו ומ"ש
 כאשר עשו לי בני עשו והמואבים כלומר שהנתיחם לעבור פ"י
 החכם רבב"ע ז"ל כי מלך אדום לא הניחם לעבור על דרך
 מדינתו כי משם היתה ארץ כנען קרובה אבל עברו על דרך שעיר
 לפיכך אמר היושבים בשעיר כי כן כתיב אתם עוברים
 בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר וכתוב וגם את הר שעיר
 וכן מלך מואב לא הניחם לעבור אבל המואבים היושבים
 בער הניחם לעבור שנאמר אהה עובר היום את גבול מיאב את ער :
 (יט) וילך במדבר. בכדבר ים סוף כמ"ש ויסעו מרה ותר

מצודת דוד

מריבה ומלחמה : (טו) את ארץ מואב וגו'. ר"ל אם הנחמו הכי
 היתה מאל כל מואב ועמון הכה כעט שנקחה ישראל לא היתה עוד
 ארץ וכמ"ש ירמיהו עמקמלחום שלחמיו :

מצודת ציון

(יח) אבה. למה כמו לא אכח יעמי (דברים כה) :

(יז) אעברה נא. לנחם אל ארץ כנען :

פירוש

ישראל גשוקט ולא אבה אונ. עד הים ארץ נים גנואלט
 לאון דעם ישראל דורה פארן דורה ציון לאנד נישב
 ישראל קבש איז דר ישראל געקסן אין קדש : (יח) וילך
 במדבר אונ דר ישראל איז גנאנגן אין דר מדבר נישב
 וגו אונ הים ארום גרינגליט דם לאנד פון אדום אין
 דם לאנד פון מואב יבא אונ איז גיקופן כמורה שמש
 פון דעם ארץ שייגען פון דער זון צום לאנד מואב
 קלאמר פון מורה וייט פון מואב ויקיין גיבנר ארען אונ
 ניי האפן גירוש און יענר וייט פאל ארען אונ גען
 נים

מואב אונ דם לאנד פון די בני עמון : (טו) כי בעליהם
 מסצרים ווארום אז די ישראל געגן און גנאנגן פון
 מצרים וילך ישראל במדבר איז דער ישראל גנאנגן אין
 דר מדבר בני אין ים סוף אונ איז גיקופן קיין קדש :
 (יז) וישלח ישראל וגי אונ דער ישראל האט גישוקט
 שלוחים צום מלך אדום אנהבה נא בארעך איך געט
 דיה לאומיר דורה פארן דורה ציון לאנד הים דר מלך
 אדום נים גנואלט צו הערן דעם ישראל וגם אל מלך
 מואב שלח אונ איך צו דעם מלך פון מואב האט דר

אָרֶץ מוֹאָב וַיָּבֵא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאָרֶץ
 מוֹאָב וַיְהִנּוּן בַּעֲבַר אֶרְנוֹן וְלֹא־בְאוֹ
 בְּגְבוּל מוֹאָב כִּי אֶרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב :
 יָם וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן
 מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ הַשְּׁבוּן וַיֹּאמֶר לוֹ
 יִשְׂרָאֵל נַעֲבֹרְהָ נְאֻם אֱלֹהֵינוּ מִקְּמוֹמִי :
 כִּי לֹא־הָאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר
 בְּגְבוּלוֹ וַיֵּאסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיְהִנּוּ
 בְּיַהֲזָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל : כִּי וַיִּתֵּן
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־
 עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל
 אֶת־כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי וַיֹּשֶׁב הָאָרֶץ
 הַהִיא : כִּי וַיִּירַשׁוּ אֶת־כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי
 מֵאֶרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֵּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־
 הַיַּרְדֵּן : כִּי וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

מוֹאָב וְאֶתּוֹ מִמִּזְרַח
 שֶׁמֶשׁ לְאָרֶץ מוֹאָב
 וַיִּשְׁרוּ בַּעֲבֵרָא דְאֶרְנוֹן
 וְלֹא עָלוּ בְּתַחוּם מוֹאָב :
 אֶרֶץ אֶרְנוֹן תַּחוּם מוֹאָב :
 יָם וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁין
 לְנֹחַ סִיחֹן מֶלֶךְ
 דְּאֱמֹרָא מֶלֶךְ הַשְּׁבוּן
 וַיֹּאמֶר לֵיהּ
 יִשְׂרָאֵל נַעֲבֹרְהָ
 כִּי לֹא־הָאֱמִין עַד אֶתְרִי : כִּי לֹא
 הִימִין סִיחֹן נַח יִשְׂרָאֵל
 לַמַּעֲבָר בְּתַחוּמֵיהּ וַכְּנַשׁ
 סִיחֹן נַח כָּל עַמֵּיהּ וַיִּשְׁרוּ
 בְּיַהֲזָה וַאֲנִיחֵם קָרָא
 עִם יִשְׂרָאֵל : כִּי וּמָסַר יְיָ
 אֶל־הָאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַח סִיחֹן
 וְנַח כָּל עַמֵּיהּ בְּיַד
 דְּיִשְׂרָאֵל וּמְחֹנוּ וַיִּרִית
 יִשְׂרָאֵל נַח כָּל אֶרֶץ
 אֱמֹרָא וַיֹּשֶׁב אֶרֶץ
 הַהִיא : כִּי וַיִּירַתּוּ נַח כָּל
 תַּחוּם אֱמֹרָא מֵאֶרְנוֹן
 וְעַד יַבֵּק וּמִן מִדְבָּר
 וְעַד יַרְדֵּן : כִּי וַיְכַעַן יְיָ
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

רש"י

לסבוב חת מילר המזרחי : ויבא ממזרח שמש לארץ
 מואב ויהנון בעבר ארנון . לסוף מזהה של ארץ מואב
 וחס התחילה ארץ סיוחן ועגו וכנשו עבר הירדן כמזרח
 שלך הם ממסיוחן לקחו : ומן המדבר ועד הירדן .
 מנחת ש"י

(ז) וילסף . גילא מלכיר בירד :

מצורת ציון

(יט) ויהנון . כמו וימנו והנון נוספת כמו משמיון : (כא) וירש .
 פתח כענין מקום אשר נתן לו' : (כ) ולא האמין . כי חשב לנצחונו כלא
 ויכנשו אלנו : (כב) מארנון וגו' . ל"ח המחומוס' לקחו ממסיוחן

מצורת דוד

(יט) מבורח שמש . כמזכרה של מואב : כי ארנון וגו' . אלמנו
 הוא החתום בגבול מואב ויבא מן המזרח ועד היבוק . שחלחלו מומר שהוא
 מן המזרח ועד היבוק : (כב) מארנון וגו' . ל"ח המחומוס' לקחו ממסיוחן
 פירוש ע"מ
 יִשְׂרָאֵל אֲנִי עַד הָיָה מִלְחָמָה בְּהַאֲלֵמֶן מִיַּם דְּיִשְׂרָאֵל :
 (כא) וַיַּהֲרֹג אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־נָאֻם דָּר נָאֻם פֶּן יִשְׂרָאֵל
 הָאֵם גִּעְעֵבְךָ דְעָם סִיחֹן אֲנִי גֵאֵר וַיִּין פְּאֲלֵךְ אֲנִי דָר
 הָאֵם פֶּן דְעָם יִשְׂרָאֵל וַיִּיבֵם אֲנִי עַד הָיָה זַיִן גִּשְׁלָאֲנִי
 גִּירֵשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי דָר יִשְׂרָאֵל הָיָה גִירֵשִׁית דָּאֵם גְּאֲנָצִי
 לְאֲנִי דָר דְעָם אֱמֹרִי וַיֹּשֶׁב הָאֶרֶץ הַהִיא דְעַד וַיִּצֵר פֶּן
 דְעָם דְאֲוִינִן לְאֲנִי : (כב) וַיִּרְשׁוּ אֶת־כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי אֲנִי
 וַיִּיא הָאֲבִיב גִּירֵשִׁית דְעָם גְּאֲנָצֵעִן גְּבוּל פֶּן אֱמֹרִי
 מֵאֶרְנוֹן וְעַד הַיַּבֵּק פֶּן אֶרְנוֹן בִּין אִין מִיידֵה יַבֵּק אֲנִי פֶן
 דָר מִדְבָּר בִּין אִין יַרְדֵּן : (כג) וַיְכַעַן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

ישראל

הוֹרִישׁ אֶתְהָאֱמֹרֵי מַפְנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
וְאֵתְהָ תִירְשָׁנּוּ: כִּי הָלָא אַתְּ אֲשֶׁר
יִוְרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירְשׁוּאָתְךָ
כְּלִי אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מַפְנֵינוּ
אוֹתוֹ נִירְשׁ: כִּהַּ וְעַתָּה הַטּוֹב טוֹב אֵתְהָ
מִבְּלֶקֶן־צַפּוֹר מִמֶּלֶךְ מוֹאָב הַרֹב רַב
עַם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחָם נִלְחָם בָּם:
כִּי בְשַׁבַּת יִשְׂרָאֵל בְּחַשְׁבוֹן וּבְבִנוֹתֶיהָ
וּבְעָרֶיהָ וּבְבִנוֹתֶיהָ וּבְכִלְיֵיהֶם עָרִים
אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

אלהא דיִשְׂרָאֵל קְרִיהַּ
 נה אַמֹּרָאָה מִן קְדָם
 עֲמִיהַּ יִשְׂרָאֵל וְאַתְּ כְּדַמִּי
 קְמִירְתִּיהַּ: כִּי הָלָא יָת
 דִּירְשָׁנְךָ כְּמוֹשׁ עֲמִיהַּ
 נְתִיהַּ מַחֲסִין וְיָת קַל
 דְּמִרְדִּי יְיָ אֱלֹהֵיךָ מִן
 קַדְרָנָא וְנְתִיהַּ נִירְתַּ:
 כִּהַּ וְכַעֲנַן הַטּוֹב טוֹב אֵתְהָ
 מִבְּלֶקֶן בַּר צַפּוֹר מִלְּקָא
 דְּמוֹאָב הַמָּרוּן בְּן עַם
 יִשְׂרָאֵל אִם קְרָבָא אָנִים
 בְּהוּן: כִּי פִד וְתִיב
 יִשְׂרָאֵל בְּחַשְׁבוֹן
 וּבְכַפְרִנְהָא וּבְעָרֵיהָ
 וּבְכַפְרִנְהָא וּבְקָלֵי קְרָנָא
 דְּעַל הַחַוִּטִּי אַרְנוֹן הַלְתַּ
 מֵאוֹת

רד"ק

רש"י

דרך ים סוף לסובב את ארץ אדום : ויהנון , הנחין , נוספת כניזין
 תשמרין הכורין : (נד) כמיש אלהך : ותנה הוא היה אלהי
 מואב רק זה אמר לו אתה שואל הארץ שהיא ממואב ומלך
 האמרי לקחת כמואב ולא הצילו כמיש אלהו וכן היה בפי
 המושלים או לך מואב אבדת עם כמיש ואם כן היא שהארץ
 היתה לך וכמוש תיה אלהך : את אשר יורישך כמיש אלהך
 אותו תירש כי הוא לא היה יכול להציל הארץ מיד מלך
 האמרי ות' אלהינו תוריש מלך האמרי מפניו וירשנו את
 הארץ ההיא : תוריש : ענין יורישן כהרעובו הדריך וכן כל
 אשר הוא דבק עם מפני הוא לטון גירוש ונולתו הוא לטון
 ירושה : (כה) הטוב טוב אתה , חוקק מלרע בתו"ז וכקצת ספרים מדויקים טלע"י חוקק בארץ : תרוב רב : ענין מריבה
 אם נלחם נלחם עם , הראשון מקור בחולס כישל נשאל נשאל דוד וחשני נפגע עבר שהוא פתח ותנה אמר בירושה ויקם בלך
 וילחם בישראל אל כמי שפי' שם כי המלחמה היתה ששלח בלגם לקלל אתה ונה הוא בל : נלחם עם ישראל כמיש ארצה
 וגם מלכי מואב אחרי כן לא נלחמו בישראל בזה הפסוק בזה שהארץ ביר ישראל : (כו) ג' מאות שנה , ג'
 מאות שנה ישבו בארץ הארץ עד היום פיוס שנכבשה ונדונו לא נלחמתם עליהם עד היום ולא הצלתם אותה ושליש מאות
 רלכ"ג

מדברות היו זה לפני הירדן : (כו) על ידי ארנון , אלל
 ארנון , שהו ממואב וירשו שלא היה להם לעבור ליהודה
 שהרי מסומין כבשום שלקחם ממלך מואב : ש"ש מואב
 שנה , ומכבשו את הארץ בניו יהושע עד יפתח . ומלחן
 ים ללמוד שנות השופטים הזכורים על הנה אם בני השעבוד
 של כל עובדי כוכבים נמנים בחוק ימי השופט אם לאו שנינו
 בסדר טולם יהושע פרנס את ישראל עשרים ושתים שנה

במחנה ש

מציורת דין

(כג) הטוב טוב אתה , כפמיס מוויקסיס , כי וגם כניס ספרי הפסוק
 מלכ ודוק פמיסו בתנ פולס סוף ספ"ו , ומלכ ספמיס מוויקסיס
 מלשלו סוף סוף ומלכו דף תיסי בתנ ספמיס סוף סוף מלשלו ומלכ
 ספמיס מוויקסיס מלשלו סוף סוף , ומספרים דלול בשעת אהב הל"ף
 משני אהב בשעת מלשלו סוף כי ספמיס סוף , וסיס ונהס ספמיס סוף סוף
 מלשלו סוף סוף וסיס סוף סוף ספמיס סוף סוף מלשלו סוף סוף סוף סוף
 סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף
 סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף
 סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף

ולכל מפיס זה הסודישו כי הוא האובל על ישראל כדי שיסמר מלך בני
 ממון מלכותם עם ישראל : (כד) ומחר לו על כל הלשון הלא היה אשר
 יורישן כמוהו הלהך אושו חזיק כי לא יכול כמום אליהם להילם
 מוד סימון כלומר או לך מואב אבדה עם כמום וגו' : (כה) ומלך
 על טריינו טוב מצלגן בן נסור מלך סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף
 ולא נלחם עם עם היום יוכיסו ביומו בהשבתו ובכניסתו ובכניסתו
 ובכניסתו ובכל הפנים אשר על ידי ארנון והנה מאה זך עד שלט
 אלו בני אהב (ההיס' ע' ז') ספמיס ומלשלו אהב [ט] ספמיס כמלול דף רש"י ולא ענו כמיסו זו הלחון סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף סוף

מציורת ציון

מציורת דין

מלשון יוכוסה : (כג) תוריש : ענין נכתיבין : תירשנו , מלשון יוכוסה :
 (כד) כמיש : ענין שם ה' תוריש : ענין יוכוסה : (כה) הרוב
 רב : מלי מריבה : (כו) ובכנותיה , הכפמים ספמיסו סוף : על ידי

אשר כבש הוא מלא ממואב ועמון : (קג) מפני עמו ישראל ,
 ולמה כל על עמואב לך ויש ואתה תרשנו עתים :
 (כד) אשר יורישך כמיש , בדקך לגג האר : (כה) תרוב רב , וכי
 עשה הוא מריבה עם ישראל כפיסו התמוה היה עם כי ים עם גם
 עמל מואב : (כו) בשבת ישראל , ר"ל ביום שבת יוספקן בהכניסו

פִּירוּשׁ ע"מ
יִשְׂרָאֵל גָּאֵם דְּרַךְ גָּאֵם פּוֹן יִשְׂרָאֵל הָטָּ פִר מַרְדִּיךָ דְעַם
אֲמֹרֵי פּוֹן פִּר צִיּוֹן פְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִירְשָׁנוּ אוֹנֵי דְרִי
וּיִירְשָׁלָּם דָּם לֵאמֹר בְּרִישָׁנּוּ : (כד) הָלָא פִר וְיֹאֵר אֶת־אֲשֶׁר
יִירְשָׁךָ כְּמִישׁ אֱלֹהֵיךָ דָּם יִיגַם כְּמוֹשׁ דְּרִישׁן אֶפְ גַּאמְנוּעַמַּ
דִּיךָ סַאָגֵן דְרִישָׁנּוּ דָם וְאַלְקָמוּ דְרִישָׁנּוּ וְיָת קַל וְיָת אוֹנֵי
דִּיךָ אֶלְקִין וְיָם אֲיִינוּן גָּאֵם הָטָּ פִר יִירְשָׁנּוּ פִר אוֹנֵי אֵיתְהּ
נִירְשׁ דָּם וְיַעֲלֵן לִיִד דְרִישָׁנּוּ : (כו) וְנִקְחָה אוֹנֵי הֵי יָגַם סָפְמִי

מציורת דין
 אשר כבש הוא מלא ממואב ועמון : (קג) מפני עמו ישראל ,
 ולמה כל על עמואב לך ויש ואתה תרשנו עתים :
 (כד) אשר יורישך כמיש , בדקך לגג האר : (כה) תרוב רב , וכי
 עשה הוא מריבה עם ישראל כפיסו התמוה היה עם כי ים עם גם
 עמל מואב : (כו) בשבת ישראל , ר"ל ביום שבת יוספקן בהכניסו

וּמְדוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בְּעַת הַהִיא :
 כִּי וְאַנְכִי לֹא־חָמַאתִי לָךְ וְאַתָּה עִשֵׂה
 אֵתִי רָעָה לְהַלְתֶּם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה
 הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי
 עַמּוֹן : כִּי וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־
 דְּבָרַי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו : כִּסּוּ וְתַהִי
 עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד
 וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפָּה גִלְעָד
 וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן : לִוְיָדָר
 יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַתְוֹן תַּתֵּן
 אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי : יֵא וְהִיא הַיּוֹצֵא
 אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתֵי בֵיתִי לְקַרְאֹתִי

מֵאָה שָׁנִים וְכֹא דִין לֹא
 שׁוֹבְתֵינוּ בְּעֵדְנָא הֵהִיא :
 כִּי וְאַנָּה לֹא חָמַית לָךְ
 וְאַתָּה עֲבִיד עִמִּי בִישָׂא
 לְאַתְחָא קַרְבָּא בִי דִיןִי
 בְּעֵבֶר דִּיקָא יוֹמָא דִין בֵּין
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי
 עַמּוֹן : כִּי וְלֹא קָבִיל
 מֶלְכָא דְּבְנֵי עַמּוֹן
 לְפִתְחֵנְמִי יִפְתָּח דְּשִׁלַּח
 לְרוּחֵיהּ : כִּסּוּ וְשָׂרְתָה עַל
 יִפְתָּח רוּחַ נְבִירָא מִן
 קַדְמֵי וַיַּעֲבֹר ית גִּלְעָד
 וְיַת מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר ית
 מִצְפָּא דְּגִלְעָד
 וּמִמִּצְפָּא דְּגִלְעָד עָבַר
 בְּנֵי עַמּוֹן : לִוְקָנִים יִפְתָּח
 קָנִים קַדְמֵי וַיֹּאמֶר אִם
 מִמְּסַר תִּמְסַר ית בְּנֵי
 עַמּוֹן בְּיָדִי : לֹא וְהִיא
 דִּיפְתָּח מִפְּקַד בֵּר מְדִישֵׁי
 בֵיתִי

ת"א ויהי היום . . . עמון ד . . .

את

רש"י

ואין לי מקרא ממי ללמוד עתמילא ארבעים שנה ושני
 שעבוד של כושר רשעמים כללם אחריו יהוד שמונים שנה
 י"ח שני' שעבוד של עגלון בתוכם הרי קמ"ח שנה דבורה מ'
 שנה ושני שעבוד ויבין בתוכם הרי קפ"ח אחריו שבע שנים של
 שעבוד מדין וארבעים של גדעון ושלו של אחימלך הרי רל"ח
 שנים אחריו כ"ג של חלפני וכ"ג של יאיר אלא שעלתה שנה
 אחת לשניה וי"ח של בני עמון עד שלא בא יפתח הרי
 רל"ב

(5) וספר שכבר נדר יפתח נדר לה' שלא יתן בידו את בני עמון יהיה
 לה' אשר לא מניחו בשבוע בשלום מכני עמון וישלנו עולה אם היה
 כחיו לזה : (6) והנה הוולא מלתי' כיוו יהיה בהכרח בעל החיים
 ואם היה משין האדם יהיה לה' ויהיה מיוחד לעבודת הש"י נבד
 ואם יהיה זכר לא ילעק שיהיה פרום מן הכהנים כי כבר יהיה מיוחד
 לעבודת הש"י בזולת זה האופן כמו בשלמה בכהנים ועליוס ועלמנו

רד"ק

שנה בחשבון זה כמו שבפרוש במדר גילם יהושע פרנס את
 ישראל כ"ח שנה עתמילא בן קנו ארבעים שנה אחר שמונים
 שנה דבורה וברק ארבעים שנה גדעון ארבעים שנה אבימלך ג'
 שנה חולע בן פואה כ"ג שנה יאיר כ"ב שנה הרי קפ"ח שנה ושני
 השעבוד בכלל וי"ח שנה ששעבודו בני עמון בישראל עד שלא קם
 יפתח הרי ג' מאות שנה עם שש שנים של יפתח : (כט) והיה
 על יפתח רווח ה' ושרת על יפתח רווח נבחרתא מן קדם ה' : עבר

מאות שנה שלא קם אחד מכם להלחם עם ישראל על זה ולא היה
 דין להם על האלף הוחת מזלע לא הלילו אותם מידם בכל זה הזמן
 ההוא : (כח) והנה לא נהגו מלך בני עמון אל דבדי יפתח והלה על
 כל פנים להלחם בשבאל או נחמדסה ביהתח רוח נבוכה מלח ה'
 ועבר על בני עמון בזמן סבו נאפסיו וכלם עם והכס אותם ממה
 גדולה אשר כנו : שזכר בזמן שכבר נכסו בני עמון מפני בני ישראל :

מצודת דוד

שנים הדורות : ונדוע לא הצלתם . מדי ובראל : בעת ההיא .
 במלך האנן היה : (כו) לא חסאתי לך . לקחה ריב עמדי להחנקם
 כי כי לא נשיתי לך עמומה רע : ישפוט ה' השופט . ר"ל ה' כהוא

פירוש ע"מ

ובדוע לא הצלתם און ווארום הַמ איר גיט מציר גווען
 אייערִי שְׁמַעַם פון וַיֵּי אִין דער דאָוִיעֶר צײַם :
 (כו) וְאַנְכִי לֹא חָמַאתִי לָךְ אִין אִיךָ הָאֵב גִּיט גִּוִּירִיט צו
 דיר וְאַתָּה מִשָּׂא אֵתִי רָעָה אִין דו מִיִּקְטַם מִיט מִיר בִּיּוּן צו
 מִלְחָמָה הַאֲלָקִים מִיט מִיר וְשָׂפּוֹט הִי הַשּׁוֹפֵט הַיּוֹם וְאֵל
 גָּמַר דֵּר שׁוֹפֵט מִשְׁפָּטִים הִיגִיט צוּוִישֵׁן דו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אִין צוּוִישֵׁן דִּי בְּנֵי עַמּוֹן : (כח) וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן
 אֶת־דְּבַר מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן הַמ גִּיט צו גְּהַעֲרַם צו דִּיא
 הַיֵּיד פון יִפְתָּח וּסְ עַד הַמ גְּשִׁיקָם צו אִים : (כט) וְהִיא
 עַל־יִפְתָּח רוּחַ הִי עַם אִין גּוֹעֵן אוֹף יִפְתָּח אִין רוּחַ

שופט כל האלפין ישפוט סיום בין וכי' וסרס המקרא : (כט) רוח
 ה' . רוח נבוכה מה' ומומן כל : עבר בני עמון . להלחם
 בהם בחלמס :

גְּבוּרָה פון גָּמַר וַיַּעֲבֹר אֵת גִּלְעָד אִין עַד אִין אִיךָ
 גְּפָאָרן רוּרָף רַעַם לְאָנָד גִּלְעָד אִין רוּרָף רַעַם לְאָנָד
 פון שְׂבַט מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֵת מִצְפָּה גִלְעָד אִין אִין אִיךָ
 גְּפָאָרן רוּרָף מִצְפָּה וּסְ אִין גִּלְעָד וּמִצְפָּה גִלְעָד אִין
 פון מִצְפָּה גִלְעָד אִין עַד אִין אִיךָ גְּפָאָרן צו דִּיא בְּנֵי
 עַמּוֹן : (דד) וַיֵּידָר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה אִין יִפְתָּח אִין אִין
 נֶדֶר גָּמָאן צו גָּמַר וַיֹּאמֶר אִין הַמ גָּמָאן אִין אִין אִין
 אִין דו וַיַּעֲטֵם גּוֹיִים עָנָם דִּיא בְּנֵי עַמּוֹן אִין מִיּוּן
 הָאָנָם : (לא) וְהִיא אִין וַיַּעֲטֵם וַיֵּוֹן הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא
 דֵּר אוֹס גִּיעֵרֶךְ וּסְ וַיַּעֲטֵם אָרוֹס גִּיּוּן פון דִּי מִיּוּן פון
 מִיּוּן

וְיִשְׁלַח אֹתָהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים
 וְתִלְךָ הִיא וְרַעוּתֶיהָ וַתִּבְכְּ עַל־בְּתוּלֶיהָ
 עַל־הַהָרִים : וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָיִם חֲדָשִׁים
 וַתֵּשֶׁב אֶל־אָבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נֶדְרוֹ
 אֲשֶׁר נָדָר וְהִיא לֹא־יָדָעָה אִישׁ וְתִהְיֶה

פְּהָנְמָא הָדִין שְׁבֹק מִנֵּי
 הָרִין יְרַחֵן וְאִהְיָ
 וְאִהְיָנִיד עַל מַרְכָּא
 וְאִבְכָּה עַל בְּתוּלֵי אָמָא
 וְחֻבְרֵתִי : לֹא וְאַמַּר אִיִּלִּי
 וַיִּשְׁלַח יְתָהּ הָרִין יְרַחֵן
 וְנֹאצָּתָה הִיא וְחֻבְרָתָהּ
 וּבְכָתָה עַל בְּתוּלָהָהָ עַל
 מַרְכָּא : לֹא וְהָיָה מְסֹפָה
 הָרִין יְרַחֵן וְתַבְּתָה לֶחֶת
 אֲכֹרְיָה עַבְדָּהּ יְתָה
 נָדְרָיָהּ דִּי נֶדְרָהּ וְהִיא לֹא
 יָדְעָתָה גִבְרִיהָ לְגִבְרֵיָהּ
 בִּישְׂרָאֵל : תּוּסַפְתָּ בְרִידָה
 דְּלֹא לְאִתְקָא גִבְרִיהָ

קח ורעותי קרי
 בְּרִיהָ יְתָהּ בְּרִיהָ לְגִבְרָתָהּ כְּמֵא עַבְדָּהּ וּפְתַח גְּלַעְיָתָהּ וְלֹא שְׂאִיל לְפִינְהִם כְּהֵנָּה וְאִילוּ שְׂאִיל לְפִינְהִם

רש"י

לֹא בְּנָה אוּ בְּתוּלָתָהּ אִם זֹאת : (ב) וַיְרַדְהִי , י"מ מַעֲנָן אֵרֶד בְּשַׁמַּי
 וַיְרַד וַיֵּוֹד עֲבֵינָן אַחַד רֹחֵבִים כִּמְחֻזָּה וְהַכּוּחַ לְפָרֵשׁ כְּמַשְׁמֵנוּ כִּי
 הַמְצִיחָה שֵׁשׁ יָדָהּ בֵּית יִפְרַח ה' נְכוּחָה עַל הַהָרִים אוּ אַמָּר
 וַיְרַדְהִי כַּנֶּגֶד הַעֲבִיק אֲשֶׁר בֵּין הַמְצִיחָה וְהַהָרִים וְכֵן וַיַּעֲלוּ אוֹתָם
 עִמָּךְ עֲכֹר וַיֵּרֶד הַחֲלֶל כִּמּוֹ שְׂפָרְשָׁנֻן וּ"ת אֶתְנַגִּיד עַל מִרְוֵא
 וּבְדַרְשׁ יְרַדְהִי עַל הַהָרִים אֲלַךְ לַפְּנֵי כְּהַדְרִין אוּלַי יִבְנֵא אוֹתָהּ
 לְנַדְרָדִּי : (ג) וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת נֶדְרֵיהָ וְהִיא לֹא יָדְעָתָה לְהִיבִת
 וְהַכְּוִיסָה שֶׁם הַזְּהִיבָה שֶׁם פְּרוּשָׁה כְּבָבִי אַרְמוֹ וְכַדְרִי יַעֲלוּ הַזְּהִיבָה
 חָק בִּישְׂרָאֵל כִּי כַּשָּׁנָה לְשָׁנָה הָיוּ תּוֹלְכֹת אֵלֶיהָ בֵּת יִשְׂרָאֵל :

(ד) וַיֵּרַדְהִי עַל הַהָרִים . לְכָן יִלָּךְ הוּא וְהִגְמִתּוּ
 עַל נְגוּתֵיהָ וְכִרְמוֹתֵיהָ כֻּלּוֹ וַיִּלֵּל יוֹרֵד כְּבָכִי הַמִּתְעַלֵּס
 כְּבָכִי עַד שְׁנֹפֶה מִתְּכַפֵּי , וְכַמְדַּרְשׁ גֻּדַּל דֹּרוֹשׁ רֵבִי
 מַחֲנוּמָה עַל הַהָרִים לְפָנֵי כְּהַדְרִין שִׁמְחָה יִמְלָאוּ פִתַח
 לְנַדְרָדִּי : (ה) וַהֲבֵךְ עַד בְּתוּלָיָהּ . מְדַלָּה כְּתוּב עַל
 בְּתוּלֹתֵיהָ מִכְמַעַת בְּתוּלֵי מוֹשֶׁה : (ו) וְהָיָה חָק . גִּבְרֵיָהּ שֶׁלֹּא
 יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹד כִּן כְּאַלּוֹהֵיךְ אֲלֵל פְּנִימָה מִוֹ הוּא בָּל אֲלֵלוּ הִיא
 מֵחַיָּר לוֹ נִדְרוֹ עֲמַדוֹ וְכַדְרָתוֹ וּמֵחֵדָה סְבִיבֵיהָ כְּהַדָּה וַיַּפְרַע מֵהֶם
 פְּנִימָה וְכַתְּלֵיהָ כְּשִׁיבָה טַגְלָמָר כְּדַבְּרֵי הַיּוֹמִים לְפָנֵים

מנחת שי

ה' עמו למדנו שכסופו אינו עמו ופתח הוכה כשחין ויטול
 מנחת שי (ג) והענין . ועושי קרי

מצודת דוד

כָּכָה מְעַזְבֵּה סִבְיָתָה אֲכָכּ כְּפִינֵי וְלֵילֵי וַיְרַדְהִי עַל הַהָרִים וּלְפֵי
 שְׁהִנְדִּי הֵלֶּה לְהַסְרִיפָה מִנֵּי אָדָם וְכַתְּמוֹד כְּעַצְמוֹת ה' וְהִכְלַח טַעַם
 לֹה לֹה טַעַם סוּדוֹ מִן מַדְרִישׁ הַלֵּךְ לְנַסְכֵּה לְכַסְבֵּעַ פִּינָה טָד
 וְחִנּוּס לִרְי כְּכִיסֵי מוֹטֵלָה לְהֵפֵךְ הַלְלֵךְ : אֲנֹכִי וְרַעוּתִי . אֲלֶיךָ לְאֵלֵי וְרַעוּתֵי עַמִּי : (ג) וְיִשְׁלַח אֹתָהּ . נִתֵּן לָהּ רְשׁוּת לִנְכַס לְנֶפֶשׁ :
 (ד) וַיַּעַשׂ לָהּ וּנְוִי . סִבְרִישׁ מְנֵי אָדָם לְכַדָּה כְּדֹרְהָ עֹבֵקְתָהּ ה' וְכִזְלֵי אִמְרָה סִבְרִי לְהִכְרִיב מוֹטֵלָה מֵחַל כַּיּוֹלֵל וְכוּ'
 וְכֵן טַעַם נִדְרוֹ : וְהִיא לֹא יָדְעָתָה אִישׁ . כ"ל כֵּלֶשׁ נָדַךְ כָּן טַעַם וְהִסְתֵּה סְרוּשָׁה מֵאֵשׁ : וְהָיָה חָק בִּישְׂרָאֵל . הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִקְלָל

פירוש ע"מ

דָּאֵינוּי נָהֵךְ תַּרְפַּח מַכְּנֵי לָאוֹ אִפּ פּוֹן מִיר צִוּוּי חֲדָשִׁים
 וְאִלְכָת וַיְרַדְהִי עַל הַהָרִים אֹנֵן אִיָּהּ וְעֵל גִּיּוֹן אֹנֵן וְעֵל
 קְלָאָנִין אֹרְף דִּיא קְעֵרָג אֹנֵן וְעֵל נוּרְיָן אֹרְף מִיַּיָּנִי
 בְּתוּלָיָהּ אֲנֹכִי וְרַעוּתִי אִיָּהּ אֹנֵן מִיַּיָּנִי גְּעֵלִיקָמִים אֹדְרִי
 עַל הַהָרִים מִיַּיָּנִי מַעֲדֵי עַל הַלְּמַרְדִּי חֲכַמִּים כְּאַמֵּר וְעֵלָן
 זִי דִיר קֶאָנִין כְּמִיַּר וּיַיָּן דִּירָן : (ז) וַיִּמַּר לְכִי מֵיָּתָךְ
 יִפְתַּח גְּזָאָמֶךְ צוֹא אִיר גִּי אֹנֵן עַד הָאֵם זִיא אֲנֹוּעַק
 גְּשִׁיקָמֶךְ אֹרְף צִוּוּי חֲדָשִׁים וְהִלְךְ הִיא וְרַעוּתִי אִיָּהּ זִיא
 גְּזֵאָנִין מֵיַּם אִירִי גְּעֵלִיקָמִים וַתִּבְכְּ עַל בְּתוּלָיָהּ אֹנֵן מֵי
 גְּנִיָּיָמֶךְ אֹרְף אִירִי בְּתוּלָיָהּ אֹרְף דִּי בְּעֵרָג : (ח) וַיְהִי
 מִקֵּץ שְׁנָיִם חֲדָשִׁים אֹנֵן עַם אִיָּהּ גְּוָעַן סוּף צִוּוּי חֲדָשִׁים
 וַתֵּשֶׁב אֶל אָבִיהָ מֵי זִי זִיא אֹנֵן גְּקַעַרְמֶךְ צוֹ אִיר פֶּאָמֵר
 יַעֲשֶׂה לָהּ אֹנֵן עַד הָמָּה גְּזָאָמֶךְ צוֹ אִירִי זִיַּיָּן גִּבְרֵיָהּ עַד הָמָּה
 אִיָּהּ נָדָר גְּזָאָן וְהִיא לֹא יָדְעָתָה אִישׁ אֹנֵן זִיא הָאֵם גִּימֵי
 גְּוִיָּמֶךְ מִיָּן כְּמֵאן פְּלוּכָר זִיא הָמָּה נָהֵךְ מִיָּן כְּמֵאן גִּימֵי

(ט) טקן . מסוף . ידעה . הוא כתיי לכיכיה אצלה וכן ידעמס
 מצודת ציון
 מְשִׁלֵּי חֲכַמִּים
 שְׂפָאָם מַעֲנָשׁ הָם אִים אִין גִּבְרָאָם . דְּעִינְוִיָּל הָאֵם דֵּר אֲרַעִם
 כְּמֵאן גִּזְעֻן וַיִּיא אִיָּיָנֵךְ וַיְצָם אִין מַרְכָּבַי בִּי דָעֵם מַעֲנֵסְרֵי וַיַּעֲרִ
 פִּרְיִי אֹנֵן מִן הָם אִים גִּבְרָעֵנְגֵת גּוֹסַע עָסִין אֹנֵן אֲפֵלֵאֵל בִּיר אֹנֵן
 עַד אִין אֲרַבְרַעֲנַנְגֵן אִין מַרְכָּבַי וַיִּי בִי זִיךְ אִין שְׂמֹוֹב . הָם דֵּר
 אֲרַעִם מֵאן גִּבְרָעֵנְגֵת אֹרְף דָעֵם מַעֲנָשׁ פִּאָר וְרֹאם וַיְצָם עַד אִין
 מַרְכָּבַי אוּיִו בִּי זִיךְ אִין שְׂמֹוֹב הָם דֵּר שְׂפָאָם מַעֲנָשׁ גִּבְרָאָם
 דֵּר מַעֲנָשׁ אִין שׁוֹלְדֵינִי גְּעַלְמֶךְ צוֹ מַעֲנָשׁ וְרֹאם עַד הָם כְּמֵאן זִיא
 גִּבְרָאָרְגֵם אֹנֵן עַד אֲרַעֲלֵם גִּימֵי וְיַיָּל עַד זֹאָמֶךְ עַד הָאֵם גִּימֵי צוֹ
 בְּצָאָרְיָן . הָם מַעֲן אִים אֲרַיָּן גִּבְרָעֵנְגֵת אִין מַרְכָּבַי בִּי מַעֲן נְוַעִם
 גְּעוּוִים וְוַיִּסְעֵן אוּ עַד הָאֵם מַסְקִין גִּימֵי צוֹ בְּצָאָרְיָן וְנַעֲם מַעֲן אִים
 פִּרְיָא לֵאזִין . אֹנֵן דֵּר בְּעֵלֵי חֻבּוֹת כְּמֵאן בְּצָאָרְיָן אִין מַעֲנָשׁ .
 וַיִּי דֵּר אֲרַעִם מֵאן הָם גִּבְרָעֵרְמֶם אוּ מַעֲן בְּאָרְגֵם אֹנֵן מַעֲן בְּצָאָרְיָם
 גִּימֵי מַעֲנָשׁ מִיָּן שִׁכְרָאָף . מַעֲן וַיְצָם נָהֵךְ אוּלַי לֵאנֵן כְּמֵאן מַעֲן וְוַיִּסְעֵן
 נָהֵךְ דָעֵם אֲמַת אוּ עַד הָאֵם מַסְקִין גִּימֵי צוֹ בְּצָאָרְיָן . נֶאֱכָרְעֵם
 מֵאָמֶם מַעֲן אִים פִּרְיָא . וַיַּעֲלֵ אִיךְ אֹרְף פִּרְזַבִּין אוּיִו מַסְקִין אִיךְ
 הָאֵב דָּאָךְ גְּעוּוִים גִּימֵי צוֹ בְּצָאָרְיָן . וְנַעֲם מַעֲן מִיָּךְ בַּאֲדִי פִּרְיָא
 מַסְקִין . אִיָּהּ עַד אֲרַיָּן גִּבְרָעֵנְגֵת אִין אֲרַעֲסְקַאֲרַאֲצֵי אֹנֵן הָאֵם
 גְּעוּוִיסְעֵן מַעֲן וְאֵל אִים גְּעִינֵי זִמְלִי גּוֹסַע פִּישׁ גִּימֵי גְּזָאָרְיָן אֹנֵן
 אֲנִיָּזוּ וּוְיִין . וְנַעֲלֵ הָאֵם גִּבְרָעֵנְגֵת גִּבְרָעֵנְגֵת אֹנֵן עַד הָם גְּעוּוִיסְעֵן
 גִּבְרָעֵנְגֵת עַד אִין אֲסַחֲרָה עַד וְרֹאֲמֶךְ אֹרְף זִיַּיָּן מַסְרָחַה וְוַיִּסְעֵן דָּאָךְ צוֹ
 הָאֵם גּוֹסַע גִּבְרָעֵנְגֵת אֲנִיָּזוּ גִּבְרָעֵנְגֵת . עֵרְדֵי אֲכָס פִּיאָן אִין דָעֵר בְּעֵל

חבית

חַק בְּיִשְׂרָאֵל: מִיָּמִים וַיְמִימָה תִלְכְּנָה
בְּנֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת-יִפְתָּח
הַגִּלְעָדִי אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה:
יב"ו וַיִּצְעַק אִישׁ אֶפְרָיִם וַיַּעֲבֹר צְפוֹנָה
וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח מַדּוּעַ עָבַרְתָּ וְלֹהֵתָם
בְּבָנֵי-עַמּוּן וְלָנוּ לֹא קָרָאתָ לְלֵבְתָּ עִמָּךְ:

פִּתְחָה הָיָה פְּרוּק יָתֵחַ
 בְּרַמְיָן: מִמְּוֵן לְוָפֶן
 אֵלֶיךָ בְּנֹת יִשְׂרָאֵל
 לְאֵלֶיךָ לְבַת יִפְתָּח
 גִּלְעָדָה אַרְבַּעַת יָמִים
 בַּשָּׁנָה: וַיֹּאמְרֵם אֲנִשׁ
 אֶפְרָיִם וַיַּעֲבֹר לְצְפוֹנָה
 וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח מַדּוּעַ
 עָבַרְתָּ לְאֵלֶיךָ קָרָאתָ
 בְּבָנֵי עַמּוּן וְלָנוּ לֹא
 קָרָאתָ לְמִינֵה עִמָּךְ
 בִּרְיָךְ

רד"ק

(מ) להנות לה. כלומר לקנות ולקבוע על בתוליה עמה כהרגומה לאלהות הרגום ויקנותו המלך ואלא כלכא או פירש להנות להשתיה ולנחמה ארבעה ימים כי כל השנה הית' מהתבודדה כמו האנשים הפרושים המגורים בבתיים וחקק היה עשה כל ימי חייה וזה שאמר והיה חק לשון נקבה ר"ל הילכה בנות ישראל והיה לחק בכל שנה ו"ת היות לגומה בישראל בדיל דלא לאסאך נכר בת בריהויה ברתיה וגו' ומצאנו בה בחלוקת רז"ל אמרו וכי נדר היה רבי יוחנן ור' שבכין פ"ו לקיש רבי חייבדתנין אמר על בוכה פסאחיהל בעלת מום הרי אלו עולה לא היה שם פתח שיתר לו נדרו לומר שאמר לו כי ברמים ה' פסור אמר פתח הוא עורך לו ויא אצלו ויפתח אמר רש"י קצתו ישראל ואיך אצלו בין דין אבדה הנערה נעשה פתח בגשילת איברים מה שנאמר ויקבר בעתו ויש פתח נסתלקה ממנו רות הקדוש שאמר פתח בין אלוהי הבהן נגיד היה עליהם הוא עליהם אין פתח כאן אלא היה עליהם לפנים ה' עמו ועכשיו לא היה עמו. ראינו מדבריהם כי מה שעשה יפתח בסעודה עשה היתה הוא סבור שגדורו היה נדר כמו שאמר ואנכי מצויה פ"א ה' ולא אוכל לשונו ובהו גם כן צדקה בדברו כי חשבה גם כן שגדורו היה נדר כמו שאמרה פתח את פיה אלהי רלכ"ג

רש"י
 אכרים שנאמר ויקבר בעתו גלגל. ויש עוד לפתור והיה חוק צדקה לא מהיגר נמקרה ללחמיהו: (מ) מימים ימימה תלכנה וגו'. הדבר הזה קצתו עליהם לחוק: להנות. לקון:

יב (א) ויעבור צפונה. ויעבור את הירדן והלכו לצפון רבי יוחנן אמר דמים היה חיוב ריש לקיש אמר אפי' דמים לא היה חייבדתנין אמר על בוכה פסאחיהל בעלת מום הרי אלו עולה לא היה שם פתח שיתר לו נדרו לומר שאמר לו כי ברמים ה' פסור אמר פתח הוא עורך לו ויא אצלו ויפתח אמר רש"י קצתו ישראל ואיך אצלו בין דין אבדה הנערה נעשה פתח בגשילת איברים מה שנאמר ויקבר בעתו ויש פתח נסתלקה ממנו רות הקדוש שאמר פתח בין אלוהי הבהן נגיד היה עליהם הוא עליהם אין פתח כאן אלא היה עליהם לפנים ה' עמו ועכשיו לא היה עמו. ראינו מדבריהם כי מה שעשה יפתח בסעודה עשה היתה הוא סבור שגדורו היה נדר כמו שאמר ואנכי מצויה פ"א ה' ולא אוכל לשונו ובהו גם כן צדקה בדברו כי חשבה גם כן שגדורו היה נדר כמו שאמרה פתח את פיה אלהי רלכ"ג

חכר על הטובה אשר עשה להם כשם כשם צפון והוא עם הירדנים וכהן לא נכתב יפתח לפיכך חלוקת שפירס יתעבד לו חו"ל לא היה יכול על זה והוא זה פתח על כפלו המפרס מ"ב הקף: מצודה דוד

סלחמיו: (מ) מימים ימימה. כלל כשם ומה כל ימי חייה: להנות. לדבר על לבך להפסו ולשמה: ארבעת ימים בשנה. ככל שנה נמכרו אלהה לבעתה מימי יב"ו (ה) איש אפריים קרל כל הכסף בלשון חמד: צפונה. כל מקום יפתח: נשקה אל"ף. ק"ל פרוש ט"ז

גְּדָאָה וְהָיָה חֹק בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי עִם אִיזוּ גְּוֹאֲרֵן אִיזוּ גִזְעֵי צְוּוּיֵשׁ דִּי יִשְׂרָאֵל: (מ) מִיָּמִים יִפְתָּח דִּם פּוּן יָאָר צוּ יָאָר זְאֵלֶן גִּיזִין דִּי טַעְבְּמָר פּוּן דִּי יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת צוּ קְרָאֲגִין אוּף דְעֵר טַאָכְמָר פּוּן יִפְתָּח וּוּם פּוּן גִּלְעָד אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה פִּיר טַעֲנָן אִיזוּ יָאָר אוּדְעֵר וְהָיָה חֹק בְּיִשְׂרָאֵל עִם אִיזוּ גְּוֹאֲרֵן אִיזוּ גִזְעֵי צְוּוּיֵשׁ דִּי יִשְׂרָאֵל עִם זְאֵר שׁוֹן קְיָיֵר גִּיט טָאָן אִיזוּ גִיזְעֵי יִפְתָּח אֲנִי פְּתָחֵם הַאָּבְרָן וְיִהִי גְּמַלְטָן גְּרוּם וְעֵזְנֵן גִּיט גְּמַלְטָנֵן אִיזוּר צוּם אַנְדְּרֵן וְיִיא זְאֵלֶן דְעֵם נְדָר מְהִיר גִּיזִין דְרוּם אִיז דִּי טַאָכְמָר פּוּן יִפְתָּח אֲוּם גְּבֵרָאָכְט גְּוֹאֲרֵן דִּר דִּר וְעֵזְנֵן וְיִי בִירִיד גְּשְׂמָרָאָכְט גְּוֹאֲרֵן. פּוּן פְּתָחֵם הָטִיָּה דִּי נְבוּאָה אָפ גְּטָאָן אִיזוּ וְיִי אִין דְבְרֵי דְמִיָּים שְׂמִיִּים לְפָנִים הִי עֲבֵר פְּרִיעֵר אִיזוּ גָאָט גְּוֹעֵן מִיָּט אִיִּם. אִיז מְשָׁמַע אוּבְר צוּם סוּף אִיזוּ גָאָט גִּיט גְּוֹעֵן מִיָּט אִיִּם. אִיזוּ יִפְתָּח אִיזוּ גְּשְׂלָאָן גְּוֹאֲרֵן מִיָּט שְׁחִין אִין גִּיזְעֵי אַבְרָם וְעֵזְנֵן פּוּן אִיִּם אִיזוּ גִיזְעֵי וְיִיִּם אָפ גְּמַלְטָן:

יב (א) ויצעק איש אפרים אונ עם איז גווארן איין גזאמליט איש אפרים מאן פון שבת אפרים

סם צ"ה וטכז למה שהיינו צו מציור חלו בדברים: (ה) וספר לחך לו טכז כתיב שמוע עני אפרים שמוע לכפוך צו יפתח עניו: נהש על הכר לא קראם צוהא הנחמתי סהם מה שרמזו לכס לעמו

מצודה ציון
 אים (גמדלך ל): חוק. דכך קצוע: (מ) מימים ימימה. מסכה לשכס כשמוספתי וכו' עינים ימימה (שמוס ו'י): להנות. ענין שיחס ודבור כמו כס יתנו לזכרון סי' (לעל סי') יב"ו (ה) ויצעק. ענין חסיפה:

משלי הכמים
 רבית אריין גינאנגען צו דעם קעמפס אונ פרעגס אים וואו איז בייין פתורה. הם דר קעמפס אנגעהויבן זאגן הירוצים ביי דר בעל הבית הם פארשפאנגן אז גם איו פאלש. זאגס דער בעל הבית צו אים בצאורל מיר פאר דיא סטאנציע זאגס סאג אונ פאר זאגס סאג סמין. הם דר ארעם מין נענטקען זאלן וואס ער האם נעהאם איו דעם שטיבל אונ וויל אונעק גיין. זאגס דער בעל הבית צו אים דו וועסט גיט אונעק גיין ביי דוא וועסט פאר זאלן בצאורלין. זאגס דר ארעם מין איד שווער דיר בייא מיינ לעבין אז איד האב גיט איון זאפעקע צו בצאורלין. דר בעל הבית איו בייז גיוואונדן אונ הם דעם ארעם מין גוט גיילאנגען. אונ הם אים אונעק גיילאנגען איו סורכען. איו דר גועקען שטיינג צווא זאמען מיט אלע גנבים. מען הם אים עפעסער גיילאנגען איד. עסין ארעם מען אים גינעבין ברבים מיט וואסער. זאכאורל האם דער ארעם מין גינעבן דעם גינעבין פון דר סורכען פאר וואס פירם מען מיט מיר. ערער פון אלע בעללי חובות וואס זענען שוירדיג מווענדער. ווי זיין פרייא מען טלאגס וייא גיט מען גיט וייא גוט עסין. אונ וייא ויצען איון סורכען נאר ביי מען וועט וויסען אז גם איו אקט ער גיט צו בצאורלין. אונ איד שווער דיר ביי מיט מיר. איד דיר און איון קאמט צו בצאורלין. צו וואס האלס מען מיר איון סורכען. האם דער לעצטר גינאנגס צום ארעם מין. דו בינס צאור. דו מינסס מען שטרראפס דיר

ויעבור צפונה אונ זענן איבר גפארן דם ירדן אונ זענן גנאנגען צווא צפון גיט פון זענן ויית ירדן גיין לקעד ויאמרו ליפתח אונ האבן גנאנגס צווא יפתח ווארום ביכטו

ביתך נשרף עליך באש: ב ויאמר
 יפתה אליהם איש ריב הייתי אני ועמי
 ובני עמון מאד ואזעק אתכם ולא
 הושעתם אותי מידם: ג ואראה כי
 אינך מושיע ואישמה נפשי בכפי
 ואעברה אל בני עמון ויתנם יהוה
 בידי ולמה עליהם אלי היום הוה
 להלחם בי: ד ויקבץ יפתה את כל
 אנשי גלעד וילחם את אפרים ויכו
 אנשי גלעד את אפרים כי אמרו פליטי

בימה נוקד עלך בנידא:
 בואמר ופתח להון אנשי
 דין הויה אנא ועמי ובני
 עמון לחדא ובציה אנא
 מכון ולא פרקתון יהי
 מנדהון: ג ונחזות ארי
 ליתך פריק וקסרית
 גפשי בעל גב
 לאהקקלא ועברית לנה
 קני עמון וקסריתון
 בידי ולקמאסי קתון לותי
 יוקא דין לאנקה קרבא
 בי: ד וכבש ופתח נה
 קל אנשי גלעד ואניח
 קרבא עם דבית אפרים
 וקחו אנשי גלעד
 נה דבית אפרים
 ארי אמרו משיבוא

רד"ה

ואשימה קרי

רש"י

עשה לו כאשר יצא סופר: (ג) פליטי אפרים יתם, כלומר
 פליטי אפרים אתם שאתם מחולקים בתוך אפרים יתם כן מנשה
 ואין אתם חשבים לבלום ולפי שהיו אנשי אפרים מרפין אותם
 לכך היו אנשי גלעד מכים אותם כשתיו מוצאים אותם יתורים
 עברון בארצם ולדעת המתרגם אותם דבק עם גלעד לא עם
 אפרים וכת"י ארי אמרו משבויה דבית אפרים מה אתון חשיבון דבית גלעד בנו בית אפרים ובנו בית מנשה ובה שאמר פליטי
 אפרים ר"ל הפחותים שבאפרים היו מחרפין אותם כך ויוביה הפ"ה הוה נחיה כי יאמרו פליטי אפרים איבנית והעלמה הוה

עבר הירדן אל הגלעד: (ד) כי אמרו פליטי אפרים
 אהם גלעד. פחומים שבאפרים היו מבוזים את
 הגלעד ולומדים להם מה אתם גלעד חסוכים בתוך אפרים

מנחת שי

גדולה גלילון כס כ"א ובעל פסוקים צ"ל: (ג) ופסוק. כן הוא הפסוקים ימים
 מצודה ציון
 (ד) פליטי. ענין שוכ כמו שרד ופס"ה (יחזק' ח) ו"ל פחומים
 וכוונת פסוקים אלה שפירס:

ב (ג) ואזעק האם. כ"ל קמון כ"י כמו ואלקס פלד"י וכן כמו נמקח
 מצודת דוד

ר"ל כמו המתוק דבק מה כנסו הנה בקל
 ויהנם יעול כלשך ופתח כמו כן פכתי את נפשי ולאעבה זמנחמה עס כי היב מ"ה הדבר שחלול ידעו כי דמתי מצ"י ידעתי זמנחמה: ויהנם
 חז' בידי. ר"ל האלו ו"ל' ומכס בידי לשם א"ל' מלחמה זו היום כ"ל היינו מנולת הים כדון ממכס כל מה כי לא יכלמס עומד לילי קהמת
 לנו טוה הפסוק אחר שבטמיון רכש גלעד היינו חלונים גם לנו ככוב עם והיינו מנולתם חלל עתה על מה זה תחרטנו: (ד) כי
 אמרו וגו'. ר"ל מה שבגלעד הוה הכותוב בני אפרים כשקפ' הים על כי בני אפרים כוה חוסס ואמרו להם פליטי אפרים וכו' ר"ל

בפעמים רבות
 סיפור אליו ועמי מפלי מריבה עם בני עמון ומולו לטקחי אליהם להכניע
 לי ולא שמעתם אלי. (ויקרא כ"ה) הוה עוד יושב בלכך (כ"ג) ואראה.
 זמכש רחמי כי חיק מושיע לי ככום פסג והמלתי מה לי לזעוק טור: ואשימה נפשי בכפי. ר"ל כמו המתוק דבק מה כנסו הנה בקל
 פירוש ע"מ

ויייל רוא בצאהלם נישם. קטן ווייבם אז רוא האקם ניש צוא
 בצאהלקין. קטן שפסראפס דיק נאר אז דו ביום יא ארבים אונ דו
 האקם נעוואוקס אז דו האקם ניש צו בצאהלקין האקסי גידארפס
 קטן ברונים מיט וואקער פ"ר קום האקסו דיר גיהייסקן געבן פיש
 אונ פליטי אונ וויין. אבער דער אחר ער האם גיהייסקן וויא
 דיא באנדע וועלס מינשטיש האנדלקן. קטן וואקטן יאז ער וויקס
 אז עם וועם יוק פאקן אפליקטע צייט. אבער אנדער אונגליקן
 אונ ער וועם ארעם ויערין אונ קיים ניש האבין צו בצאהלקן
 אונ דיא סחרים וואס האבין אים גיבארעם נעלם אדער סחרה
 האבין אריין געוואוקס אז עם קען ויין דעם סחר וועם פרעשן
 א אופליק אונ וועם ניש קענען בצאהלקן. האבין וויא ווייער
 געלס געוויקערט. ויערין אונ אים עם אז נאר אבס ער האם
 ניש צו בצאהלקן ווערם ער פרייא. דאס ועלכדיג אזי בייא חרדה
 אונ מצות. הקב"ה קים געניקט דעם מענטש חרדה אונ מצות.

לא קראת אונ צו אונן האקסו נים גרופן צו גיין מיט
 דיר דרום ביתך גשורף עליך באש וועלן קיר דין שמוב
 פר ברענן אורף דיר אין פייער: (ב) ויאמר: פתח אליהם
 קט יפתח ונאמט צו זני איש ריב הייתי איין קרייב כאן
 בין איך גנוען איך אונ מיין פאלק מיט די בני עמון
 מאד וייער ואונק אתכם אונ איך האב גשררין צו אייך
 איר זאלם מיר העלפן ולא וגו' אונ איר קט מיר נים
 גהאלפן פון וייער ווענט: (ג) ויאראה אונ איך האב
 גזעקן פי איך מושיע אז די אפרים העלפסם מיר נים
 האב איך גימון מופש אין מיין האנט כדוקר איך
 האב מפקיר גנוען מיין נפש ואעברה אל בני עמון אונ בין
 איבר פאקין צו די בני עמון אונ נאט הם זיי געעבן

אין מיין האנט ולקח עליהם אלי אונ ווארום וענתם איר אורף גנאנגן צו מיר דעם היינטיגן טאג מלחמה
 האלמן מיט מיר: (ד) ויבדדו ופתח האמ ופתח איין גנאמילט אלי מאנען פון גלעד אונ האמ מלחמה
 גהאלמן מיט אפרים ויפי אנשי קנזי אונ דיא מאנן פון גלעד האבן גשלאנן דעם אפרים פי אמרו ווארום

דבית אפרים קה אתגן
 חשיבון דבית גלעד בני
 בית אפרים בנו בית
 מנשה: ה ואחרו דבית
 גלעד נת מגינה ירדנא
 על דבית אפרים והנה
 פד אמר חד כמלשון יצא
 דבית אפרים אעבר
 ואמרין ליה אנשי גלעד
 אפרתי את ואמר לא:
 ואמרין ליה אמר בען
 שובלהא ואמר סובלהא
 ולא מתקון למללא פן
 ואמרין ליה ונתקון ליה
 במגות רש"י

אפרים אתם גלעד בתוך אפרים בתוך
 מנשה: היילכד גלעד את מעברות
 הירדן לאפרים והיה כי יאמרו פליטי
 אפרים אעברה ויאמרו לו אנשי גלעד
 האפרתי אתה ויאמר לא: ויאמרו לו
 אמרנא שבלת ויאמר סבלת ולא יכון
 לדבר פן יאחזנו אותו וישחטוהו אלי

וכתב מנשה כן תרגום יונתן: (ה) וילכד גלעד את
 מעברות וגו'. היו שומרים במקום המעברות: (ו) אמר
 נא שבלת. שבלת הנער הזה לענור: ולא יכון לדבר
 נקרא אפרתו אשר משבט אפרים ונקרא אפרתי אשר שבטי לחם
 אפרת כמו ירוד בן איש אפרתי: (ו) שבלת. כמו שהיו מנפין אותם בזאת המלה כן היו מנפין אותם בכל מלה שיש בו שיין
 מנחה שי

לא היתה להם לבני גלעד כי אם האנשים היקום והפחותים
 שבאפרים והם נקראים פליטי אפרים והם אשר היו צריכים
 לעבור מפני המחטות שהיו רובים מיבד לרדן שיהיה שם מוציא
 לבני אפרים כמו שאמר עתידים לבאר בספר ששאל בספוק
 גיבוע אפרים והפחותים הם הירונים טוב וההרג הרוב הזה היה
 לענור ענות שהיו בשבט אפרים בספר: (ג) האפרתי אתה.
 אפרת כמו ירוד בן איש אפרתי: (ו) שבלת. כמו שהיו מנפין
 אותם בזאת המלה כן היו מנפין אותם בכל מלה שיש בו שיין
 מנחה שי

והפסוקים כפי פירושים וכן כלו קרי רש"י: כנ"ל (ה) ויאמר לו אנשי גלעד

מצורת ציון
 (ו) שבלת. כן קראה חוצה המים כמו וסבלת טפמתי (הפלים
 סב): יכון. ל"ל למון וזה מנצח הכנס או חתח נכון סדכ
 (דכס"ו): יכון. ל"ל כמו שפול רש"י והנמתוך כפולת ללמה דוכות
 כלבך אמרו חשבו היסוד: פליטי אפרים. בני אפרים הנשאלים מן המצד.
 היו לריבים לשלוח להם סוף המלתי: האפרתי אתה. הם מצני
 היו מבטחים לדעת אם סוף המלתי או לא ואמרו לו אמור חשבו
 שמומים בנקום הכ"ן טע"ן: ולא יכון. ולא היה יכול לכוון לדבר
 כהגון וכלאוי לו חשבו לאמרו וישחטוהו:
פירוש ע"מ
 דיא אנמריר פון אפרים בלומר דיא שקלים פון
 אפרים האבן גזאגט צו די לייט פון גלעד אהם גלעד
 איר לייט פון גלעד וואס זענט איר גאר גיאכט
 צווישן שקט אפרים אין צווישן שקט מנשה:
 (ה) גלעד גלעד און די לייט פון גלעד האבן בצוויינגן
 די איבר פאר פון ירדן ווס צו אפרים בלומר זייא
 האבן גהיט די ערטער ווס שקט אפרים האבן גמיינט
 דארטן ארום איבר פארן דעם ירדן: והיה כי יאברו
 אונג עם איז גווען אז די אנמריר פון אפרים האבן
 גזאגט אעכרה איר וועל איבר פארן האבן גזאגט צו
 אים די מאנג פון גלעד האפרתי אתה ביקטו פון שקט
 אפרים הט ער גזאגט גיין: (ו) ויאמרו לו האבין זייא
 גזאגט צו אים אכר נא שבלת זאג דם ווארט שבלת
 מיט איין שין ימיון בלומר שבלת הנטר הזה אעבר דעם
 שטרומ וואס וויל איר איבר פארן ויאבר סבלת דעם
 ער גזאגט סבלת מיט איין ספק ולא יכון לדבר פן אונ
 ער הט גיט גקאנט ריידן רעכט איין שין ימיון דער
 פון האבן די לייט פון גלעד דר קאנט דר ער איז
 פון

און האם אים גייען אצור הק"ה האם הקב"ה באלד געוואקס
 אז ריא חודש און מצות זענן געווען קרבם עם קצין זיין ער וועט
 קענין בלשון גענון יצר הק"ה אונ עם קצין זיין ער וועט גיט
 קענין בלשון גענון דעם יצר הק"ה. און אויב עם הם גיבאפן
 ער האם גיט געקענט בלשון גענון יצר הק"ה און הם געווען דעם
 אויב ער האם גאר גיט געווען צו דערקענין הקב"ה. וועט
 אים הקב"ה מוחל זיין. דאס איז גאר ביי די מצות וואס הקב"ה
 דאס אים געגען. וואס ער מוז זיין געקען. און מוז נדך פירדין
 זיין יצר הק"ה אבער דר פענשט אלזיין זאל אויף נדך געקן זייט
 חודש און מצות וועלכע הקב"ה פערלאנגט דאס גאר גיט פון
 אים. און זאל מיט זיין ווערדיגן. איז אים הקב"ה גיט מוחל.
 גאס האם געקאפן דאס ווארט וואס דר פענשט דעם ארום פון
 זיין מול זאל זיין היליג. אז ער זאגט יא אדער זיין מוז ער
 פקום זיין. אבער גאס האם גיט געקאפן אז ער מוז זאגען יא
 אדער זיין. אונג אז דער פענשט ווייסט אז ער האם אצור הק"ה
 וואס לאזט אים גיט פקום זיין די מצות וואס גאס האם געקאפן
 האפסו דרף באלד געוואקס אמו ווי דו וועסט פארן אנדר וועט
 דאך זיין אפצוהר דו זאסט דעם דר פקום זיין. וועט דאך דר
 יצר הק"ה זיין גיט לאזן ברוט זיין דעם דר. וועסט דאך האבן
 גיבאפן א אעבריה מיט זיין אייגענעם וועלכן. די אעבריה וועט דר
 גאס גיט מוחל זיין. דאס זעלבנעם איז גווען ביי פקח. ער הט
 גיבאפן אנדר דער וועסט וואס וועט ארום גיין פון זיין שטוב
 זענן אים וועט ער אים פקירב זיין פאר אקרבן. ווער האם ביי
 אים פערלאנגט ער זאל פארום דעם דר. און אז ער וואלט פקירב
 אנוסער קרבן. און דער יצר הק"ה האם סאקי באלד גיבאפן
 ער האם דעם דר גיט געקענט פקום זיין און דערקען איז ער גיבאפן געווארן:

מַעֲבְרוֹת הַיַּרְדֵּן וַיִּפֹּל בְּעֵת הַהִיא
 מֵאֲפְרַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אַלְפֵי וַיִּשְׁפֹּט
 יִפְתָּח אֶת־יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִים וַיָּמָת
 יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי וַיִּקְבַּר בְּעָרֵי גִלְעָד :
 וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל אֲבִצָן
 מִבֵּית לָחֶם : וַיְהִי־לוֹ שְׁלֹשִׁים בָּנִים
 וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שֶׁלַח הַחוּצָה וּשְׁלֹשִׁים
 בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן־הַחוּץ וַיִּשְׁפֹּט
 אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים : וַיָּמָת אֲבִצָן
 וַיִּקְבַּר בְּבֵית לָחֶם : וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־

במגילות וירדן ואת הקטלו
 בעדיקתו היא מאפרים
 ארבעין ותריין אלפין :
 וידן ופתח יה ישראל
 שיה שנין ומית ופתח
 גלעדה ואת הקבר בקרנו
 גלעד : ה ודן בקרהו
 את ישראל אבצן דסבית
 ק חם : ט ונהיה ליה
 הלתיו בניו והלתיו גנו
 שלח לקרא והלתיו גנו
 פלן אעיר לקנהו מן
 בקרא ונדנות ישראל שבע
 שנין : י ומית אבצן
 ואת הקבר בבית לחם :
 י ודן בקרהו את ישראל
 אילון
 תולדות אהרן

158 . כ"ב פ"א : מלכים ב' כ"ב פ"א
 רש"י

כ. טהיו נמנמים כלמסם : (ח) אבצן. זה בועז :
 והארתים היו קריו אותה ש"ן ודלק הכתוב את המלכות
 וי"ם כי לקח בלה שכולת לפי שהיה שכולת הגדו במקום
 שחיו עובדים בני אפרים שהיו כגמגמין באות הש"ן אולי היה אויר ארצם גורם להם זה כמו אנשי צדפה שאינן כבנינים לקרא
 הש"ן וקראין אותה כמו ת"ו רפלד . דרך הדרש בזה שהוכיח בשחין כבוד והיה נפל אויבם מיטר הגלעד
 ובכל עיר שהיה נופל אויבו היה נקבר שם חוה היה לו עונש שהרג בתו ולא נשאל על נדו ובדרך הפשט פירש בערי הגלעד
 באחת מערי הגלעד וכמהו כשהים התחזק בו באחת בשהים ועל עיר בן אהנת בן אחת האהנות : (ה) אבצן מבית לחם .
 אמרו וי"ל אבצן זה בועז . והנראה בעיני כי אמרו זה בעבור ספרי הכתוב נישואו בניו ובנותיו ויפדן לו דבר מות לייסד
 שלא ימותה אדם לא בעושר ולא בבנים כי אבצן עשה ששים מצרות בין בניו ובנותיו ובכלן לא יזינן מותה לפי שהיה ערך
 היות אויב כדומה עקרהא במאי פרע לי אברע לו מבני זה שכולן מתו בחייו ומה לו יבטנה בן קיים והי' שופט ישראל
 כי ראה השם בעלבונו וטוב הוא אם קבלה היתה אצלם זה ולפי דרך הפשט ספר הכתוב נישואו בניו ובנותיו לספר התנחלה
 רל"ג

טה"ל ע"ד מלך בני עמון : (פ) וכלה זכר סכנה שבו אחיו את
 יכחל אלון מבית לחם ופי' שבטו נלחה חפזית שיהי סכנה יכחל
 ויהי מבית לחם ולא מלח שבטאים זולת אלון שיהי מבית לחם
 אמרו כמותו ז"ל כי אלון זה בועז ומכון הוא ואחיו בשם את וכלה
 רוד

(ו) וספר לחם זה סכר מח ופתח ומקבר בערי גלעד . וכלה כחלון
 כזה סכר נקבר בלחה מערי גלעד והמין אלון כי ופתח משני טלל
 השלמי אחרייו כן לו צמ יהיה נקרא כסם שמו לוח שבטו פלמוחו
 כל ערי גלעד קלח פה וקלח פה כדי שיהי לו זכר בלחית המקומות
 מצורת

(ח) אבצן . אה"ל שהוא בועז : (ט) שלח החיצה . כלל האלון
 ללאשים : הביא לבניו . להבא לחם (וספר מגידל הנהמה

(ז) בערי גלעד . בלחה משני גלעד שחלקו עלמותיו
 וקצרו כל עיר ועיר לנחמן טה"ל את כולם ע"ד בני עמון :

לקוטי יקרים
 (כ) ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות וכו' ויהי אבצן וי'
 וישפוט אחריו וכו' . דבר פסוק דע צילם אבצן וי' אבצן
 דארק גם זיין גרמים ביי זיך וזמן אים גייט דאס גלוק . אבצן איז
 גיזינן ארייבער פונעם און איז גיזינן אלשפס ביי וידן און קס
 גיהאט זיך צייג קינד . דרייסיג וידן און דרייסיג סאכער . און
 האט גיבאקט זיך צייג תרבות . און וייל קר גיט גיזינן זיין
 פריינד מלח אפילו אויף איין חטיבה . אבצן קס גיהאט מלח
 האט גיט קיין קינדער און גיטוים קיטם גי' קיין קינדער גיט
 האבן . וקטם ע"ר סיד גיט קינען צירוק קיטם אויף אבצן .
 און מלח קאמ פון קעם גיהאט גרויס צער . קס הקי"ל גיבאקט
 פאקקיעטם . ביי אבצן זענען אלע זיך צייג קינדער גיזינן און ביי
 זיין קינען . און מלח קאמ יא גיהאט אויך וואס ע"ר איז גיזינן
 אלשפס בייא וידן :

פון שבט אפרים ויאתו אהו וגי האבן וייה אים אין
 גנובין און האבן אים לקולים און די איקר פאר פון
 דעם ירדן ויפול קתת חייא מאפרים און עם איז גפאלן
 אין דר קאוויך צייט פון שבט אפרים צוויי און
 פערציג מו"ק : (ז) וישפוט ופתח את ישראל און ופתח
 האט גמשפוט די ישראל זעקס יאר ויפת און ופתח
 הגלעדי איז גישטארבן און איז גווארן בגראבן אין
 די שטיקט פון גלעד : (ח) וישפוט אחריו את ישראל און
 נאך אים קט גמשפט די ישראל אבצן אבצן דס איז
 בועז פון בית לחם : (ט) ויהי לו און ע"ר האט גהאט
 דרייסיג זון ושלשים בנות שלח החיצה און דרייסיג

מעכטער האט ער ארום גשיקט אום זיין הו' פלוקר ער קטזיי אנועק גשיקט צוא ויערי מאנן ישלשים
 בטה און דרייסיג מעכטער קט ער גבראקט צו זייני זון פון דר זאם וישפוט את ישראל און ע"ר האט גמשפט
 דיא ישראל זיך נאר : (י) ויפת אבצן און אבצן איז גשטארבן און איז גווארן בגראבן אין דער שטאט
 ברת לחם : (יא) וישפוט אחריו את ישראל און נאך אים קט גמשפט דיא ישראל אילון פון שבט וברלן און
 ער

יִשְׂרָאֵל אֵילֹן הַזְּבוּלָנִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת־
 יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים: יב וַיָּמָת אֵילֹן
 הַזְּבוּלָנִי וַיִּקְבַּר בְּאֵילֹן בְּאֶרֶץ זְבוּלָן:
 יג וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבְדֹן בֶּן־
 הַלֵּל הַפְּרָעֲתוֹנִי: יד וַיְהִי־לוֹ אַרְבָּעִים
 בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנֵי רַכְבִּים עַל־
 שִׁבְעִים עִירִם וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל
 שְׁמֹנֶה שָׁנִים: טו וַיָּמָת עֶבְדֹן בֶּן־הַלֵּל
 הַפְּרָעֲתוֹנִי וַיִּקְבַּר בַּפְּרָעֲתוֹן בְּאֶרֶץ
 אֶפְרַיִם בְּהַר הָעֲמֹלָקִי: יג וַיְסִיפוּ בָנֵי
 יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם
 יְהוָה בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה:
 יג וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרָעָה מִמִּשְׁפַּחַת
 הַדְּנִי וַשְּׁמוֹ מְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא

אֵילֹן דְּמִבֵּית זְבוּלָן
 וְהָיָה יִשְׂרָאֵל עַסְד
 שָׁנִים: יב וּמִית אֵילֹן
 דְּבֵית זְבוּלָן וְאִתְקַבַּר
 בְּאֵילֹן בְּאֶרֶץ זְבוּלָן:
 יג וַיִּוֹן בְּתַרְוֵהֵי יִשְׂרָאֵל
 עֲבָדוֹן בֶּן הַלֵּל
 דְּמִפְרָעֲתוֹן: יד וַיְהִי
 לְיָהּ אַרְבָּעִין בָּנֵי וְחֲלָמִין
 כְּגֵי כְּגֵי רַכְבִּין עַל
 שִׁבְעִין עִירֵין וְהָיָה
 יִשְׂרָאֵל הַסְּנִיא שָׁנִים:
 טו וּמִית עֲבָדוֹן בֶּן הַלֵּל
 דְּמִפְרָעֲתוֹן וְאִתְקַבַּר
 בַּפְּרָעֲתוֹן בְּאֶרֶץ שְׂקִמָּא
 דְּאֶפְרַיִם בְּהַר אֶמְוֵלָא דְּבֵית
 עֲמֹלָק: יג וַיְסִיפוּ כְּגֵי
 יִשְׂרָאֵל לְמַעַבְדֵי דְּבִישׁ
 קָדָם יְיָ וּמִסְרִינוּן יְיָ
 כִּי־דָא דְּפִלְשְׁתֵי אִישׁ
 אַרְבָּעִין שָׁנִים: יג וַיְהִי
 לְכָרָא חַד מִצְרָעָה
 מִמִּשְׁפַּחַת דְּן וַשְּׁמֵהּ מְנוּחַ
 וְאִתְמַתִּיהָ עֲקָרָה לֵית לָהּ
 וְלֹד

רד"ק

לא היו צריכין להתעסק במלאכה אחרת ובעבודת הארץ אלא
 רוכבים על עיורים ונתמנה שופט ישראל: (6) ארבעים שנה
 מחשבין ימי השופט הם אלו הארבעים: (7) משפחת הדני.
 ביו"ד תיחס כמו שבם חגשי ומשפחת כמו שבם וכן ויקרב
 את משפחת יהודה: עקרה ולא ילדה. תוספת ביאר וכו' ותתי
 רב"ז

זנדלה שחיתה לו בבנים ובכנות כי כלם השיאם בחייו וכאמת
 דעו בו דברים טובים אשר בשכרם הניע לואת הצלחת ולמעלי
 גדול לחייתו שופט ישראל: (יד) רוכבים על שבעים עיורים.
 המפורזה גם כן להודיע הצלחתו שראה בנים ובנות ובני בנים
 גדולים אנשים רוכבים על עיורים כלומר סרוב עשרם וגדולתם
 רב"ז

למיתת ממנחת שמעון כמו שזכרנו למנחם קודם זה מנחם השי" כיד
 פלשתים עקדם פת ימחת וכו' יוספים אשר למרוי שזכרנו היו
 פלשתים מלכיים לישראל:

אילון הזבולני ולאחיו שפט את ישראל טעון כן הלל: (6) טוד סקר
 שזכר הוסיפו בני ישראל לשפוט הרע כענין ה' ויהי זה סבה אל
 שפטי פלשתים מושלים כהם ארבעים שנה וזה המספר החמיל פתיב
 מצודה ציון

מסעודת דוד: (יד) עיורים. כן יקלו הממונים בעודם קטנים:
 מציבות הוא זה: (7) רוכבים וגר. ודכר

מצודה ציון: (יד) עיורים. כן יקלו הממונים בעודם קטנים:
 מציבות הוא זה: (7) רוכבים וגר. ודכר

יב וימת אילון הזבולני ויקבר באילון בארץ זבולן:
 יג וישפט אחריו את ישראל עבדון בן הלל
 יד והיה לו ארבעים בנים ושלושים בנים רכבים על שבעים עיורים
 טו ומית עבדון בן הלל הפרעתוני ויקבר בפרעתון בארץ אפרים
 יג ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד פלשתים
 ארבעים שנה
 יג והיה איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה ולא
 ילדה
 יג ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה ולא
 ילדה
 יג ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה ולא
 ילדה

יב וימת אילון הזבולני ויקבר באילון בארץ זבולן:
 יג וישפט אחריו את ישראל עבדון בן הלל
 יד והיה לו ארבעים בנים ושלושים בנים רכבים על שבעים עיורים
 טו ומית עבדון בן הלל הפרעתוני ויקבר בפרעתון בארץ אפרים
 יג ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד פלשתים
 ארבעים שנה
 יג והיה איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה ולא
 ילדה

וילדה: ג וירא מלאך יהוה אל-האשה
ויאמר אליה הנהנא את-עקרה ולא
ילדת ותרית וילדת בן: ד ועתה
הישמרי נא ואל-תשתי יין ושכר ואל-
תאכלי בל-טמא: ה כי הנהך הרה וילדת
בן ומורה לא-יעלה על-ראשו כי-גידור

וקד: ג ואתחיי מלאכה
 בני לאתתא ואמר לה
 הא כען את עקרה וליה
 ליה וקד ומערו ומהלך
 בר: ד וכען אסקמרי
 כען ולא השתין חמר
 חרה ושתיק ולא תכלין
 קל מסאב: ה אחי היא
 את מערו ומלךין בר
 ומספר לא יעבר על
 רשייה

ת"א הכתיב טל: טו טז: ז ומורה
 טז: טז: ז

רשי"ז

יג (ה) וין ושכר. חמר חרת ועמיק: (ה) ובורה. חמר

רדק

שני עקרה אין לה ולד: (ה) ואל תשתי יין ושכר. הו"ו מורה
 כי השמרי נא ר"ל כסובאה כמו שהגדיר ר"ל ישכר כסובאה
 ומין ושכר כן צוה אותה לחיותה נשמרת מכל הדברים האסורים לגדור להיות קדושתו בן הבטן ומה שאמר ר"ל תאכלי בל-טמא
 אחר שאמר השמרי נא פי' השמרי נא מכל האוכל ופי' כל המאכל שאכל ביום ומה שאמר ר"ל תאכלי בל-טמא
 דבריו האסורים לגדור כמוכל אשר יצא מנפן הו"ו מחרצנים ועד ג' וכל משרת עבדו כפי שפירשו רבותינו ופי' מלא האוכל כל
 מוצאה דברים האסורים לגדור אבל י"ת כל מאכ. ולדעתו ולפירושונו בהשכרי נא שמשון לא נשפא לחמוס אבל מצאנו בדברי
 מוצאה דברים כפי שמשון נשפא לפתום ולדבריהם ואל תשתי יין ושכר פי' השמרי נא ומפני זה פירשו כל מוצאה
 ר"ל כי קבלה ביום כי שמשון נשפא לפתום ולדבריהם ואל תשתי יין ושכר פי' השמרי נא ומפני זה פירשו כל מוצאה
 דברים האסורים לגדור. ויש להסות היאך מי שצוה עליו הבורא יחי להיות קדושתו בן הבטן לא נשפא בבגדו הפלשתים והנראה
 בזה כי העשום אשר לקח בתמנה ובגנה ובחשן שרק גידר אותו והשיבן לדת ישראל כי הילכה משפטי ישראל ומה שאמר ר"ל
 בפלשתים ועבור על לא רלא התתקן כפי אשר הכור כאד וכפיא את האדם לודי כפרה בבורא יחי ומהלך כמו שאמר כי
 יסר את בנך מאחרי ולא נמצא בכתוב כי מה' הוא כלומר לקחתי אשה בבגדו פלשתים מה' היהק ר"ל הו"ו הו"ו בזה כי בראי מה' כגידר
 יסר וכן אמר הכתוב כי מה' הוא כלומר לקחתי אשה בבגדו פלשתים מה' היהק ר"ל הו"ו הו"ו בזה כי בראי מה' כגידר
 אותו ושיבן אל דת ישראל ואף ע"פ כן סנה. היתה מאת השם לקחה אשה בפלשתים חרש ביה כי בראי מה' כגידר
 הדור לא הו"ו ויאים השם כל כך פירשנים תועי שליכה ביד פלשתים חרש ביה כי בראי מה' כגידר
 מ"ש הכתוב והגם לו ביד פלשתים ארבעים שנה עשרים של שמשון ככללם כל כך פירשנים חרש ביה כי בראי מה' כגידר
 נלחמים בהם כי אם שפיה לבדו ולפיכך לא הו"ו פלשתים מענה להלחם בישראל כפי שפירשנים חרש ביה כי בראי מה' כגידר
 הו"ו ירשה הרעות בפלשתים וגם פלשתים הו"ו שובן בעוד שהו"ו מושלחה ויוראם אותו גם כן הו"ו נמנעים מפלשתים בישראל
 לפיכך כי שבקשו הרעות בפלשתים ובני יהודה כשהלך לבוא יוסם מסרוה להם וכן עזר דבורים בגיית האריות רבש כיוונית אשת
 שמישון: בלברלו הכל סבה להנמק בפלשתים ויברך הוא אשר לו נהכנו עלילות ופגית וימרוה הכל אבל מיש קשרת עינו לופי
 שאבר וישר: בעינו שמשון ואמר אותה קח לי כי היא ישרה בעינו וידבה כי השק בה ליופיה וכן באחרות וכן באחרות וכן באחרות
 לתארו אליה ותנה הפתור כוונתה לשובה לבקש תואנה פלשתים ואחר כך גברת ליהוה האריות בראותה אותה וישרה ליהוה חסדי
 גויא כי בתחילה היתה כוונתה לשובה לופיכך נעשו ונקרו פלשתים את עינו מדה כנגד מדה כגדור רח"ל
 כוונתה אליה כוונתה הנגיפת בהרמית אשר התרבה בת וליפכך נעשו ונקרו פלשתים את עינו מדה כנגד מדה כגדור רח"ל
 אמרו כי על עב הדבית כי מה' היא כי הוא מיהא בהר ישרותיה אול ואף על"פ כן גודורו מן השמשון וקם נקבת עינו
 מפלשתים: יין ושכר. חמר חרת חרת ועמיק ור"ל מין ושכר יו"ו ר"ל מין ושכר יו"ו ר"ל מין ושכר יו"ו ר"ל מין ושכר יו"ו
 חרי: (ה) הנך חרה. הו"ו חרה: וילדת בן: כן לישון פועלת בלירה ואמר בו לישון ופועלת לפי שעתידה ללדת. או יתיה וילדת בן הדומה
 חרי: (ה) הנך חרה. כמו פועלת אמר גם כן לישון פועלת בלירה ואמר בו לישון ופועלת לפי שעתידה ללדת. או יתיה וילדת בן הדומה

רפ"ב

(ג) ולמה בא העוד לאשת מנוח שהיא הרה ותלד בן וכו' וכל
 לאושיע חל ישראל מיד פלשתים או אולי לא היתה כלל יד פלשתים
 על ישראל כימי השופטים הבה לכל יעד שני ענינים יחד והוא
 שגדור היו פלשתים חמת יד פלשתים ושמעון ויל לאושיע' מידם
 ולפי שהיה גלוי וידוע לפני שני סגמרי הו"ו העולם שמעון
 שמעון ליהודי אחרי הפשי ולקוחת בהם החתום ס"י מלידה ומנעון
 ומסריון למנוח מהו ולמה רכש שיהיה מיד אלהים כי הסמוע משמית
 יין מועיל מלך חלו לה העיני כלמניע כל הכוחה סוסה כקולקול יזר
 מלחו מן היין וילחם הבקש בהעני מעל חמו דומה סיומה כיה מעט
 משמית היין והשכר וכו' ומהי אלהי מהלילת על טעמא לכוכות על
 קדושה בעלל הילוד כי זה מנה שיהיה להסניו בקדושה ויהיה

מצודת דוד

צולח אמר ולא ילדה: (ג) והרית. חסיה כיה: (ד) ועתה. עמעה
 שמרי עמיק ואל שפחו וכו': כל שפא. כ"ל מולין שפכה וכו' לאמו
 טמא מ"ל בעמיק האסורים לגדור: (ה) כי הנך חרה. כ"ל בעבור
 זה חסיה בעמיק מלאה הדברים כי כן חסיה סבה ומלך בן וחסר
 לא יעלה על ראש הכסי שפחו כי מעט לחמוס פי' יסיה מיד

טוד זה סבה נהנה אל שיהיה פרוש מהכלי הפולם מהמחלות
 העוסקות ונולח הכסד גם כן כזה כלל יעלה מזה על גבו לכויות
 על קדושתו כי זה כלו מעט שיהיה מעט מהכלל בעיני המבטל
 לפי מה שאמר ופי' סבה הענין מוכח לענין המבטל ל"ל גדול
 השער אלף פלמוי כלה יעלה מעט מהכס חסד כי נבדדה ספסת
 מעט המוכרח. אשך לא יחייבה גדול השער לפי כשעני ויה שגדור
 מאלחו שחקך בגולת כן כחו מעט: ולא היה לו כן אש ביהודי הנבדדה
 מחלי עמך גדול השער כי חרש שוב גדול השער הנבדדה הוא
 מעט מלכו חסדים השפטים ענוק שיהיה מדרכם שיהיה חסד השער
 וזה כי בשער כשהגיע אל תחלתו לא יגדל ואל יעלה חסדים
 השפטים הסם חוק המגדל האדומים ענוק ויחלפו מהו כוח

מצודת ציון

יג (ד) יין ושכר. כ"ל יין חסד ויין יין: (ה) ובורה. הוא חסד
 פ"ס במשפחות השער והוא מאלחו ירה בים (שמות טו) וכן
 לאמר בשמולח וכו' לא יעלה (ט"ז ט): גידר. ענין הכפשה כמו

כס' כי ונולח גם: בעת הסריון חסיה נשמח: מהלכיהם האסורים
 פירוש ע"מ
 גנוען איין עקרה אונ וי המ גיים גנויין: (ג) ויבא מלאכה
 ה' אל האשה המ יוד. גנויין איין מלאכה פון גאמ צוא
 דר אשה אונ המ גנויין צו איר המה נא את עקרה נון
 דר ביקם הויבם איין עקרה אונ גאמק גים גנויין
 נאג איד דיר וירית וילדת בן דרס יוועקס פראגינדג
 ועקן אונ וועקס גנויין איין זון: (ד) ויבקה השפרי נא

אלהים יהיה הנער מן הבטן והוא יחל
 להושיע את ישראל מיד פלשתים :
 ויתבא האשה ותאמר לאישה לאמר
 אישה אלהים בא אלי ומראהו כמראה
 מלאך האלהים נורה מאד ולא
 שאלתיהו אי מזה הוא ואת שמו לא
 הגיד לי : ויאמר לי הנך הרה וילדת בי
 ועתה אלהי שתיווין ושכר ואל תאכלי
 כלי טמאה כפיניר אלהים יהיה הנער
 מן הבטן עד יום מותו : ויעתר מנחם
 אל יהוה ויאמר בי אדוני אישה אלהים
 אשר שלחת יבואנא עוד אלינו ויורנו

ישיה ארי נורא דני דני
 רבא מן בטנא והוא
 ישרי למפקדי ישראל
 מידא דפלשתים :
 ואתת אהמא ואמרת
 לפגרה למיכא נביא דני
 אהא רבני תנויה כדני
 פלאכא בן חסן חסדא
 ולא שאלמיה אי מדין
 הוא ונת שמיה לא חני
 לי : ואמר לי הא את
 קעדיא ותלדין בר ובען
 לא תשמין חסר חבת
 ועתיק ולא מיכין כל
 קסאב ארי נורא דני
 דני רבא מן בטנא עד
 יום מותיה : ו ת יצלי
 מנחם קדמך ואמר כבען
 יי רבא בן דשקמא
 ימי כען עוד ויתנא
 וילפיננא

תולדות אהרן

ובל יתל . סופס פ :

למדינת : ומורה לא יעלה על ראשו . הוא הנער וכת"י ומכפר :
 והוא יחל ביהושיפוס אשר הו' לפניו לא היו נלחמים בפלשתים
 וד"ל דרשו תחלה שביתתו של אבימלך . דבריו אם תסקור כי
 שלא הושיעם השועה שלימה : (א) כמראה מלאך האלהים נורה
 מנחת שי

יג (ה) יחל . הי"ד קצת כתיב לעל כסות : (ה) כי אדוני . כסות
 כי נאמר עליו לית מלה וכו' מלכ' נאמר : מלה
 נעמל וכל וכל אהל : אשר . עלת . כשעס כעש לא זקק קטן : יבוא לא
 נאקח כסות לית עשע כסות וכל כסות : עס כסות :

מצודת דוד
 למיך : והוא יחל להושיע . כל"ל השומרו חסיה התמלס וכלל נמר
 וכן היה כי עס שפעמים הכסה כסות מ"מ מיד השיב
 ימינו לחזק וכל נלחם עוד כדוד לנלחם משל"כ כלל השופטים כלש
 התחילו לכותב כסות"ל לא השיבו ידס עד אשר עשו כהשך המלחמה :
 (א) איש האלהים . השכסה כסותו היה : נורא מאוד . לוח כסות הוא
 נכח ועמוסי כמלה המלחן : אי מזה . מלי זה מקום הוא כי את
 ואינו מניד : (ח) אשר שלחת . להכניח ללשתי : מה נעשה . כי
 מולי מהלך לנכות עמו דבר כופר על שלח לתקומו הו"ל
 פירוש ע"מ

גיט אף גיין אף גיין קאפ בגינר אלהים יהיה ווארום
 איין נזיר צו גאט וועט זיין דר יונג פון זיין מומערס
 בוך אן יהא יחל וגו' אונ ער וועט אן הייבן צו העלפן
 די ישראל פון דר האנט פון די פלשתים : (ו) קבוא
 האשה איז די אשה גקובן אונ קט גאנט צו איר מאן
 נאמר צו גאנן איש האלהים בא אני איין געבליכר מאן
 איז גקובן צו איר מיר וקאמט אונ זיין גויכט איז גנוען
 און וויי דר אן זיכט פון איין מלאך פון גאט וייער
 קארקטיג ולא שאקלעהו אי קת יהא אונ איר האב אים
 גיט גפרענעם פון וואגן ער איז אונ זיין גאנן קט ער
 מיר גיט גאנט : (ח) ואמר לי הנך הרה אונ ער האט

מֵה־נַעֲשֶׂה לְנֶעַר הַיּוֹלֵד : ַּ וַיִּשְׁמַע
 הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מְנוּחַ וַיָּבֹא מִלְאָךְ
 הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת
 בַּשָּׂדֶה וּמְנוּחַ אִישָׁה אֵין עִמָּהּ : ַּ וַתִּמְהַר
 הָאִשָּׁה וַתֵּרֶץ וַתִּגַּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר
 אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא
 בַּיּוֹם אֵלָי : ַּ וַיִּקֶם וַיִּלְךְ מְנוּחַ אַחֲרֵי
 אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ
 הֲאֵתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלַי
 הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי : ַּ וַיֹּאמֶר מְנוּחַ עֲתָה
 יָבֹא דְבַרְיֶךָ מֵה־יְהִיָּה מִשְׁפַּט הַנֶּעַר
 וּמַעֲשָׂהוּ : ַּ וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה אֵל־
 מְנוּחַ מִכָּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה

וַיִּפְתָּחָהּ מֵה נַעֲבֵד
 לְרִבְיָא דִּא תְּלִיד :
 סוֹשְׁמֵי קְדָם צְלוּתִיה
 דְּכִנּוּחַ וְאָתָּה מִלְאָכָא
 בְּיָ עוֹד לְנֵת אֵת הָא
 וְהִיא וְהָא בְּחִקְלָא
 וּמְנוּחַ בְּעֵלְמָה לִית עִמָּה :
 י וְאִתְחִיבָת אֵת תֵּא
 וְדַחֲסָת וְחִוּיָת לְבַעֲלָהּ
 וְאִמְרַת לִיהָ הָא אֲתִסְוִי
 לִי נְבָרָא דִּי אָתָּה בְּיוֹמָא
 דִּיכִי קָרוּי : ַּ יֵּא וְקָם וְאַחֲרֵי
 קִנּוּחַ קָבַר אֵת הַיָּה
 וְאָתָּה לְנֵת נְבָרָא וְאָמַר
 לִיהָ הֲאֵת נְבָרָא דִּי
 מִלְאָכָא עִם אֵת הָא
 וְאָמַר אָנָּה : ַּ יֵּב וְאָמַר
 קִנּוּחַ בְּעֵן יִתְקַבְּלוּן
 פְּתִיגְדָא מֵה יֵהֵא בְּחֵוֵי
 לְרִבְיָא וְסָה נַעֲבֵד לִיהָ :
 י וְאָמַר מִלְאָכָא בְּיָ
 לְקִנּוּחַ מִכָּל דְּאִמְרַתִּי
 לֵאתָתָא

תולדות אהרן
 ילך טוח . כרות סא עינין ית :

רד"ק
 צורה גוראת : (ק) לנער היולד . כשחווה יולד והוא תואר כמו
 והסנה אינו אוכל וכתב במלת היולד תו"ו עם הדגש וכן אשר
 יולד לישראל לעבד יולד : (י) אשר בא ביום אלי . בות היום וכן
 תו"ו ביומא דיכי : (יב) משפט הגרע ומעשהו . דהוי לרביא ומה

רש"י
 דברים האמורים למיר : (ח) לנער היולד . העתיד
 להולד : (יא) אחרי אשרו . אחר עלתה : (יג) מה
 יהיה משפט הנער ומעשהו . מה חוי למעמד לעולמו

שי
 חקוקין . גמל על עבד . דבקה לעפר נפשי . ולפני נפשי . ולפני חפשי . חזק
 עשית . מכל ארז רע . נז לבני . נעוטי כ"כ . ובמסכת סוף פרט טשי
 נפשי עמי י ב"א דברין פס י"ד דכתיבין יבולו וקריין יבא וו בליח מרעט
 שפסו דכ"ר י צ"ד ויחזן חניס יסקימן נפישו דקדא :

מנחת
 (יג) ויאמר מנוח עתה יבא דברך . חקוקים חסידים כפולו חז"ל וכן לכתיב
 שהוא מלא מתי חסידים שמשך יג חסד י"ד וכו' זה חסד וכמשה בולב
 שערבך חסד בולב חסד יג חסד וכמסכתו נפשי כרעס יולא חר לא
 נפשי כס ר"ג כחורה ובחלל מלחמים כחורסו ח' וזלון סן . כס יוכס .

מצודה דין
 (פ) בקול מנוח . ר"ל למלכות שאלתו עם שלח הולך שכי
 לא הוסיף דבר : (י) ביום . ר"ל ביום הדוע שכי המלכי לך
 מלח : (יא) אחרי אשרו . כי בוא לנכר ירעה התקום פטר נלחס בו :
 סימיו כמסכתה הם יתקיימו דברין חכל עתה הוליל ובלחט עיני
 וכו' ודומי זה יסיה מפשט הנער חך להכחש עמו ומה המעשה אשר

פירוש
 אונן לערין ווס מיר ואלן טאן צו דעם יונג ווס וועט
 גבורין ווערן : (ט) וישמע האלהים הם גאט צו גערעם
 אין דעם קול פון מנוח ויבא מלאך האלהים עד אונ עם
 איז גוקיין דר מלאך פון גאט נאך איין קאל צו דר
 אישה והיא יושבת בשדה אונ זי איז גועסן אין פֿעלד
 אונ כמות איר מאן איז נים גועסן מיט איר : (י) ויאמר
 האשה הם די אישה גיארילם אונ איז גלאפן אונ הם
 גזאגט צו איר מאן ויאמר און אונ זי הם גזאגט צו
 אים הנה נראה אני גאט נון עם קאמ זוך בוויין צו
 מיר דר מאן דך ער איז היינטיקן מאן גוקיין צו מיר :
 (יא) ויקם וילך אחריו אשה אשה אונ כמות איז אוף

גשטאנן אונ איז גזאגן נאך דר עצה פון זיין נוייב
 אונ איז גוקיין צו דעם מאן ויאמר לו באתה האיש וגו'
 ביקם דר דם דר מאן ווס דר האקס גרעט צו דער
 אישה ויאמר אני הם דר מלאך גזאגט איה בין דאם :
 (יב) ויאמר מנוח הם כמות גזאגט עתה יהא דברך לאו
 היקם גוקיין דיני רייד זאג אונן וואס זאל זיין דער
 משפט פון דעם יונג אין זיין ווערק בלומר ווס זאלן
 מיר טאן צו אים : (יג) ויאמר בלאך ה' אל מנוח הם דער
 מלאך פון גאט גזאגט צו מנוח מכל אשר אמרתי פון
 די אלי זאכן ווס איה האב גזאגט צו דר אישה זאל
 זיא זיין גיהים : (יד) מכל אשר יאמרו פון אלימן וואס

מצודה דין
 (יב) משפט . הכהנס וכן ומה משפטו (כ"א כז) :

עם

תִּשְׁמַר: יד מִכָּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִנֶּפֶן תֵּיִן לֹא תֹאכַל וַיִּינּוּ וְשָׁכַר אֶל־תִּשְׁתּוּ וְכֹל־טַמְאָה אֶל־תֹּאכַל כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיךָ תִּשְׁמַר: טו וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה נַעֲזְרֶה־נָּא אוֹתְךָ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדֵי עֲזִים: טז וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ אִם־תַּעֲזְרֵנִי לֹא־אֲכַל בְּלֶחְמִי וְאִם־תַּעֲשֶׂה עִלָּה לִי הוּא הַתְּעַלְנָה כִּי לֹא־יִדַע מְנוּחַ כִּי־מִלְאָךְ יְהוָה הוּא: יז וַיֹּאמֶר אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה מִי שָׁמַךְ כִּי־יָבִיא

לֹא תִהְיֶה הַקְּסָמָה: יח מִכָּל דְּיוּפּוֹךְ מִגּוֹפְנָא דְקַמְרָא לֹא תִיכּוֹל וְחִמְדַּת חֲבֵרָה וְעִתִּיק לֹא תִשְׁמִי וְכָל קַסָּב לֹא תִיכּוֹל כֹּל דִּי פְקִידָתָה הִמְרָ: יט וַאֲמַר קְנוּחַ לְמִלְאָכָא דְבֵי גִיחֹד דְּעֵן זִתָּה וְגַלְגַּלִּי דְקִדְוָה גְּדֵי פִר עֲזִי: כו וַאֲמַר מִלְאָכָא דְבֵי לְקְנוּחַ אִם פִּתְרֵנִי לֹא אִיכּוֹל בְּלֶחְמִי וְאִם פִּתְעִיד עֲלֵיךָ קִדְמִי בְּסִקְוָתָא אֲרִי לֹא יִדַע קְנוּחַ אֲרִי מִלְאָכָא דְבֵי הוּא: כז וַאֲמַר קְנוּחַ לְמִלְאָכָא דְבֵי מַה שְׂפָךְ אֲרִי וְקִנְיָמִין פִּתְקִיךָ

ת"א: וְאִם תַּעֲשֶׂה עִלָּה לִי הוּא הַתְּעַלְנָה כִּי לֹא־יִדַע מְנוּחַ כִּי־מִלְאָךְ יְהוָה הוּא: יז וַיֹּאמֶר אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה מִי שָׁמַךְ כִּי־יָבִיא

ומה נעבד ליה: (טו) נעזרה נא אוהך. להסוף אוהך אל הכית: (יז) כי יבא דברך. אם יבא לנו בלחיות דבר מחתך משלעך ונכיר את שמך וכדעךך ונעשה מה שחלטה שלא לאמר כי אלא על עצם הו סדבר והשם אינו העצם לפי שהיה רותני אמר כי אין למלאך נוף והשם ככו העצם הנה לא

נעבד ליה: (כו) בלחמך במאכלך כי לחם כולל כל המאכל ואם תעשה עולה. כלומר זה גדי עזים שאהה אמר שתעשה לפני לא אוכל כמנו ואם הרעה אהה לעשות כמנו עולה תעשה ובאפרו חלו לפי שאותו הדור היו עושים הרע בעיני ה' והיו מעלים עולות לאהבים אהבים: כי לא ידע. מנכור דבך עם נעזרה נא אוהך: (יז) כי שפך. ולא אמר כה כמשפט הלשון לא יאמר על השם כי אלא מה שפך מה שבו ואם נאמר כולפי

מנחה ש' (יז) כי יבא דברך. ודבר קני והנה זה קני ה' המצויין בידו וקניו כל יודי כמקום והנה להסוף כום המצוי היה פתוח והנה לא לה לאכול

מצודה ציון
(יד) מנפן תיין. לפי שיש נפן שיה' כחיים וימלא נפן שיה' (מ"ב ד) לה אלה נפן תיין: (טז) נעזרה נעבדה כמו וכל יעלכס העשב (מ"ה י"ה): (יז) כי שפך. כמו מה שפך:

גדי העזים למחלה הנה לא אוכל ואם כונתך על העזים עולה לא כיה העזים להחיל למלאך ולא כיה הם קס מעלכך עומד לו

משלי הכמים
נפח אם תעזרני לא אוכל בלחמך וכו'. דבר מלאך הם נאגם צו קנח אוים דו ויעטם כיד פתרהאלפין כיו דיר ויעל איר פון דיין ברודם גים עסין. צוא וואס נאכטו כיד פתרהאלפין. אונ פאר גאט האם קנח ניקאמם פארהאלפין דעם מלאך אונ אוים געביר געבן. נאגם דער פסק ויעל קנח הם גים נעוואוסם אז דיר איר אפלאך דר האם געבויגט עד איר נאר אנביא. איר דאך אקשיא דיר נברוא וואס אז איינער קומם אין אפריקדע שפאטם דארף דר פאקן וירא אלט בענטשין מוהען. משה רבינו איז גיקויפן אין היכל. וואס דארט עטם קען גים. האם דר אויך גים ניקסען. דיא בלאגים וועלן ניקויפן צוא אקדחם אבינו. האבן וירא געקען. דארפן כיר וויסען פאר וואס דער מלאך וואס איז ניקויפן צוא קנח האם ניקאמם צוא קנח איר וועל פון דיין ברודם גים עסין. אונ האם געקענט דעם מלאך פון דער וועלט. דיא אקטואויסם פון דעם מלאך צו קנח וועלן כיר וועלן למשל איינער האם געהאט דרייא ווען אין אמיים

רש"י
(טו) ומה נעבד ליה: (טז) נעזרה נא אוהך. להסוף אוהך אל הכית: (יז) כי יבא דברך. אם יבא לנו בלחיות דבר מחתך משלעך ונכיר את שמך וכדעךך ונעשה מה שחלטה שלא לאמר כי אלא על עצם הו סדבר והשם אינו העצם לפי שהיה רותני אמר כי אין למלאך נוף והשם ככו העצם הנה לא

פון גימם ארום פון איין וויין השקאם זאל זי גימם עסין וכו' ודבר אל משה אונ וויין אונ אלקטן וויין זאל זי גימם בריניקן אונ אזלי אום רייני וואכן בלופר אל וואכן וום ועלן אסור צו איין גייר זאל זי גימם עסין כל אשר צויתיה השקאם אלקין וום איך האב איר גבאמן זאל זי היטן: (טז) ויאמר קנח הם קנחם גואגם צו דעם מלאך פון גאט בעצרה נא אוהך כיר וועלן דיר איין נאכילן אין אונור הו אונ כיר וועלן בארטיג מאכן כר דיר איין צוקעלי פון ציגן: (טז) ויאמר מלאך ה' הם דר מלאך פון גאט גואגם צו קנחם אפגעני ווען דיא וועקט מיה איין נאכילן אין דיין הו ויעל איך גים עסין פון דיין ברודם וואס עשה עולה אונ אוב דו וויקסט מאקען איין עולה ליה עקלה ואלסטו צוא גאט און ברענגן פון גאט: (יז) ויאמר קנחם אונ קנחם האם גואגם צוא כי יבא דברך פיר אז עס וועם קנחם צוא אונן רייני שליחות

וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה וַיֹּאמֶר לִיָּהּ
 כִּלְאֵמֶן אֲנִי לְמִא דְנָן אֵת
 שְׂאִיר לְשָׁמַי וְהוּא
 קִפְרִישׁ: יִי וְגִסְבִּי מְנוּחַ
 יָהּ גִדְיָא בְרַ עֲזוּ וְיָת
 תְּקַדְּבָהּ וְאִסְקִי עַל
 מִיָּרָא קָדְם יְיָ וּמְפָרֵשׁ
 לְמַעַבְדִּי וּמְנוּחַ וְאִתְּתִיָּהּ
 קוּן: כִּי וְהָיָה בְּמִיָּסָק
 שְׁלֵהוּבִיָּהּ מַעֲזוּי
 מְדַבְּרָא לְצִית שְׁמָיָא
 וּמְלִיק מְלָאָכָא בְּיָ
 כְּשֵׁל הוֹכִיבִי מְדַבְּרָא
 וּמְנוּחַ וְאִתְּתִיָּהּ וּמְפָרֵשׁ
 עַל אִפְהוּן עַל אֲרָעָא:
 כַּא וְלֹא אֶרְאֶה עוֹד
 הָא עֲלִי: מְנוּחַ מִבְּנֵי מַח: וְהָיָה
 מְנוּחַ וְעֲלִיָּהּ קָדְם: עַל הַאֲרָעָא
 עֲקִידָה מְנוּחַ מ:

וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה וַיֹּאמֶר לִיָּהּ
 כִּלְאֵמֶן אֲנִי לְמִא דְנָן אֵת
 שְׂאִיר לְשָׁמַי וְהוּא
 קִפְרִישׁ: יִי וְגִסְבִּי מְנוּחַ
 יָהּ גִדְיָא בְרַ עֲזוּ וְיָת
 תְּקַדְּבָהּ וְאִסְקִי עַל
 מִיָּרָא קָדְם יְיָ וּמְפָרֵשׁ
 לְמַעַבְדִּי וּמְנוּחַ וְאִתְּתִיָּהּ
 קוּן: כִּי וְהָיָה בְּמִיָּסָק
 שְׁלֵהוּבִיָּהּ מַעֲזוּי
 מְדַבְּרָא לְצִית שְׁמָיָא
 וּמְלִיק מְלָאָכָא בְּיָ
 כְּשֵׁל הוֹכִיבִי מְדַבְּרָא
 וּמְנוּחַ וְאִתְּתִיָּהּ וּמְפָרֵשׁ
 עַל אִפְהוּן עַל אֲרָעָא:
 כַּא וְלֹא אֶרְאֶה עוֹד
 הָא עֲלִי: מְנוּחַ מִבְּנֵי מַח: וְהָיָה
 מְנוּחַ וְעֲלִיָּהּ קָדְם: עַל הַאֲרָעָא
 עֲקִידָה מְנוּחַ מ:

לנו: (יח) והוא פלאי, מוכסה תמיד הוא משתנה ואין
 ראיה והנה השם כמי העצם: כי יבא בדרך וכבר נודע. וכתוב בדרך
 שהתקן וניקרינו: (יח) פלאי. בהעלם האליף והיו"ד ליתא ואם היתה האליף
 שלא הולכ לדתו וי"ת והוא כפריש וכן תרגום כי יפלא ארי פריש וינינו
 מבני הפעיל ובה שהעלה מנוח עולה על הצור לה' בשעת איסור הבמית
 ר"ל הוראה שעה היתה כי הגה המלאך אמר לו ואם תעלה עולה לה'
 בהוצאת האש מן הצור ואכלו הגדי והמח' וכשהאש גדלה והעלה לה'
 (כ) בעלות הלהב כעל המוכבי. כבי"ח: (כא) ולא יסף עוד. שלא נראה להם
 פנים ארצה: כא ולא יסף עוד מלאך:

מנחה שי
 וסימנא כמסא רבא חוה ליל: (יח) והוא פלאי. פלי קרי. והוא חד מן פ"ה
 מלין יספין אליף כאלמנט חיוטא ולא קרייא וסימנא כמסא רבא חוה
 חל"ף. וכמדת ילמדו פלאי פלאים וילמדו כי וי' ונבדו וי' ו' מן פ"ה
 שתי המלות ולכן כפ"ה רפוי' ע"ל לב' חסדן: (יח) וישי בעלות. כבי"ח והוא חד
 לית מלעיל וממנה כסוף סכרה גדולה כשפט חוה דל' חד וחד מלעיל ולית

מזודת דוד
 כדן קוד ליה הודיענו מה שדן להם אחי מי וכדו כי מן לא כדקדח:
 (יח) לבה דהו' ר"ל לין ללוי ככדו ור"ל למה זכ' משתל' והוא
 פלאי. וחד שכול מוסס ועלם ואין לגלותו: (יח) לה'. להיות
 כחור: רואים. ממשכלים ממשעמי: (כ) השמימה. למעלה לל'
 פרוש ע"פ

שליחות רייד וכבדוהו ועלן מיר דיה ערליה הארמן
 אינו ועלן כאן וואם דו וועקט שיקען צוא אונו:
 (יח) ויבאר לו פלאי ה' הט דר מלאך פון גאט גאנגט
 צו אים לכה זה השאי לשמי ווארום ואלקטום דם דאנוי
 פרעגן צו מיין נאמן והוא פלאי אונ ער איז פאר הולין
 פלוכר מיין נאמן ווערט אלץ נשפתה נאך דעם
 שליחות נאך וואס איה ווער גשקט: (יח) ויפח מנוח
 דם מנוח גנומן דם ציקלי פון ציגן אונ דיא מנחה
 ויגיל על הצור לה' אונ דם און נבראכט און דעם
 שמיין צוא גאט ויפלאי נשפת אונ דער מלאך האם
 גוינדרט צוא טאן פלוכר ער האם און נבראכט
 פייער פון דעם שמיין אונ מנוח אונ ויין ווייב האבן
 דם נשעין: (כ) ויהי בעלות הלהב אונ עם איו ווען אז
 דר פלאם איו און ננאנגן פון דעם מוכב צום הימל
 ויגיל פלאי ה' איו דר מלאך פון גאט און ננאנגען אונ
 האבן דם נשעין ויפלי על פקיה אונ ונען גפאלן איה וייער
 פנים צוא דר ערד: (כא) ולא יסף עוד מלאך ח'
 און

מנחה שי
 וסימנא כמסא רבא חוה ליל: (יח) והוא פלאי. פלי קרי. והוא חד מן פ"ה
 מלין יספין אליף כאלמנט חיוטא ולא קרייא וסימנא כמסא רבא חוה
 חל"ף. וכמדת ילמדו פלאי פלאים וילמדו כי וי' ונבדו וי' ו' מן פ"ה
 שתי המלות ולכן כפ"ה רפוי' ע"ל לב' חסדן: (יח) וישי בעלות. כבי"ח והוא חד
 לית מלעיל וממנה כסוף סכרה גדולה כשפט חוה דל' חד וחד מלעיל ולית

מזודת דוד
 כדן קוד ליה הודיענו מה שדן להם אחי מי וכדו כי מן לא כדקדח:
 (יח) לבה דהו' ר"ל לין ללוי ככדו ור"ל למה זכ' משתל' והוא
 פלאי. וחד שכול מוסס ועלם ואין לגלותו: (יח) לה'. להיות
 כחור: רואים. ממשכלים ממשעמי: (כ) השמימה. למעלה לל'
 פרוש ע"פ

יְהוָה לְהִרְאֶה אֶל־מְנוּחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אִזְּ
 יָדַע מְנוּחַ כִּי־מֵלֶאךָ יְהוָה הוּא :
 כִּב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת
 כִּי אֱלֹהִים רְאִינוּ : כִּב וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ
 לֹא חָפֵץ יְהוָה לְהַמִּיתֵנוּ לֹא־לִקְחַת מִיַּדֵּנוּ
 עֲלֵה וּמְנַחֵה וְלֹא הִרְאֵנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה
 וְכַעַת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ כּוֹאֵת : כִּב וַתֵּלֶד
 הָאִשָּׁה בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן
 וַיְגִדֵל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה : כִּב וַתַּחֲלֵךְ

מֵלֶאךָ בְּנֵי לֹא־תִמְצָא
 לְמַנוּחַ וְלֹא־תִמְצָא
 יָדַע מְנוּחַ אֶת־מֵלֶאךָ
 בְּנֵי הוּא : כִּב וַתֹּאמֶר מְנוּחַ
 לֹא־תִמְצָא מוֹת נָמוּת
 אִנִּי מֵלֶאךָ בְּנֵי חוֹזֵא :
 כִּב וַתֹּאמֶר לֵיהָ אִתְּמִיה
 אֵלֶי בְּשׂוּא קָרָם יִרְמָמוּת
 לֹא קָבִיל מְנַחֵה עֲלֵיָהָ
 וּמְנַחֵהָ וְלֹא אֶחָוִיקָא
 הָאֵל כָּל אֲרִיץ וְכַעַת כִּב
 לֹא אֶשְׁמַעֲיָנָא כְּהָרָא :
 כִּב וַתֵּלֶד אֶת־הָאִשָּׁה כִּב
 וַתִּקְבַּח הָאִשָּׁה שְׁמִיָּהוּ
 וַתִּקְרָא בְּנָא וְהָרְבִיחַ הָאֵל :
 כִּב וַתִּשְׁרִיאַת רוּחַ נְבוּחָא
 כִּב

ה"א ויגדל הנער ויברכהו יהוה

כ"ב

ידוע למה משתנה היום: (כב) וכעת: לא

השמיענו כואת: לא היה שמענו כזורה זו חס רחמים

הוא שתלך מעיניהם ולא ראיתו עוד במראה הויזואליה. בחילוב

הוא רוח ה' לפיכך: תרגם יונה ושיריאת רוח גבורה כן קרה ה'

הוא הנקום שחנו שם בני דן כשתלכו לכזרה את ליש: הוא

ר"כ"ג

השכ וכלנו כזה הפעול גדשון: (כב) ותחל רוח ה' לשמו: כ"ג

שכך החלו רוח גבורה היתה כי מלח הש"י לשמו זה שפעם

היה חושב להלחם עם פלנתיים ופעם חושב להמנע מזה כפעמון

זו שככה אולי וליך:

מצודה רוד

ככלהכ לא היה עוד כלה לנס: או: ככלהכ כל זאת הבין מנה

שמלך סוס: (כב) אלהים: מנחל אלהים: (כג) לא לחץ: לא

הסללותו שטעה המלך לכוולף הש"י ובתת: כ"ג וזה היה כואתו

הוא חסדו שם נמות מרה: (כב) ותחל רוח ה' לפיכך:

פירוש ע"פ

אוג דער מלאך פון גאט פון גאט המ שון נים געקערט קאך

צוא ווערן געזען צוא מנוח אונ צו זיין נוייב אז ידע

מיט דענקט מאל המ קנזות גוויקט דס ער איז איין

מלאך פון גאט: (כב) ויאמר מנוח אל אשתו אונ מנוח

ר"ק

ויעל מלאך ה' בלבח המוח ולא עם ולא יסף או היה פ' ולא יסף

כלו כשראה שנתחיל מעניו ידע כי מלאך ה' היה ויש לפרשו דבך

עם ולא יסף ויהי פ' ולא יסף לזרעה על המרא' היתה בעצמה

כומר ללה בלבח המוח ולא נראה להם עוד אז ידע כי מלאך ה'

וכן לזרעה בשילה כמו שבא בשמים התנון תרגו: (כב) והחל רוח ה'

לתקפותיה: כלומר הגבורה והכח שהי' לו במחל דן החל לו

ר"כ"ג

וסמלות והלך מעינו זו מלאך ה' ואולי נלחם הכסס לא למה

הכניא ללוח שמו כי אז לא היה מאמינים מלך כנעניים כי

דבר ה' יקר לו והלוסוף לנס האמנה בדבריו העלים מהם מי כוח:

(כב) והנה היו ירמלים הממות מנוח ואשתו כדלוחם מלאך ה' לבסס

מצודה ציון

שלהטת: (כג) לו: אם כמו לו היתה (לעיל ה'): (כב) ותחל

היה מקבל דלון להכח תכלס ולא היה מלאח לנו את כל אלה

הפע' שהצט' ל"ע עת עתה לא היה א"כ השמענו הכזורה הסוף כי א"כ

משלי חכמים

ש'ון אונקט גיין: האם דער זיךן זינאמס צום פאקער פאר וואס

געבן האסמו געקען סופאט ביא מין קרדער אונ דוא האסט

גאר נים זינאמס דוא דארקסט אונקט גיין אונ ביא מיר ווילסטו

ר"ק

ויעל מלאך ה' בלבח המוח ולא עם ולא יסף או היה פ' ולא יסף

כלו כשראה שנתחיל מעניו ידע כי מלאך ה' היה ויש לפרשו דבך

עם ולא יסף ויהי פ' ולא יסף לזרעה על המרא' היתה בעצמה

כומר ללה בלבח המוח ולא נראה להם עוד אז ידע כי מלאך ה'

וכן לזרעה בשילה כמו שבא בשמים התנון תרגו: (כב) והחל רוח ה'

לתקפותיה: כלומר הגבורה והכח שהי' לו במחל דן החל לו

ר"כ"ג

וסמלות והלך מעינו זו מלאך ה' ואולי נלחם הכסס לא למה

הכניא ללוח שמו כי אז לא היה מאמינים מלך כנעניים כי

דבר ה' יקר לו והלוסוף לנס האמנה בדבריו העלים מהם מי כוח:

(כב) והנה היו ירמלים הממות מנוח ואשתו כדלוחם מלאך ה' לבסס

מצודה ציון

שלהטת: (כג) לו: אם כמו לו היתה (לעיל ה'): (כב) ותחל

היה מקבל דלון להכח תכלס ולא היה מלאח לנו את כל אלה

הפע' שהצט' ל"ע עת עתה לא היה א"כ השמענו הכזורה הסוף כי א"כ

משלי חכמים

ש'ון אונקט גיין: האם דער זיךן זינאמס צום פאקער פאר וואס

געבן האסמו געקען סופאט ביא מין קרדער אונ דוא האסט

גאר נים זינאמס דוא דארקסט אונקט גיין אונ ביא מיר ווילסטו

ר"ק

ויעל מלאך ה' בלבח המוח ולא עם ולא יסף או היה פ' ולא יסף

כלו כשראה שנתחיל מעניו ידע כי מלאך ה' היה ויש לפרשו דבך

עם ולא יסף ויהי פ' ולא יסף לזרעה על המרא' היתה בעצמה

כומר ללה בלבח המוח ולא נראה להם עוד אז ידע כי מלאך ה'

וכן לזרעה בשילה כמו שבא בשמים התנון תרגו: (כב) והחל רוח ה'

לתקפותיה: כלומר הגבורה והכח שהי' לו במחל דן החל לו

ר"כ"ג

וסמלות והלך מעינו זו מלאך ה' ואולי נלחם הכסס לא למה

הכניא ללוח שמו כי אז לא היה מאמינים מלך כנעניים כי

דבר ה' יקר לו והלוסוף לנס האמנה בדבריו העלים מהם מי כוח:

(כב) והנה היו ירמלים הממות מנוח ואשתו כדלוחם מלאך ה' לבסס

מצודה ציון

שלהטת: (כג) לו: אם כמו לו היתה (לעיל ה'): (כב) ותחל

היה מקבל דלון להכח תכלס ולא היה מלאח לנו את כל אלה

הפע' שהצט' ל"ע עת עתה לא היה א"כ השמענו הכזורה הסוף כי א"כ

משלי חכמים

ש'ון אונקט גיין: האם דער זיךן זינאמס צום פאקער פאר וואס

געבן האסמו געקען סופאט ביא מין קרדער אונ דוא האסט

גאר נים זינאמס דוא דארקסט אונקט גיין אונ ביא מיר ווילסטו

רוח יהוה לפעמו במחנה דן בין צרעה
 ובין אשתאל : יד * וירד שמשון
 תמנתה וירא אשה בתמנתה מבנות
 פלשתים : י ויעלו ויגד לאביו ולאמו
 ויאמר אשה ראיתי בתמנתה מבנות
 פלשתים ועתה קחואתה לי לאשה:
 ויאמר לו אביו ואמו האין פבנות
 אחיה ובכל עמי אשה פיראתה הולך
 לקחת אשה מפלשתים הערלים
 ויאמר שמשון אל אביו אותה קחלי
 כיתה היא ישראל בעיני י ואביו ואמו לא

מן קדם : לקמפותיה
 במשנת דן בין צרעה
 ובין אשתאל : א ונתת
 שמשון לתמנת ונתת
 אשה לתמנת מבנות
 פלשתים : כ וסליקוהו
 לאביו ולאמו ואמר
 אשה ראיתי בתמנת
 מבנות פלשתים וקצן
 סבו וקח לי לאשה :
 ג ואמר ליה אביו
 ואמו הא ליה מבנות
 אחיה ובכל עמי אשה
 דאת אתי למסיב אשה
 מכל פשתים ואלאמר
 שמשון לאביו וקח סב
 לי אשה היא פלשת
 בעיני : ד ואביו ואמו לא

ת"א לעמו : סוס מ' וסוס ב' וסוס ג'
 וסוס ד' וסוס ה' וסוס ו'
 וסוס ז' וסוס ח' וסוס ט'
 וסוס י' וסוס י"א וסוס י"ב
 וסוס י"ג וסוס י"ד וסוס י"ה
 וסוס י"ו וסוס י"ז וסוס י"ח
 וסוס י"ט וסוס כ' וסוס כ"א
 וסוס כ"ב וסוס כ"ג וסוס כ"ד
 וסוס כ"ה וסוס כ"ו וסוס כ"ז
 וסוס כ"ח וסוס כ"ט וסוס ל'

לחז (לחז) : לכה) לפעמו : לכה בקרבו לפעמו :

התקום בין צרעה ובין אשתאל ויש החל לו הכח כאת ה' אולי
 הי' לו שם דבר גם ארבים ונצחם והכוח לא ספר ויהיה פי
 וספר כחיה כי פירושם ארבים בספר בכלל בשרש פיה אבל זה הפירוש הוא הנכון בעיני (ובדברי רז"ל כי פי) לפעמו מבנות
 פלשתים שיהיה רוח נבואי מקשיקת לפני כוח ופי' רוח ה' נבואתי של יעקב אביו חתלי או שאמר יהו דן נחש עליו הרך :
 (ב) וירד שמשון תמנתה : יתום ביהודת חבת הברך עולה תמנתה ויש מרז"ל שאמר שני תמנת היו ופחה אברו דהא
 תמנת היא דאמי בתיא נביא ליה דאמי בתיא נביא ירד' . ודרך דרש יהודה שתתלה בה בתים ביה עליו שמשון שנתיב
 רלכ"ג

רש"י
 ר"א לעמו : סוס מ' וסוס ב' וסוס ג'
 וסוס ד' וסוס ה' וסוס ו'
 וסוס ז' וסוס ח' וסוס ט'
 וסוס י' וסוס י"א וסוס י"ב
 וסוס י"ג וסוס י"ד וסוס י"ה
 וסוס י"ו וסוס י"ז וסוס י"ח
 וסוס י"ט וסוס כ' וסוס כ"א
 וסוס כ"ב וסוס כ"ג וסוס כ"ד
 וסוס כ"ה וסוס כ"ו וסוס כ"ז
 וסוס כ"ח וסוס כ"ט וסוס ל'

מנחת שו
 נתיב : (כ) וכן תפלה לפי הסכום ויחזק פי' מ' מל' ו' וס' חלופים
 כמשיב ונחמה :

והתחכם למחל חלופים כדי שיוכל להכות ולהיכה
 לקחת אשה מפלשתים כי כוח הלוחם קטן שיהיה נחלקו וסוס לחמו
 ול' סוס גייסם כהנה כי חלופים לכו סוסים ויבטלם כמנואל

מצורת דוד
 מה נזכר מה' התחילה ללכודו כנחה דן להלכות מה נזכרות
 ונכחות בין צרעה : תחת דן סוסים נמנעת בין לרשע וכו' (ויס)
 הנה סוסים נמנעת יהודה : יד (ג) קחו איתה וגו' : כי גייסם סוס
 פירוש ע"מ

פון גאט צוא קוקן אין אים זעצט צוא צייטען ווייס
 געזעה דו אין דער מןתה דן צווישן צרעה אונ
 צווישן אשתאל :

ויעם באבין פאר זיי ארז'ין פישא . ויהי זיי ונתען גינאסין פי
 דעם שפוקל ברום אזי שוין גינארין אמיסא . און זיי האבין
 גינארין אז דער גינאז איז בייא אפיקים פרימדיע גענשטין ואלין
 בייא איס גסין . האבין וויא גיט געקעט געזערין זיין מנהג און
 האבין געקום עסין . אבער מנתת האם דרזענילעס דעם פלעך
 מיר וועל דיר אויפקלען און גינארין פאר דיר באבין אפיקלע .
 האם דער פלעך גינאגט ציא מנתת אים געזעני . און נאר מיר
 וויקסו אויפקלען . ווייל איה האב דיר גינאגט דיא משה .
 אבער אנדערע גענשטין ויאס קוקען צוא דיר באבסטו גיט פאר
 זיי צו גסין . אין דאס ביי דיר קיין מנהג ווער גס קוקט צו דיר
 ואל גסין . קול איה איה גיט גסין בייא דיר :

מיר צוא אין ווייב : (ג) ויאמר לי אביו ואמו האם זיין
 דען גיט פר האנרן צווישן דיא מעקער פון דייעע פריינד אונ אין גאר מיין פאלק איין אשה זי אשה
 חלף וכו' וואס דו גייסט צוא געקן איין אשה פון דיא פאר שטאמפטי פלשתיים ויאמר שמשון אל אביו האב
 שמשון גיאגט צוא זיין פאטער אשה פרו געט מיר דיא דאוני ווארום זי איז וואול געפלען אין מיני
 אונן : (ד) וקחי ואמי לא יקחי אונ זיין פאטער אונ מוקער האבאן גיט גוויקט או דאס איז פון גאט

מיר צוא אין ווייב : (ג) ויאמר לי אביו ואמו האם זיין
 דען גיט פר האנרן צווישן דיא מעקער פון דייעע פריינד אונ אין גאר מיין פאלק איין אשה זי אשה
 חלף וכו' וואס דו גייסט צוא געקן איין אשה פון דיא פאר שטאמפטי פלשתיים ויאמר שמשון אל אביו האב
 שמשון גיאגט צוא זיין פאטער אשה פרו געט מיר דיא דאוני ווארום זי איז וואול געפלען אין מיני
 אונן : (ד) וקחי ואמי לא יקחי אונ זיין פאטער אונ מוקער האבאן גיט גוויקט או דאס איז פון גאט

בְּעֵינַי שָׁמַשׁוֹן: ח וַיֵּשֶׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ
וַיִּסַּר לְרֵאוֹת אֶת מַפְלַת הָאֲרִיָּה וְהִנֵּה
עֵדֶת דְּבָרִים בְּגוֹיֹת הָאֲרִיָּה וּדְבַשׁ:
ט וַיִּרְדְּהוּ אֶל־כַּפְּפֵיו וַיִּלְךְ הַלֹּךְ וַאֲכַל
וַיִּלְךְ אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם
וַיֹּאכְלוּ וְלֹא־הִגִּיד לָהֶם כִּי מְגוֹיֹת
הָאֲרִיָּה הִרְדָּה הַדְּבַשׁ: י וַיִּרַד אָבִיהוּאֶל־
הָאִשָּׁה וַיַּעַשׂ שָׁם שָׁמַשׁוֹן מִשְׁתָּהּ כִּי
כֵּן יַעֲשׂוּ הַבְּחוּרִים: י"ו וַיְהִי כִּרְאוֹתָם

באֶתְהָא וּכְשֶׁרַת בְּעֵינַי
 שָׁמַשׁוֹן: ח וְכֵן לִמְן
 יוֹסִין לְמַסְכַּה וְסָר לְמַחְנֵי
 נֵת פְּנֵרָא דְאֲרִיָּא וְהָא
 קִינָא דְדַבְרֵיהָא בְּפִנְרָא
 דְאֲרִיָּא וְכִיָּה דּוּבְשָׁא:
 ט וְנִסְחִיָּה בִּירֵיָּה וְאוּל
 מִינֵר וְאֶכִּיל וְאוּל קָוֹת
 אָבוּהִי וְקָוֹת אִמִּיהִי וְיִסֵּב
 קָדוֹן וְאָכְלוּ וְלֹא מִי
 קָדוֹן אֲרִי מִפְּנֵרָא דְאֲרִיָּא
 נָסִיחַ דּוּבְשָׁא: י וַיִּסַּר
 אָבוּהִי עַל עֵסֶק אֶתְהָא
 נַעֲבַר מִקֹּדֶן שָׁמַשׁוֹן
 מִיִּירָא אֲרִי בֶן עֲבָדִין
 עוֹלָמָא: י"ו וַיְהִי כִּד
 חו

האש' שנתנה לו או דבר עם האשה עצמה שתנשא לו:
 (ט) וירדה: הרנום ונחמיו מן בית נאחיו יסח' ח' ענין נתיצת
 הדבר מנתיקו וכן והכתבים ירדו על ירוחם ובענין הזה תרדוה
 בדרבו ד"ר ל קרית הפת בתיקו שנוכח שם בתנור ואמר אף
 תרודה ונותן לכל הסל כצ"ל לחלה וקראו שם הכלי שנתנו
 בו הפת מירדה כאמרם כש"דלת לא ירד' כמדר' אלא בסנין
 (י) אל האש' כהתנבוא על עסק איהוהא ואמר וירד אביו
 ותנה ירדו שליטתם שמשון ואביו ואמר נראה כי אביו נכנס
 לעיר תחילה על ענין האשה שתכין עצמה לגשואין:
 מנחת ש'
 רד"ק

חרגס ויונתן: (ח) עדה דבורים. קינא דדבריהא כניסת
 דבורים: (ט) וירדה. למן הנדלת דיצוק של כל דבר
 הנדבק וכן לענין פת הנדבכת כמור נקראת הנדלתו רד"י
 הרודה פת למן התנור הרודה את כוורו על עם שהדבש
 עשוי על ידי חלות עשוי מדובק בדופני הכלי בכל לדדון
 מדופן אל דופן כמדת עוגל הכלי וכן חרגס ויונתן וירדהו
 ונחמיה: (י) וירד אביו אל האשה. על עסקי איתתא:
 רלב"ג

לגשה ויעשה שנתנו לה שנים עשר חמש לפנים מה עלמא:
 מצודת רוד
 (ח) מימים. מוכף ימים ולא פ' כהם. או ימים ר"ל שם:
 וסר. סר ממקום מהלכו: מפלת. נדלת כלפי ממוקם עצמו:
 עדת דבורים. (א) סופת דבורים ולאמר שנתן כלבון סללה: יכן העיסים
 עת לה פנים (מפלי): בבוית. בנתף מעו גוית סלון (ח):
 (ט) וירדהו. ענין לקיחתם ממקום דכוכו וכן דעו להשוי (יעשה כ)
 ונדלו' אל דרית הפת (שנת קי):
 משלי חכמים

גם היה כי מלא בה הכמה: (ה) יושב. כי מתחלה פשה רק שדוכין ומור
 לבית אביו ומהו שכן נקחמה: ורביש. מן הדבורים היה לה הכש:
 (ט) וירדהו. ענין לקיחתם כדם מדבש אל כפיו: הלוק ואכל. כעת
 הכלק היה מוכל: (י) וירד אביו. מתחלה ירד לחיו לחיין. לתי
 המשתה כי שבונו עשה עם המשתה עשוי כי כן דרך הבחורים לנשות
 המשתה משלהם כעת הכפסא וזה ירד אביו כמתלה לבכין סגל:
 פירוש ע"מ

פלייש אונ דיא בעסקע וויין גיט גיפקן אין מויל. זעקן פיר אז
 דיא מאה אין נאר וועגן דעם תפילת אונ ווען דער תפילת איז
 נישט אין די מאה אויף נישט. אונ געס אין דא אפמאך וןס ויא
 איז קיין סבה צו אונד. אויז וויא לי תארה צו אאשה. ויא איז
 אפמאך פאר זיך אליין. אפילו ווען זיא בדינגט קיין תפילת. צו
 קנייש האבין. פון דעספונדען איז דיא מאה גרויס. אונ
 קיין קיין זיא קיין קאל וואס באפין. וויא דיא גברא זאגט
 מיטביעו רעב. וואס פער דער פנימלש וויל זיך זאס מאפין מיט
 די מאה. ווערש ער פיר הנגעידי צו דיא מאה. אונ וערער
 פנימלש ווייסט אז דיא מאה קנייש אים ויין ליבין וויא שלמת
 הייליך האט גיזאגט אל תמן לְשֵׁמִי חֵילֶךְ. דו זאלסט גיט געבין
 צווי ווייער ויין פח. ונהיפס באתרתיך בכלות בשרך וישארה
 אין ליבע לעצטע יארהרין אויף דער עלטער וועסער ברומין.
 וועסט קיין פח האבין צו ירירן ווען זיין פלייש פון זיין קעפער
 וועט פארלענדט אפגייערס ווערן פון דעספונדען שפאקעס
 זיך די מאה אויף אים. וועלן פיר פרעגן די אלע מאה ווען
 דאך זענעבין אין דעם פנימלש פון הקב"ה. צו וואס הם הקב"ה
 זענעבין אין דעם פנימלש אויז אנהויפט מאה צו אאשה. דעם

והישר בעיני שפשוני אונ זיא איז וואל גפעלן אונ דיא
 אונן פון שמשון: (ח) וישב מימים אונ ער הם זיך אום
 גקערט אין עלמלכי טעג דער נאה צו נעמן זי יסר
 לראות את מפלת דבורים אונ ער הם אף נקערט פון זיין
 וועג צו זעקן די מפלה פון דעם מופין לייב הם ער
 גזעקן הנהיגה דבורים אונ נון איין איין זאמלינג פון
 בינין איז אין דעם גוף פון דעם לייב וידש אונ
 האניק: (ט) וירדהו אל פשיהם ער דעם האניק אף
 גשיית פון דעם בין שפאק אוף זיין האנט וירד אונ
 איז גנאנגן אונ גינעקין. ונהי אל אביוהא אמו אונ ער
 איז גנאנגן צו פאמר אונ מופט אונ האט זיי געגעבן
 דעם האניק אונ זיי האבן גגעקן ולא חטוי להם אונ
 עד הם זיי גיט גזאגט דם פון דעם גוף פון לייב הם
 עד אף גשייהם דעם האניק: (י) וירד אביו אונ זיין
 פאמר הם גנידרם פון וועקן דר אשה צו פרעגן זי
 אוב זיא איז גרייט צו דר חתונה ויעש שם שמשון משקה
 אזו פלעקן מאכן דיא בחורים פאר דער חתונה:

אונ שמשון האט דארפן גמאכט אסעודה ווארום
 (יא) ויהי כראותם אותו אונ געס איז געווען אז דיא פריינד
 פון

אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים מַרְעִים וַיְהִיו אֹתוֹ :
 יב וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמִשׁוֹן אַחֲוָה נָא לָכֶם
 הַיְדָה אִסְתַּגְדַּד תִּגְדְּוּ אוֹתָהּ לִי שִׁבְעַת
 יג יְמֵי הַמִּשְׁתָּה וּמִצְאֹתֶם וְנָתַתִּי לָכֶם
 שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים חֲלָפֹת
 כגָּדִים : יד וְאִם־לֹא תוּכְלוּ לְהַגִּיד לִי
 וְנָתַתֶּם אֹתָם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים
 וּשְׁלֹשִׁים חֲלִיפֹת בְּגָדִים וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 הַיְדָה הַיְדָתְךָ וְנִשְׁמַעְנָה : יז וַיֹּאמֶר לָהֶם
 מִהֶאֱכַל יֵצֵא מֵאֶבֶל וּמַעַז יֵצֵא מִתּוֹק
 וְלֹא יִכְלוּ לְהַגִּיד הַחֲוִדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים :

הוא ימיה ויגדו ויהיו אלו :
 חברים ויהיו עמיה :
 יב ואמר להם שמישון
 אחרון בענין חודיהא
 אם הוא תמוין ויהא לי
 שבעת ימי משתה
 ותשכחין ואמן לכו
 הלתין פלדסין ותלתין
 אצללון דלבושא יואם
 לא תוכלין למנאה לי
 ותהנין אהין לי תלתין
 פלדסין ותלתין אצללון
 דלבושא ואמר ליה חוד
 חידהך ונשמעיה :
 יד ואמר להן מאכלא
 נפק מיכלא ומתקופא
 נפק חודיא ולא יכלו
 למנאה חודיהא תלמא
 יטין
 תולדות אהרן
 מאלמא יא סלמא זכור ומו :

רש"י
 (יא) מרעים. הנשים לטובניות :
 (יג) סדינים. הם ריעות של פשתן שהאדם שוכב בהם בלילה

רד"ק
 (יא) ויקחו שלשים מרעים. כפי יוקת קרה כלומר כל אחד
 לקח חבור ונתקבצו ימים כראותם על המרעים שזכר אהרן בן
 וכמהו והראוהו את חידה והרומים לו שכתבנו בספר מכלול :

מצורת דוד
 (יא) מרעים. כלומר כלו המרעים והרעים הם שמעון כל המרעים
 ויהיו אהרן. לדבר עמו ולבטחו : (יג) אחריה וכו'. אכלו המרעים
 חודים ולם חודים כולו המרעים כפיך וכו' כמכתב : ומנאיהם : כ"ל
 פסוק ולם חודים כולו המרעים כפיך וכו' כמכתב : המרעים והמנאיהם : כ"ל
 חודים ולם חודים כולו המרעים כפיך וכו' כמכתב : המרעים והמנאיהם : כ"ל

מצורת ציון
 (יא) מרעים. חללים וטובניות : (יג) אחריה. ענין דבר המרעים
 קרה לרעהו : סדינים. הם חללים וטובניות חלופות בגדים. ויקלו בן
 כל המרעים והמנאיהם : (יז) חודיה. כל המרעים והמנאיהם

פירוש ע"מ
 פון דר אשה האבן אים דר ועין נקחוי שלשים מרעים
 האבן ווי נטמן דרייסק נעלן אונ ווי נען נעוין מיט
 אים : (יב) ויאמר להם שמישון האמט שמישון גאונט צוא
 ווי אחתה נא לכם חידה איד וועל היינט ראבן צו אייך
 איין רעמניש אס פגד פגדו אוב איר וועט וי ואנן צו
 מיר אונ דיא שבעת ימי המשקה וקאפאס אונ איר
 וועט גפונן בלומר איר וועט פרעפין דעם אמת
 וועל איד געבין צוא אייך שלשים מרעים דרייסיג
 לייזיכר אונ דרייסיג פאר קליידער : (יג) ואם לא
 חידה לחידה לי אונ אוב איר וועט נען קענן אונ צוא
 מיר דאס רעמניש ואלט איר געבן צוא מיר שלשים
 סדינים דרייסק לייזיכר אונ דרייסק פאר קליידר
 ביאפר לו האבן ווי גזאנט צוא אים חידה ווי ראט דיין
 רעמניש אונ מיר וועלן וי הערין : (יד) ויאמר להם המ
 ער גזאנט צו ווי פקאובי ויא פאפלי פון דעם עקר איז
 ארום גזאנגן איינעסין ווארנ ויבני גא פתוק אונ פון
 דעם שטארקן איז ארום גזאנגן זיסקייט ולא יכלו

משלי חכמים
 ענין נעלן מיר פארשפירי קעניש איינער האם אקאה נקתאם
 אדרישט ארעקסאראציע צום פארקויפן איל קרלי שפייזן צום
 גענייניק וועלכער קעניש קומט אין ארעקסאראציע
 קען אפגעקערט אדער איינער פון ארעקסאראציע גיך קען ניש
 ארעקסאראציע קען. קען דער וויין אז איינער וועט קויפן אין
 רעקסאראציע קען וועט נאכאלס דער רעקסאראציע אים פרייען
 וועט קר וויל קען אונ קען וועט דאס האבן אבן אדער
 נאכאלס. דער קעניש וועט דאך ניש ווארפן אזוי לאנג נאר
 באדן אין דער פריה טו קען קאפן איל קרליא קען ווארפן אונ
 נאכאלס עס זאל וויין פארשייט. ווען איינער וועט אריין קויפן
 קען זאל קען אים שוין נעמן. איינער קומט באדן ווי דס קען
 אין פארשייט גינארען אונ עס איז נאך פריש. איינער קומט
 שפעטער פון רעקסאראציע חייבט דאס איל פרישע קען. אונ
 אפאל פרישע אפאט עס זענען וועט קענישען נאכאלס קען
 אונ עס איז נעלן קעניש אונ קאפן. וועל דר רעקסאראציע
 האם מירא קען וועט דרעקען דיא פריש איז ניש פריש.
 פרישעס דר דר פריש נאך אפאהל מיט פיל בלשמים דר פריש
 זאל ניש שטעקן. עס זאל נאכאלס קעניש קעניש צו קען פון
 דעם פריש. נאך פיל בלשמים וועט איל פרישע פריש. דיא
 פריש זאל נעלן קעניש פארקויפן ווערן. עס האט אפער נאכאלס
 איינער האם פיל נעלן פון דעם פריש אונ איז קראנק ווארפן
 פון דעם גרויסן אראקסאר. דיע דאקסאר האט באדן דעקענט
 אז דער קעניש איז קראנק פון א ארעקסאראציע פרישע קען. דער

פריער

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאַשֶׁת־
 שִׁמְשׁוֹן פְּתִי אֶת־אִישׁךָ וַיַּגֵּד־לָנוּ אֶת־
 הַחִידָה פֶּן־נִשְׂרָף אוֹתְךָ וְאֶת־בֵּית
 אָבִיךָ בְּאֵשׁ הַלִּירֶשֶׁנוּ קְרֵאתֶם לָנוּ
 הֲלֹא: מִי וְתִבֶךְ אִשֶׁת שִׁמְשׁוֹן עָלָיו
 וְהֵאמֵר רַק־שָׂנֵאתָנִי וְלֹא אֶהְבֵּתָנִי
 הַחִידָה חֲדָתָה לְבָנֵי עַמִּי וְלִי לֹא
 הִגַּדְתָּה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאָבִי וּלְאִמִּי
 לֹא הִגַּדְתִּי וְלֶךְ אַנִּיד: מִי וְתִבֶךְ עָלָיו

יומין: מי והנה ביום
 שביעה ואמרו לאשת
 שמשון שרילית בעליך
 ויחני לנא ות הודיתא
 דקמא נוקיד יחיד ונה
 בית אבך בגורא
 הלמסקנתנא קריתון
 יהנא דקמא: מי ובכת
 אפת שמשון עלוהי
 ואמרת לחוד שנאתני
 ולא רחמקני חודתא
 סדמא לקני עמי ולי
 לא חותמא ואמר לה הא
 לאמא ולאמא לא חותמי
 וליך אכרין אחני:
 מי ובכת עלוהי שבעא
 יומיא
 רשי

(טו) ויהי ביום השביעי. ליתום השבת ולא שבעי
 למשכה והוא רבעי ליום המשכה: הלירשנו קראתם לנו
 הלא. מרגום יומתן הלמסכנתנא קריתון יתנא הלכא:

או מתעסק בהם ביום ו"ח פלרסין ותרגם בשני חרישין בתרי
 פלרסין: (טו) ביום השביעי. יום השבת הוי יום רביעי ליום
 החופה ופי' ותבך עליו שבעת ימים השלכת שבעת ימים מיום
 השבת עד סוף שבעת ימי המשת' הוי' בזכות בכל יום ופוצרת
 בו שניד לה החידה ויש לפרש ביום השביעי כמשמעו שביעי
 מיום החידה נואש מהגידה והחרישו עד יום השביעי ובוים השביעי
 אברו לאשת שמשון פתי את אישך ופירוש ותבך עליו שבעת הימים היא מעצבת ככתה עליו כל שבעת ימי המשתה ולא רצה
 להגיד לה ובוים השביעי הציקתהו לפי שאמרו לה נשרוף אותך ותגיד לה: הלירשנו. הוי"ד מעמרת כנניא בבקעת הספרים
 ופירוש הפסוק הלירש אתנו קראתם לנו כדי שתקחו מבויננו ואם לא בעבור מה קראתם לנו שאנחנו רואים שתוצו לקחת
 מנחה שי

(טו) המידה חדה. מקצת ספרים ל"ה ודקסין יאנים חס כלל ס"א וט
 ס"א עמלי תיב:
מצודה ציון

כי דקך להחליטם ככל פסם: (טו) ויגד לנו. ר"ל ללרכינו:
 וכי
 נכסם חותמו קרלח עלו פני המשכה נתמים: הלא. כ"ל נלשם ור"ל הקרילח היתה לשמות ולל נלשם ועמס רלשם סכסוכס היתה נלשם:
 (טו) לא הגדתה. הכ"ל מן המידה:

(טו) הלירשנו. דקסין וסן ספרים מדוקסין כ"ה הוי"ד דקן חסוף סלון טס
 סמלון כ"ה ודק"כ כספ כפירוש ובכספס הוי"ד עממסם כנניא בבקעת ספרים:
מצודת דוד

מאלל ומדכך חוק יאל דכך חסוף: (טו) ביום השביעי. לא ליתי
 כמשכה ללח על יום השבת יחמך והיה רבעי ליום המשכה וכעבור
 כי שבעת לא הפמיד שמשון שבעה עממס מללו מקום לזכר אל האלסט: ויגד לנו. ר"ל קרילח היתה לשמות ולל נלשם ור"ל הקרילח היתה נלשם:
 נכסם חותמו קרלח עלו פני המשכה נתמים: הלא. כ"ל נלשם ור"ל הקרילח היתה לשמות ולל נלשם ועמס רלשם סכסוכס היתה נלשם:
 (טו) לא הגדתה. הכ"ל מן המידה:

משרי הכמים
 פריער הם ער גינעסין אין ארעסקסארציע ויער נוסע פלייש עס
 הם גום גישמעקם. הם אים דר דאקסאר גינאנס סאקי פון דיא
 פלייש ביומו קראנק גינארן. סר וואס האקסו גום פארשפאנן
 צו ווס הם דר דעקסארציער גינערקלעם די פלייש מיט אנעלכע
 נוסע בלמים. ווייל דיא פלייש איז גינען גום פריש האם ער
 מורא גתאם מענשלין וועלן דערקענן אז די פלייש איז גום פריש
 וועלן זיי גום וועלן עסן. וועם ער כהן די פלייש ארום ווארען
 וועם ער שארין האבן. אונ דאס קען דאך אים פוענען אלע
 סאג עס זאל אים בלייבן פלייש פון איין סאג אויף דעם אנדערן
 וועם ער פארלירען זיין גאנצן פארמעגן. דריבער מוז ער אלע
 מאל פועגלין דיא אלטע פלייש מיט נוסע בלמים אונ ווייל עס
 שבעקם גום הם כען אפטיים צו דיא פלייש אונ ער פארקויפט
 די פלייש באלד אין דר פרייה אויף גאנץ געשווינד אונ ער האם
 נאך גום פארדיינען. פון דעקסטרענין דר מענטש וואס האם פון
 דעם פלייש גום פיל גינעסין. האם אים גום געשארם. אבער
 דר מענטש וואס האם מיט אפטיים פיל גינעקן פון דעם פלייש.
 דער איז קראנק גינארן אונ מען קען פון דיא פלייש שפארבען

פירוש ע"ט
האבן זיי גים גקאנט זאנן דאס רעקניש דריי טעג:
 (טו) ויהי ביום השביעי אנאם אזי ננוען אין דעם זיבטון
 סאג פון דר נוואך דאס איז שקבת ניאמרו האבן דיא
 גבעלן גזאנט צו דעם נוייב פון שמשון פתי את אישך
 רייד איבך ביין מאן דס ער זאל אום זאנן צוא אויב
 דס רעמיניש פן נשרוף אותך ווארום טאמך וועלן מיר
 פאר ברענן דיה אונ ביין פאמרים הוז אין פייער
 ווארום הלירשנו קראתם לנו הלא אוב צו פר ארמן אונז
 הם איר אונז רען גרוץ אהער: (טו) ותבך אשת שמשון
 הם דס נוייב פון שמשון גנויינט איבך אים אונ זי
 הם גזאנט רק שאינתי גיאקמ דו האקמ מיה פינימ
 אונ האקמ מיה גום ליב ווארום מתידה חתרה לקני עמי
 איין רעקניש האקמו גראמן צו דיא קינדער פון
 מיין פאלק אונ צוא מיר האקמו גום גזאנט דאס
 בשיידניש ויאמר לה הם שמשון גזאנט צו איר הנה
 גזן צו מיין פאמך אונ מוכר האב איה דאס גום גזאנט
 גים הם זי גנויינט איבך דיא איבך דיני טעג פון

אונ צוא דיר נאל איה דס זאנן: (טו) ותבך עליו שבעת
 די זבן טעג ווס דר בעודה איז ננוען צו זייא ויהי ביום
 השביעי

שבעת הימים אשר יהיה להם המשטה והיה ביום השביעי ויגדלה פי הציקתה וותגד החידה לבני עמיה: ויאמרו לו אנשי העיר ביום השביעי במרס יבא החרסה מה מתוק מדבש ומה עז מארי ויאמר להם לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי: ונתצלת עליי רוח יהוה וירד אשקלון

יזכיא בהנה להון משמיה וקה ביוקא שביעאה וכו' לה ארי דמקמיה וכו' ויאה חודיהא לכגי עקה: יח ויאמרו ליה אנשי קרתא ביוקא שביעאה עד לא מעל שמשא מה עלי מדובשא ומה מקף פארוא ויאמר להון אילולפון בדיקתון באהתי לא אשפחתון חודתי: יט ושרתה עלוהי רוח גבורא מן קדם יי ונתח

ת"א לולא חרשתם חידתי: (ט) (י) (יא)

רש"י

רד"ק

(ז) שבעת הימים: הנותנים משכנת המיום מרביט ואליל: (יח) במרס יבא החרסה: לפני שקיעת החמה שעדיין היה להם שהות עד הערב: חרשתם בעגלתי: משל הוא אילולפון בדיקתון בלחתי: (ט) רוח ה'.

מסוגנו על ידי החידה ו"ח הלבסכנתא קריתון יתנא הלבא חרסום הלא כמו הלום: (י) החרסה: החשיב כמו האומר לחרסולא רוח והיה"א נוספת כמו החרדה המביא שאם בא השמש ביום השביעי חרס הגידה החידה היו נוהגים לו ל' סדינים כי כבר שלמו שבעת הימים לזכור דהקו להגיד במרס

בנות שי

(ח) חרסה: כלל מלתי בתי"ח:

(ז) ויגד לה כי הציקתה: אשכחיה ביוםיה הלוון מה שמכרז הסתלות כזה עמו הלכה אותו והציקתה עד שלא יכול לליל שלם יגיד לה הסתרה מונעת ממנו כעת שהיה ילדו תקוה וכאשר לא יכול לסבול אם הגיד לה את החידה עד שפירס יבא השמש ביום הזה נכנס לאחור והלביט להם כי אשה שמשון גלתה לנס הסודי וזוהי לא מלאכה או אחר זה וסודות שהוא היה חושד אשתו שגאתה עם אחד מהם וזה גלתה לו עיני החידה והוא הגידה לאחור בעיר: (יט) ועצורתו הכס שלום מפלשים באשקלון נלקח את קלילותו ונמתי לאגרי סחורה: ומכאן אף שמשון על רוע תקותו אשתו וכסוד ממנה ועלה בים ארצו וכאשר ראה אשתו כי עובד שמשון סחורה לבורה ונתנה לאשה לאחד מן הסוחרים אשר נכס לו שמשון כשעמתי ימי המשחה:

מזוהר ציון

(ח) הציקתה: עיני לכה ודחק כמו משוף לוקח(יט"ט) (יח) יבוא. עיני שקיפה כמו כי כל השמש (כלל) החרסה: השמש כמו ממלכת הסלם (לעיל"ה): לולא: אולי לא: חרשתם: מלשון חרסה. גם סוף משני חרסת המהשכס והטון בדכך כמו אל חרסום על כפר כסס (שלי"ג) (ט) ויתחלף: ויכר כמו וללחו ויכר הירדן(ט"ז) (י):

שבעת הימים: כל עד כלת שבעת הימים: אשר היה להם המשחה: כל אשה מדבר בשמות בן ויהי נכתה: כי הציקתה: היסה דוחקת אורח מאוד ומניעה עליהם ממנו וכדומה: (יח) בשרים יבוא חרסת: כשור לא עבר בים השביעי שהוא ביום הזמן שכתבו: מה מזוק: אין דבר יותר מחוק מדבש: לולא חרשתם: כל"ה אש לא גלתה לכס אשתי לא הייתם יודעים סחורה ונאמר עלי משל: או חקוק ממני להגיד להם לא מלאכה חודתי (ולפי שנתת מרסיה היה משופטת מרסיה ממש והחריכה מהשמש כינה אשתו כשם עגלה המלומדת לחז"ל והיא מלילה לחותה):

פירוש ע"מ

השביעי אונ עם איו גווען אין רעם זיבמן מאנ ויגד לה המ ער אום גואנט צו איר דם בשידיניש כי הציקתה ויארס זי האם אים גענגט ויגד החידה המ ויא אום גואנט דם בשידיניש פון דעם רעמניש צו דיקניגד פון איר פאלק: (יח) ויאמריו האבן די מאנין פון דר שמואם גואנט צו אום דם רעמניש אין רעם זיבמן כאג בשרם יבא חרסה איי ריא זון איו אונטר גאנגן אונ אזוי האבן ווי אים גואנט מה פתוק קרביש וום איו זיכר פון האניק יפה עז בארי אונ וום איו שטארקר פון אלייב ברומר דו האקט אונז גרענט פון דעם עסיר איו ארום גאנגן איין עסינג אונ פון דעם שטארקין איו ארום גאנגן איין זיסקייט איו דאם אונ איין שטארקער איו ארום גאנגן איין עסין אונ גואנט צוא ויי לילא חרשם געלתי ווען איר נאלט גיט מיין רעמעניש ברומר ווען איר נאלט גיט גווען אום פרעגין מיין ווייב וואלט איר גיט געוויקט דאם רעמניש: (יח) ויחקה גליותיה אונ עם המ בלריקמ

אויך: דאם ועלביגע איו ביאי הקב"ה פון דעם פקענש אויך. הקב"ה המ גיגעבן צו דעם פקענש פיל ערליי האות. צו אלע האות שיקיט דער פארשפאנד פון דעם פקענש אונ ויאי וענין שיון. עס איו אהארה גיט עסין. דאם איו בלוינד אונד שיון. אהארה שיון וואהנען. שיינע קליינענג. איין תורה איו דא וום דרשקל פון פקענש וויל ויא גיט. דר פקענש נאל געבן אויב אונ האבן קניגד אונ זאל דארפן ארבעטן. כאג אונ נאכס פאר איו מים דו קניגד ער זאל ויא געבן עסין פרינקען קליידען אונאונגען. וום אום ער פון איר קסן אונ פון אירע קליידר. זיא גוועלסינג נאך איו אים. אויב זי איו אשליכטע. כאג אונ נאכס המ ער נאך צרות פון זיי. ווי דו וועלס זאגס קליינע קניגד לאון גיט שלאפן גרויסע קניגד לאון גיט לעבן. געדער פקענש פון זיך איון וואלט גיארפט אשליכטע חטיל פון ווי ער דארף פון זיין ווייב אונ קניגד. אונ ריא אהארה אלוין איו אויך גיט איו

דס בשידיניש פון דעם לייב וום ער איו איין עסיר איין זיסקייט דאם איו האניק ויאכר להם האם שקשון גווען אקערין מיט מיין קארב וואלט איר גיט גפונן פריעגין מיין ווייב וואלט איר גיט געוויקט דאם רעמניש: (יח) ויחקה גליותיה אונ עם המ בלריקמ אונ

איון זיסקייט דאם איו האניק ויאכר להם האם שקשון גווען אקערין מיט מיין קארב וואלט איר גיט גפונן פריעגין מיין ווייב וואלט איר גיט געוויקט דאם רעמניש: (יח) ויחקה גליותיה אונ עם המ בלריקמ אונ

וַיָּחַת לְאֶשְׁקֵלֹן וַקְמַר
 מְהַרְהָ הַלְתִּין נִבְרָא
 וַיִּסֹּב עַל זְהוּרֹן וַיִּבֶן
 אֶצְלָנָא ? דְּחַוֵּי אֵו
 חוּדִיתָא וַתְּקַיֵּף רוּגְיָה
 כַּלְקִי לְבֵית אֲבוּהֵי :
 כַּוְהַת אִמַּת שְׁמִשׁוֹן
 לְדָם בְּרֵיָה דְרָגָה
 שׁוֹשְׁבֵינָה : * וַתֵּהֵב
 לִזְמַן יוֹמִין בְּיוֹמֵי חֶצֶד
 חִמְזִין וַאֲרַבְרַב שְׁמִשׁוֹן נַח
 אֶתְהִיבָה בְּנָרְיָא בְּרַעַז
 נְאֻמַּר אֵיעוּל לְוַת אֶתְהִי
 לְאֶרְדּוֹן בֵּית מִשְׁפָּכָא
 וְלֹא שְׁבָקִיה אֲבוּהָא
 קְמִיעַל : כַּוְאֻמַּר אֲבוּהָא
 מִיִּסְר אֶמְרִית אַבִּי מִסְנָא
 ת"א וַד מִסְר מִיִּר ד :

ונחת לאשקלון וקמר
 מהרה הלתי נברא
 ונסוב על זהרון ויבן
 אצלנא ? דחויאו
 חודיתה ותקיף רוגיה
 כליק לבית אבותי :
 כוהת אמת שמישון
 לדם בריה דרגה
 שושבינה : * ותהב
 לזמן יומין בימי חצד
 חמזין וארברב שמישון נח
 אתהיבה בנריא ברעז
 נאמר איעול לות אתהי
 לארדון בית משפכא
 ולא שבקיה אבוהא
 קמיעל : כואמר אבוהא
 מיסר אמרית אבי מסנא
 ת"א וד מסר מיר ד :

רד"ק
 כא השמש : חרשתם בעגלתי . ע"ד משל כלומר שאקרו הרבח
 באשתו וכן חרשתם רשע על דרך משל והמסרה אסרה בתרי
 לישני : (יט) ויך כדה שלשים איש . קבלו רבותיו וז"ל כי מתוך
 ה' לו ליפסא למתים אף על פי שהי' נזיר כי המלאך אמר נזיר אלהים יהי' הנער לו . אחר כן עצמו נזיר והדרם שאמר לו
 המלאך בפירוש היי אסורים לו יין ותגלתה לפיכך הוי' ככה בפלשתים ונפשיפם אתר כן שנאמר ויך ויחך ולולוי קבלתם
 היינו זכורים לומר כי הוי' מכה בפלשתים באנן אך בזולתם ולא הוי' נוגע בהם כמו שהכה אותם בלחי החסור שהיה משיך אותה
 עליהם והורג אותם בה או אשילו הוי' נוגע בהם סרם מותם הוי' מסלק ידו מהם כי לא ימות האדם תכף מהמכ' ואף על פי
 שהוכה מכת מות גם כן ויחך את חליצותם סרם מותם או אפי' אתר מותם צוה לפלשתיו אתר להפשיפם . או נזכר לומר כי
 הוי' נזיר מלהשטא למת אלא במקום מצוה והמלחה כפלשתים מצוה היתה להלחם בהם ולחושיע את ישראל מידם וטח' ח' הכל
 כמו שכתיב כי מת' הוא והנה קבלו רבותיו וז"ל כי נזיר משפא למת מצוה : חליצותם . חלוצותם . וכלי זינם ונדמיתם נתן
 החליפות למגידו החי' גם כן חסדינים אף על פי שלא זכרם או החליפות לכד כי די' הוי' להם אתר שבמרכת לקחום כמנו :
 (כ) לברעתו אשר רעה לו . בתרגומו לחכרית דהת שושבינית : אשר רעה לו . שלקח אותו שמשון לרוע :

רש"י
 נכורה מן קדם ה' : חליצותם . מלבושים שהלך מעליהן :
 (כ) לברעתו אשר רעה לו . לאחד מאזכרתינו נתנה :
 הוי' לו ליפסא למתים אף על פי שהי' נזיר כי המלאך אמר נזיר אלהים יהי' הנער לו . אחר כן עצמו נזיר והדרם שאמר לו
 המלאך בפירוש היי אסורים לו יין ותגלתה לפיכך הוי' ככה בפלשתים ונפשיפם אתר כן שנאמר ויך ויחך ולולוי קבלתם
 היינו זכורים לומר כי הוי' מכה בפלשתים באנן אך בזולתם ולא הוי' נוגע בהם כמו שהכה אותם בלחי החסור שהיה משיך אותה
 עליהם והורג אותם בה או אשילו הוי' נוגע בהם סרם מותם הוי' מסלק ידו מהם כי לא ימות האדם תכף מהמכ' ואף על פי
 שהוכה מכת מות גם כן ויחך את חליצותם סרם מותם או אפי' אתר מותם צוה לפלשתיו אתר להפשיפם . או נזכר לומר כי
 הוי' נזיר מלהשטא למת אלא במקום מצוה והמלחה כפלשתים מצוה היתה להלחם בהם ולחושיע את ישראל מידם וטח' ח' הכל
 כמו שכתיב כי מת' הוא והנה קבלו רבותיו וז"ל כי נזיר משפא למת מצוה : חליצותם . חלוצותם . וכלי זינם ונדמיתם נתן
 החליפות למגידו החי' גם כן חסדינים אף על פי שלא זכרם או החליפות לכד כי די' הוי' להם אתר שבמרכת לקחום כמנו :
 (כ) לברעתו אשר רעה לו . בתרגומו לחכרית דהת שושבינית : אשר רעה לו . שלקח אותו שמשון לרוע :

רמב"ם
 (ב) ואחר זה בינו קליק חטים היה שכ שמשון לסקוד את חטמו
 עגיו עזים ותשכ לבוא ללוים והעד לו לזכיר כי נמסר לעמלקים לנאכס
מצורת דוד
 (יט) ויחר אפ' לו עלטו כענין בלתי מלמונו : (כ) ותחי וגו' .
 בשלח לחתו אשר נתחבר לשמשון ולבשני : (כא) בנידו עזים . וזכר כס
 כשכלת נדי עזים לה למה : אבואה וגו' . לשכך עמה להיות אלה :
 (כב) כי שגא שנאתה . כדלוחי כי חסך לך על בגלתה מלמוך :
פירוש ע"מ
 אף אים איין רות' גבורה פון גאמ ויוד' אשקלון אונ
 ער הט גנידרט קיין אשקלון אונ האמ גשלאגן פון
 זיי דרייסק באונגות את חליצותה אונ הט גנובן וייערי
 אפ ציהינג פלוקר וייערי קליידר וים ער האמ אפ
 גצוגן פון זיי ויגו החיפית אונ ער האמ גנעבן דיא
 קליידר צו די וואס האגן אים גאגמ דאס רעפניש
 יחר אפ' אונ עס האמ גנירמט זיין צארין אף זיין
 נוייב וייר זי הט אום גאגמ דאס רעפניש וישי בית
 אביה אונ איז אף גאגאגן און זיין פאמערס הוז :
 (כ) ותחי אשת שמשון צו זיין נוייב פון שמשון איז
 ויבן וייר זי הט אום גאגמ דאס רעפניש וישי בית
 אביה אונ איז אף גאגאגן און זיין פאמערס הוז :
 (כ) ותחי אשת שמשון צו זיין נוייב פון שמשון איז
 ויבן וייר זי הט אום גאגמ דאס רעפניש וישי בית
 אביה אונ איז אף גאגאגן און זיין פאמערס הוז :
 (כ) ותחי אשת שמשון צו זיין נוייב פון שמשון איז
 ויבן וייר זי הט אום גאגמ דאס רעפניש וישי בית
 אביה אונ איז אף גאגאגן און זיין פאמערס הוז :

טו ויהי מימים און עם איז גיווען אין עמליקע מעג דר גאך אין די מעג וום מען שנייד ווייץ
 ויפקוד שמשון את אשתו הט שמשון גראבט זיין נוייב מיט איין צינקלי פון ציגן צו ברענגן דאס
 איד איין פוקה ויאמר אונ שמשון הט ויך גמראבט איה וועל קוקן צוא מיין נוייב אין איד חדר אריין וא
 נהט אביה לבוא האמ איד פאמר אים גלאמט צו קיפן צו אור : (ב) ויאמר אביה אונ איר פאמר הט גלאמט אמר
 אמרתי

למרעך הלא אחותה הקטנה טובה ממנה תהינא לך תחתיה: **ויאמר להם שמשון נקיתי הפעם מפלשתים כי עשה אני עמם רעה: וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים ויקח לפדים ויפן זנב אל זנב וישם לפיד אחד בין שני הזנבות בתוך היובער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים**

נקיתה ויהייתה לחברה
היא אחתה זערה
שמירא מנה תהי גען
לה חלופא: ויאמר להון
שמשון וכאי אמא זמנא
היא מפלשתאי ארי
עביד אנא עמהון
בישא: ד וואל שמשון
ואמר תלת מאה תעלין
ונסיב בעוראי וקטר
דנבא בריש דנבא ושוי
בעורא חד בין תרין
דנבא בפי ציצון:
הוא דליק אשתא

ת"א פירושים הפעם פעמים
אש בלפידים פלשתים
פן פלשתים
מסע 101

רד"ק

טו (ג) נקיתי הפעם. כלומר רעה להם הרעה: (ד) ויפן. את הזנבות זנב אל זנב. וישן משמע הוא עלנו פנה ויפן משמע הפנה את אחריים וכן שימוש כל תיבה שפעל עליה

זה"ל וירכ העם וירכ צבת יהודה תלמידי ויגל יהודה מעל אבימלך לאברהם: ויפן זנב אל זנב. מבנין הפעיל כי הוא בשש

(ג) נקיתי הפעם. הפעם הוואה אינן נקי מזה כי בדיון אעשה עמם רעה:(ד) שועלים. לכה שועלים לפי שהשועל מנהגו לחזור לאחוריו לפיכך היה דבק הלפיד בין שתי הזנבות כי כל א' מזה היה חוזר לאחוריו ולא היה נפרד מכתירו ובהנהג כך היה הלפיד דבק בהם והאלין בו היה זה הולך לפניו והיה לפניו והלפיד נופל מביניהם והוא דרש מאי שנא שועלים אמר שמשון יבא שועל שחורר לאחריו ויפרע כפלשתים שחוררו בשבעותם והוא שבעות

מנחת ש"י

נקי חס יעשה עמם רעה ולא יוכלו נמנעו זה כי בדיון הים לו להרע להם על מה שעשו כנגדו מזה הסועל: (ג) וזהו ההפך משמשון להרע להם כזה האופן והוא שבכך לכד שלש מאות שועלים ולקח לפידים ושם פני זנב אל זנב מהשועלים וקשר בין הזנבות לפיד אחד והוא פן ידלק זה האש דקלותו ולחומר חומש הסועלים הים כושר האש בכל מקום שיטברו בו עמם עברם ממנו וזהו האופן הכשרי שמשון דקמות פלשתים מגדש ועד קמה ועד כרם וית"ל הגדה שהוא נטוע עמם חיים נדמות כרם כי לחומר חומש הסועלים כרם בעץ וזהו האופן שמשון כרם מהם וכלשון ידנו פלשתים לחטו ומלשמו ולא התפעלו כנגד שמשון כי כבד התגלה להם כי

טו (ד) ויקח לפדים. חסר ויד קיפלה ומלא ויד תיפלה: ויפן זנב אל זנב. כספיים שלו היד כושר כפול וכן דעת רד"ק כ"ש כפול דף ק"ח וז"ל בעל פה דברי ד' ק' והלח"ע כ"ס חלמי לזון הקדש דף ר"ד וז"ל רבי יוסף כשר הקדש חלוח העזות ער המספרים וכן הפעלים והקדש היה צלילי כמו ותפל כל ענינה והכה מטעם עיני ד' וכן ותקדש כי זהו הכוונה לכל צלילי וז"ל הענינות וכן המספרים וכן הפעלים כפול כמו ויפן זנב אל זנב ק"ש חס עשו ויפן זנב ויפן זנב יושם וזהו הכוונה להם וז"ל ויפן זנב ויפן זנב שמתו וז"ל ויפן זנב כרם שהוא צלילי ומלמיני כי כל כרם שהוא כפול: (ג) ויפן זנב אל זנב. משפטים מלא דהוא מ"ש כפול פשה יפן: שמשון פשה זה מלך מה שפשה כנגדו חכי אשחא ולו להקם מלמי

מצודת דוד

(ג) נקיתי וגו'. הפעם הוואה חסר נקי מפלשתים כאשר חטס להם רעה כי לא חטשו לו לאשמה על כי מהחלו להרע עליהם: (ה) וישלח. שמשון נפשם בין הקמות:

מני זכירה והשגחה כמו פקוד פקדתי (שמות נ'): (ג) תחתיה. במקושה: (ד) לפידים. כן נקרא סען אשר יקשר בו שלכת וכן כלומר יבער (שפיט ס) וקולס ע"ש סוס כי להשבעיר כהם האש והם לפדים: ויפן. הפעל: כתיב. בלחלל כמו והעיר כמון (צמדכ"ס): (ה) בקבותה.

משיב דבר

כ"ל התפילה הממוככת לקרקע:

משיב דבר חכמים

אפרתי טראקמן האב איה מיר טראקט דאס דיא האקטס וי פייקטם ואננה למרע האב איה ויא נגעון צו דיין געלען הלא אחותה הקטנה פד וואר איר קלייני שוועקט איר בעקר פלומוז זי איז שעקר פון איר דאז וי ויין צו דיר אופ איר אורט: (ג) ויאמר להם שמשון הם שמשון גאונטם צו ווי איה וועל ויין דין דס מאל פון די פלשתים כי ששה אני עמם רעה ווען איה וועל טאן מיט זיי בלוי פלומוז איה וועל היינט גרעקט ויין ווען איה וועל טאן מיט זיי בלוי ווארם זיי האבן מיר גטון בלוי: (ד) וילך שמשון איז שמשון גנאנגן אונ האטם בצווינגן פלומוז גחאפט דרייא דערנדרט פיקסן נחל לפיידי אונ הם גנאנגן פראנגן פון פייאר פון זנב אל זנב אונ הם גקעקט פון וויידיר צום אַנדערן וישם אונ הם גמון איין פראנד פון פייאר

האנה. דעריבער זאגט אונן איין קאל דער פסוק כי מו' היא דאס איז גייען פון הקדוש ברוך הוא. הקב"ה האם צוא אים פארנעברייט די אשה דורך איר זאל ויד אנהייבן די הילף צו די אשה. פון האנה האם מבלש פלשתים ווארם שמשון האם בעדום אבליב איה די פלשתים. אונ ער הם נים געוואקסט ווי אזוי צו מאכן איה זיי אבליב. הם אים הקב"ה צו געשיקט די אשה דורך איר זאל ער גיטיגן אבליב איה די פלשתים. אונ צו ווייגן זיין פאך אונ מוסקר אז ער געסט די אשה ווענין זיין האנה. אז ער איז ניקובן צו די אשה ער פריש גירעם צו די אשה. אז פייט און פסוק שפיטים נים וואס ער הם מיט די אשה גירעם. נאר פרישטם ואיין דאס ריידן איז נעוים גייען ווענין זיין זאל ויד מבייר זיין. ווארם ווי קען דס זיין אפגעשט'נס איז גייליגס ווארען פד אונד פון הקב"ה איידער ער איז גיבארן גיארן ואל ער ויד ווענין ספסא זיין מיט א אשה פון פלשתים אונ ווייל זיא האט איינגעווייליגט צום כנייה זיין דעריבער ותישר בעיני שמשון איז און גיפעלן צו שמשון:

צווישן דיא ביירי וויידלען אין מיטן: (ה) ובער אש בלפידים אונ האטם אן געזען פייאר אין דיא פראנגען אונ הם גייא גשיקט אין דיא שפיאנדריג הבוואות פון די פלשתים ובער אונ ער הם פד גרעקט פריש פון

וַיִּבְעַר מִגִּדְיָשׁוּעַד־קָמָה וְעַד־כַּרְם זֹתָ:
 וַיֹּאמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִי עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ:
 שְׁמִשׁוֹן חֲתָן הַתַּמְנִי כִּי לָקַח אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָה לְמַרְעָהּ וַיַּעַלּוּ פְּלִשְׁתִּים
 וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת־אָבִיהָ בָּאֵשׁ:
 וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמִשׁוֹן אִם־תַּעֲשׂוּן כְּזֹאת
 כִּי אִם־נִקְמָתִי בְכֶם וְאַחַר אֶחָדֶל:
 חוּדֶה אוֹתָם שׁוֹק־עַל־יָרֶךְ מִכָּה גְדוֹלָה
 וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב בְּסַעֲיָה סַלְעַ עֵיטָם: ׀ וַיַּעַלּוּ
 פְּלִשְׁתִּים וַיַּחֲנוּ בִיהוּדָה וַיִּנְמְשׁוּ בְּלָחִי:

בְּעֵינָיָה וְשָׂחָה בְּקָמָה
 פְּלִשְׁתִּים וַאֲדָלִיק
 מִגִּדְיָשׁוּעַ וְעַד כַּרְמֵי
 וְעַד זֵיתָא: וְיֹאמְרוּ
 פְּלִשְׁתִּים מִן עָבְדֵי דָא
 נַאמְרוּ שְׁמִשׁוֹן חֲתָנִיהָ
 דְּהַמְנִי אֶרְבִּי נָקִיב יָת
 אֶתְהִי וַיִּתְּנָהּ לְחַבְרִיָּה
 וּבְלִיקוּ פְּלִשְׁתִּים
 וַאֲקִיְדוּ וַתְּהִי וַתֵּבֶרְתָּ אֶבְרָהָ
 בְּנוֹרָא: וְיֹאמְרוּ לָהֶון
 שְׁמִשׁוֹן אִם תַּעֲבִדוּן
 כְּהָדָא אֶתְהֶון כְּדֵי אֶתְקַבְּעֵי
 מִכְּבוֹן וְקִתְרֵן פִּן אֶתְמַלְעֵי:
 חוּבְרָהָ וַתְּהִי וַתִּשְׂרֹף עִם
 רַבְלָהָן מִקָּמָה בְּנִיָּהָ
 וְנָחַת וַיֵּשֶׁב בְּסַעֲרֵי בֵּיהָ
 עֵיטָם: ׀ וַיַּעַלּוּ
 פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ
 בֵּית וַיַּחֲנוּ וַאֲתְרַמְשׁוּ

רד"ק

נקודת: (ס) ועד כרם זית. ועד כרם ועד זיתים הכל הבעיר
 וכת"י ועד כרמיה ועד זיתיה. ויש לפרש כרם כפזוק לזית ויקרא
 כרם זית הזיתים הנכונים ביהוד הרבה כמו שנקרא כרם
 הגפנים הנכונים ביהוד הרבה וכן אמרו ר"ל כרם זית איקרי
 כרם סרמא לא איקרי: (ז) אם תעשון כזאת. אם מתחלת
 כישולו אשתי עישהת ואת שירפתם אותהות בית אביה היה
 טוב אבל עשה שלא חישתם מתחילתה עד שבקשתו אני רדיני
 מכם לא אחול עדין אאל"כ נקמתי בכם פעם אחת ואחר כן
 אחדל:(ח) שוק על ירך. ה"י פרשין עם רגליו שוק הוא הדגלי
 וירך הוא הירכב, ויש לפרש שוק על ירך על הנפלים בגימט
 אלף כלם נמו בפניו וכתב אתם בגימט ונפלים שוק על ירך כי
 על שם סופו כי על דבר לחי ההכרז נקרא החקים לחי ופי' וינמשו
 רל"ב ג'

רש"י
 אדמתו הגלה ויגל מלך אשור את ישראל אשורה ויגלה:
 (ו) חתן הרמני. חתן הפלשתי אשר בתמנה: (ז) אם
 תעשון כזאת. וכמא רגילין אהם ככך לתת אשתו של זה
 לזה: (ח) שוק על ירך. מרשין עם רגליו רוכב סוס אינו
 נשען על ירכו כי אם על שוקו רגל אחד נתון ככרזל התלוי
 במרכבת: בבעיף. בנקרת סלע עיטס וחכרו סעיפי
 הסלעים מכעף פלחה: (ט) וינמשו. ויתפורו: בל"חי.
 כלומר כי לא הפך אחד מהם פניו אליו ולא עמד איש בפניו
 והם נופלו על פניו בתהפוך שוקו על ירכיו: (ט) וינמשו בלחי.
 על שם סופו כי על דבר לחי ההכרז נקרא החקים לחי ופי' וינמשו
 רל"ב ג'

שוק אלף ירך ודמה הכללים לשון והפכים הנוכחים כדכוסים לירך
 כי הכוס הוא נפלים מהירך. ואחר ירך המאן ויכב כסעיף סג
 טיטס מפי פלשתיים שהיו אומרים לו: (ט) וינמשו בלחי. ל"ל
 שהסאנו והתנשנו עמקס החול עמטין והנס נפלים:

בדיו עשה מה ששטה: (ו) ויאמר להם שמשון. הלאו שמשון כואת
 להפוך לעשות כנגדי ככה אם נקמתי בכם מעליו כלאשון ואחר
 אהדל מנעף לסם אף עתה שבכזה לנשוח כנגדו כהה להי עושה
 עמכם רשע: (ז) והכה עומס כמשון שוק על ירך עשה גדולה ל"ל
 מצודת דוד

מצודת ציון
 מגדיש. כחוסה קלורה מונחיה זה ט"ל זה: כרם זית. פלדס
 מהילני זית: (ח) שוק. הוא פלק החלמתימן הגלג: ירך.
 הוא פלק העליון: בסעיף. הוא סלע כמו וכסעיפי הסלעים
 (שעיף ז) הוא ל' מוחל מטק האילן הקרוי כסעיף כע"כ כסעיפיה
 פוריה (ט) ונ"ט בביתת אהסלע כסעיף מן העליון: (ט) וינמשו.
 בלחי. אמה ע"כ סופו שקלחו דמס לחי:

מצודת דוד
 (ו) ויאמרו. הכוונים אלו כסעיפו: וישרפו. לפיכך הם כמשון:
 (ז) אם תעשון כזאת. כ"ל נכן אשר טיטס כואת לנקוס נקמתי
 נח ייהיה לי עמכם היח עולה רק הנקוס ככס סמס אחת ואחרי
 זה אהדלו מלנקוס: (ח) שוק על ירך. מנחוס ונתן כסעיף עם
 ענין אור כמו וינמשו עמקס כסלים (ט"ב ה')

פירוש
 פון די שייאָרס אונז ביז די שטייאָנדיג תבנאָה אונז
 גיז די נויין גערטנר אונז אײל גיבֿרם בום: (ו) ויאמרו
 פלשתיים האבן די פלשתיים ווער אונז פון דם גמון
 ויאמרו ויאמנו אין גאונט שמישון דר איידם פון פלשתי
 נום וואָס אין תבנתֿת דם גמון כי לקח את אשתו
 נוייל ער הט גנבן ויין נוייב אונז הט זי גנעפן צו
 זיין גנעלוי ובעלֿפֿלשתיים זענן די פלשתיים אוף גנאנגן
 אונז האָבן פֿר ברענט זי אונז איר פֿאָמֿר אין פֿיֿיאָר:
 (ז) ויאמרו ליה שמישון צו זיי גאונט אם
 תעשון כזאת אוב איר מום אנדרשט אופם אזו ווי דם
 דאָיני אונעק צו זעקן אייניקם נוייב אונז זעבין זי

ע"ט
 צו איין אנדרין. דרום כי וים נקבדי בכם מין איה מיה
 בייארט אין אייך נקמס זיין ויתר אהדל אונז נאך דעם
 וועל איה מיה פֿר מיידן פון אייך: (ח) ויבד איהם אונז
 ער הט זיי גשלאנגן שוק די נום לעהגין זיה אין אוף
 די פים דם זענן די רימטר על ירך מיט די נום לעהגין
 זיה אין אוף דר דיה דם זענן די פים גייער מכה גדולה
 איין גרוסין שלאק יחד וישב אונז שמישון הט גינדרט
 אונז הט זיה גזעצט געיף סלע אין דעם שפאלט פון
 דעם שמיין עיטם: (ט) וינעלו פלשתיים אונז די פלשתיים
 זענן אוף גנאנגן אונז האָבן גריקט אין לאנד יהודה
 וינמשו בלחי אונז זיי האָבן זיה פֿר שפֿרײַט אין דער
 שמאט

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יְהוּדָה לְמָה עָלִיתָ עֲלֵינוּ
וַיֹּאמְרוּ לְאָסוּר אֶת־שִׁמְשׁוֹן עֲלֵינוּ
לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ: י' וַיִּרְדּוּ
שְׁלֹשֶׁת אַלְפִים אִישׁ מִיְהוּדָה אֶל־
סַעִיף סַלְעַ עֵיטָם וַיֹּאמְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא
יָדַעְתָּ בֵּי־מַשְׁלִים בְּנוֹ פְּלִשְׁתִּים וּמָה־
זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ וַיֹּאמֶר לָהֶם כְּאֲשֶׁר
עָשׂוּ לִי כֵּן עָשִׂיתִי לָהֶם: י"ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לְאִסְרֶךָ יִרְדְּנוּ לְתַתְּךָ בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים
וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן הִשְׁבַּעוּ לִי כִּי־
תִפְגְּעוּ בִּי אַתֶּם: י"ג וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא
כִּי־אָסַר נְאֻמְךָ וּנְתַנְּךָ בְּיָדָם וְהַמֵּת לֹא
נְמִיתְךָ וַיֹּאסְרוּהוּ בַּשָּׁנִים עֶבְתָּיִם

על לחי: ויאמרו אנשי
יהודה למא סלקתון
עלנא ואמרו למיסר
ית שמשון סליקנא
למעבד ליה פמא ועבד
לנא: יא ונתהו תלהא
אלפין גברא מדבית
יהודה לשקוף ביה עיטם
ואמרו לשמשון הלא
ידעתא ארי שלמים בנא
פלישתא ומה דא עבדת
לנא ואמר להון פמא
העבדו לי כן עבדית
להון: יב ואמרו ליה
למי סרך נסתנא
למסרך בידא
דפלישתא ואמר להון
שמשון קיימו לי דלמא
השלמו בן אתון:
יג ואמרו ליה למיסר לא
ארי מיסר גיסרניך
ונקסרניך בידיהון
ומקטל לא נקטלניך
ואסרוהי במרתין גדי'ין
חרתין

רש"י

שם מקום: (י) למה עליהם עלינו. הלא עבדים אנהנו
לכס: לאסור את שמשון. שתאסרוהו ותסגורוהו לנו:
נהרג אותך כי אם אסיר לאסרך: רלב"ג
(יג) וכנה אסרו בני יהודה את שמשון כשנים עונות חדשים
מצודת דוד

נגליון דימה את הפכסים לוכני סוסים אל הירך שהוא עובד
הנגל והולכי רגלי דימה לשון סהיל כההית הכלל: (יא) עשית
לנו. כי הלא יקמו בנו: כאשר עשו לי. שלא מילו כלשתי
לאסרו ולהכילו: השבעו לי. כ"ל לאסור עלמי בידכם אך השבעו
ע"מ

אונן ווס דו האקט די פלשתים גשלאגן ויאמר להם
הם שמשון גזאגט צו זיי כאשר וגו' אזו זוי זיי האבן
גמון צו מיר אזו האב איה גמון צו זיי: (יב) ויאמרו לו
האבן זיי גזאגט צו אים לאסרד ירדנו צו בינדן דיה
האבן מיר גנדרט צוא געבנדן דיה אין דר האבנט פון
די פלשתים ויאסר להם שמשון הם שמשון צו זיי גזאגט
שווערט מיר פון תפשתן בי אהם סאמר וועט איר
בנעגניגען אין מיר פלומר וועט איר מיה הרגנן:
(יג) ויאמרו לו האבן זיי גזאגט צו אים לא גיין בי אסר
גאסרד גיארט בינדן וועלן מיר דיה גאר בינדן אונ
מיר וועלן דיה געפן אין ויערי הענט והפת לא מסיף
אונ מייסן וועלן מיר דיה גיט מייסן ויאסרוהי אונ זיי

האבן

רד"ק

לשון שמיחה כמו והנם נבזשים על פני האדמה: (יא) כאשר
עשו לי. דע עשו לי ודע עשית להם וכן כאשר יתן מום בנאדם
(יג) לא לא אסור נאסרך. לא
מנחה שי
(יא) וירדו שלש אלפים איש מיהודה. כפסחים מתייבקים ב"י ודמוסים ויבסי
ס"ד יד ונהו וכוונן ב"י ב"י ה"ם ב"ל מלחיה: תבליס: ב"ל מלחיה: ב"ל מ"ם:
(יב) נאסר: ב"ס"ם בל"ה ב"ל מלחיה וכו' כל כיוצא בהו קודם לחיות אה"ש וכן
מצודת ציון
(יג) תפגעו. ענין מכה מות כמו ג"כ פגע ב' (שם א'):
(יג) עבדותים. כשנים עבדות שזורים בשלשה כסוליס:

מלהשג לאסר: (יג) לאסרך ירדנו. כי הפלשתים גזרו עליהם
פירוש
שקמא לחי: (י) ויאמרו איש יהודה האבן דיא מאגן פון
יהודה גזאגט צו זיי למה עליהם עלינו ווארין וענט איר
אוף גזאגנן אוף אונן מיר וענן דאך אונקר טעניג
צו אייך ויאמרו האבן זיי גזאגט צו בינדן דעם שמשון
וענן מיר אוף גזאגנן פלומר איר זאלט אים בינדן
אונ אבער ענטפערן צו אונן: עשית לי מיר זאלן טיילן
אים אזו זוי ער דם גמון צו אונן: (יא) וירדו אונן ויזא
האבן גנדרט דריי טויזנט מאן פון שבט יהודה צום
שפאלט פון דעם שמיין עיטם ויאמרו לשמשון אונ
האבן גזאגט צו שמשון הלא ידעת פר וואר דו ווייסט
דאך וואר דאס דיא פלשתים גועלטיגן אין אונן
ספה ואת עשית לי אונ ווס האקמיר דם דאויגני גמון צו

**חֲדָשִׁים וַיַּעֲלֶהוּ מִן־הַפֶּלַע: יי הוּא־בָּא
 עַד־לַחֵי וּפְלִשְׁתִּים הִרְיֵעוּ לְקִרְאָתוֹ
 וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַתְּהַיִּינָה
 הַעֲבָתִים אֲשֶׁר־עַל־זַרְעוֹתָיו כַּפְּשֵׁתִים
 אֲשֶׁר בָּעָרוּ בְּאֵשׁ וַיִּמְסוּ אֲסוּרָיו מֵעַל
 יָדָיו: טו וַיִּמְצָא לְחַי־הַמּוֹר טְרֵיהוּ וַיִּשְׁלַח
 יָדוֹ וַיַּקְהֶה וַיַּךְ־בָּהּ אֶלֶף אִישׁ: טז וַיֹּאמֶר
 שְׂמִישׁוֹן בְּלַחֵי הַחֲמוֹר הַמּוֹר הַמֵּרְתִים
 בְּלַחֵי הַחֲמוֹר הַכִּיתִי אֶלֶף אִישׁ .
 יז וַיְהִי כְּבָלְתוֹ לְדַבָּר וַיִּשְׁלַךְ הַלַּחֵי מִיָּדוֹ**

חֲדָשִׁים וַאֲקַדְהוּ כִּן
 כִּיפָא: יי הוּא אָתָּא עַד
 לַחֵי וּפְלִשְׁתִּיא וְכִיבו
 לְקַדְמוֹתֶיהוּ וּשְׂרַת עֲלוֹתֵי
 רוּחַ וְכוּרָא כִּן קָדַם וְי
 וַהֲוָה גְּדִרְתָּא דְעַל
 בְּרַעוּתֵי כַּכְתָּנָא דְאַרְח
 בִּיה נוּרָא וְאַתְּמִסִּי
 אֲקִרוּהִי מֵעַל יְדוּהִי :
 טו וַאֲשַׁכַּח לוּעָא
 בְּחַקְרָא בְּטוּיָהָא
 וְאוֹשִׁיט יְדִיה וְנִסְקָה
 וְקִטַּל בַּה אֶלֶף גְּבָרָא :
 טז וַאֲמַר שְׂמִישׁוֹן בְּלוּעָא
 בְּחַקְרָא רְמִיתֵנּוּן דְגוֹרִין
 בְּלוּעָא בְּחַקְרָא קְקִלִית
 אֶלֶף גְּבָרָא : יז וַהֲוָה
 כְּשִׁיעִיזִיזִיהִי לְמַלְרָא
 וְרָקָא לוּעָא כִּן יְדִיה
 ה"א בלתי החמור . מ"ד ב :

רד"ק

כן ונתן בו: (יז) ויעלוהו מן הפלע כי מקום בני יהודה היה גבוה מן הסלע כמו שאמר לבעלת וירדו אל סניף סלע עימם: (יד) בערו באש. ת"י ככיתנא דאחר ביה נורא: ויכסו. מבנין נפעל והוא כמו ויכס לבב העם: אסוריו. שם והאחר מבנין אסור והם חיתות אשר נאמר בהם: (טו) טריה. לחת וכן מכה בריח וכן יקראו לה בעיבי פרוי ו"ו בתנאים וואם הבית שמוש פירוש בלחותה כדברי רז"ל אם היתה שדה כסוגנת מותר פ"י לחת: (טז) חמור חמורות. צביר וצבורים כמו חמר חמורים והם שלשה משקלים בזה הענין חמור משקל אחד שאור יאור וחומר מן חומרים משקל אחר בשקל קדש חדש וחמורות מן חמורה משקל אחד ששקל דבורת תגורה: (יז) רמת לחי. וישלך רמת ולפי שהשלך הלחי שם קראו רמת לחי:

גר"ש

בשרה ה'. רוח גברה מן קדם ה': אסוריו. קשירו: (טז) טריה. לחה, ורלחתי כספר רפואות שקורין ללחה טיולא מן המכה טריה: (טז) חמור חמורות. בלתי החמור לצבור לצבורים רבים. בלועא דהמרל רמיתינון דגורין: בלחותה כדברי רז"ל אם היתה שדה כסוגנת מותר פ"י לחת: (טז) חמור חמורות. צביר וצבורים כמו חמר חמורים והם שלשה משקלים בזה הענין חמור משקל אחד שאור יאור וחומר מן חומרים משקל אחר בשקל קדש חדש וחמורות מן חמורה משקל אחד ששקל דבורת תגורה: (יז) רמת לחי. וישלך רמת ולפי שהשלך הלחי שם קראו רמת לחי:

מנחת שי

(יד) זרועותיו. נספרים מדויקים מלא מלא: וימסו אסוריו נכסרים כ"י מדויקים האל"ף חתף כעל וכן נסמע מהנכסים: גדלוסיס בנחל ופתח:

כמודת ציון
 (יד) וחצלה. ועכרה: ויכסו. מלשון המסה והכשה: אסוריו. קשוריו שנאמר בהם: (טז) לחי. כך שם עם מלשונות הרלס: טריה. לחה כמו ומכה טריה (ישעיהו א'): (טז) חמור חמורות.

רלב"ג

לחתו כיד שלשמים אחר כאל על לחי טריה של שלשמים רבים: (יד) ותללך עליו רוח גבורה מלח' ע' וכן העבתיים אשר על זרועותיו אלל גבורתו כשמים אשר בענין כאל גבורתו כשמים לו כאלו נמסו אסוריו מעל ידיו כי וכן נמסו נכח העבתיים ואספר עם זה שסיו שלר הדברים יחד כ"ל הש"י המלס על דרך המוסר העבתיים הסס ושם כחולש כשמים אשר בענין כאל. וכוונ הגבורה ששרתה עליו כיסה כהנינו או אלף איש בלחי החמור ממלא ומלך שמשון בלחי החמור החדשי לצור ולצורין מהרבים והאמר חמור חמורות: לווו שם עם חמור על כל הלחות: (יז) ויכסו ככלונו לדבר וישלך הלחי מידו ויקדל למקום הסווא כמות לחי. כי נספתי שם גבורה נללסה כחלשונות לחי. החמור עם שהמקום הסווא שאללו היסה המלחמה סיה שמו לחי וידעם שהוא סיה מקום גבוה וזהו ג"כ קראו רמת לחי:

מצודת רוד

לי על הדבר כהק תלסרו אוחי כי ילל לחי מן חמוריו כי: (יד) הוא בא. כי לל חסרו כ"ל ידיו ולל גלגלו: הריעו. חלועת שמחה: כששמים. חלשום כשמים אשר נחרכו כאל: ויכסו. כאלו נמסו מעל ידיו העבתיים שנאמר בהם: (טז) לחי חמור טריה. לחי לחה מן חמור: (טז) בלחי החמור. בלחי של חמור עשיתי חמרים חמרים והוא לשון הספל על לשון: תביתו. בנתי. כוסיק לפרס דכריו:

פירוש ע"ט

באק פון איין אייזיל איין פייקט וינשנה יוד ונקחה הם ער אום גשמרעקט ויין האנט אונ המ זי גנמין אונ המ גשלאגן מיט איר טויזנט מאן: (טז) ויאמר שמשון אונ שמשון המ גאנט מיט דעם קין באק פון דעם אייזיל האב איה גמאקט חמור חמורות איין האפין אונ פיר האפן פון פלששים בלחי החמור מיט דעם קין באק פון דעם אייזיל האב איה גשלאגן טויזנט מאן: (יז) ויהי כבלותו לזכר אונ עם איז גווען אז ער המ פר לענט צו בריידן המ ער אוועק גווארפן דעם קין באק פון ויין האנט גקרא נקיים הווא אונ ער המ גריפן צו דעם דאויזן אורט רמת לחי דס איז טייקש

האבן אים גביגן מיט צוויי גראבי שטריק נייווי ויעלוהו מן הפלע אונ האבן אים אוף גבראקט פון דעם שמיין: (יד) הוא בא ער לחי ער איז גקומן ביו דער שקאמ לחי אונ ריא פלששים האבן גבלאון צוא אקעגן אים ותצלה עליו אונ עם האט בגלדיקט אוף אים איין רוח גבורה פון גאמ וההיינה העבתיים אונ ויי זענן גווארן די גראבי שטריק וואס זענן גווען אוף זייני ארים בששמים אונ וויא פלאקס וואס האבן גברענט אין פיארא ויפסו אסוריו אונ ויי זענן גווארן צוא גאנגן ויינע גינד שטריק פון ויינע הענט: (טז) וימצא לחי חמור טריה אונ ער המ גפנן איין קין

וַיִּקְרָא לְמִקְוֹם הַהוּא אֶרְמֵת לְחַיִּי וַיִּיְצַמֵּא
 מֵאֵד וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶתָּה
 נָתַתָּ בְיָד־עַבְדְּךָ אֶת־הַתְּשׁוּעָה
 הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְעַתָּה אָמוֹת בְּצִמָּא
 וְנִפְלְתִי בְיַד הָעַרְלִים: 15 וַיִּבְקַע אֱלֹהִים
 אֶת־הַמַּכְתָּשׁ אֲשֶׁר־בְּלַחֵי וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ
 מִים וַיִּשְׁתּוּ וַתִּשָּׁב רֹחוֹ וַיַּחֲיוּ עַל־פְּנֵי קִרְיָא
 שְׁמָה עֵין הַקּוֹרָא אֲשֶׁר בְּלַחֵי עַד הַיּוֹם

וַיִּקְרָא לְאֶתְרָא הַהוּא
 רַמְתָּ לְחַיִּי וַיִּחַי וַיִּצְמֵא לְמִדְרָא
 וַיִּצְלֵי קִדְמֵי וַיֹּאמֶר אֶתָּה
 עֲבַדְתָּ עַל־יַד עַבְדְּךָ יָת
 פּוֹדֵקְנָא רַבָּא הַדָּא וַיִּעַן
 אִימֹת בְּצַחֲוֵתָא
 וְאֶתְמַסְרֵי בְיַדָּא
 וְעַרְלָאִים יָמִים וּבְגֵעַ וַיִּנְתָּ
 פִּיקָא דִּי בְלוּעָא וַיִּפְקֵי
 מִגֵּיהַ מִיָּא וְשָׁחִי וְקִבְתָּ
 רֹחוֹהִי וַחֲיוֵא עַל־פְּנֵי
 אֶתְקִרְיָא שְׁמָה עֵיןָא
 דְּאֶתְרֵיבֵתָא בְּצַחֲוֵתָא
 דְּשִׁמְשׁוֹן הַיָּא קִרְיָא
 בְּלַחֵי

ר"א ויבקע אלוהים . מוסר ט :

רש"י

(יט) את המכתש . גומא שהיא יושלת בה עשויה כעין
 מכתשת : עין הקורא . מעין כהן ע"י זעקת הקורא אל ה':
 בלעא ולא ידעתי מה : עין הקורא . כתרגומו עינא דאתריתבת

מים וישת ולחיהו זה היום קרא כמנעין הקורא אל ה' בלחיי הללון
 כזה שם הים עין הכהן אל הקורא לו כחא כמנעין הלולא לו מסס
 מצודה דוד

(יז) רמת לחי . ט"ש כהשלך שם אל הים לחי כי התרגום של וישלך
 הוא וכמה : (יח) ועתה אמות בבכא . אל השב סה : גפחתי .
 אזו אלול ביד כהשלים כהשלם אל חכוח העיר ליוות נמלתי :
 (יט) ויצאו ממנו . נגם נעשה מעין חמת המכתש ואלו המים דרך
 רוחו ושבח אל"ה ונעשה ח"י שבה . של האעין הכוח : עין הקורא .

פירוש ע"ט

דאם ווארפן פון איין קין באק : (יח) וַיִּצְמֵא אֹנָן
 שְׁמִשׁוֹן אִין וַיִּיעַד דְּרֵא שְׁמִיגַן גְּוֹאֲרֵן וַיִּקְרָא אֵל ה' הַאֵם
 עַד גְּרִיפֵן צוֹ נָאֵם אֹנָן הֵם גְּנֵאָמְט אֶתָּה נָתַתָּ בְיַד עַבְדְּךָ
 דוּ הַאֵקְמַט גְּנֵעֵבָן אִין דְּרֵי הַאֵמְט פֿון דְּרִיין קִנְעֵכֶםט דִּי
 דְּאוּנִי גְרוֹסִי הִלְפֵי נִשְׁתָּר אֵמִיט בְּצִמָּא אֹנָן הַיִּינְט נָאֵל
 אִיהַ שְׁמֵאֲרָבֵן אִין דְּרֵאֲרֵשֵׁם אֹנָן וְאֵל פֿאלֵן אִין דְּעַד
 הַאֵמְט פֿון דִּיא פֿאר שְׁמֵאֲרָפִי פֿלִשְׁתָּהִים : (יט) וַיִּבְקַע
 אֱלֹהִים הֵם נָאֵם גְּשְׁפֵאלֶטֶן אֵת הַמַּכְתָּשׁ אֲשֶׁר בְּלַחֵי דְעַם
 שְׁמִיִּסְקַל נֹס אִין קִין בֵּאֵק דֵּס אִין דִּי גְרוּב וּס דְּר
 צָאן וַיִּצֵם אִין אִיר דְעַן דְעַר גְּרוּב אִין הַיִּיר וַיִּיָּא אִין
 שְׁמִיִּסְקַל וַיִּצָּא מִמֶּנּוּ מִים אֹנָן עַם זַעֲנָן אַרוֹם גְּנֵאָמְט פֿון
 דְעַם שְׁמִיִּסְקַל וַוֹאֵר אֹנָן עַד הֵם גְּמֵרִיקֵן וַתִּשָּׁב רֹחוֹ
 אֹנָן עַם הֵם זִיק אֹם גְּקֵעִים וַיִּין גְּמִיט פֿלֹקֵר וַיִּין
 גְּפֵשׁ אֹנָן עַד אִין גְּבִילֵן לְעֵבִין זֵי גְרָא שְׁמָה דְרוֹם
 הֵם עַד גְּרִיפֵן אִיר נָאֵמְן עֵין הַקּוֹרָא דֵּס אִין שְׁמִיִּשׁ
 דִּי קוֹוֵאל פֿרִינֵן וּס זֵי אִין גְּוֹאֲרֵן גְּנֵעֵבָן דִּוְרָה דְעַם
 רִיפֵר דְאֵם שְׁמִשׁוֹן הֵם גְּרִיפֵן צוֹ נָאֵם אֲשֶׁר בְּלַחֵי נֹס
 וַיָּא אִין אִין דְרֵי שְׁמֵאֵם לַחֵי בִי אִין הַיִּינְטֵן מִיָּא :

ר"דק

(יט) את המכתש אשר בלחיי ית ית כופא דבלועא ויראה דעת
 התרגום כי סלע ה' תחת הלחי היה חלעל עשוי כמכתש לפיכך
 קראו מכתש . ובנפחא אחרת מצאתי ית כהא דבלועת והיא
 הנטוא שהשן הקועה בזוכה ובנפחא אחרת מצאתי רומוא
 רלכ"ג

(יט) המכתש אשר בלחיי . אהכוכ סהים טן סלע דומה למכתש
 כמקום סהים טו לחי וט"ד המוסט בקט אלוהי טש"י ואלו ממנו

מצודה עיון

לכור לזכרים כמו האמרים המרים (שמות) : (יט) המכתש . גומא
 שכתן יושב בה עשוי כמכתשת והוא שם כלו שזוכין בו בשמים :
 עין . מעין :

סנקט : והשב רחיו רחיו . אמר בדרך גומא וסנקט כללו ילאה
 כ"ל מעין הכהן ע"י הקורא לה' חכב הוה סנקטס למי כ"ל כמס לחי :

משלי חכמים

יחז וַיִּצְמֵא אֹנָן וַיִּקְרָא אֵל ה' וַיֹּאמֶר וְגו' . שְׁמִשְׁוֹן אִין שְׁמֵאֲרָק
 דְּאִישְׁטֵיג גְּוֹאֲרֵן אֹנָן עַד הֵם גְּרִיפֵן צוֹ נָאֵם וַעֲנֵן וַוֹאֵר .
 צוֹ שְׁמֵאֲרָפִי דִיא מִשְׁנָה פֿון שְׁמִשְׁוֹן צוֹ הַקְּבִי' וַעֲנֵן מִיר זַעֲנָן
 לְמִשְׁלַל צוֹוִי אֲרֵעֵפֵס לִיִּם וְעֵנִין אֶמְאֵל גְּיִקִּימֵן אִין שְׁמֵאֲרָק וַוֹאֵם
 פֿון הַאֵם זִי גִיִם גְּקֵעֵמֶם . אִינְעַד אִין אֶלְעֵטֶר אֹנָן אִינְעַר אִין
 וַיִּנְגַּע . אֶמְאֵל הַאֵבִין דִּיא צוֹוִי אֲרֵעֵפֵס לִיִּם שְׁמֵאֲרָק גְּעִקְרִינְט
 אִינְעַר מִים דְעַם אֲנְדֵרֵעִין אֹנָן דְעַר אֶלְעֵטֶר הֵם שְׁמֵאֲרָק גִּישְׁלֵאֲנֵן
 דְעַם וַיִּנְגַּע . דִּר וַיִּנְגַּע אִין גְּיִקִּימֵן צוּם רַב אִין הַאֵם גְּעוֹוִינְט
 פֿאר אִים אֹנָן הַאֵם אִים וַיִּיעַר שְׁמֵאֲרָק גִּיבְעִין אֹן עַר זֵאל
 פֿאָרֵן אֶמְאֵלִים אֹנָן זֵאל גִּישְׁפֵאלֶטֶן דְעַם אֶלְפִין . דְעַר רַב הַאֵם
 גְּשְׁלֵימֵן רִישֵׁין דְעַם אֶלְפִין . אֹנָן הַאֵם אִים גִּישְׁפֵאלֶטֶן פֿר וַוֹאֵם עַר
 הֵם דְעַם וַיִּנְגַּע אֹוִי שְׁמֵאֲרָק גִּישְׁלֵאֲנֵן . הֵם דְעַר אֶלְפֵר גִּישְׁלֵאֲנֵם
 צוּם רַב דְעַר בְּחֹר אִין אִירֹם עַר הַאֵם קִין פֿאָטֵטֶר אֹנָן מוֹפֵטֶר .
 שְׁמֵאֲרָבִין וַיִּין פֿאָטֵטֶר בְּרִיִּיעַר . אֹנָן וַיִּין פֿאָטֵטֶר פֿאר דְעַם
 שְׁמֵאֲרָבִין וַיִּין פֿאָטֵטֶר אִין זֵאל אִירֹם אִים אֶמְאֵלִים גְּעֵבִין אֹן
 עַר זֵאל הִיִּעַן יוֹדִישְׁקִים וַיִּי אִירֹם דְּאָרְף וַיִּין . אֹנָן וַיִּוִּיל דְרֵי בְחֹר
 הַאֵם הִיִּעַם גִּיִם גִּישְׁלֵאֲנֵן דְּאוּוֹנֵן . דְּרִיִּיעַר הַאֵם אִין אִים
 גִּישְׁלֵאֲנֵן . דְעַר בְּחֹר הַאֵם גִּישְׁלֵאֲנֵן עַם אִין לִיִּעַן אִין בִּין קִין
 יָרוּם אֹנָן עַר אִין גִּיִם מִיִן פֿעִשְׁטֶר . מִיר זַעֲנֵן צוֹוִיִּי פֿעִשְׁטֶד
 אֲרֵעֵפֵס סְעִנְשִׁין מִיר הַאֵבִין זִיק צוֹ וַאֲשֵׁן גִּישְׁלֵאֲנֵן אִין וַעֲנֵן
 זַעֲנֵן מִיר צוֹ וַאֲשֵׁן גְּעִקִּימֵן אִין שְׁמֵאֲרָק אֹנָן עַר הֵם מִיר גִּיבְעִין
 נֹס מִיר וַעֲנֵן צוֹוִיִּימֵן גְּעִטִין גְּדֹבֹת וַאֲל וַיִּין שְׁמֵאֲרָפִי . גְּעִטִין
 הַאֵם עַר גִּיִם גִּישְׁלֵאֲנֵן גִּיִן אִין שְׁמֵאֲרָק נָאֵךְ גְּדֹבֹת נָאֵךְ אִין אֶלְפִין
 וַאֲל גִּיִן גְּעִטִין גְּדֹבֹת . אִין בִּין אֶלְפִין גִּישְׁלֵאֲנֵן נָאֵךְ גְּדֹבֹת אֹנָן
 קִין חֵלְקֵן גְּעֵבִין . וַיִּוִּיל עַר אִין גִּיִם גִּישְׁלֵאֲנֵן נָאֵךְ גְּדֹבֹת . אִין
 עַר מִיר גִּישְׁלֵאֲנֵן . דְעַר רַב הַאֵם גְּעִשְׁפֵאלֶטֶן דְעַר אֶלְפֵטֶר וַאֲל גְּעֵבִין
 גִּישְׁלֵאֲנֵן . אֹנָן עַר הֵם גִּישְׁלֵאֲנֵן צוּם אֶלְפִין אֹבֵם אִין אֶתָּה וַיִּין

עַר וַיִּוִּיל פֿון מִיר אִין זֵאל אִים גְּעֵבִין גְּעִלְפֵס . אֹנָן אִין וַיִּוִּיל אִים
 וַעֲלֵ דְאָךְ גִּיִם גִּיִן גְּעִטִין גְּדֹבֹת פֿון וַיִּנְגַּע וַעֲנֵן . דְּרִיִּיעַר הַאֵם
 פֿינְה רִיבֵל אֹנָן מִים דִּיא פֿינְה רִיבֵל זֵאל קִין פֿאָטֵטֶר דְעַם כְּאֵר
 דְעַר בְּחֹר . אֹנָן אֹן דִּיא גִיִם אֶמְאֵלִים גִּיִם אִים . פֿאר זֵאֵם

המכתש

בְּלַחֲתִי עַד יוֹקָא הַדָּוָן : כ וְדָן יַת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמֵי
 פְּלִשְׁתֵּי אֲשֶׁר עָסְרוּן שָׁנָן : א וְאֵל שָׁמֹשׁוֹן לְעֹקֵא
 נַחֲמָא הַכּוֹן אֶתְמָא
 פּוֹנְדִיקוּתָא וְעַל לְוָהָה : ב
 לְעֹזְתָאִי אֶתְחַוָּה
 לְמִיּוֹר אֶהָא שְׁמִשׁוֹן
 הַלְכָא וְאֶסְתְּרוּ וּבְקִנְיָ
 לִיָּהּ כָּל לִיָּתָא בְּמַעֲלָנָא
 דְּהִרְעוּ בְּרֵהָא וּשְׁתִּיקוּ
 כָּל לִיָּתָא לְמִיּוֹר עַד
 גִּיהוֹר צַרְפָּא וְנִקְמְלִינֵיהּ :
 ג וּשְׁכַב שְׁמִשׁוֹן עַד
 פְּלִגְנֹת לִיָּתָא וְקָם
 בְּפִלְגְנוֹת לִיָּתָא וְאָחַד
 בְּדָשִׁי תָּבַע בְּרֵהָא
 וּבְתָרִין

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

מז (ב) לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. רש"י
 בצלותיה דשמשון: (כ) וישפט את ישראל בימי פלשתים.
 מעם בימי פלשתים הימים שפלשתים מושלים בישראל והוא
 הושיעם בהם אע"פ שלא היתה השועתם שלימה: (ה) אשה וזנה. איתתא פונדקיתא וכבר כהבנך דעת הסהרנס בניין רחב
 חונת: (ג) לעזתים לאמר. לעזתים הגדל לאמר וכן הוא התרגם לעזתאי איתחזה למיכא: ויתחרשו. כתרנומו וישתקו כל ליליא
 רלב"ג

העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם
הבריה וישם עליפתפיו ויעלם אל-
ראשההר אשר עלפני חברון: ויהי
אחריכן ויאתב אשה בנחל שורק
ושמה דלילה: ויעלו אליה סרני
פלשתים ויאמרו לה פתי אותנו וראי
במה כחו גדול ובמהנוכל לוואסרננהו
לענותו ואנחנו נתןלך איש אלף
ומאה כסף: ויתאמר דלילה אל-

יחברין ספיא ונמלינו
עם עברא ושוי על
קהפודו ואסקינו לריש
טורא דעל אפי חברון:
ד נהוה בחר פן ורחים
אקהא בנחלא דשורק
ושמה דלילה: והסקינו
לרותה טורני פלשתיאי
ואמרו לה שרילי ותייה
נחוי בקה חיליה רבא
ובמה ניכול ליה
ונסריניה לעניו ותייה
ואנחא נפן לך גבר
אלף ומאה סרניו דכסף:
ויאמרת דלילה
לשמשון

ת"א מיל נוק. טוסה פ קודם
עברא מן עין חברון ודלילה:

רד"ק גיא שורק התי בהח
כלומר עשו עצמן כחרשים כדי שלא ישבר כחם שמשון:
(ג) ויסעם, ויסע עמם וסע הבריה כולא נמצא כמנו בפעל
הקל וצא כי אם בורד וכן ייסע את היתד הארבע עם היתד או יהיו
(ה) ואנחנו נתן לך, בפחת שלא כמנהג הדברים האלה אשר עשתה לו לדעת כחו לא היו ביום אחד אלא היתה שואלת
סמנו יום אחד ואחר יובים היתה ער חוקרת אותו וכציקה אותו בדבריה כמ"ש ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים:
בנחת שוי

רש"י
הגנו עלמן בשתיקה: (ג) ויסעם, ויעקרב ממקום:
נכוחו: (ד) אחר כן פטר שלכך חשך בנחל שורק מכותה פלשתים
ושמה דלילה וידמה שנייה מחלה כמו בלתי"ל: (ה) ויעלו אליה סרני
פלשתים, והסריוס לפחות חמ שמסון שודיעה צבאם בנחל גדול וכמה
יוכלו לנכור לחמו לעמותו וכהל כה ג"כ והכיר זה הכהן וזה דבר
עד שהלחם לחמו עם שבכר היתק מונעת ממנו בעת שהיה לרוי הקפו
לה לל לנו ויהי זה סבה שגבל ביד פלשתים ויבדו עיניו ולמסרו
בנחתו ויהי שוכן בנית האסורים כמנהג האסורים שהיו שומרים הם מעי הפתוחה להשמעך כהם:
מצודת ציון

מז (ה) ובשתי המזוזות, כספריס מדייקים ספר ולרי קדמלה ומהל ומהל
מניח וכן ראו ג"ס האסורה דלפניהם כל: (ד) שורק, כש"ל
שחלית: (ה) ואנחנו, כספריס מדייקים מהל ולרי ומסור עליו לית ומל:
והלכו נתן לך, כסוס ינו החי"ו, כסול וכן כנסח"ל כהה כללו פלשת
לנתן לך כסר פסרים כפחה וכן ראו כפי האסורה כספר כפי"ה כ"ל ליר
כמו שאל"ל וזה קל"ה נפשו, למוח וכשקל"ה נפשו למוח אז הגיד לה
בנחתו ויהי שוכן בנית האסורים כמנהג האסורים שהיו שומרים הם מעי הפתוחה להשמעך כהם:

ממקומם הברים הנכבדים לגמול הילוליה: (ה) פתיאיה וראי,
ל"ל פתחי שיהא כן ואל תאמין כן בוד שחלש כספריס כשכין כשחלש רחמי:
במה, כעבור מה גדול כוחו ל"ל וכמה יישם כוחו לעמול למסרו
פירוש ע"מ

(ג) המזוזות, הם העמודים מזלי הפתח מזה ומזה: ויסעם, מל'
כסיעה ר"ל נלקטת ממקומם: (ה) פתי, ענין הפתח והדלת דכרס:
ואסרננהו, מלכסר: לענתה, מלכסן פינתי:

פון דער שקאם ובשתי המזוזות אונ אין דיא צווייא
ביישטידלך בישעם עם הברית אונ המ ייאי אום גריסן
פון זיער אורט מיט דעם ריגעל אונ האמו ויי גמאן
אוף ויין אקסיל זעלם אל ראש הר אונ המ ייאי אוף
גבראקט אוף דעם שפיץ בארג ווס איז פאר דער
שימאט חברון: (ד) ויהי אחר כן אונ עם איז גווען דר
נאך ויאהב אשה בבחל שורק המ שמשון לריב גהאט איין
אשה ביי דעם טיף שורק אונ איר נאמן איז גווען
דלילה: (ה) זעלו איה זענן אוף גמאנגן צו איר דיא
הארן פון די פלשתים אונ האבן גזאגט צוא איר
פתי אותה ביידי אים איבר אונ זעה מיט וואס איז ויין
פח אונ מיט וואס וועלן מיר אים קאנן ביי קוסן
באסרננהו לענתה דאס מיר זאלן אים קאנן ביידין צוא
פיינגן אים ונאנתי נפן אונ מיר וועלן דיר געבן
פייגלךר מאן פון אונן מוויגט אונ הינדערן זילברני
קלעים: (ו) ותאמר דלילה המ דלילה גזאגט צו שמשון

פון שקאם היסקן שמשון זאל נים אנקלובן ביי נאכס, אונ זיי
האבען גזאגט מיר וועלן ווארפן ביי עם וועם ווערן פאן וועלן
מיר אים הרנגן, אונ ווייל הקב"ה האם גינאל'ם היסקן שמשון
זאל נים פאלגן אין די הענט פון די פלשתים, המ ער אים גינגן
דיא זעה ער זאל אין פישען נאכס אנווען פון עזה נויא גס
שמיים אין פסוקן: (ה) פתי אותה וראי בכה כוח גדול ובמה
נכיל לו וגו', די פלשתים האבן גזאגט צו דלילה ביידי מיט דיין
מאן נכס ביידי אונ זעה דורך גהאט איז זיין פח אויז גרויס, אונ
מיט ווס קען מען זיין פח שוואך פאנן מען זאל אים קענען ביידין
צום פיינגען אים, ווייל ער איז אפארק אפמאסיליך ביי דאך
נעוים זיין אפכה פאר וואס ער איז אויז שפארק, נעוים אז דיא
סקה וועם פון אים אוועק גינטען ווערן וועם ער זיין וויא אלץ
מענטשן וענין, למשל איינער איז אפאהל גינגען פון אקלינג
שקאם אין אנדווייגן שקאם אונ האם זיינען גרויסק קראם אונ
האם אינדווייגן איין געלייגט פיל סחורה פייגער, אין אפארד
שפעטער האם דער שר פון שקאם געלייגט צו דיא גרויסק פון
שקאם מען זאל אים געבן סווינענד רובל, דיא סווינענד רובל
הם מען געדארפט צו אמין נעמן פון די בעלי בתים צו שקאם,
האם מען געלייגט צוא דעם וועם געניעם קרעטער צו זאל געבן צום
פאדאפעק צוואנציג רובל, דר קרעטער איז ניקומן שרייבן ער
איז ארעם ער קען נים געבן אויז פיל געלם, האם דער געציענד
ארעם אז די האסס אויז אנדווייגט קראם פיהל מיט סחורה, הם

פון שקאם גזאגט צום פריינדן וויא אויז קענטשן זאגן די ביום
דר קרעטער גינאגט איר שטייער ביי מיין זעליגן אז דיא סחורה איז
פריינדע

שְׁמִישׁוֹן הַגִּידָה נָא לִי בְּמַה פָּחַדְךָ גִּדּוֹל
 וּבְמַה תֵּאָסֵר לְעֵנוֹתֶיךָ: וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ
 שְׁמִישׁוֹן אִם־יֵאָסְרֵנִי בְּשִׁבְעַת יְתָרִים
 לַחַיִּים אֲשֶׁר לֹא־חָרְבוּ וְחִלִּיתִי וְהָיִיתִי
 כְּאַחַד הָאָדָם: וַיַּעַלְוּ לָהּ סָרְנֵי
 פְּלִשְׁתִּים שִׁבְעַת יְתָרִים לַחַיִּים אֲשֶׁר
 לֹא־חָרְבוּ וְתֵאָסְרָהּוּ בָהֶם: וְהָאֲרָב
 יָשָׁב לָהּ בַּחֲדָר וְתֹאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים
 עָלֶיךָ שְׁמִישׁוֹן וַיִּנְתַּק אֶת־יְתָרָיו
 כַּאֲשֶׁר יִנְתַּק פְּתִיל־הַנְּעֻרֹת בַּהֲרִיחוֹ
 אִשׁ וְלֹא נֹדַע כֹּהוּ: וְתֹאמֶר דְּלִילָה

לשמישון חיו כענין כי
 בקה חלקה סני ובמה
 התאסר לעניניה: ו
 ואמר לה שמישון אם
 ייקרונני בשבעא יתרים
 רטיבין דלא יבישו
 ואחלוש ואהיו כחד מן
 בני אנשא: ח ואסיקו
 לה סרני פלשתאי
 שבעא יתרון רטיבין
 דלא יבישו ואסרמיה
 כהון: ס ובקנא יתב לה
 באדרון בית משקבא
 ואמרה ליה פלשתאי
 אהו עלך שמישון ופקס
 ית יתראו בקא
 דמתפקס חומא דכתנא
 דארח ביה גורא ולא
 אהינדע חיליה: ואמרה
 דלילה

רש"י

(ו) יתרים: הכלים דקים: (ז) ולא נודע כהו: לא הולך
 שלא ישלום בו האש אלא מלפני בריח ולדעת ינתן וי"ו בהריתו על האש שמהרנס דארח ביה גורא:

רד"ק
 (ו) יתרים לחים: אשר משבבים לחים: וחילתי: כהרנושו
 ואחלוש: (ז) בהריתו אש: כלומר שינתק בהיותו קרוב לאש
 כהרנושו וי"ו בהריתו על האש שמהרנס דארח ביה גורא:

מנחת שי
 וכלי חדיק: (ו) כחד גול: אין כ"ף חמיר: (ז) כחד: כמלת סרני כש קומו: וחלואו: חוק קשו:

מצורת ציון

(ו) יתרים לחים: הכלים משבבים לחים כמו יתרי פתח (אובל): חרבב
 יבשו כמו חרבו (כעיס) דרמשי"ח: וחילתי: ח"י וכלעו: (ז) ונתק:
 ענין הסעוק וקריעה לשעיס וכן נתקן מוסרם (רעויה ב'): פתיל: חוש
 כפול ושוק כמו ופתיל תכלה (כמדבר ט"ו): הנעירה: הוא ספולט
 הפסוק המעטרים ומעליים נמנה כשהן כמו ויהי הכסון
 לנעורה (שעיס א') וכל חוש המוסר מפסולת שהוא טע לבקר
 בקל: בהריתו: עלי כיה ועל דך הכתסה וסבלנה ודכ:

ולענות מוחו ביסורים: איש: כל אש ואש מאלנה: (ו) ובמה
 האמר: כחזה דכה חמסר לשויכל מי לענוהך לכל חובל לנתק המהסר
 ודכיה כחזה כחלה לי חרבה יתרה וגנה אלי מנשוי לך:
 (ז) אשר לא חרבו: כפל הכיך לתוספה כחור: כאחר האדם:
 כהאר כל חס: (ח) ותאמרה בהם: נכתון אם תמת הדכ:
 (ט) ותאורב יושב: שחם חלס שחמם כדכ יקחיה: ותאמר
 אלו: אחר שחמיה מוחו אמרה לו חסם שמשן פלשתיס כלו עליך
 כדכי שיתקן לנתק חיליה ואם יתקם חומר כלכמותו עתה ואם
 לא יוכל לנתקם כדי האורכ עוקן: בהריתו אש: ר"ל כשהוא

קרוב אל האש וכן מליס את האש והוא עלי מליס: ולא נודע
 משלי חכמים

פירוש ע"ט

הגידה נא לי זאג בן צו מיר מיט ווס איז ביין פם אזו
 גרום ובמה האמר לענותך אונ מיט ווס וועקטי קענין
 גבינרן ווערן מען זאל דיה קאנן פיינגן: (ו) ויאמר
 אליה שמישון קם שמישון צו איר גואנט ווען מען זאל
 כיה גינרן מיט זיבן דינע שמריק פייכמו אשר לא
 תכבו גואם וענן נאה גיט אום גמריקנט החילתי והייתי
 כאחד האדם וועל איה שלאף ווערן אונ זיין אזו וויא
 איין אנררר מענטש: (ח) ויעלה לה סרני פלשתים האבן
 די הארן פון פלשתים און גבראכט צו איר שבעה
 יתרים לחים זיבן דינע שמריק פייכמע ווס וענן נאה

פריקבע אסורד האם מיר אריין גלישקט ריא סוחרה פון זיין
 פאבריק: קם דר עלצטער פון שפאם גיאנט צום קריקער איצט
 זערט מען עס איז אמת אז דוא ביים בייך: צוא איין ארעם פאן
 גיטש מען גיט בעשרויען אויז פיל סוחרה: אויז האבן די פלשתים
 גואנט צו דלילה מיר זעקן זיין פם איז אנאמליכער: אזו אונ גאט
 קם אים גינעבן דעם פם גיט צו איין אנררער יוד: בעוים קם ער
 אכזבת פון אפציה: דארף מען וויסען גואם זיין זכזת איז: אז
 מען וועט בייא אים צו גיטן זיין כח: דריקער אז שמישון האם
 גואנט צוא דלילה ער איז אנאמליכער גייר: אז זינע גיירות
 בעשטיים גאר ער זאל זינע האר גיט אפשיקן: קם זי זענעלייבס
 אז דאס איז אמת: אונ קם איז אזוי גינען:

גיט אום גמריקיקנט אונ זיא האט אים גבינרן מיט וויא: (ט) והאורב ליב לה כחד אונ דער לאקער איז
 געפן צוא איר איז איין חדר והאמר אליי האט זיא גואנט צוא אים פלשתים וענן גקוקען און דיר
 שמישון ונגעק את היתרים קם ער צו ריקן דיא שמריק איז גרינג אזו ווי עס ווערט צו ריסן איין פאדים
 פון שמעקלוק פלאקס בהריתו אש אז ער דער שמעקט פייער ולא נודע כחזו אונ קם איז גיט גוויקט
 גווארן זיין פם פלוקר ער האט זיך קיין פם גיט אן גטון איז זיין צו רייקן וויא: (ו) והאמר דלילה האם
 דלילה

אֶל־שֹׁמְשׁוֹן הִנֵּה הַתְּלָת בְּיָ וַתְּדַבֵּר אֵלַי
 כְּזָבִים עַתָּה הַגִּידָה נְאֻם לִי בַמָּה תֵאמַר:
 וַיֹּאמֶר אֵלַיָּה אִם־אֵמֹר יֵאמְרוּנִי
 בְּעַבְתִּים חֲדָשִׁים אֲשֶׁר לֹא נַעֲשֶׂה בָהֶם
 מִלְּאִכָּה וְחֲלִיתִי וְהִיטִיתִי כִּאֲחֵד הָאָדָם:
 וַיִּתְקַח דְּלִילָה עַבְתִּים חֲדָשִׁים
 וַתֵּאמְרָהוּ בָהֶם וַתֵּאמֶר אֵלַי פְּלִשְׁתִּים
 עָלֶיךָ שֹׁמְשׁוֹן וְהָאָרֶב יֵשֵׁב בַּחֲדָר
 וַיִּנְתְּקֵם מֵעַל זְרַעְתִּיו כַּחוֹט: וַתֵּאמֶר
 דְּלִילָה אֶל־שֹׁמְשׁוֹן עַד־הִנֵּה הַתְּלָת בְּיָ
 וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים הַגִּידָה לִי בַמָּה
 תֵּאמֶר וַיֹּאמֶר אֵלַיָּה אִם־תֵּאמְרוּנִי אֶת־
 שֶׁבַע מַחְלָפוֹת רֵאשִׁי עִם־הַמַּסְכָּת:

דְּלִילָה לְשֹׁמְשׁוֹן הָא
 שְׂקָרָה בִּי וּמִלִּילָהא עֲמִי
 כְּדַבְּרִין כְּעֵן חוּי כְּעֵן לִי
 כַּמָּה תֵּתֵאמֶר: יֵאמְרָה
 לָה אִם מִימֶר יִסְרֹבֵנִי
 כְּגִידִילִין סִדְקִין דְּלֵא
 אֶתְעֵבִידָא בְּהוֹן
 עֲבִידֵקָא וְאֶחְלוֹשׁ
 וְאֶחְוִי כְּמִדָּ מִכְּנֵי אֲנָשָׁא:
 יֵב וְנִסְבִּיבֵת דְּלִילָה גְדִילִין
 סִדְקִין וְאֶסְרִפִּיָה בְּהוֹן
 וְאֶמְרֵת לִיה פְּלִשְׁתָּאִי
 אֶתוּ עֲלֶיךָ שֹׁמְשׁוֹן וְכַמְטָא
 וְתִיב כְּאִיזְרוֹן בֵּית
 מִשְׁכְּבָא וְכַמְטָוִין מִעַל
 דְּרַעוּהִי כְּחוֹטָא:
 וְאֶמְרֵת דְּלִילָה
 לְשֹׁמְשׁוֹנְךָ הָאָא שְׂקָרָה
 בִּי וּמִלִּילָהא עֲמִי כְּדַבְּרִין
 חוּי כְּעֵן לִי כַּמָּה
 תֵּתֵאמֶר וְאֵמֶר לָה אִם
 תֵּשְׁתִּינִית שְׁבַע גְדִילֵת
 רֵישִׁי עִם אֶכְסָא
 דְּמִשְׁתֵּיהָא

רשי

להתחוק בנתקו אותם: (יא) בעבורהים. הכלים גמלים:
 (יב) מחלפות. קוולות פלוני"ם כלע"ו: עם המסכת.
 עץ שהגרדו מיסד בו לית השתי ודם הטן ואוכל"ו מסכת

ר"ק
 (א) עבדות. יתרים עשומ פשילשה חבלים שהם חוקים:
 (ב) מחלפות. קוולות עם המסכת. ת"ו עם אכסא במשלתא
 ר"ל לארז קוולות ראשי עם הוריעה ויהיו ארובים במה שיש
 ארוב במסכת ואחר כן לתקוב תהיה שלא יתגלגל עמוד העץ

מצודת דוד

כחו. לא היה טועם בזה תכלית גבול כחו כי לדבר קל היה נמשך
 למול כמו ונקלו" נחמק: (י) עתה הגידה. למיטת הלכ"ו: (יג) עד
 הנה וגו'. ל"ל אם רלית לתלוי כי בדרך שחוק כן עד הכה התלם
 כי ויעית מה שכן אהב טחה בערס ל"י המלח"ו: ח"ו ח"ו: כי:
 שבע מחלפות. טבעה תלמלי הכה"ו כי טיה היה וגדל טעם הכה"ו:

מצודת דוד
 (י) תחלת. ענין לשע ובמקו כמו אל יוסף סרעה התל (בשתי ח'):
 (יג) הארזי. מלי ארניה: במחלפות. הם קוולות ותלמלי שבע הכה"ו
 ועל כי יוכלו כהתלמלי יקדלו ומלמלי: המסכת. כוח השתי
 כשהוא מוארך ומעוך על יחד הכה"ו ונמשכה כע"ו: כ"ס המסכ'

ע"מ

הם עד צו ריסקן פון אפ וייגי ארום ביהם אזו ווי איין
 פאדים: (יג) ותאמר דלילה האם דלילה גואגמט צוא
 שמשון עד הנה תחלה בי ביו אהער האסמו גשפעט
 אין מיר אונג האסמט נרעט צוא מיר ליגינט הדיקה לי
 נאג מיר דאך מיט ווס וועסטו גבינדן ווערן ויאמר
 אלהי הים עד גואגמט צו אים ווערן אית שבע ווען דו
 וועסט ווערן די דעם האר הענגליך פון מיין קאפ
 עם המסכת מיט דעם וועבר האלץ כלומר ווען מען
 נאר מיניע ויבן הענגליך פון האר איין ווערן אין
 איין וועברין אונג מען ואל דם וועברין אוך ארום
 וויקלן ארום דעם האלץ ווס מען וויקלם אוף אים
 דם וועברין אונג מען ואל איין נאגל אריין ששעקן
 פר דעם האלץ עד ואל ויך גיט קאנן צוהיך הדייק

עם המסכת. עם השתי המוארך לארניה וג"ל כלשך טעשה כה"ו אז
 פירוש
 דְּלִילָה גְּוֹאֲגֵט צו שֹׁמְשׁוֹן הִנֵּה הַתְּלָת בְּיָ נֹון דוּ הָאָסֵמ
 גְּשִׁפְעֵט אִין מִיר אונג הָאָסֵמ נְרַעֵט צו מִיר לִיגְנֵמ
 עָתָה הַגִּידָה נָא לִי הַיְיִנֵמ וְנָא שׁוֹן מִיר מִיט וּוס וועסטו
 קָאנן גְּבִינְדן ווערן: (יא) וַיֹּאמֶר אֵלַיָּה הָאָמ שֹׁמְשׁוֹן
 גְּוֹאֲגֵט צוֹא אִיר אִם אֵמֹר יֵאמְרוּנִי ווען מען נָאל מִיָּה
 בִּינְדן מִיט נְרַאבִי נִיֵּאִי שְׂמִרִיק וּוס אִין נָאָה גִיט
 גִּמּוֹן גְּוֹאֲרִין מִיט וַיִּיא גִיין מִלְּאָךָ וְחֲלִיתִי וַיִּיר אִין
 וועל אִיךְ שְׁלֵאָךְ ווערען אונג וועל יִיין אִין וַיִּיא אִין
 אַנְדֵּרְכֵר מְעַמְשׁ: (יב) וַתְּקַח וַיִּיר הָאָמ דְּלִילָה גְּוֹמֵן
 נְרַאבִי שְׂמִרִיק נִיֵּאִי וַתֵּאמְרָהוּ בָהֶם אונג הָאָמ אִים
 גְּבִינְדן מִיט וַיִּיא וַיֹּאמֶר אֵלַי אונג הָאָמ גְּוֹאֲגֵט צוֹא אִים
 פְּלִשְׁתִּים ווען גְּוֹמֵן אִין דִּיר שֹׁמְשׁוֹן הָאָרֶב אונג
 דִּר הָאָרֶב אִין גְּוֵעֵסן אִין אִין חֲדָר גְּוֵעֵסן מִעַל וַיִּישְׁתִּי

וְחִלִּיתִי וְהִיִּיתִי כְּבַל־הָאָדָם : י' וְהִרְאֵה
 דְּלִילָה כִּי־הִגִּיד לָהּ אֶת־כָּל־לִבּוֹ
 וְהִשְׁלַח וְהִתְקַרְא לְסַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים לְאֹמֶר
 עָלוּ הַפַּעַם כִּי־הִגִּיד לָהּ אֶת־כָּל־לִבּוֹ
 וְעָלוּ אֵלָיָה סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֶּסֶף
 בַּיָּדָם : י" וְהִשְׁנִיחֻהוּ עַל־בְּרָפְיָה וְהִתְקַרְא
 לְאִישׁ וְהִתְגַּלַּח אֶת־שֵׁבַע מַחְלָפוֹת
 רֹאשׁוֹ וְהַחֵל לַעֲנוֹתוֹ וַיִּסַּר כַּחוֹ מֵעַלָּיו :
 י' וְהִתְאָמַר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקְנֶן
 מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֶא כַּפַּעַם בַּפַּעַם

קָמַד מִן כְּנֵי אִנְשָׁא :
 י" נְחֻתָּה דְּלִילָה אַרְי חַוִּי
 לָהּ י" כָּל לְבִיה וּשְׁלֵחַת
 וְקָבַת לְמִוְרְגֵי פְּלִשְׁתִּיא
 לְמִיָּמַר סָקוּ בְּרַם וּמְנָא
 הִדְרָא אַרְי חַוִּי לִי י" כָּל
 לְבִיה וּשְׁלִיקוּ לְתֵמָה
 מִוְרְגֵי פְּלִשְׁתִּיא וְאַסִּיקוּ
 כַּסְפָּא בְּיַד־הוֹן :
 י" וְאַשְׁכַּבְתִּיהָ עַל
 בְּרָפְיָה וְקָרַת לְבִקְרָא
 וְגִדְעַת י" שְׁבַע גְּדִילֹת
 רִישִׁיה וּשְׂרִיֵּאת
 לַעֲנִיּוּתִיהָ וְעָרָא חִילָיָה
 מִנְיָה : כ' וְאַמְרַת פְּלִשְׁתִּיא
 אֶתְנַעֲרָה שִׁמְשׁוֹן וְאַתְעֵד
 מִשְׁנָתִיהָ וְאַמַּר אֶפּוֹק
 בְּנִטְן בְּנִטְן וְאַתְגַּבַּר
 וְהוּא
 ת"א וְהִלַּח וַיִּנְיֵא . טוֹבֵס ט
 וַיִּסַּר כַּחוֹ . טוֹבֵס ט

רד"ק לי קרי

רש"י

בקה שהיתה שופמת כר בתחתיו בשעת גבר תשמיש (י"ט) כי הגיד לה את כל לבו . מורגני ידעה אמרו חז"ל יודעת היתה אותה הרשעה באורו הנדבק שלא היה כצדאי שם שמים לבטלה וכיון שאמר נזיר אלהים אני ידעה שהגיד לה את כל לבו ויש לפרש כי הכירה דבריו כי יחזק אמר לה כי אמר לה הסבה שבעבור היה לו הכח ואמר וסר ממני כחי ולא אמר כן בשלשה פעמים אלא חליתי ויחוש כחי מחוקק היתרים אך בפעם הזאת אמר וסר ממני כחי : על הפעם כי הגיד לה את כל לבו . לה כתיב וקרי לי והכתיב דברי השלח שאמר לסרני פלשתים והקרי דבריה שצותה לשלוח : (ט) ותישנהו . וכך עשתה בכל הפעמים שאמרה אותו היתה מישנתה ותחלה כרי שלא יבטח באמרה אותו וזה הוא שאמר בפעם השלישית ויקן משנתו ויסע את היתד הארנ ואת המסכת : ותקרא לאיש . לאיש המבטח . ופי' והגלח צותה לו שגללה והוא יוצא לשלישי אלקחה היא המספרים מיד האיש וגלחה אותו : ותחל לענותו . אף על פי ששלחה אותו והוא יטן הרגיש בעצמו עניו והלרש ככלהה אותו : (כ) אצא כפעם בפעם ואנער . כמו שהיה עושה בכל פעם ופעם שהיה מקוץ משנתו והתחוק בן חשב לעשות הפעם הזאת ולהתחוק ופי' ואנער מושנייה : והוא לא ידע . והלא הגיד לה כל לבו ודעתו היה כאשר יגלה יסור כחו ממנו כחו וסר את הידן אמר והוא לא ידע אלא ששבת בשנתו מזה שאמר לה לחשב שהיה זאת הפעם בפעמים האחרות ולא נזכר שער כחו מעליו שערין לא נזכר משנתו ששלחה אפי' והוא לא ידע ידע שער ממנו כחו אבל לא ידע כי ה' סר מעליו כי חשב שאף על פי שסר ממנו כחו שיעוררה האל מנחת ש"י

(ט) עלו הפעם כי הגיד לה . לי קרי :

מצודת ציון

מצודת דוד

(יט) והישנהו . מל' טיבס : ותחל . מל' התקלה :
 ככרי : הכסף . שהצטיה לה כעבדה : (יט) לאיש . לנזי שדרכו לגלח : מל' מנחת אוחו טובס מירכות : עלו הפעם . כ"ל נזולו וככו שער יקרה התקלה הטייבי כי טובס כרו ונוקב כוח להיות ממונה יד פלשתים : (כ) ויאמר . מל' לומר אלל גם עשיוו כמו כפטימים פירוש ע"מ
 כיון כח פון מיר אפ גמאן אונ איה וואלט שלאף גוואקן אזו ווי אלע קענטשן : (יח) והרא דלילה המ דלילה נזקקן כי הגיד לה את כל לבו אז ער האם אום גואגט צו איר זיין גאנג הארץ דען עם ווערט דר קאנט ווען זיין אונט און און אמת אודר נוייל ער המ גאמט גאנגן דר פאנגט דען ער המ גואגט נזיר אלהים אני איה בין איר נזיר צוא האם דא האם זיא גוויקט אז דס איר דר אמת ווארט שקמשון וואלט אום זינקט גיט דר פאנט גאמט גאקן והשלח ויקרא המ זיא גשיקט אונ המ גרופן צו די הארץ פון דיא פלשתים לאמר צו זאגן עלו הפעם גיט אף צוא מיר דס מאל ווארום ער האם אום גואגט צו מיר גאר זיין הארץ ונלא אליה זענן אף גאנגן צוא איר דיא וועל

כאשר חלטה יסור כמי ככר : (יח) יתרא וגו' . כי נכני דכרי חמט טל כי לחסה אוחו טובס מירכות : עלו הפעם . כ"ל נזולו וככו מנחת אוחו טובס מירכות : עלו הפעם . כ"ל נזולו וככו שער יקרה התקלה הטייבי כי טובס כרו ונוקב כוח להיות ממונה יד פלשתים : (כ) ויאמר . מל' לומר אלל גם עשיוו כמו כפטימים פירוש ע"מ
 הארץ פון דיא פלשתים ויעלו הכסף בידי אונ האבן אוף גבראקט דאס זיבקרען אין זייער האנט : (יט) והישנהו על ברפיה אונ זיא האם אים גמאקט אנטשלפאען ווערען אוף איר שום התקרא לאיש אונ זיא המ גרופן צו דעם מאן וום איו גשיקט גווארין פון די פלשתים והגלה אונ זיא המ גאמט גאלן די זיבן האר הענגליק פון זיין האם והחל לענותו אונ זיא המ אן גרופן צו פיינגן אים ויסר כוחו פלגי אונ זיין כח האם זיא אפ גמאן פון אים : (כ) והיאמר אונ זיא גואגט גואגט אים פלשתים זענן גמאקט אוף דיר שמשון ויבן משנתו המ ער אוף גוואקט פון זיין שלאף אונ האם זיא גבראקט אצא כפיס בפעם איה וועל ארום זיין אזו נויא אלי מאל וזאגן איה וועל

והוא לא ידע ארץ
 גבורת ארץ ענת מנשה :
 כא נאחזוהו פלשתים וינגרו את עיניו
 ויזרדו אותו עזתהו יאסרוהו בנחשתים
 ויהי מוחן בבית האסורים : כג ויחל
 שער ראשו לצמח כאשר גלח :
 כד וסרני פלשתים נאכפו לזבח זבח
 גדול לדגון אלהיהם ולשמחה
 ויאמרו נתן אלהינו בידנו את שמשון
 אויבנו : כה ויראו אתו העם ויהללו
 את אלהיהם כי אמרו נתן אלהינו
 בידנו את אויבנו ואת מחריב ארצנו

והוא לא ידע ארץ
 גבורת ארץ ענת מנשה :
 כא נאחזוהו פלשתים
 ונקרית עיניה ואחיתו
 ליהיה לענת ואסרוהו
 בשלשון דקחש והיה
 חסין במיא קבית
 אסיריא : כג ושני שער
 בישיה לצמחא קתר
 דאחגלח : כד וסרני
 פלשתים את גנישו
 לבקחא דבכח דדגון
 טענתו וילקדו ואמרו
 קסרת דחלקנא בידנא
 נת שמשון בעיל
 דקנא : כה ויראו את
 עמא ושגחו נת
 טענתו ארץ אמרו
 קסרת דחלקנא בידנא
 נת בעיל דקנא ונת

ה"א ואלו הכתובים טענתו וילקדו
 קסרת דחלקנא בידנא
 טענתו וילקדו וילקדו
 קסרת דחלקנא בידנא

האסורים קרי
 ר"ק
 בפעם הזאת שלא יפול ביד פלשתים : (כא) בנחשתים .
 כתרגמו בשלשון דנחשו ויהי מוחן טראה כי כנהג הארצות
 ההם ביום ההוא להיות רחיים בבית האסורים להיות סתפרנסים
 בכור ודרך השבי אשר עד בכור השבי אשר בבית הבור ידמה כי הכל אחד והשבוים מוחנים היו בבית
 הסהר ודרך הדרש רחוק בזה שפירוש כמו תסוך לאחר אשרי שכל אחד היה בביא אשר לו שתיקבר ממנו וכו' מה תיעלת
 היה להם בזה הולא סר במנו כחו וכו' ה"י על דרך פשוטו והיה מוחן בבית רחוי : (כג) ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח.
 כמו שגלחו בעל החלפת ראשו כן החלו לצמחו והפעם הספור בזה לפי מה שאמר שמשון את הבר שחשב שמשון
 שישווב לו כחו כש שערו וכבר שמישו את העינים כי חשב בין שצמח ראשו זה היה סבב השבת כחו אליו בעור
 האלהים : (כד) לדגון אלהיהם ולשמחה . מקור בשקל ליראה את ה' : (כה) חלגנו . לשון רבים ואפי' שהוא בלא ויחד :

רש"י
 (כא) ויזרדו אותו עזתה . מקום תחלת קלקולו : ויהי
 מוחן . כתיבם מלאכה ככדה ורבותינו פירשו מה שפירשו :
 כהמחנה האסורים שהיו בנחשתים ואין להם מלאכה אחרת להפרינס שם אלא בטהנה כתיבם וכן הוא אובר בתורה עד
 בכור השפחה אשר אחר הירחים ואמר עד בכור השבי אשר בבית הבור ידמה כי הכל אחד והשבוים מוחנים היו בבית
 הסהר ודרך הדרש רחוק בזה שפירוש כמו תסוך לאחר אשרי שכל אחד היה בביא אשר לו שתיקבר ממנו וכו' מה תיעלת
 היה להם בזה הולא סר במנו כחו וכו' ה"י על דרך פשוטו והיה מוחן בבית רחוי : (כג) ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח.
 כמו שגלחו בעל החלפת ראשו כן החלו לצמחו והפעם הספור בזה לפי מה שאמר שמשון את הבר שחשב שמשון
 שישווב לו כחו כש שערו וכבר שמישו את העינים כי חשב בין שצמח ראשו זה היה סבב השבת כחו אליו בעור
 האלהים : (כד) לדגון אלהיהם ולשמחה . מקור בשקל ליראה את ה' : (כה) חלגנו . לשון רבים ואפי' שהוא בלא ויחד :

מנחה ש'
 (כא) ויאמרו כי נתן אלהינו בידנו את שמשון
 אויבנו : (כב) ויראו אתו העם ויהללו
 את אלהיהם כי אמרו נתן אלהינו
 בידנו את אויבנו ואת מחריב ארצנו

ר"ב
 (כג) ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח .
 ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח .

מצודת דוד
 (א) ואנדר . פנין היקולס כהמחשבות דש ועצמות : (ב) וינקרו .
 קקו כמו מקבת בוק נקחם (ישיבם ל"ח) : בנחשתים . כשגלחות
 נחשות : (ג) ויחל . על כתיבם : לצמח . הוא תחלת הגדול :
 (ד) ויהללו . וכתיבם : מוחנים . על מוחן ונכון :

מצודת דוד
 (א) ואנדר . פנין היקולס כהמחשבות דש ועצמות : (ב) וינקרו .
 קקו כמו מקבת בוק נקחם (ישיבם ל"ח) : בנחשתים . כשגלחות
 נחשות : (ג) ויחל . על כתיבם : לצמח . הוא תחלת הגדול :
 (ד) ויהללו . וכתיבם : מוחנים . על מוחן ונכון :

ע"פ
 אוב ויירא האבן אים גביגדן מיט קופדני קייפן גיי
 סיגן בבית האסורים אונ גר הט גמאלין אין דר הפיקה
 הוז דען דס איז איין שווערע ארביט : (כב) ויחל
 שער ראשו לצמח אונ דיא האר פון זיין קאפ הט אן
 גהאבן צו שפראצין נאך דעם דס גר איז ווארן אפ
 גגאלט : (כג) ויפני פלשתים נאכפו אונ דיא האבן פון
 דיא פלשתים האבן זיך אלע איין גנאמילט צוא
 שעקטן איין גרום שעקבטיגן צו דגון וייער אפ נאט
 אונ צוא פרייען זיך נאכדו אונ זיי האבן גנאמט גמו
 אלהינו קייניט אוינר נאט הט גגעפן אין אוינר האנט
 דעם שמשון אוינר פיינט : (כד) ויראו אתו העם את

ע"פ
 וועל מיד דר וועקן דיא שטארקען והוא לא ידע ארץ
 ער האט אבער נים גוויקט דס נאט הט זיך אפ
 גמאן פון אים : (כא) ויאחזוהו פלשתים אונ דיא
 פלשתים האבן אים אן גנאמן וינקרו את עיניו אונ
 האבן אום גשטאקן זייגי אונן די נקרא זאנט וייר
 שמשון הט חומא גווען מיט די אונן דען ער הט
 גנאמט צו זיין פאטר די סאכטן פון דיא פלשתים
 געם צו מיר ווארום זיא איז וואל גפעלן אין מייני
 אונן דרום איז ער גשטראפט גווארן אוף די אונן
 ויזרדו אותו עזתה אונ די פלשתים האבן אים גנידרט
 קיין עזה דען דארטן הט ער צום ערשטן גוידריגט

וְאֵשֶׁר הִרְבָּה אֶת־חַלְלֵינוּ: כִּה וַיְהִי כִּי
טוֹב לָבָם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן
וַיִּשְׁחַק־לָנוּ וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית
הָאִסְוִירִים וַיִּצְחַק לְפָנֵיהֶם וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ
בֵּין הָעַמּוּדִים: כִּי וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל־
הַנָּעַר הַמְחֻזֵּק בְּיָדוֹ הִנִּיחָה אוֹתִי
וְהִמְשַׁנִּי אֶת־הָעַמּוּדִים אֲשֶׁר הִבִּית
נָכוֹן עֲלֵיהֶם וַאֲשַׁעַן עֲלֵיהֶם: כִּי וְהִבִּית
מִלֵּא הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְשָׂמַח כָּל סָרְנֵי
פְלִשְׁתִּים וְעַל־הַגָּג כְּשֶׁלְּשֵׁת אֲלָפִים
אִישׁ וְאִשָּׁה הָרְאִים בְּשַׁחֲזֹק שִׁמְשׁוֹן:
כִּי וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי

מְחַרְבֵי אֶרְעָנָא וְהִי
מְסַנֵּי נַת קְמִילָנָא :
כִּה וְהוּהוּ בַר שִׁפְרָ לְכַהֵן
וַאֲכַרְו קָרוּ לְשִׁמְשׁוֹן
וַיַּחֲדֵל לָנָא וַקְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן
מִבֵּית אִסְוִירָא וַחֲיִף
קְדַמִּיהוֹן וַאֲמִינּוּ יְהִיָּה
בֵּין עַמּוּדָא : כִּי נֹאמֶר
שִׁמְשׁוֹן עֲלוּ יָמָא
דְּמַתְקִיף בִּדְבִיה שְׁבוּק
מְנִי וַאֲמִישְׁנֵי נִת עַמּוּדָא
דְּבִיתָא מְתַקֵּן עֲלוּיְהוֹן
וַאֲסַתְמִיף עֲלוּיְהוֹן :
כִּי וְבִיתָא מְלִי גְבַרְיָא
וְנִשְׂיָא וְחִמֵּן כָּל מִוְנֵי
כְּרִישָׁתָאֵי וְעַל אַנְרָא
כְּהִלְתָּא אֶלְפִין גְּבַרְיָא
וְאִתְקָא דְחֻזֵּן כְּחֻזָּא
דְּשִׁמְשׁוֹן וְהַחֲצִילֵי שִׁמְשׁוֹן
קָדַם וַיֹּאמֶר וַיְאֵלֵהִים
יְיִעוּר

תולדות אהרן
וישקנו לו ע"ג ע

רד"ק כסוב קרי האסורים קרי והמישני קרי רש"י
(סג) כי טוב : כי טוב כתיב וקרי כסוב והענין אחד : האסורים
כתיב בירדוקרי האסורים בו"ו והענין אחד זה תואר זה פעול:
(סד) והמישני : כתיב שרשו ימש והמישני קרי שרשו מוש
והענין אחד : כמו ימש ונענינו ענין הברה אל הרבר כמו לא ימש
דבקים עם מ"ם וזה ענין קרוב מפני שהוא דבק עם את כמו אי
במקומות : ואת העמודים : כמו ואל וכמהרה ואת בית ה' אבי הולך
ואחרים וזהו ו"ם אחרו ענין כיושור וכן ת"ו ואמישני

רלב"ג
(כז) והנה סבב שמעון עם הנער המחזיק אותו שיביאנו למשע
העמודים אשר הכית כיוון פליטה למשעס כדי שיטען פליטה :
(כח) וקלה שמכון לשם ית' שיתחזקו עכסם הולח להקסם מחויבין
שמקרו עיניו ושמת השס לקולו וזהו שמעון למות עם פלשתיס

מנחת שו

(גז) הכנה את הליון : כפסחים מ"ו י"ג חזק י"ד וספר פלו ל"ח וספר
וכ"כ רד"ק בלשון נכס וא"כ סבא בלא י"ד (כז) כי טוב כתיב קרי וכו' וזה
ענין מלי דבחי חזק וקרי ויפסין דב"ר ב"ר גליל' וזהו תיבת הכתיבס : האסורים
קרי : וישמירו ליה : מתקף מדויקים ארוה מלה ואלו וכן כיוון ע"פ המכות :
(טו) הישפוטו וכו' קרי (ק"ל) וישפוטו כמאן מלא ואלו וזהו מוסף דכתיב כענין טו

מצודת ציון

(טו) המחזיק : האוחז : והמישני : מל' משעס וגי' עשה כדבר מה
כמו ידיהם ואל' ימישון (ההלים קט"ו) : גבל' : כשען על מכונני :
סיס מי מחזיק בידו והלכיו הדךך פשק ילך בה : הניחה אותי :

רלב"ג

(כז) והנה סבב שמעון עם הנער המחזיק אותו שיביאנו למשע
העמודים אשר הכית כיוון פליטה למשעס כדי שיטען פליטה :
(כח) וקלה שמכון לשם ית' שיתחזקו עכסם הולח להקסם מחויבין
שמקרו עיניו ושמת השס לקולו וזהו שמעון למות עם פלשתיס

מצודת דוד

כשהוא צבית הסוסרי : (כז) כסוב לבס : בלכילה ושמים : וישחק
לבו : ר"ל ישיב' לוהטו כסוכו נכונותיו וכדומה : ויצחק : שמה
לפניהם כדךך כהנחמה : (כז) המחזיק בידו : על מי כקרו עיניו
הקרי ידן מעני ככדי שאוכל למשע בידו את העמודים וכו' ככדי
פירוש ע"מ

דָּם פֶּאֶרֶק פּוֹן דִּי פְּלִשְׁתִּים הָאֵבָן אִים גִּוְעָהן הָאֵבָן
זַי גְּלוּבָם וַיִּיעַר אֶפְ הָאֵם כִּי אֲבָרוּ וְהָאֵרוֹם וַיִּי הָאֵבָן
גְּזָאָם אוֹנוּעַר גְּזָאָם הָאֵם גְּנַעֲבָן אִין אוֹנוּעַר הָאֵם
אוֹנוּעַר פִּינְיָם נֹאֵת כְּחַרְבֵי אֶרְעָנָא עוֹר דֵּר וּסְהָם חָרוֹב
גְּמַאכְט אוֹנוּעַר לֵאבָר אוֹן וּוְאָם אֵר דֵּר הָאֵם גְּמַעֲרָם
אוֹנוּעַר דֵּר שְׁלֵאנִינֵעַ : (כח) וַיְהִי כִּסְבִּי לָבָם אוֹן עִם אוֹי
גְּוֹעַן אוֹ וַיִּיעַר הָאֵרְךְ אִין פְּרִיילִיךְ גְּוֹאָרָן וַיֹּאמְרוּ
הָאֵבָן זַי גְּזָאָם קְרָא לְשִׁמְשׁוֹן רִיבָם צוּ שִׁמְשׁוֹן אוֹן
לָאו עַר פְּרִיילִיךְ מִאָבָן פֵּר אוֹנוּ וַיִּקְרָא לְשִׁמְשׁוֹן אוֹן
זַיִּא הָאֵבָן גְּרוּפָן צוּא שִׁמְשׁוֹן פּוֹן דָּעַם תְּפִיכָה הוּוּ
וַיִּצְחַק לְפָנֵיהֶם אוֹן עַר הָט פְּרִיילִיךְ גְּמַאכְט פֵּאָר וַיִּיא
בְּמִינְדוּ אוֹתוֹ אוֹן זַיִּא הָאֵבָן אִים גְּשִׁמְעֵלְט צוּוִישֵׁן

יְהוָה זָכַרְנִי נְאֻם יְהוָה וְזָכַרְנִי נְאֻם יְהוָה הַפַּעַם הַזֶּה
הָאֱלֹהִים וְאִנְקָמָה נִקְמָאֲחַת מִשְׁתִּי
עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים: כט וַיִּלְפַּת שְׁמִשׁוֹן
אֶת־שְׁנֵי־עַמּוּדֵי־הַתֹּךְ אֲשֶׁר־הִבִּיתָ־נָכוֹן
עֲלֵיהֶם וַיִּסְמַךְ עֲלֵיהֶם אֶחָד בְּיָמֵינוּ
וַאֲחָד בְּשֵׁמָאלוֹ: לו וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן תָּמַת
נַפְשִׁי עִם־פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכַח וַיִּפֹּל
הַבַּיִת־עַל־הַפָּרָנִים וְעַל־כָּל־הָעַם אֲשֶׁר־
בּוֹ וַיְהִי הַמָּתִים אֲשֶׁר־הָמִית בְּמוֹתוֹ
רָבִים מֵאֲשֶׁר הָמִית בְּחַיָּיו: י"א וַיִּרְדּוּ
אֲהָיו וְכָר־בַּיִת אֲבִיהֶו וַיִּשְׂאוּ־אֹתוֹ וַיַּעֲלוּ

ויעור דברני הדבקה
ותקפני קען כרם זמנא
הדא יי ואת פרע
פורענותא הדא מפרתי
עיני דגקרו לי
פלשקאי : כט ואחד
שמשון נת הרין עמודי
מזעאי דביהא מתקן
עליוהו ואת סמך
עליוהו חד בימינו וחד
בסקליה : לו ואמר
שמשון תמות נפשי עם
פלשקאי ונתד בחלא
וגפל ביהא על מוקנא
ועל קל עקא די ביה
נהו קמיליא די קמל
במוהי מביאין סדי
קמל בחיוהי : לא ונקתו
אחווה וקל גות אבוי
ותקלו וקיה וקליקו

ה"א וזכורנא : כט : ויפלת
הבית על הפרנים : י"א : וירדו
אחיו וכו' : כט : ויפלת

ומוש ומשש בענין אחד ולזה הפירוש יהיה כמשמרו : (כה) נקם
אחת . בסוף נקם אחת משתי עיני כלומר באחת משתי עיני
אנכם מהם ובדרש אמר רבנו של עולם הן לי שכר עיני אחת
בעוה"ז ושכר עיני אחרת תתא שמודה לי ובתוקנת לעתיד לבא
ורפיות היינו משתי על הנכותה כי כל אית בניד כפ"ת אחר שא
נע רפה לבד כמלת שתי שתי שנקראת דש ואנשי מורת
קוראים אותם באות גנבה אשתי אשתים לתיות השוא גז :
ילפתו ארחות דרכם שראו ענין ההפוך והנטיה :

מנחת שו
כירמיה מ"ח כ"ד : (כז) זכורנא : כט : ויפלת
אחת משתי עיני . הכ"ו גנבה וכו' ויפלת כלל כנראה נחמה שתי עיני
למך את כוים . וירמיה מ"ח כ"ד : (כז) זכורנא : כט : ויפלת
נטי . כפירוש נקם בספר ג' חסר וזה אחר חסר ובמקום פסוקים וכו' ואלו הפסוקים
לפחות ארחות דרכם שראו ענין ההפוך והנטיה :

מצודת דוד
כחשטן עליהם : (כז) האלהים . ר"ל הוקני כל אחת אליהם :
נקם אחת . עוד פסח אחת לוקים משלבתיה על מה שנקרו שתי
עיני . וכו"ל אמרו שאמר מה שנקרו עין אחת לוקים והכניית חסיה
שמונה לעוב"ב : (כט) וילפוח . אחת העמודים וסמך ידו עליהם :
עממה ר"ל כ"כ לוי חסן כמיתחם עוד שאלהים עלמי פתחה :

וַיִּיְסַפֵּר עֲלֵיהֶם אֹנֶן עַר הָטוֹיָה אֵן גִּלְעָדָהֶנָּם אֹנֶן יִיא
אֵינָם הָטַם עַר גִּנְזָמָן אֵינן יִינְרַעֲבִי הַגָּד אֹנֶן אֵינָם
הָטַם עַר גִּנְזָמָן אֵינן יִינְרַעֲבִי הַגָּד : (ז) וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן
אֹנֶן שְׁמִשׁוֹן הָטַם גִּנְזָמָן פִּסְחַת נַשִּׁי עִם פְּלִשְׁתִּים מִיּוֹן
לַיִּיב זָאֵל וְעַרְנָן גְּמִיִּים מִיִּם דִּי פְּלִשְׁתִּים וַיִּם כִּכְחֵת אֹנֶן
עַר הָטַם גְּמִיִּים מִיִּם פִּחֵ אִיז דָּאֵם הוּיִן אֵינן גִּפְאֵלָן
אוֹף דִּי הָאֵרְנָן אֹנֶן אוֹף דָּעֵם גִּנְזָמָן פִּלְאָקָנוֹם אִיז
גְּוַעַן אֵינן דָּעֵם הוּוּ בְּחַיָּי פְּלִשְׁתִּים אֹנֶן עִם וְעַרְנָן גְּוַעַן
דִּי מוֹטֵי נֹס עַר הָטַם גְּמִיִּים אֵינן יִינן מוֹט רַבִּים מֵאֲשֶׁר
הָמִית בְּחַיָּיו מִיּוֹן וַיִּיא דִּי נֹס עַר הָטַם גְּמִיִּים בִּיִּיא יִינן
לְעַקְנָן : (לא) וַיִּרְדּוּ אֲהָיו אֹנֶן יִיא הָאֵרְנָן גִּנְדָּרְתָּם וַיִּינְעַ

וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בֵּין צְרָעָה וּבֵין אִשְׁתְּאוֹל בְּקִבְר מְנוּח אָבִיו וְהוּא שֹׁפֵט אֶת־

ר"א והוא שפט : (בסעיף יז)

ר"ק

היתה לו שפט אחר וישפוט את ישראל אלא
כמו שאמר בכל שופט ושופט ויש בו דרש למה נאמר בני עמכם
כי שפט את ישראל עשרים שנה אמר ר' אחא מלמד שהיו

היה לו שפט אחר וישפוט את ישראל אלא
למעלה אמר וישפוט את ישראל עשרים שנה לו בעין הקורא כאלו
אז מה כי לא נעשיתו לו אחר כל השנים אבל החלה מפלתי ולא

מנחת שו

זילתו ח' מלא וכו' הסעים (לה) השפוט : ירובע סי' טו' נספר ג' אשתאול
מלא זה אחר מהס ונעמרים כ"ה ספר זוטא המעלות והוא שפט את ישראל
עשרים שנה : עיני מלא כמולד ח' ח' אלו מעמדים מס' ח' :

הגויס אשר הפילם השם ביד ישראל עד שבטתה היא רעלו וכללו
סלבתים וכני עמון את ישראל והסמיד השעבוד הזה הנהיג שנתה
עשרה שנה עד ששבו אל ה' בכל לבם כי צוה מתקיים לאומת הכהנה'

ר"ב ב

והגמול והכנסת אשר היא גדולה שבפנות החוריות וזולתם הכנסה גם כן
השני הוא להודיע שאין לאו לנדוף ההלואים כי און צבער צורחם הלא תחלה
הגמול והכנסת כדעתו ולכך הענין לנדרים כלו שירי מושל עליהם : השלישי
שהיה דבריו בהנהיג בלחץ גבירות לו והגמול אשר עשוהו המעשה ולזה
שחתרו לו שלל הכנסה על דבר כל זה או התלמדה אשר בעבורה אמרו לו
שזה מקום שהיו מתקבלים בו השלל המוד כי גמלו בו דברים נפלאים
לאלוים כי לא היה להם כפרה ראויה הנח עליו ולא הספר שלחן יפתח
ההמשל עשו לו והשפט דבר הלא היה עמוס כדבר אלה הכהנים עמוס
ואמר יפתח שבפנים סו' ביותתים כי מול היר מושל לו מלך בני עמון
והחמישי הוא להודיע שהיו מלכותם עמיתים והנהיגו כדרי שלל הצהרה
בזולת החששות והבטיחו ההכרעה כי היה מלכותם חתלה עם היה
מנחה פני בון : השישי הוא להודיע שהיו למי שביקש טוב מה משה' שידור
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

הגמול והכנסת אשר היא גדולה שבפנות החוריות וזולתם הכנסה גם כן
השני הוא להודיע שאין לאו לנדוף ההלואים כי און צבער צורחם הלא תחלה
הגמול והכנסת כדעתו ולכך הענין לנדרים כלו שירי מושל עליהם : השלישי
שהיה דבריו בהנהיג בלחץ גבירות לו והגמול אשר עשוהו המעשה ולזה
שחתרו לו שלל הכנסה על דבר כל זה או התלמדה אשר בעבורה אמרו לו
שזה מקום שהיו מתקבלים בו השלל המוד כי גמלו בו דברים נפלאים
לאלוים כי לא היה להם כפרה ראויה הנח עליו ולא הספר שלחן יפתח
ההמשל עשו לו והשפט דבר הלא היה עמוס כדבר אלה הכהנים עמוס
ואמר יפתח שבפנים סו' ביותתים כי מול היר מושל לו מלך בני עמון
והחמישי הוא להודיע שהיו מלכותם עמיתים והנהיגו כדרי שלל הצהרה
בזולת החששות והבטיחו ההכרעה כי היה מלכותם חתלה עם היה
מנחה פני בון : השישי הוא להודיע שהיו למי שביקש טוב מה משה' שידור
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו
לזה מלך בני עמון וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו וזה שבו

(לה) והוא שפט : עם שאמר למעלה חזר וכתנו לומר שמאך הונון שיכח במלכא עליה נחשטון העשרים :

פירוש ע"פ

קרי'ר אונ גאר ויין פארמך הוא גינדר וישא איתו
און ויין האבן אים גראבן געלין ויקברו איתו און זענן
און ויין האבן אים גראבן געלין ויקברו איתו און זענן
פארט

ישראל עשרים שנה: יז ויהי איש
 מהראפרים ושמו מיכהו: ג ויאמר
 לאמו אלף ומאה הכסף אשר לקחתיך
 ואתי אלית וגם אמרת באוני הנה
 הכסף אתי אני לקחתי ותאמר אמו
 ברוך בני ליהוה: ג וישב את אלף

רש"י קב"ן בסרהא ואת קרי רר"ק
 פלשתים ירואים מבני עשרה שנה לאחר מותו כמו שהיו ירואים
 מבני כ' שנה בחייהו (ה) ויהו איש מהראפרים ושמו מיכהו .
 כ' בסדר גרולב כי בימי בישל היה פסלו של מיכה שנהא וישומו
 להם את פסל מיכה שבע עשרה שב ימי היות שם בית אלהים וגו'
 וכימי היה פלשט בבבשה שנאמר וקם וילך עד נכח יבוס היא
 ירושלים ואמר לא נכור אל עיר נכרו אשר לא מבני ישראל הנה
 ואם מבני הפסוקים האלה אמר א"כ אף בימי יהושע היה פסלו
 של מיכה כי בימי השכינה אהל מועד בשילה אחר ארבע עשרה
 שנה שבע שכבשו ושבע שאלקי והו רחוק שבימי יהושע היה
 זה הפסל שהיו כתוב ויעברו את כל ימי יהושע ועוד שאמר
 אין מלך בישראל אחר הויטר בנינו יעשה ולא היה זה בימי
 יהושע כי אפילו לא הכחיש שכנו בני גר ושבע רובן אמרו
 לעלות עליהם לצבא כל שנה פסל מיכה ומה שאמר כי דבר
 פלשט בבבשה היה בימים הראשונים מבני ישראל לא נכור אל עיר
 נכרי דומה שלא נכבשו ירושלים עדיו ואנו אומר כי בימי יהושע נכבשה שנהא ואלה מלכי הארץ אשר חכה יהושע ובני ישראל
 ובכללם של ירושלים אחר ואומר ואת היבוסים יושב ירושלים לא יכלו בני ישראל להורישם ויבוס את בני יהודה בירושלים
 הנה כי לקחו בני ישראל ויהודה וירושלים בימי יהושע לבר מצודה ציון שלא נכבשה עד דוד ונראה כי לא נתיחדה ירושלים
 מישראל כל כך אע"פ שנכבשה לפי שהיה היבוסים עריין שם והלוי ועירו כשעברו נכת יבוס היה ערב ודומה כי מפאת היבוסים היה
 ידברם לא מפאת ישראל שהיו בה ישראל ואם בא ללון שם בעיר היבוסים היו פוגעים תחילה ואם לא נעדרו נסורה אל עיר היבוסים
 חזאת ונלן בה ואמר לו אדוני לא נכור אל עיר נכרי ואמר בדרש כי נכבד זה חננין לינן שמישון מבני ישראל אף ומהא כסף
 בדבר שמישון לרעה ואף ומהא כסף של אם מיכה נם כן לרעה ומסבך נם כן אליו דבר מלוש בבבשה כי בעון פסל מיכה חננו
 כמה אלפים בישראל במלחמת בנימין ולולא זה לא היו כתיים בישראל כי ברין מלוש עירם נם בנימין לבגד הרעת מישראל
 (ג) אשר לקח לך . הכסף אשר לך אשר לקח ונגבד מיתך : ואת אלית . כל מי שלקח אותו יתייחדך וכך אני מודה כי אני לקחתי ;
 (ג) וחשיב הכסף לאמו ואמר לו אפי אחר שהשבת אורו לי חנה תקדשתי הכסף אורו לך שתעליש מבני פסל ומסכת ועתה
 רלב"ג

בדברים שפחותים החלה ולזה שאל מנתות כספו עם פלשתים לפי שאל
 סוף רלוי לו לא נעשית לו נם יותר גדול מהם וסוף היה רלוים ג"כ לזה
 מפני שהיו מיתחים ואת ההלכה לאלהיהם (ה) עוד ספר שכבר היה איש מהראפרים ושמו מיכהו והל' אקשבו שכבר היה זה בימים הקדומים שלא
 היה שם שופט והיה זה בימי השעבוד אל כורם עתהיל בן קנו חס קודם אהוד חס קודם אחר מנחמים המהיר והבטלי לזה שחלוי חסר
 לומר שהיה זה הענין בין השופט שמשון וביקשנות לפי מה שהתנהל מדבריו הקדומים וכבר נבחר כמה חסדים זה שדלו שהיה כל זה
 הספור כמה ענין מיתת וכן שמשון וכן מתיחיל בן קנו ומתשוב שכבדן זה הספור לשמשון שהיה משבדן כל הכסף שילבש עלהתסעל משבדן
 על דבר סגל מיכה שחמיר וכן מלך אמרו קל המנחמים שהיה זה שביל הסכמה מספר אלף ומאה כסף שאל בסיפור שמשון
 ולילה ומספר אלף ומאה כסף שאל בסיפור מיכה ונולד לומר לפי זה המאמר עוד שכבר היה הסכמה לחתת ענין אלו הכספים ומה
 שמכל אחד מהם נמשך כע לרין כי כסף דלילה היה סבה אל שסכל שמשון ביד פלשתים ויקחו עיניו ועמקו לו המות בסבתו וכסף מיכה
 סיה סכס שטעו עני דן שסכל סכסו וכן מיתך : (ג) והנה ספר שכבר אמר מיכה לאמו חנה ומהא פלגין כסף אשר ליקח לך ואת קללת כל
 מי שלקחו חס לא ישיבון לך וגם אמרת זה בלוי וגם סוכרתי לבניך לך שמי לקחתי ומהא חתי : (ג) והשיב הכסף לאמו ומתרה לו חנו
 מצודת דוד

יז (ב) לקח לך . נלקח מעמך בבבשה : ואת אלית . קללת את הגבג.
 וגם אמרת באוני . אמרת הקללה באוני כאלו חסדתי אותו
 ומתה שכספך הוא חתי : אני לקחתי . עשה מודה אני שלקחתי
 ע"מ פירוש

פאטר והיא שפם את ישראל וגו' און ער האם גבשפם
 דיא ישראל ציונאניציו יאר :

יז (א) ויהי איש מהראפרים אונ עם איז גווען איין מאן
 פון דעם בארג אפרים ושמו מיכהו אונ זיין
 נאמן איז גווען מיכהו רש"י שרייבט די מעשה
 פון פסל מיכה אונ פון פלשט אונ און די מעשה
 גווען איז הויב פון די שופטים אונ די מעג פון
 ענהיאל בן קנו אונ דרום שפטים דם ביי דער
 מעשה פון שמשון ווייל דם געלשט פון מיכה האט

ומאה הכסף לאמו ותאמר אמו
הקדש הקדשתי את הכסף ליהוה
מידי לבני לעשות פסל ומסכה ועתה
אשיבנו לך: וישב את הכסף לאמו
ותקח אמו מאתם כסף ותתנהו
לצורף ויעשהו פסל ומסכה ויהי בבית
מיכהו: והאיש מיכה לו בית אלהים

סלעין דכסף לאמיה
ונאמרה אמיה אקדשא
אקדשתייה ככסף קדש
יימן ידי לבני למעבר
אלם וסתקא יקען
אתבניהו לך: ד נאיתב
יה ככסף לאמיה
ונסיבת אמיה קאתן
סלעין דכסף ויהבתיה
לקינאה ועבדיה אלם
ומתקא ויהיה בבית
מיכהו: ה ונקרא מיכה
ליה בית עשהה וצבר
אסוד

רש"י

רד"ק

אלף ומאה הכסף לאמו. אמר להחזיר ולהענין כמקום שהולך
עם הכסף הוה נכסותו: הקדש הקדשתי את הכסף מירד
לבני. קבלתי עלי למסור מידי לידך לשם דמות ומסכה
תנהו לי עתה ומידי אני אשיבנו לך. יס אומרם שהאשה

אשיבנו לך שהעשה ממנו הפסל ולא רצא מיכה להשהיל בו
לעשות הפסל ומסכה והשיבו פסל אחרת לאמו ואמו לקחה
מאותם כסף ונתנה לצורף לעשות פסל ומסכה והאמיתם כסף
היו שבר הצורף ובהשע מאות כסף עשה הפסל והמסכה: (ה) לו

הזאת היא ללילה לפי שכתוב אלף ומאה כסף ועשות הוא
על הכסף הרע עשה כאלו וכאלו וכסף של פורענות היו שניהם: (ה) בית אלהים. בית עבודת כוכבים וכן כל הלהים

הזאת היא ללילה לפי שכתוב אלף ומאה כסף ועשות הוא
על הכסף הרע עשה כאלו וכאלו וכסף של פורענות היו שניהם: (ה) בית אלהים. בית עבודת כוכבים וכן כל הלהים

רלב"ג

מנחת שי

הקדש הקדשתי הכסף לה' מידי לבני לעשות פסל ומסכה משל סוף
לזכות שיטתו ככן הלאהם או ויחשבו שהיה כסף כה להיות העמידות
מלך עוררם כה הדמיוני והמה שגמלת הסכה עשהו המלה לל לשם ע"ג
ויורה על זה מה שאמרה הקדשתי הכסף לה'. והנה השיעור לו אמנו
הכסף והוא השיעור שנת לאמו ומה שנת ממנו פסל ומסכה והיה
בבית מיכהו כדי שיהי לו העתידות לפי מה שכתב: (א) וככל עשה
מיכה לו בית מיוחד לזה כפסל ומסכה ועשה מבט אסוד ומאמית

(ג) קדשתי לה הכסף לה' מידים: עשות הפסל על שם האלילים ענין קדש
במכה חול. ר"ה אומר ענין קדש במכה יס משה חול דע מכה קדש. ח"ף לחד
חול יוד. ר"ה קדש חול מה ח"ף לחד. והוא קדש לו יפי כותם בית האלילים
בעל יפי ר"ה במכה ענין לו בית האלילים וכו' קדש לאמתי חת הכסף לה'
מידי לבני וגו' וי"ד ר"ה קדש ור"ה קדש הקדשתי הכסף לה' מידי לבני וגו' כיו
הוא אמרו לו ככסף נעושים סכס להם עד שאלמנו מידי לבני לעשות פסל ומסכה
כן לו לבניה ע"פ" ור"ה ומה שנת האמו למידי וכן כתיב לו דרכים כלפי שניה
אמו. ח"ף לחד חול כמו לו בית האלילים. ור"ה ח"ף לחד חול כמו ע"ג. ואמ"ס
פסלים ענין ח"ף לחד חול כמו ע"ג. ור"ה ומה שנת פסק כספו פ"ו מהלכות
יסודי המנהגים ש"ק ור"ה פסקו ש"ל לא באלילים כה דמיון חרש. ש"ל כען במעשה
כאמור במכה חול חול. מאתה אמר קדש לו יפי כותם בית האלילים בעל ה"ס
מקח והי המה על לו כען האלילים כותם ח"ף אמרו עליו שאל חול אף רבי

במורה נבוכים דה' ח"כ באלילים זה חול חול ומהק'. וכן הכיר חולט כען וכספא ח"ף חולט ח"ף
כאמור במכה חול חול. מאתה אמר קדש לו יפי כותם בית האלילים בעל ה"ס
מקח והי המה על לו כען האלילים כותם ח"ף אמרו עליו שאל חול אף רבי

במורה נבוכים דה' ח"כ באלילים זה חול חול ומהק'. וכן הכיר חולט כען וכספא ח"ף חולט ח"ף
כאמור במכה חול חול. מאתה אמר קדש לו יפי כותם בית האלילים בעל ה"ס
מקח והי המה על לו כען האלילים כותם ח"ף אמרו עליו שאל חול אף רבי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

מנחת שי
מנחת שי

**ויעש אפוד ותרפים ומלא את יד אחד
מבניו ויהיו לו לכהן: ובימים ההם אין
מלך בישראל איש הישר בעיניו
יעשה: ויהי נער מבית להם יהודה
ממשפחת יהודה והוא לוי והוא נר-**

אפוד ותרפים וקריב זה
קירבן קוד מבגדו ונתן
ליה לבושת: ו ביום
האנון לית מלך
בישראל גבר דכשר
בעיניו געבר: ו יהודה
עריקא מבית להם
יהודה מנרעית יהודה

ת"א בימים ההם חלולו ה' היה
יורה בניו: וסוף מ"ג
כס ופסוק י"ב ק"א:

רש"י

האמורים עברה זו חול חזק מזה כל ימי היות בית אלהים
כיהו: וימלא את יד אחד. הגכו לעבודת הדמות להיות
כהן: ויהיו לו תועד כך כהנס נכנס לו בעל גדולה קרוי
מיליו ידום ריבוסטור בלע"ז וכשתהיו פקודות לאדם קרוין
למהן ריבוסטור בלע"ז: (ו) ממשפחת יהודה. והוא לוי מן
האם ורבותיו אמרו לפי עטשה מעשה מנשה שאל מיהודה
קראו ממשפחת יהודה והוא לוי בן גרשון בן משה רבינו היה
זה לוי היה וארך יאמר עליו במשפחת יהודה. והאמר כי אפי
ובה שמה אבן אלה בני כבוד אבני גלעד והיה שגוב ויארר בני
הדול דרשו בן משה רבינו היה ולפי שישנה משה משה
בר הגויין השאר עליו ויהיה בן גרשם בן משה תלוי גרין
תלוי עליו השאר עליו כי משה ולא היה בן משה ולא בן

בית אלהים. קשה היה בית אלהים. וישנה ליד אפוד תרפים
ותרגום בית אלהים ביה מבורה ואפוד רבו וכל אלילים האפוד
במבית חול חזק מן אחד שהוא קדש כל ימי היות בית אלהים
בשילה והרגם אפוד תרפים אפוד תרפים: ויפלא: שהקריב
קרבנותיו על יד אחד ובמנו ומנהו להיות כהן וכן ופלא יד
אחר יד בבית: (ו) איש הישר בעיניו יעשה. אפי תלפי שנישה
מזכה הפסל אלה היה מי שיהיה בידו כי אין מלך רשופם בימים
ההם: (ז) מבית להם יהודה. בית להם אחר היה לויסך מופך
בית להם זה יהודה בכל מקום וזה שאמר במשפחת יהודה
הוא יוספת ויאמר וכל בית להם אחר שהיה משבט יהודה והגבר
היה לוי היה וארך יאמר עליו במשפחת יהודה. והאמר כי אפי
ובה שמה אבן אלה בני כבוד אבני גלעד והיה שגוב ויארר בני
הדול דרשו בן משה רבינו היה ולפי שישנה משה משה משה
בר הגויין השאר עליו ויהיה בן גרשם בן משה תלוי גרין
תלוי עליו השאר עליו כי משה ולא היה בן משה ולא בן

מנחת ש"י

זו שיהיה עליו ויהיה לו תועד כך כהנס נכנס לו בעל גדולה קרוי
מיליו ידום ריבוסטור בלע"ז וכשתהיו פקודות לאדם קרוין
למהן ריבוסטור בלע"ז: (ו) ממשפחת יהודה. והוא לוי מן
האם ורבותיו אמרו לפי עטשה מעשה מנשה שאל מיהודה
קראו ממשפחת יהודה והוא לוי בן גרשון בן משה רבינו היה
זה לוי היה וארך יאמר עליו במשפחת יהודה. והאמר כי אפי
ובה שמה אבן אלה בני כבוד אבני גלעד והיה שגוב ויארר בני
הדול דרשו בן משה רבינו היה ולפי שישנה משה משה משה
בר הגויין השאר עליו ויהיה בן גרשם בן משה תלוי גרין
תלוי עליו השאר עליו כי משה ולא היה בן משה ולא בן

ר"ב"ג

וקראו אותו בית אלהים להשגו כי שכינתו ביהם שם ומלא יד אחד
מבניו להיות לכהן לכהן לו בעמידות: (ז) אין מלך בישראל וגו'
ויספר זה כי מלוי היה זה סבה לכשתים זה הפסל וזה כליו ביהמה
שה היה אחר המלך שהיה מונע מוחם מזה האם כי והוא יושבע
לפי מה שכתוב שהיה ישראל על זה כדי לעבר מ"ג כי גם עליו
שהיה נכבד מכל העם לפניו מהבוסעים לא כדור בימינו הבעטים
והכתנותם עד כלה שמואל וכדור כמו שבמספר בספר שמואל וזה
היה עליו ככל משה עד מות עליו כמו בישראל אחר זה והיה ידוע שהיה
זה עוד שמה וזה היה כספוס שבע הדני היה נתקב לו נהלה לבת בנים
יגלה לו מהלך עניונו כמו שכתוב בראש זה הספר שבעה ישראל מלוי
מקום שיהיה בית להם יהודה והיה כמקום הוזה ממשפחת יהודה וכו'
בכלל המדות והמחשבות הפסל והמחשבות שהיה מהמחשבות
תלילם ונש"ל: היה ההפכים דבר מן על כבוד כי אין כהן בקרב האלועה
העמידות פלמה מני: כי ביה אפוד כספר מלחמה ה':

מצודת דוד

הדמות וזה שמה הוא את הדמות והמכה בכיבוש ויש אפוד תרפים.
את הנה עשה משלו ומלמד הדמות ומכסה חכר מעל אמו: וימלא
מזכר חזק ה' מבניו לכהן לפניו ולעשות עבודת הדמות: (ז) אין
מלך בישראל. וזה עשה כל היום הישר בעיניו ולא היה מי
ששמה כד משה וכמה כשה היה ימינו כשתים קודם
היה עיר סגורים ג"כ היה להם כמ"ס יבוסבס ל"ח מבית להם

פירושי ע"ט

אין הוא פון איין אפ גאטש אפוד תרפים אונג ער
הט גמאנטם איין צירינג אונ בילדד ויפלא אונג ער
האט דער פילט פלובר מלכה גווען דיא האנטם פון
אינגס פון זיינע זון נחיה לו כלמה אונג ער איז גווען צו
איש עס איז בדינג פון דר אפ גאט: (ו) בנים קהם
אין דיא דארטיג מעג איז נים גווען קיין מלך צווישן
די ישראל איש הישר בעיניו יעשה אישליקר מאן וואס
עס איז וואר געעלן אין זיינע אונג האט ער גמאן:
(ז) ויהי נער אונג עס איז גווען איין יונג פון דר שקאמ
בית להם ווס זיא הט גקערט צו שבת יהודה. ער
איז גווען פון דר משפחה פון שקמ יהודה והוא לוי
אונג ער איז גווען איין לוי פון מוסר האלב. דיא
הקמים ואנג דאס איז גווען בן גרשם בן משה רבינו
דיא קעשים פון קנשה וואס איז ארום גקומן פון

(כ) אפוד. עשוי בדמות אפוד כמקראות התרפים. עשויים הם בלוח
חלס ומדורים ש"י. וימלא. עשוי חזק מן אמו ומלאה יד הכהן
ע"ט (ל"ב): (ז) דר. 27:

מצודת ציון

גינאלט אויגע זעסן פון דער וועלט. זיא האבן אים
גינאלט הרגן. האט הקב"ה גמאנט צו דיא פולקיים לאומ אים
לעבן. ווייל זיין ברוים לזב אין שטוב גרים ווער עס וויל מעג
אזיין קומין זיין. וזיא דיא גבורא זאגט הקב"ה אזיין זעקן
עסן צו פערקדע זעקן זיא נאך גרעסער דיא קב"ה וזיא צו
האבן די זעלבע ביי זיך אין שטוב. וזיא דוד הפלך קים גמאנט
פי גמסר ליפין אקיון. הקב"ה זעסן ביי דיא רעקעע ויש פון
דעם ארעם כאן. אז א ארעם כאן קודם אזיין אין שטוב בעסין
אנדקא אדער אפילו עסן. זעשים הקב"ה ביי זיין רעקעט
האנד. אונג דא גיב דעם ארעם פאן וואס זיין רעקעט
מיס כבוד. איז גליק ווער עסן פוקס דעם כבוד צו הקב"ה אונג
דער ארעם כאן איז דער זעקן אונג הקב"ה פניבול איז ביי זיין
רעקעט האנד. עס איז אפער דא צווייא גרעיו הקב"ה אזיין.
אקא איז דא וואס דער אידה בים דעם קעל מבית דר: זאל אים
עליו הששום פון שקמ לוי נאך ווייל ער הט גמאן
שקמ יהודה דרום ריבם אים דער פסוק אן פון דער
משפחה

שם: "וילך האיש מהעיר מבית להם יהודה לגור באשר ימצא ויבא הר-אפרים עד-בית מיכה לעשות דרכו: ויאמר-לו מיכה מאין תבוא ויאמר אליו-לוי אנכי מבית להם יהודה ואנכי הלך לגור באשר אמצא: ויאמר לו מיכה שבה עמדי ויהיה-לך לאב ולכהן ואנכי אתה-לך עשרת כסף לימים וערך בגדים ומחותך וילך הלוי: ויואל הלוי לשבת אתה-איש ויהי

והוא לוי והוא דר תמן : ח נאול גברא מקרמיה מבית להם יהודה למייד באהר דאשכח ואתא למורא רבית אפרים עד בית מיכה למקבר אורחיה: ויאמר ליה מיכה מן את אתי ואמר ליה ליוואה אנא מבית להם יהודה ואנא אנויל למייד באהר דאשכח : ויאמר ליה מיכה תיב עמי והוי לי לאב ולכהן ואנא אהן קה עטר סלעין דכסף לזמן עינן חוג לבושין ופרנקסך נאול ליוואה : וי וצבי ליוואה למיטב עם גברא יהודה עולימא ליה

רש"י

כמו שמפורסם בענין ויהותנן בן גרסון (גו') : (ח) לעשות דרכו. דרך הלכותו : (ט) באשר ימצא. פרנסתי להשתכר : (י) לימים. לסוף כמה : וערך בגדים. חוג חליפת בגדים שהם ערך וסדר לכלל ב"ח כפי הרלווי להם לשבת: וערך בגדים. ספר לוימ"ע בל"ו : ומחותך. ומנוטתך : וילך הלוי. אהר עלתו :

מצודת דוד

מיכה מנהלם משהתחיל: והוא לוי. כמנחם הוה לוי ויסי גר כבית להם : (ה) באשר ימצא. מקום נאות וכשר להחיות כפשו לעשות דרכו. ללכת לדרכו דרך כה : (ט) לוי אנכי. כלאמר כען אני ללמוד ולהיות כמ"ם כשבע לוי יורו משפטך ליעקב (גו') (דברים כ"ג) גברים כסדר הלוי : וילך הלוי. סוף אהר דכל מיכה ועלתו :

פירוש ע"ט

משפחה פון שקבא יהודה הוא י"ט שם אונ דער יונג האט דארטן גוואנט אין בית להם : (ח) וילך האיש אונ דר מאן דר יונג איז גגאנגן פון דר שקאט פון בית להם יהודה לגור באשר ימצא צוא וואונגן וויא עד נועט קאנג גפונן פאר דיין זיין פרנסה גיבא פר אפרים אונ עד איז גקומן אוף דעם בארג אפרים ביי און דעם הויז פון מיכה לעשות דרכו צוא קאן זיין וועג פרוקור ניט פלייסונג איז עד אהין גגאנגן גייערעם עם האט זיך כמילא גטראפן זיין וועג דארטן : (ט) ויאמר לו מיכה האט גוואנט צו אים פון וואונגן קינסטער ויאמר אליו האט ער גוואנט צו אים איך בין איין לוי פון דר שמאט בית להם יהודה ואנכי הלך לגור אונ איך גייא וואונגן וויא איך וועל מיר קעגן גפונן פר דיין מיין פרנסה : (י) ויאמר לו מיכה האט אונ צו מיר צו איין פאמך אונ צו איין פאריגער צו דער אפ גאט ואנכי אהן לך אונ איך וועל דיר געבען צעהן זילברני קלעיע אוף איין יאר ויגור בגדים אונ איין פאר קליידר וואס איין מענטש דארף האבן לערף אוף איין יאר ויפחיד אונ דיין לעבן גלגל הלוי איז דר לוי גגאנגען נאך זיין צעהן : (יא) ויואל הלוי אונ

והיה ללווי עדים לשבת זה הגור ההגור עם בבית להם על צרכי מחיתו והנה לא מצא שם עוד מחיתו ויצא משם לגור במקום שימצא שם מחיתו : (ה) עד בית מיכה לעשות דרכו. כלומר בא עד בית מיכה ולא לבונה שימכוד שם אלא לעשות דרכו משם וילך : (י) לימים. לשנה : וערך בגדים. חוג חוג כבושין רוצה לומר כי ערך האדם בגדים לשנה שנים אחר לימי הקיץ ואחר לימי החורף : וילך הלוי. הלך לצרכי מיכה לכה שצוהו ונתרצה לישב עמו :

רד"ק

מזודת ציון
(י) לימים. למה כמו ועיס חסוה נלוונו (ויקרא כה) : וערך מעטן סידור כמו סך להם (שמות מ) : ומחותך. מרססם הלוקח לקוי הארס : (יא) ויואל. ויאלה כמו ויואל משה (שם כ') :

ל"ג : (י) לאב. כ"ל למוכר ולמולד : וערך בגדים. כ"ל לקומי יקריום

געבען צוא זיך אהיים אהיים שקבא אריז אין מיטן וואך צוא אמיקאג. אונ דר בעל הבית האט אים גענוגן צו זיך אהיים אונ האט אים געגעבן עסין. פון דעסקונענין קאס דער אריזס פאן אונ שקימט זיך אונ איז ביקראים. וויא דיא גמרא זאגט וואס היצפה לערןן אפרים טולם הישך בעדו. דר קינסטל וואס מוז ווארען אונ האפן פריבע קינסטלן זאלן אים געבן עסין איז די וועלט ביי אים מינסטער. אבער אז דר בעל הבית קוקט צום אריזס כאן מיט אפרויקע פנים אונ בעט ביי אים קוקס צו מיר אויף שקבא. איך וועל האבן פריגעבען אונ פריגעבען וועגן ביי אים טיש זייט דר אריזס כאן פרייליך אונ וועט ביי דעם טיש מיט אפריליך פנים אונ גע בעקוקס אים דאס עסין. אונ עם איז דא נאך אנדערערע הכנסת אורחים זיין שטוב איז שפעדיג פרייא פאר דייקע מענטשן אונ פרי אריקע ליים זאלן קוקען אונ. אונ דיא אריקע ליים זענן אונ גטוואהנט אין שטוב גליק ווי זיי וואלען גייען וויקע שטוב מענטשן. ווי דר חזק זאגט ואבות פ"א ויהיו עניים בני ביתך ידו אריקע ליים זאלן זיך גיט שקימט צו עסין מיכה גוואנט צו אים זיין מיט מיר יהיה לי לאב זלכתי

הַנֶּעַר לֹא כִּאֲחֵד מִבְּנֵי: יוֹיִמָלֵא מִיכָה
 אֶת־יָד הַלְוִי וַיְהִי־לֹו הַנֶּעַר לְכֹהֵן וַיְהִי
 בְּבֵית מִיכָה: י וַיֹּאמֶר מִיכָה עֲתָה
 יִדְעָתִי כִּי־יָיִטִּיב יְהוָה לִי כִּי הִיְהִי־לִי
 הַלְוִי לְכֹהֵן: יח בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ
 בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם שָׁבַט הַדְּנִי
 מִבְּקִשְׁלֹו נִחְלָה לְשֵׁבֶת כִּי לֹא־נִפְלָה
 לֹו עַד־הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ שְׁבַט־יִשְׂרָאֵל

לִיה פֶּחַד כְּפִנְהוּי :
 יֶ־נְקִיב מִיכָה יִתְקַרְבֵן
 לַיְנָאָה וְהָיָה לִיה עוֹלָמָא
 לְכֹהֵן וְהָיָה בְּבֵית
 מִיכָה : י וַיֹּאמֶר מִיכָה
 קָעַן דְּרַעְנָא אֶרֶי אֹמִיב
 יוֹ לִי אֶרֶי הָיָה לִי לְנָאָה
 לְכֹהֵמָא : א בְּיוֹמָא
 הָאֵינוֹן לִית מֶלֶכָא
 בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִין
 הָאֵינוֹן שְׁבָטָא דְבֵית דָן
 קָעַן לְהוֹן אֶחְסָנָתָא
 לְמַהֵב אֶרֶי לֹא אֶהְפְּלַת
 לְהוֹן עַד יוֹמָא הַהוּא מִנְו
 שְׁבַטָא דְוִשְׁרָאֵל
 ת"א הוּוּ לְכֹהֵן: עס : בַּיָּמִים הָהֵם.
 קָעַן עַד לַח :

רש"י

רד"ק
 (יב) וימלא . בכר פירשתי . (ג) כי היה לו הלוי לכהן . כלומר
 סיפן טוב הוא והלי שנודפן לי בשבט . הכהנים הלויים חקן לו :
 (6) בימים ההם . גם זה הפסוק מוכיח כי לא היה זה בימי
 עתהאל כן קמו כי יושפע היה לישראל וכל ימי השופטים לא היו
 עושים איש בעיר בעניני כבוד שאמר והישיבים מיד ארביים כל
 ויהי נראה כי בומי השופט לא היו עושים איש הישר בעיניו ואם נאמר כי לא
 נבשלת הענינים האלה בדרך מוכה פליט נבשלת בארץ ישראל ואלו הענינים היו בין שמשון לעלי
 שהיה שופט ישראל והיה חכם בן סדר עולם שחרי בפיחה מצאנו שאמר כי מאת שנה מיום שבבשו ישראל לארץ מידון שהיה בשנת מ'
 היה זמן בניית כרמרי בעל סדר עולם שחרי בפיחה מצאנו שאמר כי מאת שנה מיום שבבשו ישראל לארץ מידון שהיה בשנת מ'
 לצאת בני ישראל מארץ מצרים והנה מופתח עד שנבנה הבית מאה וארביים שנה שהיו ארבע מאות שנה
 ושמונים שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הנה שלש מאות שנה עד יפתח משנת הארביים ומה ארביים כן יפתח עד
 שבנת חמקן שלמה את הבית הנה הם מיציאת מצרים ארבע מאות ושמונים שנה ארביים שנה בחדר ואחנה מוצאים אלו מאת
 וארביים אשר מופתח לבנין הבית כמנין השופטים והכלבים כי אבדן ששם את ישראל אחרי יפתח שבע שנים ואילון עשר שנים
 ועברון ששנת שנים ושמשון עשרים שנה ועלי ארבעים שנה ושמואל עשרים שנה יודד ארביים שנה וארבע שנה של שלמה שחרי
 בשנת הרביעית למלכו בנת הבית כמו שכתוב בשנת הרביעית בחדש ויו ותנת לפי חשבון זה הירים על מאת וארבע שנה של שלמה
 שהיו בשנת הרביעית למלכו בנת הבית כמו שכתוב בשנת הרביעית בחדש ויו ותנת לפי חשבון זה הירים על מאת וארבעים תשע
 שנים הנה אחנה צריכים על כל פנים לתקן החשבונות אפילו לדברי בעל סדר עולם כי תשע שנים הם יתחיל לחשבונות ותנת
 עשרים שנה שנתה לשמואל אל במצא פירוש בכתב ועוד כי אינם עשרים שנה לשמואל כי ביום שגלה הארון מה עלי ותנת
 הארון היה בשנת פלשתים ששבת חרשים ועלת בית שמש ומבית שמש לקרת גירום ויח שש עשרים שנה עד שהגלוהו דוד
 משם אחר שבע שנים שכלך בחבורו הנה חסרו כהעשרים שנה שבע שנים שנארו י"ג שנה אחר עשר לשמואל ושתי שנים
 לשאול וכלם נחשבים לשמואל שאפילו בחלוק שאול היה שופט שמואל את ישראל כל ימי חייו תנת
 ששמה עלי עד שמשך דוד שלש עשרה שנים שנארו עדיין שתי שנים והנחש שש שנים נקח מהשופט מאת שאמר יפתח כי לא
 נשלמה עלי עם השופט שנים שלו ואמר זה בחחולית ימי טשפו נבשח זה חשבון זה אינו בודקדק יגוד כי בראי כי בראי

יח (א) כי לא נפלה לו . ויזכה כפי הרמז להם בחרן
 מוכזבת כמו שאלתר ביהובט וילא גבול בני דן מהס ולף
 מכאן יש ללמוד שהיה מעשה זה בתחלת השופטים מיד :

יפ השופט וגו' ואמר יהיה במות השופט ישונו והשהירו מאבותם וגו' נראה כי בומי השופט לא היו עושים איש הישר בעיניו ואם נאמר כי לא
 נבשלת הענינים האלה בדרך מוכה פליט נבשלת בארץ ישראל ואלו הענינים היו בין שמשון לעלי
 שהיה שופט ישראל והיה חכם בן סדר עולם שחרי בפיחה מצאנו שאמר כי מאת שנה מיום שבבשו ישראל לארץ מידון שהיה בשנת מ'
 היה זמן בניית כרמרי בעל סדר עולם שחרי בפיחה מצאנו שאמר כי מאת שנה מיום שבבשו ישראל לארץ מידון שהיה בשנת מ'
 לצאת בני ישראל מארץ מצרים והנה מופתח עד שנבנה הבית מאה וארביים שנה שהיו ארבע מאות שנה
 ושמונים שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הנה שלש מאות שנה עד יפתח משנת הארביים ומה ארביים כן יפתח עד
 שבנת חמקן שלמה את הבית הנה הם מיציאת מצרים ארבע מאות ושמונים שנה ארביים שנה בחדר ואחנה מוצאים אלו מאת
 וארביים אשר מופתח לבנין הבית כמנין השופטים והכלבים כי אבדן ששם את ישראל אחרי יפתח שבע שנים ואילון עשר שנים
 ועברון ששנת שנים ושמשון עשרים שנה ועלי ארבעים שנה ושמואל עשרים שנה יודד ארביים שנה וארבע שנה של שלמה שחרי
 בשנת הרביעית למלכו בנת הבית כמו שכתוב בשנת הרביעית בחדש ויו ותנת לפי חשבון זה הירים על מאת וארבע שנה של שלמה
 שהיו בשנת הרביעית למלכו בנת הבית כמו שכתוב בשנת הרביעית בחדש ויו ותנת לפי חשבון זה הירים על מאת וארבעים תשע
 שנים הנה אחנה צריכים על כל פנים לתקן החשבונות אפילו לדברי בעל סדר עולם כי תשע שנים הם יתחיל לחשבונות ותנת
 עשרים שנה שנתה לשמואל אל במצא פירוש בכתב ועוד כי אינם עשרים שנה לשמואל כי ביום שגלה הארון מה עלי ותנת
 הארון היה בשנת פלשתים ששבת חרשים ועלת בית שמש ומבית שמש לקרת גירום ויח שש עשרים שנה עד שהגלוהו דוד
 משם אחר שבע שנים שכלך בחבורו הנה חסרו כהעשרים שנה שבע שנים שנארו י"ג שנה אחר עשר לשמואל ושתי שנים
 לשאול וכלם נחשבים לשמואל שאפילו בחלוק שאול היה שופט שמואל את ישראל כל ימי חייו תנת
 ששמה עלי עד שמשך דוד שלש עשרה שנים שנארו עדיין שתי שנים והנחש שש שנים נקח מהשופט מאת שאמר יפתח כי לא
 נשלמה עלי עם השופט שנים שלו ואמר זה בחחולית ימי טשפו נבשח זה חשבון זה אינו בודקדק יגוד כי בראי כי בראי

(6) וסדר כבוד היה שבע הדי עזקה נחלה לבנת כה ושלמו מרתלים
 לפי ליש נדגל הלקן בשלם גבורלם ועצמי דקן היה עניכה והכרו

מצודת דוד

יח (6) אין מלך . כי אם ה' מלך ה' הוא לוחם מלחמות העם
 עם כל עמו ולא שפט לבד : כי לא נפלה לו . להיות
 זה די לבדו : עד היום הורוא . עד אשר כשב לעלמו מקון לגבול
 א" : בתוך שבטיו וגו' . מוכס לעלמה לנח לא נפלה לו די לבדו

פירוש ע"מ
 יהי הנער לו אונ דער יונג איז גווען צו אים און וויא
 איינער פון זיינע זון : (יב) וימלא מיכה את יד הלוי אונ
 מיכה המ דר פילט אונ מתנה גווען דיא האנט פון
 דעם לוי יהי לו הנער לכהן אונ דער יונג איז גווען צו
 אים צווא איין בריקר צוא דער אפ גאט אונ ער איז
 גווען אין דעם הוז פון מיכה : (יג) ויאמר מיכה האמ
 מיכה גווארן צוא מיר דער לוי צוא איין בריקר צוא דעם אפ גאט :

הנער הלוי נשאלו לו החללה הרבה ונתן להם על דה הקסם
 כאלמנחות הפסל והקסמים שבהם הללית דרכם .
 ביי דיר וויא זיי וואלפין גווען זיינע ישיבם ענקשטן . אונ אזוי
 איז גווען די ישיב פון מיכה דריקר זאגט ניש די גמרא מיין צו
 הם גיבטן דאזים צו אַנשפּט זיין . נאר ער רם גיבטן גיטן צו
 אלע מענטשן ווס זענען דירק געזאגטן . צו רייכט אונ אַרעטע .
 אונ ווייל זיינע האבן אויך גיבטן אַנשפּט האבן דיא אַרעטע
 זיך ניש גישיקט צו גיטן אַנשפּט :

יח (א) בימים ההם אין די דאוני טעג איז ניש גווען גיין מלך צווישן די ישראל ובמים ההם ימי אונ אין די
 דאוני טעג האמ יך שבט הן גויקט אין נחלה צוא באוועצין זיך בלא נפלה לו קוארום גס אין
 זיט גפאלען צוא אים איין נגנז איין גנומן לאנד גיז אין דעם דאונין גאט דער שפטי ישראל צווישן דיא
 שבטים

בְּנַחֲלָהּ: בַּיְשָׁלוֹתָיו בְּנִידָן מִמִּשְׁפַּחְתָּם
 חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים מִקְצוֹתֵם אַנְשִׁים בְּנֵי
 חֵיל מִצְרַעַה וּמֵאֲשֶׁתֶּאֱלֹהֵי לְרֵגֶל אֶת־
 הָאָרֶץ וּלְחַקְקָהּ וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים לְכוּ
 חַקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּבְאוּ הַר־אֶפְרַיִם עַד
 בֵּית מִיכָה וַיִּלְּנוּ שָׁם: הַמָּה עִם־בֵּית
 מִיכָה וְהַמָּה הַפְּרוּ אֶת־קוֹל הַנַּעַר הַלְוִי
 וַיְסוּרוּ שָׁם וַיֹּאמְרוּ לֹא מִי־הִבִּיאֲכֶם הַלֵּם
 וּמָה־אַתֶּם עֹשֶׂה בָּיָהּ וּמָה־לָּךְ פֶּה:
 וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים כְּזָה הוֹכֹזָה עֹשֶׂה לִּי מִיכָה

באחכא: ב ושלחו בני
 דן מוצעיהוון מקשא
 גובריו מקצתהון גבריו
 בני חילא מצרעה
 ומאשתהאל לרגל את
 ארעא ולמקדקא נאמרו
 להון אוילו גדוקו את
 ארעא נארו למורא
 דבית אפרים עד בית
 מיכה וברו תקו: ג אינון
 עם ביקא דמיכה ואינון
 אשקמודעו את קל
 עוליקא ליואה וורו
 לתמן נאמרו ליה סן
 איהך הלכא ומא את
 עביר הקא ומה לך
 כדון: ד נאמר להון
 כדון וקדון עבד לי מיכה
 ואנרני
 ת"א מי הכיר: כ"ב ק"י:

רשי

רד"ק

(ג) מי הביאך הלוים. יש כלון תמיהות הרבה לא מורעו של משה רבינו אלהי שנאמר בו אל תתקרב הלוים. ומוי שם ספה

עלי היה שמואל שופט את ישראל ויהו דבר שמואל אל כל ישראל ויצא לקראת פלשתים למלחמה ואיבר יאמי התחלכתי לפניכם מנערי ועד היום הזה ודרך הכ' לדרך אחרו הכלל ולא יפיד פרט אם יהיה הסר או יותר והנראה כי בין שמשון לעלי היו בלא שופט ימים רבים כי הנה הכתוב טעיר בני העינים האלה הסמוכים אין מלך בישראל והנה עלי בן שבעת שופט את ישראל ארבעים שנה ולא יתכן לוטר שנכנסו שנתיו של שמשון בשנתו של עלי כי לא יתכן שהיה שמשון שופט כופי עלי והוא בן המישים שנה ויותר והיו כנביאי ישראל ומקניהם ומבני הקבלי שקבלו תורה שבעל פה שהיו עלי קבל כפנתם ושכוחל קבל בעלי וכן נביא אחרי נביא א"כ הספק היה בין שמשון לעלי בלא היה שופט ישראל ובימים ההם שלא היה להם מלך ושופט היו עושים כל איש ואיש הישר בעיניו ועשה מיכה פסלו וכלו דן חקיקו להם אחת הפסל ובני בנימין הערו דבר פליש: כי לא נפלה לו כל נפלה לו כל נפלה לו כל נפלה לו בתוך ששופטו וי' בנחלה בנחלי הנחלקה לו בתוך שבטי ישראל לא נפלה לו הראויה סתם כלומר פחות סתם שהיו ראויה לם כמו שפירשונו וי' בנחלה בנחלי הנחלקה לו בתוך שבטי ישראל לא נפלה לו הראויה לו והוצרכו לבקש נחלה: (ג) עד בית מיכה. סמוך לביתו:

מנחת שי

יה (ה) מקצותם. ס"ו"ד י"ט:

מצודת דוד

מצודת ציון

הנחלה הנחלקה לו עמון שבו: סלאל: (ג) במשפחתם. א' מכל משפחה: מקצותם. מקצותם. מקצותם כהנס וכלאר שלם משה כשילו העדה: מצרעה ובאשתהאל. מנחלה סודה היו ובני דן יסכו כהנס כנביאים: תארץ. היא לים האמור כענין: עד בית מיכה. סמוך לבית מיכה: קול הנער כדברו עם מי: שם. אל הכית. מי הביאך וגו'. ר"ל

(ג) מקצותם. מלשון ק"ן כמו ומחלל נקלם המהנה (כמדכד י"ח) ומל"ז בקליים כשמתים: לרגל. למהם וכן ויגלו אותה (דכ"ט ס"ג): (ג) הלוים. לפי כמו מל תקרב הלוים (שמות ג'): (ג) המה עם בית מיכה. כשכמה סיו סמוך לבית מיכה הכירו אח סלל מי אלה ומה מלאכתך מה הניתן לך כשכרך:

פירוש ע"מ

(ג) חפד עם בית מיכה ויי זענן גווען ביי דעם הוז פון מיכה ויחפה הכירו און זיי האבן דר קאנט דס קול פון דעם יונג דעם לוי ונסורו שם און האבן אפ גקערט אהין און זיי האבן גזאגט צו אים מי תקיפה הלוים ווערט דט דר דא אהער גבראכט וקח איתך עשה בזה און נוס מיסמו דא ומה לך פה און נוס איז צוא דיר דא. רש"י שרייבט ויזא האבן אים גפרענט ביסט דען ניט פון די קינדער פון משה רבינו נוס נאמ האמ צו אים גזאגט די דרייא לשונות. הלוים. זה. פה. אל תקרב הלוים. און מי שם פה לאדם. און מה זה בקדך: (ד) ויאמר אליהם הט דר לוי גזאגט צו זיי אזו און אזו הט מיכה גזאגן צו מיר וישלחני און ער

שקמים פון ישראל בנחלה אין דר נחלה בלומר די נחלה ונאם אין גפאלץ צו אים צווישן דיא גנבמים פון די ישראל אין נים גווען אין גאנץ איין גנבין: (ב) וישלחו בני דן און דיא בני דן האבן גשיקט פון זייער מושפחה פינף מאנן פקודים איין מייל פון זיי זענן גווען שטארק חיילים ליים. ויזא האבן זיי גשיקט פון צרעה און פון אשקנאל זייג את הארץ ויתקרה צו אום ועקו דס לאנד אינ צו אום פארשמן זיא ויאמרו אליהם און ויזא האבן גזאגט צו ויזא גיים פארשט אום דס לאנד ויבאו הר אפרים און זיי זענן גקוקן אופ דעם בארג אפרים כיו אין דעם הוז פון מיכה וילגו שם און האבן דארטן איבר גקעכמינט:

וַיֹּאמְרוּ לוֹ וַיִּשְׁכַּרְנוּ וַאֲהִירָנוּ לְכַהֵן: ה' וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 שְׂאֵל־נָא בֵּאלֹהִים וַנְדַעַה הַתְּצִיחַ
 דְּרַפְנֵנוּ אִשֶׁר אָנְתָּנוּ הַלְכִים עֲלֶיהָ:
 וַיֹּאמֶר קָהָם תַּפְּחֵן לָכֵן לְשִׁלּוֹם נִכַח
 יְהוָה דְּרַפְכֶם אִשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ: וַיִּלְכוּ
 חֲמִשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ לַיִּשָּׁה וַיִּרְאוּ
 אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־בְּקִרְבָּהּ וַיִּשְׁבַּת לְבַבָּהּ

רש"י

לחם. ומה זה בידך: (ה) שאל נא באהלים. בתרפים
 שמדברים על ידי מכשפות: (ו) נוכח ה' דרככם. וכוח

(ה) שאל נא באהלים. לפי מחשבתם כי לאי זה האמר אלא
 לשם ע"ג עשוי בדמות אהרן והתרפים היו שואלים בתם לדעת
 העתידות ולא מי חלק השם יתעל' בזה אך הם היו חושבים
 כי דבר ה' ה"ש האלו בתרפים ההם לפיכך אמרו לו שאל נא
 באהלים ובח' שאל כען במימרא דה'. א"כ באהלים זה אוני נמחק
 כי קדש הוא ודבר רח"ל אלהים האמור. במיכה חול חוץ מ"א שהוא קדש כל ימי היות בית אלהים בישילה אם כן
 באלהים יש חול הוא ומיכה וה' הדבר אצולנו ספקי' אנו אומר שאינו נמחק. ואני תמתי על כי נמנה אלהים בידכם
 אך אמרו על חול שהוא רח"ל רבני אליעזר שאמר במיכה יש מהם חול ויש כהם קדש והכתובים באלף לט"ו חול הכתובים
 בוי"ו ה"א קדש חוץ כוח שבלא ל"מ"ד והוא קדש כל ימי היות בית אלהים בישילה. והנה לא הסכים עמו ונתן בן עיוול ואם זה
 באלהים הוא חול אמרו לו שישאל בתרפים ההם כי הלוי אמר להם כי סמיהם הם העתידות באמת ונתחפו לדבריו וענו
 בתרפים יש אומרים כי הוא בלי תבטת השעו לדעת חלקי השגות וישפא בהם על דרך המולת והם חוברי שמים ויש אומרים כי
 יש כח בחכמי המולות לישא צורה בשעות ידעות ותבד' הצור' ההוא כי הנה כתוב כי התרפים דברו און והנה אין זה המסק
 דאי כי רצה לומר בגלו התרפים וההכם רבני אברהם אבן עזרא כתב כי הקרבן אלו כי התרפים הם על צורת בן אדם והיא
 עשויה לקבל כח העליונים והעד שהתרפים כן התרפים ששמה מיכל בת שאול במס' עד שחשבו שומרי הכית שתואו דור: והוא
 (ו) נכח ה' דרככם. על דרך הנה ה' יצא לפניך כלומר סייע אלהים עמכם והרגמוו האתקין ח' אורחתקון (ז) ויבאו עמך מדוע
 לשם הנזכר בספר יחזקאל וישנו שמות חיו לו: את העם אשר בקרב' וישבת לבטח. וזכר העם בלשון נקבה וכן תפאת עמך מדוע
 שובבה העם הזה: כמשפט צדונים. כי הצדונים היו קרובים הארץ ישראל והיו שוקפים כי לא היו רוצים להתלחם עמם כי לא
 היו בארץ כנין ככר שבתוב ויהי גבול הכנעני מצדון ואמר בנבוכן וירכתו על צדון שוקפים כמו עד צדון אבל צדון לא היות מארץ
 כענין לפיכך היו שוקפים ולא ה"ל להם פחד מישראל ותרנומו כדרכת צידנאי דשקין ושרון לרוחצן: ואין מכלים דבר בארץ.
 כלומר אין להם שכנים שיויזקם ויכלימם' בשום דבר כמו לא הכלמנום וכן תרגם יונתן לית דבנוק ולישכך הם שוקפים וכמוס'ם
 ואינם יוראים ואינם נשטרים ולישכך הם נגזרים להכעו כי לפי שהם במוס'ם אינם שומרים חביו ואין להם כלי עצר: וירש עצר:
 רלב"ג

(ז) והנה בלא המגלים לפיך ליש ואלאו העם אשר זה שוקם ונעשה לא היו יראים ממלחמה ולזה לא היו שומרים כבעל העיר
 לשומר העיר שלא יכנסו בה לנשים ולא היה בלחן היות מכלים דבר שיהיה ויכח המלכה וזו המלכה שהיא מכלים המלכה המוס'ם
 ומלל עליו הוא מענין אף יעזר' בענין ויהיה סלקון בזה שלא היתה המלכה הזאת כההמלכה לבטו ואין ממש שימנע המלכה כהוא
 עלמא לכמה בעבור שמות המלכה כהיום שם חיים לו ולכעו ולחיו עוד שם רחוקים מלדונים שיעזרו כשדעו דבר המלחמה ולזה סוף
 מלחמה ששם שנתנו הירדנים לירדנים השלם לבטן דן כוחם העיר ההוא:

מצודת דוד

(ד) כוח וכוה. כוסר להם כל המאוצו: (ה) המאוצו. כי עשו והצטו
 שם בו ממש להכריע על פלטי כחות עליו' ולהגיד עתידו: (ו) ויאמר
 להם. אהר ששאל חמר להם דרככם הוא חול ה' להצטות עם ולהגלה לחס'ם:

פירוש ע"ט

הם טיה גדינן און איך בין צו אים אפדינר פאר
 דעם אָפ גאט: (ה) ויאמרו לו האבן ויאי נאנאם צו
 אים שאל נא באלהים פרענע בייא דעם אָפ גאט דיא
 תרפים דאם זיי ריידן דורך פישוף ונדיה אונ מיר
 וועלן וויסען התצליח תרבנו אוב אנאנער ווען וועט
 בגל'קין וים מיר גי'יאן אונ איר: (ו) ויאמר להם הבחן
 ה' דין פהן גלוק'ם צו זיי גי'יאם ל'שלום נכח'ה' דר'ככם
 אָקעגן גאט פ'לוק'ם פאר אים און גווייטס אייער ווען
 וואס איר איר גלוק'ם און אים אוב איר וועט בגל'קין אוב
 גי'ט דר אָפ גאט און קיין פ'וש גי'ט ער ווייטס גי'ט:

מצודת דוד

(ז) והלוי הדישת האנשים וענו גנאנגן דיא פינג' מאנגן
 און ועגן גקופען קיין ליש ויראו את העם וגי' און זיי
 האבן גיעהן דאם פאר'ק וואס איז און איר וי'צט צו
 זיכר כ'מ'פ'ם ציהי'ים אזו וי'א דר מ'ש'ט און ס'ר'ד פון

(ז) והנה בלא המגלים לפיך ליש ואלאו העם אשר זה שוקם ונעשה לא היו יראים ממלחמה ולזה לא היו שומרים כבעל העיר
 לשומר העיר שלא יכנסו בה לנשים ולא היה בלחן היות מכלים דבר שיהיה ויכח המלכה וזו המלכה שהיא מכלים המלכה המוס'ם
 ומלל עליו הוא מענין אף יעזר' בענין ויהיה סלקון בזה שלא היתה המלכה הזאת כההמלכה לבטו ואין ממש שימנע המלכה כהוא
 עלמא לכמה בעבור שמות המלכה כהיום שם חיים לו ולכעו ולחיו עוד שם רחוקים מלדונים שיעזרו כשדעו דבר המלחמה ולזה סוף
 מלחמה ששם שנתנו הירדנים לירדנים השלם לבטן דן כוחם העיר ההוא:

מצודת דוד
 (ד) כוח וכוה. כוסר להם כל המאוצו: (ה) המאוצו. כי עשו והצטו
 שם בו ממש להכריע על פלטי כחות עליו' ולהגיד עתידו: (ו) ויאמר
 להם. אהר ששאל חמר להם דרככם הוא חול ה' להצטות עם ולהגלה לחס'ם:

פירוש ע"ט
 הם טיה גדינן און איך בין צו אים אפדינר פאר
 דעם אָפ גאט: (ה) ויאמרו לו האבן ויאי נאנאם צו
 אים שאל נא באלהים פרענע בייא דעם אָפ גאט דיא
 תרפים דאם זיי ריידן דורך פישוף ונדיה אונ מיר
 וועלן וויסען התצליח תרבנו אוב אנאנער ווען וועט
 בגל'קין וים מיר גי'יאן אונ איר: (ו) ויאמר להם הבחן
 ה' דין פהן גלוק'ם צו זיי גי'יאם ל'שלום נכח'ה' דר'ככם
 אָקעגן גאט פ'לוק'ם פאר אים און גווייטס אייער ווען
 וואס איר איר גלוק'ם און אים אוב איר וועט בגל'קין אוב
 גי'ט דר אָפ גאט און קיין פ'וש גי'ט ער ווייטס גי'ט:

(ז) והלוי הדישת האנשים וענו גנאנגן דיא פינג' מאנגן
 און ועגן גקופען קיין ליש ויראו את העם וגי' און זיי
 האבן גיעהן דאם פאר'ק וואס איז און איר וי'צט צו
 זיכר כ'מ'פ'ם ציהי'ים אזו וי'א דר מ'ש'ט און ס'ר'ד פון

כְּמֹשֶׁפֶט צִידוֹנִים שָׁקַט וּבְכִמָּה וְאִין
מְכַלִּים דְּבַר בְּאַרְצֵי יוֹרְשָׁעַר וְרַחֲוִיקוּם
הָמָּה מְצִידוֹנִים וְדַבַּר אִין לָהֶם עִם
אָדָם: ה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֲחֵיהֶם צָרְעָה
וְאַשְׁתָּאֵל וַיֹּאמְרוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם מָה
אַתֶּם: ט וַיֹּאמְרוּ קוֹמָה וְנַעֲלָה עֲלֵיהֶם
כִּי רָאִינוּ אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה טוֹבָה מְאֹד
וְאַתֶּם מַחֲשִׁים אֶל־תַּעֲצָלוֹ לְלַכֵּת לְבָא

לְרוֹחֶצֶן פְּהֻלְכַת צִידוֹנָי
 לְשָׁקֵטוֹן וְשָׁרֵן לְרוֹחֶצֶן
 וְלִית דְּמַנְעָן פְּהֻלְכַת
 בְּאַרְעָא יְרוּחִין וְעִירִין
 וְרַחֲוִיקוּן אִינוּן מְצִידוֹנָי
 וּפְתַנְתֵּם לִית לְהוֹן עִם
 אָדָם: ה וְאֵתוּ לְיֹת
 אֲחוּהוֹן צָרְעָה וְאַשְׁתָּאֵל
 וַיֹּאמְרוּ לְהוֹן אֲחוּהוֹן מָה
 אַתֶּם: ט וַיֹּאמְרוּ קוֹמוּ
 וְנִיסקוּ עֲלֵיהוֹן אֲרִי חוֹנָא
 וְהָ אַרְעָא וְהָא סְבָא
 לְחַדָּא וְאַתֶּם שְׂתַקִּין לָא
 תְּתַבְשְׁלוּן לְמִיזַל לְמִיעַל
 לְמִירָה

רש"י

רד"ק

הקב"ה גלוי כי זה אין בו ממש: (י) ואין מבלים דבר .
 אין אחד מהם לריך להכירו סיפורו ריקס ויכלימו כמו
 שנלמד בסוף הענין חין מהסור כל דבר כך שמתני: יורש
 עצר . יורשם מועטים עמם והרגו את אלו חין עוד עוררין
 ללהמים ועם המחוקים צנחם: ורחוקים המה . מוערת
 לנדויס: ודבר אין להם עם אדם . שום ברית כרתה
 שיבאו לעורסת לעת הזוך: (ח) מה אהם . כלומר מה
 אתם משיבים דבר מה מאלתם במקום שכל לנו גורלנו
 מה העם המזק הוא הרפה: (ט) ואהם מחשיים . מתעללים:

ח"י ירוחין ועירין כלום יורשי המלוכה הווקאנים ולא ה"י בהם
 חוק במלוכה ולפי הפשט עצר הוא מלוכה פן זה יעצר בעטי
 וסלת ואין מבלים עוברת במקום שנים ואין יורש עצר כי לא
 ה"י בהם מלך ולא יורש מלוכה: ורחוקים המה מצדונים .
 כלומר שלא יוכלו לעורם: ודבר אין להם עם אדם . שאין להם
 ברית עם אדם לעולם אם שפרבו כמ"ש בסוף הינין ואין מציל
 כי רחוקה היא מצידון ודבר אין להם עם אדם וכל אלה הדברים
 ידעו המרגלים מבני העיר שנכנסו בעיר כנאשים מודרים או
 שראו עצמם שרוצים לשבת בארץ והיו שואלים ענין הארץ:
 (ח) מה אהם . אומרים . כלומר מה בשור' בפיהם: (ט) קומה
 מה ענין יורו כמו קום . עורר קום התחלק בארץ: ואתם

מנחת
 (י) חשפט נשים . נבלו נולד רחל' חני בשמרה המנוס במקום סוף כי
 רנו בחליהם בין הספדים נבל פוקים המנוס בסם מלה זו והיון לנכני
 דמתי חל' חני מעיד שאלתו מחנה י . ונמקרה מלה מלה המנוס לנשים
 כי חסר וכן חשפט המנוס נמנה מלו ונמנה ידו ממה לא מלה המנוס
 דיון ומתינו ה' הורה חל' חני ור' חני חשפט נשים חסר יוד'

מצודה ציון

כיתה נקראת: שוקם: ושבט נמטח יעצר . ענין מנייה כמו אשה נאולה:
 לו (ט"ז כ"ח): (ט) בחשיים . חמוקים כמו טע להמו (קבלת):

קמחה וכן שפאת מתיידיק חנה ודחוקים המה מתיידיק חמסוק מלה
 חנין יודין כדכתיב מתיידיק חנה ודחוקים המה מתיידיק חנין יודין כדכתיב
 ודחוקים המה מתיידיק חנה ודחוקים המה מתיידיק חנין יודין כדכתיב
 (ח) ואלתה ואלתה: חין יודין מתיידיק חנין יודין ואלתה חמסוק נכנסת:

פירוש ע"ט

היושב שוקט וזוטה ואליו כנחו ממלחמה: ואין סבלים . חין נכין
 מי סבלים אפי' בדבור כי לא הובגנו מלחמה וקמסה . יורש עצר .
 יורש הלהם עורר ממש כ"ל חין להם חין יורש חללם לחמוס לחל'ל'
 (א) ואלו היה מנדיק לנדויס לעמוד בנחמם כל (הקף): ודבר
 צרעת ונו' . אל לנדויס בו' . בת אהם . ח"ל מה אתם משיבים
 לכל יודע למה פן יקמחו מי מנכט אחד וכל מעללו לנכט ונו' כי

עצמו האלן: ורחוקים המה . ונכט האלן עד לא יכיה נמטח
 צרעת חל' חני להם ברית כרותה עם מי לבינה בנחמם: (ח) צרעת ונו'
 ועשינו חנין חממו: (ט) ואתם מחשיים . כ"ל להם היו מחשיים

משילי חבמים

אֲרִינְשָׁקֵא אֹן הָאֵם בְּשִׁמְיֹתָ דִּי קִאֲפִיטָע . בִּי דִבֵּם פִּאֲסֵרִי
 אִין שְׂטוֹן וְעִנְיֵן גִּינְיִיטָם גִּנְסִם אֹן דְּעֵר פִּאֲסֵרִי הָאֵם מִיִּם וַיֵּא
 גִּנְסִימְגִסִּם מִן פִּיל גִּינְיִטָם מִן לִיפְסִינִן אֹן פִּן אֲנִדְרֵרִי שְׁטִיטָם .
 דְּעִרְוִילִי אִין אֲרִינִן גִּנְיִקִיטָן דָּאֵם קִינֵר אִין שְׂטוֹן . בִּי דִבֵּם פִּאֲסֵרִי
 אִין קִיטָאֲרָן אִין דִּבֵּם קִינֵר מִיִּם וַיִּין קִאֲפִיטָע אִין דְּעֵר פִּאֲסֵרִי
 הָאֵם גִּים גִּנְרִשִׁם אִין הָאֵרִם צוּם קִינֵר . וַיִּילֵר דִּיא גִּנְסִם וְעִנְיֵן
 גִּינְיִטָם . עֵר הֵם גִּינְרִשִׁימְגִסִּם דִּי גִנְסִם וְעִלְיִן נָאֵר אֲנִדְרֵרִי גִינִן חִיטָם
 עֵר אִים שְׁוִין בְּשִׁטְרָאֲפִין . אִינְדֵרִי מִן דִּי גִנְסִם הָאֵם דְּעֵר קִנְטָם
 אִין דִּבֵּם פִּאֲסֵרִי אִין וַיִּין צִנְטָם בְּרִנְטָם פִּאֲסֵרִי אִין דִּבֵּם קִינֵר .
 אֹן עֵר הָאֵלִם נָאֵר אִין דִּבֵּם צִנְטָם בִּין דִּי גִנְסִם וְעִלְיִן אֲנִדְרֵרִי גִינִן
 אֹן נָאֲבִרְגִים וְעִטָם דָּאֵם קִינֵר שְׂפִטָרִק בְּשִׁטְרָאֲפִין וְעִלְיִן . הָאֵם
 עֵר רִבְמַלְחָה נְעִמָא אִין דִּבֵּם קִינֵר . הֵם עֵר נִינְאָטָם צוּם פִּאֲסֵרִי
 אִין וְעָה דָאֵם אִין דִּיא בִּינִם שְׂפִטָרִק בִּין אִין דִּבֵּם קִינֵר וַיִּילֵר עֵר

דבר בארץ אונ עם איזנים גווען קיין פאר שעקינג
 פון קיין שום זאך אין לאנד פרובר קיינער פון זייא
 דט גיט ברארמט . עפיים בעטן צוא לייאן פון זיין
 חבד דס ער זאל אים אָב ואָג אונ פר לשעקון ווארום
 זיי האבן אלץ אליין גהאט יוש עצר די יורשים ווס
 זאָרן ירשינן דס לאנד זענן וויינג פרובר ווען גען
 וועט זיי הרנגן וועט גיט זיין קיינער ווס זאל מלחמה
 האַרְטֵן צו פאָנן ירשינן דאָס לאַנד צו זיך ויחוקים
 הָמָּה מְצִידוֹנִים אֹן זיי וְעִנְיֵן וַיִּישִׁיט פִּין דִּר הִילְף פִּין דִּר
 צִידוֹנִים וְדָבַר אִין לָהֶם עִם אָדָם אֹן אִיין זָאך פִּין
 אַפְרִיתוֹת בְּרִית אִין גִּיט פִּר הַאֲרֵץ צוֹא זיי מיט
 קיין קענשטן דס זייא ואלן קימען העלפן זייא אין

זייערי נוסען: (ח) ויבואו אל אחיהם וענין זיי נקומן צו וייערי
 אחיהם האבן זייערי ברודער גזאמט צוא זייא מה אהם
 אורם ווס איז גפארן אין אונד נורל . ווס איז דס פאלק שטארק אורד שלאף: (ט) וייערי האבן דיא
 שלוחים גזאמט צו זייא קיטה ונקלה ונקלה שלמים שמיים אורף
 וייערי ברודער גזאמט צוא זייא מה אהם פאלק שטארק אורד שלאף: (ט) וייערי האבן דיא שלוחים גזאמט צו זייא קיטה ונקלה ונקלה שלמים שמיים אורף

לְרִשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ : כְּבִאֲכֶם תְּבֹאוּ
 אֶל־עַם בְּמִחַ וְהָאָרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם כִּי־
 נִתְּנָה אֱלֹהִים בְּיַדְכֶם מְקוֹם אֲשֶׁר אֵין
 שֵׁם מַחְסוֹר כֹּל־דָּבָר אֲשֶׁר בְּאָרֶץ :
 וַיִּסְעוּ מִשָּׁם מִבְּשִׁפְתַּת הַדְּנִי מִצְרָעָה
 וּמֵאֲשֶׁת־אֵל שֵׁש־מֵאוֹת אִישׁ תְּנוּר כְּלִי
 מִלְחָמָה : יָדוּעְלוּ וַיִּחַנוּ בְּקִרְיַת יַעֲרִים
 בִּיהוּדָה עַל־כֵּן קָרְאוּ לְמְקוֹם הַהוּא
 מִתְּנֶה־דָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אַחֲרֵי
 קִרְיַת יַעֲרִים : יָדוּעְבְּרוּ מִשָּׁם תְּרִי־
 אֶפְרַיִם וַיָּבֹאוּ עַד־בֵּית מִיכָה : יָדוּעְנֹו

למירת ית ארעא :
 קמיתוכון פעלון לנה
 עמא דשון רוחצון
 וארעא פתויה דין ארי
 מסרא יי בדיוכון אתרא
 דלית פמן חסרון כל
 מדעם די בארעא :
 יא ונפלוו מהמן מורעית
 דן מוצרעה ומאשקאל
 שית קאה גרין מורוין
 קמני קרמא : יי וסליקו
 ושרו בקרית יערים
 בארעא דבית יהודה על
 כן קרו לאתרא ההוא
 כשריה דן עד יומא
 הדיו הא הוא אחורי
 קרית יערים : יי ועברו
 מהמן למורא דבית
 אפרים ואתו עד בית
 מיכה : יי ואתיבו חמשא
 גובריא

רד"ק

חטאים. אתם שותקין שלא תחזרו ותרבו בזריזות ולא תעשו: אל תעצלו, לא התרשלון: (י) כל דבר אשר בארץ. הואת אר בשום ארץ בעולם שם חמצאו כי אין שם מחסור כל דבר:

מצודת דוד

ט"ז סן יודע למי: (י) כבואכם. כלמא תבואו או מיד תבואו אל עם נוסח ר"ל לא תסערכו ללכת דרך אשר תמצאו אחכם עם מלחמה: רחבת ידים. מקום רחב להחיות את כולכם כלאכי יתו ה' לוחם בדכס: אין שם מחסור וגו'. ר"ל עם שאינה מלא"מ מ"מ אין נחסר בה ממה שיש בה"א יאו ר"ל לא נחסר בה מכל דבר שיש בעולם: (יג) בקרית יערים. ר"ל סמוך לה: במקום ההוא. מקום המניה: אחרי. פירוש ע"מ

מצודת ציון

(י) כי. אט: כל דבר. בשום דבר: (יד) ויענו. סוף פסלה הדבור המ' בעשמוצם זיון באפסעי. אידא ואג דיר או דס קינד איז גאר גימ שולדיג. אידא וייס וויא אזוי זיון באפסעי איז בעשמוצם גינוראן. ויארם אידא האב גינעקן דודק דעם פנפסער וויא דאס קינד איז גינאנגן אין דוד מים דעם חומש אויסער דער ארעם אונג אשיפור איז פארביי גינאנגען אונג הם אים אשמוס גיפארק. אונג ער איז גיפאלען אין דוינשטאק. אָכער ער איז גאר גימ שולדיג אונג דו דארפסט גימ זיון ביזו אויף אים. דער מענשט האט דעם קינד גיפארקן אסובה אנדערסערע וויא זענע מענשטן האבין אים גיפארקן. זענע מענשטן האבין דעם קינד גיפארקן אסובה דר פאסער זאל דעם קינד גימ שפראכן אזוי אונג ווי זיי זענען צו זאפען מים דעם פאסער. אָכער נאָכדעם אז זיי זענען אנדעק גיין וועט ער אים שפראַכן. דער מענשטן האט דעם קינד גיפארקן אסובה אפילו נאָכדעם וויא אלע גימטן זענען אוועק גיין וועט אויך גימ שפראַכן דר פאסער דס קינד. דיא זעלבדיגע זאך איז גינוראן ווען די יודן האבין גיפאכט דעם עקל ויס פון די צייט אונג ווייטער איז אַיין גינוראָצילעם גינוראָן דיא עבדוה פון עבדוה דרה דינען אויף שפּעטערדיגע דורות אויך. וויא דער מדרש זאגט אין יעקב דוד זענען דא יודן ויס דינען עבדוה דרה. אונג דס ציהט זיך נאך פון צעל. וויא משה חס גינעקן דער פנס פון הקב"ה איז ווייטער גרויס אויף די יודין גאר איבם קען ער זיא גימ

גזעקן דאס לאנד אונג עם איז ווייער גוט וואסם בחשים אונג איר שוויניגט כלומר איר פולט אידך אל תעצלו ללכת איר ואלט אידך גימ פולן צו גיין אין צו קינאן ירשון דאס לאנד: (י) כבואכם אין ארעא קינאן תבואו אל עם בוסח וועט איר קינאן צו אידן פר ויכרם פאלק וואס רעכטן זיך גימ אורף קיין מלחמה אונג דאס לאנד איז אידן כרייט אורמ בי נתנה אליהם בידכם דען נאמם הם ויא גנעקן אין ארעא האנטם כקום וגו דאס איז אונג אורמ וואס איז גימ דא קיין מירינג פון קיין שום זאך ווס אורף פון עדר איז: (יא) ויסעו משם אונג זיי האבן געזען פון דארטן משפחה רגיה פון דר משפחה דן פון צרעה אונג פון אשתאול שש פאות איש זעקס הינדערט מאן און גגורמ מים כלי מלחמה: (יב) ויעשו נחיתו אונג זיי זענען אורף גנאנגן אונג האבן גריהט אין דר שטאט קרית יערים ווס ויא איז אין לאנד פון שבת יהודה על כן קראו למקום ההוא איבער דעם ווס די כני דן האבן דארטן גריהט האט מען גרופן צו דעם דאוועקן אורמ מחנה דן כיו אין דעם היינטיגן טאג הנה אחרי קרית יערים נון דס אורמ איז אונקער קרית יערים: (יג) ויחברו משם הר אפרים אונג אפרים ויבאו עד בית מיכה אונג זענען גיקוען כיו אין דעם הוה פון מיכה: (יד) ויענו חמשת תלמיש אונג זיא האבן

גריפן צו דעם דאוועקן אורמ מחנה דן כיו אין דעם היינטיגן טאג הנה אחרי קרית יערים נון דס אורמ איז אונקער קרית יערים: (יג) ויחברו משם הר אפרים אונג אפרים ויבאו עד בית מיכה אונג זענען גיקוען כיו אין דעם הוה פון מיכה: (יד) ויענו חמשת תלמיש אונג זיא האבן

חֲמִשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֵלְכִים לְרַגְלֵי אֶת־
הָאָרֶץ לֵישׁ וַיֹּאמְרוּ אֶל־אֲחֵיהֶם
הַיְדֻעֶתֶם כִּי יֵשׁ בְּבֵתֵים הָאֵלֶּה אֹפֹד
וְתַרְפִּים וּפְסָל וּמַסֵּכָה וְעֵתָה דַעוּ מַה־
תַּעֲשׂוּ: מו וַיֹּסְרוּ שְׁמָה וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־
הַנָּעַר הַלְוִי בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאַל־וּ לְוִי
לְשָׁלוֹם: מז וַיִּשֶׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ תַּגּוּרִים
בְּלִי מִלְחָמָתָם נְצֻבִים פֶּתַח הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר מִבְּנֵי דָן: יו וַיַּעֲלוּ חֲמִשֶׁת הָאֲנָשִׁים
הַהֵלְכִים לְרַגְלֵי אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ שְׁמָה
לְקַחוּ אֶת־הַפְּסָל וְאֶת־הָאֹפֹד וְאֶת־
הַתַּרְפִּים וְאֶת־הַמַּסֵּכָה וְהַבְּהֵן נְצֻבֵי פֶתַח

גוֹבְרֵיָא בְּאֵזְרוֹ לְאֶלְלָא
יַת אַרְעָא לִישׁ וַאֲמְרוּ
לְאֲחֵיהוֹן הַיְדֻעֶתוֹן אֲנִי
אִית בְּבֵתֵיָא הָאֵלִין
אֹפֹד וְדִמְסָאִין וְצִלִים
וּמַהֲבָא וּבְעֵן דַּעוּ מַה
תַּעֲבֹדוּן: מו וַיְוִדוּ לְקַמְן
וַעֲלִו לְבֵית עוֹלִימָא
לְוָאָה בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאִילוּ
לְוִיָּה לְשָׁלוֹם: מז וַיִּשֶׁת
מֵאָה גְבוּרִין קוֹדְרִין בְּקִנְיָ
קַרְבֵּיהוֹן קְנִימִין בְּמַעֲלָמָא
דְּתַרְבַּע דְּמַשְׁבֵּת בְּנֵי דָן:
י וַיִּקְלִיְקוּ חֲמִשָּׁא גְבוּרֵיָא
בְּאֵזְרוֹ לְאֶלְלָא יַת אַרְעָא
עֲלוּ לְקַמְן וּבְסִיבֵי יַת
צִלְקָמָא וַיְוִדוּ אֹפֹדָא וַיַּת
דִּמְסָאִין וַיַּת מַהֲבָא וּבְהֵנָא
קָאִים

נְצֻבֵי פֶתַח

רפ"ב

מנחת שי

(יד) וכהנה ליש הוא לשם המזכר כספר ויבטע והעד שכבר אמר ג"כ
שם שכבר קראו שם העיר דן כדעת דן אביהם כמו שחמורא היה המקום:
(יז) וכפר כי מידי ערכם עבדו בית מיכה חמשה המרתלים ולקחו הססל והמסכה והאפוד והתרפים מצד מיכה ופיתו הנער לוי ולקחוהו
עמם וסיה ללכ וללכו לכל שבט דן והיו שם פתח השער שם ממות איש מאור כלי מלחמה משפט דן:

מצודה רוד

ולקחתם: (טו) ויסורו שמה. המרגלים הלכו לבית מיכה: בית
מיכה. לשם הויס בבית מיכה: (טז) חגוריהם. כשהם מגוריהם וכו':
אשר מבני דן. מוסב על שב ממות איש: (יז) ויעלו. כי המרגלים
חזרו עם טל הלוי אל השם ממות איש וכדבר הלוי עמסה עלו המרגלים
פירוש ע"מ

הַאָבִן גִּעְיָקְשָׁם דִּי פִּינְפָּה מֵאָבִן נוֹס וְעֵנָן גִּמְאָבָן אוֹס
וְעָהָן דָּאִם לְאֵנֵד לִישׁ וַיֹּאמְרוּ אֵל אֲחֵיהֶם אוֹן הַאָבִן
גִּזְאָנְט צוֹא וַיִּיעֲרִי בְּרִידֵר הַיְדֻעֶתָם כִּי יֵשׁ גּוֹי וַיִּיָּקַם
אִיר דָּאִם בֵּס אִיר דָּא אִין דִּיא דְאִוְיָי הַיְקִיר אִין
צִירִינָג אוֹן בִּילְדֵר אוֹן גִּשְׁנִי צִימִי אוֹן גִּמְאָסְעָע
בִּילְדֵר וְעָהָן דַּעַי מַה תַּעֲשׂוּ אוֹן בִּיינְט וַיִּיָּקַם נוֹס אִיר
זְאֵלְט מֵאִין: (מז) וַיִּסְרוּ שְׁמָה הַאָבִן זִי אָפִ גִּקְעֻמֵּי
אַהִין וַיְבֹאוּ גּוֹי אוֹן וְעֵנָן גִּקְוִן צוֹ דַּעַם הוּוּ פּוֹן דַּעַם
וַיִּגְדֵּי דַעַם לְוִי אִין דַּעַם הוּוּ פּוֹן מִיכָה וַיִּשְׁאִלוּ לוֹ
לְשָׁלוֹם אוֹן הַאָבִן גִּפְרַעֲנֵט צוֹא אִים צוֹא שְׁלוֹם:
(מז) וַיִּשֶׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ אוֹן דִּי וְעָקַם הַיְדֻעֶרְט מֵאִן וַאֲס
וְעֵנָן גּוֹעֵן אֵן גִּגְרוּמֵּי מִים כְּלִי מִלְחָמָה נְצֻבִים פֶּתַח
הַשַּׁעַר וְעֵנָן גִּשְׁמֵאֵן אוֹרֵף דַּעַם מוֹעֵר וַאֲס וַיִּיא וְעֵנָן
גִּגְרוּעֵן פּוֹן דִּי בְּנֵי דָן: (יז) וַיַּעֲלוּ חֲמִשֶׁת הָאֲנָשִׁים אוֹן וַיִּי
וְעֵנָן אוֹרֵף גִּמְאָבָן דִּיא פִּינְפָּה מֵאָבִן וַאֲס וְעֵנָן גִּמְאָבָן
אוֹס וְעָהָן דָּאִם לְאֵנֵד בָּאוּ שְׁמָה אוֹן וְעֵנָן גִּקְוִן אַהִין
צִירִינָג אוֹן דִּיא בִּילְדֵר אוֹן דִּי גִמְאָסִינִי בִּילְדֵר וַיְכַחֲוּ

לֵדָה לְרַעַה וַחֲכֵמָלוּ סַדְדוֹ כ"ח וַחֲכֵמָה מַה וַיְהִי דִין לְרַעַה
וַחֲכֵמָלוּ סִבּוּי בַּמִּלְחָמָה יְכוּלֵּי: (יד) הַתּוֹלְכִים לְרַגְלֵי. אֲשֶׁר
הִלְכוּ מְקוּרָם לְלַגְלֵי: הַיְדֻעֶתָם. כ"ל וְכִי דַפְתָּם הֵלָּא חֵיכֶם יוֹדַעִים
אֲשֶׁר נָגַד לְכֶסֶף יַחַד אֲשֶׁר וכו': נָגַד מַה הַעֲשׂוּ. כ"ל הִכִּינוּ עַל־מַסֵּכִים
מִשְׁלֵי חֲכֻמִּים
שְׁמֵרָאֵן חִייל דִּי בְּכִרְוִים וַעֲלִין וַאֲנִין גָּאֵם הָם זִי פִּאֲרִלְעָקְשָׁם אִין
דַּעַר סִדְרָה וַיִּייל דַּר הָאִם קִיין כַּח וַיִּיא אֲרִין צוֹ בְּרַעֲנָן אִין לְאֵנֵד
בְּנֵגֵן. דָּם וַעֲמֵם אִינְהֵאֲלִמְוִין דַּעַם כַּעַם פּוֹן גָּאֵם זִיִּי לֵאנֵג וַיִּי דִּר
דִּיר פּוֹן מִצְרִיִּים וַעֲלִין לְעִבְרֵי אֲבָר דִּר דִּיר מִצְרִיִּים וַעֲלִין שְׁפִאֲרָבִן
אוֹן דִּיא יוֹדִין וַחֲלִין שְׁפִיטְשֵׁר אוֹרֵף דִּינֵגֵן עֲבֹדָה יְהִי וַעֲמֵם דָּאָךְ
זִי הַקְּבִי"ה שְׁמֵרָאֵן. דִּירְבִּירָה דַּעַם מִשָּׁה רַבִּינוּ נִינְעָשָׁן בִּיי הַקְּבִי"ה
עַד זְאֵל נִירְדִּינְקֵיִן וַיִּנְעֵק קַנְעֻכָּם אֲבָרְהֵם יִצְחָק וַעֲקֵב נֹס עַד הָאִם
בִּישׁוּאֲרִין צוֹ וַיִּיא אִין עַד וַעֲמֵם בְּנֵגֵן דָּאִם לֵאנֵד בְּנֵגֵן צוֹא וַיִּיעֲבֵר
קִינְדֵּר. אוֹן עַד הָאִם נִים גִּזְאָנְט בִּיי דִּי שְׁבוּעָה אֲפִנְאִי נָאֵר אִין
זִי וַעֲלִין זִין צִירִיִּים. נַעֲוִים הָאִם הַקְּבִי"ה עֲמִינִים אֲפִילוּ וַיִּיא
וַעֲלִין זִין בְּשִׁמְמוּכָם מִים בְּכִרְוִת וַעֲמֵם עַד וַיִּיא אִין אֲרִין
בְּרַעֲנָן אִין אֲרִין וַיִּשְׁרָאֵל. חִייל דִּיר אֲהִיִּיב פּוֹן עַל אִין שְׁלִדְיָי
גִּיוֹעֵן דַּעַר עֲבָד רַב. אוֹן דַּעַר יִצְרָר דַּעַם. אוֹן הַקְּבִי"ה הָאִם פּוֹרְדָּה
גִּיוֹעֵן צוֹא מִשָּׁה אוֹן הָאִם גִּזְאָנְט צוֹ אִים מִיר דִּיא יוֹדִין צוֹ דַּעַם
לֵאנֵד נֹס אִין הָאִם גִּישׁוּאֲרִין צוֹ אֲבָרְהֵם יִצְחָק וַעֲקֵב. וְעָהָן מִיר
אִין צוֹם גִּישְׁטִיִּים כֹּהֵל אֲרִין גִּיין אִין אֲרִין יִשְׂרָאֵל הָם גִּים גִּישְׁטִיִּים
דִּי בְּכֹדָה וַיְוִדוּ נָאֵר אוֹרֵף שְׁפִטְשֵׁר אִין וַיִּיא וַעֲלִין שְׁלוֹן זִין אִין
אֲרִין וַיִּשְׁרָאֵל הָאִם גָּאֵם גִּישְׁטִיִּים וַיִּיא וַאֲלִין גִּים דִּינֵגֵן עֲבֹדָה יְהִי
וַיִּאֲרִים וַיִּיא וַעֲלִין פּוֹן אֲרִין יִשְׂרָאֵל אֲרִים גִּישְׁטִיִּים וַיִּשְׁרִין.

קאים במלגא דהקא
 ושיה קאה גברי דקורני
 בקני קרא: יי ואלין
 עלו לבית מיקה וקסבו
 ית עלם אפודא ונת
 דקאין ונת מתקא נאמר
 להון פהקא מה אהון
 עקרון: יי נאמרו ליה
 שתוק שני ירך על פוקד
 נאזיל עקמא והווי לקא
 קאב ולקנהא הטב
 דתהי דהון לבית גברא
 חד אי דהני דהון
 לשקמא וליר עית
 בישראל: כ וישפר לקא
 דקנהא וקסבו את אפודא
 ונת דקאין ונת עלמא
 ועל בגו עקא:
 כא ואתקניאו נאזלו
 ושויוא

השער ושש מאות האיש התנור
כלי המלחמה: ויאלה באו בית מיכה
ויקחו את פסל האפוד ואת התרפים
ואת המסכה ויאמר אליהם הכהן
מה אתם עשים: ויניאמרו לו החרש
שים ידך על פיך ולך עמנו והיה לנו
לאב ולכהן הטוב והיותך כהן לבית
איש אחד או היותך כהן לשבט
ולמשפחה בישראל: כי יימב לב הכהן
ויקח את האפוד ואת התרפים ואת
הפסל ויבא בקרב העם: כא ויפנו וילכו

דנישה רדיק
 מה אתם עושים חור ואמר: יבית שאתם פסל האפוד ספך הספל
 לפי שיש פסל בלא אפוד וזה היה עם אפוד:

מנחה שי

(יח) ויאמרו לו הכהנים: כמחשבתם פסל ויהי ויהי סוף לו ככלל הכתובים בזה יורו בלא פסל. ולא נראה כי לו הם במקרה חמת דמוס יכו:

מצורת רוד מצורת ציון

מסע ושבו וזלו לבית הנוי ולקחו את הפסל וכו': והכהן. הנוי
 הוא הפסל. כפי היה נלכ סתח כשעו וכו': (יח) ואלה: כהמנגלים
 כולו לו לבית מיקה ולקחו את פסל וכו' ולא היה לו הכהן בביתו:
 ויאמר אליהם הכהן: כלשכ כולו אל המזבח וכידי הפסל וכו' והכהן:
 לסתמו לכל ימא: קור: והיה לנו. וכמה לנו לנזכר ולנמנר: המור:
 כהן לשכט כישאל וליכי הלא לנזכר יחשב לך: (כ) וישב לב הכהן. הושב כלנו דמיהם ויקח מידם את האפוד וכו' לסתמו לוחם
 סתמולו וכה נקרכם לנכח לאשר ילכו: (כא) וישנו. מן האקוס הסוף והלכו לנרכס: את הפסל וכו'. מה סתמולו פאצס מדיחם:
 לפנויהם. כהשכס מן ירדשו בני העיר לחריהם וילמטו
 פירושי ע"מ

משלי חכמים

נכב סתח השער אונ דור כהן איו גשטאמן אוף דר טיי
 פון מוער ושש סאות האיש אונ די זעקס היגררט מאן
 נוס זענן געווען און גנדרט מיט קלי מלחמה זענן אוף
 גשטאמן אוף דר טיר: (יח) ואלה באו בית מיכה אונ
 די ראויגי פינה מאמן זענן גקופן אין דעם רהו פון
 סיקה ונקחו את פסל האפוד אונ האקן צו גנומן זעם
 פסל אונ דס צירינג אונ די בילדר אונ די גאטניגע
 בילדר ויאמר אליהם ומהו קם דר כהן גאונט צו ויא
 נוס טוט איר: (יט) ויאפרו לה האקן ויי גאונט צו אים

נריבער אז דר ששם נוס גאר קיין ארם גהאס אין ארץ ישראל
 צו וואהנען אונ די פינה סענשקין האבין געגענעם ביי דעם נער
 הלוי אויב ויי וועלן האבין אנליקויכען וועג. קם ער ויי גענערט
 נכה ה' דרעם: אויף איינע וועג און שוין אפאזיל געווען אויפזיט
 נאפענהו סים הקבית: אונ אזוי געט איינע וועג בעקלעקען.
 וייל אין גיים אקס איין געבען דאס לאנד. אונ ויי עבודה וזה
 און סאקן גאר געשטאמן אויף לאנד ויאי דער פישן אין געווען
 אין שלח. אבער אין די צייטן זענען שוין געקופען צו ארעכענען
 וואהנען אין ארץ ויש אל זענען ויא גישטאנקס געווארן וועקן
 עבודה וזה דינין זענען כבוד דר שרפה לים געחם ה':

תתירש שווייג שמיל שים ירך על פיך טוא דיין האנד אוף דיין מול אונ גיאי מיט אונ אונ געט נאכ וילכהו
 און ויי צו אונ צו אפטר אונ צו אקדער צו דר אפ גאט הסוב היתיר כהן איז דען געטוי דיא נאלקט ויין
 איין כהן צוא אהיו גניקר פון איין מאן אי היתיר כהן לשקם אונד ויי נאלקט ויין איין כהן צו איין גאנצן
 שקם אונ צו אנלשקתה צווישן דו ישראל: (כ) וישב לב הכהן אזו וואל געקען דס האקן פון זעם כהן צוא
 גיין מיט ויין ויקח את האפוד אונ ער האט גנוקן פון זייער האנד דעם אפוד אונ דו הרפים אונ דעם פסל ויבא
 בקרב העם און איז גקופן צווישן דעם פאלק פון די בני דן: (כא) וישעו ויבא ויניאמרו ויבא האקן דר געקרימ אונ
 זענן אונעק געשוי און שפך און האבין געוון ריא קלייניקונד אונ די כהמות אונ די שוערי סולקליין

וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־הַטֶּף וְאֶת־הַמִּקְנָה וְאֶת־
הַבְּבוּדָה לְפָנֵיהֶם: כִּי הָמָּה הִרְחִיקוּ
מִבֵּית מִיכָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בְּבָתִּים
אֲשֶׁר עִם־בֵּית מִיכָה נֹזְעִקוּ וַיִּדְבְּקוּ
אֶת־בְּנֵיהֶן: כִּי וַיִּקְרְאוּ אֶל־בְּנֵיהֶן וַיִּסְבּוּ
פָנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לְמִיכָה מַה־לָּךְ כִּי
נֹזְעַקְת: כִּי וַיֹּאמֶר אֶת־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר־
עִשִׂיתִי לְקַחְתָּם וְאֶת־הַכֹּהֵן וְהַלְכוּ
וּמַה־לִּי עוֹד וּמַה־זֶּה תֹאמְרוּ אֵלַי מַה־
לָּךְ: כִּי וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵיהֶן אֶל־תִּשְׁמַע
קוֹלְךָ עִמָּנוּ פִּי־יִפְתָּעוּ בָכֶם אֲנָשִׁים מְרִי

וְשׂוֹאֵי יַת טַפְלָיָא וְיַת
בְּעִרְיָא וְיַת קַנְיָא
קַדְמִיהוֹן: כִּי אִינֻן
אֶרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה
וְנִבְרָא דִבְקִבְיָא דְעַם
כִּי מִיכָה אֶהְיֶינָהוּ
וְאֶרְבִּיקוּ יַת בְּנֵי דָן:
כִּי וַקְרֹו לְבְנֵי דָן וְאֶסְתְּרוּ
אִפְיֵיהוֹן וְאֶסְתְּרוּ לְמִיכָה
מַה־לָּךְ אֲרִי אֶהְיֶינָהוּ:
כִּי וַאֲמַר יַת דַּחְלֵי דִי
עַבְדִּית נְסִיבִיהוֹן וְיַת
כֹּהֲנָא וְאֶזְלִיהוֹן וְכַה לִי
עוֹד וְכַה דִּין תִּיקְרִין לִי
כַה לָּךְ: כִּי וַאֲמַרו לִיה
בְּנֵי דָן לֹא תִשְׁמַע קוֹלְךָ
עִמָּנָא דְלִמָּא יִשְׁלֹטוּן
בְּכּוֹן נִבְרִין מִרִּבְנָן נִשְׁשֹׁן
וְהַסִּיף

רש"י

הדר בדנש

רד"ק

(כא) ואת הכבודה. משאות. כל דבר שהוא כבוד להלכותו
שאינו יכול לרוץ אם ירדפו בני המקום אחרים: הכבודה.
פונטות "א בלע"ו: (כג) ויכבדו פניהם. בני דן אל הקוראים
אלהים: (כד) ומה לי עוד. ומה נשאר לי עוד: אנשים

(כג) את הטף. בני אלו שיש מאות איש חנור כלי בלחמה עם
כסם ונשיהם ומקניהם הלכו כיהיו בשוחים שילכדו העיר: ואת
הכבודה. כתיב בוי"ו עם הדנש וכבר כתבנו הדומים לו בספר
סכלל ופירש הכבוד הכלים והמלשל"ו וחרגונו קניא כחרגום
רבוש שהוא גם כן סכלל קניין האדם כלים אסת ויהי ויאר
מלשלש"ן: (כד) נזעקו. נאספו וכן כה לך כי נזעק נאספת אתה
אנשין. ונאמרה האיסרה כללן וזכה לפי שזל ידו וזכה יאסף
ישערו בכס. ענינו פניעת החרב כמו ויפגעו ויבת ויית וישלשן

מנחת שי

בספרות ויביתו ויביתו אל חינו ליהוה ויביתו (ויביתו ליהוה) ויביתו פנימם
הרגלים מן הדנש (כג) לקחם ולא חסדו. ויביתו נבטוה נבטו: (כד) ויביתו
למן חסדו ויביתו נבטו: למן חסדו ויביתו נבטו:

(כג) ואת הכבודה. כתיב בוי"ו עם הדנש וכבר כתבנו הדומים לו בספר
סכלל ופירש הכבוד הכלים והמלשל"ו וחרגונו קניא כחרגום
רבוש שהוא גם כן סכלל קניין האדם כלים אסת ויהי ויאר
מלשלש"ן: (כד) נזעקו. נאספו וכן כה לך כי נזעק נאספת אתה
אנשין. ונאמרה האיסרה כללן וזכה לפי שזל ידו וזכה יאסף
ישערו בכס. ענינו פניעת החרב כמו ויפגעו ויבת ויית וישלשן

מצורת דוד

מצורת ציון

(כג) הרחיקו. שהיו לחוקים מניח מיכה. עם בית מיכה.
מקון לבית מיכה: (כג) ויקראו. להמתין עד כולם לזכר שמס:
ויסבו. בני דן הסבו פניהם מול מיכה ולחמו מה נחס לך כי
נאספת להדנש: (כד) את אלהיה. הסבס וכו': ובה לי עוד. מה נשאר
לי עוד כבית אלה לא לקחתם: אנשים מרי נפש. הכעבים שיש כעבינו: ונפש ביתך. הכלים שמן:
ע"ט

יקרא משפחה: (כג) הכבודה. הדבר שמעונו כבדו ומלחמה
ללכה: (כד) נזעקו. נקבלו כנזעק המתקן וכן ויזעק בך (נשל ל):
ויריבוקי. הבעור יריב הבעור והבעור נהם: (כד) ישערו. ענין
לי עוד כבית אלה לא לקחתם: אנשים מרי נפש. הכעבים שיש כעבינו: ונפש ביתך. הכלים שמן:
ע"ט

(כד) ויאמר הם מיכה נאנאם את אלהי מיין קאט נוס
איך האב מיר נאמאט הם איר צו נזעקען ויאח הכהן
אונ דעם פהן אונ איר זעמט אונזעק נאנאנזין ופה לי
ער אונ נוס איז מיר דען קאך איךר נבלילין ופה ניה
האפירו אל פה לך אונ נוס איז דען נוס איר נאנאם צו מיר
נוס איז צו דיר: (כדה) ויאמרו אלי דאבין דו בני דן
נאנאם צו אים אל השקט קולך קמני דו: נאלקטניט סאכן
דערין דיין קול מיט אונ: פו נאנאם בכס ווארים סאמיר
נועלן כעענינן אונ אייד די מאנן ווס האבין ביטערר
געמייקט פלוסר דוא דנננים וואס זענן צוויישן אונ
וואספה נאנאם ונפש מיכה אונ דו וועסט איין טאן דיין
נאנאם אונ דאס נאנאם פון דיין הוין גוינד פלוסר דיא
וועסט

נוס קאניניט לויפן האכן ווי נאמן זענדיס פו ווי קדי
נוען די לייט פון מיכה וועלן ווי קאך זאגן וועלן ווי
מלחמה האלטן כוים ווי אונ די קינד'ר אונ די בהמות
אונ די שווערי מלשלשין וועלן דו ווייל אונזעק גיין:
(כב) ויהי החימוי ווי האכן ויך דו ווייטערט פון דעם
הוין פון מיכה והאנשים אשר בבתי אונ דו מאנן ווס
זענן נועען אונ די הייך כיי דעם הוין פון מיכה נעמדי
זענן ווארין איין וואקלט אונ האבין כהעפט אונ
גנדייכט דו בני דן: (כג) ויקרא אל בני דן ווי האכן
גריפן צו די בני דן נאנאם זענדיס האכן דו בני דן אים
נקערט צו וייער קנים אונ האכן נאנאם צו מיכה כה
לך ויזעק נוס איז צו דיר ביטט ווארין איין נאמאט:

נֶפֶשׁ וְאַסְפֹּתָהּ נֶפֶשׁךָ וְנֶפֶשׁ בֵּיתְךָ :
כִּי וַיֵּלְכוּ בְנֵי־הֶן לְדַרְכָּם וַיִּרְאוּ מִיָּדָה כִּי־
חֻזְקִים הָיְתָה מִמֶּנּוּ וַיִּפְּנוּ וַיָּשָׁב אֶל־בֵּיתוֹ :
כִּי וְהָמָּה לָקְחוּ אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה מִיָּדָה
וְאֶת־הַבָּהֶן אֲשֶׁר־הָיָה לָזוּי וַיְבֹאוּ עַל־לֵישׁ
עַל־עַם שִׁקְמוּ וּבֵיתָה וַיִּכּוּ אוֹתָם לְפָנֶי־
חֶרֶב וְאֶת־הָעִיר שָׂרְפוּ בְאֵשׁ : כֹּחַ וַאֲזַן
מִצִּיר כִּי רְחוֹקָה־הָיָה מִצִּידוֹן וְדָבָר
אֵינְךָ־לָהֶם עַם־אָדָם וְהוּא בַעַמְק אֲשֶׁר־
לְבֵית־רְחוֹבוֹ וַיִּבְנוּ אֶת־הָעִיר וַיִּשְׁבוּ בָּהּ :
כַּמֹּי־קָרְאוּ שְׁמֵי־הָעִיר הֵן בְּשֵׁם הֵן אָבִיהֶם

והסיף נפשך ונפש ביתך :
 ביהק : כי ואלו בני הן
 לאורחיהן והוא מיכה
 ארי הקיפין אינו מינה
 ואהפני והב לביתה :
 כי ואינו נסובו ית רעבד
 מיכה ורפרו ית פהא
 די הנה ליה ואתו רעיש
 לעמא דשקפין ושרו
 לרועין ופחו יתהון
 לפהגם הרב ונת
 קרמא אוקדו בנורא :
 כח ולית דמשיוב ארי
 רחיקא היא מצידון
 ופתגם לית לחון עסאנש
 ואינון במישר דלקית
 רחוב וכונו ית קרמא
 ויהיכו בה : כח וקרן
 שקא דקרמא דן בשום
 דן אמרונ דאתליד
 לישקאל וברם ליש
 שמו

רשי

מרי נפש . כעכס טוס כסיעתו : (כו) ליש . שסהעיר
 וכספר יוסע קורח טמה לשס כל סס כמלאו כס אכן טוסה
 טמה לשס והיא היתה על התנן לשכט דן שמו כתוב על

בכרתו : ואספת נפשך . אתה תהיה גורם שהמיתו כלכם
 אם תשמיעו קולך ותוסף לדבר עוד מדבר הנה והוא מבני
 הנגי אוסף אל אברתך . תוסף רוחם . יאסף אחרון והרובים
 להם : (ט) שרפו באש . יש להמית לפה שרפו אותה והם רוצים
 לישבה והנה כל הנרים המיוחדות על תלם לא שרפם והישע רק
 צמור להנה והיתה ראש המלכות להבול הנטרים והנה אלו לפה שרפו העיר והתן כי כשנכנסו בני
 דן בעיר בלדא כננסו כי הם לא היו מרגשים ולא היו נשמרים מהם ושלחו את בעל הבתול חכם ולא ידעה שמה לאדם
 לחשיב כמלחמה בין האש והמלחמה ששני להם בני דן או אפשר כי היתה מלאה גלולים ודפיכך שרפיה ואף על פי שהם הקימו
 הפסל להם היתה כגומה לשמים ואף על פי כן הויו חוסאים לה' כי כן כתוב לא תעשין אתי אהיה כספ וגו' כלומר אתי אע"פ
 שתהיה כונתכם לגבורתי . ובאחדת והם לקחו את אשר עשה מיכה וגו' ויבנו אותה לפי חרב עבדון ע"פ והוא מצלחא בדיחוק
 מנחת שי

(ט) שרפו באש . יאסף אחרון והרובים להם :
 כח ואלו בני הן לא שרפם והישע רק צמור להנה והיתה ראש המלכות להבול הנטרים והנה אלו לפה שרפו העיר והתן כי כשנכנסו בני
 דן בעיר בלדא כננסו כי הם לא היו מרגשים ולא היו נשמרים מהם ושלחו את בעל הבתול חכם ולא ידעה שמה לאדם לחשיב
 כמלחמה בין האש והמלחמה ששני להם בני דן או אפשר כי היתה מלאה גלולים ודפיכך שרפיה ואף על פי שהם הקימו
 הפסל להם היתה כגומה לשמים ואף על פי כן הויו חוסאים לה' כי כן כתוב לא תעשין אתי אהיה כספ וגו' כלומר אתי אע"פ
 שתהיה כונתכם לגבורתי . ובאחדת והם לקחו את אשר עשה מיכה וגו' ויבנו אותה לפי חרב עבדון ע"פ והוא מצלחא בדיחוק
 מנחת שי

מצודת דוד
 (כו) שוקם ובושא . לא היו נשמרים מן המלחמה : ואת העיר
 שרפו . כי לא יכלו לה כ"א ע"י הכרסה ולולא זאת לא שרפום כי
 הלא נתישטט בה : (כז) ואין מציל . לא היה לשם מציל : כי רחוקה.
 וכדש"ע שר לא נשטט להם : ודבר . לא היה להם כריתת צדית מס ע"י :

פירוש
 ונעקמ גורם עין דם וזי ונעלן דיה הרנגין : (כו) מלין
 בני דן לרעם אונ די בני דן נענן גמאנן צו וייער וועג
 וירא מיכה אונ מיכה הם גנען דם וזי נענין שפארקר
 פון אים ופן הם עד זיה נקערט נישט אל ביתו אונ הם
 זיה אים נקערט צו ויין הויו : (כו) ויבנה לקחו וגו' אונ
 די בני דן האבין צו גענוגן די אפ געמך ווס מיכה
 הם גמאקט אונ דעם פהן ווס און גנוען צו אים וביאו
 על ליש אונ נענין נקערקון אורף ליש על עם שוקם ובושא
 אורף איין געשמילקט אונ פו זייערעט פאלק דם וזי
 האבן זיך גיט גרייט אורף קיין מלחמה ובו איהם אונ
 האבן זיי גשלאגין מיט דר שארף פון דר שווערד
 אונ דו שפאט האבין זייא פאר ברענט אונ פריאר :

שטאט

ויראהו אבי הנערה וישמח לקראתו :
 ויחוקבו חתנו אבי הנערה וישב
 אתו שלשת ימים ואכלו וישתו וילינו
 שם : ויהי ביום הרביעי וישכימו
 בבקר ויקם ללכת ויאמר אבי הנערה
 אל חתנו סעד לבך פת לחם ואחר
 תלכו : וישבו ויאכלו שניהם יחדו
 וישתו ויאמר אבי הנערה אל האיש
 הואל נא וליון ויטב לבך : ויקם האיש
 ללכת ויפצרו בו חתנו וישב וילן שם :

אבוהא וכוהו אבוהא
 ד עור לקהא נחדי
 לקדמוניה : ד ואתקוף
 ביה חמודי אבוהא
 ד עולמא ויתב עמיה
 תלתא יומין ואכלו
 ושתו ויהו יומין
 הרבה ביומא רביעאה
 ואקדמו בצפרא וקם
 למייל ואמר אבוהא
 ד עולמא ל חתניה
 סעיד לבך פתא ד לחמא
 וקבר בן תילין :
 וואסרו ואכלו תרוהון
 פחדא ושתו ואמר
 אבוהא ד עולמא
 לגברא שרי כען ובית
 וישפר לבך : ויקם גברא
 למייל ואתקוף ביה
 תא וסעיד : עיניו :

ל בית אבות : (ה) סעד לבך פת לחם, בפת לחם הוא שלא
 מנחת שי
 רש"י הע' בקמין
 ונלחת מבעלה להזכר חת חתנים : (ו) הואל

או הוול בול' חת לחמה וילינו שם, כהילה בלחם שלשת ימים :
 וישב ג' חתנים יחד בלילה וישתו נאכל כבמלואו ח' יומין ולא וסוף
 פסטי חמק : (י) וילן וישב חתן חתול בית פתוי מלגמה כחתי חיסוף

מנחת שי
 וכן אמר דבר (לוי ב') : (ה) סעד, ענין המשנה ועמ' יקרא
 ההלכה סעודה כי סעד ישמן חת הלב מוהללמו וכנ"ש וסלחם לכב
 חוש וסוד (החלס ק"ד) : פת, ענין פוסק כמו פוסק אוחס
 פסטי (ויקרא ז') : (י) הואל, הסתכל נא, פסח : (י) וישפר, ענין
 משרו חכמים

געלט און גיבארקס סחורה אויך ביי צייטן ווען ער זאל בצאלין
 געווייליק האבן גוט אלע גיבארקס גלייך, דעם גביר הם מען
 גיבארקס סער סחורה, ויער עס איז געווען רייער דעם הם מען
 מער גיבארקס, צוריק זענען אויך די געליבע סחורים גיבארקס צו
 זאמען אהיים, מיט דיא סחורים איז אויך גיבארקס אפדאסער
 מענטש ווע עס איז קיין סחור גיטען, דער מענטש האט גיבארקס
 וויא דיא סחורים אפדאסערן איינר געבן אפדערין, איינר זאגט
 מיר הם מען גיבארקס סחורה פר סווענד רובל, דער אנדערער
 סחור זאכט פון אים און זאגט מיר הם מען גיבארקס סחורה פר
 צווייא סווענד רובל, דער דריטער זאגט אים האט מען גיבארקס
 סחורה פר דריי סווענד רובל דער גרויסער גביר זאגט מיר האט
 מען גיבארקס סחורה פאר צעען סווענד רובל, דער פראשער
 מענטש האט גיבארקס צו זייא אויך זעה פון איינר שלחה אז איר
 וועט באקומען אירען און גוט בצאאלין דעם סחור אין לייפצויג.
 ווארום אז איר וואלט סאקאפן צו בצאאלין וועט איר די שטחה
 און גרויס, דער דעם הם מען סחורה גיבארקס איז מער שלעכט
 אז עס וועט קומן די צייט צו בצאאלין, ווער עס הם ווייניגער
 גיבארקס וועט האבן ווייניגער זאגן צום בצאאלין, ביי די מענטשן
 קום זענן אויך דר וועלט איז אויך די וועלכע, וויא דער הנא
 זאגט די וועלט איז גלייך ווי איינער האט געזאגט אקראם בייט
 סחורה ווער עס וויל בארען פארקארקט גר, און אלץ ווערט
 פארשריבן אין אונז און מענטשן גיטען פון איין שטיב צו די
 אנדערע און קאנען וואס מען איז שלעכט מען זאל בצאאלין.
 פרויליק גיין : (ו) ויקם האיש ללכת און דער מאן איז
 אים וישב ג' יום שם האט ער זיך אים געקערט און האט

וְעָמְדוּ צִמְד הַמּוֹרִים חֲבוּשִׁים וּפִילֵגְשׁוֹ
 עָמְדוּ: י" הם עֲסִיבוֹם וְהַיּוֹם רַד מְאֹד
 וַיֹּאמֶר הַנְּעָר אֶל-אֲדֹנָיו לֵכְהֵנָּה וְנִסְוֶרָה
 אֶל-עִיר-הַיְבוּס הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ:
 י" וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אֲדֹנָיו לֹא נִסְוֶר אֶל-עִיר
 נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא-מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה
 וְעִבְרָנוּ עַד-גְּבֻעָה: י" וַיֹּאמֶר לְנְעָרוֹ לֵךְ
 וְנִקְרְבָהּ בְּאֶחָד הַמְּקֻמּוֹת וְלָנוּ בְּגְבֻעָה
 אוֹ בְרַמָּה: י" וַיַּעֲבְרוּ וַיֵּלְכוּ וַתְּבֵא לָהֶם
 הַשָּׁמֶשׁ אֶצֶל הַגְּבֻעָה אֲשֶׁר לְבְנֵימִן:

היא והישלם ועמיה זוג
 חֲבוּשִׁים חֲבוּשִׁים
 וְנִסְוֶרָה עֲמִיה:
 י" אֵינוֹן עִם יְבוּס וַיֹּקֵא
 כֹּאךְ לְחָדָא וְאָמַר
 עֲלִימָא לְרַבּוּתָא אִיקָא
 גְּזַן וְיֹדֵד לְקָרָא
 רַבּוּסָא וְקָדָא וְנִבִית
 בָּהּ: י" וַאֲמַר לִיה
 רַבּוּתָא לֹא יֹדֵד לְקָרָא
 גְּזַן עֲקִמָא וְרָא מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֵינוֹן וְנִתְקַמִּי
 עַד גְּבֻעָה: י" וַאֲמַר
 לְעֲלִימָיָא אִיקָא וְנִקְרִיב
 בְּחַד פִּן אֶחָדָא וְנִבִית
 בְּגְבֻעָה אוֹ בְרַמָּה:
 י" וְנִקְרְבוּ וַאֲזִלוּ וְעֵלַת
 לְהוֹן שְׁמֵשׁא בְּסִמֵּר
 גְּבֻעָה רַי לְשִׁמֵּשׁ
 בְּנֵימִן

רש"י

צמ"ד: (יב) עד גבעה. נכעת כנמימן: (יג) ולנו. כמו
 ולנו נגשת הע"ל במקום וז"ל כמיה:

אמר הנה על הערים אלו של זכר אלא עיר חיל לא מורא
 באתרה אשר לא מבני ישראל הנה: (יג) לך וקרבה. כמו לכה הכתוב בתי"א ובמורה לך נהרחה פנים הנהרוב כדלה: ולנו. הנה
 רש"י

לא נסוד הל עיר זכרי אשר לא מבני ישראל הנה זה לית חיל ולא כנסו
 עיר בני יהודה את ירושלים ואל נכעת ל"כ עיני ירושלים ואל"ש כסדר
 הכס ירושלים את חיל ירושלים לא מלאנו ככעס הכס עד שעת כעס
 ירושלים לחייו ואלהם כירושלם ולכדו חותם כמו כנמימן עתה וסמספר
 וזה גם כן ופסלה כמיה עמי ירושלים חיה לו סמספרים כמו כנמימן
 מצודת דוד

(יג) עם יבוס. סמך ליעוס: והיום דר כבוד. הבא יבוס מור
 וקמס ליעוס וסורה. כסוד מוסר. לנסת אל עיר כנמימן: (יג) אל
 עיר זכרי. עסק מ"ג גמס כס: וזכרתו. לום נכסר עד נכס
 לחס מקום ול"ן נכסס חו כמיה במקום סמלל למה עד אל הכס
 פירוש ע"מ

גנאנן און איז גקופן ביו אקעגין דר שטאט יבוס
 דאס איז ירושלים וזכו צפד המרים המושבים און מיט
 אים איז גווען איין פאר איינלען אן גנורטו פרומט
 גלאדני און ויין קויכס ווייב איז גווען מיט אים.
 (יא) הם עם יבוס ויין ויענין גווען לעבין יבוס וזיס דר
 פאר און דו וון הם ויער גניד ערים אונטער צו גיין
 ויאשר הנער הם דער זינג גנאנט צו ויין האר לכה נא
 ונסדה לאמר גיין און לאמר אפ קערן צו דר דאוינר
 שטאט יבוס וזלו בה אין לאמר איקר געכטיגן און
 איר: (יב) ויאשר אלו אדוני הם ויין האר גנאנט צו
 אים לא כסור אל עיר זכרי מיר וועלן נים אפ קערן צו
 איין פרעמלר שטאט ווס אירי מעגשן וועלן נים פון
 די ישראל וזכרתו עד נכסה און מיר וועלן איבר פארן
 ביו אין דר שטאט גבעה ווס דארטין זענן ישראל:

רד"ק

(י) תבושים. אמר תבושים להודיע כי מעטים היו בלחם ויין
 וכספוא והחמורים תבושים הוא שיטעון האדם או ירכב
 עליהם: (יא) עם יבוס. מסוך ליבוס כמו שפירשתי עם בית
 מיכה מסוך לבית מיכה: דר טאר. ירד לצד מערב: (יג) הנה. כמו לכה
 הכתוב בתי"א ובמורה לך נהרחה פנים הנהרוב כדלה: ולנו. הנה
 מנחה שו

מלים וזאל דין כמיון: (יג) והיום כר מלה. גנוסחאם כ"י וזכר
 ספרו כעסס סמ"ח כפחז וכן כמסרה 2 וזה קמן ויסודו עד דר
 (כספס י"ג) וכן כסר דרין כמיון דר קל וז"ל ה"ל האקדק כספסו
 כעסס: (יג) לו וקרבה. דר מו"י המיון לו חסר ס"א כעסס סמ"ח וסמן

והסר היה לו הסמן מהפילגש קודם כמחשבו כעט יסודו כירושלם
 מצודת ציון

בלאו כלה כמו והסבוס הם המורו (כס כג): (יא) לכה. פמן לשון
 זכור סוף: (יג) לך. הוא מלשון הלכתי סוף כלה כ"ס: (יד) ותבא.
 שהיה עיר זכרי וזאל: (יג) לך וקרבה. ר"ל נמה לנסת להסקר
 משלי חכמים

גרעסער בעל חוב. און ער מוז נאך קער היקטן צו פאקן כפוז
 און מוז קער תורה ליקרען. וויא עס שפיים אין פסוק דער פלך
 מוז שפיעדיג לערען אזוי לאנג ווי ער וועט לעבין. און עס איז
 נאך ווייניג פו אים ווס עד עינש אליין היקט תורה און כפוז ער
 כמו אקטונג געבן אירף דעם פאלק ווי זאלן אירף היקטן תורה
 און כפוז. און ער איז אזוי ארויפער בעל חוב צו הקב"ה מיט
 וואס קיין ער וך האקטן גרעסער פון אקט אנדערע אונטערשין.
 און דיא תורה האט גיקאפן דיא וידון ווי זאלן פאקן אירף וך
 אפלו. זאנס דיא גמרא שפחה איקרו לך. ויין מורא זאל
 ויין אירף דיר. קיין פריש זאלס מירא האקטן פאר דעם פלך
 אליין. גאר זאלס מירא האקטן סאמער וועט דער פלך דיר
 שפראפן. ויין זאלס מירא האקטן פאר ויין תורה און ידע
 שטים. דריבער זאנס דר פסוק דו וויסס פו וואס די אלע זאקן
 האבן גיפראפן ביי די וידון ווייל עס איז קיין פלך גווען. ווער
 עס זאל פירן דר פאלק מיט תורה און כפוז איז נים גווען. נאר
 וואס איינער האט גיקאפן האט גיפאלטן:

(יג) ויאשר ליערי און ער האט גנאנט צו ויין זינג לך וקרבה באתר המקומות גייה אין לאמער גקעקענע אין
 איינעם פון דוא ערמך אין מיר וועלן איבר געכטיגן

טו וַיִּסְרוּ שָׁם לְבוֹא לָלוֹן בְּנִבְעָה וַיָּבֵא
וַיֵּשֶׁב בְּרֵחַב הָעִיר וְאִין אִישׁ מֵאֶפְרַיִם
אוֹתָם הַבַּיִתָּה לָלוֹן: טז וַהֲנִיה אִישׁ זָקֵן
בָּא מִן־מְעֵשָׂהוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרֶב
וְהָאִישׁ מְהֵר אֶפְרַיִם וְהוּא אָנָּר בְּנִבְעָה
וְאֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יִמִּינֵי: יז וַיֵּשֶׂא עֵינָיו
וַיִּרֵא אֶת־הָאִישׁ הָאֶרֶץ בְּרֵחַב הָעִיר
וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזֶּקֶן אָנָּה תֵּלֵךְ וּמֵאִן
תָּבוֹא: יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲבָרִים אֲנִחְנוּ
מִבֵּית־לָחֶם יְהוּדָה עַד־יִרְכָתֵי הַר־
אֶפְרַיִם מִשָּׁם אָנֹכִי וְאֵלֶיךָ עַד־בֵּית־לָחֶם
יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אָנִי הֵלֵךְ וְאִין

בְּנֵי־יָ: טו וְקָרָה לָהֶם
לְמִינֵה לְמַכָּה בְּנִבְעָה
וְהָאִישׁ וְהַיָּבִים בְּרוּקָה
דְּבַרְהָא וְלֵית אֶלֶשׁ
דְּבָגִישׁ בְּהָדוּן לְבֵיתָה
לְמַכָּה: טז וְהָאִישׁ נִבְרָא
קָבָא אֶתְמָאן עֵיבֻד־רִתִּיה
כֵּן חֲקֵלָא בְּקָשָׂא
וְנִבְרָא מִטּוּרָא דְבֵיה
אֶפְרַיִם וְהוּא דָר
בְּנִבְעָה וְאֲנָשֵׁי אֶתְרָא
כֵּן שִׁבְטָא דְבֵית בְּנִימִין:
יז וְזָקֵף עֵינָוְהוּ וְהָאִישׁ
נִבְרָא בְּאַרְבַּת בְּרֵחַב
מְרָקָא וְאִמְרָ נִבְרָא קָבָא
לָאן אַתְּ אֲזִיר וְכֵן אַתְּ
אֲתִי: יח וַיֹּאמֶר לֵיה
עֲבָרִין אֶתְמָא מִבֵּית
לָחֶם דְּבֵית יְהוּדָה עַד
סִיפֵי מוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם
מִמָּקַן אָנָּה וְאָנָּה אֲזִיר
עַד בֵּית לָחֶם דְּבֵית
יְהוּדָה וְלִבֵּית מְקָשָׂא
דָּי

רש"י
(יח) ואת בית ה' . לטילה אתי הולך:

למ"ד הפסל הוא נבלעה בדגש ובישכב ונתנו בנבעה בשקל
וקמנו: (טו) בני ימינו . ההודים כי הנבעה היתה למטיין כי
וי"א כי אמר בני ימינו כי בחוקת דעים היו רובותיהם עליהם
אברהם היה כמו שאמר בירכתה הו' אפרים ושלילה
היתה לאפרים או פי' ואת בית ה' אני הולך אע"פ שלא היה עירו שילה
אמר כי היה הולך שם להחפיל או לכוות וכן ירדה לדעת
כנחת שי

דברים י"ג ו' וצפחה בל: (טו) כנחת השי . אלה צפחה (כוח מלי דחיות)
בכפרי או חות הכר או מלא וילקח למפס פחפח ודחית הכל ופי' ואלה כחוח
ד' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל'
ממסותה וזל' פי' ית' דהס' הכרי כחוח בל' פי' כחוח דחוח וזל' וזל':
דברים י"ג ו' וצפחה בל: (טו) כנחת השי . אלה צפחה (כוח מלי דחיות)
בכפרי או חות הכר או מלא וילקח למפס פחפח ודחית הכל ופי' ואלה כחוח
ד' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל' וזל'
ממסותה וזל' פי' ית' דהס' הכרי כחוח בל' פי' כחוח דחוח וזל' וזל':
מצודה דוד
ושקפה: (טו) ברחוב . שבוק במקום כדעס מלווים: מאפה . טעין
הלכה כמו ואפסן דגך (כדעס ד'): (יח) האורח . הולך בלוחם
ודרך: אנה . ללחם מקום: ימאין . מלאים מקום: (יח) ואת . כמו
ע"ש
אפרים אין ער הם גוואנאם אונ נבעה ונאשי הקפים
בני ימיני אונ דו מאנין פון דעם אורט פלוקר פון דר
שטאט זענין גווען דיא קנדר פון שבת בנימין:
(יז) וישא עיניו אונ דר אלטר מאן הם און גהרון ויניע
אונן הם ער געעהן דעם מאן דעם אורח אונ דר גאס
פון דער שטאט יאכר האיש חזקו הם דר אלטר מאן
גואנאם צו אום אנה חזק ופזון פזיא וזי דין גייסטו אין
פון וואנין קימסטע: (יח) ויאכר אליו הם דר אורח
גואנאם צו אים עברים גאנאם וזי מיר פארין איכר פון
דר שטאט בית לחם יהודה ביה דו ויימען פון דעם
בארנ אפרים משם אנוי פון דארטין בין איה ואלה אונ
איה

ואולם נכתב בזה המקום לבטח שפירשו: (טו) והנה פסל שלם
בנבעה בנימין והגיש מרום סמוכה שילה הים שם יושב מבני הכיור
בזקף חומס כתיבה ללון עד שעה הי' אחד מהר אפרים שפיה גך שם
והוא הכילו לביתו . והנה הגיש מרום סמוכה בני הכיור שאלו לקחת
המים הליו למשכב והמזיק האים כסילשו וקוליה' להם כהון ודמה שכבר
האים חזקו להזיל להם כמו הגדולה שהקולו שלם האים הליו ולתמטייכו בום
והאשמים החוטמים החלה הפעלנו כה כל הלילה עד שבקך
ונמרום הפעלנו הבונה חומה החולפה הבעללה עד שמתה פתח הכיה הליו
אדניס שם כנבעה הליו והים האים הליו החפעל מוס כענין החפעלות
כך וזקק עד צוורו הל' ביינו ומס' כלה נחיה ל"י כשצטי' כהמלאים כי נה
שלח נכשט בניעין כי מסס וילחם הכנעה וזל' כהם פילשו ל"י כמחיס:
מצודה דוד
החמה: (טו) בני ימינו . מבני בנימין: (יח) עיר וירכתה . ר"ל אל הולך
עד ירכתי וזל' כי חסס הכיו והלכתי עד ביה לחם סמוכה: ואת בית
ה' . טעם הולך אתי בדרך מהלכי אל בית ה' אשר בשילה לכווח לה'
פירוש
זיי איכר גפארן אין זענין גואנאם ויחבא להם השקש אונ
עם איז אונקער גואנאן צו זיי די זיי פון דר שטאט
גבעה ויא הם גקערט צים שבת בנימין: (טז) ויאכר
שם האבין זיי אפ גקערט האדון לבוא ללון בנבעה צוא
קימען צו איכר געקסט אונ גבעה גבא אין ער איז
גקומען אין הם זוך גויעצט אונ דער גאם פון דער
שטאט וואן איש פאפף איהם אונ קיין מאן הם זיי גים
אין גואמלט אין הויו אריין צו איכר געקמינג:
(טז) והנה איש זקן בא אונ גון איין אלטר מאן איז
גקומען פון זיין ארביט פון פערך און דר גאכט
האיש מהר אפרים אין דער מאן איז גווען פון בארנ

אִישׁ מֵאֶפֶס אֹתִי הִבִּיתָהּ: יִשְׁרָאֵל תִּבְנֶה
גַּם־מִסְפּוֹא יִשׁ לַחֲמוּרֵינוּ וְגַם לַחֵם וַיִּין
יִשְׁדֵּי וְלֹא־מִתְּךָ וְלִנְעַר עִם־עַבְדֶּיךָ אִין
מִחֲסוֹר כֶּרֶד־דָּבָר: כִּי וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזֶּה
שָׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־מִחֲסוֹרְךָ עָלַי רַק
בְּרָחוּב אֶל־תֵּלֶן: כִּי וַיְבִיֵאֵהוּ לְבֵיתוֹ
וַיְבֹל לַחֲמוּרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ
וַיִּשְׁתּוּ: כִּי הִמָּה מִיִּטְבִּים אֶת־לִבָּם
וַהֲנֵה אֲנִשֵּׁי הָעִיר אֲנִשֵּׁי בְנֵי־בְלִיעֵל
נָסְבוּ אֶת־הַבַּיִת מִתְּדַפְקִים עַל־הַדֶּלֶת

ת"א חס המיטבים וכו' עבר עבר
 כי ויביאהו לביתו
 ויבול לחמורים

רשי

פתח בס"פ ויבול קרו

המהרגם לבית מקדשא דה' אמא אויל ואמר זה דבר שיאספחו
 אל ביתו בלב טוב: (ט) ולנער עם עבדך, לוי ולאסוך, אמר
 על פלגשו ולנער יש הרבה לחם ויין וגם לעבדך אשר בביתך אם
 אמר עבדך על האיש ופלגשו כלומר הנער אשר עמנו ונתן הוא:
 מפעלי הכל שרשו בלל רוצה לומר נתן לחם מספוא והמספוא נקרא
 בלילו ולמי שכוללים למאכל הברכה השנינים והשכולה שועת או אחד מהם עם התבן נקרא בן: (כג) כמיטבים, שישני יטב

מנחת

(ט) אל תלן, נקראו מיטבים הלוחם בראו כל בני המדינות כחם וכן כחם הדין
 כמו שחשבו כמנעו על יוסף וכן כמנחת הדין כי ויסתו דבריהם אל תלן דיעלג
 וכמנחתם הדין עמי (לוי' י"ג) ומיטבים, כמנח וכן כמנח כל מיטב עמי
 ליל כי כמנח: (כג) ויבול לחמורים, ויבול יין וכולל בול יין לוי כי כמנח
 כמנח הדין כמנח וכן כחם הדין כמנח כמנח כ"ל כמנח כמנח אל
 כמנח דק קרו כחם כמנח ויבול לחמורים וכו' על לחמורים כמנחת ויבול

מצורת דוד

ואל: (ט) מספוא, בן נקרא דבר הנידון למאכל כהמה וכן ויין
 חבן ומספוא (לשתי' ל"ד): ולאסוך, מלשון אסך וספחה: כל
 דבר, שום דבר: (כא) ויבול, הוא מלשון כבולו וענינו כי הדבר
 לבולו וכו'ה מספואו וכן כחם הדין (כמנח ל'): (כג) בליעל, בליעל
 עליו שום מיטב רשעים: (כד) מתדפקים: ענין הבלה נחת
 אכז: אין מחסור, לוי שום דבר חסך ממני: (כ) שלום לך, כלה לומר כי
 ויש עמך: לבולו ושמות לא חתן כך פלומה וגם כמנח לכול ורק כל המכסר לך
 הוא כחם לך וכו' ויבול לחמורים: חתן העגלל לחמורים: (כג) חס המיטבים וכו',
 בלכילה ונפשיה ושנמתח לבב:

פירוש

איה בין גנאנגן ביז אונ דר שפאט בית לחם יהודה
 ואת תני אונ צוא נאמס היוו וואס איז אין שילה
 גיירא איה היינט ואין איש מאפס איה: היתה אונ קיין
 מאן זאקלמ מיה גיט איין אין הויו אריון: (יט) וגם
 תקן גם חספוא אונ אוף שפמרוי אונ אוף פיטערונג איז
 דא צו אונרע איינלען וגם לחם אונ אויף בריוט אונ
 נויין איז דא צו מיר אין אויף צו ביין דינקט פלוקר
 דאס מיינט מען דיא פלגש ולנער עם עבדך אין
 צו דעם יונג ווס מיט ביין זקעקט איז אין מחסור כל
 דבר עם איז אונג גיט זקיעקט קיין שום ואף:
 (כ) ויאמר האיש תהוה המ דער אלמער מאן גנאנט צו
 אום שלום לך שלום זאל גיין צו דיר פלוקר האב

וַיֹּאמְרוּ לְגַבְרָא קִבְיָה
 דְּבִיתָא סְבָא לְמִימַר
 אַפִּיק ית גְּבַרְא דְעַל
 לְבִיתָךְ וְגַדְעֵינָה .
 כַּן וְכַפֵּק לִתְהוּוֹן גְּבַרְא
 קִבְיָה דְּבִיתָא וְאַמְר
 דְּהוּן בְּבַעַן אֲחִי לֹא
 סַבְאָשׁוֹן קְעֵן קְסַד דְעַל
 גְּבַרְא חַדְרִין לְבִיתִי לֹא
 סַעֲבַדְרִין ית קְלָמָא חַדְרִין :
 כִּי הָא קְסַדִּי בְּתוֹלְקָא
 יִחְסֵינְמִיהָ צַפִּיק קְעֵן
 חֲסַדִּין וְנַגְנִי וְחַמֵּן וְכַסְדִּין
 לְחַן דַּמְקוֹן בְּעֵינְכֻן
 וְלִגְבַרְא חַדְרִין לֹא
 סַעֲבַדְרִין עִיפִיק קְלָמָא
 חַדְרִין : כִּי וְלֹא אֲבו
 גְּבַרְא לְקַלְקַלָּא מַעֲיָה
 וְאֵתְקִירָה גְּבַרְא
 בְּרִיָּתִי הָא פִּיק
 לְתַהוּוֹן לְקַרְא וִירְעוּ
 יְהִי וְהַלְעָבוּ בְּהָ בְּרִי
 לִילִיא

וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה
 לֵאמֹר הוֹצֵא אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא אֶל־
 בֵּיתְךָ וְגַדְעֵנוּ: כִּי יוֹצֵא אֲלֵיהֶם הָאִישׁ
 בְּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אָחִי אֶל־
 תָּרְעוּ נָא אַחֲרַי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה
 אֶל־בֵּיתִי אֶל־תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנְּבִלָּה
 הַזֹּאת: כִּי הִנֵּה בְּתוֹלְהוּפִילָגְשָׁהּ
 אוֹצִיאֶה־נָּא אוֹתָם וְעֵנּוּ אוֹתָם וַעֲשׂוּ
 לָהֶם הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלֹאִישׁ הַזֶּה לֹא
 תַעֲשׂוּ דָבָר הַנְּבִלָּה הַזֹּאת: כִּי וְלֹא־
 אָבוּ הָאִנְשִׁים לְשַׁמֵּעַ לוֹ וַיַּחֲזֹק הָאִישׁ
 בְּפִילָגְשׁוֹ וַיֹּצֵא אֲלֵיהֶם חַחוּץ וַיִּדְעוּ
 אוֹתָהּ וַיִּתְעַלְלוּ־בָהּ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־

נאמרו לגברא קביה
 דביתא סבא למימר
 אפיק ית גברא דעל
 לביתך וגדעניה .
 כן וכפק לתהוון גברא
 קביה דביתא ואמר
 דהון בבוען אחי לא
 סבאשון קען קסד דעל
 גברא חדרין לביתי לא
 סעבדרין ית קלמא חדרין :
 כי הא קסדי בתולקא
 יחסימיה צפיק קען
 חסדין ונגני וחסן וכסדין
 לחן דמקון בעינך
 ולגברא חדרין לא
 סעבדרין עיפיק קלמא
 חדרין : כי ולא אבו
 גברא לקלקלא מעיה
 ואתקירג גברא
 ברייתו הא פיק
 לתהוון לקרא וירעו
 יהי והאלעבו בה ברי
 ליליא

דר"ק

רש"י

בלע"ז : (כב) ונדענו . משכב זכור : מבני הפעיל : מתדפקים , זכרנו דקדוקו בספר מכלל בחלק
 הדקדוק בדבר סבת התפלה והוא מלשון קול דודי דופק והוא
 הנקושה על הרלת : ונדענו בו למשכב לפי שאמר הנה בתי הבתולה ופלגשו ולאיש הזה לא תעשו את דבר הנבלה
 הזאת דומה כי למשכב שאלו אותו . וי"ל כי היו רוצים להרנו כמו ששפר הוא אחי דמי להרנו דבר נבלה הוא להרוב האכסנאי
 חבא לין בעיר ולרעת החפרשים יהיה פ' רבו להרונ שדעתו היה להרונ קודם שיוקק לנבלה הזאת או כנה הדבר הכעור
 בלשון הרעה : (כג) ויחוק האיש בפילגשו . היצאה על כרחה להציל עצמו : וידענו אותה ואפ"י שמתחילה לא אבו האנשים
 לשמוע לו כיון שראו הפלגש חשקו בה ונתרצו בה לבדה : בעלות השחר , כתיב בבית דקרי בכ"ף :

מנחת ש"י

קצת חסוך בדוכושים ועיני וכספים כ"י ממויקים : (כד) ויחוק האיש החין . כספים ממויקים כספי עליהם לא כספים חסין מ"י חסין ויחא חסין ויחא חסין ויחא חסין

מצורת צי"ן

מצורת דור

(כז) אל אחי . והוא ומפסם אל הרעוע לה ר"ל אל תעשו עמה הרעה
 הוזהר : אחי . כותלי וכו' הכו כה לבינו חסון על כבודי ולא תעשו
 הנבלה הזאת לעכב חסון : (כח) ויגנו אותם . עמשכ : וישו וגי
 כשאר עניני טוהר : (כט) לשמוע לו . לקבל דבריו : ויחוק האיש
 כי לא נהנה ונלח ונחה כה בע"כ להליל כללנו ומחשבו להשג ילחיה
 כי יסבסח : עתים כה ירצא . הוזהר חסון אל החין : וידענו אותה .
 כמשכב : ויתעללו בה . כשאר עניני טוהר : ויחלחלה . מלחוק לנפשי

פירוש ע"מ

דעם מאן נוס איז גקוקן אין ביין הוו אונ מיר וועלן
 אים בשללאפן מיט מושפב זכר : (כג) ויצא אליהם האיש
 אין אריום גמאנן צו זיי דר מאן דר בעל הבית אונ
 קט גמאנט צו זיי אל עמי גיט און מיני ברודר אל הרשו
 נא איך בעם איך איר וואו ואלט גיט איבלין בלוקר איר
 זאלט גיט קיין ביין טארן צו דעם מאן אהי אשר בא
 גיט וייל דער דאווער מאן איז גקוקן אין מיין הוו
 זאלט איר גיט טון דר דאוני שלעקמי ואדי : (כד) הנה
 בתי בתולה ופילגשו נון דא איז מיין טאכטער דיא
 בתולה איז זיין קייפס ווייב איך וועל זיי אום ציהן
 אונ טומט צו זיי אונ טומט זיי אונ טומט צו זיי דם
 נוס איך וואו גפעלמ אין אייערי אונן ויליש היה לא
 תעשו אונ צו דעם דאוונן כאן זאלט איר גיט מאן דר
 דאוני שלעקמי ואך צו קיין ביי אים : (כה) ולא אבו
 האנשים אונ די מאן האנש גיט גוואלמ צו הערן צו
 אים ויחוק האיש בפילגשו האט דער מאן דר אונ זיך
 גשטארקט אן צו נעמן אין זיין קייפס ווייב אונ קט
 זי אום גצונן צו זיי אונ דר נאם ודעו אותה אונ ציא
 האנן זיא בשללאפן אונ האנן גשפעם אין איר זיין
 גמאצי זאקם כ"י אין דער פריא ויחלחלה בעלות השחר
 אונ

הַבֶּקֶר וַיִּשְׁלְחוּהָ בְּעֵלוֹת הַשָּׂחָר :
 כִּי וַתָּבֵא הָאִשָּׁה לְפָנֹת הַבֶּקֶר וַתִּפֹּל
 פֶּתַח בֵּית־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֲדוּנֶיהָ שֵׁם
 עַד־הָאֹר : כִּי וַיָּקָם אֲדֹנֶיהָ בַּבֶּקֶר
 וַיִּפְתַּח דְּלָתוֹת הַבַּיִת וַיֵּצֵא לְלֶכֶת
 לְדַרְכּוֹ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה פוֹלְגָשׁוֹ נִפְלְתָה
 פֶּתַח הַבַּיִת וַיִּדְוֶיהָ עַל־הַסֶּף : כֹּחַ וַיֹּאמֶר
 אֵלֶיהָ קוֹמוּ וּנְלַכְהָ וְאִין עֲנֶהָ וַיִּקְחָהּ עַל־
 הַחֲמוֹר וַיָּקָם הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ לְמַקְמוֹ :
 כֹּחַ וַיָּבֵא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלָת
 וַיַּחֲזֵק בְּפִלְגָשׁוֹ וַיִּנְתְּחָהּ לַעֲצָמֶיהָ
 לְשָׁנִים עֶשְׂרִי נִתְחִיסוּ וַיִּשְׁלַחָהּ בְּכֹל
 יִשְׂרָאֵל : ל' וְהָיָה כִּלְדֵּה־רָאָה וַאֲמַר לֹא־

לֵיָּאָה עַד צִפְרָא
 וְשִׁלְחוּהָ פְּמִיֶּסֶק
 צִפְרָא : כִּי וַתָּבֵא אֶתְהָא
 לַמִּבְנֵי צִפְרָא תִּפְלַת
 בְּתַרְע בֵּית גְּבָרָא דִּי
 רְבוּקָה בְּמִן עַד דִּי גְהוֹר :
 כִּי וָקָם רְבוּקָהא בְּצִפְרָא
 וּפְתַח רִשֵּׁי בֵיתָא וַנִּפֵּק
 לְמִיּוֹל לְאַרְחִיָּה וְהָא
 אֶתְהָא לְחִיָּתִיָּה בְּמִיא
 בְּתַרְע בֵּיתָא וַיִּדְהָא
 מִחֲתוּן עַל סִפָּא :
 כֹּחַ וַאֲמַר לָהּ קוֹמוּ וְנִלְוִיל
 וְלֹא מְתִיבָא וְנִסְבָּה עַל
 חֲמֹרָא וָקָם גְּבָרָא וְאָזַל
 לְאַתְרֵיהָ : כֹּחַ וַתָּבֵא
 לְבֵיתֶיהָ וַתְּסִיב וַתִּת
 סִפִּיא וְאֶתְהָרִף
 בְּלְחִיָּתֶיהָ וַתִּסַּךְ בָּהּ
 לְאַיְבָרָהּא לְהַרְבֵּי עֶשֶׂר
 אֵיבָרִין וַשְׁלַחָהּ בְּכָל
 תְּחוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :
 ל' וְהָיָה כִּלְדֵּי וַאֲמַר
 לֹא

כח) ואין עונה. כי מתה :

מנחת שני

על הסף. גרוב הספרים הסוף כהן וכפי' ל' ובנואים עם פ' אנדוול בנתח
 ו'כ' כנולד דף ר'יא' ספס'ל' כפחת חע'י' שזא כסוף ספון עם כ' ר' כפול
 ה'יא' כספ'ו ספס'ה חת'ו' ז' כפח' סף הסף כסף כפח' כפ'ל' כפ'ל' מן הדס אשר
 כסף ע"ז הכתם נתי נספס' :

ב' קחו על ספון ואל ספ' כעלות הכח. כעלות ה' וזאת חז' מן י'א' דמ'יו
 כ' וק' כ' כפ'ל' (כ) ויפתח נחום. כנבואה עם פ' אנדוול כחוב ויפתח
 אל דלתו וכן מולתו ספ' ל' ויחזיר חוב' אל' ככר'ים חת'ים מדו'ק'ים ח'ו
 כס' מל' אל' ואל'ס כפ'מול' ח' ג' כחוב ויפתח אל' דלת'ו ככל הספרים : ודי'ס

מצודת ציון

(כ) לשנת הבוקר. למען הסבוק פונה לזוהר. חמול. מנחת חולשת
 רוב הכתיבות נכלה כפחת ולא הוסיפה לקום ושכבה עד אור הבוקר
 ומתה: ארונות. הוא הכעל ולפי שסימס' לו לשיגש' חשב לדרון ל':
 (כז) גשולת. ל' שוכבת בשכיבה הכלה ע' י' פילה ודי'ס סיו מנחות
 על הסף : (כח) ויאמר אליה. עדיין לא הכניס כס' שנתה :
 (כט) ונתתה לעצמה. המתה י'א' האכר'ים ולא חלק אבר אחד מהם : לשנים עשר נחמים. וככל אמר היו הכניס מהכר'ים : בכל
 גבול ישראל. לכל כסף כחור סהר ולעצמן לא שלח כי ממנו ילכו הכניס הו'ת : (ל) כל הראה. נחמ' מנחתו חלשה : שימו. ל' כל כ"א
 פירוש ע"מ

ענין טעם ומעללים כמו אשר עולל לו (אליה א) : (כו) הסף. סף
 הספוקס יקרא סף כענו המנחות הספוקס ספ'ס וכן היא כהר' כסף
 ה'י' (מלכ'ס ח' א) : (כח) ואין עונה. ולפ' מ'כ' : ה'מאכלה.
 'מכ'ן כמו ויק' ל'ר' המלכלת (כלשה' ככ) : וינתחה. ענין אכר'
 (כט) ונתתה לעצמה. המתה י'א' האכר'ים ולא חלק אבר אחד מהם : לשנים עשר נחמים. וככל אמר היו הכניס מהכר'ים : בכל
 גבול ישראל. לכל כסף כחור סהר ולעצמן לא שלח כי ממנו ילכו הכניס הו'ת : (ל) כל הראה. נחמ' מנחתו חלשה : שימו. ל' כל כ"א
 פירוש ע"מ

(כח) ויאמר אליה האם עוד גונאמט צו איר שמייא אויף
 אונ לאכר גיין ויאן ענה אונ זי הא אים גיט גענפ'רט
 ווארום זי איז גווען מוט ויקחה על החמור המ' עד זיא
 גנובן אויף דעם אייזל וקם האיש' אונ דר מאן איז אויף
 גשטאנגן אונ איז גנאנגט צו גיין אורט : (כט) ויבא אל
 ביתו אונ איז גקובן צו גיין הוז אונ האט גנובן דאם
 מעשר נתת בפלגשו אונ המ' אן גנובן אין גיין קייב'ס
 נייב'ס ויקחה ל' אונ האט זיא צו שניפ'ן צו אירע
 בייג'ר כ'לומר צו אירי גליד'ר אוף צוועליף ש'מקער
 וישלחה אונ המ' זי צו שיקט אונ דעם גאנצ'ן גבול פון
 ישראל : (ל) והיה כל הראה אונ עם איז גווען אומלכ'ר
 ווס המ' דס גע'עק'ן אפ'ר המ' עד ג'נאנט י'א' ויקחה ולא
 נראה

אונ זיי האבן זי אונעק גשוקט אז דר קארנן ש'מערן
 איז אויף גנאנג'ן : (כו) ויבוא האשה לפניה הבקר אונ די
 אשה איז גקובן צום קערניג פון דער פריא כ'לומר
 אז עם המ' אן גרוב'ן צו טאנגן והפול פתח בית האיש' אונ
 איז ג'פאל'ן אויף דר טיר פון דעם הוז ווס איר האר
 כ'לומר איהר מאן איז דארט'ען עד האיר ב'י'עם איז
 ג'עכטיג ג'נאר'ן : (כז) וקם אדוני'ס בבקר אונ איר האר
 איז אויף גשטאנגן אין דר פריא אונ המ' געפ'ק'ט דיא
 טירען פון דעם הויז וצ'א ל'ק'ת ל'ר'בו אונ איז ארויס
 גנאנג'ן ג'ו גיין וועג ונתת האשה פלגשו אונ גון די אשה
 גיין קייב'ס נייב'ס אונ גפאל'ן אויף דער טיר פון דעם
 הוז ודי'ס על כסף אונ אירי העק'ט ליג'ן אויף דר ש'וער' :

נְהִיתָה לֹא־נִרְאָתָה כְּזֹאת לְמִיּוֹם עֲלוֹת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
 שִׁמּוֹרְכֶם עָלֶיהָ עֲצוּ וּדְבֹרוּ: כִּי וַיֵּצְאוּ
 בְּלִבֵּי יִשְׂרָאֵל וַתִּקְהַל הָעֵדָה כְּאִישׁ
 אֶחָד לְמִדָּן וְעַד־בָּאָר שֶׁבַע וְאֶרֶץ
 הַגִּלְעָד אֶל־יְהוָה הַמְצִיפָה: ב וַיִּתְיַצְבוּ
 פְּנֹת כָּל־הָעָם כָּל־שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל
 בִּבְקֵהָל עִם הָאֱלֹהִים אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף
 אִישׁ רִגְלֵי שְׁלֹף חָרָב: ג וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי
 בְּנִינָן כִּי־עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמְצִיפָה

לא הוה ולא אהויה
 פקדא למן יומא די
 סליקו בני ישראל
 מארעא דמצרים עד
 יומא דבין שווי לבבון
 עלה אהיצעו ומלילו:
 א ונקפו כל בני ישראל
 ואתפנישה קנשהא
 דבבא חד למדן ועד
 באר שבע וארעא גלעד
 לקדם יי למציפא:
 ב ואתקדו רישי כל
 עמא כל שבטיא
 דישראל בקהל עמא דבין
 ארבע מאה אלפינ דבר
 רגלי שלפי חרב:
 ג וישמעו בני בנימן ארי
 סליקו בני ישראל
 למציפא

רש"י

ב (ב) פנות כל העם. ריטי כל עמא:

(ג) שיטו לכם. שוטו לב לכם על הרעה הזאת: (ה) אל
 ה מצפפה. במקום שיתקבצו כל ישראל או רובם
 שם שכנה שורה כמו שבאר אלהים נצב בעדת אל או הסעם כמו שבארש בספר יהושע כי במצפה היה מזבח ה'
 וביח תפלה יהיה בית נועד לישראל שיהיו נעדרים על דבר. כבר כתבנו בספר יהושע למה היה דרכם לחקבין במצפה כי שם
 היתה תשובה גדולה לישראל בהקבץ טלבים ללחם עם יהושע: (ג) ויתיצבו פנות כל העם. ראשי העם התיצבו בתוך הקהל
 שזעה הקהל ד' מאות אלף איש ויתיצבו הראשים בקהל לשאל ולהקיר איכה נחוייה וזעיה הפסיק בנתים וישמעו בני בנימן

(ה) והיה נקבלו כל שבטי ישראל וזה שבע בנימן על זה אל
 ה' המלכה כי שם היו נקבלים לכל הדברים הנפלאים וסבה
 שזכרנו כמה מקדים ושם הויעם האיש הטוי חין היה דבר זה
 ואמר אורי דמו לשרון ולעמו כבוד יהיה עלמו להריגה ולא יתחיל
 בזה הכשרה גדולה המנונה העלית כגומל ר"ל מנכס וכו' והיה ההפלו
 מחד ישראל וזה הענין ודלו לפני ה' עמקם נאשפטו ההורה
 ולתמן וכלו להחטיב עם עד בשנים הרע שלחו עשירית המחנה לקחת
 לידה לעם והיה שלחו החלה בכל גבול בנימן וכלל משפתותיו שיתן

מצודת דוד

אמר נחברו בנימן עמכם להשקות על הרעה היא עשו עליה
 ודברו מה לפסות:
 (ה) ויצאו. צעירים: כתיב אחר. ר"ל כהסכמה אחת: למדון.
 מן הן ודלו ללב אשר עמדה במקלות מורחית לפניו עד כהר
 שבע עמורה במקלות מערבית דמותם: אל ה' המצפה. כהשגת
 השבירה יהיה עם בשה חקוקים שמה: (ג) ויתיצבו פנותו גור.
 ר"ל כל העם יבא החליפו כל שבע מנשטי ישראל שמה בפי' ולא
 נמתי מורכבים: בקהל גור. ר"ל מאספר בקהל גור' היו הרעב
 ישראל לא השבו לכם ולא הכניסו דבר וזהו דברו בני ישראל
 פירוש ע"מ

האשמים האלה המטוים האלה ביד בני ישראל להמית ולכבד הרע
 מהרע ישראל ולא אבו בני בנימן למוט בקול המית והיה זה כי
 יד כלם היתה נעמט זה: וכדכחו בני בנימן שלחו יסאל ללהב עם
 יאלו בני בנימן למחמה עם בני ישראל והיה מספרם כ"ו אלף איש
 שובם חרב ושבע מאות איש כחור היה כל אחד משה אסר זה ימינו
 והיו בקושים צירית חנינים בקבלו עד שבכר היו קולעים
 אל השטר האחד עם מוב דקוהם ולא יחטילו שלא יתנו וזהו זה
 היה דבר נפלא מאד:

מצודת ציון

כמו נחת אותה לתקום (ויקרא ה) ר"ל חסכה ללכדים ולחוספת
 דיבור חזק לפלגים שום המלה ההיא יורה על הכבד כמו מבחר
 עלמים מלא (יהוקאל נד) וי"ש שהדבר לתחם הכבדים לו העלמות
 לזה נקראו הכבדים עלמים: (ל) נחיתה. מלשון היה: ב (ה) ויתקבלו
 האספו: (ב) פנות. כמו שבטים והוא מל' פני ויחית: רגלי. חלבי
 מל לא נוכטים: שולף חרב. ר"ל כבד שגופה:

פון דן און ביו באר שבע און דם לאנד פון גלעד אל
 ה' צוא נאמט קיין מצפה: (ב) ויתיצבו פנות כל העם און
 ניי האבן ויה גישמעלט דיא תארין פון דעם גאנצין
 פאלק פון אלע שבטים פון ישראל בקהל עם האלמים
 מיט איין ואמלונג פון נאמט פאלק ארבע מאה אלף
 פיר הונדרט מויווענד מאן פוס גייער ווס אויטליכר
 פון ניי דעם נקענט אום ציון איין שווערד: (ג) וישמעו
 בני בנימן און די בני בנימן האבן ודערים אז די בני
 ישראל זענן ארע גאנאנן קיין מצפה בארע גען ישראל
 און די בני ישראל האבן גואנט דער רעט וויא אורי

נראה קצת עם איז נים גווען און עם איז נים גועהין
 גווארן און ווי די דאנון שלעכטי נאך פון דעם טאג
 אן ווס דיא בני ישראל זענן ארום גיאנגן פון דעם
 לאנד מצרים ביו איין דעם היינטיגין טאג שיטו לבם
 עינה פום נייך אייער הארין אויף דער דאויגער
 שלעכטער נאך גיינ ויפוי האלם איין עצה און רעט
 וואס קען זאל מאגן:

ב (א) ויצאו כל בני ישראל און זיי זענן ארום גאנאנן
 אלע בני ישראל בקהל העדה און די עדה איז
 ווארן איין ונאמל'ט און ווי איין מאן לפרוץ באר שבע

וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר וַאֲיִכָּה נִהְיֶה הָרְעָה הַזֹּאת : יִרְעַן הָאִישׁ הַלְוִי אִישׁ הָאִשָּׁה הַנִּרְצָחָה וַיֹּאמֶר הַגְּבֻעָתָה אֲשֶׁר לְבְנִימִן בְּאֵתִי אֲנִי וּפְלִגְשֵׁי לָלוֹן :
 הַיִּקְמוּ עָלַי בְּעַלְי הַגְּבֻעָה וַיִּסְבוּ עָלַי אֶת־הַבֵּית לִילָה אוֹתִי דְמוֹ לְהַרְגוֹתִי פְלִגְשֵׁי עֵנוּ וְהַמֵּת : י וְאִחֹו בְּפִלְגְשֵׁי וְאִנְתָּהּ וְאִשְׁלָחָה בְּכָל־שָׂדֵה נַחֲלַת יִשְׂרָאֵל כִּי עָשׂוּ זָמָה וַנִּבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל :
 זְהִנָּה כָּלְכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲבִו לָכֶם דְּבַר וְעֵצָה הֵלֶם : הַיִּקְּם כָּל־הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד לֵאמֹר לֹא־נִלְךְ אִישׁ לְאֵהָלוֹ וְלֹא נָסֹר אִישׁ לְבֵיתוֹ : ט וְעַתָּה זֶה הַדְּבַר

לְמַצְפִּיּוֹ וְאָמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּילָוֹ אִיכָבִדן הַנֵּת בְּיִשְׁתָּה הָדָא : וְאִתְיִב נִבְרָא לְוָאָה כְּעֵלָא דְאִתְהָא קְמִלְתָא וְאָמְרִי לְגִבְעָתָה דִּי לְשִׁבְמָא כְּנִמְוִן עֵלִית אֲנִי וּלְחִינְתִי לְמִקְת : ה וְקִמְוִ עָלַי יְהִיבִיבְעָתָה וְאִקְיִבִי עָלַי נֵת בֵּיתָא כְּפִלְגְשֵׁי עָלַי חֲשִׁיבִי לְמִקְמִר וְנֵת לְחִינְתִי עָנְוִיָּהּ וּמֵיתָת : י וְאִחְדִּית בְּפִלְגְשֵׁי וְהַדְמִיתָה וְשִׁלְחָתָה כְּכָל־הַחֹום אֲחִסְתָּ אֲרַעָא דְיִשְׂרָאֵל אֲרִי עֲבָדוּ עֵיצוֹת חֲמָאִין וְדִלָּא כָּשֵׁר בְּיִשְׂרָאֵל : ז וְהָא כּוֹלְכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲבִו לָכוֹן פְּתָגִם וְעֵצָה הִלְכָא : ח וְקָם כָּר עֲמָא כְּבִרְכָא חַד לְמִימְרֵי לָא נִיזְוִר גְּבַר לְמִשְׁפָּנִיהָ וְלֹא גְזֹר גְּבַר לְבֵיתֶיהָ : ט וְקָעֵן דִּין פְּתָגִם

דנעביד רש"י

(ה) דמו לחרוג . כוונו לחרוג . אימפוטנטיא בלע"ז :

מזודת דוד

שמעו כי עלו המלס וגם שמעו שאלו חרס כהים וחסות האם הלוי ופלה העם ואספסוף כל שמעו ולאחר כל"ו הוסיפו עוד לבנות להם ועל"ו לא לבו לשמוע : (ד) איש האשה . הפסל על המטה הכללית : (ה) איתי דמו לחרוג . כבוד היה אללו אם לא היה מניסח לעשות בו היכלה האחד טרם נפישו בפניגשו היו כוכבי"ל לנקום קם : כי עשו . על בני הנכנס יאמר : בישראל . כ"ל ורע עליכם הממשלה לנחם הכו לכם דבר מלה כי הדבר טונג לכם : (ט) ועתה וגו' . גם זה מדברי כל הסם : עליה . ישנו עליה פירוש ע"ט

דנעביד רש"י

לחרוע כי הם שמעו בהתקבצם ולא התנישו בדבר לבא לפניהם ולבער הרעה והם שאלו איך נהיה ופירוש ויתעבבו ויאמרו פנות העם עמרו בקהל ואמרו בני ישראל דברו איתם נהייתה הרעה הזאת : (י) בני ישראל . לשון קריאה הוא : (ט) עליה בגורל . עליה נעלה בגורל וענין הגורל שהעשרה האנשים שיהיו למאה ואלף לרבבה . יהיו לקחת צידה לעם התולכים למלחמה כלומר

מזודת דוד

(ה) עלי . בעצרת דבר . השם כמו וכו' לא כן ידמה (שערי ו) זעור . הוא האונס כמו על דבר אשה עבר (דברים כג) : (י) ומה . מהכנה בעלית רעס כמו מיסוף אדם (לויב לא) והומה דמוו להרעו : (י) חבר . סני : הלום . פה כמו על הקדש הלום (כמות) : (ה) נסור . על

איו גישעקה דאם דאווגי ביוו : (ד) ונשן האיש הלוי הם גענפֿרֿט דר מאן דר לוי איש האשה הנרצחה דער מאן פון דר אשה ווס יו איו גמייט גווארן גיאכר אונ דט גזאנט הנדקקה אָסר לִבְנִימִן צו דר שקאט גבֿעה ווס צו שקט בְּנִימִן בין איה אונ מיין פֿילגְשֵׁי גקובן צו איכר געכמייקען : (ה) ויקומו עלי כפלי הנקבה וענין אופ גשמאנן אופ מיר די מאגן פון גבֿעה אונ האבן ארום גרנינגירט פון מיניט וועגן דס הוו ביי נאכט אחתי דמו קהיו מיה האבן ווי גמראכט צו הרנגן ואת פֿילגְשֵׁי עֵנוּ וְהַמֵּת אונ מיין קייכס ווייב האקען וויא גפויניגט אונ זיא איו גשטארקען : (ו) ויהיו בפילגְשֵׁי דאבֿ איך אָן גנובן אין מיין פֿילגְשֵׁי וְאִנְתָּהּ אונ האב

זיא צו שנימן אויף שטיקר השלחה אונ האב זיא צו שיקט אין אלע פעלדר פון דר נחלה פון די ישראל ביי צשו וכה ונקה ווייר זיי האבן גטואן איין שלעקכמע מחשבה אונ איין שלעקכמי ואף צווישן די ישראל (ו) הנה כולכם בני ישראל נון איר וענטם דאך אלע דא איהר בני ישראל גיט איהר דא איין עצה אונ רעט ווס מען זאל טון : (ה) וקם כל העם איו אופ גשמאנן דאם גאנצי פאלק איו ווי איין מאן כְּלוֹמֵר אלע אין איין עצה לאמר צו זאגן לא גבֿר איש לאחיה מיר וועלן גיט גייןקוין מאן צו זיין געעלמ מיר וועלן גיט אָפֿ קערןקוין מאן צו זיין מיר וועלן זיך נוקם זיין אין ריא שלעקכמי גענמשן : (ט) ועתה אונ היינט וז

אשר נעשה לגבעה עליה בגורל:
 ולקחנו עשרה אנשים למאה לכל
 שבטי ישראל ומאה לאלף ואלף
 לרבנה לקחת צדה לעם לעשות
 לבואם לגבע בנימן בכל הנבלה
 אשר עשה בישראל: ויאסף כל
 איש ישראל אל העיר באיש אחד
 חברים: יב וישלחו שבטי ישראל
 אנשים בכל שבטי בנימן לאמר מה
 הרעה הזאת אשר נהיתה בכם:
 ועתה תנו את האנשים בני בליעל
 אשר בגבעה ונמיתם ונגבעה רעה

דנעביד לגבעה
 נהטנו עלה בעדבא:
 ונדבר עשרה גברין
 למאה לכל שבטיא
 דישראל ומאה לאלף
 ואלף לקרבותא למוסב
 וודין לגביא למעבד
 לאיתוקהון לגבעהא
 דבית בנימן דכל
 קללא דאתגביד
 בישראל: ויאסף
 כל איש ישראל למקרא
 פנקרא דה שון:
 יושלחו שבטיא
 דישראל גברין בכל
 שבטיא דבנימן למוסב
 מה בישתא הדיא דהיה
 בכון: וקצן איתו נה
 גבריא בני רשעא די
 בגבעה ונקטלין
 ויבלי גברי בישתא
 מישראל

רד"ק

רש"י

שיפלו גורלות במשנה חלקים בכל מאה ובכל רבבה ואשר ופול
 הגורל עליהם יקחו צידה להשעה החלקים היואים וההולכים
 למלחמה כי לא היו יודעים כמה יתכבדו שם: (א) חברים: כל
 היו חברים בזה הדבר ונאספו כלם באיש אחד לקרא לדבר
 הנבלה הזאת ולהתקם מהיושבים אותה: (ב) בכל שבטי בנימן
 שכתוב ויקרב את משפחת יהודה ועוד קרא באמרו לכל
 משפחות שבטי בנימן ושבט בנימן היו בה עשרה משפחות וזולת שהיו בתו אבהו כלע
 ובכר ואשבל גרא ונמטין אחי וראש כפופים והתפס וארד והיו גבורים וכל המשפחה היתה נחשבת שבט ואמרו אנתו עשרה משפחות

(א) לעשות לבואם. לנחמנו לו נגבעת בנימן כלל
 הנבלה יגוי: (יא) חברים. שים טעמה אחת: (יב) בכל
 שבטי בנימן. עשרה שבטים נחשבו עשרה משפחותיו טריו
 משפחות בנימן כי המשפחה נקרא שבט ושם משפחה כמו
 משפחות שבטי בנימן והמשפחה הגדולה נקראת שבט ושם
 ובכר ואשבל גרא ונמטין אחי וראש כפופים והתפס וארד והיו גבורים וכל המשפחה היתה נחשבת שבט ואמרו אנתו עשרה משפחות

מצודת ציון

מצודת דוד

הפסוק: (א) לרבבה. הוא שבעת אלפים: צדה. מון: לבואם.
 הלמד במקום צ"ח וכן לבן ישי (כ"ה ס): (ב) כל שבטי בנימן
 מוכה על גורל הדבר והפלתו כמו מה רב טובך (הללים א):
 (ג) ובגבעה. ענין פשוט ולקחו מן הטולם כמו ובעתה הרע מקרבך
 משפחות בנימן כי כמו שהכבד קרוי משפחה כמו כי תקרא משפחה

טעמו: או יתכן שם ותי יקח נה: (א) למאה לכל שבטי בנימן
 הכבדים נקח עמה נהמה טעם יקחו נהם נחשבת החוקים היואים
 למחמה: לעשות לבואם. לעמה צדולם נענע כפי הנבלה אשר
 עשה. ל"ל לבטא מנוח ידם: (ב) אל העיר. אל נענע: באיש
 אחד חברים. ל"ל היו חברים בבשכמה אחת כלים אחד:
 (ג) וישלחו. פסוק סתמו לנהם טעמו כלל שבטי בנימן ל"ל
 גדולה שם שש: מה הרעה. ל"ל מה נחמד גדולה הרעה טעמו: (ג) ובגבעה רעה. כסיל עושל רעה מנין יסלול:

פירוש ע"מ

וגו' און עם איו ווארן איין גיוואמלט אפליכר מאן
 ישראל צו דער שטאט אזו ווי איין מאן חברים ויאי
 זענן גווען חברים פלומו אין איין עצה: (יב) וישלחו
 וגו' שבטי בנימן און דיא שבטים פון ישראל האקען
 גשוקט מאן און אלע שבטים פון בנימן און דרום
 שטיים שבטי בנימן ווארום די צעהן משפחות פון
 שבט בנימן זענן גרעניקט גווען פון צעהן שבטים
 פון און פון רחל אליון נאל גיין וי"ב שבטים מיט די
 צוויי שבטים מנשה ואפרים וואס פון יוסף. האפן
 ווי גשוקט און די שבטים פון בנימן לאס די נאמן
 מה דרשה היתה ווס איו דס דאוויי ביייה וס איו גשעקן
 צווישן אייך: (ג) ובגבעה רעה און היינט גיט און

הדק דס איו די נאר וואס מיר וועלן טוואן צו גבעה
 עליה נקטל מיר וועלן אוף איר גורל ווארפן ווער עם
 זאל גיין אין דר מלחמה און ווער עם זאל אן גרייפן
 עסן צו דער מלחמה: (א) ולקחנו עשרה אנשים למאה
 און מיר וועלן נעמן צעהן מאן צו הונדערט צו אלף
 שבטים פון דיא ישראל וועלן מיר און געמיין ויאה
 לעה ואלף מועקד און הונדערט צו מועקד און מועקד
 צו צעהן מועקד דאס ווי זאלן נעמן און אן גרייפן
 שפיו צו דעם פאלק וואס קומען וועלן לעה לנבא לגבי
 בנימן צו טוואן אין ווער קומין צוא גבע בנימן דכל
 הנבלה אשר עשה בישראל אזו ויאי נאר דאס שלעכטס
 ווס בנימן הט גמואן צווישן די ישראל: (יא) ויאסף

מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא אָבוֹ * בְּנֵימָן לְשִׁמְעַן
 בְּקוֹל אֲחֵיהֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל : יִדְוִיאֶסְפוֹ
 בְּנֵי־בְנֵימָן מִן־הָעָרִים הַגְּבֻעָתָה לְצֹאת
 לְמַלְחָמָה עִם־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל : מִן־וַיִּתְּפְקְדוּ
 בְּנֵי בְנֵימָן בַּיּוֹם הַהוּא מִהָעָרִים
 עֲשָׂרִים וְשֵׁשֶׁת אֶלְפֵי אִישׁ שֶׁלֶף־חֶרֶב
 לְבַד מִיִּשְׁבֵי הַגְּבֻעָה הִתְּפַקְדוּ שֶׁבַע
 מֵאוֹת אִישׁ בַּחֹר : מִן־מַכְלֹה־הָעַם הַזֶּה
 שֶׁבַע מֵאוֹת אִישׁ בַּחֹר אִמֶּר יַד־יְמִינוֹ
 כִּלְיָהוּ קָלַע בְּאֶבֶן אֶל־הַשַּׁעֲרָה וְלֹא
 יָחִטָּא : יִדְוִיאֵשׁ יִשְׂרָאֵל הִתְּפַקְדוּ לְבַד

מישראל ולא אביו * בנימין לשמען
 בקול אחיהם בני ישראל : ידוואספו
 בני בנימן מן הערים הגבועות לצאת
 למלחמה עם בני ישראל : מן ויתפקדו
 בני בנימן ביום ההוא מהערים
 עשרים וששה אלף איש שלף חרב
 לבד מישבי הגבעה התפקדו שבע
 מאות איש בחור : מן מכלל העם הזה
 שבע מאות איש בחור אמר יד ימינו
 כליהו קלע באבן אל השערה ולא
 יחטא : ידואיש ישראל התפקדו לבד

רש"י

בר"ק בן קרי ולא כתיב

מרהל שנים עשר שנים : (טו) אמר יד ימינו נמודי
 יד ימינו לא היו שולטים בה כאלו היתה חסומה
 כמו אל תאמר עלי בחר פיה : כל זה שבע מאות
 איש הללו : אל השערה להוט השער : ולא יחטיא
 לא יפנה :

נלחמה כנגד עשרה שבטי ישראל כי שבט לוי לא היה בכללם :
 (טו) ויתפקדו קל והפ"א קבוצה ומשפט הקר"ף להרננו כמשפט
 התפעל להיות עו"נו דגושה לבד משום נבצאו קלים לבד
 מיושבי הגבעה התפקדו וכן ואיש ישראל התפקדו וכן
 ויתפקדו הם : עשרים וששה אלף איש ובמפתח : נבצאו שופט
 שבטינו ועשרים וחמשה אלף וכאן ושש מאות נמו אל סלע
 הרמון נבצאו אלף חסרים כי ובימים היו עשרים וששה אלף
 ושבע מאות מירשבי הגבעה ואלה האלף החסרים לא מצאנו
 שהיו נבפים ישראל כי אי אפשר שלא מתו במלחמות ההם שבטינו
 ובמדרש אומר כי אותן אלף הלכו לארץ רומניא וישבו שם :
 מנחת שי

מה היה להם ויתכן לה כי איהם אלף נפלו במלחמות הראשונות
 אלה החסרים והכתוב לא מנה אלא החסרים בהנף בנימן לפני ישראל
 (טו) אל השערה ולא יחטיא : הרנומו וברפן בבית ישראל ולא

רלב"ג

כ (יט) ולא אביו יבטינו

(יז) ואיש ישראל התפקדו : לבד מנטימך ד' מאות אלף איש שולף חרב
 מאלוהיו ומללו ולא כתיב בני בנימן כי לא היה נבצאו קול חסרים ואלו מ
 הכפיים ויעשו שוכים יקראו נים על שם חסרים כך מלחמו בני ישראל דברים נכונים
 הכתובים וכן לפי מירשבי הגבעה התפקדו וכן ואיש ישראל התפקדו כמדרש וכן
 פ"ט : אלף חרב לוי : הכרין נגללו ואלוהי ישראל כמלחמתו לוי וגם
 (טו) אל השערה : מן כל השערה : ידוואיש ישראל התפקדו לבד

מצודה דוד

מנחת שי
 (יז) ואיש ישראל התפקדו : לבד מנטימך ד' מאות אלף איש שולף חרב
 מאלוהיו ומללו ולא כתיב בני בנימן כי לא היה נבצאו קול חסרים ואלו מ
 הכפיים ויעשו שוכים יקראו נים על שם חסרים כך מלחמו בני ישראל דברים נכונים
 הכתובים וכן לפי מירשבי הגבעה התפקדו וכן ואיש ישראל התפקדו כמדרש וכן
 פ"ט : אלף חרב לוי : הכרין נגללו ואלוהי ישראל כמלחמתו לוי וגם
 (טו) אל השערה : מן כל השערה : ידוואיש ישראל התפקדו לבד

מצודה דוד
 (יד) מן הערים אשר נבצאת בנימן : (טו) ההערים אשר כלו מהערים
 התפקדו : כמי עמנו : (טו) מכל העם הזה : של בני בנימן : כל
 עמנו כמו וסייתי לוי וכלי שומרי המצודה : (מ"א) :

מצודה דוד
 (יד) מן הערים אשר נבצאת בנימן : (טו) ההערים אשר כלו מהערים
 התפקדו : כמי עמנו : (טו) מכל העם הזה : של בני בנימן : כל
 עמנו כמו וסייתי לוי וכלי שומרי המצודה : (מ"א) :

ציון איין שווערד לבד מישבי הגבעה התפקדו חוץ דיא
 יוצר פון גבעה זענן ווארן גצייילט זיבן הונדערט מאן
 אויס דר וויילמי : (טו) מכל העם הזה פון דעם דאוונן
 פאלק זענן גווען זיבן הונדערט אויס דר וויילמי אשר
 די ימינו וואס אמיליכר פון זיין איז איין ניון רעקסע
 האנד גווען פאר שטאפט פלומר ער קום נים געקענט
 טוואן מיט איר נאר מיט דער לינגר פל זיין קולע קאפן
 אל השערה און אמיליכר פון די דאוונר הט געקענט
 שליוודין פלומר ווארפן מיט איין שטיין איין איין
 האר ולא יחטא און קום נים געקענט פלומר געקענט :
 (יז) ואיש ישראל התפקדו און די מאנן פון ישראל זענן
 ווארן

די שלעבטי מאנן ווס אין גבעה און מיר וועלן זיין
 מיימן וגבירה דעה מישראל און מיר וועלן אויס ראמן
 דם ביי פון ישראל ולא אביו בני בנימן : בני בנימן
 האבן נים גוואלמ צו הערן אין דעם קול פון זייערי
 ברירר די בני ישראל : (יד) וואספו בני בנימן די בני
 בנימן האבען זיך איין גוואלמ פון זייערע שטעט
 קיין גבעה לצאת לפלחיה צוא ארום גיין מלחמה
 האלמן מיט דיא בני ישראל : (טו) ויתפקדו בני בנימן
 און דיא בני בנימן זענן ווארען גצייילט און דעם
 דאין מאנ פון דיא שטעט עשרים וששה אלף ועקם
 און צוואנציג טווענד מאן וואס האבן גקאנט אויס

וַיִּשְׁחִיתוּ בְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא שָׁנִים
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ אַרְצָה: כִּי וַיִּתְחַזַּק
הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבּוּ לְעַרְךָ מִלְחָמָה
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר עָרְכוּ שָׁם בַּיּוֹם הַרְאִישׁוֹן:
כִּי וַיַּעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ לְפָנֵי יְהוָה
עַד־הָעֶרֶב וַיִּשְׁאֲרוּ בֵיתוֹהָ לְאָמֹר
הָאוֹסִיף לָגִשֶׁת לְמִלְחָמָה עִם־בְּנֵי
בְנֵימִן אָחִי וַיֹּאמֶר יְהוָה עָלָיו אֱלֹהֵי:
כִּי וַיִּקְרְבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בְנֵימִן
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי: כִּי וַיֵּצֵא בְנֵימִן לְקָרְאֵתָם
מִן־הַגְּבֻעָה בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיִּשְׁחִיתוּ בְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנֶת עֶשְׂרֵת אֶלֶף אִישׁ

גבועה וחבירו ביישראל
ביוםא הוא עשרין
והרין אלפין גברא
קטילין רמן לארעא :
כד ואתקף עמא אנש
ישראל ואוסיפו למלחמא
קרבא פאתרא דסדרו
תמן ביומא קרבאיה :
כד וסליקו גני ישראל
וקבו קדם יי עד רמשא
ושאילו כמירא דיי
למימר האוסיף למקרב
לאנחא קרבא עם בני
בנימין אחי ואמר יי סקו
עריהון : כד וקרבו בני
ישראל לות בני בנימין
ביומא הנזא : כד ונפק
בנימין לקרבניהון סן
גבעתא ביומא תנזא
וחבירו בכני ישראל
עוד תמנת עשר אלפין
גברא קטילין רמן
לארעא

רש"י

השכימו והסלימו דכריהו' : (בא) וישחיתו. נעשו על
שלא קאלו כמו כן בתעשה דמות מוכה מסיה כבר :
הרעו ולפיכך נעשו במלחמה הזאת אמר להם הקב"ה בכבדתי
מצודה דוד

רד"ק
משנן : (כא) וישחיתו בישראל. אמרו כי תחנש הנה היה
לישראל בעון פסל מוכה שהיה בימים ההם כמו שמירשתי והנה
קנאו לדבר פליש בגבעה ולא קנאו לפסל מוכה והיה לה' לקנא
ולעלות עליו למלחמה ולבער הפסל מישראל כמו שבערו זאת

שעשעו על שלא עתו בפסל מוכה: (כב) ויתחזק. מוקו את נכס: (כג) ויעלו וסבס עשו למלחמה עלי בלילה: (כד) כל אלה כל ההללים האלה:

פרוש ע"ש
גשמראפט גווארן ווייל ויי האבן גיש גווערמ מאבן
דעם פסל מוכה ווס איז פריער גווען : (כב) ויתחזק
העם איש ישראל הם יוד גשמראקמ דס פאלק דר מאן
פון ישראל וויסיו געויד מלחמה אונ זיי האבן גקערט
צו אן ריכטין איין מלחמה דעם אנדרין טאג במקום
אונ דעם אורט ווס זיי האבין דארטין אן גריכט דו
מלחמה דעם ערשטין טאג : (כג) ויעלו בני ישראל
אונ דוא בגי ישראל נענין אוף גיגאנגען אונ דעם
ערשטין טאג נאך דער מלחמה וויבד לפני ה' אונ
האבין גוויינט פאר גאט כיו נאכט וישאלו בה' אונ
האבן גפרענט אין דר יאג פון גאט דורך דא אורים
והוקים צו זאגין האוסיף לגשת למלחמה צו זאל אויך
מערן צו גגעענין צו מלחמה האלרמן מים די קינדר
פון בנימין מיין ברודר יאגף ה' האט גאט גאנט
דורך דוא אורים והוקים גייט אוף צוא אים :
(כד) וקרבו בני ישראל אונ דוא בני ישראל האבין
גינעעהנט צו דו בני בנימין אונ דעם אנדרין טאג :

אקענין ויי פון גבעה אונ דעם אנדערן טאג וישחיתו
בני ישראל עוד אונ האבין פאר דארבין אונ דוא בני
ישראל נאך אכט צעהן טויזנד מאן צו דר ערד כל
אלה

שופטים ב

אֲרָצָה כָּל-אֶלֶּה שְׁלֹפֵי חָרֵב: כִּי וַיַּעֲלוּ
 כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל-הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵּית
 אֵל וַיִּכְּבוּ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם לְפָנָי יְהוָה וַיִּצְוּמוּ
 בַּיּוֹם-הַהוּא עַד-הָעֶרֶב וַיַּעֲלוּ עֲלוֹת
 וּשְׁלָמִים לְפָנָי יְהוָה: כִּי וַיִּשְׁאַלֻּנִי בְּנֵי-
 יִשְׂרָאֵל בִּיהוָה וְשֵׁם אֲרוֹן בְּרִית
 הָאֱלֹהִים בַּיָּמִים הָהֵם: כִּי וַפִּינַחֶם בֶּן
 אֲלֶעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן עַמְדָּא לְפָנָי בַּיָּמִים

לארעה כל אלן שלפי
 סקפא: כי וכליקו כל בני
 ישראל וכל עמא ואתו
 לבית אל וככו ויהיבו
 המןקדם וי וצמו כיומא
 ההוא עד קמא ואסיקו
 עלון ונקסת קודשין
 קדם וי: כי ושאילו בני
 ישראל כמימרא דני
 ותמן ארון קמא דני
 ביומא האנון:
 כחופינחם בן אלעזר בן
 אהרן קאים קממוהי
 כיומא

ה"א ופינחם ויהא עב עמדות לו
 קמא עבד כ:

ר"ק

אחדל . ידמה כי בשאלת הראשונה לא שאל הוא וכשאלת
 הראשונה לא ביאר שאלתם וגם התשובה לא הייתה מבוזרת
 והכל הייתה כבה מאת חסם כדי שעלו וינגפו כי היה להם
 לשאלת אם יעלו ויעליהו והוסיפו עתה לכאר השאלה ואמר אם
 אחדל כלומר ששם לא אצליה אחדל והשוב לו מכור עליו כי
 מחר אתננו בדרך ומשפם השאלה באורים ותומים כי היה כמו
 שכתבו רז"ל כיצד שואלין השאל פניו כלפי נשאל והנשאל הות
 פניו כלפי השכנה והשאל אומר אחרון אחרי הנגדה הות
 האשיגנו והנשאל אומר דרוך עליה והנשאל ואין שואלין בקול
 שנאמר וישאל לו ולא מהדרה בלבו שנאמר על פיו אלא כדרך
 שאמרה חנה בהשפלה וכיצד נעשית התשובה באורים ותומים
 שהיו האותיות בולטות והיו כשיבות הצורך עם סיוע רוח
 הקדש שהיה בכחן שואלין בו וכן אמרו כל כהן שמדבר ברות
 הקדש ושכינת שריה עליו שואלין כי וישאנו מדבר ברות
 הקדש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו שהרי שאל צדוק
 ועלתה לו שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר וי"ל
 שבמים היו כתובין בהן ואמרי רז"ל שגם אברהם יצחק וישראל
 נכתבו בהן והנה לא האותיות כהם ואמר במוסח כי וישאל בן
 אהרן הכהן מפני שלא יאמינו בני אדם כי אותו פנחס היה לפי

לא כחיהם בכשר ורם כחיהם: (כז) ויבאו בית אל .
 הנראה בעיני כי על שילה אשר כי שם היה הארון ונקרא בית
 אל ובית ה' כמון ואת בית ה' וכל ה' כי לא כפיצאנו שהביאו
 הארון לבית אל שהוא לוח ובשאלה הראשונה גם כן לשילה באו
 כמו שנאמר ויבאו ויעלו בית אל וישאלו באלהים ואחר שאלתם
 קמו וחננו על הגבעה להלחם והמנעם שהזכיר פעם אחרת ויבאו
 בית אל להודיע כי בפעם האחרונה שבו בכל לבב לאל ויצמו
 ויעלו עולות וכל זה בשילה היה ונתער להם בפעם הזאת ויתכן
 לפי שגם כן שהביאו הארון לבית אל כי בית אל סמוך לשילה
 היא כמו שאמר בסוף הענין בשילה אשר מצפונה לבית אל
 והביאורו שם להתפלל שם ויענם האל יתעלה בזכות יעקב
 שברך אותו אלהים שם וגדל כמותו פרק בניין אל שאלין
 משמעות הפסוק שהביאו הארון שם או כי הפסוק אומר ושם
 ארון ברית האלהים בימים ההם נראה כי שם היה הארון
 בקביעות ולא שהביאו אותו שם בשילה היה הארון בימים ההם
 והרבו בתפלה ונתנם גם כן שהיה עמהם התפלל וכן גם עליהם
 והגנו בפעם הזאת: (כח) עומד לפני בימים ההם . כי הוא
 היה כהן גדול בימים ההם היה שם שואלים באורים ותומים
 והיום היה עמד לפני הארון והתומים עמולאמר האוסף וגו' אם

ר"כ"ג

כע מה יתלו כי הדבר הוא כנתיבתם לא על הודעת הפחדות כמו
 פסיס הענין כתיי הסמלות הראשונות שפאלו נאלמים ויהיה לו
 מצודת ציון

(כז) וישבו . ענין עכסה . ויצומו . חמטנו :

לא זכר לא הארון ולא הכהן השאל: (כח) עומד לפני . עומד לפני

ויעם עד כהן ארוים סריקין דס ויובי סיס די קינדד . אונ סקמקסין
 ויעלן בידיו פון אים ווארעם צו דיא כענשן פון שטאם און זיא
 געווען גוט זי פלעגט נעמן צוקה . אונ אנדערע מצוות פלעגט זי
 פאן . הם גר דין געציעקט גר וועט פאכן שלום מיט זיין וייבי
 אונ מיט אירע קינדד אונ וועט ווייזן צו ויזא אפרייך פנים וועט
 ער האבן ריהוי אין שטוב . גר הם און גיפאן גר האם פיל כאל
 געזען ויזא זיין וייבי נעמט דאס בעקסט פון שטוב אונ גיט אירע
 קינדד גר זיין פלעגט גר זיין אונ קיין ווארעם גיעט גאר
 ויעלן דעם גיט זיא זיין פרידן אין שטוב . אפאל דעם גיטראפן די
 קינדד זיין זיין דעם האבן גיטאם אנדרייע קינד אונדער מיט דעם
 אנדערן . אונ גיט אין גיטאן שטארק אונדריהוי אין שטוב . הם
 דר פאן גיטאם איצט און די צייט איר זאל זיין אלע ארום סרייקן
 פון שטוב . דערטויל און אריין גיקופן זייער אונדער סרייקן הם
 גר אים דערציילט וועט ער וויל פאן הם דר גיסער סרייקן זאגט

(כח) ואלוה בפעם ה' סאלו כהנן וצמרו האוסף עוד לא להללמלאו
 עם בני בנימן ויהי אם להלל ויהי זה מ"ה סמלת העלם אם קרעס

מצודת דוד

(כז) וכל העם ככל הדבר לחוספת בואו: ועלו עולות ושלמים.
 טענה לראות עליון וס' וכלום נעשות כולם כולם לאישים שבשמים:

(כז) ושם ארון וגו' ולפי שבשמים הכתובים לא נחמו ולא הללמו
 פירוש ע"פ

אלה שלפי קרב דוא אלי האבין נקאנת אוים ציהען
 איין שווערד: (כז) ויעלו כל בני ישראל וענין אויף
 גמאנת אלי בני ישראל אונ דס גאנצע פאלק אונ
 זענן גקומן איינאמס הויו דס איז שילה אונ האבן
 גוויינט משיב שם לפני ה' אונ זענן דארטין גנעסן פר
 גאט ויצומו ביום ההוא עד הערב אונ זיי האבן גפאסט
 אונ דעם דאווענען טאג פוי אשכמו ויעלו עולה אונ
 האבין אוף גפאסט עולות אונ שלמים פר גאט:
 (כז) וישאילו בני ישראל ביה אונ דר בני ישראל האבן
 גפרענט אונ דר זאג פון גאט ושם איין ברית האלהים
 אונ דארטין איז גווען דר ארון ברית פון גאט אונ
 דו דאווענע טענע: (כח) ופינחם בן אלעזר בן אהרן אונ
 פנחס בן אלעזר בן אהרן איז נשכאנען פאר דעם ארון אונ
 צו זאגן האוסף עוד לצאת להללמלאו צו זאל איר נאך קערין צו ארום גיין צו מלחמה האלפין מיט דוא

אמר און דו דאוועני מעג האבין זיי גפרענט זאמר
 צו זאגן האוסף עוד לצאת להללמלאו צו זאל איר נאך קערין
 צו ארום גיין צו מלחמה האלפין מיט דוא
 קינדד

הָתָם לֵאמֹר הָאוֹסֵף עוֹד לָצֵאת
 לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי־בְנִימֵן אֲחִי אִם־
 אֶחָדֶל וַיֹּאמֶר יְהוָה עָלוּ כִּי־מָהֵר אֶתְנַנְנִי
 בְּיָדְךָ: כִּסּ וַיֵּשֶׁם יִשְׂרָאֵל אֲרָבִים אֶל־
 הַגְּבֻעָה סָבִיב: וַיַּעֲלוּ־בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
 בְּנֵי בְנִימֵן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיַּעֲרְכוּ אֶל־
 הַגְּבֻעָה פַּעַם פַּעַם: וַיֵּצְאוּ בְנֵי־
 בְנִימֵן לַקְרָאת הָעַם הַנִּתְקַן מִן־הָעִיר
 וַיַּחֲלוּ לְהַכּוֹת מֵהָעַם הַלְּלִים פַּעַם וּ
 פַּעַם בַּמַּסְלוֹת אֲשֶׁר אַחַת עָלֶיהָ בֵּית־
 אֵל וְאַחַת גְּבֻעָתָה בַּשָּׂדֶה בְּשָׁלְשִׁים

בְּיוֹמָא הָאֵנָן לְמִימֵר
 הָאוֹסֵף עוֹד לְמַסַּק
 לְאֶנְחָא קִרְבָּא עִם כְּנִי
 בְּנִימֵן אֲחִי אִם אֶתְנַנְנֵע
 וַאֲמַר וַיִּסְקוּ אַרְי קִחֵר
 אֶמְסַרְגִּינֵן בְּיָדְךָ: כִּסּ וַיִּשְׁוִי
 יִשְׂרָאֵל כַּמְנִין עַל
 גְּבֻעָתָא סָבִיב סָחֹר:
 וַיִּסְלִיקוּ כְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְוַת כְּנֵי בְנִימֵן בַּיּוֹמָא
 הַלִּישִׁתָּא וְסָדְרוּ קִרְבָּא
 עַל גְּבֻעָתָא כַּמְנֵן כַּמְנֵן:
 לֵא וַנִּפְקֹו כְּנֵי בְנִימֵן
 לַקְדָּמִית עָמָא אֶתְגִּידִדּוּ
 מִן קִרְתָּא וְיִשְׂרָאֵל
 לְקַמְלָא כַּעֲמָא קַמְלִין
 כַּמְנֵן כַּמְנֵן בְּכַבֵּשׁ
 אֶרְחַתָּא דְחָרָא סָרְקָא
 לְבֵית אֵל וְנִתְדָא
 לְגְבֻעָתָא בַּסָּדָא
 כַּתְלִיתִין

ר"א הלויס עור . שופטים ל

הל' הרישה

רד"ק

היתה אחר החיים והשולם ועל פנחס אמר ומקצת דודל אמרו כי פנחס זה אליהו ומקצתם אמרו כי אליהו מבני בנימין היה ויש להם סמך בזה בד"ה: (ל) נתתן מן העיר . מבנין

שש לו משנתו עד היום והוא יורה מן מות שנת לפיכך ידעו עד אהרן חזיה זמן רב כי האל ית' הבטיחו בזה על אשר קרא בשמים ואמר רבני נתן לו את ברייתו שלום ואמר ברייתו

ר"ב"ג הסתופה שלמה : אמר עלו כי מחר אמתנו בידך: (כט) והנה עשו כ"י כחמ"ל לשם חורבני על הגבעה כמו שבשו בכשבשו את העיר והלאו ישראל את עזרת נוסים : וכמו להם לפני בנימין כדי לתקן מן העיר האורב ששים בעמק והוא אשר קרא מערב כי כשי יספיקו כל המימות אשר הם ושלמותו ולא כלה חורבנו וכל הגבעה והכמות העיר

מצודה ציון (כה) אחרל . חמני : (כט) ארבים . יושבים במלחכה ומסתרים : (ל) התנקו . נעמקו וכו' : ויחלו . מלבין הסמלס : במסלות . דרך

במסילות וגו' בשרה . ר"ל הכוס כשדס כמקום שמתקשרות המסלות מישרו העינים

שם אין גוש גליף אולי . דו ואיכס ארויסקבייבן דוא קינדך וואס זענן שלעמב און די נאסור די איבערדיגע ואלקסד דערהאלפן ביי זיך אין שטוב און זיי וועלן געוויס בייסך ווערן וועקסו ווייטער דאבען דרייבן בייא זיך אין שטוב . דאס זעלביגע איז געווען בייא דהקב"ה מיט די יודין . הקב"ה האט געזען די יודין זענען צו דיא עבודה זרה און זענן מקריב צו איר דיא בעקסע קרבנות . נאש קם ארץ געזען אז ער וועט דיא יודין פארלענדן אדער ער וועט די ארויסברייבן פון ארץ ישראל וועלן אלע פלעקך זיך וואוינען פילל דיא יודין זענן געווען שלום איינער מיט דעם אנדערען און האבן געזען דערקע ווי עס שטייט אין קפיסל יו . דריבער קם דהקב"ה נאכס איר וועלן זיי ווערן אפריינד פנים נאר עס זאל זיין דערין אז אין ישראל . פיל מאל איז דהקב"ה ביי געווען איר די יודן זענן ער קענען ער רויח פון די קרבנות פון די שבועה זיה איז אויפגעמישט מיט דעם רויח פון דיא קרבנות וואס אין משקן פון דעסארוינען קם דהקב"ה איין גיהאלפן דעם פנים . נאר זענען דעם שלום ווס ביי די יודין איז געווען . וויא דיא גמרא

לפי חכמו והנה היו האורכים י' אלפים איש מתיבתא גבורים שבידאל ואמר נוסו ישראל והחזיקו כל בנימין מן העיר קמו וערכו מלחמה עם בני בנימין שחמס ששה שנו בעל חזק חזק וזה הענין הולא חורבני ישרא ממקומו לששט אל הכניעם ולהחזיק העיר לפי חכמו כי ה' י"י ביה"ו וכן האורב כחלצה יעשו לבעל חזק יקום האורב ממקומו לבטל אל הגבעה

מצודת דוד

הלכו ושלל באורים וטושים : לאמר . מוסב על מלח ויחלו כשדקרא שלפניו : (ל) כפעם בפעם . כום האופן שערטו כשנענים האלוילים : (ל) נתתן מן העיר . נעמקו מן העיר כוללם לקבלת העם : אשר אחת עולה בית אל וכו' כשדס הוואו הכו בששים איש

פירוש ע"ט

קינדך פון בְּנִימֵן מִיין בְּרִידֵךְ אִם אֶחָדֶל אויב איה ואל
 מיה פאר מִיידִין ווארום ער וועט מיה קנצט ציין
 ויאמר ה' קם נאש גאנאם דורך די אורדים והומים עלו
 גייט מלחמה האלמין מיט אים כי פתי איתנו בידך
 ווארום מארגן וועל איה אים געבין אין דיין האנטם :
 (כט) וישם ישראל ארבים הם דר ישראל נאמן לאקבך
 אורף גבעה סביב ארום אונ ארום : (ל) ויחלו בני ישראל
 אין דיא בני ישראל זענן אורף גיגאנען צו דר בני
 בְּנִימֵן אונ דעם דרייטן קמא אורף גיגאנען אונ
 האבין אן גרעקט אריין מלחמה אורף גבעה אזו ווי
 אלי מאל : (ול) ויצאו בני בנימין אונ דו בני בְּנִימֵן זענן
 ארום גנאנגען אקענען דעם פאלק ישראל הנמקי פו
 העיר זיי זענען פריקט גווארען פון דר שטאט ויחלו
 לחכות אונ האבין אן גהובין צוא שלאנגן פון דעם
 אונ דוא וועגן אשר אחת עולה בית אל ווס איין וועג
 גייט אורף קיין בית אל אונ איין וועג קיין גבעה בשרה אונ פלעך כְּשִׁלְשִׁים איש בְּיִשְׂרָאֵל אזו ווי דרייסיג מאן

מאלק ישראל דר שלאנגני אזו וויא אלי מאל במסילות גייט אורף קיין בית אל אונ איין וועג קיין גבעה בשרה אונ פלעך כְּשִׁלְשִׁים איש בְּיִשְׂרָאֵל אזו ווי דרייסיג מאן

אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל : כִּי וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי בְנֵימִן
 נְנָפִים הֵם לְפָנֵינוּ כְּכַרְאֲשָׁנָה וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ נְנוּסָה וְנִתְקַנּוּהוּ מִיַּד
 הָעִיר אֶל־הַמַּסְלוֹת : כִּי וְכָל אִישׁ
 יִשְׂרָאֵל קָמוּ מִמְּקוֹמוֹ וַיַּעֲרֹכוּ בְּבַעַל
 הַתָּמָר וְאָרֶב יִשְׂרָאֵל מִגִּיחַ מִמְּקוֹמוֹ
 מִמַּעֲרֵה־נֹבַע : כִּי וַיָּבֹאוּ מִנֶּגַד לַגְּבֵעָה
 עֵשֶׂר־תַּלְפִּימוֹת אִישׁ בְּחֹר מִכַּל־יִשְׂרָאֵל
 וְהַמִּלְחָמָה כְּבֵדָה וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי־
 נִגְעַת עֲלֵיהֶם הָרַעָה : לִּי וַיִּגַּף יְהוָה וְאֶת־

הַתְּלִיזוֹת יָבְרָא בְּיִשְׂרָאֵל :
 לֵב וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי בְנֵימִן
 הַכִּירִין אֲנוּן קְדָמָא
 כְּדָבְרָךְ מִיָּתָא וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ נָפָה
 וְנִגְדַנּוּן מִן קְרָחָא
 לְכַבְּשָׁא : לֵב וְכָל אִישׁ
 יִשְׂרָאֵל קָמוּ מֵאֲתָרֵיהוֹן
 וְסָדְרוּ קְרָבָא בְּמִישְׁרֵי
 זִרְחָו וּבְקָמָא יִשְׂרָאֵל
 מִגִּיחַ מֵאֲתָרֵיהּ מִמִּישַׁר
 גְּבַעְתָּא : לִדְוָתָהּ מְדָרוֹם
 לַגְּבַעְתָּא עֵקְרָא אֶלְפִין
 גְּבַר עוֹלִים מִכַּל־יִשְׂרָאֵל
 וְעַבְדֵי קְרָבָא הִקִּיפוּ
 וְאֲנוּן לֹא יָדְעִין אֲרִי
 קְרִיבַת הַיָּמִי לְהוֹן
 בְּיִשְׂרָאֵל : לִי וְתִבְרַד יְיָ
 כִּנְיִמִין

רד"ק

חקי דגושה

רש"י

(לג) בבועל התמר. במישר ירמיו : מגיח. ממסך כמו
 יגיה וירדן אל פיהו. גוהי ממסך : ממערה גבע. ממקום
 זר ערות וגוליה של גבעת בנימן מקום ערותה של שוה
 נוחה לכבש משם כמו לראות את ערות הארץ בחלום :

יאור ומתערה באורה רענן שהוא ענין לחות ואורו

מנחת
 (לג) ומקטורה. דגש בקוף (מחללה) (לג) וזכר וכלל מית. כפוי ומחללה
 חסר וז' כן וז' ל' ג' וז' נון סלל : משה במצות עם ג' מלטים לילאס

מצורת דוד
 וכלה ס"ף למחמת הדוד וכן כלולים אלה כשרם (יחזקאל ג) :
 (לג) ויאמרו וגו'. כ"ל ונטי צימן השמו שהמה נפיש וחסים יכולים
 לעמוד בנפישם : ובני ישראל. כ"ל חבל המותה היה שבכוונה נסו
 להעמיסם למגרי מן הכעיר אל המסלות כדו שוכל האורכ לבוא
 בתוך הכעיר : (לג) קמו ממקומם ללחם שהצטדקום מן הכעיר קמו
 מאור. כ"ל וגם האורכ כדו ממש ומקומו ממערה גבע כי לא הספו פניסם פד ארז
 האורכ כמ"ש בענין : (לד) ויבאו. האורכ שהיו עשרת אלפים כדו כלא
 ממערכות כחוקק ונבצרות : והם. כ"ל כי בני בנימן לא ידעו עדיין ארז
 שהורכ ישראל וזה אנו עדיין לבכס ולחמו ס' הם בעבורה : פירוש ע"מ

האבוען ויבא גשלאען אונ די ישראל : (לכ) ויאמרו
 בני בנימין אונ די בני בנימין האבוען גואנט גנפים הם
 ניו ועעון ויורד גקארדאם פר אונג אזו ווי צום ערשטמן
 ובני ישראל אמרו אונ די בני ישראל האבוען גואנט
 לאמור ויה מאכא אנמלופן ונתקנהו מן העיר אונ לאמור
 אים פר ריקן פון די שקאמ אל המסילות צו די ועענן :
 (לכ) וכל איש ישראל אונ אלי מאכין פון ישראל וענין

אוף גשמאנן פון וייער אורטם אונ האבוען אן גריקט איין מלחמה אונ דעם פלאין פון מיימלן דאם איז
 זרחה ואורכ ישראל מניח המקומו אונ דר לאקער פון דו ישראל איז ווארין אום לצויען פון ניין אורט מנצחה
 גבי פון דעם אנפלעקניג פון נבגעה. בלוקר וואם דארטין איז דיא שקאמ גווען אופן אונ גרינג איין
 צו נעמין זיא : (לד) ויבאו מנגד לגבעה אונ ויי וענין גקומן פון אקעגן גבעה צעהן מווינד מאן אום דער
 וויילמע פון כל ישראל והמלחמה כבדה אונ דוא מלחמה איז גווען שווער בלוקר ישמארכ הם לא
 ידעו אונ די בני בנימן האבוען גיט גוויקט אז דם ביין וועט אן רורען אונ ויאי : (לד) ויגוף ה' את בנימין אונ
 גאמ האם גקארד דעם בנימין פאר דוא ישראל גישחיתו בני ישראל בכניסו אין די בני ישראל האבוען פאר
 דארבין

בְּנֵימָן לְפָנַי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁחִיתוּוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּבְנֵימָן בַּיּוֹם הַהוּא עֲשָׂרִים
 וַחֲמִשָּׁה אֶלְפֵי וּמֵאָה אִישׁ כְּלֵי־אֶלֶּה שֶׁלָּךְ
 חָרַב: לו וַיִּרְאוּ בְנֵי־בְנֵימָן כִּי נִגְפוּ וַיִּהְיוּ
 אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מְקוֹם לְבְנֵימָן כִּי בָטְחוּ
 אֶל־הָאָרֶב אֲשֶׁר שָׂמוּ אֶל־הַגְּבֻעָה:
 יז וְהָאָרֶב הִחִישׁוּ וַיִּפְשְׁטוּ אֶל־הַגְּבֻעָה
 וַיִּמְשֹׁךְ הָאָרֶב וַיִּךְ אֶת־כַּלְי־הָעִיר לְפָנֶי
 חָרַב: לח וְהַמּוֹעֵד הָיָה לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל
 עִם־הָאָרֶב הָרֹב לְהַעֲלוֹתָם מִשָּׂאת

בְּנֵימָן קָדַם וְיִשְׂרָאֵל
 וְחִבְלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּדָבָר בְּנֵימָן בְּיוֹמָא
 הַהוּא עֲשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה
 אֶלְפִין וּמֵאָה נְקָדָא כֵּל
 אֵלֶּיךָ שְׁלָפֵי חַפָּא:
 יז וַיִּחַזּוּ בְנֵי בְנֵימָן אֲדָר
 אֲתַבְרוּ וַיִּתְּבוּ אֲנַשׁ
 יִשְׂרָאֵל אֲמַר לְבְנֵימָן
 אֲדָר אֲתַרְחִיצֶנּוּ עַל פְּמֵנָא
 לְשׁוּיָא עַל גְּבֻעָא:
 יז וּכְמֵנָא אוּחֵי וְאֶתְגַּנְדִּי
 עַל גְּבֻעָא וְאֶתְגַּנְדִּי
 פְּמֵנָא וּמִחָא נַת כֵּל
 קָרָאא לְפָתְנָם דְּחָרַב:
 לח וּמִנָּא הָיָה כְּמִקָּן
 לְאֲנַשׁ יִשְׂרָאֵל עִם פְּמֵנָא
 דְּיִסְגִּין לְאֶקְרָהוּן
 יטוּר

רש"י

ג"א על

רד"ק

(לז) ויהנו איש ישראל. אשר בשלה מקום לבנימן לברות
 אל הגבעה כי שמכו ישראל על האורב שלאו לקרחתם:
 (לח) וימשוך האורב. משך באספר. דבר אשר משך
 באספר העם אשר אתו אל העיר: (לח) והמועד היה.
 מתחלה היה אות בין ישראל ובין האורב להיות האורב
 מוכנה להעלות עשן העיר ויכיתו ישראל אשר לכד האורב את
 ובה שאמר עמוד עשן אשר שאמר והמשאת החלה הוא תוספת
 משאת על שם הלהב שהוא בשא עשן וכן במש"ב משיאין תוספות
 בכמוס שנים יקרא גם כן עמוד העשן משאת על שם שהוא נשא
 למעלה ולזה המירוש יחי' עמד חסר וי' וירוש והמשא שהוא הלהב
 החלה לעלות ועמוד עשן גם כן החלה לללות:

(לו) מקום לבנימן. לדרוף שהיה סמוך לגבעה לדרוף אחרים והיו
 נשים לפניהם בכונה כדי שיתקומן העיר והיו בוחמים אל האורב
 שישכבו אל העיר: (לז) וימשך האורב. ונתן פירשו מעל עמוד
 ואיתגנדו כמנא כלומר שנמשך אל הגבעה רש' לפר שו כמשמעו
 פעל יוצא ופירושו שמשכו בנימין ורדיוו כמו במשך היובל:
 (לח) והמועד. וכן זה התנו בנייהם כדי שששכנסו האורב בעיר
 שישלחו אש בעיר ומשאת העשן יהי' סימן לישראל שכבר לכדו
 העיר ובזמן שיראו העשן יחזרו פניהם כלמי בנימן להתכות
 בהם ופירוש משאת העשן עמוד העשן שהוא נשא כלמי מעלה.
 ביאר או היה משאת שריפה בנימין שעתו שרפה משאת על שם
 מירוש משאת העשן משאת הלהב ומשאת העשן משאת על שם שהוא נשא
 למעלה ולזה המירוש יחי' עמד חסר וי' וירוש והמשא שהוא הלהב
 החלה לעלות ועמוד עשן גם כן החלה לללות:

מנחת שי

וְכֹן וְהָיָה חִיבוּ וְנִי וַיִּשְׁמַר הַלֵּב וְכֹן עַם הַלֵּב דְּמַסְרֵי וְכֹן רְאוּס
 פִּיפּ מַסְרֵי כִּיפּ לְמַעַל: אֲדָר עַמּוּ אֶל הַגְּבֻעָה: כְּמִסְרֵי מַתְרִיקִים כְּמוֹן אֶל

מדייקים כמי מתייחס וכו' אש' רגלי עוף מרוב דלדלי ולקח חיש עוף חרב
 ביום ההוא: (לז) כי נטחו אל הארב. כמכרים דוריקים סתר וז"ל

מצודת דוד

ישראל וכן הכל שקדמו משה כ"ה אלה ונראה אש: (לו) ויראו
 וגו'. חזק עסק לספר כל פסוקי הדברים והוא מתחלה הכו בני
 בנימן אשר ישראל עמו לפניו ישראל כמו לבנימן מקום לשנות
 כי כבונה נכח כבדי שיהיהו להימים ויחזקו מן הכבוד כי עמו על
 האורב ששם ילדו העיר אתה התקף: (לז) והארב החישו.
 והכו אומה: (לח) והמועד היה. ליל עמו כונה שיהיו את
 האורב היה לכס בנימן עם האורב לשנות זמן כוואל אל העיר: הרב
 פירוש ע"מ

(ויקרא כ): (לו) החירשו. מהו כמו הקשה מעלה לי (תהלים נט):
 ויפשטו. טני פוזר וכדתי הלחמיים: לעיר. חזון המרוב תקבל פה:
 (לח) והמועד. הזמן כמו העשיר המועד (יעקוב מו) ו"ל חודעת
 זמן כוואל: הרב. הלכה: משאת העשן. עמוד העשן פ"ש משמלת
 עמוד' חודשים אהבו בני האורב לשנות זמן עממטו לתוכה וכן
 האורב היה לכס בנימן עם האורב לשנות זמן כוואל אל העיר: הרב
 פירוש ע"מ

דְּאָרְבֵינוּ אֹנֶן בְּנֵימָן אֹנֶן דְּעַם דְּאֵינוּן טָאָנּ פִּינָף אֹנֶן
 צְוֹנְאָנְצִיג מוּזְיָרֵן אֵין הִנְדְּרַקְטָם מֵאָן כֵּל אֵלֶּה שְׁלֹף חָרַב
 דְּוָא אֵלֵי הָאֲבִין נְקַעְנָא אֹיִם צִיְהֵעֵן רֹאשׁ שְׁוֹעֵרְד:
 (לו) וַיִּרְאוּ בְנֵי בְנֵימָן אֹנֶן בְּנֵימָן הָאֲבִין שׁוֹיִן גִּזְעָהֵן אֹז
 זַי וְעֵנִין וְאִרְגִין גְּבָאֲרַדְעַם נִחְטֵי נַחֵי אֹנֶן דְּוָא מֵאָנֶן פִּון
 יִשְׂרָאֵל וְוִם אֹנֶן פִּעֲלַד הָאֲבִין נְגַעְבָּן אֵיִין אֹרְקָם צו
 בְּנֵימָן צו אַנְמַלּוּפִין צוֹא רִיק אֵין שְׂמָאָט אֲרִיִין כִּי
 כְּמִשׁוּ אֵל הָאָרֶב וְאִרְוִים זַי הָאֲבִין זַי פִּר וַיְכַעֲרַם אֹף
 דְּעַם לְאֶקְעֵר וְוִם זַי הָאֲבִין נְטָאן אֹף גְּבֻעָה דָם עַד
 וְעַם אִרְוִים גִּיִין אֶקְעֵנִין זַי: (לז) וְהָאָרֶב הִחִישׁוּ אֹנֶן
 דְּוָא לְאֶקְעֵר לַיִיִם הָאֲבִין גִּיִיִלְט אֹנֶן הָאֲבִין זַי פִּיר
 שְׁפָרִיִיִם אֹף גְּבֻעָה וַיִּפְשְׁטֵהּ הָאָרֶב אֹנֶן דְּרִי לְאֶקְעֵר הַמ

בְּצוּגִין דִּוְרָף אֵיִין שׁוֹפְרֵן פִּינָף אֵין מִיִּם אֵין אֵין אֵין
 אֵין שְׂמָאָט אֲרִיִין עַד הַמ גְּשְׁלָאֲנִין דְּוָא גִּאָנְצִי שְׂמָאָט
 מִיִּם דְּעַר שְׁאָרְף פִּון דְּרִי שְׁוֹעֵרְד: (לח) וַיִּמְשֹׁךְ הָיָה
 לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֹנֶן אֵיִין צִיִיִם פְּלוֹמֵר אֵיִין סִיקוֹן אֵין
 פִּרְיַעַד נְוִיעֵן צו דְּעַם מֵאָן יִשְׂרָאֵל מִיִּם דְּעַם לְאֶקְעֵר
 חָרַב לְהַעֲלוֹתָם מִשָּׂאת הָעִיר דָּאָם זַי וְאֵלֶּיִן מְעֵרִין צו אֹף
 כְּרַעֲנִין דָּם דְּרִי הִבְעֵנָג פְּלוֹמֵר דָּאָם הִבְקִיִיִם פִּון
 דְּעַם רוּף פִּון דְּרִי שְׂמָאָט אֹז זַי וְעֵלְעֵן אֲרִיִין קוֹמְעֵן
 אֵין אֵיִהֵר אֹנֶן דִּוְרָף דְּעַם וְעֵלְעֵן דְּוָא יִשְׂרָאֵל וְוִסִין דָּם
 זַי הָאֲבִין אֵיִין גִּנְמֵנֵן דְּוָא שְׂמָאָט: אֹנֶן דָּא הֵיִיבַט
 אֵין דְּרִי פְּסוֹק צו דְּרִי צִיִיִל פִּון דְּעַם אֵין הֵיִיב אֵין אֹנֶן
 אֵין מְפִרְשֵׁן דְּוָא פִּינָף אֹנֶן צְוֹנְאָנְצִיג מוּזְיָרֵר מֵאָן פִּון

**הַעֲשֵׂן מִן־הָעֵיר: 95 וַיִּהְיֶה אִישׁ יִשְׂרָאֵל
 בַּמִּלְחָמָה וּבְנִימָן הֵחֵל לְהַכּוֹת חַלְלִים
 בְּאִישׁ־יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁלִשִׁים אִישׁ כִּי אָמְרוּ
 אֵךְ נִגְוָף נִגְוָף הוּא לְפָנֵינוּ בַּמִּלְחָמָה
 הָרְאֵנָה: 96 וַהֲמִשְׂאת הַחֶלֶק לְעֵלּוֹת
 מִן־הָעֵיר עַמּוּד עֲשׂוּ וַיִּפֶן בְּנִימָן אַחֲרָיו
 וַהֲנֵה עָלָה כְּלִי־הָעֵיר הַשְּׂמִימָה:
 97 מֵא וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הִפָּךְ וַיִּבְהַל אִישׁ
 בְּנִימָן כִּי רָאָה כִּי־נִגְעָה עָלָיו הָרֶעָה:
 98 מֵב וַיִּפְּנוּ לְפָנָיו אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־דֶּרֶךְ
 הַמַּדְבָּר וַהֲמִלְחָמָה הִדְבִּיקָתָהּ וַאֲשֶׁר
 מֵהַעָרִים מִשְׁחִיתִים אוֹתוֹ בְּתוֹכוֹ:**

ימוד דתנו מן בקרא :
 למ ואתחור אנש ישראל
 בקרא ודבית בנימין
 שריו לקטלא קמיליא
 באנש ישראל בתרתיו
 גברא ארי אמרו ברם
 מתבר תבירין אנו
 גרד קנא בקרא
 קדמא: מהתנא שבי
 לאקמא מן בקרא ימוד
 דתנו ואתנניא דבית
 בנימין בתרתיו והא
 סליק התנא דקרא
 לצית שמיא: מא ואנש
 ישראל אתחור
 ואתנהיל אנש בנימין
 ארי הוא ארי קריבת
 דתיית לחון בישקא :
 מב ואתנניא קדם אנש
 ישראל לאורח מדקרא
 געבר דקרא אד בקינון
 ואנש בקנא קמו
 מקריתיו קמליו בהון
 מכא

רדק
 (לס) ויהפך איש ישראל, הפך עורף לפני בנימן במלחמה כדי
 שינתקו מן העיר: (מ) כליל העיר, שריפת העיר כלה עלה עשן
 השרפה אל השמימות: (מא) הפך, פניו אל בנימן להכות בהם:
 (מב) ויפנו, פנו עורף אל ישראל ונסו דרך המדבר: והכלחמה
 הדביקתה, אנשי המלחמה הדביקוהו ואשר מהערים. בחרטומו
 ואנש כמנא קמו בקריתו קסיון בהון מכא ומכא חיל האויב
 והכוו בתוך בנימן וההרגום מלחמתו: והנסו אליהם הורגים מבנים:

רשי
 הנכבשה: משאת העשן. גובה העשן: (95) ויהפך איש
 ישראל. עכשו חזור לחללת הדברים וסוזה ומפרש עשרים
 וחמשה אלף שכתבו למעלה כולד כפלו והיכן כפלו:
 (מב) ואשר מהערים. האורז שכתבו בעיר משחיתים אותו
 שנסכרו בגבעה משחיתים אותן בהנבעה ומשאר הערים ופי'
 מנחת שי

כ"ל חלו ויש ספק כי מילתו זה דברים וכן. וזמאלי חלו בדם עם סביב
 חלו וכבשם חוש עליו חלו בדם המרוקים כחוש סביב:

זק הוא למעלה קסיון כי יחייבו וזמאלי על הנבע: (מ) והנחת חלוי.
 סלמרי דבש כספיים כ"ל ודבשים יחייבו (מא) חלו נגעה עליו הרעה קולח ספרים

מצודת ציון

כל"פ משלה: (מ) החלה. התחילה: עגור עשן. אמר לחוספת כולח
 כי כבר אמר והמסחה: כליל. מנשון כל כמו כליל תקיט (ויקרא
 ו) וכל עשן שריפת כל העיר: (מב) הדביקתהו, כשיגה אותו ויהיה

מצודת רוד
 מן העיר על ידי שפפת דברים המרגים מכן: (לס) ויהפך. רלס
 לומר וכעת אשר הפך איש ישראל למוס וכני בנימן התחילו להכותם
 בשפפת בנימין הוא כהפך דלהכונה: (מ) והמשיאת. כעת נסו ישראל
 ובנימן נגדס הו התחילו המסחה לעלות וכני ישראל ללוכה עוד
 כמ"ס נגדס: ויפן. וכאשר פנה בנימן אחוריו ורלס גם הוא אשר
 איש ישראל הפך חלו להקנה זו אמר שם מתחלה ומוס השביל לדעת שם
 מולד כי רלס אמר נגעה עליו הרעה וקרנבה למוס: (מב) אל דרך המדבר. והמלחמה.
 עומס המלחמה מישלל השוהבו כדלס לחייסס: ואשר מהערים.

פרוש ע"מ
 ז"ה הם ער גועקו עם איז אור גנאגן דער רוד פון
 דר גאנצער שטאט בני צום הייל: (מא) ואיש ישראל
 הפך אונ דר ישראל הם זיה אים גקערט אקעגן בנימן
 ויבאל איש בנימן אונ דער מאן בנימן איז דער גקראקין
 גווארין ווארום ער הם גועקן דס עם הם אן גרירט
 גוון אים דס בייז: (מב) ויפנו לפני איש ישראל אין ויי
 האגין זיה אים גקערט פר רי מאנען פון ישראל צו
 דעם ווען פון דער כדקר והכלחמה הדביקתהו אין דיא
 מלחמה הם אים בהעפט כלומר די מלחמה לייט
 האגין אים גברייקט ואשר מהערים אין די לאקר לייט
 ווס ועגן אריין גקוון אין די שטאט האגין פר דארבן
 דעם

בנימן ווי אזו ויי ועגן גפאלן: (לס) ויהפך איש ישראל
 אונ דר מאן ישראל הם זיה גקערט אונ דר מלחמה
 אונ הם זיה גמאקט גלייך ווי ער אנטלויפט ובנימין
 תחל להכות אונ בנימין הם אן גהובין צו שלאגין דר
 שלאגין אונ די ישראל בשלשים איש אזו ווי דרייסיג
 מאן פי אקרו ווארום זיי האגן גאנצן אנש נגף ויה
 לפנינו בנימין גמאקערט וערט דר ישראל פר אונן
 אזו ווי די ערשטי מלחמה: (מב) והמשיאת תחלה לעלות
 אונ די הייך פון דעם רוד הם אן גהובען צו אור
 ניין פון דער שטאט אזו ווי איין זייל פון רוד ניין
 בנימן אקרו אונ בנימן הם זיה אים גקערט אונמער

כַּתְרוֹ אֶת־בְּנֵי־מִן הַרְדִּיפְהוּ מְנוּחָה
הַרְדִּיכְהוּ עַד נֹכַח הַגְּבֻעָה מִמֹּזְרָח־
שָׁמֶשׁ : מֵד וַיִּפְּלוּ מִבְּנֵי־מִן שְׂמֹנֶה־עָשָׂר
אַלְפֵי אִישׁ אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲנִישׁ חַיִּל :
מֵד וַיִּפְּנוּ וַיִּנְסוּ־הַמַּדְבְּרָה אֶל־סַלְעֵי־הַרְמוֹן
וַיַּעֲלֶהוּ בַּמַּסְלֹת הַמִּשֶׁת אֲלֵפִים אִישׁ
וַיִּדְבִּיקוּ אַחֲרָיו עַד־גְּדָעִים וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ
אֲלֵפִים אִישׁ : מֵד וַיְהִי כָּל־הַנְּפֹלִים
מִבְּנֵי־עַשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲלֵף אִישׁ

מִקָּא וּמְקָא : מִן שְׁמַלְיֹו
יַת דְּבִית בְּנֵי־מִן
וַדְּפוּנוּ מִבֵּית נִחְהוּן
מִדְּדוּנוּ עַד קְקִבִיל
וַגְּעָה מִמְּדַח שְׁמֵשׁא :
מֵד וַאֲתַקְּמוּ מִדְּבִית
בְּנֵי־מִן מִתְּנַת עֶסֶר
אַלְפִין וַבְּרָא יַת קָל אֲלִין
וַבְּרָא עֲבָדֵי קָרְבָּא :
מֵד וַאֲתַפְּיֹאוּ וַאֲפִיכוּ
לְמַדְבְּרָא לְכִיף רְמוֹן
וַאֲמַרְוּ בִּכְשִׁי א
חֲמִשָּׁה אֲלֵפִין וַבְּרָא
וַאֲדִבְיָקוּ בַּתְּרִיהוֹן עַד
גְּדָעִים וַקְּמִילוּ מִנְהוֹן
הַרְיוֹן אֲלֵפִין וַבְּרָא :
מֵד וַהּוּוּ כָּל דְּאֲתַקְּמוּ
מִדְּבִית בְּנֵי־מִן עֶסֶרִין
רש"י וְחֲמִשָּׁה

רד"ק

כתרו וכתרו את בני מן הרדיפוהו מנוחה הרדיכוהו עד נוכח הגבעה ממזרח שמש : מד ויפלו מבני מן שמונה עשר אלף איש את כל אלה אנשי חיל : מד ויפנו וינסו המדברה אל סלעי הרמון ויעלהו במסלות המשת אלפים איש וידביקו אחריו עד גדעים ויכו ממנו אלפים איש : מד ויהי כל הנפלים מבני עשרים וחמשה אלף איש

(מג) כתרו וכתרו את בני מן הרדיפוהו מנוחה הרדיכוהו עד נוכח הגבעה ממזרח שמש : מד ויפלו מבני מן שמונה עשר אלף איש את כל אלה אנשי חיל : מד ויפנו וינסו המדברה אל סלעי הרמון ויעלהו במסלות המשת אלפים איש וידביקו אחריו עד גדעים ויכו ממנו אלפים איש : מד ויהי כל הנפלים מבני עשרים וחמשה אלף איש

בְּתוֹךְ הַשָּׂבַע בְּתוֹךְ הַעֵיר : (מג) כָּתְרוּ אוֹת בְּנֵי־מִן . הַקִּיפּוּ
אֶת בְּנֵי־מִן כְּכַתֵּר הַמִּקְוֵף אֶת הַרְאָשׁ וְכֵן אֲחִירֵי כֶּסֶף כְּתוּרֵי .
וְכֵן כִּי רָשַׁע מְכַתֵּר אֶת הַלְדִּיק . וְכֵן כִּי בִלְשׁוֹן עֵשֶׂרֶה נִקְרָאת
הַקֶּסֶף וְשֹׁלוֹ וְאֲכַסְיוֹ עוֹטְרִים אֶל דוֹד וְאֶל אֲנָשָׁיו לַתִּפְסֵס :
הַרְדִּיפְהוּ . קוֹרְאִים אֲחֵרָיו דְּלִיכָה לְעוֹקֵס וְהַלּוֹח לְרֹדֵף :
מְנוּחָה הַרְדִּיכוּהוּ . אֲלֵל הַעֵרִים כֶּסֶף נֹחִים כֶּסֶף שֵׁם
הַדְּבִיקוּסוֹ : הַרְדִּיכוּהוּ . הַשְׂמִינּוֹהוּ וַיִּשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גִּמְרָה
מְמוּרָחָה שֶׁל גְּבֻעָה . (מֵד) וַיִּפְּלוּ מִבְּנֵי־מִן שְׂמוֹנֶה עָשָׂר
אַלְפֵי . כְּבִדָּה בְּתוֹךְ הַמְּלַחְמָה : (מֵד) וַיַּעֲלֶהוּ . הַרְיָנָה אֲחֵר
הַרְיָנָה כְּעוֹלְלוֹת שְׂאֵתֵר הַכְּלִיר : חֲמִשָּׁתֵּהוּ אֲלֵפִים אִישׁ .
הַרְיָ כ"ג אֲלֵף : עַד גְּדָעִים . שֵׁם מְקוֹם : וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ אֲלֵפִים אִישׁ .
וְהַמְּאָה בְּנֵי־מִן

בְּתוֹךְ הַשָּׂבַע בְּתוֹךְ הַעֵיר : (מג) כָּתְרוּ אוֹת בְּנֵי־מִן . הַקִּיפּוּ אֶת בְּנֵי־מִן כְּכַתֵּר הַמִּקְוֵף אֶת הַרְאָשׁ וְכֵן אֲחִירֵי כֶּסֶף כְּתוּרֵי . וְכֵן כִּי רָשַׁע מְכַתֵּר אֶת הַלְדִּיק . וְכֵן כִּי בִלְשׁוֹן עֵשֶׂרֶה נִקְרָאת הַקֶּסֶף וְשֹׁלוֹ וְאֲכַסְיוֹ עוֹטְרִים אֶל דוֹד וְאֶל אֲנָשָׁיו לַתִּפְסֵס : הַרְדִּיפְהוּ . קוֹרְאִים אֲחֵרָיו דְּלִיכָה לְעוֹקֵס וְהַלּוֹח לְרֹדֵף : מְנוּחָה הַרְדִּיכוּהוּ . אֲלֵל הַעֵרִים כֶּסֶף נֹחִים כֶּסֶף שֵׁם הַדְּבִיקוּסוֹ : הַרְדִּיכוּהוּ . הַשְׂמִינּוֹהוּ וַיִּשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גִּמְרָה מְמוּרָחָה שֶׁל גְּבֻעָה . (מֵד) וַיִּפְּלוּ מִבְּנֵי־מִן שְׂמוֹנֶה עָשָׂר אֲלֵפֵי . כְּבִדָּה בְּתוֹךְ הַמְּלַחְמָה : (מֵד) וַיַּעֲלֶהוּ . הַרְיָנָה אֲחֵר הַרְיָנָה כְּעוֹלְלוֹת שְׂאֵתֵר הַכְּלִיר : חֲמִשָּׁתֵּהוּ אֲלֵפִים אִישׁ . הַרְיָ כ"ג אֲלֵף : עַד גְּדָעִים . שֵׁם מְקוֹם : וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ אֲלֵפִים אִישׁ . וְהַמְּאָה בְּנֵי־מִן

הוּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָתוֹ נֹס חוֹמוֹ כְּתוֹן חָלוֹ הַלְּחַמְּסִים : (מג) כָּתְרוּ . מִכְּנֵי חוֹמוֹ כְּכַתֵּר הוּא הַמַּסְכֵּת אֶת הַרְאָשׁ כְּמוֹ אֲחִירֵי בָּנֵי כְּתוּרֵי (הַהֵלֵם כ"ב) : הַרְדִּיפְהוּ . קָרְחוֹ חָלוֹ לְאֵלוֹ דְּרִשְׁפוֹ : בְּנִיחָה הַרְדִּיכוּהוּ . ל"ל דְּרִשְׁפוֹ וְרִמְסוֹס עַל מוֹל הַגְּבֻעָה מְמוּרָחָה : (מֵד) וַיִּפְּנוּ . כְּמוֹ כְּמוֹ הַמַּסְכֵּת הַכְּנֵי מוֹל הַגְּבֻעָה כְּעוֹלְלוֹת הַמַּקְרָאִים אֲחֵר הַכְּלִיר : וַיִּדְבִּיקוּ . הַשְׂמִינּוֹהוּ וַיִּשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גִּמְרָה מְמוּרָחָה שֶׁל גְּבֻעָה . (מֵד) וַיַּעֲלֶהוּ . הַרְיָנָה אֲחֵר הַרְיָנָה כְּעוֹלְלוֹת שְׂאֵתֵר הַכְּלִיר : חֲמִשָּׁתֵּהוּ אֲלֵפִים אִישׁ . הַרְיָ כ"ג אֲלֵף : עַד גְּדָעִים . שֵׁם מְקוֹם : וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ אֲלֵפִים אִישׁ . וְהַמְּאָה בְּנֵי־מִן

(מג) כָּתְרוּ . מִכְּנֵי חוֹמוֹ כְּכַתֵּר הוּא הַמַּסְכֵּת אֶת הַרְאָשׁ כְּמוֹ אֲחִירֵי בָּנֵי כְּתוּרֵי (הַהֵלֵם כ"ב) : הַרְדִּיפְהוּ . קָרְחוֹ חָלוֹ לְאֵלוֹ דְּרִשְׁפוֹ : בְּנִיחָה הַרְדִּיכוּהוּ . ל"ל דְּרִשְׁפוֹ וְרִמְסוֹס עַל מוֹל הַגְּבֻעָה מְמוּרָחָה : (מֵד) וַיִּפְּנוּ . כְּמוֹ כְּמוֹ הַמַּסְכֵּת הַכְּנֵי מוֹל הַגְּבֻעָה כְּעוֹלְלוֹת הַמַּקְרָאִים אֲחֵר הַכְּלִיר : וַיִּדְבִּיקוּ . הַשְׂמִינּוֹהוּ וַיִּשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גִּמְרָה מְמוּרָחָה שֶׁל גְּבֻעָה . (מֵד) וַיַּעֲלֶהוּ . הַרְיָנָה אֲחֵר הַרְיָנָה כְּעוֹלְלוֹת שְׂאֵתֵר הַכְּלִיר : חֲמִשָּׁתֵּהוּ אֲלֵפִים אִישׁ . הַרְיָ כ"ג אֲלֵף : עַד גְּדָעִים . שֵׁם מְקוֹם : וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ אֲלֵפִים אִישׁ . וְהַמְּאָה בְּנֵי־מִן

דָּעִים בְּנֵי־מִן אֲנִי דָר שְׁמֵאֵם : (מג) כָּתְרוּ אֶת בְּנֵי־מִן זֵי
הַאֲבָן אֲיוֹס־גְּרִינְגֵלְעֵל דָּעִים בְּנֵי־מִן זֵי הַאֲבָן גְּשִׁרִינְג
אֲיוֹנְקֵר צוֹם אֲבָרְעֵרִין הַרְדִּיפְהוּ יֵאֲנָם אִים נָאָה מְנַחֵה
הַרְדִּיכְהוּ בִּי דִי עֲרַמְעֵר וַיִּי בְּנֵי־מִן הַט גְּרִיאַם . דֶּאֲרָמִין
הַאֲבָן אִים וַיִּי גְּרִיכִיבֵם מֵד נִיחָה בִּיז אֲקַעְעֵנָה גְּבֻעָה
מִסְּרַח שִׁשִׁשׁ וַיִּי דִין הַיִּיבָּם אִין צוֹ שִׁינְעֵן צוֹ גְּבֻעָה :
(מֵד) נִפְלֵי מְנַחֵם אִין עֵם וְעֵנִין גְּפִאֲלֵעֵן פּוֹן שְׂבֵם
בְּנֵי־מִן אִין פִּעֵלֵר שְׂמוֹנֶה עָשָׂר אֲלֵף אִישׁ אֲכַמְצֵעֵקֵן
מְוִינְדֵם מֵאֵן דִּיא אֲלֵעֵן וְעֵנִין גּוֹעֵן שְׂטֵאֲרִיק חִיָּלוֹת
לִיִּים : (מֵד) בְּנֵי־מִן וַיִּנְסוּ הַמַּדְבְּרָה אִין דִּיא לִיִּים פּוֹן
בְּנֵי־מִן הַאֲבָן וַיִּדְּקֵעֵרֵם אִין וְעֵנִין אֲנִמְלֹאֲפֵעֵן גּוֹאֲרִין
אֲנִי דֶר כּוֹדֵר צוֹ שְׁמִיִן רִימוֹן וַיַּעֲלֶהוּ בַּמַּסְלֹת אִין

דָּעִים בְּנֵי־מִן אֲנִי דָר שְׁמֵאֵם : (מג) כָּתְרוּ אֶת בְּנֵי־מִן זֵי הַאֲבָן אֲיוֹס־גְּרִינְגֵלְעֵל דָּעִים בְּנֵי־מִן זֵי הַאֲבָן גְּשִׁרִינְג אֲיוֹנְקֵר צוֹם אֲבָרְעֵרִין הַרְדִּיפְהוּ יֵאֲנָם אִים נָאָה מְנַחֵה הַרְדִּיכְהוּ בִּי דִי עֲרַמְעֵר וַיִּי בְּנֵי־מִן הַט גְּרִיאַם . דֶּאֲרָמִין הַאֲבָן אִים וַיִּי גְּרִיכִיבֵם מֵד נִיחָה בִּיז אֲקַעְעֵנָה גְּבֻעָה מִסְּרַח שִׁשִׁשׁ וַיִּי דִין הַיִּיבָּם אִין צוֹ שִׁינְעֵן צוֹ גְּבֻעָה : (מֵד) נִפְלֵי מְנַחֵם אִין עֵם וְעֵנִין גְּפִאֲלֵעֵן פּוֹן שְׂבֵם בְּנֵי־מִן אִין פִּעֵלֵר שְׂמוֹנֶה עָשָׂר אֲלֵף אִישׁ אֲכַמְצֵעֵקֵן מְוִינְדֵם מֵאֵן דִּיא אֲלֵעֵן וְעֵנִין גּוֹעֵן שְׂטֵאֲרִיק חִיָּלוֹת לִיִּים : (מֵד) בְּנֵי־מִן וַיִּנְסוּ הַמַּדְבְּרָה אִין דִּיא לִיִּים פּוֹן בְּנֵי־מִן הַאֲבָן וַיִּדְּקֵעֵרֵם אִין וְעֵנִין אֲנִמְלֹאֲפֵעֵן גּוֹאֲרִין אֲנִי דֶר כּוֹדֵר צוֹ שְׁמִיִן רִימוֹן וַיַּעֲלֶהוּ בַּמַּסְלֹת אִין

את

**לְבָנִימָן לְאִשָּׁה: כ וַיָּבֵא הָעָם בֵּית־אֵל
 וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד־הָעֶרֶב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים
 וַיִּשְׁאוּ קוֹלָם וַיִּכְפוּ בְּכִי גָדוֹל: ד וַיֹּאמְרוּ
 לָמָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיתְהַזְזֹתָ
 בְּיִשְׂרָאֵל לְהַפְקֵד הַיּוֹם מִיִּשְׂרָאֵל שְׁבַט
 אַחַד: י וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיִּשְׁכְּמוּ הָעָם
 וַיִּבְנוּ־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּשְׁלָמִים:
 יא וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִי אִשָּׁר לֹא־עָלָה
 בְּקִהַל מִבְּלִי־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה
 כִּי־הִשְׁבֹּעַתָּה גְדוֹלָה הִיְתָה לְאִשָּׁר לֹא־
 עָלָה אֶל־יְהוָה הַמִּצֵּפֶה לֵאמֹר מוֹת**

אנש מננא לא יפן
 כרביה לדבית בנימין
 לאתו: כ ואתא עמא
 לבית אל ויהבו ספן
 עד בישא קדם יי
 נאדומו קדחון וככו בכי
 סגיא: ד ויאמרו לקאוי
 אלהא דישראל הות דא
 בישראל למשיגי יומא
 דין מישראל שבטא חד:
 י יהוד מיומא דבקריות
 נאקדימו עמא וככו ספן
 מדבקה נאסיקו עלון
 נקסת קודשין: יא ויאמרו
 בני ישראל מן דלא
 סליק בקהלא ספר
 שבטא דישראל לקדם
 יי ארי שבועתא דבקה
 הות לדלא סליק לקדם
 יי למציפא למימר
 אהקמלא ותקמיל:

ה"א להפקד היום . . . עקב עני 66

כא (ג) להפקד . להגדע :

ותחתו כס עור על הנכסה והוא
 הרשעים והפושעים: (ג) להפקד . ענין הסרן כמו ולא נפקד
 כסנו איש: (ד) ויבנו שם מזבח . אם בית אל זה הוא שילה לפה בנו שם מזבח וכילא היה שם מזבח המשבין ואם הוא העיר
 הנקרא בית אל גם שם היה המזבח שבנה יעקב אביו כמו שאנו עתידין לפרש בספר ישעיהו בפרק ערלים אל האלהים
 בית אל וייל שבו שם מזבח הדיש והיה המקום הוה שילה או בית אל וכנות המזבח הוא דרישת האל כמו שבטא במקומות
 רבים שהיו ביטן מזבח לדרוש את ה' ויבני המקדש הרע הוה שקדו להם בדבר בנינו בנו מזבח ותעלו עולות ובכו לפני ה'
 רלכ"ג

ה' אה בנינו כידם יישמו זה הענין לכבוד כסם והכל כיה קבה בנינו
 יעלה הניב שנת להם מיכאל והתחננו למלוא כסם למתים:

מצודת דוד

(ג) ויבאו העם . אחר כל המעשים הללו: בית אל, אל בית האלהים
 משם בשילה: (ג) לפה ה' וגו' . למה נבא ע"י מקל מלוא הכסוד

פירוש ע"מ

טאכמער צו דיא מאגן פון בןמין פאר איין נויב:
 (ב) ויבא העם בית אל אונ דס פאלק ישראל איז גקומן
 קיין בית אל וישבו שם וגי אונ זענן געשן דארטן ביז
 נאכט פו גאט אונ גרום אוף גהובן וייער קול אונ
 האבן גיוויינט איין גרום גניוין: (ג) ויאבדו אונ וייא
 האבן גזאגט לפה ה' אלהי ישראל ווארום גאט דר גאט
 פון ישראל איז געשען דס דאגוי צווישן די ישראל
 להפקד היום מישראל דס עם זאל היינט גמיקרט ווערין
 פון דיא ישראל איין שבט: (ד) ויהי כההרת אונ עם
 איז גווען אין דעם אנדרן מאג וישפיו העם האבן ויה
 גפריד דס פאלק בלומר יי זענן אוף גישטאגן אין
 דר פרי ויבנו שם מזבח אונ האבן דארטן גיבואט איין
 מזבח אונ האבן אוף גבראכט אוף אים עולות אונ
 האבן גזאגט ווער פון די ישראל וואס איז גיט אויף
 גיבאנגען אין דעם איין וואסלענג צוא גאט כי השבועתא

רד"ק

(ד) ויבנו בני ישראל שם מזבח ויעלו עולות וישלמים
 ויבנו בני ישראל שם מזבח ויעלו עולות וישלמים
 ויבנו בני ישראל שם מזבח ויעלו עולות וישלמים

מצודת ציון

כא (ג) להפקד . להמסור כמו ולא נפקד ממנו אים (כמדבר לו):

לקומי יקרום

וכן לפה ה' וגו' להפקד היום מישראל שבט אחד . דער מדרש
 הנחמנו שרייבט אין פרשה הקב"ה האם יקראם צו
 מישה אויב דו ווייקסט דעם השבטן דו פיל די יתן דארטן
 זיין צייל די ערשטע אוהות פון די שבטים . דער ד פון דארטן
 איז צוויי התקדש מויענד . דר ש פון שמעון איז דריי התקדש
 מויענד . דר ז פון יהודה איז צעקן מויענד . דר ו פון יששכר
 איז צעקן מויענד . דר י פון יוסף איז צעקן מויענד . דר ג
 פון נפתלי איז מופעק מויענד . דער ז פון גדולן איז יעקן
 מויענד . דר ד פון דן איז פיד מויענד . דר ג פון נד איז דבי
 מויענד . דער ב פון בנימין איז צוויי מויענד . דר א פון אשר
 איז מויענד . צוא זאמטן איז פינה התקדש יעקן אונ נייענד
 מויענד . די דריי מויענד וים פלען דאס זענן די דבי מויענד
 וואס זענן גיבויינט גיבוארין פון גגל . דרייער האבן דיא יתין
 גיבואט און אינו פילם אשכם . פילם דאך אונן איין אות פון
 צאקה . אונ אין חשן דאקה זיין צוועלף שפייער אויף יעדער

שקלים: (ה) ויאמרו בני ישראל וגו' אונ די בני ישראל
 גיבאנגען אין דעם איין וואסלענג צוא גאט כי השבועתא

וַיִּנָּחְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵימִן
 אָחִיו וַיֹּאמְרוּ נִגְדַע הַיּוֹם שָׁבַט אֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל׃ מִהֲנַעֲשֶׂה לָּהֶם לְנוֹתְרִים
 לְנָשִׁים וְאִנְחָנוּ נִשְׁבַּעְנוּ בַּיהוָה לְבַלְתִּי
 תִּתֶּן־לָהֶם מִבְּנוֹתֵינוּ לְנָשִׁים׃ וַיֹּאמְרוּ
 מִי אֶחָד מִשְׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא־
 עָלָה אֶל־יְהוָה הַמִּצֵּפֶה וְהִנֵּה לֹא בָא־
 אִישׁ אֶל־הַמִּתְנֶה מִיָּבֵשׁ גִּלְעָד
 הַקָּהָל׃ וַיִּתְּפֹקֵד הָעָם וְהִנֵּה אִין־שָׁם
 אִישׁ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד׃ וַיִּשְׁלַחְר־

ו ואתנחמו בני ישראל
 על דבית בנימין אחיהו
 ואמרו אתמנע יוקא דין
 שבטא חד מישראל׃
 ו מה נעביד להון
 לראשתאיהו לנשין
 ואנחנא קמנא במימרא
 דבי כדרי דלא קמין
 להון מבתנא לנשין׃
 ח ואמרו מן חר
 משבטא דישראל דלא
 סליק לקדם יי קמצפא
 ודא לא אתא אנש
 למשריהא מיבש גלעד
 לקהלא׃ ט ואתמניאו
 עקא ודא ליה מקן
 אנש מיבש יבש גלעד׃
 י ושלחו מקן קנשתא
 הרי

ה'א יבש יבש גלעד . עקדה
 טה טה

רד"ק
 ואברו למה היתה זאת להפקד שבט אחד׃ (י) נגדע . נכרת .
 (ט) ויהפקד העם . קל ודינו להרדש והוא ענין זכייה והשגחה

רש"י
 (י) וינחמו . שבו להסוב עליהם מחמת פליטה׃

מנחת שי
 כא (י) נגדע . כוונתו . נגדע . כלומר . נכרת . כוונתו . כוונתו .
 כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו .
 כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו .

רשב"י
 (י) וינחמו . שבו להסוב עליהם מחמת פליטה׃

מצודה ציון
 (י) וינחמו . מנחמו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו .
 (ט) ויהפקד העם . מודו להכניסו בדבר והלכה לומר . מיימנע ולא

מצודה רוד
 (י) וינחמו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו .
 (ט) ויהפקד העם . מודו להכניסו בדבר והלכה לומר . מיימנע ולא

קטו"י
 (י) וינחמו . מנחמו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו . כוונתו .
 (ט) ויהפקד העם . מודו להכניסו בדבר והלכה לומר . מיימנע ולא

פירוש ע"ט
 דעם וואס איז נים און גלאנגן צו גאט גיין מצפה
 לאמר צו ואגן מיה יוכה טאט זאל ער ווערין גטיים׃
 (ו) וינחמו בני ישראל אונ דיא בני ישראל האבען זיך
 ברענגט צו געבין איין אנטרינג צו בנימין זיין
 ברודר ויאמר אונ זיי האבן גואנט נגדע מים שבט אחד
 מישראל עם איז היינט פר שנימן גיווארן איין שבט
 פון ד ישראל׃ (ז) מה נעשה להם וום זאלן מיר טראן
 צו זיי . צו זיי וום וענין איפר גבלין דאס זיין זאלן
 קענין נויכר געמן גאנטי נעשענו מה אונ מיר האבין
 גשווארן פיי גאט דס מיר זאלין נים געבן צו זיי פון
 אנטרי טעכטר צו וויפר׃ (ח) ויאמרו אונ זיי האבין
 גואנט מי אחר משבטי ישראל ווער איז דר איינר פון דר
 שבטים פון ישראל וום ער איז נים און גלאנגן צו
 גאט גיין מצפה ויהנה לא בא איש אונ נון עם איז נים
 גקומן איין מאן פון יבש גלעד צו דר המנה ישראל
 אז בקהל צו דעם איין זאמלונג׃ (ט) ויהפקד העם אונ
 דאס פאלק איז ווארן גצוילט והנה אין שם וזי אונ עם
 גלעד׃ (י) וישלחו מקן קנשתא

שפיין איז געשריבן זאכטן פון אשכנז . אז דר שבט בנימין וועט
 פעלן . וועט זיין דאך מיטן ארויס געבן איין שפיין פון היטן .
 וועט זיין קאליע ווערן דר גאנצער זאך פון אלע יידן . ווארום
 די יידן זענן געווען ביה ישראל . אזוי ווי אשכנז ווערן אנערש
 נים געווען דער גאנצער שפיין . אבער אז קום פאלק געפילן קען זיין
 זאכן וום צו אשכנז געבן . אבער אז קום פאלק געפילן קען זיין
 דאס נים רופן שטוב . נאר זיין זאגט דיא שטוב איז נים פערטויג
 אזוי אז פיי יידן וועט פעלן איין שבט וועט זיין נים געבן רופן
 ביה ישראל . איז פאלק דר שבט בנימין וום איז זיין חזק בארף
 געזאגט ווערן דר ביה ישראל . זיי דיא גמרא . פירטן נים איין .
 דעם פסוק וזן חזקו שפן . אז דער שבט בנימין וועט נים זיין .
 וועט דאך זיין זיין פון מיינס ווערן צו אלע שבטים . וועט דאך
 דר ביה ישראל נים זענן גאנצער ווערן . דער חזק האבן די יידן
 איינס אנטהויבן ארען . ווערן צוויי זאכן . קען זיין וואס פון
 זיי זענן נישאלן אזוי פון מיינס דער . ווערן די זבדה פון דיא
 זבדה ויהנה פון שבט דן אונ מיקה . ווערן זיין דעם שבט
 בנימין . און זענען געבן האבן זיין נישאלן מיקה אונ האבן
 געברענגט קענען זיין האבן ווערן אהרף צום שבט בנימין אז
 ער זאל דערפילן ווערן אונ זיין אשכנז געבן מים אלע יידן׃

אז דארטן נים גווען איין מאן פון די ווער פון יבש
 גלעד געשקט אהין זענען געווען מויער מאן פון דיא
 שמארקן

שמארקן

שם העדה שנים עשר אלה איש
מבני החיל ויצו אותם לאמר לנו
והפיתם את יושבי יבש גלעד לפי
חרב והנשים והטף: " וזה הדבר
אשר תעשו פל־זכר וכל־אשה ידעת
משכב־זכר תחרימו: יי־מזא־אומיו־שביו
יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה
אשר לא ידעה איש למשכב וזכר
יבאו אותם אל־המחנה שלה אשר
בארץ כנען: " וישלחו כל־העדה
וידברו אל־בני בנימן אשר בסלע־רמון
ויקראו להם שלום: יי־וישב בנימן בעת

הרי עשר אלפין נקרא
מורו חילא ופקירו
יתרון למיקר אילו
ותמחון זה יתבי יבש
גלעד לפהגם דהרב
ולשנא וטקלא: יי ורון
פתקרא דו תעבדון קל
דכינא וכל אהתא
דיצנת משכבי דבורא
תנקרון: יי ואשכח
מנהביו יבש גלעד ארבע
מאה עולין בתולין
דלא ידעא גבר משכבי
דבורא ואתיא ויהון
למשדוהא לשידו די
בארעא דנעניו וישלחו
כל פנשהא ומליו עם
בני בנימן די בסלע־רמון
יקרו להון פלון דשלום:
יי ותבו בני בנימן
בעידנא

תולדות אהרן
אדם מלך ימות

רש"י

(יב) ארבע מאות נערה בתולה. הוסיפם על פי חכיות של יין בעולה ריחה טורף בתולה לין ריחה טורף: מנחת ש"י

כמו פקרו נא והאו כי חרף מינעו: (יב) ידעת משכב וזכר. והוא נלמד מן הכתובים לפני הארץ ובי שקלשה הארץ הוא התולה כמו שששו בניו מדון שהעבירום לפני הציון הבעולה פניה מירוקה כמו שקבלו דול ויש דרך אהרת וכו' רש"י ברבר התולה ודנו דין כזה לרשויים על פי חכיות של יין בעולה ריחה טורף בתולה אין ריחה טורף והם אפרו כי זה הנסיון משו לנשי יבש גלעד ולא שהעבירום לפני הציון כמו שששו בניו מדון וששו ספר ביה ביה שכתוב בציון לרצון להם לפני ה' לרצון להם ולא שהעבירום לתו: (יב) אלא המחנה שלה גם זה הפסוק מוכיח כי בית אל הנזכר בענין הזה הוא שילה שררר בטקוס שבנו שם מובח וכמו לפני ה' ואברו כי אשר לא מנחת ש"י

יור וכן מזה בני שקלשה וכו' ויבא פסו כי לא נמסו זה מנחת פס ספרו ליהא כקריאה: (יב) וישלחו מינעו יבש גלעד. כי על מלא

מצודה דוד

מלא: (א) וזה חרבר, כ"ל רק זה הדבר קטנו להחיות כל זכר וכל אדם וזו אכל לא הכתוב: (ב) וימצאו ובר בתולה. הוסיפם על פי חכיות של יין בעולה ריחה טורף: (ג) וידברו. וזה טעמו כסוף העקלה שקבלו להם שלום ולא והחיות כ"ל הכתובות שכל סמו ענין ככתובות: לא ספק להם

מצודה ציון
על כדבד כמו פקרו לא והאו מי סק (ש"ה ד): (ב) וידעת הוה כמו נכסלה ונחוסה ביטור חנו משכב זכר: תחרימו. ענין כליהם כ"ל: למשכב זכר. לכך נמסו משכב זכר. ואמר להוספת ביטור: עוד נמסו: (ד) וישבו בנימן. אל הפרס: הנשים אשר חיו. פירוש

גוויקט פון אמאן משכב זכר אנקר זאל ליגן מיט איר רש"י שרייבט מען האט גייה גיוועקט אוף פסקער וויין וועלכע עס איז ניש גווען קיין בתולה קט מען נישמעקט דעם ריח פון וויין דורך איר מויל אונ וועלכע עס איז נוא גווען קיין בתולה קט מען ניש גקעקט שמעקון דעם ריח פון וויין דורך איר מויל גיבוא איה אל הפתח אין גי האבן גי גבראקט צו דר כהנה קיין שילה ווס אין גי לאנד פנען: (יג) וישלחו: הנה גי אונ די נאנצי עדה האבן גשיקט אונ האבן גרעט צו די בני בנימן וואס ענין געקען בוי דעם שטיין רימן וקראו להם שלום אונ האבן גליקן צו גי צו שלום: (יד) וישב בנימן קטת פהא האל יור בנימן אים גקעקט אין דר דאוועקער צייט ווייט להם שלום

שטארקי תולות לייט אונ האבן גייה גשאפט אמר צוא נאקען לכו והיפם את יושבי גיית אונ איר נאלט שלאנן דיא ויצר פון יבש גלעד מיט דר שארף פון דר שווערד הנשים והטף אונ די ווייבר אונ די קלייני קינדער נאלט איר אויף שאלקען: (יא) ויה הדבר אשר פנישו אונ דס איז די נאך ווס איר נאלט טאן פי יבש זאל איה אפלייבן זכר אונ אפלייב איה ווס ווייקט דס ליגן פון איין זכר די נאלט איר פון און אונ די נאם ווייקט נאך מיט דאלט ליגן פון איין זכר דיא נאלט איר לאוין לעבון: (יב) וימצאו וישב יבש גלעד אונ ווי האבן גפונן פון די ויצר פון יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה פיר הוועקעט וינג פרויאן בתולות אשר לא ידעה איש ווס אפלייב פון גי האט נאך מיט

היה ויתנו להם הנשים אשר היו
 מנשי יבש גלעד ולא מצאו להם בן:
 והעם נחם לבנימן כי עשה יהוה פרץ
 בשבטי ישראל: ויאמרו וקני העדה
 מה נעשה לנותרים לנשים כי נשמה
 מבנימן אשה: ויאמרו ירשת פליטה
 לבנימן ולא ימחה שבט מ ישראל:
 ויאנחנו לא נוכל לתת להם נשים
 מבנותינו כי נשבעו בני ישראל לאמר
 ארור נתן אשה לבנימן: ויאמרו

בעירנא יהיא והיבו
 להון נשין דקנבו מנשי
 יבש גלעד ולא ספיקו
 להון בן: וי
 וקמו
 אתחמו על דבית בנימן
 ארי עבד וי פרעקא
 בשבטיא ד ישראל:
 ויאמרו סבי כנשהא
 מה נעבד קדאשתארו
 קנשין ארי פסקת
 סדבית בנימן אתהא:
 ויאמרו ירשת שויבקהא
 לבני בנימן ולא ותמחו
 שבטיא מ ישראל:
 ויאנחנו לא נוכל
 לתת להון נשין
 מבנותנא ארי קנימו בני
 ישראל קמיאר ליש די
 וימ אקתא קדבית
 ויא ארבע נשים בן סבית
 וימ אקתא פסקת ס

רשי

עלה שם היו עדיין וכיטם שלחו להחריב אנשי יבש גלעד: אשר
 בארץ בנימן, לא מצאתי מעם למסור הודו כי רדעו הוא כי שלח
 בארץ בנימן: (יד) ולא מצאו להם בן: כמו שהיו בו חם היו שש
 מאות והעדרות לא היו אלא ארבע מאות: (טו) וחסם נחם,
 נשבע עמבר כי הוא קמץ: (ז) רשת פליטה, צריך שתהיה
 אביתו להיות מועקב אביתו מבניו שנים עשר שבטים

מנחה שו

הכופים יתן ומקדשות הילול וכו' לאוי גיש המסורה: (טו) וחסם נחם, כבוד
 המסורה החיות בקצין וכו' רדעו נעמו מיד כי הוא קמץ וכן הוא פיש המסורה
 המסורה כולל: (יז) יבשה הכר וכו' וכן המסורה ל' ותבשרו את יבשת יבול
 כפי שם עמבר כי הוא קמץ: (ז) רשת פליטה, צריך שתהיה
 אביתו להיות מועקב אביתו מבניו שנים עשר שבטים

מזודת ציון

ולכיון: (יד) חיוה הקוץ: מציאו, ענין סיפוק כמו לא ימלא לנו הכר
 (יבשה יז): כן, כ"ל כדלוי וכו' וכו' כמו ולא יכין לדבך כן (לעיל יב):
 (טו) פרוץ, ענין שזכרה: (טז) גשפחה, ענין לכיון: (יז) פליטה,
 שפחית: יבחה, ענין מחוקק כמו אמנתו מספרי: (מחוט לב):

הלא ירשת הפליטה מיכס גלעד הם הכמות שהיו הלא לבנימן נמסו
 כ"ל והם כעבור הצלח בני הכמות ליש עלמם מה נעשה עוד הלא לא
 חזרו וקני כעדה וממרו מה ס' כ' נשנו ובמקום ההוא ימלאו כשים וכאשר

(יד) ולא מצאו להם, לא ספקו להם: (ז) ירשת
 פליטה, נחלת הכסף כשאררה ריקנית הנו עלה סוולדו
 צניס ויחיוקו בנהלתם הפליטה הנשאת ולא ימחה שבט
 ירשת פליטה לבנימן ולא ימחה שבט מ ישראל, ופעם ירשת
 רלב"ג

(ז) ירשת פליטה לבנימן, הלכו בו כמה בשלם מהם והם
 השם ממות ליש כלאוי כשנשע בדרך שריו ירשה לבנימן כולה לומר
 שלא יפקד שם בנימן בנחלתם וזה למען יסוסי כשקומו להם כשים וזה
 פניו הירבה כי הוסיף עלה עוד המזמים והנה המרו זה להכוחם

מזודת דוד

כפי הלוקח בו הכמותות היו הרבה ממות ובני בנימן נשאלו שם ממות:
 (טו) וחסם לבנימן, נהחטפו על מה ששבו לבנימן: כי עשה ה'
 על יד ששה יו' פקן ככשני וכו' ליהוה כמעט חסרים שבט אחד:
 (טז) לגוהרים, הלו שני הממות הכותרים משם הממות מה נעשה
 להמלא להם כשים: כי נשפחה, כי מני בנימן ששמה כל אשה
 ומיכין שאלו כשים: (יז) ויאמרו, השיבו כל העדה וממרו הלא
 ולא יסיהו ל"כ עוד נעמה השבט כי הם יולידו כנים וכמות: (יח) ואנחנו,
 חזרו וקני כעדה וממרו מה ס' כ' נשנו ובמקום ההוא ימלאו כשים וכאשר

פירוש ע"מ
 אונ ויי האבן גנעקן צו ויי די ווייבר ווס ניי האבן
 גלאומ לעבין פון די ווייבר פון יבש גלעד ויא מצאו
 להם בן ויי האבן גים גפין צו ויי גיג ווארום די מאגן
 פון בנימן זענן געווען זעקס הונדערט אין די ווייבער
 פון יבש גלעד זענען גאר גיחען פיר הונדערט:
 (טו) והם נהם לבנימן אונ דם פאלק ישראל הם זיה
 בדעקטם אין חרפה גתאם אוף דעם ווס ויי האבן
 גמאן צו בנימן כי גשה ה' פון דען גאם האט גמאן
 איין גראף אונ די שבטים פון ישראל: (טו) ויאמרו
 וקני העדה אין די עלצמע פון דר עדה האבן גזאמט
 מה נעשה ווס זאלן מיר מאן צו די ווס זענען איבער
 גבליקען דאס ווי זאלן קאנן ווייבער נעמן כי נשפחה
 סגננו אשה ווארום עס איז פיר מיליגים גווארען פון

וַיִּמְשְׁפֹתוּ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ:
כֹּה בַיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל
אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה:

כסוּס פסוקים של ספר שופטים שש מאות ושמונה עשר. וסימנו אברתי"ה צירקק חרוך. וסדריו י"ד. רוב"ב שפתי ישנים סי'. והלוי וירעצו וירצצו את בני ישראל והקפטולין כ"א. וסימנו א"ך טוב לישראל :

רש"י
 בדבר כי לא אתם נתתם להם את בנימוכם שיהא לכם אשמה בדבר ושלוס לכם אל תיראו :

מלך בישראל ולא שופטם ולא נגושי כשיבי אהם לשובה עד שבא שמואל הנביא ו"ל שספסר תולדתו וענינו בספר הבא אחר זה הנקרא על שבו שמואל :

רד"ק
 חשבשים לא היה האלוהים אושר ליעקב ובלכים פחלצוך יצאו ולא אמר אלא מבנימן שלא נולד עדיין ואמרו כיון שעתיד לעמוד מלכים מבנימן ולא עמדו עדיין חייבין אנו לקרבו: (כה) בימים ההם אין מלך בישראל. חששם לחזקו זה כי עדיין לא היה שמואל הנביא ו"ל שספסר תולדתו וענינו בספר הבא אחר זה הנקרא על שבו שמואל :

זם ההספסלות הנפלה והתעוררו לבשר ההש"י בזה האופן שכל בזה הספור : הש"י הוא להודיע שראוי לאדם שלא יהאך יד תהיה כשיהיו חטאים להבאם משיגיע להם האונם הרמוי להם לכל לחיו לו שלא יביר להסלקותו אחר פוכם הסודי הלא חרטה מה שקרש נבני בנימן צערום לאהיבה החטאים שכל עוד וכל עוד ויחידו כלו : הש"י הוא להודיע שראוי לנו שיחל עליה על דבר מה שיבאר דבריו הקלים כביחור עד שיחבחר לו בשלימות א"ך יתקנן בדבר הא"ל שיחל עליו ע"ה ומתי יהיה עת רצוי ילידת זו רצונו וזהו ספר מה שקרה מכרע ישראל כשאלו בלבים א"ך ישבו המחלמה מפני שלא תקנו בזה מחקר קטן כי היה להם לשלול אם ילקחו או ינאלו ולא הודיע להם שיעלמו א"ך שבמין או ממצלמתה ולהתאבד היה רצוי שיחלנו מתי יתחמו דבני עמו ותבס בשם א"ה לא שאלו אלא מי יעלה בתקלה ולה שאלו מתי יעלה עליהם למלחמה וינאלו וישלש השנים היה ג"כ זה הספור ואלו בשלה השלישי הכתוב בזה וזהו אמר החוטאים עוד למה למלחמה עם בני בנימן אחי אם אהדל ולה היה הולצו בזה שאלו א"ך יחילו לו מהם למגרי שזכר כל להם המענה נחת שש"י לנאלו בשלות הקודמות מורה שרצו האל ויבדך שיעלו אליו א"ך שאלו א"ך יחילו מקו ומיתו עד עת הנה וזהו באת להם השבוה בשלמות ולהודיע להם כי מחר יתנס י"ד ישראל : ואלו החוטאים עוד לאהת למלחמה עם בני בנימן דבר המלחמה דבר זכרם צעין מלחמת הכי ומשם ילקחו : ה"י הוא להודיע שוב שיש ישראל כי עם זה שהשחיתו בנימן בזה : השנה אותם הכרטה הנפלה על כל הרע שברעו לבנימן והתחממו להשמיד השבט על ענינו ששאלו דרך נחת להם שיש מישראל מולת שיעברו על השעושה ששכנעו במלכס וזהו נמנו להם ט"ה שאלו א"ך אשמו מהמחוללות כשלא הספיקו בנות ישיב נלמד וכהו כגאו ביושבי יבש נלמד המנהג לוחה החורט בעלמחמ וידומה ששלם א"ך עשו כל : האולם בני בנימן מפני שהיו כלם מוכרדים בה' בחוקת י"ד חטאים בלה הש"י שישגם זה העונש הנפלה בראובן שיבדדו הם וטפס : ה"י הוא להודיע חופן השגתם הש"י בראובן הקדושים לזה הכנז ב"ל יתחב שבט מישראל והשאר מפי זה ומשם שש מאות איש וכנבז שישמדלו ישראל בכל ענין שיתקיים זה השבט בדרך ב"ל יתקם שמו מישראל :

למכב הליכת האזרחים מיתו בעבור תשוקתו לכבוד חבל רצוי שיבאר לרונם שיתחם לנהלים לרונם וזהו ספר מה שקרה מהרע צעור מה שכתב רבי הנעדר את האיש הלוי כי זה היה סבה אל שאלו צבצעה וקרה מהו מרע מה שכל בזה הספור : השיעיה הוא להודיע שרצו רצוי להולכי דרכים ללכת בלילה למח שקרה בזה מהסכנה ולהם ספר שלא עלו ללכת אחר ערוב השמש ולולו כי יושלם היתה לו יצוסי היו לים כירושלם מלך כי היוס דר מאד : העשירי הוא להודיע כי כשיבא הכוח להחציע למחא המשגל האיש והאשה מתחין להאשה קודם לראש ול"א ועש"י שהיה אשה איש וזהו הכיור זה האיש שילגשו להם לרע שחוקר עלמו על"ה הוא להודיע זנות בני בנימן ואכזריותם שהם העט שהחשלוו בפילגם כל הילה לא השמדלו להחליה ולהקשות לכל שלהם שחחר בראובן מהחולשה עם זה שאלו עליהם בחזריות לחסון שחוקה בהשחיתו עד שגמך לה מות מזה וזה ג"כ ספר מחזריות שרצו איש מרע מחפץ האיש הלוי צביחה ועם שרצו לו מחסור לו דבר ולה לא לשדך שיהמנה מאשר להם לפי מה שהודי להם ועם מ"ש להם שהוא הולך לבית ה' כי זה היה רצוי שיתקיים אל שיחטטוהו צביחה לכבוד השם : ה"י הוא להודיע שראוי לאדם ששהרעו לו שלא ישמע קולו כדי שלא יוסף לעלמו רע על רע עד שיתו בתקום יוכל לבחור בו או יוכל להשמיט קולו לבקשת הנקמה ולה ספר שמתק האיש הלוי עד שכל אל ביתו וזהו הסדר להקם מבני הצעם על חומה שפעו : ה"י הוא להודיע שראוי למי שירצה להניע האנשים לפשות דבר מה שיעשה עם זה בחכמה כדי שיעו למחוקשו ולה רצוי שירצה להם צביחהם הדבר אשר יניעם לה כשיהיה אפשר לו זה ולא יספיק לו ספור הדברים ההם להם כי יחזר יאמינו האנשים נמה שיראו ממה שיאמינו בנה שיספור להם ולה יראוהו צביחהם ולה ספר שאלו האיש הלוי נחיה הפילגש בכל שבטי ישראל לא רצה לשלוח הספור להם לבד בכחם עם זה משך לבם מאלד לקח לזה לרוב הכות אשר היה בזה הענין ולמה הסבה לא רצה לגלות להם מה זה ועל מה זה עד שהיו דבריו להם מים בפנים ע"ה : ה"י הוא להודיע שראוי לבשר החטאים מן הארץ כדי שלא ילמדו הסכסכים ממשפחה כ"ש בדבר יסוחו בו האנשים בקלות וזהו ענין המשגל ולה ספר ההספלות בני ישראל על

מצודת דוד

עשה הישר צעיונו מ"ה לא שלחו יד ענינה בנימן כי בעבור אשר נבארו מעט מכרבה מזה החלנו עליהם והיחוו להגשרים את כל הנחמה :

ע"מ

ג'וען קיין מלך צ'וויש דוא ישראל איש הישר בעיניו יעשה איש מעבד מאן דם ווס איז וואל ג'פעלען אונ נינגע אויגען האמט עד גמאן : חוק

איש לשבט ולמשפחה ואמר עכר מאן צו יין שקמט אונ צו יין משפחה ומצאמיש אונ ייאר נענן ארום ג'גאנגן פון דאקמן איש מעבד מאן צו יין נחלה : (כח) ב"ימים ההם אין מלך בישראל אונ דר דאועלע מעג איז ניט

נשרם ספר שופטים

איה בגשנתו אל המלאכה להעתיק פו' מדהר"י קרא מתוך הכ"י, מצאנו ראיונו כי פירושו על יהושע שופטים ומלכים. שקרל ישקול בפלם אחד עם פירש"י ז"ל. ובסאגונים יעלו יחדיו. כי כמעט שוים הם בפירושיהם ובסגנון לשונם. ורק שנויים קלים ימצאו ביניהם במקומות מועטים ועיר שם ועיר שם. וגם אלה אך בלשון שנויים מעט זה מזה. וכוונת פירושה אחת היא. וכראוהו נראו אמרנו עם לבבנו. מה לנו להוסיף עוד את אשר כבר נשנה. הן פירש"י רשום בכתב אמת מאז ומעולם. גלוי ומפורש לכל. ומה נוסיף עוד. עק כך גורנו אומר (אחרי אשר נועצנו את אהר גדול וצדיק) להעתיק את השנויים אשר בין שתי הלשונות האלה. את הדברים אשר סגנונם נראה משונה מעט מפירש"י. ואת אשר הוסיף עליו. ומה גם במקומות אשר בראשית ההשקפה נראו יחד כחולקים. לקבצם בעמיר גורנה ולהציגם יחד בסוף הספר. למען ידלו החכמים מים עמוקים מן השנויים האלה. אף יכוננו אשרי הלומדים שלא ינקשו בשנונם, ויבינו במקרא איוה מן הלשונות הוא הנבחר. ויילמדו מהם מן המפורש. ועוד חזון לדבר. בפתחתנו לספר רשומה:

מדהר"י קרא

יהושע

פירושי

א (יד) נטיבס טפסב ומקיקס. בשכיס כתיב ו"ד. לטון רביס. טפסב ומקיקס לא כתיב ו"ד. כמאילו הן חלף או ב' אלפים נקראו עף אחד או מקנה אחד. כמו ויהי מקנהו שבעת אלפי לאן. מ"ר: (טו) בעבר הירדן מורח השמש. עבר מורחו של ירדן. ואע"פ שהן היו בש עומדן היו קורין אותו עבר הירדן. והואל והיו עתידין לעברו ויהי מקום זה עבר הירדן. מ"ר: ואתם תעברו המוציאים לפני החיבס. בני גד ובני ראובן היו עוברין לפני לפי שהן גבורים ומכיס בזרוע כמאמר וערף זרוע חף קדקד בהכותו במלחמה ה' הוהכן מקדקדס עד חצי הגוף שכנגד זרוע. מ"ר: (יז) רק יהיה ה' [אלהידן] עמך. על תנאי זה לאו עוברין שם לעשות משלחתך. שאם היולך לא נלך אחריו: (יח) ימרה. יקריט את דברך. ואין לטין תמורה: ב (א) וישלה יהושע בן נון. על כרחי אני ירדך לומר כעתך אכלו של משה שלחם שהרי לאסוף שלח ימים שתמו ימי כבי אכל משה עבר את הירדן שמשם אתי למודין שמת משה בשבעה בחדר. שאחיה מונה שלשים ושלשה למפרע מיום שעלו מן הירדן בעבור לחודש הראשון ועל כורחך מנכשתלחו המרגליו לא עברו את הירדן עד יום המיטו שא"י וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים. זו בלילה וישעברו וישבו אל יהושע. ובעש ימים צבוקר וישעו בהשיעים. הרי יום רביעי. וילינו שם ערס ועברו. נמצא שלא עברו עד יום המיטו. של שלוח המרגלים. אם תתן אלו ה' ימים עד ל' ימי אכלו של משה הרי ל' ימים. ומז' בחדר עד שעברו את הירדן שהוא ב' ביסין לא היו אלא ל"ג ימים. לפיכך יב לומר כשתלחו ב' ימים תוך אכלו של משה. מ"ר: אשה וזה. פונדקתא מתרגמינין. מוכרת מיני מזונות כמו קנונית: (ז) עד המעברות. כתיב במקרא מדיויקת על. כלומר על המקום מעבר המים שהיוספיקים שחזרו לאחוריהם אל ערבת מואב ויהי הירדן משפיק ביניהם: (טו) ותוריסם בתבל בעד החלון. בזהו חבל וחלון שהיו הנאפטים עולים אליה. אמרה רבנו של עולם באלו החלונות שהיו מעלה הנאפטים ובעתהם יהיית עוממתם כעשוי עשיתי ככולן מוצות. זאת נתקו לי. מ"ר: (טז) עד שבו הרודפים. נלגעה בה רוח הקידש. וידעה שלא יעמדו בהחבא אלא ג' ימים מפני שהרודפים ישונו לבוף ג':

ג (י) צרית. פי"ד בל"ט:
ד (יה) נתקו. ונקוד חיק ממשקל חזק ולשעבר הוא. נתקו. רפי ונקוד בפתח ולשעבר הוא. נתקו. ממשקל קל להבא. ונתקו דבש. ממשקל חזק ולהבא הוא. וכן כל תיבות הנקודות בדגש ובחזקת או בדגש ויתפתח במשמעתן להבא: (כד) למען יראתה את ה'. שהתירו ואת ה'. ה' (ב) בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך הרבות וארים וסוב. כתרג' חזמלון הריפין. וכן חף הטיב נזר

ח (ד) נכוסים. מוזמיים:
ט (ד) וישערו. עשו עמלם כהולכי שלחות. לטון וזר בניוים שולה. וכל היבנה שתחלת יסודה נזי כשהיא מתפעלת בלשון מתפעל או נתפעל בזה עית בתוכה וחולקת

1010

אחיות שרשי התיבה כמו מה נלמדק מגזירת לרקוכן וגשמייה ניטבע ענין לבע. אך יהונתן שתיגרמו הוא עושה את התיבה לשון ירידה וקוראו (בר"ש) בל"א [כמן] וכל לחם לידם יבש היה נקודים. עוש"א בלע"ו. של יתעפש בדרך. ויטעירו. תירגם ואיטודו:

י (כא) חרץ. לשון ריבוי הלשון. וכן לא יחרץ כלב לשונו. וכן אז תהרץ דרוד תועק קול תשואות מלחמה:

יז (ה) והארץ הגבלי. חרץ גבל: (ח) עמו הרואובי והגדי. עפ חצי הראשון של מנשה. לקחו נחלתם מערוער אשר על שפת היסוג'ו מונה והולך כל חרץ עבר הירדן ואחר כך מפרש כל גבולי השבטים מה שגבל בגורלו. עמו הרואובי והגדי. ויתן משה למטה פלוני ופלוגי:

יד (יב) ועתה תנה לי את ההר הזה אשר דבר ה' ביום ההוא. יש תמחה בדבר היכן דובר. אם אמר הכתוב ולי אתן את הארץ זיהוה כי אם להצילו ממתי מדבר. אבל לישול שם על הכירו לא שמונו: (יז) קריית חרבע. שנקברו בה חרבע וזוגות:

יז (ה) ויפלו חבלי מנשה עשרה. ששה לששה בתי אבות וחרבע לבנות לפסחד. לא שתיא כל אחת בית אב לעמשה שהרי חמשה הן. אלא שנעלו חרבעה חלקים הלק אביהם שהיה מיוצאי מנרים לפי מנין היוצאים ממנרים נתחלקה הארץ וחלקו עם אחיו בנכסי חפר אביו. שהיה מיוצאי מנרים ומת במדבר. ושהיה בכור ונשל שני חלקים. ושור היה להם אחי אביהן שלא ממנרים ומת במדבר בלא

בנים וינעלו נחלה בחלקו. כך אמרו רבותי' בבבא בתרא ולא נזקק לנו הכתוב להשמיענו מנין חלקי האבות הלא ללמד שנעלו הלק בכורה ולהודיענו שארץ ישראל מוחזקת ורושה להם מאבותיהם. שאילו לא כן אין הכבוד נוטל בראוי כמוחזק. היו חבלי מנשה עשרה. ששה בתי אבות וחרבעה מבנות לפסחד. וארץ הגלעד שבטעדר הירדן היתה לבני מנשה הנותרים: (י) גבנה לאפרים. אפרים נעל חלקו מדרום לגד הארץ שבין בני יהודה לבני יוסף:

יח (טו) ערים שהיו עשרה. כך מנאלי. מרעלה ודבשת וישיע גתה הפר עתה קצין וריומן וקטת ונהלל שומרון וירחלה וזית לחם. הרי י"ב. ועל גבול גיזיה ומרעלה: כב (ז) וגם כי שלחם יושע. ללאי שבט המזכיר שלח את בני ראובן וגד. וכבר אמר רבה כששקן שם עוד ימים אחדים ונעלו רשות כנפטר מרבו וכן בחומה עיר. ר'

יוחנן אמר ראובן וגד בני עמליה' של יבוסה היו ולויה אותן את הירדן. וכשחזר ראו בנתמטע' [בני פמליה] שלו והזירו וליווהו עד ביתו. ויברכם ברכה שניה ויתירה (מוז מה ראשונה)[מהראשונה] בנכסים רבים וגו'. עמליה כמו פמליה:

כג (ד) האלה. לא נודע שתי פעמים האלה האלה למה לי: כד (יב) ותגשר אותם מפניכם. ואת מי גרשה. שני מלכי האמורי. סיוחן ושוג. אבל מעבר לירדן והלאה לא גרשה. מיכאל שמו רבוהינו הארעה לא עברה הירדן. ובמסכת סוטה השיבו והכתיב וגרשה את הויה. ואמר ר' שמעון בן לקיש על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

שופטים

הקודש כלומר שתשוב אליה: (יד) מני מכיר ירדו מחוקקים. שרים גדולים שכבשו את האמורי אשר נבשן ששים עיר כל

ז (עו) הנה אלפי. האלף שאני ממונה עליו להיות שר האלף הוא האלף הדל בכל אלפי מנשה: (לח) ויהי כן. לא ייחד שמו שם. אמר העמשב גבולם ובריות נוחות. שברית כרותה לעל שאינו נעצר. כן. א' ייחיד שמילך נח' ויעש אלהים כן בלילה האוה. כן איהו על פי הגוה יתור משאר הקומות כמ"ש מלא הספל מים. אבל [על]הארץ יהיה הורב לא נתקיים:

ז (כד) ולכדו להם את המים. המפסיקות בין אדום לכנען:

יא (טו) עד ים סוף. בדרומה של ארץ ישראל:

יד (יח) לולי חרשתם בעגלתי. משל הוא אילמלא בדתקם באשתי. לפיכך בנות העכו"ם משולות בעגלה מה עגלה. חורש היים בעגלה שלו ובעגלה של הכירו ולמחר חוזר הכירו וחורש בעגלתו ובעגלת חבירו. אף העכו"ם משאילין כשותיהן זה לזה:

טו (ט) ויעטבו בלתי. ויתקשו בלתי. שם מקום:

טז (טז) ותאלצו. דוחקתו. ואין לו דמיון במקרא ואמרו רבותינו כשעשם שמשמטה מתהריו בשעת ציה: (יח) ותאז ללילה כי הגיד לה את [כל] לבו. ניכרין דברי אמת. ד"א לפי שאמר כי נזיר אלהים איני שאינו מוציא שם שמים לבעלה: (כח) נקם אחת משתי עיני. ובכר העין השני הנחלי לעולם הבא ובחן פרע לו האלות משמתי. ויש מפרשין משתי כמו שחם העין:

כ (מח) מעיר מתום. ההמו כל יושבי וכו'. ויש לתמוה: על אלף היכן הם שהרי וכו'. ושם האלף ברחו אל הערים וכו':

א (עו) מעיר התמרים. נראה לי לפרש הכפרים שבבית העיר והכרמים והשדות וכל דושה כי העיר לעולם לא נבנית וכבר ברפיה והחומות נבקעו תחתיהן וכן וירשו [את] עיר התמרים האמור למטה: (כחוב על שולי הגליון) ג (ט) ויאמר הם. שיתקו. עגלון אמר הוציאו כל איש מעלי. ו"ת הליק הוציאו כל איש ואעפ"כ הם לשון שיתוק הוא כמו ויהם כלב. וכבמוציאין: כל איש אין לך שיתוק גדול מזה: (כ) ויקם מעל הכבא. לכך וכה ייחא מנתו רות המואביה. שרות בתי של עגלון היתה:

ד (יח) בשמיכה. שלשה ברוח מן העבירה ושיחף הקב"ה שמו בשמן וחלו הן יוסף ויעל ופלטי בן ליש. יוסף מנין שנאמר עדות ביהוסף שמו י"ה יעל עליו שלא נגע באשת פוטופרעו. ועל דכתיב ותאלץ מעל לקראת סיכרא ותכסהו בשמיכה. מהו בשמיכה רבנן [דהכא] אמרי. בסודרה רבן דתמן אמרי במשיכלא אמר ר' שמעון בן לקיש חזרנו על כל המק' כולה ולא מצינו [דבר] ששמו שמיכה ומהו שמיכה שמי כה אמר הקב"ה שמי מיעד עליה שלא נגע בה סיכרא. פלטי בן ליש. דכתיב ישאלו נתן את בתי לפלטי בן ליש וכתיב פלטיאל מאן נסב פלטי ויהיב פלטיאל אלא אל' מעיד עליושאל נגע באשת דוד: (כחוב על שולי הגליון) כ (כ) ואמר פתח האהל. ורוי כוכר. שלא אמר עמדי. ויש לומר עמוד כמו לעמוד: (כא) בלאע. כרו. בנתח:

ה (ה) זה סיני. כבר מפורש האירע בו והר סיני עשן כולו וקול לפעידים ואש. ויש מפרשין כמו אוח אוח ויתרא * מפני ה' שירד עליו. והרי זה מקרא קצר זה סיני מה אירע בו מפני אשר ירד עליו: (יב) עירי עירי. כפשוטו כלומר התגברי בשירתך. ורבותינו אמרו מפני שנתהללה ואמרה עד שקמתי נסתלקה הימנה שכינה והיה הירבה לומר עירי עירי ברוח

* ז"ל אזה יתירם והוא בדיבאל (גכג): * הסבון הביכ